

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

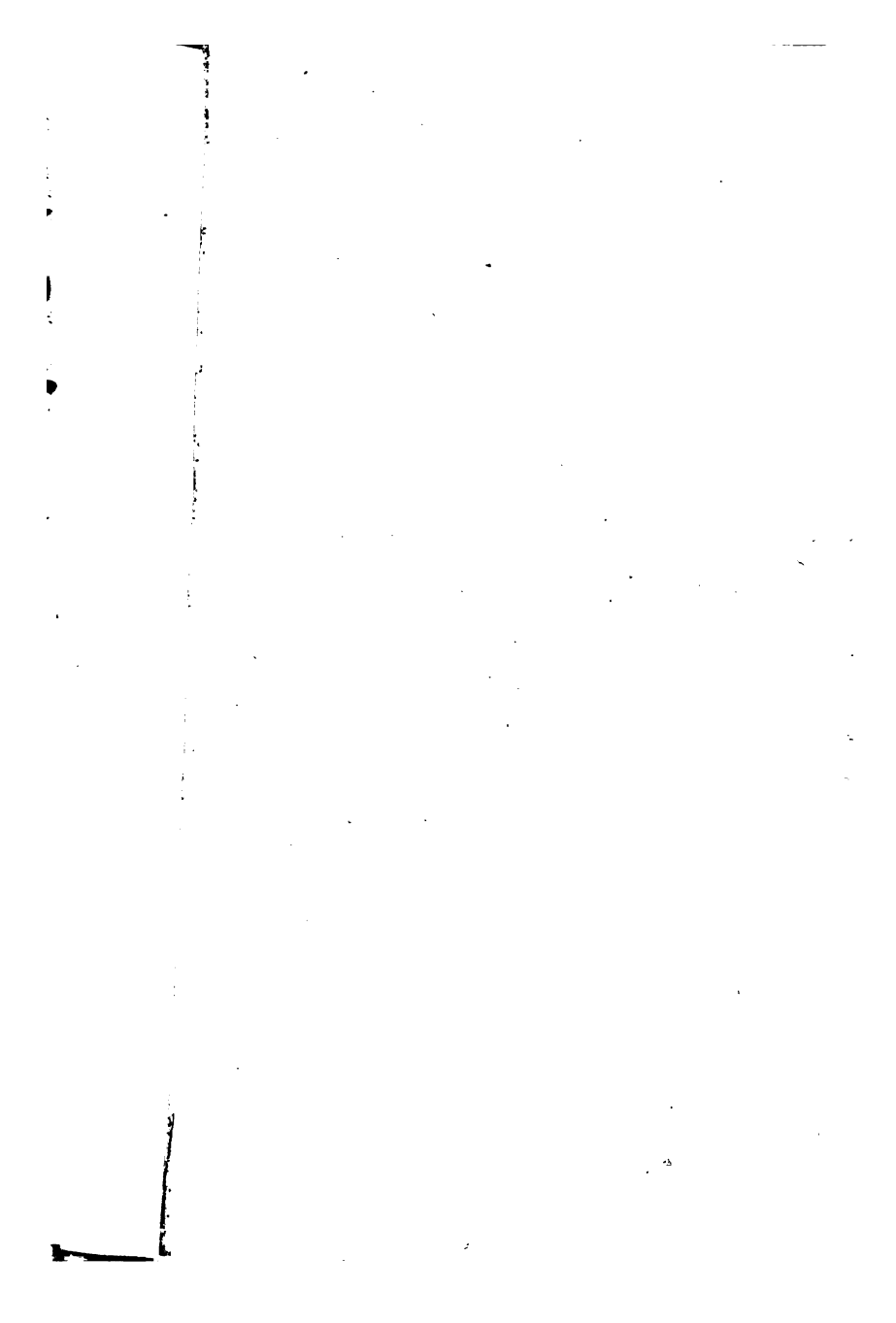
About Google Book Search

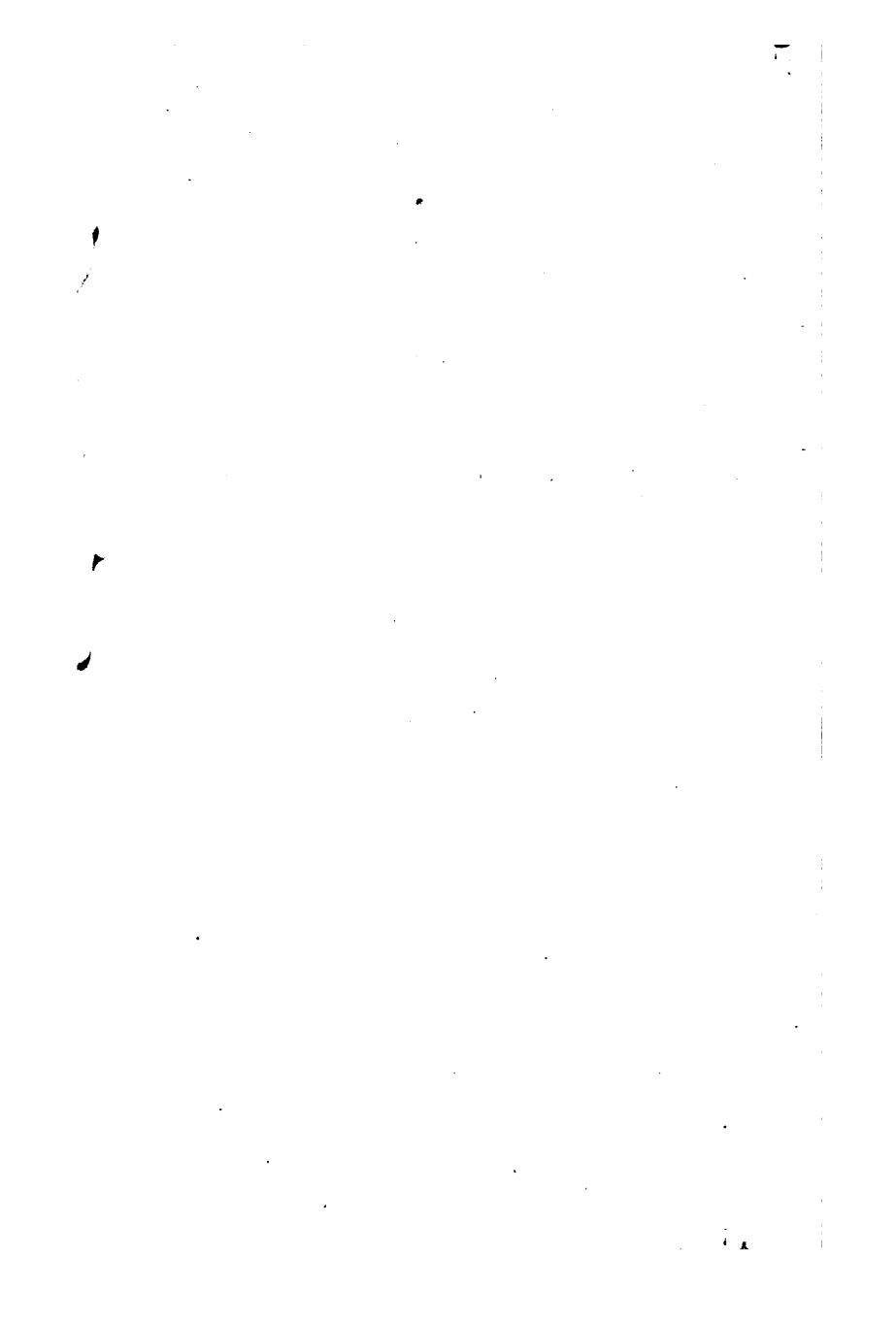
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

Livius, Titus

TITI LIVI.
AB URBE CONDITA
LIBRI. 277.7.2

RECOGNOVIT
WILH. WEISSENBORN.

PARS V.
LIBER XXXIX—XLV. EPITOM. LIB. XLVI—CXL.

LIPSIÆ
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXXIII. 1873

878

L5

W43

1875

v. 5-6

P R A E F A T I O.

Rara C. 1. 7-55 1127
Lib. XXXIX. C. 1. Verba: „*si modo hoc anno acta sunt*“ num Livii
 siat dubitari potest, cum in cdd. praeter Moguntinum (A) omnibus
 desint, neque quo modo interciderint appareat, neque requirantur
 post ea quae 38, 56 sqq. tradita sunt. ib. „*et ipsa*“ si verum
 est, ad Ligures potest referri; Schelius suspicatus est: „*et ipsa*“;
 fortasse *et ipsa iis*. tum ex A revocavi „*et itinera*“, et nescio an
 „*multum unquam*“ praestet. ib. recc. cdd. *quae si parsimonia* exhi-
 bentes aliquid omissum arguunt; fortasse „*quae sicut parsimonia*“.
C. 2. „*profugerunt*“ ex A dedi, *confugerunt* propter confestum or-
 tum ratus. **C. 3.** „*inde Cenomani*“ dedi, cum plerique cdd. non *id*
 sed *inde* exhiberent; cf. 2, 3, 8, 28. all. **C. 4.** „*haberi tuberent* —
decernerent“ ex A sunt; Drak. „*ut diis*“ suadet; fortasse „*uti tube-*
rent“ scriptum erat. ib. Muret. „*tum Fulvius*“ bene coniecit. ib.
 Gel. recte addidit „*posse*“, sed „*se*“ ante vv. *et patres* adiectum
 non videtur requiri. **C. 5.** Gelen. *necessum* e cod. videtur peti-
 visse. ib. ex A „*delatam in aerario*“ et „*delatae sunt*“ fortasse
 recipiendum fuit. ib. cum de A. non constet „*aenea septingenta*“
 scribendum putavi. **C. 6.** A „*ab eo decreti*“; an fuit „*ab eoque*
creati“? ib. A. *successor ipse* em. Drak., sed dubito an in *ipse*
 lateat „*ibi se*“. ib. „*aspiciebantur*“ revocavi. **C. 7.** „*omnium ordi-*
num homines“ A., ubi *homines* iure pro glossemate habetur. ib.
celebritati in plerisque cdd. non legitur, neque de A. constat; quare
 inclusi. **C. 8.** „*vinum animos*“ iure displicet. Dukerus aliquid omis-
 sum esse putat. suspicor „*vinum amores*“. ib. „*testamenta*“ de
 Roeveri coniectura dedi. ib. „*audebant*“ ex A revocavi. ib. „*oc-*
culebat — exaudiri poterat“, quae in omnibus praeter A cdd.
 desiderantur, nescio an e c. 10 huc translata sint. **C. 9.** „*ado-*
lescentis rei“ ex A dedi, quod aut unde sumptum esset non ap-
 parebat. ib. „*iuxta vicinitatem*“ A; Heerwagen suspicatur „*iuncta*
vicinitate“, cf. Annales Marb. a. 1846 p. 529; de reliquis vv. cf.
 Otto Divv. Livv. p. 46 Jahnii Ann. vol. 31. p. 183 sq. **C. 10.** for-
 tasse in cdd. recc. „*ut quisquis*“ significatur. **C. 11.** „*delentimentis*“
 ut 30, 13 scribendum putavi. **C. 13.** nescio an recte Drak. volue-
 rit: „*stimul eam*“. ib. Gelen. fortasse „*quorum initia enuntiares*“,
 quod Mod. in A fuisse scribit, probare voluit, cum *occulta* ab-
 esse possit. ib. *captari* potius quam „*captare*“ librariis videtur
 deberi. **C. 14.** „*indices*“ non certum est, cum in cdd. recc. pleris-
 que sit „*illicere*“. ib. Gron. probabiliter coniecit „*viderent, ne*“.
 tum recc. libri „*utique*“, quod cum „*uti*“ sequatur, fortasse non
 spernendum est. **C. 15.** „*Quirites tam*“ illud ex A hoc ex recc.

edd. Bekkerum secutus deinde „vigiliis“ de Crev. coniectura scripsi. ib. fortasse „exercitus indictus“ praestat. C. 16. „vaticinios“ quod plerique odd. significant ex A recepi, cf. 25, 1 extr. C. 17. nescio an „moram indicio“, A aliorumque odd. lectio, defendi possit. C. 18. „dimittere“ e odd. revocavi. C. 19. A „censor Licinius equum“ in quo quid lateat non patet. C. 20. „et iam Q. Marcius“ non sana esse ex A intelligitur, ubi „ita Q. Martius“ legitur. ib. A „nec prius“ fortasse „et prius“. C. 22. odd. rec. „decem adparatos“ habent, quare Sigonius „per dies“ addit, sed Gelen. in A decem non videtur invenisse, ut abest a Lovel. 6. C. 24. „caules erant pulsi“ dubia sunt, fortasse „aderant“ legendum. Crev. et Drak. „venerant“ suadent. C. 25. „et gratia — aut odio“ servavi, cf. Hand. Turs. II. p. 537, Heusing. ad h. l. ib. ac dimisisse ea constabat A ut non ademisse eas sed ad. ea scriptum fuisse videatur. ib. „si voluntate“ dedi, cum et in odd. non exstet; tum Drak. libri omnem in eo, ut omnem iam eo significare videantur. C. 26. „ita servorum“, quod Gelen. e cd. sumpsisse probabile est, revocavi, cf. Hand l. l. III. p. 488. 481., itaque librariorum esse putaverim. ib. scire omisso v. se dedi, ab Aldo inserto. C. 28. nescio an „spoliatum me“ sit praefendum, cum in odd. plerisque ad non inventum sit. sed fortasse ne requiritur quidem v. ad etiamsi spoliandum legatur, cf. 3, 19. 24, 23. 21, 28. 40, 9 s. f. ib. inter vv. „decretum calumniarum“ aliquid intercidisse apparet ex Drak. odd., sed parum probabilis Kaestneri est coniectura „decretum pessimae calumniae impudentissime“ esse legendum. decreti potius latet epitheton. C. 30. „Dipone“ scripsi, cum non pateret, unde Hippone esset sumptum. ib. A quietis hi stativis; an fuit „quietis ibi stativis“? C. 31. „inflativis“ restitui, cuius interpretationem ferocibus esse putaverim; tum „usquam“ et „paulum“ e odd. revocavi; „ipse“ ab Asc. post „praetor“ additum delevi; et cum Bekkeri quod in Voss. all. est „sustineri“ probavi. C. 32. „antiquam sedem maiorum“ odd. sed in v. antiquam nescio an montis nomen, quod Cluver iure requirit, lateat. ib. „volitando“ nihil habet quo referatur, sed oratione interposita anacoluthon excusatur. Ruperti coni. volitans. C. 34. A. quem utique si vellent; an fuit „eum utique si v.“ C. 35. A. „referri nominativum“; aliquid excidisse putaverim, an „r. nominativum iubentium“? C. 36. „Compassium“ a Drak. e Polybio sumptum est. ib. nescio an probanda fuerit A lectio „nec ulla parte“. ex eodem dedi „quo ex numero“, cf. Stuerenburg ad Cic. pro Arch. p. 186. tum „domicilio“ e odd. reduxi. C. 38. „trecentos equites“ ex A recepi, praeterea aut in peditum Romanorum, aut in legionum numero erratum esse non potest negari. C. 39. fortasse „pelebat. certamenque ei“ praestat. C. 41. colerantque non certum, nec in illis quae rec. odd. habent quae latere potest. ib. „Postumius praetor“ de Perizonii coniectura dedi. paulo supra fortasse „etiam“ delendum erat. C. 42. e odd. Drak. „Aue-

rant“ revocavi; *fuertunt* propter *expugnavit* scriptum videtur. C. 43. fortasse „*deperibat*“ est scribendum; A *deperierat*. paulo ante „*simile — libidini et crudeltati*“ dedi, cf. Vell. 1, 12, 3, 2. 6, 1. Liv. 27, 25; Heusing. ad Cic. Off. 1, 22, 7. Halm ad Cic. pr. Sulla. p. 141. in Vat. p. 121. C. 44. „*iuratores*“ scribendum esse docuerunt Mommsen et Becker Antiquitat. Rom. II, 2, 202. 204; qui recte fortasse *iussi* probat, quamquam „*iussit*“ Catonem hoc instituisse indicat, cf. 9, 46 extr. ib. „*decies pluris*“ Huschkium Die Verfassung d. Serv. Tull. p. 506 secutus adieci. ib. „*decies tanto*“ Sigonius; cdd. *decem tanto*. C. 45. „*comitia habita erant*“ utrum Livii errori tribuenda, an iam ante legem Domitiam augures in comitiis sint creati nondum constat, cf. Rubino Untersuchungen I. p. 336. Merklin die Cooptation p. 133. ceterum „*comitia auguris creandi habita erant*“ ex ed. Mog. et „*in demortui Cn. Cornelii Lentuli*“ sqq. ex cd. Mog. dedi. C. 47. „*legatorum diceret*“ cdd. et Polybium secutus scripsi, *doceret* h. l. minus aptum videbatur et ex superioribus ortum. C. 48. *parvulae* ex A restitui. ib. ex A „*Messenti desciverant*“ revocavi. C. 49. utrum *profectus*, quod addiderunt, an alia et plura exciderint, vix potest constare. ib. „*electos*“ ex A restitui, quod nobilissimos ascivit. ib. „*turba*“ ex A aliisque libris recepi, neque tamen *clausurant* mutandum putavi. tum „*aeque*“ Walchii est coniectura. C. 50. „*sed defectionis*“ restitui, *sed* Gelen. minus recte delevit. ib. fortasse „*duobus duarum*“ a Livio erat scriptum. C. 51. „*ut gratificaretur*“ Gelen., ut in cdd. non legitur; an fuit „*gratificaturus*“? C. 53. „*filium aiebat*“ ex A dedi, cf. Drak. ad h. l. ib. „*alii*“ quod A habet ad iratum Philippi animum videtur accommodatus. C. 54. „*fore, qui eas*“ cdd., quod etsi ferri potest, cf. Hor. Od. 1, 13, 20. 4, 14, 13, tamen obscurius esset dictum. Sigon. *quam* addidit; sed nescio an totum comma omissum sit. C. 55. A „*ita prosecuti*“; an fuit „*ut exceperunt ita prosecuti*“? probabilius tamen est adverbium intercidisse ad v. *exceperunt* referendum. C. 56. „*ex Histria revocatus M. Marcellus*“ ex A dedi, ex *Histria* opponitur vv. in *Liguribus*.

Lib. XL, 2. „*Apollinis ac Caietae*“ non certa sunt, et nescio an *ac* delendum fuerit, cf. Klausen Aeneas und d. Pen. p. 1046. n. 2088. C. 4. ex A „*Aenianum*“ servavi; Sigon. *Aeneatum*, quod non solum gentile fuisse e Stephano Byz. intelligitur, dedit; fortasse fuit *Aeniatum*, cf. 44, 10., si quidem mutatione opus est. ib. „*redituri Thessalonicam*“ scripsi Gronovio autore, qui in omitti iussit. etiam aliis H. in additum invenitur, cf. infra *instructis*. c. 5. in *singulos* all. potest tamen *inde* vel *iam* corruptum esse. ita paulo post pro *instructis* suspicari possis *destrictis*. C. 5. „*liberosque eius*“ non certum est, in cdd. *etus* non exstat, et videtur abesse posse. ib. „*ad rem Romanorum*“ dedi, cf. Lectt. Livv. I. p. 20. Otto Divv. Livv. p. 42. tum malim: „*redierant forte quos*“. ib. „*aiunt*“ restitui, quod Gelen. etiam in Spir. videtur legisse. C. 6. „*prior*

pars“ vulg., sed *prior* in A non legitur, in recc. non uno loco positum est; ex v. *posterior* potest intelligi, quare omisi. ib. „*sana esse*“. e cdd. revocavi, unde *fuisse* sumptum sit, non patet. C. 7. „*tamen*“ ante v. *infamandae* additum, cum in cdd. non legatur delendum videtur. C. 8. „*admissi*“ cdd. recc. revocavi A lectionem „*commissi*“. C. 9. „*credis nihil mihi*“ dedi, *mihi* aut ante v. *nihil*, quod fortasse praestat, aut post eam vocem facilius omittebatur, quam post v. *periculum*, ubi duo cdd. additum habent, paulo post cdd. *quid ut inimicus*, fortasse voluerunt „*quid tu inimicus*“, cf. Walch. p. 104. C. 10. „*discerne, dispice*“ scripsi, unde Gelen. et addiderit non constat. ib. „*noctu adsumpserunt*“ Aldum secutus restitui; si Drakenborchio fidendum est, plures ex cdd. recc. ita scriptum habent. ib. nescio an recte olim editum fuerit „*et regi et patri*“. C. 11. paenitet non recepisse ex A „*ut ipse me vult esse*“. C. 12. „*cum suis colloquia*“ incertum, in recc. libris „*cum suis conloquens*“ exstat, si v. *per* non obstaret (nisi forte *per occulta* modum describit, cf. Hand. Turs. IV. p. 444.), *concoquens* corruptum esse suspicarer, cf. c. 11. ib. „*proditionis meae*“ ex A est, in Palatt. *meae* non legitur, ac nescio an supersit aut aliud lateat, fortasse *iam*. etiam quae sequuntur incerta sunt, nam in A exstat *si illa separata ac vana*; vulg. „*separata ab hac vana*“; mutavi ac in *hac* i. e. si haec separata est, ib. ex A reduxi „*ipse ego*“, sed suspicor scribendum esse „*prius ego*“ ita *ipse* et *urbs* confusa sunt 4, 51. ubi vid. Alsch. C. 14. „*unde id ipsum scias*“ dedi; *sciens*, quod in *scieris* Sigon. mutavit, in ed. Frob. altera errore scriptum est. ib. dubito an legendum sit „*iubebat, num*“ eum paulo post idem voc. positum sit post *quaerere*. ib. „*evasuri fuerunt*“ scribendum erat, et propter usum Livii et quod *potuit* sequitur. C. 15. „*indignus omnibus*“ in cdd. est, et sanum videtur, cf. 10, 13 dignum vobis, dignum parente suo. fuit cum suspicarer an „*indignus bonis omnibus*“ aut „*indignus te, pater, ind. omnibus*“ scribendum esse. ib. „*nec ad bellum reservetur*“ e cdd. recepi. ib. A „*ne invidiam conflarem*“; an fuit „*invidia etiam conflagrem*“ ib. „*in eo, ubi — ibi*“ cdd. suspicor „*nunc ubi — ibi*“ ib. A a *fratre maiore vincor* scripsi „*a fratre amore vincor*“ Gelenius „*caritate a fratre maiore vincor*“ dedit, sed *caritate* in cdd. non uno loco positum, pro corrupto v. *amore* videtur adiectum esse. C. 16. „*Terrentio*“ cdd., sed aliquid intercidisse puto, aut praenomen, aut magistratum. ib. „*viciis — Fulvius*“ ex A restitui. C. 17. cdd. „*more maiorum*“, quod dubito num „*primo maiorum*“ esse possit. C. 18. „*consules — octingentos equites*“. nam ex v. haberent et legiones et quindecim milia socium suspensa esse possunt. ib. „*inde dextram*“ pro *in dextram* scripsi, cf. 41, 1., et audacius videbatur v. in h. l. delere. C. 19. „*et Lanuvii*“; an fuit „*Lanuvii et*“ ib. „*Libitina tunc*“ cdd. sed *tunc* videtur abundare et *funerum* potius significatio requiri. C. 20. „*fraterno scelere*“ Kreyssigium secutus

servandum putavi. C. 21. „consultarent“ e Voss. recepi. ib. *patri tutum* odd. sed *tutum* e sequentibus ortum videtur, et ne *tum* quidem, quod vulgo legitur, h. l. aptum, quare illud inclusi. C. 22. odd. „*in altis locis esses*“, scripsi „*in altis locis est*“, quod et ipse inveneram et Madvigium suasisse postea vidi, cf. ad Cic. de Finib. p. 537. ib. A *passim per villas*. aliquid videtur intersidisse. C. 23. „*praemeditati*“ Gronovii coniecturam Bekkerum secutus recepi. C. 25. Drakenb. „*exercitum induxit*“ coniecit, quod recepi, cum in odd. nihil nisi *introduxit* legatur. ib. „*decem dierum*“ in A non exstare, neque requiri videtur; quare inclusi. C. 26. „*Matienoque*“ a Gronovio damnatum servavi, quod si Livius omittere voluisset, non adiecisset *imperatum est*. C. 28. Muretus coni. „*prope certum*“, ib. *praedatoris* pro *praedatores* coni. Crev. C. 30. „*quam proxime*“ unde sumptum sit non constat. ib. nescio an scriptum fuerit „*iussit ut*“, unde causa lacunae intelligeretur. C. 31. „*maxime pugnantibus*“ ex Drak. odd. plerisque recipiendum putavi. C. 32. „*eo die occisa*“ dedi, et hoc quidem ex A est, vv. *eo die* nescio an omitenda fuerint. C. 33. si etiam in A *oppugnandonec* legitur, „*oppugnando donec*“ videtur scribendum esse; Gron. *expugnavit, donec*. C. 34. cum in A „*M. Manlius praetor*“ inventum esset, „*P. Manlius pr.*“ dedi. ib. Nipperdey „*quinguenta equites*“ coniecit. ib. vv. „*quae prima — aurata est*“ ab interpolatore inserta puto. ib. „*pacemque cum ils*“ servavi, cf. Hand. Turs. II. p. 148, et tum h. l. abundaret C. 35. „*inde deditionem*“ Mod. secutus dedi. C. 36. „*quantus semper*“ num verum sit iure dubitatur; cf. Goeller ad T. Livii lib. XXXIII. p. 148. an fuit „*quantus saepe*“. ib. „*perditum Romanorum*“ scripsi; *civium* ab interprete additum videtur. ib. „*quo amplius*“ e odd. revocavi, cf. 31, 12. 4, 1. C. 38. „*Taurasinorum fuerat. eo cum*“ scripsi; ita facilius origo lacunae intelligitur; tamen etiam ante *Taurasinorum* excidere potuit *fuerat*. de loco cf. Niebuhr. I. p. 286. III, 424. ib. A „*Ligures ab anido montibus descendere*“ correxit Muretus, cf. Kreyssig. Epist. ad Goellerum p. 466. ib. post *argenti* aliquid omissum Glarean., et Crev. *sedes* pro *aedes* legendum esse iure statuit ib. Gron. „*nec quod — neque quod*“ ubi in odd. *quid* est, scribi iussit; nescio tamen an duobus locis prioribus *quid* servari potuerit. C. 39. A „*omnisiisque quae*“, dubito tamen „*omnissis quaequae*“ recipere, cf. 9, 12 in. ib. „*non nobilem*“ scribere malim, si in A *ignobilem* non exstitit. C. 40. dubito an scribendum sit „*an actum iam*“. ib. fortasse „*equi prope sexcenti*“. paulo ante vv. „*quod saepe — proditum est*“. e margine inter Livii verba recepta esse putaverim. C. 41. in A scriptum est: *vallis verum tum tamquam montis obsedit*, itaque quae in Frob. ed. priore leguntur, „*Balistam Suismontiumque montes*“ certa esse non possunt, cum etiam c. 53, siquidem vera est lectio, montes valles saltus coniuncta legantur, nescio an tantum verba, *verum tum tamquam* corrupta sint; fortasse

valles primum tum etiam montes. C. 42. „*Brundistum redisset*“, quod Gelenio teste A habet, recepi. ib. *in se* — *Romanis* prorsus incerta sunt; magis „*quae inimicus detulisset*“ significari videtur; sed ne *adiectis* quidem aptum est. ib. „*secundo loco inauguratus*“ verum non esse omnes consentiunt; „s. l. *nominatus*“ conieceram, idemque postea Rubinoni, cf. Untersuch. I. p. 243, placere vidi. ib. „*inde pontifex m.*“ scripsi, cum *in pontificem maximum* in A fuisse Gelen. testatus sit, sed recte Crev. plura intercidisse suspicatur. C. 45. „*mox subito*“ A suspicor „*atrox subito*“. ib. non *et ob fulminibus* in A legitur, sed *ob* omissum est, quod cum etiam propter verborum ordinem displiceat alia suspicor intercidisse. C. 46. Kreyssigium secutus aliquid excidisse puto inter vv. *fuertis et implicaverint*. C. 47. *eos* ab h. l. alienum videtur, an scriptum fuit *separatos ab illis se?* cf. 23, 20. ib. *tribunoque* — *tubeat* in A videtur scriptum fuisse. ib. *e turribus* Duk. suavit, praeterea *nequiquam* non suo loco positum videtur. C. 48. *petebat is* A *petebat* verum, *is* e sequenti voc. ortum puto. C. 49. in A *ab eone* fuit, pro quo „*sub eone*“ scripsi, cf. Lectt. Livv. II. p. 10. ib. quod ante „*susplicere*“ legitur „*proptum*“ omittere quam verbum insolitam recipere malui, cf. Kreyssig. Epist. ad Goell. p. 467. C. 50. Kreyss. l. l. „*abduxissent*“ legi „*eum*“ omitti iubet. fortasse *Gracchi* nomen excidit. quae sequuntur magis etiam incerta sunt. A *magnopere berbice crederes fuisse Romanos nisi qui p. d. arcessierint* — *legisset*; quae num recte emendaverim ipse dubito, cf. Kreyss. l. l. et ad Sall. fragg. p. 106. fortasse *accesserint* verum. est, et inter hoc voc. atque *laccessierint* nonnulla ommissa. etiam post *vallum* additum malim *tum*. ib. Kreyssigius „*Celtiberorum fuisse*“ probat. C. 51. „*inseruerat*“ Kreyssigii coniecturam recepi. quae sequuntur ita legenda putat W. A. Becker Antiquitat. Rom. II. 1 p. 400. „*Herculis, et post Spei a Tiberi ad aedem Apollinis Medici*“ ib. A *publicaeque sua occupata*; emendavit Gron. suspicabar „*publica quaestui occupata*“, cf. Lectt. Livv. I. p. 20. C. 52. *ante annos* Drak. suavit, cf. Hand. Turs. I, 373. sed infra c. 57 *post paucis diebus* legitur. ib. G. Hermannobsecutus post *flito* signum lacunae posui. fortasse ante *pugna pugnata* est legendum est; neque *exerunt* verum esse potest, sed temporis significatio hic videtur latere. ib. *antea* sic cd.; Hermannus suadet „*moensa*“, quod hoc loco positum offendere potest. an fuit „*antea invicta*“. post *quadraginta duae* mersarum navium numerum intercidisse iure statuunt. C. 53. „*montes vallesque saltuosas*“ probabiliter coniecit Kreyssigius l. l. p. 476. ib. *celeriter* vix potest ad literas Romam adlatas referri, sed alterum comma videtur excidisse. C. 54. cum in A scriptum fuisse diceretur *crudelitatis suae quae dedi* „*crudelitatis suae saevitiaeque*“, cf. 27, 34 extr. ib. A *adsolet*. an fuit „*multa, ut adsolet* — *praeberet*“. C. 55. Heusinger probabiliter coni. „*a Xycho scriba*“; Kreyssigius „*vocari iube. et*“. C. 56.

„*defensurus. is*“ dedi, quod in A *qui* abfuisse videtur. ib. „*tutela etus*“ num ferri possit dubitans „*tutela et*“ scripsi. *conconstitutum* si in A exstitisse certum esset non spernerem. ib. „*haud statim*“ vix potest recte ad sequentia referri; id ad quod pertinebat excidisse arbitror. C. 57. nescio an „*populo Romano*“ aut ante v. *per-opportuna* aut post eam v. interciderit. ib. corrupta cd. verba: *Bastarna ea res Antigonus saepe iunius cum ipso* ut aliquam haberent sententiam ita scripsi, ut *Cotto* bis ponerem, deinde *ea res* in a *rege* tum *saepiunius* in *saepius* mutarem. ib. „*aequales abhorrere*“ et ipse dubito num verum sit, cf. Reisigii schol. gramm. p. 696; suspicor „*ab illis abhorrere*“. C. 58. „*fide Cottonis*“ a Gelenio est; A *deinde C.*; an fuit „*ductu Cottonis*“? ib. malim „*post ad fanam*“. tum „*quo cum subire*“. ib. „*dissipati vi procellarum*“. ib. cum in A fuerit: *Apolloniam meridianam regionem* scripsi „*mediterraneam regionem*“, sed quid in Apolloniam lateat non exputo; cf. Grimm Geschichte d. deut. Spr. I. p. 458. C. 59. recte Crev. trium praetorum nomina excidisse putat. Duker „*capita, quae*“ reponendum censet. ib. „*lanaque*“ ut in re incerta mutare nolui. ib. non solum „*opposita*“ sed etiam „*erat*“ pro „*fuit*“ Jul. Obsequens legisse videtur, et utrumque praestat cd. scripturae.

De quintae decadis reliquiis post S. Grynæum optime meruit J. Th. Kreyssigius V. D., qui non solum in Commentatione de Sallustii Crispi fragmentis et in Vanno critica, et in Meletematum criticorum specimine primo, sed in Annotationibus ad T. Livii libros XLI—XLV ex codice Laurishamensi a Sim. Grynæo editos, id quod I. Bekkerus raro tantum facit, scripturam codicis antiquissimi e collatione a Kopitario facta multis locis indicavit, et quae aut corrupta aut omissa sunt emendavit et supplevit. Kreyssigii igitur vestigiis potissimum insistendum fuit, quamquam expectare licet fore ut ab Alschefskio, qui etiam codicem Vindobonensem (A) denuo inspexit, multa olim rectius et certius constuantur, cum nunc ne Kopitarii quidem collatio tota innotuerit, ut neque de orthographia satis constet et codicis scriptura compluribus locis nondum cognita sit. C. 1. „*Histrinque suam*“ A, emendavit Gron. Kreyssigius suspicatur „*in Istriam quaesitum*“, tum nescio an *idem* et *adocere* corrupta sint, cum c. 2 *duo praesidia* fuisse dicantur; fortasse *ibidem* et *educere* vel *adducere* scriptum fuit. C. 2. Drak. probabiliter coni. „*direptisque quae*“ quod Kr. recepit. ib. „*forum*“ facile repetitis ultimis v. „*quaestorium*“ literis oriri potuit. C. 3. Jacobs „*eadem rerum forma*“ coniecit. tum inter *demum* et *missus* excidisse puto „*nuntius*“, quod adieci, cf. Kr. ad h. l. C. 4. „*ex parte*“ Kr. et *parte* cd. ib. „*si unum se*“ iure displicuit; Jacobs coni. „*signum si*“; an fuit „*si nunc (aut tum) se*“? C. 5. „*Novelli*“ scripsi, cf. Nieb. II, n. 595. ib. „*equitum ducentis*“, quod A exhibere videtur, reduxi. C. 6. A „*iustos se*“; dedi „*ipso*“ cf. Kr. ad h. l. C. 7. „*caesum. ceteros*“ de

Crev. sententia dedi; in cd. *caesum* non legitur; et nescio an etiam „*effusosque*“ probandum fuerit. paulo ante „*id bellum*“ Gronov. damnat. C. 8. „*in dilectu*“ Duker malebat. tum ne nunc quidem paenitet eius, quod olim conieci „*utcumque cives Romani*“, cf. Lectt. Livv. I. p. 32; Tac. Ann. 15, 19; sed possunt etiam pauca verba intercidisse. alia suadent alii, cf. Kreyss. ad h. l., add. Huschke die Verf. d. Serv. Tull. p. 530. ib. vv. „*civis ne esset*“ addidit Douvatiuss, C. 9. „*manu non mittere. qui id*“ num sana sint, etiam nunc dubito, cf. Lectt. Livv. p. 33; eoque magis quod Kr. in cd. *manumitteren* qui id legi testatur. C. 10. „*satis esse*“ Kr.; in quod et ipse incideram; cd. *satis*. etiam infra „*et ingessisset*“ Kr. dedit; et in cd. om. ib. cum parum probabile esset librarium ter errasse, et Varro de l. l. 7, 37 tradiderit etiam lictores vestem mutasse, e cd. „*paludatis lictoribus*“ recepi, cf. Alsch. ad 21, 63.; modus exeundi describi videtur. C. 11. „*oppugnare coeperant*“ dedi; cd. *oppugnant*. C. 13. „*M. Aemilius Lepidus*“ Kr. coni. cd. *legibus* habet. ib. „*disseruisset*“ a Grynaeo est additum. C. 14. „*currum. cum is*“ de Drak. sententia scripsi, cum in cd. nihil nisi *currus* exstare dicatur. ib. „*recipere*“ Kr. coni. cd. *eripere*. ib. „*ne histri quidem*“ cd.; Kr. *idem*. C. 15. „*bovis sescenariis*“ mutare non ausus sum Graev. *sescenarii* coni., sed id numerum potius quam aut pondus aut magnitudinem indicat. ib. A *tenarrabilitate*; suspicabar „*inenarrabili celeritate*“, sed lenior est Kr. medela, quem secutus sum. paulo ante nescio an „*iecur defluxisse*“ servari potuerit. ib. „*pacare, et*“ reduxi, significari videtur, insuper Graccho adiutorem esse datum. C. 16. „*ante triduum*“ infirmis argumentis defendit Hand. Turs. I, 284. „*aut intra aut post*“ requiritur. C. 17. post v. „*paludatus*“ excidisse potius aliquid, quam *literis auditis* delenda esse putaverim. ib. „*eodem Pisas*“ cum Kr. scripsi. cf. 3, 8 extr. Cic. Verr. 3, 6, 14. p. Dei. 6, 17. Kr. ad 42, 47. C. 18. *eodem tempore* cd. sed *tempore* ab h. l. alienum est. adverbium aut loci nomen videtur latere. ib. post vv. „*foris ipse*“ aliquid videtur deesse, cf. Rubino l. l. I. p. 92. ib. cd. „*quidem etiam fuga*“. an fuit „*quidem statim a fuga*“. C. 19. „*Dardanos*“ Gryn., cd. „*barbaros*“ ib. „*nec liberat*“ dedi; cd. *neliberare*, et *liberare* quidem fortasse servandum erat. ib. „*sanctum haberet*“, cd. lectionem, defendi posse puto, cf. Lectt. Livv. I. p. 14. C. 20. cum in cd. *ut* omissum sit, fortasse „*nihil ut unum*“ scriptum fuit. ib. „*reliquorum sui*“ etsi defendi potest, cf. Hand. l. l. II. p. 519. tamen nescio an praestet „*reliquos sui*“. C. 21. „*cum iusto numero*“ recte videtur habere, cf. 44, 29, 6. Dietsch. ad Sall. J. 49, 1. Hand. l. l. II, 143. 153. ib. cd. „*Alfelliuss Aemilius*“. quare „*Atellus Mamilius*“ scripsi, cf. 27, 8 in. ib. cd. „*avis maculis*“, suspicabar „*flavis maculis*“. C. 22. cd. *tumultuomisit*; scripsi „*tumultuosi missi*“, cf. Lectt. Livv. I. p. 18; Kr. ad h. l. C. 23. cd. „*maxime gravissimam omniumque*“ Kr. *maximam omniumque gravissimam*, quod

fortasse praestat. ib. ante *scilicet* excidisse putaverim „*sciremus*“ ib. „*quem populo Romano prius poenae*“ servandum putavi, est iudice pop. Rom., cf. Foss. Quaest. crit. Altenburg. 1837. p. 42 sqq. ib. cd. *Gallos habeat*, quod cum ferri non posse putarem „*Gallos habebat*“, ante quam a Romanis victi sunt, scripsi. ib. „*provocantes*“ Gron.; cd. „*provinciis*“. C. 24. cd. *persea regno accepto a legatos romanos venisse ad regem persea ad pr. appellatum*; quae ita immutavi, ut *accepto legatos Romam misisse* et *ab p. R. scriberem*, ut bina membra componerentur. Kr. nonnulla a librario bis posita esse censet. ib. cum cd. habere *altosinvisosufficimus* Alsch. ad 10, 36. p. 709. docuerit, „*invisosque*“ eum secutus dedi. paulo ante „*velut dissertio iuris*“ cd., quod Kr. defendit. ib. cd. „*nostros quoque et nos segni arceamus*“ quod nondum recte emendatum est. C. 26. „*sicubi evaserunt*“ Walch. coni. cd. *secuti evas*. nescio tamen an praestet Orev. coniectura „*scutis evaserunt*“. cf. 34, 39. 46. 39, 31. C. 27. *votes etiam* cd., sed *etiam* e versu praecedente repetitum videtur. ib. cd. *ex iis M. Aemilio*; em. Drak. ib. *et ipsorum* reduxi, nam etiam aliunde de seditione audivisse putandi sunt. ib. *ad notas* me invito relicta sunt, quae in cd. iam non exstant. in eo deinde *intromittere* legitur. ib. *Aventinum porticum* etc. ita sunt corrupta, ut quid Livius scripserit vix possit constare. ib. cd. *et forum et porticus*; an fuit „*et forum et comitum porticibus*“. C. 28. „*in aede*“ dedi. cd. *in aedem*, cf. Kr. ad lib. XXXIII. p. 96.; Schneider ad Caes. b. g. 2, 30, 2.

Lib. XLII, 1. *Priusquam in provincias* de Kr. sententia dedi; in cd. *provincias* non legitur. ib. *iniuria consulis* cd. dedi „*inde ira consulis*“ i. e. ex eo tempore, cf. Hand. l. l. III, 366. paulo ante „*militari*“ ab h. l. alienum videtur. C. 2. *non bellum* cd. post *v. non* adverbium intercidisae putaverim. ib. „*visae dicebantur*“ reduxi, nam eadem species saepe videri poterat. C. 3. cd. *et templo ita* cd. Kr. „*ei templo ita*“ emendavit, quod cum recipere voluissem me invito *et* omissum est. ib. *iratus* cd., Kr. *ita ratus*. ib. *paratae* adiectivum esse putaverim, et *fuerunt* recte habere. ib. *fremitus eius* cd. tum nescio an leg. sit „*est et ex*“. ib. *idcensorem moribus* cd. pro *id* reposui *et*. C. 4. cd. *sit factum* em. Kr. C. 5. cd. *Persean*, cf. Alschefski. ad 9, 19 p. 496; sed Persea servandum erat. ib. *et quaesitum* e cd. dedi, tum „*et exsultantem arcessitum*“ scripsi, in cd. *et* omissum est. ib. cd. *non obiecta*; „*non subiecti*“ substituendum esse putavi, cf. Kr. ad h. l. ib. *in z annorum* cd.; in *X annorum* scripsi. C. 6. *videreturque legato* cd., dedi *atque legato*, sed potest nomen legati omissum esse. C. 7. *haec acta* coni. Kr. C. 8. cd. *arma quoque tempore fieri*; dedi „*arma quoque adempta referri*“ et *referri* quidem Kr. debetur, cf. ad Sall. fragm. p. 75 sqq. paulo ante „*pacatos servire*“ scribendum putavi; tum „*oppugnantes*“ servavi, cum „*oppugnatos*“ praecedat. C. 9. cd. *ad non parendum fuit*; quare *eadem* scripsi

et dubito, num *senatui* requiratur; vulg. „*eandem — habuit*“. ib. „*absente se*“ et „*praesente*“ de Pithoei sententia scripsi; cd. *ab-sentes* et *praesentes* habet. C. 10. „*in Hispanias supplementum*“ suadet Kr. C. 12. „*precanti, adoranti*“ tum „*gratulatione, donis*“, cd. lectionem, recepi, cf. Alsch. ad 10, 36. p. 709. ib. „*et in Achai-am*“ restitui. ib. „*per indultum ac negligentiam*“ legi iubet Lachmann ad Lucret. p. 40., sed Livii aetate verbum illud magis in usu fuisse quam dictionem *per incultum* non probavit. C. 13. Gron. recte „*bellum intulit*“, sed dubito, num supra post „*vobis bellum*“ addere opus sit „*pararet*“. C. 14. cd. „*ferocia animi*“ correct. *animi*; Gron. „*ferocia nimia*“. ib. prorsus incerta sunt „*ac Satyrus*“, cum in cd. sit *hac falsa iturus*. ib. *donaquecuiquam amplissima* cd. *cuiquam* ex praecedentibus et sequentibus literis ortum videtur. paulo ante „*libertate intemperantius*“ servavi, cf. Reisigii schol. gramm. p. 714. C. 15. *ab levia semitam* cd. scripsi „*ab laeva in semitam*“ i. e. qua in semitam transirent, fortasse ne accusativus quidem „*ab laeva semitam*“ spernendus erat, cf. 8, 15 f. C. 16. Heusinger probabiliter coni. „*ut non inconsulte*“. C. 17. nescio an „*hospitioque*“ praestet. ib. „*talis indicii*“ non aptum videtur; suspicabar „*fatalis indicii*“. C. 18. *fatigatis sepe* cd. emend. Kr. C. 19. *et recum legatis se discepnatisque et satis* cd. suspicabar „*et Threcum legatis, Maedis Caenisque et Astiis*“. C. 20. post *Punico* fortasse excidit „*posita opera M. Aemilii*“. C. 21. „*quod iam in morem — fieret*“ num Livii sint dubitari potest. C. 24. „*veteres observari*“ cd., cf. Alsch. ad 3, 51. p. 305; quod etsi intelligitur, tamen dubito an *i* ex voce seq. ortum sit. C. 25. „*venirent speculati*“ cd.; em. Kr., sed cd. lectio fortasse non spernenda erat, cf. 22, 6, 6. 1, 25, 9. 7, 9, 4.; 9, 9, 11. 7, 25, 5. 32, 35, 7. 36, 35, 4 all. ib. „*uter eorum esset*“ e cd. revocavi, senatus sua non interesse dicit, uter veniat. C. 26. „*secundo populatum*“ num verum sit dubito, fortasse *bis* aut *iterum* leg. ib. *exustum a re* cd.; em. Gryn. „*ex. a rege agrum*“. ib. *Eumenen in ea* cd., sed in vbb. *in ea* loci nomen latere puto. tum „*in Alexandria*“ servavi, cf. Alsch. ad 5, 52. p. 601.; propter vv. in *Syr.* Liv. ita scribere potuit. ib. „*adesse hac classe iuberet*“ cd.; em. Gryn. C. 27. *qui seclusi*; sed possunt etiam nonnulla interoidisse. C. 28. *quam censuerat* cd.; Gryn. „*senatus*“ addidit. ib. „*repulsum erat*“. em. Bekker post Crevierium: „*e re publica visum erat*“. ib. si in cd. „*decessisse alterum*“ non legitur, nescio an „*mortuum alterum*“ potius omissum sit. ib. si in cd. est *sen. imperavit*. scribendum videtur „*senatus imperavit*“ ib. fortasse „*Fulvii pontificis*“ legend. C. 29. cd. „*scelere eius*“: scripsi „*sc. regis*“. ib. malim „*uxoris se arma*“ ib. *mansurasse* cd.; em. Kr. ib. *rex elad* cd.; dedi „*rex iam*“ fortasse etiam diu excidit, cf. Lectt. Livv. I. p. 18. C. 30. *deterioribus* cd., quod aliqua ratione explicari potest, sed cum saepe in A. terminationes mutatae sint, Gron. secutus „*deterioris*“, dedi.

idem „*ex aequo*“ pro „*ex eo*“ legendum vidit. ib. *prorogatio felixque* cd., *propagationem* Periz. reliqua Gryn. addidit, sed cum *imperii* scripisset, *animum* posui, cf. 31, 5. C. 31. fortasse „*scribi iussa sunt*“ leg., deinde cum in cd. *recognosceret* et *daret*, sed *legere* scriptum esset, hoc potius quam illa corruptum putavi. C. 32. *oppugnaturum* cd., em. Ruben. sed dubito an cd. scriptura servanda aut *occupaturum* legendum sit. ib. *non quid* recte habere docui Lectt. Livv. II. p. 7. ib. cd. *dilectum* dedi „*dilectus tum*“ quod v. alias opponitur. C. 33. fortasse „*advocatus et centuriones*“ ib. Crevierium secutus „*primum quo*“ et „*deinde quo*“ dedi: cd. utroque loco *quod*. C. 34. „*in Italiam portati*“ servavi, *reportati* propterea quod *Italia* addita est non videbatur requiri, quamquam infra *reportati* legitur. ib. „*ex provincia ad triumphum*“ edidit Gryn. sed Kr. teste p. 12. nihil in cd. nisi *triumphum* exstat. ib. „*et semper*“ tum „*me et*“ dedi, in cd. bis *ut* legitur. C. 35. p. consul cd., Kr. „*P. Licinius consul*“ coniecit. hunc secutus „*remissa appellatione*“ scripsi, cd. *praemissa ap.* C. 36. „*neminem — licitum*“ servandum putavi, cf. Klotz. Quaest. Tull. p. 70; Madvig. Epist. crit. p. 106. C. 37. cd. *cum habere* addidi „*populo Romano*“, cf. Kr. ad h. l. Hand. Turs. II. p. 148. ib. *temptare* et *pericere* praefert Kr. et Bekker. an fuit: „*temptare — pericere est iussus*“. C. 38. *ab se* cd., „*ab senatu*“ dedi, cf. Kr. ad h. l. ib. malim „*et mini me immemorem*“. C. 39. „*postquam in conspectu*“ vulg. editur, sed *postquam* in cd. non exstat, itaque delevi. an fuit „*in conspectu ut*“? C. 42. *Pyoleon* cd. em. Turnebus. deinde neque *inde* quid sit patet, et in sequentibus in cd. verborum ordo ita perturbatus est, ut quid Livius scripserit vix possit constare. C. 43. *et dicentem et cum adsensum* cd., dubito an exciderit „*audivit et*“ ib. „*quis legati*“ servo, ex responso dato pendet. ib. cd. *decretum thebis sine bello et arce*. em. Gryn. sed *fecit* ante v. *Thebis* posuit. idem „*haberet*“ paulo supra ad „*instructa*“ adiecit. ib. „*et ex contentione*“ suspicatus sum, cf. Lectt. Livv. I. p. 13. C. 44. *suoque proprio propriam societatem aspernata* cd., em. Gryn. ita ut *quisque* scriberet, quod non displicet, cf. Polyb. p. 1001, et Lectt. Livv. I. p. 13 sq., sed *quisque* interdum sequitur nomen ad possessivum additum, cf. Duk. ad 3, 22, 6. 25, 17; 33, 46. itaque quoque servavi. ib. *eo convenerant* Kr.; *eo* in cd. omissum. idem paulo ante *magno motu* suasit. cd. *magnotu*. C. 45. *Asiam circum* cd.; addidi *ae*. ib. *fovere* Kr. coni. C. 46. *Attilio missos Romam si* cd., cf. Kr. p. 12. *legatos* post *Attilio* potius omissum puto. C. 47. „*etiam interdum Antre*“ cd. lacunae signum ponere malui, quam dubia addere, cf. Kr. ad Sall. Frag. p. 33 et ad h. l. ceterum *interdum* minus aptum videtur, et cum Polyb. 13, 3 *ἀλλήλοις* dixerit, nescio an *inter se* lateat. ib. pro *regis haec* suspicabar „*vere haec*“, cf. Kr. ad h. l. paulo supra cd. *sumpto haec cum venturum*, scripsi „*sumpto secum v*“, cf. Liv. 9, 1, 8. Cic. pro Dei. 3, 9.

Hand. l. I. II. p. 148. C. 48. post „*triremi una*“ participium velut *sumpta*, *data* videtur omissum esse. ib. cd. *oram supervectus* cd., cf. Kr. p. 12. propterea *Italiae* delevi quod facile intelligitur. C. 50. „*sub casibus*“ cd., suspicor „*subiecta casibus*“. tum *turiennotum* cd., em. Gron., fortasse *montis* additum erat. ib. *et quodquia sictibi* cd. aut omissa est sententia, aut in v. *quia* causae significatio latet, an fuit „*sua vi*“? ib. „*sint*“ ab Sigonio „*statuere*“ a Drak. est additum. ib. „*pace quaeri*“ num sana sint dubitatur, fortasse „*quaeri res*“ cf. 1. 32, 12. C. 51. *et ex Sintis* scribendum videtur. paulo ante „*Thracibus incolis*“ fortasse pro *Thr. accolis* scriptum. C. 52. *duos cuius vel quorum pars philippus* cd., alia igitur Liv. scripsit, atque vulgo leguntur. ib. *armat plios habere eaque* cd., em. Gryn. suspicabar „*arma et tela illos*“ etc. ib. *animum hos habendum* cd.; particulam latere putaverim velut *ideo*. C. 53. *dimissa* cd.; *contione* add. Gryn. an fuit. „*iussi ad iter — dimissi*“? ib. *descendit ad tripolim vocant ad zoris pytolium et docsen incolentis*, urbium nomina em. Gryn. et Sigon. ordinem vv. mutavi, cf. Jacobs ad l. 33, p. 401. ib. *idem urbem* cd., non solum *facturos* omissum est, quod Gryn. addidit, sed etiam urbis nomen deesse vidit Crev. C. 54. *in ipsum* iure displicet Drakenb.; in facile addi poterat; cf. Wunder ad Soph. Ai. 1216. C. 54. „*qua Tempe adeunt*“ non certa sunt; cd. *quae tempestate adeunt*, cf. Lectt. Livv. I. p. 28. C. 55. *inde cum Attalo*, sed in cd. *Chalcide* non *inde* legitur; illud cum e superioribus aut sequentibus repetitum videretur delevi. *regni Chalcide* cd., em. Gryn., sed urbis nomen obliteratum videtur, ad quod *eodem*, quod sequitur, referri possit. ib. *erat* inclusi, quod post vv. *ab tota gente* non aptum est, supra potius post v. *praepositus* requiritur. post *quantum* nescio an *tunc* omissum sit, cf. 23, 22. „*separatus*“ autem non mutandum erat, cf. 44, 13. C. 56. cd. *obsidio cutus*, cf. c. 52. *duos cuius*. ib. „*Pheraeum agrum*“ dedi, in cd. nihil nisi *Pheraeorum* videtur scriptum esse. C. 57. cd. *bellum dirimerentur*, em. Gryn. sed *dirimerent* probabilius est Liv. scripsisse, cf. 37, 30, 4. 13. 40, 52. Virg. Aen. 12, 78. C. 58. *et plurimum* cd.; em. Kr. ib. cd. *certimanoptolopemum* quare *Neoptolemum* dedi. quid in reliquis literis lateat non extrico. C. 59. cd. *debellatum esse et tum adhortanti*, quae cur mutaverim exposui Lectt. Livv. I. p. 12., sed nescio an Liv. scripserit „*debellatum esse censeret*“ (aut *diceret*). C. 60. „*superfixa hastis*“ Gron.; *hastis* in cd. om. ib. malim „*Eumenes consuli suadere*“ ib. *Romam missi* add. Kr. C. 61. *ampletaque multiplicata* cd.; alterum excidisse ratus *aucta atque* scripsi. ib. *anora sua* cd.; em. Gron. ib. „*optabant. contione*“ in cd. non leguntur. tum *ante tempeste est eminet larisae medius abestomum*, cd. excidisse quaedam indicare quam incerta inserere malui; *Gonnum* autem a Livio scriptum fuisse docet l. 36, 10, cf. Kr. ad Sall. frag. p. 87; ad v. *medius* cf. 44, 8 extr. C. 62. „*summa belli*“ Drak., cd.

summa, facilius rerum videtur omitti potuisse. ib. „*neque finire*“ Gryn. *neque sinere* ed.; probabiliter Kr. coni. „*neque desinere*“. ib. *moris pertinacia* Gryn. adi. *Romanorum* quod addere nolui, cf. Polyb. 1010, 7. C. 63. „*superbiamque experti*“ ed. interposui „*regis*“, cf. Lectt. Livv. II, p. 6. ib. „*nunc saxis ingentibus nunc*“ suadet Kr. ib. *operibus lentio* ed. em. Gryn. ib. ut Dr. superesse vidit. tum *muri fuerat* ed.; Kr. em., sed *ruerat* recepit. tamen dubito an *fuerat* recte habeat, verbum exciderit. C. 64. *et inconste oppugnationis* ed.; vulg. *et intentus oppugnationi*; suspicabar „*et non institui oppugnationi*“, cf. Lectt. Livv. II. p. 9. ib. post. *paulisper Held Perseus* addi vult; quo num opus sit dubito. ib. *quattuor postquam* ed.; fortasse „*hi postquam*“. C. 65. „*capiuntur*“ Gryn. addidit. ib. *ingerere religes terror* ed.; em. Kr.; vulg. *anceps*. ib. *conferti propter* ed.; *pugnare* add. Gryn. ib. „*in tumultum conabantur*“ ed.; Gryn. *adscendere* addidit; satis videbatur *conlebantur* pro *conabantur* scribere, cf. 31, 21. Caes. b. c. I, 46. ib. *huic ab lege braeve pinnae* ed.; em. Kr. ib. *circum fundabantur* ed.; em. Gryn. potest etiam *circumligabantur* obliteratum esse. ib. *duo cum alia* ed.; em. J. A. Ernesti. ib. *maioris sinu* ed.; em. Kr. C. 66. *onustis caesis* ed.; em. Heusinger et Bekker. ib. *deitinentibus* ed.; em. Kr. C. 67. *et propinquo* ed. *ex propinquo* Kr. ib. Gron. v. *res in urbs* mutari iubet, Kr. *restitisset in reseset* latere putat. an *aræ* corruptum est, cf. 28, 3. in. 32, 25.

Lib. XLIII, 1. *haec* — *Mucius* add. Kr. ib. *oppugna j vicere miam* ed., sed *j* delendum esse significatur; scripsi „*oppugnavit. eorum unam vi*“, cf. Lectt. Livv. I, p. 27. C. 2. *consultamentum ab senatu* ed.; em. Kr. C. 4. lacunam post v. *pavor* indicare malui quam plura vv. mutare; *tantus* tamen scripsi pro *tantum*. ib. *lacerabant* in ed. omissum. C. 5. *tamquam ad aliud gerendum* ed. habere Kr. p. 12. tradidit., p. 66. *bellum* adscripsit, quae vox si non est in ed. malim „*ad aliud quid*“, cum in ed. *aliud id* scriptum sit. ib. *duces passim* ed., em. Kr. C. 6. *hoc Lampsaceni* ed. Gron. et add.; an fuit etiam. ib. post v. *Carthaginiensium* aliquid intercidisse vidit Crev. C. 7. *Micythio* cum Bekkero dedi, ut 35, 38. all. ib. *quam sine decedatur* ed.; „*quam fide decedant*“ Kr., sed *decidatur* videtur defendi posse. ib. *ornamentis compilata spoliataque* ed.; verborum ordinem mutavi, cf. Kr. ad h. l. neque causam esse putaverim, cur compilata sacrilegiis devehi non possint, cum haud raro participia pro substantivis sint, cf. Fabri ad 21, 5, 7. C. 8. *con primo quoque* ed.; em. Gryn. C. 9. *praeerant miserunt* ed., in quo aliquid deficere videtur. dubito etiam, num octo naves duo milia militum capere potuerint. ib. „*tulerentur*“ servavi, quod recte ad milites refertur. C. 10. *fnitum plerique* ed., non sanatus locus videtur Grynaci coniectura, qua „*plerumque*“ scripsit cf. c. 18. 19. suspicabar „*fnitimum imperio Persei*“ ib., *aforo et fraudem* ed.; em. Bekker. potest tamen ante v. et exci-

disse „*furtum*“. C. 11. *comitia* cd.; *haberi* Gryn. add. ib. *patres acceperunt qui* od., quae cum iure displiceant, interposui „*laeti*“, cf. 10, 45, tum „*quippe*“ scripsi, cf. 2, 29 s. f. 2, 45. m. 8, 27. in. 9, 40. in. ib. „*ex parte*“ add. Gryn. ib. „*intercalariae*“ scribendum puto, cum Kr. ad 45, 44 in cō. *intercalaria* legi testatus sit, cf. 1, 19. C. 12. *exitalia* cd, „*quingenti*“ add. Kr. C. 13. *neque nuntiari* cd., aut *et* scribendum, aut *neque* e sequentibus huc translatus includendum erat. ib. *ea pro dignis* cd.; Crev. *indignis* requirit, quo num opus sit dubito; cf. 5, 14, 5 religione attoniti — creavere. 29, 18. religio infixa animis cogat. 9, 30 eius rei religio tenuit senatum — miseruntque, add. 5, 46, 6, 33. ib. suspecta sunt vv. *publice ali*, an fuit „*ac publ. ali*“, sed videtur etiam ea desiderari quae locuta est. ib. „*praeterunt*“ cd., Kr. conl. *praedixerunt*. C. 14. *dilectum proditi* cd.; em. Duker. ib. „*quae in censores*“ od.; Gron. *quem his censoribus*, quae post vv. *quotienscumque dilectus erit* videtur superesse. itaque „*quandiu*“ dedi, sed ne sic quidem locum sanatum puto. C. 15. fortasse „*docuit, ire in provinciam*“. C. 16. „*vectigalia ultro tributa*“ cd.; Walch. vdd. *aut*, quod num adiciendum sit dubito; neque magis pro *qui minus* scribere conatus sum „*quo minus*“. ib. „*duodecim*“ non esse mutandum probatur Becker Antiquitat. Rom. II, 1, 249. II, 3, 14. Rubino in Annal. Marburg. a. 1846. p. 212. all. C. 17. cum in cd. *augeret* scriptum sit, malui „*augerent*“ recipere. ib. *Argisagitato* cd., ego „*Aegii iis dato*“ dedi; „*Aegii*“ Ursinus invenit. *agi* e vocabulo praecedente repetitum videtur; cf. Polyb. p. 1017. ib. *ad Macedonicam gentem* cd., excidisse putavi primam partem v. *Acarnanicam*, cf. 26, 25 s. f., Polyb. 1018. C. 18. *periculum abisset* cd., em. Kr., vulg. *per. subesset*. ib. cd. *temptarent si*, sed si e v. *missis* repetitum videtur. ib. post v. „*muris*“ Kr. addit „*pars*“. C. 19. „*quatuor milia*“ iure displicuit Drakenborchio; malim „*quadringenti*“ ib. *aeideoaenerum* cd.; Duker em. „*inde ad Oaeneum*“, quod recepi. C. 20. *qua unda barbaros* cd., in quo latere putavi „*qua non data*“, itaque *non poterat*, quod in cd. est, servavi. C. 21. etsi cd. *exigi* habet, tamen *exigit* praestare videbatur; Gron. *exegit* malebat. ib. *annemacaeum* cd.; em. Kr. cf. c. 22. ib. „*vix transgressis*“, quod in cd. est, servari posse putavi. C. 22. *centum venit* Gryn. add. ib. „*erant, deterritis*“ malim. C. 23. „*minore*“ cd. Drak. add. „*non*“ ib. *quem in campo meleona* cd., em. a Gryn. et Kr. ib. cd. *idem occisis* pro quo dedi „*inde mille occisis*“.

Lib. XLIV, 1. *Dies unus* cd. sed dubito, num Livius obsoleta illa forma usus sit. ib. cd. *partum beneficia*; v. *regnum* add. Gryn., quod etiam alio loco omissum esse potest. C. 2. „*quam peteres*“ cd., sed recte Sig. *viam* excidisse putat. C. 3. *Ottolobum*, cd. scripturam, nolui mutare, cum Bamb. cd. etiam 31, 40., cf. c. 36, idem nomen exhibeat. Kr. „*Ortholophum*“ legendum esse

probare instituit. ib. *fueringue dierum* cd. in priore voc. quid lateat cum non perspicerem (*munierintque*, in quod incideram non placet), lacuna indicata Kreyssigium secutus *Dierum* scripsi. ib. *hostium praesiderat* cd., ut quid Livius scripserit non constet. C. 4. „*concursum ab illis*“ num sana sint iure dubitatur, certe „*esset*“ erat addendum. ib. „*armatura concurrere*“ aut „*armatura manum conserere*“ scribendum videtur. ib. cd. *secedente locis stare*, dedi *secedenti et instare*. Muretus et Gronov. *si cedenti — instaret*. an fuit „*et decedente — instare*“? tum „*per invia transgressurus*“ dedi; cd. *p. i. transgressus*. C. 5. „*incumbente*“ cd.; Gryn. dedit *incumbentes*. ib. „*elephans*“ cd., sed cum „*elephantus*“ hoc ipso capite non semel legatur, recte Kr. „*elephantus*“ praeferre puto. ib. *praecedebat* cd. videtur habere, in quo, cum *procederet* sequatur, aliud latere putaverim. ib. *usque ad Kr.*; in cd. *usque* est. tum die omisso v. eo dedi; referri potest ad v. *nocte*. ib. *saeptus* resti tui, cf. Kr. ad h. l. C. 6. *per alia quae* cd.; em. Kr. ib. *duos ex amicis* sqq. lacuna deformata esse Bekker perspexit, cf. Lectt. Livv. I. p. 25. in v. *pathum* nescio an *Phacum* lateat, cf. Drak. ad. 44, 10, 3. ib. cd. *rapti.*; em. Kr. ib. *in classe iustoci demigrasse* cd.; em. Kr. ib. num recte habeat *decem dies* dubito. ib. cd. *Condylon*; dedi „*Condylus*“, variata est oratio: ad Gonnum, Condylus, circa Bapathunta. ib. *nisi dimoventem regiam* cd.; em. Gryn. et *ipsum* Büttner; cd. *ipsam*. C. 7. *imperia frumenti* cd. in *Pieria* Kr. ib. *fore* Gryn. cd. *ferre*. ib. *Perseus peractis* cd.; scripsi: „*Perseus coactis*“. C. 8. „*in Pieria*“ Kr.; cd. *imperator*. ib. „*ut opperientibus sese*“, cd. scripturam, recepi, i. e. consulem, quasi se opperirentur res, omisisse (nam id quoque servandum videtur) de manibus, cf. Thucyd. I, 142. Tac. H. I, 83. tum „*prius sua culpa*“ scripsi; cd. om. *sua*; Kr. suadet „*prius ipsius culpa*“. tum *hospes et septum* cd.; plures literas incuria repetitas esse ratus „*obsaeptum*“ scripsi. C. 9. „*ex parte*“ Drak.; in *parte* cd. ib. post „*simillima*“ Kr. probabiliter add. „*humillimae*“. ib. *castra eo pervictanquam* cd. in quo quid lateat non perspicio. C. 10. *e pavore* Drak., cd. *pavore*; sed cum nec h. l. nec c. 13 praepositio in cd. addita sit, iam dubito num adicienda fuerit. ib. *quod fuerat natum* cd. *natum* partem verbi esse et aliquid praeterea intercidiisse putaverim. sententia videtur fuisse, quod fuerat mandatum (vel imperatum) perfecerat. ib. *atiuae qui in navibus* cd. Gryn. *adiuvare et qui* etc.; sed v. et omittenda erat. C. 11. *in altus magnitudine* cd.; em. Kr., Bekkero *in altus* ex praecedentibus repetitum videtur. ib. „*divisis copiis*“, cd. scripturam, servavi, cf. 25, 30., pariterque „*qui irrupere*“, qui fornice perruperunt in urbem irrumpunt. tum malim „*ut aliis parte alia*“, cum ex sequentibus appareat noluisse eos pluribus locis in urbem irrumpere. C. 13. „*confiderunt*“ servavi, sed aut „*confidunt*“ aut „*confidere*“ scribendum puto. ib. *noctem venia modo sed* cd.; indicatur nocte Enphranorem urbem

ingressum, et tum praesidium spem cepisse se eam tueri posse. sed verba non definio. C. 14. *ponerent* Gron., cd. *possent*, sed dubito, num locus ita sit sanatus. ib. „*meritis*“ addidi, cf. Lectt. Livv. l. p. 18. tum od. *mari interim incluso inopiam insulam inopem miss* . . . *ritimis iuu* . . . *colendi itaque*; scripsi enim et *penuria*. C. 15. „*gentem sciret*“ servavi, sed dubito, num verum sit. ib. *nuntio* non mutavi; est solo nuntio misso, ne exercitu quidem admoto aut classe. ib. cd. *deorum nutu*; suspicabar „*Rhodiurum ut (vel non) deorum nutu*“. ib. „*iis*“ ad „*pareatur*“ additum non requiri videtur. C. 16. od. *commeatus temp. prospectos*; suspicabar *redemptos*, sed aliud latere puto. ib. *quotidie bis in die* verum esse docere institui in Annal. schol. a. 1841 p. 859, cf. Kr. ad h. l. C. 17. *mist literasque consulis* addidi. ib. *provideantem* cd., em. Gryn. sed aliud voc. corruptum puto. ib. „*si qua re*“ si quid mutandum, malim „*si qua de re*“. tum „*M. Aebutius Siciliam*“ add. Grynæus. C. 18. *petit* cur mutetur causam iustam non video. ib. cd. *posseseratus*; em. Bekker. ib. *ibisine exitu* cd.; em. Gryn., sed dubito an *ibis* e *Baebius* ortum sit. C. 19. *in legati* cd.; „*inde legati*“ scripsi; illud quidem etiam Kr. coniecit. tum Gryn. *victor fuerat* cd. *fuerat*, potest etiam *superior* excidisse. C. 20. *in hiemem etiam in spe rebus* quod num recte emendatum sit dubito. susp. „*inde hiemem etiam spe celerius rebus*“. cf. c. 28 extr. tum Grou. „*ita Attali*“ coni., quod probandum videtur. C. 21. *portare in Macedoniam* cd., dedi „*p. in provinciam*“. paulo ante dubito num recte habeat „*septem milia peditum*“. si non maior erat numerus, expectares, parem peditum numerum. C. 22. *compulsus consulatus* cd.; suspicabar *compulsus essem ad petitionem consulatus*, cf. Lectt. Livv. II. p. 12. *vobis mores* cd.; cf. Kr. p. 12., quare „*habete pro certis*“ addidi. ib. *quorum auctor* Gryn. cd. om. *auctor*. ib. *qui esset sitne quid melius* cd.; em. Kr. ib. „*piget otium*“ cd., quod reduxi. paulo ante post *gerendis* excidit *rebus*; loco quid sit obscurum est, an scribendum: „*qui locorum et temporum opportunitatem*“? C. 23. „*tum eodem*“ etc. num ita a Livio scripta sint dubito; alios fuisse ad pecuniam accipiendam missos Polybius tradidit. C. 25. „*inter se accensae*“ non mutandum esse docere institui in Lectt. Livv. II. p. 5. inter vv. *ea regum* fortasse intercidit *erat*. ib. *interesse an* cd. interposui „*in ea*“. C. 26. *auc receptus* cd. „*aut reiectus*“ dedi, cf. Polyb. p. 1034; Lectt. Livv. II. p. 6. ib. *sed tam tegenti* cd.; em. Kr. ib. cum *ingens oblatum* in cd. legitur, non *agmen*, sed „*auxilium*“ addidi. ib. *parvom auri* cd., malim „*parvum pondus auri*“. ib. *per quem quantā omnium praeparata cura regis copiam intuli forent* cd., servavi *per viam* a Gryn. repositum, sed quem ex *que* repetitum, verbum a Livio positum nondum puto investigatum. pro *intuli forent* dedi „*inventuri forent*“; certe verbum transitivum requiritur. ib. „*cladibus experta*“ e cd. reduxi. C. 27. aut „*per*“ ante „*Perrhaebiae*“ de Gruteri

sententia addendum, aut „*saltu*“ scribendum videtur. ib. „*substiterent*“ in ed. non legi docet Kr. p. 12.; fortasse *ac* delendum erat. ib. ed. *ex edicto victo*; dedi „*ex se devicto*“. C. 28. *partim nervos* ed.; „*parti nervos*“ Kr. scripsit. tum *spe celerius ingressis ex lembis*, em. Gryn., sed dubito an *reversis* corrumpi in *ingressis* e potuerit. C. 29. *Popillius aut Eumenis* ed., addidi *suis* ne *poterat et succurrebat et navibus* mutandum esset, cf. 45, 10. ib. *sed profecti* malletm. C. 30. Kr. recte „*in provincias*“ legi iubet. ib. *Caravandium* erat scribendum, ut est in cd. tum *partinorum iuventa duobus* ed.; em. Gron. C. 31. *laboetisde* em. Gryn., fortasse *Labeatidis* significatur. ib. pro „*actis*“ Gron. legendum censet „*coactis*“. C. 32. *equites creantigonensis misit* ed. scripsi „*equites* — praeerat Meno Antigonensis — misit“, cf. Lectt. Livv. II. p. 14. Kr. coni. „*eq. cum Creonte Antigonensi misit*“. C. 33. *passus habebat* ed.; em. Gryn. tum *primis quae ordinibus quae ad contemplandos* ed. reliqua addidi cf. l. l. p. 12.; quamquam facilius *degressus est qua* intercideret potuit. ib. *exstativa statione* ed.; em. Gryn. C. 34. *militis consulet* ed. possis etiam „*miles consulet*“ suspicari. ib. *quod id futurum* ed. Kr. coni. „*id quod futurum*“. tum „*quaerere debere*“ scribendum putavi; in cd. *debere* non legitur. ib. *scutorum alii loricas* ed., excidit id, unde scutorum pendet. ib. *memorabilis inituros* ed.; em. Muretus. C. 35. *accuratius curatur* ed.; em. Gryn. cf. 29, 24. ib. *agendos i castris* ed.; non patet quid omissum sit. ib. „*minoribus natu*“ coni. Crev.; tum *negare* ed.; *nudare* Gryn. ib. *pugnatum adque utrinque sit levi* ed.; Gryn. em. Kr. probat: *atque pugnatum ut*. ib. „*hinc rege*“ add. Gryn. ib. *vetula per devezum brachium transitum* ed. nisi forte etiam *transitum* desideratur, quod Kr. p. 12 significat. Gryn. post *devezum* add. *in mare*; quod num requiratur dubito. C. 36. *et meridie aestate magis adcesserunt tum mox adparebat* ed., *accessurum utrumque* Gryn. *accreturum* Kr. magis placet. pro *meridie aestate* dedi „*meridiano aestu*“, cf. Kr. ad h. l. ib. „*ne his quidem*“ Gron.; ed. *ne his*, sed *quidem* paulo post alieno loco insertum est. ib. *ne hostem quidem ludificatus* ed., quae num recte emendata sint dubito, cum rex cum prioribus ducibus congressus neque vero eos ludificatus sit. ib. *ne nocte* ed.; Kr. *si* interponi iubet, quo non opus esse putaverim, cf. Madvig Emendatt. p. 25 sqq. ib. *sit aevosque*, dedi „*sit, illaesque*“, cf. Kr. ad h. l. ib. cum Kr. ad e. 22. docuerit *qui hodie esse* in cd. legi, fortasse „*quiesse hodie*“ scribendum erat. C. 37. *edita luna hora cum* ed.; iam dubito an hic verborum ordo servandus fuerit, cf. praef. prisca tota illa mente all. ib. „*post sermones*“ Gryn.; in cd. *post* omissum videtur. ita plura etiam interciderisse possunt ad *sermones* addita. C. 38. „*hesternae die*“ in cd. videtur legi. ib. Kr. suadet „*ne quis vestrum sine causa*“. ib. *implicatam* ed., quod ex *intuentis* ortum em. Gron. tum „*onere fessum*“ et „*ardentibus siti*“ non mutandum esse do-

cui in Lectt. Livv. II. p. 1 sq., cf. Tacit. Hist. 1, 79. 2, 40. tum „*torrente*“ pro *torrentem* Periz. „*requieto*“ pro *quieto* Gron. legendum vidit. tum „*virum vicerit*“ cd., non a Gryn. additum fortasse ante *fortissimum* excidit. ib. *reparaverant* cd., *praeparaverant* Nipperdey, cf. Philol. I. p. 669. C. 39. „*ut quo*“ non sollicitandum esse non solum Liv. 40, 13, 4 indicat, sed etiam 4, 49, 15, cf. Madvig ad Cic. Fin. p. 250., ib. cd. „*nocte abeundiem est nobis optatus quarum castra*“ reliqua Gryn. addidit. C. 40. „*pugnare placuit regi*“ excidisse probabile est; eadem Kr. addi iubet. tum *ne tot* cd., *neutro* Gryn. ib. „*nona*“ Gron. cd. *quarta*. ib. „*genus tenuis*“ cd.; vulg. „*genu tenuis*“ quod fortasse praestat. ib. „*ripam tradentes altero*“ cd. et participium in cd. obvium, et loci structura impeditior nonnulla intercidissee videntur indicare. C. 41. „*nam sicut*“ rell. non sine causa displicuerunt Crevierio: potest tamen *nam* etc. ad *hinc* referri, quamquam ne in sequentibus quidem inter se conveniunt *nomen tantum* et *elephantorum impetum*. ib. *agantur* nolui mutare, possunt ea intelligi quae homines commenti sunt. C. 42. *costocus* cd. „*eos Cotys*“ Gron. ib. „*conveniebat Romanis*“ cd. an fuit „*facile convenit ab Romanis*“? C. 43. *difficultatibus vide a vexatus in regiam est a perseo qui pellae praerant coactusque regi pueri*“ cd. addidi „*ingressus*“ et „*ac*“ pro *a* posito praerant *Eulaeus Euctusque et regii*“ scripsi; cf. Lectt. Livv. II. p. 12. C. 44. post *Pauli* de Drak. sententia addidi *filius*. C. 45. cd. *se dedunt*, quod „*Beroeam*“ in „*Beroea*“ mutato praestare videri possit; sed ita non aptum *aliae* — *perculsae*. quare infra potius in vv. *Beroea primum* aliquid vitii latere putaverim. ib. cd. *qui praesidio erat*, cf. 29, 7 in. 29, 27, 7. fortasse „*qui ibi in pr. erat*“ scribendum erat. C. 46. „*eminet arx*“ em. Gron. et Kr.; cd. *eminet* habet.

Lib. XLV, 1. „*Tamquam certae*“ servavi, neque dubito quin recte Turnebus locum explicaverit: est gaudium tale quale futurum erat, si res certa fuisset, aut qualis esse solet in re certa. C. 2. „*praeter milites*“ cd., sed in v. *praeter* vitium latere suspicor. ib. fortasse *ingentemque secum* leg. ib. *inforum at urbi* cd., scripsi „*ad curiam*“, cf. Kr. ad h. l. ib. *quam pauci* cd.; *pauci* ex superioribus repetitum, et adverbium latere puto. ib. „*tota urbe*“ Gryn.; cd. *urbe*. C. 3. *decrevitur latinae edictae* cd. nondum constat, quid Liv. h. l. scripserit, sed ne *Latinae* ab h. l. alienae inferrentur, *dilatatae* et scripsi. ib. *nondum missos* cd., em. Drak., sed dubito num necessaria fuerit coniectura. ib. *audirent* cd., quod aliqua ratione defendi potest. C. 4. *sestertium* servavi, ut C. 43. ib. aut „*cerneret*“ corruptum est, aut quod Crev. coni. „*allatas*“ addendum videtur. C. 5. *paucis* a Gryn. additum. ib. post *homicida* nonnulla deesse iam mihi quoque probabilius est; olim pro „*violavit*“ leg. putabam „*violari*“. C. 6. cum in cd. „*amicum amisso*“ non *amicum*, ab *ipso*, sed „*amicum commisso*“ scribendum pu-

tavi. ib. „*moratus*“ a Kr. add. ib. *quorum templo erant nullo templo* cd., ubi cum bis *templo* sit scriptum, nescio an recte vulgo legatur „*quorum in templo erant*“. C. 7. post „*avique*“ iure aliquid excidisse statuunt. ib. post *amictus* alii alia excidisse putant; cum *alio* sequatur, fortasse *filii* mentio facta erat: „*amictus cum filio*“. C. 9. „*Macedonum regnum*“ de Kr. coniectura dedi; in cd. *regnum* om.; tum „*amplexum*“ pro *amplexa*, et *lacerantes suis viribus* quamquam ne sic quidem locus persanatus videtur. ib. cd. *stetiturbq*, quo aliud quid additum fuisse indicatur. C. 10. *universi senati* cd., sed in tam facili errore codici obsequi nolui. ib. „*si tamen populo*“ cd. significari mihi videbatur „*si sana mens populo*“ cf. 32, 21 extr. paulo ante „*moderator oratio*“ debetur Grynaeo, in cd. *oratio* om. ib. ante *capitis* appositum in cd. est *facilis*, quo nescio quid oblitteratum est. C. 11. *alexander excesserat*, quo „*Alexandreae*“ magis significatur, ib. cd. *rursus me exercitum*; ubi me pro „*inde*“ positum puto. ib. *par Antiocho* Gryn. dedit, *par* in cd. non exstat. C. 12. *sc. scriptum*, quod in cd. legitur, non spernendum esse docere institui in Lectt. Livv. II. p. 11. ib. *eundem ius dicere* cd., pro quo „*eundem ius dicere*“. posui; Kr. „*eum tum ius dicere*“ dedit. C. 13. *legati post Antiochi* additum ex superioribus repetitum videtur; paulo post *legati deinde* cd., em. Gryn.: *gratulati deinde*. ib. *ad quam ope* cd.; addidi „*omni*“. Sig. „*summa*“. ib. „*adiuturum*“ Kr., *adfuturum* in cd. legitur. ib. „*recepissent. responsum*“ a Gryn. est, cf. Kr. p. 12. ib. *deinde e Macedonia* Gron., in cd. e om. an fuit „*dein de Macedonia*“? sed cf. Hand l. l. I, 616. ib. „*Lunensibus*“ in cd. exstare videtur, ut 41, 13 *Luna*; tamen A. W. Zumpt Commentatt. Epigraph. p. 349 *Lucensibus* probat. tum *is adolescens* cd., requiri videbatur „*ibi adolescens*“. C. 14. *aequitatis iis* cd., quod cum in *aequitate sua* vix abire potuerit „*aequatis iis*“ dedi, cf. Lectt. Livv. I. p. 23. ib. Kr. secutus „*miscuisset*“ scripsi, *inmiscuisset* cd., quod ex ultimis literis vocis praecedentis ortum videtur. C. 15. *ex senatu esset* cd., em. Kr., cf. Hand. Turs. II. p. 636. Hertz de Cinciiis p. 13. Walther hist. iur. Rom. p. 122. ib. „*censendi ius*“ cd., aut *ibi* inserendum, cf. Lectt. Livv. II. p. 13., aut „*ius in rusticis tribubus censendi*“ scribendum puto. contra „*et eis*“ placet Huschio, cf. die Verf. d. Serv. Tull. p. 554; Schneider krit. Jahrb. vol. 18. p. 632. Nitzsch die Gracchen p. 166. ib. *ad emmō et albano* cd.; em. Drak. paulo ante *tribu remoti* cd., Periz. „*t. emoti*“. fortasse rectius. C. 16. *statum alium* cd. Kr. in add., cf. 3, 36 in. ib. *vinis peditum* cd.; reliqua Dr. addidit. C. 17. *in macedoniam culpni nominati p* litera deleta. cd.; quod quid sit non patet. ib. *ambo alii censorii* cd. „*ambo ti c.*“ dedi. deinde alterius consularis nomen excidisse probat Drak. ib. „*C. Antistium Labeonem*“, in cd. omissum, cf. Kr. p. 12, non post „*Juntum*“, quod Grynaeo placuit, sed post *Varronem* intercidisae puto. ib. „*primo quoque*“

Gryn., ed. *primo*. ib. *agitaltesunt* ed., em. Gryn. „*agitata est*. C. 18. „*populi Romani*“ Sig. addidit. ib. „*publicanus est*“ ed., *esset* Doering., quod num omnino requiratur mihi non constat. ib. *adsenator* ed., dedi „*ab senatu Romano*“. ib. „*consilium gentis esset*“ servavi; synedri videntur significari c. 32, cf. 26, 16, 10. C. 19. *advertaeque gladiis quae* ed.; post Drak. et Walchium Kr. h. l. emendavit. ib. *pietate eius* ed., an fuit „*pietate regis*“? ib. *et illi vero* ed., scripsi „*et illi iure*“. ib. *tempestivis temporibus* ed., em. Gron. ib. *iniuriis proobnoxios* ed., em. Kr., cf. 2, 6 in. 42, 50 f. C. 20. *tanto* referendum videtur ad ut raro; Kr. ita omissum putat. ib. „*et extemplo*“ malim. C. 21. *ex auctoritate* add. Kr., idemque „*ut et*“ suasit, cum in cd. *uter* legeretur. C. 22. „*eiecti alii*“ addidi, cf. Kr. ad h. l. C. 23. cum *Philippo* in cd. non legi Kr. p. 12 testetur, „*et Philippo*“ scripsi. ib. „*ut ne ab utraque*“ non ausus sum mutare, *ne* videtur idem esse atque *nedom*, cf. Hand l. l. IV. p. 54, et ad id referri v. *etiam*; quamquam non nego fieri potuisse, ut e versu praecedente *utraque* repeteretur et alia vox obliteraretur. ib. cd. *navalibus armis*, interponendum putavi „*copiis*“, cf. 35, 48 m. ib. „*praestare non potuimus*“ scripsi, cf. Kr. ad h. l., cd. *praestare fuimus*. ib. „*improbos cives et*“ dedi, quod Kr. p. 12 aliquando in cd. non legi testatur. tum cd. *nec eo cid*; Kr. *neo ideo*. C. 24. *una aut dubia est ut gravior sit* ed.; dedi „*ita dubia est ut gr. s.*“ i. e. etsi dubia est, tamen etc. tum *teste est enim et nostrum* ed., em. Gryn. tum nescio an recte in cd. scriptum sit „*numquam iudicavimus*“. C. 25. „*qui quae agerentur*“ Gron. coni., quod praestare puto. tum *maiora pulsa is nomina* ed., correxit Kr. ib. „*si quo id opus*“ dedi; cd. *si quod id opus*. ib. *qui alabandesium euroaemesium provinciā ademptum ad ipsi coniunctos exercitu* cd. servavi „*provinciam ademptum*“ tum „*coniuncto*“ dedi, et dubito an „*et ipso*“ sit legendum. paulo ante *Alabandenique*, ut est in cd., recipiendum fuit. C. 26. *romae in asia* cd. an scriptum fuit „*haec ibi in Asia*“? tum *tot omnium multitudini* cd., malim „*omni multitudine*“; *tot* ex Phanota ortum videtur. ib. „*hic praesidio*“ e cd. dedi, cf. 31, 18. ib. *impositum* a Mureto add. tum in *Epiri* cd., sed in melius abesset. C. 27. „*ad circum-eundam*“ ex cd. revocavi. ib. *aulidem erat traicit* cd., *erat* e finitimis literis ortum esse potest, quae Kr. est sententia. olim *freto* latere putabam, cf. Lectt. Livv. I. p. 25. paulo post *euripi aeoque ante insulae* cd. „*Euboeae*“ Florebellus, addidi „*lantae*“ cf. Kr. ad h. l. tum „*Dianaeque templum*“ revocavi, cf. Lectt. L. II. p. 2. ib. „*petit inde Oropum*“ Gryn. addidit. *vates anticum* cd., em. Kr. ib. *Piraeum urbem* cd. fortasse *et* interponendum est. C. 28. *memorabilem ac silentium* cd.; em. Kr., sed offendit nomen oppidi tam nude positum, et potest alterum Lacedaemonis epitheton latere. ib. *abaebio praesidi* cd., corr. Kr. idem „*possideri*“ pro *possidere*, et „*tegulas et refici*“ ubi in cd. *referri* est, scribendum

esse vidit. C. 29. „*trans Boram*“ non certum, cum in ed. sit „*trans dorsum*“. C. 30. „*trans Nessum*“ dedi, *annem* in ed. non esse testatur Kr. ib. *itiquae macedoniae partiu usibus separatim quanta universos tendit macedoniae*, ed. scripturam, quomodo emendandam putarem exposui in Annal. Darmstad. an. 1841. p. 854 sq. C. 31. *his apud suos caritas ita maior* ed., em. Gryn. C. 32. „*qui in aliquis*“ e ed. dedi, cf. Böttcher. ad 26, 49, 6. tum *minimis*, Kr. secutus, delevi. ib. *indignato* ed.; fortasse „*indicaverat*“ erat scriptum. C. 33. „*ingentem acervum*“, ed. lectionem, recepi. l. 8, 30 in minus recte abesse videbatur. C. 34. *nequid eaadque fieret* ed., cf. Kr. ad o. 23.; em. Gryn. ib. *ibi romanicum* et ed. cum locus obscurior esset, neque ita, ut vulgo legitur, in ed. scriptus, aliquid deesse indicandum putavi. ib. *adlocutus* ed., fortasse „*adlocuti sunt*“. C. 35. *cum ipsi quoque se comparare debuissent* ed., Kr. coni. „*se non comparare debuissent*“, cf. p. 128; suspicabar „*quacum ipsi q. s. c. timuissent*“. C. 36. *dubia aut si quisquam* ed., em. Kr., cf. Lectt. Livv. II. p. 9. ib. *in uno nimis se per* ed., Jacobs *tam nunc* suadet, et infirmius esse putaverim v. *nunc*. C. 37. „*tum Servilius*“ add. Gryn. ib. „*magistratum ipse*“ Kr. probabiliter coniecit. ib. „*ductus es*“ Gron., „*ne*“ Gryn. add. paulo ante ed. *et exactor*, quod cum minus aptum videretur „*ut exactor*“ dedi. C. 38. ib. „*non unius in hoc*“ recte habere docui l. l. II. p. 4. ib. „*et Macedonibus*“ cum in ed. legatur, Kr. in sqq. „*nec Philippus*“ et „*nec T. Quintius*“ addendum putavi. paulo ante „*esse in*“ add. Gryn. ib. *tamen suam quoque* in ed. videtur exstare; an fuit „*tamen sic quoque*“? C. 39. „*triumphus*“ Gron., in ed. *utrum* est. ib. „*homines*“ add. Gryn. fortasse „*non tantum eum*“ sc. Paulum. pro *et ob si ad discut*, *exorsi ab diis sunt*“ Gryn. posuit. ib. in ed. *transredi* est; Kr. „*transvehens redit*“ ib. „*traducendo*“, ed. scripturam, nolui mutare; nam non traducendas, sed diis mactandas *dedicavit*, ita enim Kr. leg. putat; in ed. est *vindicavit*. ib. *mactati quidem* ed., em. Kr., sed si mactatis legitur, nescio an „*illae epulae*“ servari possit, propter parenthesin oratio ab initio deflexit. suspicabar „*mactaturi*“. C. 40. „*sestertium*“ post *translati* add. Gron.; „*dati autem duplex equiti*“ ed., em. Gryn. et Kr. ib. *classe* ed. „*acclamasset*“ Gryn. C. 41. *quamquam ob quam — felicitate* ed., „*felicitate*“ servo, et ob quam pro „*et quanta*“ positum puto. ib. *et duo* ed., Gron. „*quae duo*“; suspicor „*et ut duo*“ ib. *classibus lustris sacrificavi* ed., corr. Sigon., sed paulo post „*accepto et lustrato*“ expectares. ib. „*coacto*“ a Gryn. add. ib. *praeter sed* ed., em. V. D. in Misc. Observatt. vol. II. tom. I. p. 150. Donatio et Kr. placet „*praeter me*“. C. 42. „*duceret comites*“ ed.; an ex-cidit „*adderet*“? ib. *nihil regis thracum* ed., in quo dubito, num *Bithys* latere possit. ib. „*ne quietus quidem*“ Gryn., ed. *nequevi neque eiusdem*. tum „*tres nominati*“ Kr.; ed. *trans nominati*. C. 43. si in ed. est „*non pecunia Macedoniae*“ aut hoc verum esse potest,

aut „*n. p. Macedonicae*“. C. 44. *Ligurum optato* cd., em. Gryn. ib. cum in cd. esset *intercalaria et fuerunt*, scripsi „*intercalariae calendae fuerunt*“; tamen etiam post *Terminalia* v. *calendae* potuit omitti, cf. 43, 11. ib. *Prusia* in cd. videtur fuisse, ut Proca 1, 3. ib. cum in cd. legatur *magno comitum*, non improbable est, excidisse *numero*. ib. cd. *antioci non peruissent*; an fuit „*Antiochi non fuisse comperissent*“. tum *letum et ea* cd., ut alterum comma omissum esse suspicari possis. tum *emi nō si esse* cd., corr Kr. ib. *obviam legatis* cd., *ire* a Gryn. est adiectum.

Scrib. Isenaci Non. April. MDCCCLI.

TITI LIVI

AB URBE CONDITA

LIBER XXXIX.

PITOME. M. Aemilius consul Liguribus subactis viam a Placentia usque ad Ariminum perductam Flaminiae iunxit. initia luxuriae in urbem introducta ab exercitu Asiatico referuntur. Ligures quicumque citra Apenninum erant, subacti sunt. Bacchanalia, sacrum Graecum et nocturnum, scelerum omnium seminarium, cum ad ingentis turbae coniurationem pervenisset, a consule investigatum et multorum poena sublatum est. a censoribus L. Valerio Flacco et M. Porcio Catone, et belli et pacis artibus maximo, motus est senatus L. Quinctius Flamininus T. Quinctii frater, eo quod cum Galliam provinciam consul obtinuerat, rogatus in convivio a Philippo Poeno, quem amabat, acorto nobili, Gallum quendam sua manu occiderat; sive ut quidam tradiderunt, unum ex damnatis securi percusserat rogatus a meretrice Placentina, cuius amore deperibat. exstat M. Catonis oratio in eum. Scipio Aemilianus decessit, et tamquam iungente fortuna circa idem tempus duo fuerunt maximorum virorum, Hannibal a Prusia Bithyniae rege, ad quem victo Antiocho confugerat, cum dederetur Romanis, qui ad exposcendum illum T. Quinctium Flamininum miserant, veneno sibi mortem conscivit. Philopoemen quoque dux Achaeorum, vir maximus, a Messenlis occisus veneno, cum ab iis bello captus esset. coloniae Potentia et Pisaurum et Mutina et Parma deductae sunt. praeterea res adversus Celtiberos prospere gestas et initia causasque belli Macedonici continet; cuius origo inde fluxit, quod Philippus aegre ferebat regnum suum imminui a Romanis, et quod oogeretur a Thracibus aliisque locis praesidia deducere.

1. Dum haec, si modo hoc anno acta sunt, Romae aguntur, consules ambo in Liguribus gerebant bellum. is hostis velut natus ad continendam inter magnorum intervalla bellorum Romanis militarem disciplinam erat; nec alia provincia militem magis ad virtutem acuebat. nam Asia et amoenitate urbium et copia terrestrium maritimarumque rerum et mollitia hostium regiisque opibus ditiores quam fortiores exercitus faciebat. praecipue sub im-

perio Cn. Manlii solute ac neglegenter habiti sunt. itaque asperius paulo iter in Thracia et exercitatio hostis magna clade eos castigavit. in Liguribus omnia erant, quae militem excitarent, loca montana et aspera, quae et ipsis capere labor erat et ex praeoccupatis deicere hostem; et itinera ardua, angusta, infesta insidiis; hostis levis et velox et repentinus, qui nullum usquam tempus, nullum locum quietum aut securum esse sineret; oppugnatio necessaria munitorum castellorum, laboriosa simul periculosaque; inops regio, quae parsimonia astringeret milites, praedae haud multum praeberet. itaque non lixa sequebatur, non iumentorum longus ordo agmen extendebat. nihil praeter arma et viros omnem spem in armis habentes erat. nec deerat umquam cum iis vel materia belli vel causa, quia propter domesticam inopiam vicinos agros incursabant. nec tamen in discrimen summae rerum pugnabatur.

II. C. Flaminius consul, cum Friniatibus Liguribus in agro eorum pluribus proeliis secundis factis, in deditionem gentem accepit et arma ademit. ea quia non sincera fide tradebant, cum castigarentur, relictis vicis in montem Auginum profugerunt. confestim secutus est consul. ceteri effusi rursus, et pars maxima inermes, per invia et rupes deruptas praecipitantes fugerunt, qua sequi hostis non posset. ita trans Apenninum abierunt. qui castris se tenuerant, circumsessi et expugnati sunt. inde trans Apenninum ductae legiones. ibi montis quem ceperant altitudine paulisper se tutati, mox in deditionem concesserunt. tum conquisita cum intentiore cura arma, et omnia adempta. translatum deinde ad Apuanos Ligures bellum, qui in agrum Pisanum Bononiensemque ita incursaverant, ut coli non posset. his quoque perdomitis consul pacem dedit finitimis. et quia a bello quieti ut esset provincia effecerat, ne in otio militem haberet, viam a Bononia perduxit Arretium. M. Aemilius alter consul agros Ligurum vicosque, qui in campis aut vallibus erant, ipsis montes duos Balistam Suismontiumque tenentibus, deussit depulatusque est. deinde eos, qui in montibus erant, ador-

tus primo levibus proeliis fatigavit, postremo coactos in aciem descendere iusto proelio devicit; in quo et aedem Dianae vovit. subactis cis Apenninum omnibus, tum transmontanos adortus — in his et Friniates Ligures erant, quos non adierat C. Flaminius — omnes Aemilius subegit, armaque ademittit, et de montibus in campos multitudinem deduxit. pacatis Liguribus exercitum in agrum Gallicum duxit, viamque ab Placentia, ut Flaminiae committeret, Ariminum perduxit. proelio ultimo, quo cum Liguribus signis collatis confligit, aedem Iunoni reginae vovit. haec in Liguribus eo anno gesta.

III. In Gallia M. Furius praetor insontibus Cenomanis, in pace speciem belli quaerens, ademerat arma. inde Cenomani conquesti Romae apud senatum, reiectique ad consulem Aemilium, cui ut cognosceret statueretque senatus permiserat, magno certamine cum praetore habito tenuerunt causam. arma reddere Cenomanis, decedere provinciam praetor iussus.

Legatis deinde sociorum Latini nominis, qui toto undique ex Latio frequentes convenerant, senatus datus est. his querentibus magnam multitudinem civium suorum Romam commigrasse et ibi censos esse, Q. Terentio Culleoni praetori negotium datum est, ut eos conquireret, et quem C. Claudio M. Livio censoribus postea eos censores ipsum parentemve eius apud se censum esse probassent socii, ut redire eo cogeret ubi censi essent. hac conquisitione duodecim milia Latinorum domos redierunt, iam tum multitudine alienigenarum urbem onerante.

IV. Priusquam consules redirent Romam, M. Fulvius proconsul ex Aetolia redit; isque ad aedem Apollinis in senatu cum de rebus in Aetolia Cephalleniaque ab se gestis disseruisset, petit a patribus, ut aequum censerent, ob rem publicam bene ac feliciter gestam et diis immortalibus honorem haberi iuberent et sibi triumphum decernerent. M. Aburius tribunus plebis, si quid de ea re ante M. Aemilii consulis adventum decerneretur, intercessurum se ostendit: eum contradicere velle, proficiscentemque in provinciam ita sibi mandasse, ut ea disceptatio in-

tegra in adventum suum servaretur. Fulvium temporis iacturam facere: senatum etiam praesente consule quod vellet decreturum. M. Fulvius, si aut simultas M. Aemilii secum ignota hominibus esset, aut quam is eas inimicitias impotenti ac prope regia ira exerceret, tamen non fuisse ferendum absentem consulem et deorum immortalium honori obstare et meritum debitumque triumphum morari, imperatorem rebus egregie gestis victoremque exercitum cum praeda ac captivis ante portas stare, donec consuli ob hoc ipsum moranti redire Romanam libitum esset. verum enimvero cum sint nobilissimae sibi cum consule inimicitiae, quid ab eo quemquam posse aequi expectare, qui per infrequentiam furtim senatus consultum factum ad aeternum detulerit, Ambraciam non videri vi captam, quae aggere ac vineis oppugnata sit, ubi incensis operibus alia de integro facta sint, ubi circa muros supra subterque terram per dies quindecim pugnatum, ubi a prima luce, cum iam transcendisset muros miles, usque ad noctem diu anceps proelium tenuerit, ubi plus tria milia hostium sint caesa. iam de deorum immortalium templis spoliatis in capta urbe qualem calumniam ad pontifices attulerit! nisi Syracusarum ceterarumque captarum civitatum ornamentis urbem exornari fas fuerit, in Ambraciam unam captam non valuerit belli ius. et patres conscriptos orare et ab tribuno petere, ne se superbissimo inimico ludibrio esse sinant. V. undique omnes alii deprecari tribunum, alii castigare. Ti. Gracchi collegae plurimum oratio movit. ne suas quidem simultates pro magistratu exercere boni exempli esse: alienarum vero simultatum tribunum plebis cognitorem fieri turpe et indignum collegii eius potestate et sacrae legis esse. suo quemque iudicio et homines odisse aut diligere et res probare aut improbare debere, non pendere ex alterius vultu ac nutu nec alieni momentis animi circumagi, adstipularique irato consuli tribunum plebei; et quid privatim M. Aemilius mandaverit, meminisse, tribunatum sibi a populo Romano mandatum obvisci, et mandatum pro auxilio ac libertate privatorum, non pro consulari regno. ne hoc quidem cernere eum,

fore ut memoriae ac posteritati mandetur eiusdem collegii alterum e duobus tribunis plebis suas inimicitias remisisse rei publicae, alterum alienas et mandatas exercuisse. his victus castigationibus tribunus cum templo excessisset, referente Ser. Sulpicio praetore triumphus M. Fulvio est decretus. is cum gratias patribus conscriptis egisset, adiecit ludos magnos se Iovi optimo maximo eo die quo Ambraciam cepisset vovisse; in eam rem sibi centum pondo auri a civitatibus collatum; petere ut ex ea pecunia, quam in triumpho latam in aerario positurus esset, id aurum secerni iuberent. senatus pontificum collegium consuli iussit, num omne id aurum in ludos consumi necessum esset. cum pontifices negassent ad religionem pertinere, quanta impensa in ludos fieret, senatus Fulvio quantum impenderet permisit, dum ne summam octoginta milium excederet. triumphare mense Ianuario statuerat: sed cum audisset consulem M. Aemilium, litteris M. Aburii tribuni plebis acceptis de remissa intercessione, ipsum ad impediendum triumphum Romam venientem aegrum in via substituisse, ne plus in triumpho certaminum quam in bello haberet, praetulit triumphi diem. triumphavit ante diem decimum Kal. Ianuarias de Aetolis et de Cephallenia. aureae coronae centum duodecim pondo ante currum latae sunt; argenti pondo milia octoginta tria, auri pondo ducenta quadraginta tria, tetrachma Attica centum octodecim milia, Philippii nummi duodecim milia quadringenti viginti duo, signa aenea septingenta octoginta quinque, signa marmorea ducenta triginta, arma tela cetera spolia hostium, magnus numerus, ad hoc catapultae, balistae, tormenta omnis generis; duces aut Aetoli et Cephallenes aut regii ab Antiocho ibi relictis ad viginti septem. multos eo die, priusquam in urbem invehetur, in circo Flaminio tribunos praefectos equites centuriones, Romanos sociosque, donis militaribus donavit. militibus ex praeda vicenos quinos denarios divisit, duplex centurioni, triplex equiti.

VI. Iam consularium comitiorum appetebat tempus; quibus quia M. Aemilius, cuius sortis ea cura erat, occur-

rere non potuit, C. Flaminius Romam venit. ab eo creati consules Sp. Postumius Albinus Q. Marcius Philippus. praetores inde facti T. Maenius P. Cornelius Sulla C. Calpurnius Piso M. Licinius Lucullus C. Aurelius Scaurus, L. Quinctius Crispinus.

Extremo anni, magistratibus iam creatis, ante diem tertium nonas Martias Cn. Manlius Vulso de Gallis qui Asiam incolunt triumphavit. serius ei triumphandi causa fuit, ne Q. Terentio Culleone praetore causam lege Petillia diceret, et incendio alieni iudicii, quo L. Scipio damnatus erat, conflagraret, eo infensoribus in se quam in illum iudiciis, quod disciplinam militarem severe ab eo conservatam successorem se omni genere licentiae corripisse fama attulerat. neque ea sola infamiae erant, quae in provincia procul ab oculis facta narrabantur, sed ea etiam magis, quae in militibus eius quotidie aspiciebantur. luxuriae enim peregrinae origo ab exercitu Asiatico inventa in urbem est. ii primum lectos aeratos, vestem stragulam pretiosam, plagulas et alia textilia, et quae tum magnificae supellectilis habebantur, monopodia et abacos Romam advexerunt. tunc psaltriae sambucistriaeque et convivalia ludionum oblectamenta addita epulis; epulae quoque ipsae et cura et sumptu maiore apparari coepit. tum coquus, vilissimum antiquis mancipium et aestimatione et usu, in pretio esse, et quod ministerium fuerat, ars haberi coepit. vix tamen illa quae tum conspiciebantur, semina erant futurae luxuriae. VII. in triumpho tulit Cn. Manlius coronas aureas ducenta duodecim pondo, argenti pondo ducenta viginti milia, auri pondo duo milia centum tria, tetrachmum Atticum centum viginti septem milia, cistophorum ducenta quinquaginta, Philippearum aureorum nummorum sedecim milia trecentos viginti; et arma spoliaque multa Gallica carpentis travecta, duces hostium duo et quinquaginta ducti ante currum. militibus quadragenos binos denarios divisit, duplex centurioni; et stipendium duplex in pedites dedit; triplex in equites. multi omnium ordinum donati militaribus donis currum secuti sunt. carminaque a militibus ea in imperatorem dicta, ut

facile appareret in ducem indulgentem ambitiosumque ea dici, triumphum esse militari magis favore quam populari celebrem. sed ad populi quoque gratiam conciliandam amici Manlii valuerunt; quibus adnitentibus senatus consultum factum est, ut ex pecunia quae in triumpho translata esset, stipendium collatum a populo in publicum, quod eius solutum antea non esset, solveretur. videnos quinos et semisses in milia aeris quaestores urbani cum fide et cura solverunt.

Per idem tempus tribuni militum duo ex duabus Hispaniis cum litteris C. Atinii et L. Manlii, qui eas provincias obtinebant, venerunt. ex iis litteris cognitum est Celtiberos Lusitanosque in armis esse et sociorum agros populari. de ea re consultationem integram senatus ad novos magistratus reiecit.

Ludis Romanis eo anno, quos P. Cornelius Cethegus A. Postumius Albinus faciebant, malus in circo instabilis in signum Pollentiae procidit atque id deiecit. ea religione moti patres et diem unum adiciendum ludorum [celebritati] censuerunt, et signa duo pro uno reponenda, et novum auratum faciendum. et plebei ludi ab aedilibus C. Sempronio Blaeso et M. Furio Lusco diem unum instaurati sunt.

VIII. Insequens annus Sp. Postumium Albinum et Q. Marcium Philippum consules ab exercitu bellorumque et provinciarum cura ad intestinae coniurationis vindictam avertit. praetores provincias sortiti sunt, T. Maenius urbanam, M. Licinius Lucullus inter cives et peregrinos, C. Aurelius Scaurus Sardiniam, P. Cornelius Sulla Siciliam, L. Quinctius Crispinus Hispaniam citeriorem, C. Calpurnius Piso Hispaniam ulteriorem. consulibus ambobus quaestio de clandestinis coniurationibus decreta est. Graecus ignobilis in Etruriam primum venit nulla cum arte earum, quas multas ad animorum corporumque cultum nobis eruditissima omnium gens invexit, sacrificulus et vates; nec is qui aperta religione, propalam et quaestum et disciplinam profitendo, animos errore imbueret, sed oecultorum et nocturnorum antistes sacrorum. initia erant,

quae primo paucis tradita sunt, deinde vulgari coepta sunt per viros mulieresque. additae voluptates religioni vini et epularum, quo plurium animi illicerentur. cum vinum animos et nox et mixti feminis mares, aetatis tenerae maioribus, discrimen omne pudoris exstinxissent, corruptelae primum omnis generis fieri coeptae, cum ad id quisque quo natura pronioris libidinis esset paratam voluptatem haberet. nec unum genus noxae, sed falsi testes, falsa signa testamentaque et indicia ex eadem officina exhibant: venena indidem intestinaeque caedes, ita ut ne corpora quidem interdum ad sepulturam exstarent. multa dolo, pleraque per vim audebant. occultebat vim quod prae ululatibus tympanorumque et cymbalorum strepitu nulla vox quiritantium inter stupra et caedes exaudiri poterat.

IX. Huius mali labes ex Etruria Romam veluti contagione morbi penetravit. primo urbis magnitudo capacior patientiorque talium malorum ea celavit: tandem indicium hoc maxime modo ad Postumium consulem pervenit. P. Aebutius, cuius pater publico equo stipendia fecerat, pupillus relictus, mortuis deinde tutoribus sub tutela Duorniae matris et vitrici T. Sempronii Rutili eductus fuerat. et mater dedita viro erat, et vitricus, quia tutelam ita gesserat, ut rationem reddere non posset, aut tolli pupillum aut obnoxium sibi vinculo aliquo fieri cupiebat. via una corruptelae Bacchanalia erant. mater adolescentulum appellat: se pro aegro eo vovisse, ubi primum convalesceret, Bacchis eum se initiaturam; damnatam voti deum benignitate exsolvere id velle. decem dierum castimonia opus esse: decimo die cenatum, deinde pure lautum in sacrum deducturam. scortum nobile libertina Hispala Fecenia, non digna quaestu, cui ancillula adsuerat, etiam postquam manumissa erat, eodem se genere tuebatur. huic consuetudo iuxta vicinitatem cum Aebutio fuit, minime adolescentis rei aut famae damnosa: ultro enim amatus appetitusque erat, et maligne omnia praebentibus suis meretriculae munificentia sustinebatur. quin eo pro-

cesserat consuetudine capta, ut post patroni mortem, quia in nullius manu erat, tutore a tribunis et praetore petito, cum testamentum faceret, unum Aebutium institueret heredem. X. haec amoris pignora cum essent, nec quicquam secretum alter ab altero haberent, per locum adolescens vetat eam mirari, si per aliquot noctes secubisset: religionis se causa, ut voto pro valetudine sua facto liberetur, Bacchis initiari velle. id ubi mulier audivit perturbata „dii meliora!“ inquit: mori et sibi et illi satius esse quam id faceret; et in caput eorum detestari minas periculaque, qui id suasissent. admiratus cum verba tum perturbationem tantam adolescens parcere execrationibus iubet: matrem id sibi adsentiente vitrico imperasse. „vitricus ergo“ inquit „tuus — matrem enim insimulare forsitan fas non sit — pudicitiam famam spem vitamque tuam perditum ire hoc facto properat.“ eo magis mirabundo quaerentique, quid rei esset, pacem veniamque precata deorum dearumque, si coacta caritate eius silenda enuntiasset, ancillam se ait dominae comitem id sacrarium intrasse, liberam numquam eo accessisse. scire corruptelarum omnis generis eam officinam esse; et iam biennio constare neminem initiatum ibi maiorem annis viginti. ut quisque introductus sit, velut victimam tradi sacerdotibus. eos deducere in locum qui circumsonet ululatus cantuque symphoniae et cymbalorum et tympanorum pulsu, ne vox quiritantis, cum per vim stuprum inferatur, exaudiri possit. orare deinde atque obsecrare, ut eam rem quocumque discuteret modo, nec se eo praecipitaret, ubi omnia infanda patienda primum, deinde facienda essent. neque ante dimisit eum, quam fidem dedit adolescens ab his sacris se temperaturum. XI. postquam domum venit, et mater mentionem intulit, quid eo die, quid deinceps ceteris, quae ad sacra pertinerent, faciendum esset, negat eorum se quicquam facturum, nec initiari sibi in animo esse. aderat sermoni vitricus. confestim mulier exclamat Hispalae concubitu carere eum decem noctes non posse; illius excetrae delenimentis et venenis imbutum nec parentis nec vitrici nec deorum verecundiam habere. iur-

gantes hinc mater hinc vitricus cum quattuor eum servis domo exegerunt. adolescens inde ad Aebutiam se amitam contulit, causamque ei cur esset a matre eiectus narravit, deinde ex auctoritate eius postero die ad consulem Postumium arbitris remotis rem detulit. consul post diem tertium redire ad se fuscum dimisit; ipse Sulpiciam gravem feminam, socrum suam, percunctatus est, ecquam anum Aebutiam ex Aventino nosset. cum eam nosse probam et antiqui moris feminam respondisset, opus esse sibi ea conventa dixit: mitteret nuntium ad eam, ut veniret. Aebutia accita ad Sulpiciam venit; et consul paulo post, velut forte intervenisset, sermonem de Aebutio fratris eius filio infert. lacrimae mulieri obortae, et miserari casum adolescentis coepit, qui spoliatus fortunâ a quibus minime oporteret, apud se tunc esset, eiectus a matre, quod probus adolescens — dii propitii essent — obscenis, ut fama esset, sacris initiari nollet. XII. satis exploratum de Aebutio ratus consul non vanum auctorem esse, dimissa Aebutia socrum rogat, ut Hispalam indidem ex Aventino libertinam, non ignotam vicinia, arcesseret ad sese: eam quoque esse quae percunctari vellet. ad cuius nuntium perturbata Hispala, quod ad tam nobilem et gravem feminam ignara causae arcesseretur, postquam lictores in vestibulo turbamque consularem et consulem ipsum conspexit, prope exanimata est. in interiorem partem aedium abductam socru adhibita consul, si vera dicere inducere in animum posset, negat perturbari debere; fidem vel a Sulpicia, tali femina, vel ab se acciperet; expromeret sibi quae in luco Similae Bacchanalibus in sacro nocturno solerent fieri. hoc ubi audivit, tantus pavor tremorque omnium membrorum mulierem cepit, ut diu hiscere non posset. tandem confirmata puellam admodum se ancillam initiatam cum domina ait: aliquot annis, ex quo manumissa sit, nihil quid ibi fiat scire. iam id ipsum consul laudare, cum initiatam se non infliaretur: sed et cetera eadem fide expromeret. neganti ultra quicquam scire, non eandem dicere, si coarguatur ab alio, ac per se fatenti veniam aut gratiam fore; eum sibi omnia exposuisse,

qui ab illa audisset. XIII. mulier haud dubie, id quod erat, Aebutium indicem arcani rata esse ad pedes Sulpiciae procidit, et eam primo orare coepit, ne mulieris libertinae cum amatore sermonem in rem non seriam modo sed capitalem etiam verti vellet: se terrendi eius causa, non quod sciret quicquam, ea locutam esse. hic Postumius accensus ira tum quoque ait eam cum Aebutio se amatore cavillari credere, non in domo gravissimae feminae et cum consule loqui. et Sulpicia attollere paventem, simul illam adhortari, simul iram generi lenire. tandem confirmata, multum incusata perfidia Aebutii, qui optimi in eo ipso meriti talem gratiam rettulisset, magnum sibi metum deorum, quorum occulta initia enuntiaret, maiorem multo dixit hominum esse, qui se indicem manibus suis discerpturi essent. itaque hoc se Sulpiciam, hoc consulem orare, ut se extra Italiam aliquo amandarent, ubi reliquum vitae degere tuto posset. bono animo esse iubere eam consul, et sibi curae fore dicere, ut Romae tuto habitaret. tum Hispala originem sacrorum expromit. primo sacrarium id feminarum fuisse, nec quemquam eo virum admitti solitum. tres in anno statos dies habuisse, quibus interdiu Bacchis initiarentur; sacerdotes in vicem matronas creari solitas. Pacullam Anniam Campanam sacerdotem omnia, tamquam deum monitu, immutasse: nam et viros eam primam suos filios initiasse, Minium et Herennium Cerrinios; et nocturnum sacrum ex diurno, et pro tribus in anno diebus quinos singulis mensibus dies inferiorum fecisse. ex quo in promiscuo sacra sint et permixti viri feminis, et noctis licentia accesserit, nihil ibi facinoris, nihil flagitii praetermissum. plura virorum inter sese quam feminarum esse stupra. si qui minus patientes dedecoris sint et pigriores ad facinus, pro victimis immolari. nihil nefas ducere, hanc summam inter eos religionem esse. viros, velut mente capta, cum iactatione fanatica corporis vaticinari; matronas Baccharum habitu crinibus sparsis cum ardentibus facibus decurrere ad Tiberim, demissasque in aquam faces, quia vivum sulphur cum calce insit, integra flamma efferre. raptos a diis homines

dici, quos machinae illigatos ex conspectu in abditos specus abripiant: eos esse qui aut coniurare aut sociari facinoribus aut stuprum pati noluerint. multitudinem ingentem, alterum iam prope populum esse; in his nobiles quosdam viros feminasque. biennio proximo institutum esse, ne quis maior viginti annis initiaretur: captari aetates et erroris et stupri patientes. XIV. peracto indicio advolta rursus genibus preces easdem, ut se ablegaret, repetivit. consul rogat socrum, ut aliquam partem aedium vacuum faceret, quo Hispala immigraret. cenaculum super aedes datum est, scalis ferentibus in publicum obseratis, aditu in aedes verso. res omnes Feceniae extemplo translatae et familia arcessita, et Aebutius migrare ad consulis clientem iussus.

Ita cum indices ambo in potestate essent, rem ad senatum Postumius defert, omnibus ordine expositis quae delata primo, quae deinde ab se inquisita forent. patres pavor ingens cepit, cum publico nomine, ne quid eae coniurationes coetusque nocturni fraudis occultae aut periculi importarent, tum privatim suorum quisque vicem, ne quis affinis ei noxae esset. censuit autem senatus gratias consuli agendas, quod eam rem et cum singulari cura et sine ullo tumultu investigasset. quaestionem deinde de Bacchanalibus sacrisque nocturnis extra ordinem consulibus mandant; indicibus Aebutio ac Feceniae ne fraudi ea res sit curare, et alios indices praemiis invitare iubent; sacerdotes eorum sacrorum, seu viri seu feminae essent, non Romae modo sed per omnia fora et conciliabula conquiri, ut in consulum potestate essent; edici praeterea in urbe Roma, et per totam Italiam edicta mitti, ne quis, qui Bacchis initiatus esset, coisse aut convenisse causa sacrorum velit, neu quid talis rei divinae fecisse; ante omnia ut quaestio de iis habeatur, qui coierint coniuraverintve, quo stuprum flagitiumve inferretur. haec senatus decrevit. consules aedilibus currulibus imperarunt, ut sacerdotes eius sacri omnes conquirerent, comprehensosque libero conclavi ad quaestionem servarent; aediles plebis videre, ne qua sacra in operto fierent. triumviris

capitalibus mandatum est, ut vigilias disponerent per urbem servarentque, ne qui nocturni caetus fierent; utque ab incendiis caveretur, adiutores triumviris quinqueviri uti cis Tiberim suae quisque regionis aedificiis praeesent.

XV. Ad haec officia dimissis magistratibus consules in Rostra escenderunt, et contione advocata cum sollemne carmen precationis, quod praefari, priusquam populum adloquantur, magistratus solent, peregisset consul, ita coepit. „nulli umquam contioni, Quirites, tam non solum apta sed etiam necessaria haec sollemnis deorum comprecatio fuit, quae vos admoneret hos esse deos, quos colere venerari precarique maiores vestri instituissent, non illos qui pravis et externis religionibus captas mentes velut furialibus stimulis ad omne scelus et ad omnem libidinem agerent. equidem nec quid taceam nec quatenus proloquar invenio. si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiae dem, si omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. quidquid dixerò, minus quam pro atrocitate et magnitudine rei dictum scitote esse: ut ad cavendum satis sit, dabitur opera a nobis. Bacchanalia tota iam pridem Italia et nunc per urbem etiam multis locis esse, non fama modo accepisse vos sed crepitibus etiam ululatibusque nocturnis, qui personant tota urbe, certum habeo; ceterum quae ea res sit, ignorare: alios deorum aliquem cultum, alios concessum ludum et lasciviam credere esse, et quaecumque sit, ad paucos pertinere. quod ad multitudinem eorum attinet, si dixerò multa milia hominum esse, illico necesse est exterreamini, nisi adiunxero qui qualesque sint. primum igitur mulierum magna pars est, et is fons mali huiusce fuit; deinde simillimi feminis mares, stuprati et constupratores, fanatici vigiliis, vino, strepitibus clamoribusque nocturnis attoniti. nullas adhuc vires coniuratio, ceterum incrementum ingens virum habet, quod in dies plures fiunt. maiores vestri ne vos quidem, nisi cum aut vexillo in arce posito comitiorum causa exercitus eductus esset, aut plebi concilium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad contionem vocasset, forte temere coire voluerunt; et ubi-

cumque multitudo esset, ibi et legitimum rectorem multitudinis censebant debere esse. quales primum nocturnos coetus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? si quibus aetatibus initientur mares sciatis, non misereat vos eorum solum, sed etiam pudeat. hoc sacramento initiatos iuvenes milites faciendos censetis, Quirites? iis ex obsceno sacrario eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis alienisque pro pudicitia coniugum ac liberorum vestrorum ferro decernent? XVI. „minus tamen esset, si flagitiis tantum effeminati forent — ipsorum id magna ex parte dedecus erat —, a facinoribus manus, mentem a fraudibus abstinuissent: numquam tantum malum in re publica fuit, nec ad plures nec ad plura pertinens. quidquid his annis libidine, quidquid fraude, quidquid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote ortum esse. necdum omnia, in quae coniuraverunt, edita facinora habent. adhuc privatis noxiis, quia nondum ad rem publicam opprimendam satis virium est, coniuratio sese impia tenet. crescit et serpit quotidie malum. iam maius est, quam ut capere id privata fortuna possit: ad summam rem publicam spectat. nisi praecavetis, Quirites, iam huic diurnae, legitime ab consule vocatae, par nocturna contio esse poterit. nunc illi vos singuli universos contionantes timent: iam ubi vos dilapsi domos et in rura vestra critis, illi coierint, consultabunt de sua salute simul ac vestra pernicie: tum singulis vobis universi timendi erunt. optare igitur unusquisque vestrum debet, ut bona mens suis omnibus fuerit. si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum cum quibus in omne flagitium et facinus coniuravit, non suum iudicet esse. ne quis etiam errore labatur vestrum quoque, non sum securus. nihil enim in speciem fallacius est quam prava religio. ubi deorum numen praetenditur sceleribus, subit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis divini iuris aliquid immixtum violemus. hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, senatus consulta, haruspicum denique responsa liberant. quotiens hoc patrum avorumque aetate negotium est magistratibus datum, ut

sacra externa fieri vetarent, sacrificulos vatesque foro circo urbe prohiberent, vaticinios libros conquirent comburerentque, omnem disciplinam sacrificandi praeterquam more Romano abolerent. iudicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique iuris nihil aequae dissolvendae religionis esse, quam ubi non patrio sed externo ritu sacrificaretur. haec vobis praedicenda ratus sum, ne qua superstitio agitare animos vestros, cum demolientes nos Bacchanalia discutientesque nefarios coetus cerneretis. omnia diis propitiis volentibusque ea facimus; qui quia suum numen sceleribus libidinibusque contaminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt, nec patefieri ut impunita essent, sed ut vindicarentur et opprimerentur, voluerunt. senatus quaestionem extra ordinem de ea re mihi collegaeque meo mandavit. nos, quae ipsis nobis agenda sunt, impigre exsequemur; vigiliarum nocturnarum curam per urbem minoribus magistratibus mandavimus. vos quoque aequum est, quae vestra munia sunt, quo quisque loco positus erit, quod imperabitur, impigre praestare, et dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi aut tumultus oriatur."

XVII. Recitari deinde senatus consulta iusserunt, indicique praemium proposuerunt, si quis quem ad se deduxisset nomenve absentis detulisset. qui nominatus profugisset, diem certam se finituros, ad quam nisi citatus respondisset, absens damnaretur. si quis eorum, qui tum extra terram Italiam essent nominaretur, ei laxiorem diem daturus, si venire ad causam dicendam vellet. edixerunt deinde, ne quis quid fugae causa vendidisse neve emissee vellet; ne quis reciperet, celaret, ope ulla iuvaret fugientes.

Contione dimissa terror magnus urbe tota fuit, nec moenibus se tantum urbis aut finibus Romanis continuit, sed passim per totam Italiam, litteris hospitum de senatus consulto et contione et edicto consulum acceptis, trepidari coeptum est. multi ea nocte, quae diem insecuta est, quo in contione res palam facta est, custodiis circa portas positis fugientes a triumviris comprehensi et reducti sunt;

multorum nomina delata. quidam ex iis viri feminaequa mortem sibi consciverunt. coniurasse supra septem milia virorum ac mulierum dicebantur. capita autem coniurationis constabat esse M. et C. Atinios de plebe Romana et Faliscum L. Opiternum et Minium Cerrinium Campanum: ab his omnia facinora et flagitia orta, eos maximos sacerdotes conditoresque eius sacri esse. data opera est, ut primo quoque tempore comprehenderentur. adducti ad consules fassique de se nullam moram iudicio fecerunt. XVIII. ceterum tanta fuga ex urbe facta erat, ut quia multis actiones et res peribant, cogerentur praetores T. Maenius et M. Licinius per senatum res in diem tricesimum differre, donec quaestiones a consulibus perficerentur. eadem solitudo, quia Romae non respondebant, nec inveniebantur quorum nomina delata erant, coegit consules circa fora proficisci ibique quaerere et iudicia exercere. qui tantum initiati erant, et ex carmine sacro praeunte verba sacerdote preces fecerant, in quibus nefanda coniuratio in omne facinus ac libidinem continebatur, nec earum rerum ullam, in quas iureiurando obligati erant, in se aut alios admiserant, eos in vinculis relinquebant: qui stupris aut caedibus violati erant, qui falsis testimoniis, signis adulterinis, subiectione testamentorum, fraudibus aliis contaminati, eos capitali poena adficiabant. plures necati quam in vincula coniecti sunt. magna vis in utraque causa virorum mulierumque fuit. mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, ut ipsi in privato animadverterent in eas: si nemo erat idoneus supplicii exactor, in publico animadvertebatur. datum deinde consulibus negotium est, ut omnia Bacchanalia Romae primum, deinde per totam Italiam diruerent, extraquam si qua ibi vetusta ara aut signum consecratum esset. in reliquum deinde senatus consulto cautum est, ne qua Bacchanalia Romae neve in Italia essent. si quis tale sacrum sollemne et necessarium duceret, nec sine religione et piaculo se id dimittere posse, apud praetorem urbanum profiteretur, praetor senatum consuleret. si ei permissum esset, cum in senatu centum

non minus essent, ita id sacrum faceret, dum ne plus quinque sacrificio interessent, neu qua pecunia communis neu quis magister sacrorum aut sacerdos esset. XIX. aliud deinde huic coniunctum referente Q. Marcio consule senatus consultum factum est, ut de iis, quos pro indicibus consules habuissent, integra res ad senatum referretur, cum Sp. Postumius quaestionibus perfectis Romam redisset. Minium Cerrinium Campanum Ardeam in vincula mittendum censuerunt, magistratibusque Ardeatium praedicendum, ut intentiore eum custodia adservarent, non solum ne effugeret, sed ne mortis consciscendae locum haberet. Sp. Postumius aliquanto post Romam venit: eo referente de P. Aebutii et Hispalae Feceniae praemio, quod eorum opera indicata Bacchanalia essent, senatus consultum factum est, uti singulis his centena milia aeris quaestores urbani ex aerario darent; utique consul cum tribunis plebis ageret, ut ad plebem primo quoque tempore ferrent, ut P. Aebutio emerita stipendia essent, ne invitus militaret neve censores equum publicum adsignarent; utique Feceniae Hispalae datio deminutio gentis enuptio tutoris optio item esset, quasi ei vir testamento dedisset; utique ei ingenuo nubere liceret, neu quid ei qui eam duxisset ob id fraudi ignominiaeve esset; utique consules praetoresque, qui nunc essent quive postea futuri essent, curarent, ne quid ei mulieri iniuriae fieret, utique tuto esset. id senatum velle et aequum censere, ut ita fieret. ea omnia lata ad plebem factaque sunt ex senatus consulto; et de ceterorum indicum impunitate praemiisque consulibus permissum est.

XX. Et iam Q. Marcius quaestionibus suae regionis perfectis in Ligures provinciam proficisci parabat, tribus milibus peditum Romanorum, centum quinquaginta equibus, et quinque milibus Latini nominis peditum, ducentis equitibus in supplementum acceptis. eadem provincia, idem numerus peditum equitumque et collegae decretus erat. exercitus acceperunt quos priore anno C. Flaminius et M. Aemilius consules habuerunt. duas praeterea legiones novas ex senatus consulto scribere iussi sunt, et

viginti milia peditum sociis et nomini Latino imperarunt et equites mille trecentos, et tria milia peditum Romanorum, ducentos equites. totum hunc exercitum praeter legiones in supplementum Hispaniensis exercitus duci placebat. itaque consules dum ipsi quaestionibus impediabantur, T. Maenium dilectui habendo praefecerunt. perfectis quaestionibus prior Q. Marcius in Ligures Apuanos est profectus. dum penitus in abditos saltus, quae latebrae receptaculaque semper illis fuerant, persequitur, in praeoccupatis angustiis loco iniquo est circumventus. quattuor milia militum amissa, et legionis secundae signa tria, undecim vexilla socium Latini nominis in potestatem hostium venerunt, et arma multa, quae quia impedimento fugientibus per silvestres semitas erant, passim iactabantur. prius sequendi Ligures finem quam fugae Romani fecerunt. consul ubi primum ex hostium agro evasit, ne quantum deminutae copiae forent appareret, in locis pacatis exercitum dimisit. non tamen obliterare famam rei male gestae potuit: nam saltus, unde eum Ligures fugaverant, Marcius est appellatus.

XXI. Sub hunc nuntium ex Ligustinis vulgatum litterae ex Hispania mixtam gaudio tristitiam adferentes venerunt. C. Atinius, qui biennio ante praetor in eam provinciam profectus erat, cum Lusitanis in agro Astensi signis collatis pugnavit: ad sex milia hostium sunt caesa, ceteri fusi et fugati castrisque exuti. ad oppidum deinde Astam oppugnandum legiones ducit: id quoque haud multo maiore certamine cepit quam castra; sed dum incautius subito muros, ictus ex vulnere post dies paucos moritur. litteris de morte propaetoris recitatis senatus censuit mittendum qui ad Lunae portum C. Calpurnium praetorem consequeretur, nuntiaretque senatum aequum censere, ne sine imperio provincia esset, maturare eum proficisci. quarto die qui missus erat Lunam venit: paucis ante diebus Calpurnius profectus erat. et in citeriore Hispania L. Manlius Acidinus, qui eodem tempore, quo C. Atinius in provinciam ierat, cum Celtiberis acie conflixit. incerta victoria discessum est, nisi quod Celtiberi castra inde nocte pro-

xima moverunt, Romanis et suos sepeliendi et spolia legendi ex hostibus potestas facta est. paucos post dies maiore coacto exercitu Celtiberi ad Calagurrim oppidum ultro laccessiverunt proelio Romanos. nihil traditur, quae causa numero aucto infirmiores eos fecerit. superati proelio sunt: ad duodecim milia hominum caesa, plus duo capta, et castris Romanus potitus. et nisi successor adventu suo inhibuisset impetum victoris, subacti Celtiberi forent. novi praetores ambo exercitus in hiberna deduxerunt.

XXII. Per eos dies, quibus haec ex Hispania nuntiata sunt, ludi Taurii per biduum facti religionis causa. apparatus deinde ludos M. Fulvius, quos voverat Aetolico bello, fecit. multi artifices ex Graecia venerunt honoris eius causa. athletarum quoque certamen tum primo Romanis spectaculo fuit, et venatio data leonum et pantherarum, et prope huius seculi copia ac varietate ludicrum celebratum est. novemdiale deinde sacrum tenuit, quod in Piceno per triduum lapidibus pluerat, ignesque caelestes multifariam orti adussisse complurium levi adflatu vestimenta maxime dicebantur. addita et unum diem supplicatio est ex decreto pontificum, quod aedis Opis in Capitolio de caelo tacta erat. hostiis maioribus consules procurarunt urbemque lustraverunt. sub idem tempus et ex Umbria nuntiatum est seminare duodecim ferme annos natum inventum. id prodigium abominantes arceri Romano agro necarique quam primum iusserunt.

Eodem anno Galli Transalpini transgressi in Venetiam sine populatione aut bello haud procul inde, ubi nunc Aquileia est, locum oppido condendo ceperunt. legatis Romanis de ea re trans Alpes missis responsum est neque profectos ex auctoritate gentis eos, nec in Italia quid facerent sese scire.

L. Scipio ludos eo tempore, quos bello Antiochi vovisse sese dicebat, ex collata ad id pecunia ab regibus civitatibusque per dies decem fecit. legatum eum post damnationem et bona vendita missum in Asiam ad dirimenda inter Antiochum et Eumenem reges certamina Va-

lerius Antias est auctor: tum collatas ei pecunias congregatosque per Asiam artifices, et quorum ludorum post bellum, in quo votos diceret, mentionem non fecisset, de iis post legationem demum in senatu actum.

XXIII. Cum iam in exitu annus esset, Q. Marcius absens magistratu abiturus erat, Sp. Postumius quaestionibus cum summa fide curaque perfectis comitia habuit. creati sunt consules Ap. Claudius Pulcher M. Sempronius Tuditanus. postero die praetores facti P. Cornelius Cethegus A. Postumius Albinus C. Afranius Stellio C. Atilius Serranus L. Postumius Tempsanus M. Claudius Marcellinus. extremo anni, quia Sp. Postumius consul renuntiaverat peragrantem se propter quaestiones utrumque litus Italiae desertas colonias Sipontum supero, Buxentum infero mari invenisse, triumviri ad colonos eo scribendos ex senatus consulto ab T. Maenio praetore urbano creati sunt L. Scribonius Libo M. Tuccius Cn. Baebius Tamphilus.

Cum Perseo rege et Macedonibus bellum quod imminabat, non unde plerique opinantur, nec ab ipso Perseo causas cepit: inchoata initia a Philippo sunt; et is ipse, si diutius vixisset, id bellum gessisset. una eum res, cum victo leges imponerentur, maxime angebat, quod qui Macedonum ab se defecerant in bello, in eos ius saeviendi ademptum ei ab senatu erat, cum quia rem integram Quintius in condicionibus pacis distulerat, non desperasset impetrari posse. Antiocho rege deinde bello superato ad Thermopylas, divisus partibus, cum per eosdem dies consul Acilius Heracleam, Philippus Lamiam oppugnasset, capta Heraclea quia iussus abscedere a moenibus Lamiae erat Romanisque oppidum deditum est, aegre eam rem tulerat. permulsit iram eius consul, quod ad Naupactum ipse festinans, quo se ex fuga Aetoli contulerant, Philippo permisit, Athamaniae et Amyndandro bellum inferret, et urbes quas Thessalis Aetoli ademerant, regno adiceret. haud magno certamine et Amyndandrum Athamania expulerat et urbes aliquot receperat. Demetriadem quoque, urbem validam et ad omnia opportunam, et Magnetum gentem suae dicionis fecit. inde et in Thracia quasdam urbes,

novae atque insuetae libertatis vitio seditonibus principum turbatas, partibus quae domestico certamine vincerentur adiungendo sese cepit. XXIV. his sedata in praesentia regis ira in Romanos est. numquam tamen remisit animum a colligendis in pace viribus, quibus quandoque data fortuna esset ad bellum uteretur. vectigalia regni non fructibus tantum agrorum portoriisque maritimis auxit. sed metalla etiam et vetera intermissa recoluit et nova multis locis instituit. ut vero antiquam multitudinem hominum, quae belli cladibus amissa erat, restitueret, non subolem tantum stirpis parabat cogendis omnibus procreare atque educare liberos, sed Thracum etiam magnam multitudinem in Macedoniam traduxerat, quietusque aliquamdiu a bellis omni cura in augendas regni opes intentus fuerat. rediere deinde causae, quae de integro iram moverent in Romanos. Thessalorum et Perrhaeborum quereellae de urbibus suis ab eo possessis, et legatorum Eumenis regis de Thraciis oppidis per vim occupatis traductaque in Macedoniam multitudine, ita auditaе erant, ut eas non neglegi satis appareret. maxime moverat senatum quod iam Aeni et Maroneae adfectari possessionem audierant; minus Thessalos curabant. Athamanes quoque venerunt legati, non partis amissae, non finium iacturam querentes, sed totam Athamaniam sub ius iudiciumque regis venisse; et Maronitarum exsules — erant pulsi, quia libertatis causam defendissent ab regio praesidio —: ii non Maroneam modo sed etiam Aenum in potestate nuntiabant esse Philippi. venerant et a Philippo legati ad purganda ea, qui nihil nisi permissu Romanorum imperatorum factum adfirmabant: civitates Thessalorum et Perrhaeborum et Magnetum et cum Amyndro Athamanum gentem in eadem causa qua Aetolos fuisse; Antiocho rege pulso occupatum oppugnandis Aetolicis urbibus consulem ad recipiendas eas civitates Philippum misisse; armis subactos parere. senatus ne quid absente rege statueret, legatos ad eas controversias disceptandas misit Q. Caecilius Metellum M. Baebium Tamphilum Ti. Sempronium. quorum sub adventum ad Thessalica Tempe

omnibus iis civitatibus, quibus cum rege disceptatio erat, concilium indictum est. XXV. ibi cum Romani legati disceptatorum loco, Thessali Perrhaebique et Athamanes haud dubii accusatores, Philippus ad audienda crimina tamquam reus consedissent, pro ingenio quisque eorum qui principes legationum erant et gratia cum Philippo aut odio acerbius leniusve egerunt. in controversiam autem veniebant Philippopolis Tricca Phaloria et Eurymenae et cetera circa eas oppida utrum Thessalorum iuris, cum vi ademptae possessaeque ab Aetolis forent — nam Philippum Aetolis ademisse eas constabat —, an Aetolica antiquitus ea oppida fuissent: ita enim Acilium regi concessisse, si Aetolorum fuissent, si voluntate, non si vi atque armis coacti cum Aetolis essent. eiusdem formulae disceptatio de Perrhaeborum Magnetumque oppidis fuit: omnium enim iura possidendo per occasiones Aetoli miscuerant. ad haec, quae disceptationis erant, querellae Thessalorum adiectae, quod ea oppida, si iam redderentur sibi, spoliata ac deserta redditurus esset: nam praeter belli casibus amissos quingentos principes iuventutis in Macedoniam abduxisse, et opera eorum in servilibus abuti ministeriis; et quae reddiderit coactus Thessalis, inutilia ut redderet curasse. Thebas Phthias unum maritimum emporium fuisse quondam Thessalis quaestuosum et frugiferum: ibi navibus onerariis comparatis regem, quae praeter Thebas Demetriadem cursum dirigerent, negotiationem maritimam omnem eo avertisse. iam ne a legatis quidem, qui iure gentium sancti sint, violandis abstinere: insidias positas euntibus ad T. Quinctium. itaque ergo in tantum metum omnes Thessalos coniectos, ut non in civitatibus suis, non in communibus gentis conciliis quisquam hiscere audeat. procul enim abesse libertatis auctores Romanos: lateri adhaerere gravem dominum, prohibentem uti beneficiis populi Romani. quid autem, si vox libera non sit, liberum esse? nunc se fiducia et praesidio legatorum ingemiscere magis quam loqui. nisi provideant aliquid Romani, quo et Graecis Macedoniam accolentibus metus et audacia Philippi minuatur, nequiquam et illum

victum et se liberatos esse. ut equum tenacem, non parentem, frenis asperioribus castigandum esse. haec acerbe postremi, cum priores leniter permulsissent iram eius petentes, ut ignosceret pro libertate loquentibus, et ut deposita domini acerbitate adsuesceret socium atque amicum sese praestare, et imitaretur populum Romanum, qui caritate quam metu adiungere sibi socios mallet. Thessalis auditis Perrhaebi Gonnocondylum, quod Philippus Olympiadem appellaverat, Perrhaebiae fuisse, et ut sibi restitueretur, agebant; et de Malloea et Ericinio eadem postulatio erat. Athamanes libertatem repetebant et castella Athenaeum et Poetneum. XXVI. Philippus, ut accusatoris potius quam rei speciem haberet, et ipse a querellis orsus Menelaidem in Dolopia, quae regni sui fuisset, Thessalos vi atque armis expugnasse questus est; item Petram in Pieria ab iisdem Thessalis Perrhaebisque captam. Xynias quidem, haud dubie Aetolicum oppidum, sibi eos contribuisse; et Paracheloida, quae sub Athamania esset, nullo iure Thessalorum formulae factam. nam quae sibi crimina obiciantur de insidiis legatorum et maritimis portubus frequentatis aut desertis, alterum deridiculum esse, se reddere rationem, quos portus mercatores aut nautici petant, alterum mores respuere suos. tot annos esse per quos numquam cessaverint legati nunc ad imperatores Romanos nunc Romam ad senatum crimina de se deferre: quem umquam verbo violatum esse? semel euntibus ad Quintum insidias dici factas: sed quid illis acciderit, non adici. quaerentium quod falso obiciant, cum veri nihil habeant, ea crimina esse. insolenter et immodice abuti Thessalos indulgentia populi Romani, velut ex diutina siti nimis avide meram haurientes libertatem: ita servorum modo praeter spem repente manumissorum licentiam vocis et linguae experiri, et iactare sese insectatione et conviciis dominorum. elatus deinde ira adiecit nondum omnium dierum solem occidisse. id minaciter dictum non Thessali modo in sese, sed etiam Romani acceperunt. et cum fremitus post eam vocem ortus et tandem sedatus esset, Perrhaeborum inde Athamanumque legatis respondit eandem, de

quibus illi agant, civitatum causam esse. consulem Aci-
lium et Romanos sibi dedisse eas, cum hostium essent. si
suum munus qui dedissent adimere velint, scire cedendum
esse: sed meliori et fideliori amico in gratiam levium et
inutilium sociorum iniuriam eos esse facturos. nec enim
ullius rei minus diuturnam esse gratiam quam libertatis,
praesertim apud eos qui male utendo eam corrupturi sint.
causa cognita pronuntiaverunt legati placere deduci prae-
sidia Macedonum ex iis urbibus, et antiquis Macedoniae
terminis regnum finiri. de iniuriis quas ultro citroque illa-
tas querantur, quo modo inter eas gentes et Macedonas
disceptetur, formulam iuris exsequendi constituendam
esse.

XXVII. Inde graviter offenso rege Thessalonicens ad
cognoscendum de Thraciae urbibus profiscuntur. ibi le-
gati Eumenis, si liberas esse Aenum et Maroneam velint
Romani, nihil sui pudoris esse ultra dicere quam ut ad-
moneant, re, non verbo eos liberos relinquant, nec suum
munus intercipi ab alio patiantur. sin autem minor cura
sit civitatum in Thracia positarum, multo verius esse,
quae sub Antiocho fuerint, praemia belli Eumenem quam
Philippum habere, vel pro patris Attali meritis bello, quod
adversus Philippum ipsum gesserit populus Romanus, vel
suis, quod Antiochi bello terra marique laboribus pericu-
lisque omnibus interfuerit. habere eum praeterea decem
legatorum in eam rem praeiudicium, qui cum Chersone-
sum Lysimachiamque dederint, Maroneam quoque atque
Aenum profecto dedisse, quae ipsa propinquitate regionis
velut appendices maioris muneris essent. nam Philippum
quidem quo aut merito in populum Romanum aut iure im-
perii, cum tam procul a finibus Macedoniae absint, civita-
tibus his praesidia imposuisse? vocari Maronitas iube-
rent: ab iis certiora omnia de statu civitatum earum sci-
tuos. legati Maronitarum vocati non uno loco tantum
urbis praesidium regum esse, sicut in aliis civitatibus,
dixerunt, sed pluribus simul, et plenam Macedonum Ma-
roneam esse. itaque dominari adsentatores regios: his
sols loqui et in senatu et in contionibus licere; eos omnes

honores et capere ipsos et dare aliis. optimum quemque, quibus libertatis, quibus legum cura sit, aut exulare pul-
sos patria aut inhonoratos et deterioribus obnoxios sñere.
de iure etiam finium pauca adiecerunt: Q. Fabium Labeo-
nem, cum in regione ea fuisset, direxisse finem Philippo
veterem viam regiam, quae ad Thraciae Paroreiam subeat,
nusquam ad mare declinantem: Philippum novam postea
deflexisse viam, qua Maronitarum urbes agrosque ample-
ctatur. XXVIII. ad ea Philippus longe aliam quam ad-
versus Thessalos Perrhaebosque nuper ingressus disse-
rendi viam „non cum Maronitis“ inquit „mihi aut cum
Eumene disceptatio est, sed iam vobiscum, Romani, a qui-
bus nihil aequi me impetrare iam diu animadverto. civi-
tates Macedonum, quae a me inter indutias defecerant,
reddi mihi aequum censebam, non quia magna accessio
ea regni futura esset — sunt enim et parva oppida et in
finibus extremis posita — sed quia multum ad reliquos
Macedonas continendos exemplum pertinebat. negatum
est mihi. bello Aetolico Lamiam oppugnare iussus a con-
sule M'. Acilio cum diu fatigatus ibi operibus proeliisque
essem, transcendentem me iam muros a capta prope urbe
revocavit consul et abducere copias inde coegit. ad huius
solatium iniuriae permissum est, ut Thessaliae Perrhae-
biaeque et Athamanum reciperem quaedam castella magis
quam urbes. ea quoque ipsa vos mihi, Q. Caecili, paucos
ante dies ademistis. pro non dubio paulo ante, si diis pla-
cet, legati Eumenis sumebant, quae Antiochi fuerunt, Eu-
menem aequius esse quam me habere. id ego longe aliter
iudico esse. Eumenes enim non nisi vicissent Romani, sed
nisi bellum gessissent, manere in regno suo non potuit.
itaque ille vestrum meritum habet, non vos illius. mei au-
tem regni tantum aberat ut ulla pars in discrimine fuerit,
ut tria milia talentum et quinquaginta tectas naves et omnes
Graeciae civitates, quas antea tenuissem, pollicentem ultro
Antiochum in mercedem societatis sim aspernatus; ho-
stemque ei me esse prius etiam quam M'. Acilius exerci-
tum in Graeciam traiceret prae me tuli, et cum eo consule
belli partem, quamcumque mihi delegavit, gessi. et inse-

quenti consuli L. Scipioni, cum terra statuisset ducere exercitum ad Hellespontum, non iter tantum per regnum nostrum dedi, sed vias etiam munivi, pontes feci, com-meatus praeibui; nec per Macedoniam tantum, sed per Thraciam etiam, ubi inter cetera pax quoque praestanda a barbaris erat. pro hoc studio meo erga vos, ne dicam merito, utrum adicere vos, Romani, aliquid et amplificare et augere regnum meum munificentia vestra oportebat, an quae haberem aut meo iure aut beneficio vestro eripere? id quod nunc facitis. Macedonum civitates, quas regni mei fuisse fatemini, non restituuntur. Eumenes, tamquam ad Antiochum, ad spoliandum me venit, et si diis placet, decem legatorum decretum calumniae impudentissimae praetendit; quo maxime et refelli et coargui potest. disertissime enim planissimeque in eo scriptum est Chersonesum et Lysimachiam Eumeni dari. ubi tandem Aenus et Maronea et Thraciae civitates adscriptae sunt? quod ab illis ne postulare quidem est ausus, id apud vos, tamquam ab illis impetraverit, obtinebit? quo in numero me apud vos esse velitis, refert. si tamquam inimicum et hostem insectari propositum est, pergite ut coepistis facere: sin aliquis respectus est mei ut socii atque amici regis, deprecor, ne me tanta iniuria dignum iudicetis.“ XXIX. movit aliquantum oratio regis legatos. itaque medio responso rem suspenderunt. si decem legatorum decreto Eumeni datae civitates eae essent, nihil se mutare: si Philippus bello cepisset eas, praemium victoriae iure belli habiturum: si neutrum eorum foret, cognitionem placere senatui reservari, et ut omnia in integro manerent, praesidia quae in iis urbibus sint deduci.

Hae causae maxime animum Philippi alienaverunt ab Romanis, ut non a Perseo filio eius novis causis motum, sed ob has a patre bellum relictum filio videri possit. Romae nulla belli Macedonici suspicio erat. L. Manlius proconsul ex Hispania redierat; cui postulanti ab senatu in aede Bellonae triumphum rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat, exemplum obstabat, quod ita comparatum more maiorum erat, ne quis qui exercitum non de-

portasset triumpharet, nisi perdomitam pacatamque provinciam tradidisset successori. medius tamen honos Manlio habitus, ut ovans urbem iniret. tulit coronas aureas quinquaginta duas, auri praeterea pondo centum triginta duo, argenti sedecim milia trecenta, et pronuntiavit in senatu decem milia pondo argenti et octoginta auri Q. Fabium quaestorem advehere: id quoque se in aerarium delaturum.

Magnus motus servilis eo anno in Apulia fuit. Tarentum provinciam L. Postumius praetor habebat. is de pastorum coniuratione, qui vias latrociniiis pascuaque publica infesta habuerant, quaestionem severe exercuit. ad septem milia hominum condemnavit: multi inde fugerunt, de multis sumptum est supplicium. consules diu retenti ad urbem dilectibus tandem in provincias profecti sunt.

XXX. Eodem anno in Hispania praetores C. Calpurnius et L. Quinctius, cum primo vere ex hibernis copias eductas in Baeturia iunxissent, in Carpetaniam, ubi hostium castra erant, progressi sunt, communi animo consilioque parati rem gerere. haud procul Dipone et Toletum urbibus inter pabulatores pugna orta est, quibus dum utrimque subvenitur a castris, paulatim omnes copiae in aciem eductae sunt. in eo tumultuario certamine et loca sua et genus pugnae pro hoste fuere. duo exercitus Romani fusi atque in castra compulsi sunt. non institere percussis hostes. praetores Romani, ne postero die castra oppugnarentur, silentio proximae noctis tacito signo exercitum abduxerunt. luce prima Hispani acie instructa ad vallum accesserunt, vacuaque praeter spem castra ingressi, quae derelicta inter nocturnam trepidationem erant, diripuerunt, regressique in sua castra paucos dies quietis stativis manserunt. Romanorum sociorumque in proello fugaque ad quinque milia occisa, quorum se spoliis hostes armarunt. inde ad Tagum flumen profecti sunt. praetores interim Romani omne id tempus contrahendis ex civitatibus sociis Hispanorum auxiliis reficiendisque ab terrore adversae pugnae militum animis consumpserunt. ubi satis

placueret vires et iam miles quoque ad delendam priorem ignominiam hostem poscebat, duodecim milia passuum ab Tago flumine posuerunt castra. inde tertia vigilia sublatis signis, quadrato agmine principio lucis ad Tagi ripam pervenerunt. trans fluvium in colle hostium castra erant. extemplo, qua duobus locis vada nudabat amnis, dextra parte Calpurnius, laeva Quinctius exercitus traduxerunt quieto hoste dum miratur subitum adventum consultatque, qui tumultum inicere trepidantibus in ipso transitu amnis potuisset. interim Romani, impedimentis quoque omnibus traductis contractisque in unum locum, quia iam moveri videbant hostem, nec spatium erat castra communiendi, aciem instruxerunt. in medio locatae quinta Calpurnii legio et octava Quinctii: id robur toto exercitu erat. campum apertum usque ad hostium castra habebant, liberum a metu insidiarum. XXXI. Hispani postquam in citeriore ripa duo Romanorum agmina conspexerunt, ut priusquam se iungere atque instruere possent occuparent eos, castris repente effusi cursu ad pugnam tendunt. atrox in principio proelium fuit, et Hispanis recenti victoria inflatis, et insueta ignominia milite Romano accenso. acerrime media acies, duae fortissimae legiones, dimicabant; quas cum aliter moveri loco non posse hostis cerneret, cuneo institit pugnare; et usque plures confertioresque medios urgebant. ibi postquam laborare aciem Calpurnius praetor vidit, T. Quinctilium Varum et L. Iuventium Thalmam legatos ad singulas legiones adhortandas propere mittit, docere et monere iubet in illis spem omnem vincendi et retinendae Hispaniae esse: si illi loco cedant, neminem eius exercitus non modo Italiam, sed ne Tagi quidem ulteriorem ripam usquam visurum. ipse cum equitibus duarum legionum paulum circumvectus in cuneum hostium, qui mediam urgebat aciem, ab latere incurrit. Quinctius cum suis equitibus alterum hostium latus invadit. sed longe acrius Calpurniani equites pugnabant, et praetor ante alios: nam et primus hostem percussit, et ita se immiscuit mediis, ut vix utrius partis esset nosci posset; et equites praetoris eximia virtute et equitum pedites accensi sunt.

pudor movit primos centuriones, qui inter tela hostium praetorem conspexerunt. itaque urgere signiferos pro se quisque, iubere inferre signa et confestim militem sequi. renovatur ab omnibus clamor: impetus fit velut ex superiore loco. haud secus ergo quam torrentis modo fundunt sternuntque percussos, nec sustineri alii super alios inferentes sese possunt. fugientes in castra equites persecuti sunt, et permixti turbae hostium intra vallum penetraverunt; ubi ab relictis in praesidio castrorum proelium instauratum, coactique sunt Romani equites descendere ex equis. dimicantibus iis legio quinta supervenit; deinde, ut quaeque potuerant, copiae adfluebant. caeduntur passim Hispani per tota castra; nec plus quam quattuor milia hominum effugerunt. inde tria milia fere, qui arma retinuerant, montem propinquum ceperunt; mille semiermes maxime per agros palati sunt. supra triginta quinque milia hostium fuerant, ex quibus tam exigua pars pugnae superfuit. signa capta centum triginta tria. Romani sociique paulo plus sexcenti et provincialium auxillorum centum quinquaginta ferme ceciderunt. tribuni militum quinque amissi et pauci equites Romani cruentae maxime victoriae speciem fecerunt. in castris hostium, quia ipsis spatium sua communiendi non fuerat, manserunt. pro contione postero die laudati donatique a C. Calpurnio equites phaleris, pronuntiavitque eorum maxime opera hostes fusos, castra capta et expugnata esse. Quinctius alter praetor suos equites catellis ac fibulis donavit. donati et centuriones ex utriusque exercitu permulti, maxime qui mediam aciem tenuerunt.

XXXII. Consules dilectibus aliisque, quae Romae agendaerant, peractis rebus in Ligures provinciam exercitum duxerunt. Sempronius a Pisis profectus in Apuanos Ligures, vastando agros urendoque vicos et castella eorum aperuit saltum usque ad Macram fluvium et Lunae portum. hostes montem, antiquam sedem maiorum suorum, ceperunt; et inde superata locorum iniquitate proelio delecti sunt. et Ap. Claudius felicitatem virtutemque collegae in Liguribus Ingaunis aequavit secundis aliquot

proeliis. sex praeterea oppida eorum expugnavit; multa milia hominum in iis cepit; belli auctores tres et quadraginta securi percussit.

Iam comitiorum appetebat tempus. prior tamen Claudius quam Sempronius, cui sors comitia habendi obtigerat, Romam venit, quia P. Claudius frater eius consulatum petebat. competitores habebat patricios L. Aemilium Q. Fabium Ser. Sulpicium Galbam, veteres candidatos, et ab repulsis eo magis debitum, quia primo negatus erat, honorem repetentes. etiam quia plus quam unum ex patriciis creari non licebat, artior petitio quattuor petentibus erat. plebei quoque gratiosi homines petebant, L. Porcius Q. Terentius Culleo Cn. Baebius Tamphilus, et hi repulsi, in spem impetrandi tandem aliquando honoris dilati. Claudius unus ex omnibus novus candidatus erat. opinione hominum haud dubie destinabantur Q. Fabius Labeo et L. Porcius Licinus. sed Claudius consul sine lictoribus cum fratre toto foro volitando, clamitantibus adversariis et maiore parte senatus meminisse eum debere prius se consulem populi Romani quam fratrem P. Claudii esse: quin ille sedens pro tribunali aut arbitrum aut tacitum spectatorem comitiorum se praeberet? — coerceri tamen ab effuso studio nequit. magnis contentionibus tribunorum quoque plebei, qui aut contra consulem aut pro studio eius pugnabant, comitia aliquotiens turbata, donec pervicit Appius, ut deiecto Fabio fratrem traheret. creatus P. Claudius Pulcher praeter spem suam et ceterorum. locum suum tenuit L. Porcius Licinus, quia moderatis studiis, non vi Claudiana inter plebeios certatum est. praetorum inde comitia sunt habita: C. Decimius Flavius P. Sempronius Longus P. Cornelius Cethegus Q. Naevius Matho C. Sempronius Blaesus A. Terentius Varro praetores facti. haec eo anno, quo Ap. Claudius M. Sempronius consules fuerunt, domi militiaeque gesta.

XXXIII. Principio insequentis anni P. Claudius L. Porcius consules, cum Q. Caecilius M. Baebius Ti. Sempronius, qui ad disceptandum inter Philippum et Eumenum reges Thessalorumque civitates missi erant, legatio-

nem renuntiassent, regum quoque eorum civitatumque legatos in senatum introduxerunt. eadem utrumque iterata quae dicta apud legatos in Graecia erant. aliam deinde legationem novam patres, cuius princeps Ap. Claudius fuit, in Macedoniam et in Graeciam decreverunt ad visendum, redditaene civitates Thessalis et Perrhaebis essent. iisdem mandatum, ut ab Aeno et Maronea praesidia deducerentur, maritimaque omnis Thraciae ora a Philippo et Macedonibus liberaretur. Peloponnesum quoque adire iussi, unde prior legatio discesserat incertiore statu rerum, quam si non venissent: nam super cetera etiam sine responso dimissi, nec datum petentibus erat Achaeorum concilium. de qua re querente graviter Q. Caecilio, simul Lacedaemoniis deplorantibus moenia diruta, abductam plebem in Achaia et venundatam, adeptas, quibus ad eam diem civitas stetisset, Lycurgi leges, Achai maxime concilii negati crimen excusabant recitando legem, quae nisi belli pacisve causa, et cum legati ab senatu cum litteris aut scriptis mandatis venirent, vetaret indici concilium. ea ne postea excusatio esset, ostendit senatus curae iis esse debere, ut Romanis legatis semper adeundi concilium gentis potestas fieret, quem ad modum et illis, quotiens vellent, senatus daretur.

XXXIV. Dimissis iis legationibus, Philippus a suis certior factus cedendum civitatibus deducendaque praesidia esse, infensus omnibus in Maronitas iram effundit. Onomasto, qui praeerat maritimae orae, mandat, ut partis adversae principes interficeret. ille per Casandrum quendam, unum ex regiis iam diu habitantem Maroneae, nocte Thracibus intromissis velut in bello capta urbe caedem fecit. id apud Romanos legatos querentes tam crudeliter adversus innoxios Maronitas, tam superbe adversus populum Romanum factum, ut quibus libertatem restituentem senatus censuisset, ii pro hostibus trucidarentur, abnuebat quicquam eorum ad se aut quemquam suorum pertinere; seditione inter ipsos dimicatum, cum alii ad se alii ad Eumenem civitatem traherent; id facile scituros esse; percunctarentur ipsos Maronitas: haud dubius, per-

culsis omnibus terrore tam recentis caedis, neminem hiscere adversus se ausurum. negare Appius rem evidentem pro dubia quaerendam. si ab se culpam remove vellet, Onomastum et Casandrum, per quos acta res diceretur, mitteret Romam, ut eos senatus percunctari posset. primo adeo perturbavit ea vox regem, ut non color, non vultus ei constaret; deinde collecto tandem animo Casandrum, qui Maroneae fuisset, si utique vellent, se missurum dixit: ad Onomastum quidem quid eam rem pertinere, qui non modo Maroneae, sed ne in regione quidem propinqua fuisset? et parcebat magis Onomasto, honoratiori amico, et eundem indicem haud paulo plus timebat, quia et ipse sermonem cum eo contulerat et multorum talium ministrum et conscium habebat. Casander quoque, missis qui per Epirum ad mare prosequerentur eum, ne qua indicium emanaret, veneno creditur sublatus. XXXV. et legati a Philippi colloquio ita digressi sunt, ut prae se ferrent nihil eorum sibi placere; et Philippus minime quin rebelandum esset dubius, quia tamen immaturae ad id vires erant, ad moram interponendam Demetrium minorem filium mittere Romam simul ad purganda crimina, simul ad deprecandam iram senatus statuit, satis credens ipsum etiam iuvenem, quod Romae obses specimen indolis regiae dedisset, aliquid momenti facturum. interim per speciem auxilii Byzantiis ferendi, re ipsa ad terrorem regulis Thracum iniciendum profectus, percussis iis uno proelio et Amadoco duce capto in Macedoniam rediit, missis ad accolae Histri fluminis barbaros, ut in Italiam irrumperent, sollicitandos.

Et in Pelopónneso adventus Romanorum legatorum, qui ex Macedonia in Achaia ire iussi erant, exspectabatur; adversus quos ut praeparata consilia haberent, Lycortas praetor concilium indixit. ibi de Lacedaemoniis actum: ex hostibus eos accusatores factos, et periculum esse, ne victi magis timendi forent, quam bellantes fuissent. quippe in bello sociis Romanis Achaeos usos: nunc eosdem Romanos aequiores Lacedaemoniis quam Achaeis esse, ubi Areus et Alcibiades, ambo exsules, suo

beneficio restituti, legationem Romam adversus gentem Achaeorum ita de ipsis meritam suscepissent, adeoque infesta oratione usi essent, ut patria pulsi, non restituti in eam viderentur. clamor undique ortus, referret nominatim de iis; et cum omnia ira, non consilio gererentur, capitis damnati sunt. paucos post dies Romani legati venerunt. his Clitore in Arcadia datum est concilium. XXXVI. priusquam agerent quicquam, terror Achaeis iniectus erat et cogitatio, quam non ex aequo disceptatio futura esset, quod Areum et Aleibiadem capitis ab se in concilio proximo damnatos cum legatis videbant; nec hiscere quisquam audebat. Appius ea quae apud senatum questi erant Lacedaemonii displicere senatui ostendit, caedem primum ad Compasium factam eorum, qui a Philopoemene ad causam dicendam evocati venissent; deinde cum in homines ita saevitum esset, ne in ulla parte crudelitas eorum cessaret, muros dirutos urbis nobilissimae esse, lèges vetustissimas abrogatas, inclutamque per gentes disciplinam Lycurgi sublatam. haec cum Appius dixisset, Lycortas, et quia praetor et quia Philopoemenis auctoris omnium quae Lacedaemone acta fuerant, factionis erat, ita respondit. „difficilior nobis, Ap. Claudii, apud vos oratio est quam Romae nuper apud senatum fuit. tunc enim Lacedaemoniis accusantibus respondendum erat: nunc a vobis ipsis accusati sumus, apud quos causa dicenda est. quam iniquitatem condicionis subimus illa spe, iudicis animo te auditurum esse, posita contentione qua paulo ante egisti. ego certe, cum ea quae et hic antea apud Q. Caecilium et postea Romae questi sunt Lacedaemonii, a te paulo ante relata sint, non tibi sed illis me apud te respondere credam. caedem obicitis eorum, qui a Philopoemene praetore evocati ad causam dicendam interfecti sunt. hoc ego crimen non modo a vobis, Romani, sed ne apud vos quidem nobis obiciendum fuisse arbitror. quid ita? quia in vestro foedere erat, ut maritimis urbibus abstinerent Lacedaemonii. quo tempore armis captis urbes, a quibus abstinere iussi erant; nocturno impetu occupaverunt, si T. Quinctius, si exercitus Romanus, sicut antea, in Pelo-

ponneso fuisset, eo nimirum capti et oppressi confugissent. cum vos procul essetis, quo alio nisi ad nos socios vestros, quos antea Gythio opem ferentes, quos Lacedaemonem vobiscum simili de causa oppugnantes viderant, confugerent? pro vobis igitur iustum piumque bellum suscepimus. quod cum alii laudent, reprehendere ne Lacedaemonii quidem possint, dii quoque ipsi comprobaverint, qui nobis victoriam dederunt, quonam modo ea quae belli iure acta sunt in disceptationem veniunt? quorum tamen maxima pars nihil pertinet ad nos. nostrum est quod evocavimus eos ad causam dicendam qui ad arma multitudinem exciverant, qui expugnaverant maritima oppida, qui diripuerant, qui caedem principum fecerant. quod vero illi venientes in castra interfecti sunt, vestrum est, Areu et Alcibiade, qui nunc nos, si diis placet, accusatis, non nostrum. exsules Lacedaemoniorum, quo ex numero hi quoque duo fuerunt, et tunc nobiscum erant, et quod domicilio sibi delegerant maritima oppida, se petitos credentes, in eos quorum opera patria extorres ne in tuto quidem exsilio posse consensescere se indignabantur, impetum fecerunt. Lacedaemonii igitur Lacedaemonios, non Achaei interfecerunt; nec iure an iniuria caesi sint argumentari refert. XXXVII. at enim illa certe vestra sunt, Achaei, quod leges disciplinamque vetustissimam Lycurgi sustulistis, quod muros diruistis. quae utraque ab iisdem obici qui possunt, cum muri Lacedaemoniis non ab Lycurgo, sed paucos ante annos ad dissolvendam Lycurgi disciplinam exstructi sint? tyranni enim nuper eos arcem et munimentum sibi, non civitati paraverunt; et si exsistat hodie ab inferis Lycurgus, gaudeat ruinis eorum, et nunc se patriam et Spartam antiquam agnoscere dicat. non Philopoemenem expectare nec Achaeos, sed vos ipsi, Lacedaemonii, vestris manibus amoliri et diruere omnia tyrannidis vestigia debuistis. vestrae enim illae deformes veluti cicatrices servitutis erant, et cum sine muris per octingentos prope annos liberi, aliquando etiam principes Graeciae fuissetis, muris velut compedibus circumdatis vincti per centum annos servistis. quod ad leges ademptas atti-

net, ego antiquas Lacedaemoniis leges tyrannos ademisse arbitror; nos non suas ademisse, quas non habebant, sed nostras leges dedisse; nec male consuluisse civitati, cum concilii nostri eam fecerimus et nobis miscuerimus, ut corpus unum et concilium totius Peloponnesi esset. tunc, ut opinor, si aliis ipsi legibus viveremus, alias istis iniunxissemus, queri se iniquo iure esse et indignari possent. scio ego, Ap. Claudii, hanc orationem, qua sum adhuc usus, neque sociorum apud socios neque liberae gentis esse, sed vere servorum disceptantium apud dominos. nam si non vana illa vox praeconis fuit, qua liberos esse omnium primos Achaeos iussistis, si foedus ratum est, si societas et amicitia ex aequo observatur, cur ego quid Capua capta feceritis Romani non quaero, vos rationem reposcitis quid Achaei Lacedaemoniis bello victis fecerimus? interfecti aliqui sunt, finge a nobis: quid? vos senatores Campanos securi non percussistis? muros diruimus: vos non muros tantum sed urbem et agros ademistis. specie, inquis, aequum est foedus: re apud Achaeos precaria libertas, apud Romanos etiam imperium est. sentio, Appi, et si non oportet, non indignor: sed oro vos, quantumlibet intersit inter Romanos et Achaeos, modo ne in aequo hostes vestri nostrique apud vos sint ac nos socii, immo ne meliore iure sint. nam ut in aequo essent nos fecimus, cum leges iis nostras dedimus, cum ut Achaici concilii essent effecimus. parum est victis, quod victoribus satis est; plus postulant hostes quam socii habent. quae iureiurando, quae monumentis litterarum in lapide insculptis in aeternam memoriam sancta atque sacrata sunt, ea cum periurio nostro tollere parant. veremur quidem vos, Romani, et si ita vultis, etiam timemus: sed plus et veremur et timemus deos immortales." cum adsensu maximae partis est auditus, et locutum omnes pro maiestate magistratus censebant, ut facile appareret molliter agendo dignitatem suam tenere Romanos non posse. tum Appius suadere se magnopere Achaeis dixit, ut, dum liceret voluntate sua facere, gratiam inirent, ne mox inviti et coacti facerent. haec vox audita quidem cum omnium go

mitu est, sed metum iniecit imperata recusandi. id modo petierunt, ut Romani quae viderentur de Lacedaemoniis mutarent, nec Achaëos religione obstringerent irrita ea quae iureiurando sanxissent faciendi. damnatio tantum Arei et Alcibiadis, quae nuper facta erat, sublata est.

XXXVIII. Romae principio eius anni, cum de provinciis consulum et praetorum actum esset, consulibus Ligures, quia bellum nusquam alibi erat, decreti. praetores C. Decimius Flavius urbanam, P. Cornelius Cethegus inter cives et peregrinos sortiti sunt, C. Sempronius Blaesus Siciliam, Q. Naevius Matho Sardiniam et ut idem de beneficiis quaereret, A. Terentius Varro Hispaniam citeriorem, P. Sempronius Longus Hispaniam ulteriorem. de iis duabus provinciis legati per id fere tempus L. Iuventius Thalna et T. Quinctilius Varus venerunt, qui quantum bellum iam profligatum in Hispania esset senatu edocto postularunt simul, ut pro rebus tam prospere gestis diis immortalibus haberetur honos, et ut praetoribus exercitum deportare liceret. supplicatio in biduum decreta est: de legionibus deportandis, cum de consulum praetorumque exercitiis ageretur, rem integram referri iusserunt. paucos post dies consulibus in Ligures binae legiones, quas Ap. Claudius et M. Sempronius habuerant, decretae sunt, de Hispaniensibus exercitiis magna contentio fuit inter novos praetores et amicos absentium. Calpurnii Quinctiique. utraque causa tribunos plebis, utraque consulem habebat. hi se intercessuros senatus consulto, si deportandos censerent exercitus, denuntiabant; illi, si haec intercessio fieret, nullam rem aliam se decerni passuros. victa postremo absentium gratia est et senatus consultum factum, ut praetores quattuor milia peditum Romanorum scriberent, trecentos equites, et quinque milia sociorum peditum Latini nominis, quingentos equites, quos secum in Hispaniam portarent. cum eas legiones quattuor descripsissent, quod plus quam quina milia peditum, treceni equites in singulis legionibus esset, dimitterent, eos primum qui emerita stipendia haberent, deinde ut cuiusque fortissima opera Calpurnius et Quinctius in proelio usi essent.

XXXIX. Hac sedata contentione alia subinde C. Decimii praetoris morte exorta est. Cn. Sicinius et L. Pupius, qui aediles proximo anno fuerant, et C. Valerius flamen Dialis et Q. Fulvius Flaccus — is quia aedilis curulis designatus erat, sine toga candida, sed maxima ex omnibus contentione — petebant. certamenque ei cum flamine erat. et postquam primo aequare, mox superare etiam est visus, pars tribunorum plebis negare rationem eius habendam esse, quod duos simul unus magistratus, praesertim curules, neque capere posset nec gerere; pars legibus eum solvi aequum censere, ut quem vellet praetorem creandi populo potestas fieret. L. Porcius consul primo in ea sententia esse, ne nomen eius acciperet, deinde, ut ex auctoritate senatus idem faceret, convocatis patribus referre se ad eos dixit, quod nec iure ullo nec exemplo tolerabili liberae civitati aedilis curulis designatus praeturam peteret, sibi, nisi quid aliud iis videretur, in animo esse e lege comitia habere. patres censuerunt, ut L. Porcius consul cum Q. Fulvio ageret, ne impedimento esset, quo minus comitia praetoris in locum C. Decimii subrogandi e lege haberentur. agenti consuli ex senatus consulto respondit Flaccus nihil, quod se indignum esset, facturum. medio responso spem ad voluntatem interpretantibus fecerat cessorum patrum auctoritati esse. comitiis acrius etiam quam ante petebat, criminando extorqueri sibi a consule et senatu populi Romani beneficium, et invidiam geminati honoris fieri, tamquam non appareret, ubi designatus praetor esset, extemplo aedilitate se abdicaturum. consul cum et pertinaciam petentis crescere et favorem populi magis magisque in eum inclinari cerneret, dimissis comitiis senatum vocavit. censuerunt frequentes, quoniam Flaccum auctoritas patrum nihil movisset, ad populum cum Flacco agendum. contione advocata cum egisset consul, ne tum quidem de sententia motus gratias populo Romano egit, quod tanto studio, quotiescumque declarandae voluntatis potestas facta esset, praetorem se voluisset facere: ea sibi studia civium suorum destituere non esse in animo. haec vero tam obstinata vox tantum ei favorem accendit, ut

haud dubius praetor esset, si consul accipere nomen vellet. ingens certamen tribunis et inter se ipsos et cum consule fuit, donec senatus a consule est habitus decretumque, quoniam praetoris subrogandi comitia ne legibus fierent, pertinacia Q. Flacci et prava studia hominum impedirent, senatum censere satis praetorum esse; P. Cornelius utramque in urbe iurisdictionem haberet, Apollinique ludos faceret.

XL. His comitiis prudentia et virtute senatus sublatis, alia maioris certaminis, quo et maiore de re et inter plures potentioresque viros, sunt exorta. censuram summa contentione petebant L. Valerius Flaccus P. et L. Scipiones Cn. Manlius Vulso L. Furius Purpurio patricii, plebei autem M. Porcius Cato M. Fulvius Nobilior Ti. et M. Sempronii, Longus et Tuditanus. sed omnes patricios plebeiosque nobilissimarum familiarum M. Porcius longe anteibat. in hoc viro tanta vis animi ingeniique fuit, ut quocumque loco natus esset, fortunam sibi ipse facturus fuisse videretur. nulla ars neque privatae neque publicae rei gerendae ei defuit: urbanas rusticasque res pariter callebat. ad summos honores alios scientia iuris, alios eloquentia, alios gloria militaris provexit: huic versatile ingenium sic pariter ad omnia fuit, ut natum ad id unum diceres quodcumque ageret: in bello manu fortissimus multisque insignibus clarus pugnans, idem postquam ad magnos honores pervenit, summus imperator, idem in pace, si ius consuleres, peritissimus, si causa oranda esset, eloquentissimus, nec is tantum cuius lingua vivo eo viguerit, monumentum eloquentiae nullum exstet: vivit immo vigetque eloquentia eius sacrata scriptis omnis generis. orationes et pro se multae et pro aliis et in alios: nam non solum accusando sed etiam causam dicendo fatigavit inimicos. similitates nimio plures et exercuerunt eum et ipse exercuit eas; nec facile dixeris, utrum magis presserit eum nobilitas, an ille agitaverit nobilitatem. asperi procul dubio animi et linguae acerbae et immodice liberae fuit, sed invicti a cupiditatibus animi et rigidae innocentiae, contemptor gratiae, divitiarum. in parsimonia, in patientia la-

boris periculi ferrei prope corporis animique, quem ne senectus quidem, quae solvit omnia, fregerit, qui sextum et octogesimum annum agens causam dixerit, ipse pro se oraverit scripseritque, nonagesimo anno Ser. Galbam ad populi adduxerit iudicium. XLI. hunc, sicut omni vita, tum prensantem premebat nobilitas; coierantque praeter L. Flaccum, qui collega in consulatu fuerat, candidati omnes ad deiciendum honore eum, non solum ut ipsi potius adipiscerentur, nec quia indignabantur novum hominem censorem videre, sed etiam quod tristem censuram periculosamque multorum famae et ab laeso a plerisque et laedendi cupido exspectabant. etenim tum quoque minitabundus petebat, refragari sibi qui liberam et fortem censuram timerent criminando. et simul L. Valerio suffragabatur: illo uno collega castigare se nova flagitia et priscos revocare mores posse. his accensi homines, adversa nobilitate, non M. Porcium modo censorem fecerunt, sed collegam ei L. Valerium Flaccum adiecerunt.

Secundum comitia censorum consules praetoresque in provincias profecti praeter Q. Naevium, quem quattuor non minus menses, priusquam in Sardiniam iret, quaestiones veneficii, quarum magnam partem extra urbem per municipia conciliabulaque habuit, quia ita aptius visum erat, tenuerunt. si Antiati Valerio credere libet, ad duo hominum milia damnavit. et L. Postumius propraetor, cui Tarentum provincia evenerat, magnas pastorum coniurationes vindicavit, et reliquias Bacchanalium quaestionis cum omni exsecutus est cura. multos qui aut citati non adfuerant aut vades deseruerant, in ea regione Italiae latentes partim noxios iudicavit, partim comprehensos Romam ad senatum misit. in carcerem omnes a P. Cornelio coniecti sunt.

XLII. In Hispania ulteriore fractis proximo bello Lusitanis quietae res fuerant: in citeriore A. Terentius in Suessetanis oppidum Corbionem vineis et operibus expugnavit, captivos vendidit: quieti deinde hiberna et citerior provincia habuit. veteres praetores C. Calpurnius Piso et L. Quinctius Romam redierunt. utrique magno

patrum consensu triumphus est decretus. prior C. Calpurnius de Lusitanis et Celtiberis triumphavit: coronas aureas tulit octoginta tres et duodecim milia pondo argenti. paucos post dies L. Quinctius Crispinus ex iisdem Lusitanis Celtiberisque triumphavit: tantundem auri atque argenti in eo triumpho praelatum.

Censores M. Porcius et L. Valerius metu mixta expectatione senatum legerunt; septem moverunt senatu, ex quibus unum insignem et nobilitate et honoribus. L. Quinctium Flaminiu consulem. patrum memoria institutum fertur, ut censores motis senatu adscriberent notas. Catonis et aliae quidem acerbae orationes exstant in eos, quos aut senatorio loco movit aut quibus equos ademit: longe gravissima in L. Quinctium oratio est, qua si accusator ante notam, non censor post notam usus esset, retinere L. Quinctium in senatu ne frater quidem T. Quinctius, si tum censor esset, potuisset. inter cetera obiecit ei Philippum Poenum, carum ac nobile scortum, ab Roma in Galliam provinciam spe ingentium donorum perductum. eum puerum, per lasciviam cum cavillaretur, exprobrare consuli persaepe solitum, quod sub ipsum spectaculum gladiatorium abductus ab Roma esset, ut obsequium amatori iactaret. forte epulantibus iis, cum iam vino incauissent, nuntiatum in convivio esse nobilem Boium cum liberis transfugam venisse; convenire consulem velle, ut ab eo fidem praesens acciperet. introductum in tabernaculum per interpretem adloqui consulem coepisse. inter cuius sermonem Quinctius scorto „vis tu“, inquit „quoniam gladiatorium spectaculum reliquisti, iam hunc Gallum morientem videre?“ et cum is vixdum serio adnuisset, ad notum scorti consulem stricto gladio, qui super caput pendebat, loquenti Gallo caput primum percussisse, deinde fugienti fidemque populi Romani atque eorum qui aderant imploranti latus transfodisse. XLIII. Valerius Antias, ut qui nec orationem Catonis legisset et fabulae tantum sine auctore editae credidisset, aliud argumentum, simile tamen et libidini et crudelitati peragit. Placentiae famosam mulierem, cuius amore deperinet, in convivium arcessitam

scribit. ibi iactantem sese scorto inter cetera rettulisse, quam acriter quaestiones exercuisset, et quam multos capitis damnatos in vinculis haberet, quos securi percussurus esset. tum illam infra eum accubantem negasse unquam vidisse quemquam securi ferientem, et peruelle id videre. hic indulgentem amatorem unum ex illis miseris attrahi iussam securi percussisse. facinus, sive eo modo, quo censor obiecit, sive ut Valerius tradit commissum est, saevum atque atrox: inter pocula atque epulas, ubi libare diis dapes, ubi bene precari mos esset, ad spectaculum scorti procacis, in sinu consulis recubantis, maculatam humanam victimam esse et cruore mensam respersam! in extrema oratione Catonis condicio Quinctio fertur, ut si id factum negaret ceteraque quae obiecisset, sponsione defenderet sese: sin fateretur, ignominiae sua quemquam doliturum censeret, cum ipse vino et Venere amens sanguine hominis in convivio lusisset?

XLIV. In equitatu recognoscendo L. Scipioni Asia genii ademptus equus. in censibus quoque accipiendis tristis et aspera in omnes ordines censura fuit. ornamenta et vestem muliebrem et vehicula, quae pluris quam quindecim milium aeris essent *decies pluris* in censum referre iuratores iussit; item mancipia minora annis viginti, quae post proximum lustrum decem milibus aeris aut eo pluris venissent, uti ea quoque decies tanto pluris quam quanti essent aestimarentur, et his rebus omnibus terni in millia aeris attribuerentur. aquam publicam omnem in privatum aedificium aut agrum fluentem ademerunt; et quae in loca publica inaedificata immolitate privati habebant, intra dies triginta demoliti sunt. opera deinde facienda ex decreta in eam rem pecunia, lacus sternendos lapide, detergendasque qua opus esset cloacas, in Aventino et in aliis partibus, quae nondum erant, faciendas locaverunt. et separatim Flaccus molem ad Neptunias aquas, ut iter populo esset, et viam per Formianum montem, Cato atria duo Maenium et Titium in Iantiniis, et quattuor tabernas in publicum emit, basilicamque ibi fecit, quae Porcia appellata est. et vectigalia

summis pretiis, ultro tributa infimis locaverunt. quas locationes cum senatus precibus et lacrimis publicanorum victus induci et de integro locari iussisset, censores, edicto summotis ab hasta qui ludificati priorem locationem erant, omnia eadem paulum imminutis pretiis locaverunt. nobilis censura fuit simultatiumque plena, quae M. Porcium, cui acerbitas ea adsignabatur, per omnem vitam exercuerunt.

Eodem anno coloniae duae, Potentia in Picenum, Pissaurum in Gallicum agrum, deductae sunt. sena iugera in singulos data. dividerunt agrum coloniasque deduxerunt iidem triumviri, Q. Fabius Labeo, et M. et Q. Fulvii, Flaccus et Nobilior. XLV. consules eius anni nec domi nec militiae memorabile quicquam egerunt. in insequentem annum creantur consules M. Claudium Marcellum Q. Fabium Labeonem.

M. Claudius Q. Fabius idibus Martiis, quo die consulatum inierunt, de provinciis suis praetorumque rettulerunt. praetores creati erant C. Valerius flamen Dialis, qui et priore anno petierat, et Sp. Postumius Albinus et P. Cornelius Sisenna L. Pupius L. Iulius Cn. Sicinius. consulibus Ligures cum iisdem exercitibus, quos P. Claudius et L. Porcius habuerant, provincia decreta est. Hispaniae extra sortem prioris anni praetoribus cum suis exercitibus servatae. praetores ita sortiri iussi, uti flammini Diali utique altera iuris dicendi Romae provincia esset: peregrinam est sortitus. Sisennae Cornelio urbana, Sp. Postumio Sicilia, L. Pupio Apulia, L. Iulio Gallia, Cn. Sicinio Sardinia evenit. L. Iulius maturare est iussus. Galli Transalpini per saltus ignotae antea viae, ut ante dictum est, in Italiam transgressi oppidum in agro, qui nunc est Aquileiensis, aedificabant. id eos ut prohiberet, quod eius sine bello posset, praetori mandatum est. si armis prohibendi essent, consules certiores faceret: ex his placere alterum adversus Gallos ducere legiones.

Extremo prioris anni comitia auguris creandi habita erant. in demortui Cn. Cornelli Lentuli locum creatus erat Sp. Postumius Albinus. XLVI. huius principio anni

P. Licinius Crassus pontifex maximus mortuus est, in cuius locum M. Sempronius Tuditanus pontifex est cooptatus, pontifex maximus est creatus C. Servilius Geminus. P. Licinii funeris causa visceratio data, et gladiatores centum viginti pugnaverunt, et ludi funebres per triduum facti, post ludos epulum. in quo cum toto foro strata triclinia essent, tempestas cum magnis procellis coorta coegit plerosque tabernacula statuere in foro: eadem paulo post, cum undique disserenasset, sublata; defunctosque vulgo ferebant quod inter fatalia vates cecinissent, necesse esse tabernacula in foro statui. hac religione levatis altera iniecta, quod sanguine per biduum pluvisset in area Vulcani; et per decemviros supplicatio indicta erat eius prodigii expiandi causa.

Priusquàm consules in provincias proficiscerentur, legationes transmarinas in senatum introduxerunt. nec umquam ante tantum regionis eius hominum Romae fuerat. nam ex quo fama per gentes, quae Macedoniam accolunt, vulgata est crimina querimoniasque de Philippo non neglegenter ab Romanis audiri, multis operae pretium fuisse queri, pro se quaeque civitates gentesque, singuli etiam privatim — gravis enim accola omnibus erat — Romam aut ad spem levandae iniuriae aut ad deflendae solatium venerunt. et ab Eumene rege legatio cum fratre eius Athenaeo venit ad querendum simul quod non deducerentur ex Thracia praesidia, simul quod in Bithyniam Prusiae bellum adversus Eumenem gerenti auxilia missa forent. XLVII. respondendum ad omnia iuvenitum admodum Demetrio erat, cum haud facile esset aut ea quae obicerentur, aut quae adversus ea dicenda erant, memoria complecti. nec enim multa solum, sed etiam pleraque oppido quam parva erant, de controversia finium, de hominibus raptis pecoribusque abactis, de iure aut dicto per libidinem aut non dicto, de rebus per vim aut per gratiam iudicatis. nihil horum neque Demetrium docere dilucide nec se satis liquido discere ab eo senatus cum cerneret posse, simul et tirocinio et perturbatione iuvenis moveretur, quaeri iussit ab eo, ecquem de his re-

bus commentarium a patre acceperat. cum respondisset accepisse se, nihil prius nec potius visum est quam regis ipsius de singulis responsa accipere. librum extemplo poposcerunt, deinde ut ipse recitaret permisērunt. erant autem de singulis rebus in breve coactae causae, ut alia fecisse se secundum decreta legatorum diceret, alia non per se stetisse, quo minus facerēt, sed per eos ipsos qui accitarent. interposuerat et querelas de iniquitate decretorum, et quam non ex aequo disceptatum apud Caecilium foret indigneque sibi nec ulli suo merito insultatum ab omnibus esset. has notas irritati eius animi collegit senatus: ceterum alia excusanti iuveni, alia recipiēti futura ita ut maxime vellent senatus, responderi placuit nihil patrem eius neque rectius nec magis quod ex voluntate senatus esset fecisse, quam quod, utcumque ea gesta essent, per Demetrium filium satisfieri voluisset Romanis. multa et dissimulare et oblivisci et pati praeterita senatum posse, et credere etiam Demetrio credendum esse. obsidem enim se animum eius habere, etsi corpus patri reddiderit, et scire, quantum salva in patrem pietate possit, amicum populo Romano esse, honorisque eius causa missuros in Macedoniam legatos, ut si quid minus factum sit quam debuerit, tum quoque sine piaculo rerum praetermissarum fiat. velle etiam sentire Philippum integra omnia sibi cum populo Romano Demetrii filii beneficio esse. XLVIII. haec, quae augendae amplitudinis eius causa facta erant, extemplo in invidiam, mox etiam in perniciem adolescenti verterunt.

Lacedaemonii deinde introducti sunt. multae et parvulae disceptationes iactabantur: sed quae maxime rem continerent, erant utrum restituerentur quos Achaiei damnaverant, nec ne; inque an iure occidissent quos occiderant. vertebatur et utrum manerent in Achaico concilio Lacedaemonii, an, ut ante fuerat, secretum eius unius in Peloponneso civitatis ius esset. restitui iudiciaque facta tolli placuit, Lacedaemonem manere in Achaico concilio scribique id decretum et consignari a Lacedaemoniis et Achaeis.

Legatus in Macedoniam Q. Marcius est missus, iussus, idem in Peloponneso sociorum res aspicere. nam ibi quoque et ex veteribus discordiis residui motus erant, et Messenii desciverant a concilio Achaico. cuius belli et causas et ordinem si expromere velim, immemor sim propositi, quo statui non ultra attingere externa, nisi qua Romanis cohaerent rebus. XLIX. eventus memorabilis est, quod cum bello superiores essent Achaei, Philopoemen praetor eorum capitur, ad praeoccupandam Coronen, quam hostes petebant, ** in valle iniqua cum equitibus paucis oppressus, ipsum potuisse effugere Thracum. Cretensiumque auxilio tradunt: sed pudor relinquenti equites, nobilissimos gentis, ab ipso nuper electos, tenuit, quibus dum locum ad evadendas angustias cogendo ipse agmen praebet, sustinens impetus hostium, prolapsus equo et super ipse casu et onere equi super eum ruentis, haud multum astitit, quin exanimaretur, septuaginta annos iam natus, et diutino morbo, ex quo tum primum reficiebatur, viribus admodum attenuatis. iacentem hostes superfusi oppresserunt; cognitumque primum a verecundia memoriaque meritorum haud secus quam ducem suum attollunt reficiuntque et ex valle devia in viam portant, vix sibi met ipsi prae necopinato gaudio credentes; pars nuntios Messenen praemittunt debellatum esse, Philopoemenem captum adduci. primum adeo incredibilis visa res, ut non pro vano modo sed vix pro sano nuntius audiretur. deinde ut super alium alius idem omnes adfirmantes veniebant, tandem facta fides; et priusquam appropinquare urbi satis scirent, ad spectaculum omnes simul liberi ac servi, pueri quoque cum feminis, effunduntur. itaque clauserant portam turba, dum pro se quisque, nisi ipse oculis suis credidisset, vix pro comperita tantam rem habiturus videretur. aegre summoventes obvios intrare portam qui adducebant Philopoemenem, potuerunt, aequae conferta turba iter reliquum clauserat; et cum pars maxima exclusa a spectaculo esset, theatrum repente, quod propinquum viae erat, compleverunt, et ut eo in conspectum populi adduceretur, una voce om-

nes exposcebant. magistratus et principes veriti, ne quem motum misericordia praesentis tanti viri faceret, cum alios verecundia pristinae maiestatis collata praesenti fortunae, alios recordatio ingentium meritorum motura esset, procul in conspectu eum statuerunt, deinde raptim ex oculis hominum abstraxerunt dicente praetore Dinocrate esse quae pertinentia ad summam belli percunctari eum magistratus vellent. inde abducto eo in curiam et senatu vocato consultari coeptum. L. iam invesperascebat, et non modo cetera, sed ne in proximam quidem noctem ubi satis tuto custodiretur, expediebant. obstupuerant ad magnitudinem pristinae eius fortunae virtutisque, et neque ipsi domum recipere custodiendum audebant, nec cuiquam uni custodiam eius satis credebant. admonent deinde quidam esse thesaurum publicum sub terra, saxo quadrato saeptum. eo vinctus demittitur, et saxum ingens, quo operitur, machina superimpositum est. ita loco potius quam homini cuiquam credendam custodiam rati, lucem insequentem expectaverunt. postero die multitudo quidem integra, memor pristinorum eius in civitatem meritorum, parcendum ac per eum remedia quaerenda esse praesentium malorum censebant: sed defectionis auctores, quorum in manu res publica erat, in secreto consultantes omnes ad necem eius consentiebant. sed utrum maturarent an differrent, ambigebatur. vicit pars avidior poenae, missusque qui venenum ferret. accepto poculo nihil aliud locutum ferunt quam quaesisse, si incolumis Lycortas — is alter imperator Achaeorum erat — equitesque evasisent. postquam dictum est incolumes esse, „bene habet“ inquit, et poculo impavide exhausto haud ita multo post exspiravit. non diuturnum mortis eius gaudium auctoribus crudelitatis fuit. victa namque Messene bello exposcentibus Achaeis deditit noxios, ossaque redita Philopoemenis sunt, et sepultus ab universo Achaico est concilio, adeo omnibus humanis congestis honoribus, ut ne divinis quidem abstineretur. ab scriptoribus rerum Graecis Latinisque tantum huic viro tribuitur, ut a quibusdam eorum, velut ad insignem notam huius anni,

memoriae mandatum sit tres claros imperatores eo anno decessisse, Philopoemenem, Hannibalem, P. Scipionem. adeo in aequo eum duarum potentissimarum gentium, summis imperatoribus posuerunt.

LI. Ad Prusiam regem legatus T. Quinctius Flamininus venit, quem suspectum Romanis et receptus post fugam Antiochi Hannibal et bellum adversus Eumenem motum faciebat. ibi seu quia a Flaminino inter cetera obiectum Prusiae erat hominem omnium qui viverent infestissimum populo Romano apud eum esse, qui patriae suae primum, deinde fractis eius opibus Antiocho regi auctor belli adversus populum Romanum fuisset; seu quia ipse Prusias, ut gratificaretur praesenti Flaminino Romanisque, per se necandi aut tradendi eius in potestatem consilium cepit; a primo colloquio Flaminini milites extemplo ad domum Hannibalis custodiendam missi sunt. semper talem exitum vitae suae Hannibal prosperaverat animo et Romanorum inexplabile odium in se cernens, et, fidei regum nihil sane confisus: Prusiae verolevitatem etiam expertus erat: Flaminini quoque adventum velut fatalem sibi horruerat. ad omnia undique infesta, ut iter semper aliquod praeparatum fugae haberet, septem exitus e domo fecerat, et ex iis quosdam occultos, ne custodia saepirentur. sed grave imperium regum nihil inexploratum, quod vestigari volunt, efficit. totius circuitum domus ita custodiis complexi sunt ut nemo inde elabi posset. Hannibal, postquam est nuntiatum milites regios in vestibulo esse, postico, quod devium maxime atque occultissimi exitus erat, fugere conatus, ut id quoque occursu militum obsaeptum sensit et omnia circa clausa custodiis dispositis esse, venenum quod multo ante praeparatum ad tales habebat casus, poposcit. „liberemus“ inquit „diuturna cura populum Romanum, quando mortem senis expectare longum censent. nec magnam nec memorabilem ex inermi proditoque Flamininus victoriam feret. mores quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit. horum patres Pyrrho regi, hosti armato, exercitum in Italia habenti, ut a

veneno cayeret praedixerunt: hi legatum consularem, qui auctor esset Prusiae per scelus occidendi hospitis, miserunt. exsecratus deinde in caput regnumque Prusiae, et hospitales deos violatae ab eo fidei testes invocans, poculum exhausit. hic vitae exitus fuit Hannibalis.

LII. Scipionem et Polybium et Rutilius hoc anno mortuum scribunt. ego neque his neque Valerio adsentior, his, quod censoribus M. Porcio L. Valerio principem senatus L. Valerium ipsum censorem lectum invenio, cum superioribus tribus lustris Africanus fuisset, quo vivo, nisi ut ille, senatu moveretur, quam notam nemo memoriae prodidit, alius princeps in locum eius lectus non esset. Antiatem auctorem refellit tribunus plebis M. Naevius, adversus quem oratio inscripta P. Africani est. hic Naevius in magistratuum libris est, tribunus plebis P. Claudio L. Porcio consulibus, sed, iniit tribunatum Ap. Claudio M. Sempronio consulibus ante diem quartum idus Decembres. inde tres menses ad idus Martias sunt, quibus P. Claudius L. Porcius consulatum inierunt. ita et vixisse in tribunatu Naevii videtur, diesque ei dici ab eo potuisse, decessisse autem ante L. Valerii et M. Porcii censuram.

Trium clarissimorum suae cuiusque gentis virorum non tempore magis congruente comparabilis mors videtur esse, quam quod nemo eorum satis dignum splendore vitae exitum habuit, iam primum omnes non in patrio solo mortui, nec sepulti sunt. veneno absumpti Hannibal et Philopoemen; exsul Hannibal, proditus ab hospite, captus Philopoemen in carcere et in vinculis expiravit: Scipio etsi non exsul, neque damnatus, die tamen dicta, ad quam non adfuera reus, absens citatus, voluntarium non sibi met ipse solum sed etiam funeri suo exsilium indixit.

LIII. Dum ea in Peloponneso, a quibus devertit oratio, geruntur, reditus in Macedoniam Demetrii legatorumque aliter aliorum adfecerat animos. vulgus Macedonum, quos belli ab Romanis imminentis metus terruerat, Demetrium ut pacis auctorem cum ingenti favore conspiciebant, simul et spe haud dubia regnum ei post mortem patris

destinabant. nam etsi minor aetate quam Perseus esset, hunc iusta matrefamiliae, illum pellice ortum esse; illum ut ex vulgato corpore genitum nullam certi patris notam habere, hunc insignem Philippi similitudinem prae se ferre. ad hoc Romanos Demetrium in paterno solio locaturos, Persei nullam apud eos gratiam esse. haec vulgo loquebantur. itaque et Persea cura angebat, ne parum pro se una aetas valeret, cum omnibus aliis rebus frater superior esset; et Philippus ipse, vix sui arbitrii fore, quem heredem regni relinqueret credens, sibi quoque graviolem esse quam vellet minorem filium aiebat. offendebar interdu concursu Macedonum ad eum, et alteram iam se vivo regiam esse indignabatur. et ipse iuvenis haud dubie inflator redierat, subnisiis erga se iudiciis senatus, concessisque sibi quae patri negata essent; et omnis mentio Romanorum quantam dignitatem ei apud ceteros Macedonas, tantam invidiam non apud fratrem modo sed etiam apud patrem conciliabat, utique postquam legati alii Romani venerunt, et cogebar decedere Thracia praesidiaque deducere et alia aut ex decreto priorum legatorum aut ex nova constitutione senatus facere. sed omnia maerens quidem et gemens, eo magis quod filium frequentiore prope cum aliis quam secum cernebat, obedienter tamen adversus Romanos faciebat, ne quam movendi extemplo belli causam praeberet. etiam avertendos animos a suspitione talium consiliorum ratus, mediam in Thraciam exercitum in Odrysas et Dentheletos et Bessos duxit: Philippopolin urbem fuga desertam oppidanorum, qui in proxima montium iuga cum familiis receperant sese, cepit, campestrisque barbaros, depopulatus agros eorum, in deditionem accepit. relicto inde ad Philippopolin praesidio, quod haud multo post ab Odrysis expulsum est, oppidum in Deuriopo condere instituit — Paeoniae ea regio est —, prope Erigonum fluvium, qui ex Illyrico per Paeoniam fluens in Axium amnem editur, haud procul Stobis, vetere urbe: novam urbem Perseida, ut is filio maiori haberetur honos, appellari iussit.

LIV. Dum haec in Macedonia geruntur, consules in provincias profecti. Marcellus nuntium praemisit ad L. Porcium proconsulem, ut ad novum Gallorum oppidum legiones admoveret. advenienti consuli Galli sese dederunt. duodecim milia armatorum erant: plerique arma ex agris rapta habebant: ea aegre patientibus iis adempta, quaeque alia aut populantes agros rapuerant aut secum attulerant. de his rebus qui quererentur, legatos Romanam miserunt. introducti in senatum a C. Valerio praetore exposuerunt se superante in Gallia multitudine inopia coactos agri et egestate ad quaerendam sedem Alpes transgressos, quae inculta per solitudines viderent, ibi sine ullius iniuria consedissee. oppidum quoque aedificare coepisse, quod indicium esset nec agro nec urbi ulli vim adlaturos venisse. nuper M. Claudium ad se nuntium misisse bellum se cum iis, ni dederentur, gesturum. se certam, etsi non speciosam pacem quam incerta belli praecipitantes dedidisse se prius in fidem quam in potestatem populi Romani. post paucos dies iussos et agro et urbe decedere sese tacitos abire, quo terrarum possent, in animo habuisse. arma deinde sibi, et postremo omnia alia quae ferrent agerentque, adempta. orare se senatum populumque Romanum ne in se innoxios deditos acerbius quam in hostes saevirent. huic orationi senatus ita responderi iussit, neque illos recte fecisse, cum in Italiam venerint oppidumque in alieno agro, nullius Romani magistratus, qui ei provinciae praeesset, permissu aedificare conati sint; neque senatui placere deditos spoliari. itaque se cum iis legatos ad consulem missuros, qui, si redeant unde venerint, omnia iis sua reddi iubeant, quique protinus eant trans Alpes, et denuntient Gallicis populis, multitudinem suam domi contineant: Alpes prope inexsuperabilem finem in medio esse; non utique iis melius fore, quam qui eas primi pervias fecissent. legati missi L. Furius Purpurio Q. Minucius L. Manlius Acidinus. Galli, redditis omnibus quae sine cuiusquam iniuria habebant, Italia excesserunt. LV. legalis Romanis Transalpini populi benigne responderunt. seniores eorum nimiam lent-

tatem populi Romani castigarunt, quod eos homines qui gentis iniussu profecti occupare agrum imperii Romani et in alieno solo aedificare oppidum conati sint, impunitos dimiserint: debuisse gravem temeritatis mercedem statui. quod vero etiam sua reddiderint, vereri ne tanta indulgentia plures ad talia audenda impellantur. et exceperunt et prosecuti cum donis legatos sunt.

M. Claudius consul Gallis ex provincia exactis Histricum bellum moliri coepit litteris ad senatum missis, ut sibi in Histriam traducere legiones liceret. id senatui placuit. illud agitabant, uti colonia Aquileia deduceretur, nec satis constabat, utrum Latinam an civium Romanorum deduci placeret. postremo Latinam potius coloniam deducendam patres censuerunt. triumviri creati sunt P. Scipio Nasica C. Flaminius L. Manlius Acidinus.

Eodem anno Mutina et Parma coloniae Romanorum civium sunt deductae. bina milia hominum in agro qui proxime Boiorum, ante Tuscorum fuerat, octona iugera Parmae, quina Mutinae acceperunt. deduxerunt triumviri M. Aemilius Lepidus T. Aebutius Carus L. Quinctius Crispinus. et Saturnia colonia civium Romanorum in agrum Caletranum est deducta. deduxerunt triumviri Q. Fabius Labeo C. Afranius Stellio Ti. Sempronius Gracchus. in singulos iugera data decem.

LVI. Eodem anno A. Terentius proconsul haud procul flumine Hiberno, in agro Ausetano, et proelia secunda cum Celtiberis fecit, et oppida quae ibi communierant aliquot expugnavit. ulterior Hispania eo anno in pace fuit, quia et P. Sempronius proconsul diutino morbo est implicitus, et nullo lacescente peropportune quieverunt Lusitani. nec in Liguribus memorabile quicquam a Q. Fabio consule gestum.

Ex Histria M. Marcellus revocatus exercitu dimisso Romam comitiorum causa rediit. creavit consules Cn. Baebium Tamphilum et L. Aemilium Paulum. cum M. Aemilio Lepido hic aedilis curulis fuerat; a quo consule quintus annus erat, cum is ipse Lepidus post duas repulsas consul factus esset. praetores inde facti Q. Ful-

vius Flaccus M. Valerius Laevinus P. Manlius iterum M. Ogulnius Gallus L. Caecilius Denter C. Terentius Istra.

Supplicatio extremo anno fuit prodigiorum causa, quod sanguine per biduum pluvisse in area Concordiae satis credebant, nuntiatumque erat haud procul Sicilia insulam, quae non ante fuerat, novam editam e mari esse. Hannibalem hoc anno Antias Valerius decessisse est auctor legatis ad eam rem ad Prusiam missis praeter T. Quinctium Flamininum, cuius in ea re celebre est nomen, L. Scipione Asiatico et P. Scipione Nasica.

TITI LIVI

AB URBE CONDITA

LIBER XL.

EPITOME. Cum Philippus liberos eorum quos occiderat conquiri obsides iussisset, Theoxena verita pro liberis suis admodum pueris regis libidinem, prolatis in medium gladiis et poculo, in quo erat venenum, suavitatis iis, ut imminens ludibrium morte effugerent; quod cum persuasisset, ipsa se cum viro e navi in mare praecipitavit. certamina inter Philippi Macedoniae regis liberos Persen et Demetrium referuntur; et ut fraude fratris sui Demetrius confectis criminibus, inter quae accusatione parricidii et adfectati regni, primum petitus, ad ultimum, quoniam populi Romani amicus erat, veneno necatus est; regnumque Macedoniae mortuo Philippo ad Persen venit. item res in Liguria et in Hispania contra Celtiberos a compluribus feliciter gestas continet. colonia Aquileia deducta est. libri Numae Pompilii in agro L. Petillii scribae sub Ianiculo a cultoribus agri, arca lapidea clausi, inventi sunt et Graeci et Latini; in quibus cum plura dissolvendarum religionum praetor, ad quem delati erant, legisset, iuravit senatui contra rem publicam esse, ut legerentur servarenturque, et ex senatus consulto in comitio exusti sunt. Philippus aegritudine animi confectus, quod Demetrium filium falsis Persei alterius filii delationibus impulsus veneno sustulisset, et de poena Persei cogitavit, voluitque Antigonorum potius amicum suum sue-

cessorem regni sui relinquere. sed in hac cogitatione morte raptus est. regnum Persens accepit.

I. Principio insequentis anni consules praetoresque sortiti provincias sunt. consulibus nulla praeter Ligures, quae decerneretur, erat. iurisdictio urbana M. Ogninio Gallo, inter peregrinos M. Valerio evenit, Hispaniarum Q. Fulvio Flacco citerior, P. Manlio ulterior, L. Caecilio Dentri Sicilia, C. Terentio Istrae Sardinia. dilectus habere consules iussi. Q. Fabius ex Liguribus scripserat Apuanos ad rebellionem spectare, periculumque esse, ne impetum in agmen Pisanum facerent. et ex Hispaniis citiorem in armis esse et cum Celtiberis bellari sciebant; in ulteriore, quia diu aeger esset praetor, luxuria et otio solutam disciplinam militarem esse. ob ea novos exercitus conscribi placuit, quattuor legiones in Ligures, uti singulae quina milia et ducenos pedites, trecentos haberent equites, sociorum iisdem Latini nominis quindecim milia peditum addita et octingenti equites. hi duo consulares exercitus essent. scribere praeterea iussi septem milia peditum sociorum ac Latini nominis, et quadringentos equites, et mittere ad M. Marcellum in Galliam, cui ex consulatu prorogatum imperium erat. in Hispaniam utramque quae ducerentur, quattuor milia peditum civium Romanorum et ducenti equites, et sociorum septem milia peditum cum trecentis equitibus scribi iussa. et Q. Fabio Labeoni cum exercitu, quem habebat, in Liguribus prorogatum in annum imperium est.

II. Ver procellosum eo anno fuit. pridie Parilia, medio ferme die, atrox cum vento tempestas coorta multis sacris profanisque locis stragem fecit, signa aenea in Capitolio deiecit, forem ex aede Lunae quae in Aventino est raptam tulit et in posticis parietibus Cereris templi adfixit, signa alia in circo maximo cum columnis quibus superstabant evertit, fastigia aliquot templorum a culminibus abrupta foede dissipavit. itaque in prodigium versa ea tempestas, procurarique haruspices iusserunt. simul procuratum est quod tripedem mulum Reate natum nuntiatum erat, et a Formiis aedem Apollinis ac Caietae de

caelo tactam. ob ea prodigia viginti hostiis maioribus sacrificatum est et diem unum supplicatio fuit.

Per eos dies ex litteris A. Terentii proprætoris cognitum P. Sempronium in ulteriore provincia, cum plus annum aeger fuisset, mortuum esse. eo maturius in Hispaniam prætores iussi profisci.

Legationes deinde transmarinae in senatum introductae sunt, prima Eumenis et Pharnacis regum et Rhodiorum querentium de Sinopensium clade. Philippi quoque legati et Achaeorum et Lacedaemoniorum sub idem tempus venerunt. iis prius Marcio audito, qui ad res Graeciae Macedoniaeque visendas missus erat, responsa data sunt. Asiae regibus ac Rhodiis responsum est legatos ad eas res visendas senatum missurum. III. de Philippo curam auxerat Marcius: nam ita fecisse eum quae senatui placuissent fatebatur, ut facile appareret non diutius quam necesse esset facturum. neque obscurum erat rebellaturum, omniaque quae tunc ageret diceretque eo spectare. iam primum omnem fere multitudinem civium ex maritimis civitatibus cum familiis suis in Emathiam quae nunc dicitur, quondam appellata Paeonia est, traduxit, Thracibusque et aliis barbaris urbes tradidit habitandas, fidiora haec genera hominum fore ratus in Romano bello. ingentem ea res fremitum in Macedonia tota fecit, relinquentesque penates suos cum coniugibus ac liberis pauci tacitum dolorem continebant; execrationesque in agminibus proficiscentium in regem vincente odio metum exaudiebantur. his ferox animus omnes homines, omnia loca temporaque suspecta habebat. postremo negare propalam coepit satis tutum sibi quicquam esse, nisi liberos eorum quos interfecisset comprehensos in custodia haberet et tempore alium alio tolleret. IV. eam crudelitatem, foedam per se, foediorum unius domus clades fecit. Herodicum principem Thessalorum multis ante annis occiderat; generos quoque eius postea interfecit. in viduitate relictae filiae singulos filios parvos habentes Theoxena et Archo nomina iis erant mulieribus. Theoxena multis petentibus aspernata nuptias est: Archo Po-

ridi cuidam, longe principi gentis Aenianum, nupsit, et apud eum plures enisa partus, parvis admodum relictis omnibus, decessit. Theoxena, ut in suis manibus liberi sororis educarentur, Poridi nupsit; et tamquam omnes ipsa enisa foret, suum sororisque filios in eadem habebat cura. postquam regis edictum de comprehendendis liberis eorum, qui interfecti essent, accepit, ludibrio futuros non regis modo sed custodum etiam libidini rata ad rem atrocem animum adiecit, ausaque est dicere se sua manu potius omnes interfecturam quam in potestatem Philippi venirent. Poris abominatus mentionem tam foedi facinoris Athenas deportaturum eos ad fidos hospites dixit, comitemque ipsum fugae futurum esse. proficiscuntur ab Thessalonica Aeniam ad statum sacrificium, quod Aeneae conditori cum magna caeremonia quotannis faciunt. ibi die per sollemnes epulas consumpto navem praeparatam a Poride sopitis omnibus de tertia vigilia conscendunt tamquam redituri Thessalonicam: sed traicere in Euboeam erat propositum. ceterum in adversum ventum nequiquam eos tendentes prope terram lux oppressit, et regii, qui praeerant custodiae portus, lembum armatum ad pertrahendam eam navim miserunt, cum gravi edicto, ne reverterentur sine ea. cum iam appropinquabant, Poris quidem ad hortationem remigum nautarumque intentus erat; interdum manus ad caelum tendens deos, ut ferrent opem, orabat. ferox interim femina, ad multo ante praecogitatum revoluta facinus, venenum diluit ferumque promit, et posito in conspectu poculo strictisque giadiis „mors“ inquit „una vindicta est. viae ad mortem hae sunt: qua quemque animus fert, effugite superbiam regiam. agite, iuvenes mei, primum, qui maiores estis, capite ferrum, aut haurite poculum, si segnior mors iuvat.“ et hostes aderant et auctor mortis instabat. alii alio leto absumpti semianimes e nave praecipitantur. ipsa deinde virum comitem mortis complexa in mare sese deiecit. nave vacua dominis regii potiti sunt.

V. Huius atrocitas facinoris novam velut flammam regis invidiae adiecit, ut vulgo ipsum liberosque exsecre-

rentur; quae dirae brevi ab omnibus diis exauditae, ut saeviret ipse in suum sanguinem, effecerunt. Perseus enim cum in dies magis cerneret favorem dignitatemque Demetrii fratris apud multitudinem Macedonum crescere et gratiam apud Romanos, sibi spem nullam regni superesse nisi in scelere ratus ad id unum omnes cogitationes intendit. ceterum cum se ne ad id quidem, quod muliebri cogitabat animo, satis per se validum crederet, singulos amicorum patris temptare sermonibus perplexis institit. et primo quidam ex his aspernantium tale quicquam praebuerunt speciem, quia plus in Demetrio spei ponebant: deinde crescente in dies Philippi odio in Romanos, cui Perseus indulgeret, Demetrius summa ope adversaretur, prospicientes animo exitum incauti a fraude fraterna iuvenis, adjuvandum quod futurum erat rati fovendamque spem potentioris, Perseo se adiungunt. cetera in suum quaeque tempus agenda differunt: in praesentia placet omni ope in Romanos accendi regem, impellique ad consilia belli, ad quae iam sua sponte animum inclinasset. simul ut Demetrius in dies suspectior esset, ex composito sermones ad rem Romanorum trahebant. ibi cum alii mores et instituta eorum, alii res gestas, alii speciem ipsius urbis nondum exornatae neque publicis neque privatis locis, alii singulos principum eluderent, iuvenis incautus et amore nominis Romani et certamine adversus fratrem omnia tuendo suspectum se patri et opportunum criminibus faciebat. itaque expertem eum pater omnium de rebus Romanis consiliorum habebat: totus in Persea versus cum eo cogitationes eius rei dies ac noctes agitabat. redierant quos forte miserat in Bastarnas ad arcessenda auxilia, adduxerantque inde nobiles iuvenes et regii quosdam generis, quorum unus sororem suam in matrimonium Philippi filio pollicebatur; erexeratque consociatio gentis eius animum regis. tum Perseus „quid ista prosunt?“ inquit. „nequaquam tantum in externis auxiliis est praesidii quantum periculi fraude domestica. proditorem nolo dicere, certe speculatorem habemus in sinu, cuius, ex quo obses Romae

fuit, corpus nobis reddiderunt Romani, animum ipsi habent. omnium paene Macedonum in eum ora conversa sunt, nec regem se alium aiunt habituros esse quam quem Romani dedissent“. his per se aegra mens senis stimulabatur, et animo magis quam vultu ea crimina accipiebat.

VI. Forte lustrandi exercitus venit tempus, cuius sollemne est tale: caput mediae canis praecisae et pars ad dextram, cum extis posterior ad laevam viae ponitur: inter hanc divisam hostiam copiae armatae traducuntur. praeferuntur primo agmini arma insignia omnium ab ultima origine Macedoniae regum, deinde rex ipse cum liberis sequitur, proxima est regia cohors custodesque corporis, postremum agmen Macedonum cetera multitudo claudit. latera regis duo filii iuvenes cingebant, Perseus iam tricesimum annum agens, Demetrius quinquennio minor, medio iuventae robore ille, hic flore, fortunati patris matura suboles, si mens sana esset. mos erat lustrationis sacro peracto decurrere exercitum, et divisas bifariam duas acies concurrere ad simulacrum pugnae. regii iuvenes duces ei ludicro certamini dati: ceterum non imago fuit pugnae, sed tamquam de regno dimicaretur, ita concurrerunt, multaque vulnera rudibus facta, nec praeter ferrum quicquam defuit ad iustam belli speciem. pars ea, quae sub Demetrio erat, longe superior fuit. id aegre patiente Perseo laetari prudentes amici eius, eamque rem ipsam dicere praebituram causam criminandi iuvenis.

VII. convivium eo die sodalium, qui simul decurrerant, uterque habuit, cum vocatus ad cenam ab Demetrio Perseus negasset. festo die benigna invitatio et hilaritas iuvenalis utrosque in vinum traxit. commemoratio ibi certaminis ludicri et iocosa dicta in adversarios, ita ut ne ipsis quidem ducibus abstineretur, iactabantur. ad has excipiendas voces speculator ex convivis Persei missus cum incautior observaretur, exceptus a iuvenibus forte triclinio egressis male mulcatur. huius rei ignarus Demetrius „quin comisatum“ inquit „ad fratrem imus, et iram eius, si qua ex certamine residet, simplicitate et hilaritate nostra lenimus?“ omnes se ire conclamarunt, praeter eos

qui speculatoris ab se pulsati praesentem ultionem metuebant. cum eos quoque Demetrius traheret, ferrum veste abdidit, quo se tutari, si qua vis fieret, possent. nihil occulti esse in intestina discordia potest. utraque domus speculatorum et proditorum plena erat. praecucurrit index ad Persea, ferro succinctos nuntians cum Demetrio quattuor adolescentes venire. etsi causa apparebat — nam ab iis pulsatum convivam suum audierat —, tamen infamandae rei causa ianuam obserari iubet, et ex parte superiore aedium versisque in viam fenestris comisatores, tamquam ad caedem suam venientes, aditu ianae arcet. Demetrius per vinum, quod excluderetur, paulisper vociferatus in convivium redit, totius rei ignarus.

VIII. Postero die Perseus, cum primum conveniendi potestas patris fuit, regiam ingressus perturbato vultu in conspectu patris tacitus procul constitit. cui cum pater „satin salve?“ et quaenam ea maestitia esset interrogaret eum, „de lucro tibi“ inquit „vivere me scito. iam non occultis a fratre petimur insidiis; nocte cum armatis domum ad interficiendum me venit, clausisque foribus parietum praesidio me a furore eius sum tutatus.“ cum pavorem mixtum admiratione patri iniecisset, „atqui si aures praebere potes“ inquit, „manifestam rem teneas faciam.“ enimvero se Philippus dicere auditurum, vocarique extemplo Demetrium iussit; et seniores amicos duos, expertes iuvenalium inter fratres certaminum, infrequentes iam in regia, Lysimachum et Onomastum arcessit, quos in consilio haberet. dum veniunt amici, solus filio procul stante multa secum animo volutans inambulavit. postquam venisse eos nuntiatum est, secessit in partem anteriorem cum duobus amicis, totidem custodibus corporis; filiis, ut ternos inermes secum introducerent, permisit. ibi cum consedisset, „sedeo“ inquit „miserrimus pater, iudex inter duos filios, accusatorem parricidii et reum, aut conficti aut commissi criminis labem apud meos inventurus. iam pridem quidem hanc procellam imminentem timebam, cum vultus inter vos minime fraternos cernerem, cum voces quasdam exaudirem. sed interdum spes animum subibat

deflagrare iras vestras, purgari suspiciones posse. etiam hostes armis positis foedus icisse, et privatas multorum simultates finitas: subituram vobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis quondam simplicitatis consuetudinisque inter vos, meorum denique praeceptorum, quae vereo ne vana surdis auribus cecinerim. quotiens ego audientibus vobis detestatus exempla discordiarum fraternalium horrendos eventus eorum rettuli, quibus se stirpemque suam, domos, regna funditus evertissent. meliora quoque exempla parte altera posui, sociabilem consortionem inter binos Lacedaemoniorum reges, salutarem per multa secula ipsis patriaeque: eandem civitatem, postquam mos sibi cuique rapiendi tyrannidem exortus sit, eversam. iam hos Eumenem Attalumque fratres, a quam exiguis rebus, prope ut puderet regii nominis, mihi Antiocho et cuilibet regum huius aetatis, nulla re magis quam fraterna unanimitate, regnum aequasse. ne Romanis quidem exemplis abstinui, quae aut visa aut audita habebam, T. et L. Quinctiorum, qui bellum mecum gesserunt, P. et L. Scipionum, qui Antiochum devicerunt, patris patrique eorum, quorum perpetuam vitae concordiam mors quoque miscuit. neque vos illorum scelus similisque sceleri eventus deterre a vecordi discordia potuit, neque horum bona mens, bona fortuna ad sanitatem flectere. vivo et spirante me hereditatem meam ambo et spe et cupiditate improba crevistis. eo usque me vivere vultis, donec alterius vestrum superstes haud ambiguum regem alterum mea morte faciam. nec fratrem nec patrem potestis pati. nihil cari, nihil sancti est. in omnium vicem regni unius insatiabilis amor successit. agite, conscelerate aures paternas, decernite criminibus, mox ferro decreturi, dicite palam quidquid aut veri potestis aut libet comminisci: reseratae aures sunt, quae posthac secretis alterius ab altero criminibus clauduntur.“ haec furens ira cum dixisset, lacrimae omnibus obortae, et diu maestum silentium tenuit.

IX. Tum Perseus „aperienda nimirum nocte ianua fuit, et armati comisatores accipiendi, praebendumque

ferro iugulum, quando non creditur nisi perpetratum facinus, et eadem petitis insidiis audio quae latro atque insidiator. non nequiquam isti unum Demetrium filium te habere, me subditum et pellice genitum appellant. nam si gradum, si caritatem filii apud te haberem, non in me querentem deprehensas insidias, sed in eum qui fecisset, saevires, nec adeo tibi vilis vita esset nostra, ut nec praeterito periculo meo movereris, neque futuro, si insidiantibus sit impune. itaque si mori tacitum oportet, taceamus, precati tantum deos, ut a me coeptum scelus in me finem habeat, nec per meum latus tu petaris: sin autem, quod circumventis in solitudine natura ipsa subicit, ut hominum quos numquam viderint fidem tamen implorent, mihi quoque ferrum in me strictum cernenti vocem mittere liceat, per te patriumque nomen, quod utri nostrum sanctius sit iam pridem sentis, ita me audias precor, tamquam si voce et comploratione nocturna excitus mihi quiritanti intervenisses, Demetrium cum armatis nocte intempesta in vestibulo meo deprehendisses. quod tum vociferarer in re praesenti pavidus, hoc nunc postero die queror. frater, non comisantium in vicem iam diu vivimus inter nos. regnare utique vis. huic spei tuae obstat aetas mea, obstat gentium ius, obstat vetustus Macedoniae mos, obstat vero etiam patris iudicium. haec transcendere nisi per meum sanguinem non potes. omnia moliris et temptas. adhuc seu cura mea seu fortuna restitit parricidio tuo. hesterno die in lustratione et decursu et simulacro ludicro pugnae funestum prope proelium fecisti, nec me aliud a morte vindicavit, quam quod me ac meos vinci passus sum. ab hostili proelio, tamquam fraterno lusu, pertrahere me ad cenam voluisti. credis me, pater, inter inermes convivas cenaturum fuisse, ad quem armati comisatum venerunt? credis nihil mihi a gladiis nocte periculi fuisse, quem rudibus te inspectante prope occiderunt? quid hoc noctis, quid inimicus ad iratum, quid cum ferro succinctis iuvenibus venis? convivam me tibi committere ausus non sum: comisatorem te cum armatis venientem recipiam? si aperta ianua fuisset, funus meum parares hoc tempore, pater,

quo querentem audis. nihil ego, tamquam accusator, criminose nec dubia argumentis colligendo ago. quid enim? negat se cum multitudine venisse ad ianuam meam, an ferro succinctos secum fuisse? quos nominavero, arcesse. possunt quidem omnia audere qui hoc ausi sunt: non tamen audebunt negare. si deprehensos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, rem pro manifesto haberes: fatentes pro deprehensis habe. X. exsecrare nunc cupiditatem regni, et furias fraternas concita. sed ne sint caecae, pater, execrationes tuae, discerne, dispice insidiatorem et petitem insidiis: noxium incesse caput. qui occisurus fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos deos: qui periturus fraterno scelere fuit, perfugium in patris misericordia et iustitia habeat. quo enim alio confugiam, cui non sollemne iustrale exercitus tui, non decursus militum, non domus, non epulae, non nox ad quietem data naturae beneficio mortalibus tuta est? si iero ad fratrem invitatus, moriendum est; si recepero intra ianuam comisatum fratrem, moriendum est: nec eundo nec manendo insidias evito. quo me conferam? nihil praeter deos, pater, et te colui. non Romanos habeo ad quos confugiam: perisse expetunt, quia tuis iniuriis doleo, quia tibi ademptas tot urbes, tot gentes, modo Thraciae maritimam oram, indignor. nec me nec te incolumi Macedoniam suam futuram sperant. si me sceleris fratris, te senectus absumpserit, aut ne ea quidem exspectata fuerit, regem regnumque Macedoniae sua futura sciunt. si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquissent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. at in Macedonibus satis praesidii est. vidisti hesterno die impetum in me militum. quid illis defuit nisi ferrum? quod illis defuit interdiu, convivae fratris noctu adsumperunt. quid de magna parte principum loquar, qui in Romanis spem omnem dignitatis et fortunae posuerunt, et in eo qui omnia apud Romanos potest? neque hercule istum mihi tantum fratri maiori, sed prope est ut tibi quoque ipsi, regi et patri, praeferrant. iste enim est, cuius beneficio poenam tibi senatus remisit, qui nunc te ab armis Romanis protegit, qui tuam senectutem obli-

gatam et obnoxiam adolescentiae suae esse aequum censet. pro isto Romani stant, pro isto omnes urbes tuo imperio liberatae, pro isto Macedones qui pace Romana gaudent. mihi praeter te, pater, quid usquam aut spei aut praesidii est? XI. quo spectare illas litteras ad te nunc missas T. Quinctii credis, quibus et bene te consuluisse rebus tuis ait, quod Demetrium Romam miseris, et hortatur, ut iterum et cum pluribus legatis et primoribus eum remittas Macedonum? T. Quinctius nunc est auctor omnium rerum isti et magister. eum sibi te abdicatione patre in locum tuum substituit. illic ante omnia clandestina concocta sunt consilia. quaeruntur adiutores consiliis, cum te plures et principes Macedonum cum isto mittere iubet. qui hinc integri et sinceri Romam eunt, Philippum regem se habere credentes, imbuti illinc et infecti Romanis delentibus redeunt. Demetrius iis unus omnia est, eum iam regem vivo patre appellant. haec si indignor, audiendum est statim, non ab aliis solum sed etiam a te, pater, cupiditatis regni crimen. ego vero, si in medio ponitur, non agnosco. quem enim suo loco moveo, ut ipse in eius locum succedam? unus ante me pater est, et ut diu sit, deos rogo. superstes — et ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit — hereditatem regni, si pater tradet, accipiam. cupit regnum, et quidem scelerate cupit, qui transcendere festinat ordinem aetatis, naturae, moris Macedonum, iuris gentium. obstat frater maior, ad quem iure, voluntate etiam patris, regnum pertinet. tollatur: non primus regnum fraterna caede petiero. pater senex et filio solus orbatus de se magis timebit, quam ut filii necem ulciscatur. Romani laetabuntur, probabunt, defendent factum. hae spes incertae, pater, sed non inanes sunt. ita enim se res habet: periculum vitae propellere a me potes, puniendo eos qui ad me interficiendum ferrum sumpserunt; si facinori eorum successerit, mortem meam idem tu persequi non poteris.“

XII. Postquam dicendi finem Perseus fecit, coniecti eorum qui aderant oculi in Demetrium sunt, velut confestim responsurus esset. deinde diu fuit silentium, cum

perfusum fletu appareret omnibus loqui non posse. tandem vicit dolorem ipsa necessitas, cum dicere iuberent, atque ita orsus est. „omnia quae reorum antea fuerant auxilia, pater, praeoccupavit accusator. simulatis lacrimis in alterius perniciem veras meas lacrimas suspectas tibi fecit. cum ipse, ex quo ab Roma redii, per occulta cum suis colloquia dies noctesque insidiatur, ultro mihi non insidiatoris modo sed latronis manifesti et percussoris speciem induit. periculo suo te exterret, ut innoxio fratri per eundem te maturet perniciem. perfugium sibi nusquam gentium esse ait, ut ego ne apud te quidem spei quicquam reliquae habeam. circumventum solum inopem invidia gratiae externae, quae obest potius quam prodest, onerat. iam illud quam accusatorie, quod noctis huius crimen miscuit cum cetera insectatione vitae meae, ut et hoc, quod iam quale sit scies, suspectum alio vitae nostrae tenore faceret, et illam vanam eriminationem spei voluntatis consiliorum meorum nocturno hoc ficto et composito argumento fulciret? simul et illud quaesivit, ut repentina et minime praeeparata accusatio videretur, quippe ex noctis huius metu et tumultu repentino exorta. oportuit autem, Perseu, si proditor ego patris regnique eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis patris inieram consilia, non exspectatam fabulam noctis huius esse, sed proditiōis meae ante me accusatum: si illa separata hac vana accusatio erat invidiamque tuam adversus me magis quam crimen meum indicatura, hodie quoque eam aut praetermitti aut in aliud tempus differri, ut perspiceretur, utrum ipse ego tibi an tu mihi, novo quidem et singulari genere odii, insidias fecisses. ego tamen, quantum in hac subita perturbatione potero, separabo ea, quae tu confudisti, et noctis huius insidias aut tuas aut meas delegam. occidendi sui consilium inisse me videri vult, ut scilicet maiore fratre sublato, cuius iure gentium, more Macedonum, tuo etiam, ut ait, iudicio regnum est futurum, ego minor in eius, quem occidissem, succederem locum. quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, qua Romanos a me cultos ait atque eorum fiducia in spem regni me venisse?

nam si et in Romanis tantum momenti esse credebam, ut quem vellent imponerent Macedoniae regem, et meae tantum apud eos gratiae confidebam, quid opus parricidio fuit? an ut cruentum fraterna caede diadema gererem? ut illis ipsis, apud quos aut vera aut certe simulata probitate partam gratiam habeo, si quam forte habeo, execrabilis et invisus essem? nisi T. Quinctium credis, cuius virtute et consiliis me nunc arguis regi, cum et ipse tali pietate vivat cum fratre, mihi fraternae caedis fuisse auctorem. idem non Romanorum solum gratiam, sed Macedonum iudicia ac paene omnium deorum hominumque consensum collegit, per quae omnia se mihi parem in certamine non futurum crediderit: idem, tamquam in aliis omnibus rebus inferior essem, ad sceleris spem ultimam confugisse me insimulat. vis hanc formulam cognitionis esse, ut uter timuerit, ne alter dignior videretur regno, is consilium opprimendi fratris cepisse iudicetur? XIII. exsequamur tamen quocumque modo conficti ordinem criminis. pluribus modis se petitum criminatus est, et omnes insidiarum vias in unum diem contulit. volui interdiu eum post lustrationem, cum concurrimus, et quidem, si diis placet, lustrationum die occidere; volui, cum ad cenam invitavi, veneno scilicet tollere; volui, cum comisatum gladiis accincti me secuti sunt, ferro interficere. tempora quidem qualia sint ad parricidium electa vides: lusus, convivii, comisationis. quid? dies qualis? quo lustratus exercitus, quo inter divisam victimam, praelatis omnium qui umquam fuere Macedoniae regum armis regiis, duo soli tua tegentes latera, pater, praevecti sumus, et secutum est Macedonum agmen: hoc ego, etiam si quid antea admissem piaculo dignum, lustratus et expiatus sacro, tum cum maxime in hostiam itineri nostro circumdatam intuens, parricidium venena gladios in comisationem prae-paratos volutabam in animo, ut quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere mentem expiarem? sed caecus criminandi cupiditate animus, dum omnia suspecta efficere vult, aliud alio confundit. nam si veneno te inter cenam tollere volui, quid minus aptum fuit quam perti-

naci certamine et concursu iratum te efficere, ut merito, sicut fecisti, invitatus ad cenam abnueres? cum autem iratus negasses, utrum ut placarem te danda opera fuit, ut aliam quaererem occasionem, quoniam semel venenum paraveram, an ab illo consilio velut transiliendum ad aliud fuit, ut ferro te, et quidem eo die, per speciem comisationis occiderem? quo deinde modo, si te metu mortis credebam cenam evitasse meam, non ab eodem metu comisationem quoque evitaturum existimabam? XIV. non est res, qua erubescam, pater, si die festo inter aequales largiore vino sum usus. tu quoque velim inquiras, qua laetitia, quo lusu apud me celebratum hesternum convivium sit, illo etiam — pravo forsitan — gaudio provehente, quod in iuvenali armorum certamine pars nostra non inferior fuerat. miseria haec et metus crapulam facile excusserunt, quae si non intervenissent, insidiatores nos sopiti iaceremus. si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfectorus eram, non temperassem vino in unum diem, non milites abstinuissem meos? et ne ego me solus nimia simplicitate tuear, ipse quoque minime malus ac suspicax frater „nihil aliud scio,“ inquit „nihil arguo, nisi quod cum ferro comisatum venerunt.“ si quaeram unde id ipsum scias, necesse erit te fateri aut speculatorum tuorum plenam domum fuisse meam, aut illos ita aperte sumpsisse ferrum, ut omnes viderent. et ne quid ipse aut prius inquisisse aut nunc criminose argumentari videretur, te quaerere ex iis quos nominasset iubebat, an ferrum habuissent, ut tamquam in re dubia, cum id quaesisses quod ipsi fatentur, pro convictis haberentur. quin tu illud quaeri iubes, num tui occidendi causa ferrum sumpserint, aut me auctore et sciente? hoc enim videri vis; non illud quod fatentur et palam est. et sui se tuendi causa sumpsisse dicunt. recte an perperam fecerint, ipsi sui facti rationem reddent: meam causam, quae nihil eo facto contingitur, ne miscueris. aut explica, utrum aperte an clam te aggressuri fuerimus. si aperte, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo praeter eos qui tuum speculatorem pulsaverunt? si clam, quis ordo consilii fuit?

convivio soluto cum comisator ego discessissem, quattuor substitissent, ut sopitum te adgrederentur, quomodo fefellissent et alieni et mei et maxime suspecti, quia paulo ante in rixa fuerant? quomodo autem trucidato te ipsi evasuri fuerunt? quattuor gladiis domus tua capi et expugnari potuit? XV. quin tu omissa ista nocturna fabula ad id quod doles, quod invidiam urit, reverteris? „cur usquam regni tui mentio fit, Demetri? cur dignior patris fortunae successor quibusdam videris quam ego? cur spem meam, quae, si tu non esses, certa erat, dubiam et sollicitam facis?“ haec sentit Perseus, etsi non dicit; haec istum inimicum, haec accusatorem faciunt; haec domum, haec regnum tuum criminibus et suspicionibus replent. ego autem, pater, quem ad modum nec nunc sperare regnum nec ambigere umquam de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia tu me maiori cedere vis, sic illud nec debui facere nec debeo, ut indignus te patre, indignus omnibus videar. id enim vitiis meis, non cedendo cui ius fasque est, non modestia consequar. Romanos obicis mihi, et ea quae gloriae esse debent in crimen vertis. ego nec obses Romanis ut traderer nec ut legatus mitterer Romam petii. a te missus ire non recusavi. utroque tempore ita me gessi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum essem. itaque mihi cum Romanis amicitiae causa tu fuisti, pater. quoad tecum illis pax manebit, mecum quoque gratia erit: si bellum esse coeperit, qui obses, qui legatus pro patre non inutilis fui, idem hostis illis acerrimus ero. nec hodie ut prosit mihi gratia Romanorum postulo: ne obsit tantum deprecor. nec in bello coepit, nec ad bellum reservetur: pacis pignus fui, ad pacem retinendam legatus missus sum: neutra res mihi nec gloriae nec crimini sit. ego si quid impie in te, pater, si quid scelerate in fratrem admisi, nullam deprecor poenam: si innocens sum, ne invidia conflagrem, cum crimine non possim, deprecor. non hodie me primum frater accusat, sed hodie primum aperte, nullo meo in se merito: si mihi pater succenseret, te maiorem fratrem pro minore deprecari oportebat, te adolescentiae, te errori veniam impetrare. in eo ubi prae-

sidium esse oportebat, ibi exitium est. e convivio et comisationibus prope semisomnus raptus sum ad causam paricidii dicendam. sine advocatis, sine patronis ipse pro me dicere cogor. si pro alio dicendum esset, tempus ad meditandum et componendam orationem sumpsissem, cum quid aliud quam ingenii fama periclitarer? ignarus, quid arcessitus essem, te iratum et iubentem dicere causam, fratrem accusantem audiui. ille diu ante praeparata meditata in me orationis est usus: ego id tantum temporis, quo accusatus sum, ad cognoscendum, quid ageretur, habui. utrum momento illo horae accusatorem audirem an defensionem meditarer? attonitus repentino atque inopinato malo, vix quid obiceretur intelligere potui; nedum satis sciam, quo modo me tuear. quid mihi spei esset, nisi patrem iudicem haberem? apud quem etiam si a fratre amore vincor, misericordia certe reus vinci non debeo. ego enim ut me mihi tibiue serves precor; ille ut me in securitatem suam occidas postulat. quid eum, cum regnum ei tradideris, facturum credis in me esse, qui iam nunc sanguine meo sibi indulgeri aequum censet?"

XVI. Dicenti haec lacrimae simul spiritum et vocem intereluserunt. Philippus summotis iis paulisper collocutus cum amicis pronuntiavit non verbis se nec unius horae disceptatione causam eorum diiudicaturum, sed inquirendo in utriusque vitam mores, et dicta factaque in magnis parvisque rebus observando, ut omnibus appareret noctis proximae crimen facile revictum, suspectam nimiam cum Romanis Demetrii gratiam esse. haec vivo Philippo velut semina iacta sunt Macedonici belli, quod maxime cum Perseo gerendum erat.

Consules ambo in Ligures, quae tum una consularis provincia erat, profisciscuntur. et quia prospere ibi res gesserunt, supplicatio in unum diem decreta est. Ligurum duo milia fere ad extremum finem provinciae Galliae, ubi castra Marcellus habebat, venerunt, uti reciperentur orantes. Marcellus opperiri eodem loco Liguribus iussis senatum per litteras consuluit. senatus rescribere M. Ogulnium praetorem Marcello iussit verius fuisse con-

sules, quorum provincia esset, quam se, quid e re publica esset, decernere; tum quoque non placere, si per dedicationem Ligures recipiat, receptis arma adimi; atque eos ad consulum mitti senatum aequum censere.

Praetores eodem tempore, P. Manlius in ulteriorem Hispaniam, quam et priore praetura provinciam obtinuerat, Q. Fulvius Flaccus in citeriorem pervenit, exercitumque a Terentio accepit: nam ulterior morte P. Sempronii proconsulis sine imperio fuerat. Fulvium Flaccum oppidum Hispanum Urbicuum nomine oppugnantem Celtiberi adorti sunt. dura ibi proelia aliquot facta, multi Romani milites et vulnerati et interfecti sunt. vicit perseverantia Fulvius, quod nulla vi abstrahi ab obsidione potuit, Celtiberi fessi proeliis variis abscesserunt. urbs amoto auxilio eorum intra paucos dies capta et direpta est: praedam militibus praetor concessit. Fulvius hoc oppido capto, P. Manlius exercitu tantum in unum coacto, qui dissipatus fuerat, nulla alia memorabili gesta re, exercitus in hiberna deduxerunt. haec ea aestate in Hispania gesta. Terentius, qui ex ea provincia decesserat, ovans urbem iniit. translatum argenti pondo novem milia trecenta viginti, auri octoginta pondo, et duae coronae aureae pondo sexaginta septem.

XVII. Eodem anno inter populum Carthaginiensem et regem Masinissam in re praesenti disceptatores Romani de agro fuerunt. ceperat eum ab Carthaginiensibus pater Masinissae Gala; Galam Syphax inde expulerat, postea in gratiam soceri Hasdrubalis Carthaginiensibus dono dederat; Carthaginienses eo anno Masinissa expulerat. haud minore certamine animorum, quam cum ferro et acie dimicarent, res acta apud Romanos. Carthaginienses, quod primo maiorum suorum fuisset, deinde ab Syphace ad se pervenisset, repetebant. Masinissa paterni regni agrum se et recepisse et habere gentium iure aiebat; et causa et possessione superiorem esse; nihil aliud se in ea disceptatione metuere quam ne pudor Romanorum, dum vereantur, ne quid socio atque amico regi adversus communes suos atque illius hostes indulsisse videantur,

damno sit. legati possessionis ius non mutarunt, causam integram Romam ad senatum reiecerunt.

In Liguribus nihil postea gestum. recesserant primum in devios saltus, deinde dimisso exercitu passim in vicos castellaque sua dilapsi sunt. consules quoque dimittere exercitum voluerunt, ac de ea re patres consuluerunt. alterum ex his dimisso exercitu ad magistratus in annum creandos venire Romam iusserunt, alterum cum legionibus suis Pisis hiemare. fama erat Gallos Transalpinos juventutem armare, nec in quam regionem Italiae effusura se multitudo esset sciebatur. ita inter se consules compararunt, ut Cn. Baebius ad comitia iret, quia M. Baebius frater eius consulatum petebat.

XVIII. Comitia consulibus rogandis fuere: creati P. Cornelius Cethegus M. Baebius Tamphilus. praetores inde facti duo Q. Fabii, Maximus et Buteo, Ti. Claudius Nero Q. Petillius Spurius M. Pinarius Posca L. Duronius. his inito magistratu provinciae ita sorte evenerunt: Ligures consulibus, praetoribus Q. Petillio urbana, Q. Fabio Maximo peregrina, Q. Fabio Buteoni Gallia, Ti. Claudio Neroni Sicilia, M. Pinario Sardinia, L. Duronio Apulia; et Histri adiecti, quod Tarentini Brundisinique nuntiabant maritimos agros infestos transmarinarum navium latrociniiis esse. eadem Massilienses de Ligurum navibus querebantur. exercitus inde decreti. quattuor legiones consules, quina milia ducenos Romanos pedites, trecenos haberent equites, et quindecim milia socium ac Latini nominis, octingentos equites. in Hispaniis prorogatum veteribus praetoribus imperium est cum exercitibus quos haberent, et in supplementum decreta tria milia civium Romanorum, ducenti equites, et socium Latini nominis sex milia peditum, treceni equites. nec rei navalis cura omissa. duumviros in eam rem consules creare iussi, per quos naves viginti deductae navalibus sociis civibus Romanis, qui servitutem servissent, complerentur, ingenui tantum ut iis praeessent. inter duumviros ita divisa tuenda denis navibus maritima ora, ut promontorium iis Minervae velut cardo in medio esset; alter inde dextram par-

tem usque ad Massiliam, laevam alter usque ad Barium tueretur.

XIX. Prodigia multa foeda et Romae eo anno visa et nuntiata peregre. in area Vulcani et Concordiae sanguinem pluit; et pontifices hastas motas nuntiavere, et Lanuvii simulacrum Iunonis Sospitae lacrimasse. pestilentia in agris forisque et conciliabulis et in urbe tanta erat, ut Libitina tunc vix sufficeret. his prodigiis cladibusque anxii patres decreverunt, ut et consules, quibus diis videretur, hostiis maioribus sacrificarent, et decemviri libros adirent. eorum decreto supplicatio circa omnia pulvinaria Romae in diem unum indicta est. iisdem auctoribus et senatus censuit et consules edixerunt, ut per totam Italiam triduum supplicatio et seriae essent. pestilentiae tanta vis erat, ut, cum propter defectionem Corsorum bellumque ab Iliensibus concitatum in Sardinia octo milia peditum ex sociis Latini nominis placuisset scribi et trecentos equites, quos M. Pinarius praetor secum in Sardiniam traiceret, tantum hominum demortuum esse, tantum ubique aegrorum consules renuntiaverint, ut is numerus effici militum non potuerit. quod deerat militum, sumere a Cn. Baebio proconsule, qui Pisis hibernabat, iussus praetor, atque inde in Sardiniam traicere.

L. Duronio praetori, cui provincia Apulia evenerat, adiecta de Bacchanalibus quaestio est, culus residua quaedam velut semina ex prioribus malis iam priore anno apparuerant; sed magis inchoatae apud L. Pupium praetorem quaestiones erant quam ad exitum ullam perductae. id persequere novum praetorem, ne serperet iterum latius, patres iusserunt. et leges de ambitu consules ex auctoritate senatus ad populum tulerunt. XX. legationes deinde in senatum introduxerunt, regum primas Eumenis et Ariarathis Cappadocis et Pharnacis Pontici. nec ultra quicquam eis responsum est quam missuros qui de controversiis eorum cognoscerent statuerentque. Lacedaemoniorum deinde exsulum et Achaeorum legati introducti sunt, et spes data exsulis est scripturum senatum Achaeis, ut restituerentur. Achaei de Messene recepta

compositisque ibi rebus cum adsensu patrum exposuerunt. et a Philippo rege Macedonum duo legati venerunt, Philocles et Apelles, nulla super re, quae petenda ab senatu esset, speculatum magis inquisitumque missi de iis quorum Perseus Demetrium insimulasset sermonum cum Romanis, maxime cum T. Quinctio, adversus fratrem de regno habitorem. hos tamquam medios nec in alterius favorem inclinatos miserat rex: erant autem et hi Persei fraudis in fratrem ministri et participes.

Demetrius omnium praeterquam fraterno scelere quod nuper eruperat ignarus primo neque magnam neque nullam spem habebat patrem sibi placari posse; minus deinde in dies patris animo fidebat, cum obsideri aures a fratre cerneret. itaque circumspiciens dicta factaque sua, ne cuius suspiciones augeret, maxime ab omni mentione et contagione Romanorum abstinebat, ut neque scribi sibi vellet, quia hoc praecipue criminum genere exasperari animum sentiebat. XXI. Philippus, simul ne otio miles deterior fieret, simul avertendae suspicionis causa quicquam a se agitari de Romano bello, Stobos Paeoniae exercitu indicto in Maedicam ducere pergit. cupido eum ceperat in verticem Haemi montis ascendendi, quia vulgatae opinioni crediderat Ponticum simul et Adriaticum mare et Histrum amnem et Alpes conspici posse: subiecta oculis ea haud parvi sibi momenti futura ad cogitationem Romani belli. percunctatus regionis peritos de ascensu Haemi, cum satis inter omnes constaret viam exercitui nullam esse, paucis et expeditis perdifficillimum aditum, ut sermone familiari minorem filium permulceret, quem statuerat non ducere secum, primum quaerit ab eo, cum tanta difficultas itineris proponatur, utrum perseverandum sit in incepto an abstinendum. si pergat tamen ire, non posse oblivisci se in talibus rebus Antigoni, qui saeva tempestate iactatus, cum in eadem nave secum suos omnes habuisset, praecepisse liberis diceretur, ut et ipsi meminissent et ita posteris proderent, ne quis cum tota gente simul in rebus dubiis periclitari auderet. memorem ergo se praecepti eius duos simul filios non commissu-

rum in aleam eius qui proponeretur casus; et quoniam maiorem filium secum duceret, minorem ad subsidia spei et custodiam regni remissurum in Macedoniam esse. non fallebat Demetrium ablegari se, ne adesset consilio, cum in conspectu locorum consultarent, qua proxime itinera ad mare Hadriaticum atque Italiam ducerent, quaeque belli ratio esset futura. sed non solum parendum patri [tutum] sed etiam adsendiendum erat, ne invitum parere suspicionem faceret. ut tamen iter ei tutum in Macedoniam esset, Didas ex praetoribus regis unus, qui Paeoniae praeerat, iussus est prosequi eum cum modico praesidio. hunc quoque Perseus, sicut plerosque patris amicorum, ex quo haud dubium cuiquam esse coeperat, ad quem ita inclinato regis animo hereditas regni pertineret, inter coniuratos in fratris perniciem habuit. in praesentia dat ei mandata, ut per omne obsequium insinuaret se in quam maxime familiarem usum, ut elicere omnia arcana specularique abditos eius sensus posset. ita digreditur Demetrius cum infestioribus quam si solus iret praesidiis.

XXII. Philippus Maedicam primum, deinde solitudines interiacentes Maedicae atque Haemo transgressus septimis demum castris ad radices montis pervenit. ibi unum moratus diem ad deligendos quos duceret secum, tertio die iter est ingressus. modicus primo labor in imis collibus fuit. quantum in altitudinem egrediebantur, magis magisque silvestria et pleraque invia loca excipiebant: pervenere deinde in tam opacum iter, ut prae densitate arborum immissorumque aliorum in alios ramorum perspicere caelum vix posset. ut vero iugis appropinquabant, quod rarum in altis locis est, adeo omnia contexta nebula, ut haud secus quam nocturno itinere impedirentur. tertio demum die ad verticem perventum. nihil vulgatae opinionioni degressi inde detraxerunt, magis credo, ne vanitas itineris ludibrio esset, quam quod diversa inter se maria montesque et amnes ex uno loco conspici potuerint. vexati omnes, et ante alios rex ipse, quo gravior aetate erat, difficultate viae est. duabus aris ibi Iovi et Soli sacratis cum immolasset, qua triduo ascenderat, biduo est degress-

sus, frigora nocturna maxime metuens, quae caniculae ortu similia brumalibus erant. multis per eos dies difficultatibus conflictatus nihilo laetiora in castris invenit, ubi summa penuria erat, ut in regione, quam ab omni parte solitudines clauderent. itaque unum tantum mortuus diem, quietis eorum causa quos habuerat secum, itinere inde simili fugae in Dentheletos transcurrit. socii erant, sed propter inopiam haud secus quam hostium fines Macedones populati sunt: rapiendo enim passim villas primum, dein quosdam etiam vicos evastarunt, non sine magno pudore regis, cum sociorum voces nequiquam deos sociales nomenque suum implorantes audiret. frumento inde sublato in Maedicam regressus, urbem, quam Petram appellant, oppugnare est adortus. ipse a campestri aditu castra posuit, Perseum filium cum modica manu circummisit, ut a superioribus locis urbem adgrederetur. oppidani, cum terror undique instaret, obsidibus datis in praesentia dediderunt sese: iidem, postquam exercitus recessit, obliti obsidum relicta urbe in loca munita et montes refugerunt.

Philippus omni genere laboris sine ullo effectu fatigatis militibus et fraude Didae praetoris auctis in filium suspicionibus in Macedoniam rediit. XXIII. missus hic comes, ut ante dictum est, cum simplicitatem iuvenis incauti et suis haud immerito succensentis adsentando indignandoque et ipse vicem eius captaret, in omnia ultro suam offerens operam, fide data arcana eius elicuit. fugam ad Romanos Demetrius meditabatur; cui consilio adiutor deum beneficio oblatus videbatur Paeoniae praetor, per cuius provinciam spem ceperat elabi tuto posse. hoc consilium extemplo et fratri proditur et auctore eo indicatur patri. litterae primum ad obsidentem Petram adlatae sunt. inde Herodorus — princeps hic amicorum Demetrii erat — in custodiam est coniectus et Demetrius dissimulanter adservari iussus. haec super cetera tristem adventum in Macedoniam regi fecerunt. movebant eum et praesentia crimina: exspectandos tamen, quos ad exploranda omnia Romam miserat, censebat. his anxius curis

cum aliquot menses egisset, tandem legati, iam ante praemeditati in Macedonia quae ab Roma renuntiarent, venerunt; qui super cetera scelera falsas etiam litteras, signo adulterino T. Quinctii signatas, reddiderunt regi. deprecatio erat in litteris, si quid adolescens cupiditate regni prolapsus secum egisset: nihil eum adversus suorum quemquam facturum; neque eum sese esse, qui ullius impii consilii auctor futurus videri possit. hae litterae fidem Persei criminibus fecerunt. itaque Herodorus extemplo diu excruciatum sine indicio rei ullius in tormentis moritur: XXIV. Demetrium iterum ad patrem accusavit Perseus. fuga per Paeoniam praeparata arguebatur, et corrupti quidam, ut comites itineris essent; maxime falsae litterae T. Quinctii urgebant. nihil tamen palam gravius pronuntiatum de eo est, ut dolo potius interficeretur, nec id cura ipsius, sed ne poena eius consilia adversus Romanos nudaret. ab Thessalonice Demetriadem ipsi cum iter esset, Astraeum Paeoniae Demetrium mittit cum eodem comite Dida, Perseum Amphipolim ad obsides Thracum accipiendos. digredienti ab se Didae mandata dedisse dicitur de filio occidendo. sacrificium ab Dida seu institutum seu simulatum est, ad quod celebrandum invitatus Demetrius ab Astraeo Heracleam venit. in ea cena dicitur venenum datum. poculo epoto extemplo sensit. et mox coortis doloribus, relicto convivio cum in cubiculum recepisset sese, crudelitatem patris conquerens, parricidium fratris ac Didae scelus incusans torquebatur. intromissi deinde Thyrsis quidam Stuberæus et Beroeæus Alexander iniectis tapetibus in caput faucesque spiritum intercluserunt. ita innoxius adolescens, cum in eo ne simplici quidem genere mortis contenti inimici fuissent, interficitur.

XXV. Dum haec in Macedonia geruntur, L. Aemilius Paulus, prorogato ex consulatu imperio, principio veris in Ligures Ingaunos induxit exercitum. ubi primum in hostium finibus castra posuit, legati ad eum per speciem pacis petendae speculatum venerunt. neganti Paulo nisi cum deditis pacisci se pacem, non tam id recusabant,

quam tempore aiebant opus esse, ut generi agresti hominum persunderetur. ad hoc [decem dierum] indutiae cum darentur, petierunt deinde, ne trans montes proximos castris pabulatum lignatumque milites irent: culta ea loca suorum finium esse. id ubi impetravere, post eos ipsos montes, unde averterant hostem, exercitu omni coacto, repente multitudine ingenti castra Romanorum oppugnare simul omnibus portis adgressi sunt. summa vi totum diem oppugnarunt, ita ut ne efferendi quidem signa Romanis spatium nec ad explicandam aciem locus esset. conferti in portis obstando magis quam pugnando castra tutabantur. sub occasum solis cum recessissent hostes, duos equites ad Cn. Baebium proconsulem cum litteris Pisas mittit, ut obsesso per indutias sibi quam primum subsidio veniret. Baebius exercitum M. Pinario praetori eunti in Sardiniam tradiderat: ceterum et senatum litteris certiores facit obsideri a Liguribus L. Aemilium, et M. Claudio Marcello, cuius proxima inde provincia erat, scripsit ut, si videretur ei, exercitum e Gallia traderet in Ligures et L. Aemilium liberaret obsidione. haec sera futura auxilia erant. Ligures ad castra postero die redeunt. Aemilius cum et venturos scisset et educere in aciem potuisset, intra vallum suos tenuit, ut extraheret rem in id tempus, quo Baebius cum exercitu venire a Pisis posset. XXVI. Romae magnam trepidationem litterae Baebii fecerunt, eo maiorem quod paucos post dies Marcellus, tradito exercitu Fabio Romam cum venisset, spem ademit eum qui in Gallia esset exercitum in Ligures posse traduci, quia bellum cum Histris esset prohibentibus coloniam Aquileiam deduci: eo profectum Fabium, neque inde regredi bello inchoato posse. una, et ea ipsa tardior quam tempus postulabat, subsidii spes erat, si consules maturassent in provinciam ire. id ut facerent, pro se quisque patrum vociferari. consules nisi confecto dilectu negare sese ituros, nec suam segnitiam sed vim morbi in causa esse, quo serius perficeretur. non tamen potuerunt sustinere consensum senatus, quin paludati exirent, et militibus quos conscriptos haberent diem edicerent, quo Pisas conveni-

rent. permissum ut, qua irent, protinus subitarios milites scriberent ducerentque secum. et praetoribus Q. Petillio et Q. Fabio imperatum est, ut Petillius duas legiones civium Romanorum tumultuarias scriberet et omnes minores quinquaginta annis sacramento rogaret, Fabio, ut sociis Latini nominis quindecim milia peditum, octingentos equites imperaret. duumviri navales creati C. Matienus et C. Lucretius, navesque iis ornatae sunt, Matienoque, cuius ad Gallicum sinum provincia erat, imperatum est, ut classem primo quoque tempore duceret in Ligurum oram, si quo usui esse L. Aemilio atque eius exercitui posset. XXVII. Aemilius, postquam nihil usquam auxilii ostendebatur, interceptos credens equites, non ultra differendum ratus, quin per se fortunam temptaret, priusquam hostes venirent, qui iam segnius socordiusque oppugnabant, ad quattuor portas exercitum instruxit, ut signo dato simul ex omnibus partibus eruptionem facerent. quattuor extraordinariis cohortibus duas adiunxit praeposito M. Valerio legato, erumpere extraordinaria porta iussit. ad dextram principalem hastatos legionis primae instruxit; principes ex eadem legione in subsidiis posuit: M. Servilius et L. Sulpicius tribuni militum his praepositi. tertia legio adversus principalem sinistram portam instructa est. id tantum mutatum, principes primi et hastati in subsidiis locati: Sex. Iulius Caesar et L. Aurelius Cotta tribuni militum huic legioni praepositi sunt. Q. Fulvius Flaccus legatus cum dextra ala ad quaestoriam portam positus; duae cohortes et triarii duarum legionum in praesidio castrorum manere iussi. omnes portas contionabundus ipse imperator circumiit, et quibuscumque irritamentis poterat iras militum acuebat, nunc fraudem hostium incusans, qui pace petita, indutiis datis, per ipsum indutiarum tempus contra ius gentium ad castra oppugnanda venissent: nunc quantus pudor esset edocens ab Liguribus, latronibus verius quam hostibus iustis, Romanum exercitum obsideri. „quo ore quisquam vestrum, si hinc alieno praesidio, non vestra virtute evaseritis, occurret, non dico eis militibus, qui Hannibalem, qui Philippum, qui Antio-

chum, maximos nostrae aetatis reges ducesque, vicerunt, sed iis, qui hos ipsos Ligures aliquotiens pecorum modo fugientes per saltus invios consecrati ceciderunt? quod Hispani, quod Galli, quod Macedones Poenive non audeant, Ligustinus hostis vallum Romanum subit, obsidet ultro et oppugnat, quem scrutantes antea devios saltus abditum et latentem vix inveniebamus." ad haec consentiens reddebatur militum clamor, nullam militum culpam esse, quibus nemo ad erumpendum signum dedisset. daret signum: intellecturum eosdem qui antea fuerint et Romanos et Ligures esse. XXVIII. bina cis montes castra Ligurum erant. ex iis primis diebus sole orto pariter omnes compositi et instructi procedebant; tum nisi exsatiati cibo vinoque arma non capiebant, dispersi inordinati exhibant, ut quibus pro spe certum esset hostes extra vallum signa non elatuuros. adversus ita in-compositos eos venientes clamore pariter omnium, qui in castris erant, calorum quoque et lixarum sublato simul omnibus portis Romani eruperunt. Liguribus adeo improvisa res fuit, ut perinde ac si insidiis circumventi forent trepidarent. exiguum temporis aliqua forma pugnae fuit: fuga deinde effusa et fugientium passim caedes erat. equitibus dato signo, ut conscenderent equos nec effugere quemquam sinerent, in castra omnes trepida fuga compulsi sunt, deinde ipsis exuti castris. supra quindecim milia Ligurum eo die occisa, capti duo milia et quingenti. triduo post Ligurum Ingaunorum nomen omne obsidibus datis in dicionem venit. gubernatores nautaeque conquisiti, qui praedatores fuissent navibus, atque omnes in custodiam coniecti. et a C. Matieno duumviro naves eius generis in Ligustina ora triginta duae captae sunt. haec qui nuntiarent litterasque ad senatum ferrent, L. Aurelius Cotta C. Sulpicius Gallus Romam missi, simulque peterent, ut L. Aemilio confecta provincia decedere et deducere secum milites liceret atque dimittere. utrumque permissum ab senatu, et supplicatio ad omnia pulvinaria per triduum decreta, iussique praetores Petillius urbanas dimittere legiones, Fabius sociis atque nomini Latino remittere di-

lectum; et uti praetor urbanus consulibus scriberet senatum aequum censere subitarios milites, tumultus causa conscriptos, primo quoque tempore dimitti.

XXIX. Colonia Graviscae eo anno deducta est in agrum Etruscum, de Tarquiniensibus quondam captum. quina iugera agri data; triumviri deduxerunt C. Calpurnius Piso P. Claudius Pulcher C. Terentius Istra. siccitate et inopia frugum insignis annus fuit. sex menses nunquam pluvisse memoriae proditum.

Eodem anno in agro L. Petillii scribae sub Ianiculo, dum cultores agri altius moluntur terram, duae lapideae arcae, octonos ferme pedes longae quaternos latae, inventae sunt, operculis plumbo devinctis. litteris Latinis Graecisque utraque arca inscripta erat, in altera Numam Pompilium Pomponis filium, regem Romanorum, sepultum esse, in altera libros Numae Pompilii inesse. eas arcas cum ex amicorum sententia dominus aperuisset, quae titulum sepulti regis habuerat, inanis inventa, sine ullo vestigio corporis humani aut ullius rei, per tabem tot annorum omnibus absumptis. in altera duo fascēs candelis involuti septenos habuere libros, non integros modo sed recentissima specie. septem Latini de iure pontificio erant, septem Graeci de disciplina sapientiae, quae illius aetatis esse potuit. adicit Antias Valerius Pythagoricos fuisse, vulgatae opinioni, qua creditur Pythagorae auditorem fuisse Numam, mendacio probabili ac commodata fide. primo ab amicis, qui in re praesenti fuerunt, libri lecti; mox pluribus legentibus cum vulgarentur, Q. Petillius praetor urbanus studiosus legendi eos libros a L. Petillio sumpsit: et erat familiaris usus, quod scribam eum quaestor Q. Petillius in decuriam legerat. lectis rerum summis cum animadvertisset pleraque dissolvendarum religionum esse, L. Petillio dixit sese libros eos in ignem coniectorum esse; priusquam id faceret, se ei permittere uti, si quod seu ius seu auxilium se habere ad eos libros repetendos existimaret, experiretur: id integra sua gratia eum facturum. scriba tribunos plebis adit, ab tribunis ad senatum res est reiecta. praetor se iusiurandum dare paratum esse aiebat

libros eos legi servarique non oportere. senatus censuit satis habendum quod praetor iusiurandum polliceretur; libros primo quoque tempore in comitio cremandos esse; pretium pro libris, quantum Q. Petillio praetori maioriq[ue] parti tribunorum plebis videretur, domino esse solvendum. id scriba non accepit. libri in comitio igne a victimariis facto in conspectu populi cremati sunt.

XXX. Magnum bellum ea aestate coortum in Hispania citeriore. ad quinque et triginta milia hominum, quantum numquam ferme antea, Celtiberi* comparaverant. Q. Fulvius Flaccus eam obtinebat provinciam. is quia armare iuventutem Celtiberos audierat, et ipse quanta poterat a sociis auxilia contraxerat, sed nequaquam numero militum hostem aequabat. principio veris exercitum in Carpetaniam duxit, et castra locavit ad oppidum Aeburam, modico praesidio in urbe posito. paucis post diebus Celtiberi milia duo ferme inde sub colle posuerunt castra. quos ubi adesse praetor Romanus sensit, M. Fulvium fratrem cum duabus turmis sociorum equitum ad castra hostium speculatum misit, quam proxime succedere ad vallum iussum, ut viseret, quanta essent; pugna abstineret, reciperetq[ue] sese, si hostium equitatum exeuntem vidisset. ita ut praeceptum erat fecit. per dies aliquot nihil ultra motum, quam ut hae duae turmae ostenderentur, dein subducerentur, ubi equitatus hostium castris procucurrissent. postremo Celtiberi, omnibus simul peditum equitumque copiis castris egressi, acie directa medio ferme spatio inter bina castra constiterunt. campus erat planus omnis et aptus pugnae. ibi stetero Hispani hostis exspectantes. Romanus intra vallum suos continuit per quadriduum continuum, et illi eodem loco aciem instructam tenuerunt. ab Romanis nihil motum. inde quievire in castris Celtiberi, quia pugnae copia non fiebat: equites tantum in stationem egrediebantur, ut parati essent, si quid ab hoste moveretur. pone castra utrique pabulatum et lignatum ibant, neutri alteros impediētes. XXXI. praetor Romanus ubi satis tot dierum quiete credidit spem factam hosti nihil se priorem moturum, L. Acilium cum ala sinistra et sex mi-

libus provincialium auxiliorum circumire montem iubet, qui ab tergo hostibus erat; inde, ubi clamorem audisset, decurrere ad castra eorum. nocte profecti sunt, ne possent conspici. Flaccus luce prima C. Scribonium praefectum socium ad vallum hostium cum equitibus extraordinariis sinistrae alae mittit; quos ubi et propius accedere et plures quam soliti erant Celtiberi conspexerunt, omnis equitatus effunditur castris, simul et peditibus signum ad exeundum datur. Scribonius, uti praeceptum erat, ubi primum fremitum equestrem audivit, avertit equos et castra repetit. eo effusius sequi hostes. primo equites, mox et peditum acies aderat, haud dubia spe castra eo die se oppugnaturus. quingentos passus, non plus a vallo aberant. itaque Flaccus ubi satis abstractos eos a praesidio castrorum suorum ratus est, intra vallum exercitu instructo tribus partibus simul erumpit, clamore non tantum ad ardorem pugnae excitandum sublato, sed etiam ut qui in montibus erant exaudirent. nec morati sunt quin decurrerent, sicut imperatum erat, ad castra; ubi quinque milium armatorum, non amplius, relictum erat praesidium. quos cum et paucitas sua et multitudo hostium et improvisa res terruisset, prope sine certamine capiuntur castra. castris quae pars maxime pugnantibus conspici poterat, iniecit Acilius ignem. XXXII. postremi Celtiberorum qui in acie erant, primi flammam conspexere, deinde per totam aciem vulgatum est castra amissa esse et tum cum maxime ardere. unde illis terror, inde Romanis animus crevit. iam clamor suorum vincentium accidebat, iam ardentia hostium castra apparebant. Celtiberi parumper incertis animis fluctuati sunt: ceterum postquam receptus pulsus nullus erat, nec usquam nisi in certamine spes, pertinacius de integro capessunt pugnam. acie media urgebantur acriter a quinta legione: adversus laevum cornu, in quo sui generis provincialia auxilia instruxisse Romanos cernebant, cum maiore fiducia intulerunt signa. iam prope erat ut sinistrum cornu pelleretur Romanis, ni septima legio successisset. simul ab oppido Aebura, qui in praesidio relictus erat, in medio ardore pugnae advene-

runt, et Acilius ab tergo erat. diu in medio caesi Celtiberi: qui supererant in omnes passim partes capessunt fugam. equites bipartito in eos emissi magnam caedem edidere. ad viginti tria milia hostium eo die occisa, capta quattuor milia et septingenti cum equis plus quingentis, et signa militaria octoginta octo. magna victoria, non tamen incruenta fuit: Romani de duabus legionibus milites paulo plus ducenti, socium Latini nominis octingenti triginta, externorum auxilium ferme duo milia et quadringenti ceciderunt. praetor in castra victorem exercitum reduxit, Acilius manere in captis ab se castris iussus. postero die spolia de hostibus lecta, et pro contione donati quorum virtus insignis fuerat. XXXIII. sauciis deinde in oppidum Aeburam devectis per Carpetaniam ad Contrebiā ductae legiones. ea urbs circumsessā cum a Celtiberis auxilia arcessisset, morantibus iis non quia ipsi cunctati sunt, sed quia profectos domo inexplicabiles continuis imbris viae et inflati amnes tenebant, desperato auxilio suorum in deditionem venit. Flaccus quoque tempestatibus foedis coactus exercitum omnem in urbem introduxit. Celtiberi, qui profecti erant a domo deditionis ignari, cum tandem superatis, ubi primum imbres remiserunt, amnibus Contrebiā venissent, postquam castra nulla extra moenia viderunt, aut in alteram partem translata rati aut recessisse hostes, per negligentiam effusi ad oppidum accesserunt. in eos duabus portis Romani eruptionem fecerunt, et incompósitos adorti fuderunt. quae res ad resistendum eos et ad capessendam pugnam impediit, quod non uno agmine nec ad signa frequentes veniebant, eadem magnae parti ad fugam salutis fuit: sparsi enim toto passim campo se diffuderunt, nec usquam confertos eos hostis circumvenit. tamen ad duodecim milia sunt caesa, capta plus quinque milia hominum, equi quadringenti, signa militaria sexaginta duo. qui palati e fuga domum se recipiebant, alterum agmen Celtiberorum venientium deditionem Contrebiae et suam cladem narrando averterunt. extemplo in vicos castellaque sua omnes dilapsi. Flaccus a Contrebia profectus per Celtiberiam populabundus ducit legiones;

multa castella expugnavit, donec maxima pars Celtiberorum in deditionem venit. XXXIV. haec in citeriore Hispania eo anno gesta. in ulteriore P. Manlius praetor secunda aliquot proelia cum Lusitanis fecit.

Aquileia colonia Latina eodem anno in agro Gallorum est deducta. tria milia peditum quinquagena iugera, centuriones centena, centena quadragena equites acceperunt. triumviri deduxerunt P. Cornelius Scipio Nasica C. Flaminius L. Manlius Acidinus. aedes duae eo anno dedicatae sunt, una Veneris Erucinae ad portam Collinam: dedicavit L. Porcius L. F. Licinus duumvir, vota erat a consule L. Porcio Ligustino bello. altera in foro olitorio Pietatis. eam aedem dedicavit M. Acilius Glabrio duumvir; statuamque auratam, quae prima omnium in Italia statua aurata est, patris Glabrionis posuit. is erat qui ipse eam aedem voverat, quo die cum rege Antiocho ad Thermopylas depugnasset; iocaveratque idem ex senatus consulto.

Per eosdem dies, quibus hae aedes dedicatae sunt, L. Aemilius Paulus proconsul ex Liguribus Ingaunis triumphavit. transtulit coronas aureas quinque et viginti, nec praeterea quicquam auri argentique in eo triumpho latum. captivi multi principes Ligurum ante currum ducti. aeris trecenos militibus divisit. auxerunt eius triumphi famam legati Ligurum pacem perpetuam orantes: ita in animum induxisse Ligurum gentem, nulla umquam arma nisi imperata a populo Romano sumere. responsum a Q. Fabio praetore est Liguribus iussu senatus orationem eam non novam Liguribus esse: mens vero ut nova et orationi conveniens esset, ipsorum id plurimum referre. ad consules irent, et quae ab iis imperata essent facerent. nulli alii quam consulibus senatum crediturum esse sincera fide in pace Ligures esse. pax in Liguribus fuit. in Corsica pugnatum cum Corsis: ad duo milia eorum M. Pinarius praetor in acie occidit. qua clade compulsi obsides dederunt et cerae centum milia pondo. inde in Sardiniam exercitus ductus, et cum Iliensibus, gente ne nunc quidem omni parte pacata, secunda proelia facta. Carthaginiensibus

eadem anno centum obsides redditi, pacemque cum iis populus Romanus non ab se tantum sed ab rege etiam Masinissa praestitit, qui cum praesidio armato agrum, qui in controversia erat, obtinebat.

XXXV. Otiosam provinciam consules habuerunt. M. Baebius comitorum causa Romam revocatus consules creavit A. Postumium Albinum Luscum et C. Calpurnium Pisonem. praetores exinde facti Ti. Sempronius Gracchus L. Postumius Albinus P. Cornelius Mammula, Ti. Minucius Molliculus A. Hostilius Mancinus C. Maenius. ii omnes magistratum idibus Martiis inierunt.

Principio eius anni, quo A. Postumius Albinus et C. Calpurnius Piso consules fuerunt, ab A. Postumio consule in senatum introducti qui ex Hispania citeriore venerant a Q. Fulvio Flacco, L. Minucius legatus et duo tribuni militum, T. Maenius et L. Terentius Massaliota. hi cum duo secunda proelia, inde deditionem Celtiberiae, confectam provinciam nuntiassent, nec stipendio, quod mitti soleret, nec frumento portato ad exercitum in eum annum opus esse, petierunt ab senatu primum, ut ob res prospere gestas diis immortalibus honos haberetur, deinde ut Q. Fulvio decedenti de provincia deportare inde exercitum, cuius forti opera et ipse et multi ante eum praetores usi essent, liceret. quod fieri, praeterquam quod ita deberet, etiam prope necessarium esse: ita enim obstinatos esse milites, ut non ultra retineri posse in provincia viderentur, iniussuque abituri inde essent, si non dimitterentur, aut in perniciosam, si quis impense retineret, seditionem exarsuri. consulibus ambobus provinciam Ligures esse senatus iussit. praetores inde sortiti sunt: A Hostilio urbana, Ti. Minucio peregrina obvenit, P. Cornelio Sicilia, C. Maenio Sardinia. Hispanias sortiti L. Postumius ulteriorem, Ti. Sempronius citeriorem. is quia successurus Q. Fulvio Flacco erat, ne vetere exercitu provincia spoliaretur, „quaero“ inquit „de te, L. Minuci, cum confectam provinciam nunties, existimesne Celtiberos perpetuo in fide mansuros, ita ut sine exercitu ea provincia obtineri possit. si neque de fide barbarorum quicquam recipere

aut adfirmare nobis potes, et habendum illic utique exercitum censes, utrum tandem auctor senatui sis supplementum in Hispaniam mittendi, ut ii modo quibus emerita stipendia sint milites dimittantur, veteribus militibus tiro-nes immisceantur, an deductis de provincia veteribus legionibus novas conscribendi et mittendi, cum contemptum tirocinium etiam mitiores barbaros excitare ad rebellandum possit? dictu quam re facilius sit provinciam ingenio ferocem, rebellatricem confecisse. paucae civitates, ut quidem ego audio, quas vicina maxime hiberna premebant, in ius dicionemque venerunt; ulteriores in armis sunt. quae cum ita sint, ego iam hinc praedico, patres conscripti, me exercitu eo, qui nunc est, rem publicam administraturum: si deducat secum Flaccus legiones, loca pacata me ad hibernacula lecturum, neque novum militem ferocissimo hosti obiecturum.“ XXXVI. legatus ad ea, quae interrogatus erat, respondit neque se neque quemquam alium divinare posse, quid in animo Celtiberi haberent aut porro habituri essent. itaque negare non posse, quin rectius sit etiam ad pacatos barbaros, nondum satis adsuetos imperio, exercitum mitti. novo autem an vetere exercitu opus sit, eius esse dicere qui scire possit, qua fide Celtiberi in pace mansuri sint, simul et qui illud exploratum habeat, quieturos milites, si diutius in provincia retineantur. si ex eo, quod aut inter se loquantur aut succlamationibus apud contionantem imperatorem significant, quid sentiant coniectandum sit, palam vociferatos esse aut imperatorem in provincia retenturos aut cum eo in Italiam venturos esse. disceptationem inter praetorem legatumque consulum relatio interrupit, qui suas ornari provincias, priusquam de praetoris exercitu ageretur, aequum censebant. novus omnis exercitus consulibus est decretus, binae legiones Romanae cum suo equitatu, et socium Latini nominis quantus semper numerus, quindecim milia peditum et octingenti equites. cum hoc exercitu Apuanis Liguribus ut bellum inferrent mandatum est. P. Cornelio et M. Baebio prorogatum imperium iussique provincias obtinere, donec consules venissent; tum impera-

tum, ut dimisso quem haberent exercitu reverterentur Romam. de Ti. Sempronii deinde exercitu actum est. novam legionem ei quinque milium et ducentorum peditum cum equitibus quadringentis consules scribere iussi, et mille praeterea peditum Romanorum, quinquaginta equites, et sociis nominis Latini imperare septem milia peditum, trecentos equites. cum hoc exercitu placuit ire in Hispaniam citeriorem Ti. Sempronium. Q. Fulvio permisum ut qui milites ante Sp. Postumium Q. Marcium consules cives Romani sociive in Hispaniam transportati essent, et praeterea supplemento adducto quo amplius duabus legionibus quam decem milia et quadringenti pedites, sexcenti equites essent, et socium Latini nominis duodecim milia, sexcenti equites, quorum forti opera duobus adversus Celtiberos proeliis usus Q. Fulvius esset, eos, si videretur, secum deportaret. et supplicationes decretae, quod is prospere rem publicam gessisset. et ceteri praetores in provincias missi. Q. Fabio Buteoni prorogatum in Gallia imperium est. octo legiones praeter exercitum veterem, qui in Liguribus in spe propinqua missionis erat, eo anno esse placuit. et is ipse exercitus aegre explebatur propter pestilentiam, quae iam tertium annum urbem Romanam atque Italiam vastabat. XXXVII. praetor Ti. Minucius, et haud ita multo post consul C. Calpurnius moritur, multique alii omnium ordinum illustres viri. postremo prodigii loco ea clades haberi coepta est. C. Servilius pontifex maximus piacula irae deum conquirere iussus, decemviri libros inspicere, consul Apollini Aesculapio Saluti dona vovere et dare signa inaurata: quae vovit deditque. decemviri supplicationem in biduum valetudinis causa in urbe et per omnia fora conciliabulaque edixerunt: maiores duodecim annis omnes coronati et lauream in manu tenentes supplicaverunt. fraudis quoque humanae insinuaverat suspicio animis; et veneficii quaestio ex senatus consulto, quod in urbe propiusve urbem decem millibus passuum esset commissum, C. Claudio praetori, qui in locum Ti. Minucii erat suffectus, ultra decimum lapidem per fora conciliabulaque C. Maenio,

priusquam in Sardiniam provinciam traiceret, decreta suspecta consulis erat mors maxime. necatus a Quarta Hostilia uxore dicebatur. ut quidem filius eius Q. Fulvius Flaccus in locum vitrici consul est declaratus, aliquanto magis infamis mors Pisonis coepit esse; et testes existebant, qui post declaratos consules Albinum et Pisonem, quibus comitiis Flaccus tulerat repulsam, et exprobratam ei a matre dicerent quod iam ei tertium negatus consulatus petenti esset, et adiecisse, pararet se ad petendum: intra duos menses effecturam, ut consul fieret. inter multa alia testimonia ad causam pertinentia haec quoque vox, nimis vero eventu comprobata, valuit, cur Hostilia damnaretur.

Veris principio huius, dum consules novos dilectus Romae tenet, mors deinde alterius et creandi comitia consulis in locum eius omnia tardiora fecerunt. interim P. Cornelius et M. Baebius, qui in consulatu nihil memorabile gesserant, in Apuanos Ligures exercitum induxerunt. XXXVIII. Ligures, qui ante adventum in provinciam consulum non exspectassent bellum, improvise oppressi ad duodecim milia hominum dederunt se. eos consulto per litteras prius senatu deducere ex montibus in agros campestres procul ab domo, ne reditus spes esset, Cornelius et Baebius statuerunt, nullum alium ante finem rati fore Ligustini belli. *ager publicus populi Romani erat in Samnitibus, Taurasinorum fuerat. eo cum* traducere Ligures Apuanos vellent, edixerunt, Ligures Apuani de montibus descenderent cum liberis coniugibusque, sua omnia secum portarent. Ligures saepe per legatos deprecati, ne penates, sedem in qua geniti essent, sepulcra maiorum cogerentur relinquere, arma obsides pollicebantur. postquam nihil impetrabant, neque vires ad bellandum erant, edicto paruerunt. traducti sunt publico sumptu ad quadraginta milia liberorum capitum cum feminis puerisque. argenti data centum et quinquaginta milia, unde in novas sedes compararent quae opus essent. agro dividendo dandoque iidem qui traduxerant, Cornelius et Baebius praepositi. *postulantibus tamen ipsis* quinqueviri ab senatu

dati, quorum ex consilio agerent. transacta re cum veterem exercitum Romam deduxissent, triumphus ab senatu est decretus. hi omnium primi nullo bello gesto triumpharunt. tantum hostes ducti ante currum, quia nec quod ferretur neque quod duceretur captum neque quod militibus daretur, quiequam in triumphis eorum fuerat.

XXXIX. Eodem anno in Hispania Fulvius Flaccus proconsul, quia successor in provinciam tardius veniebat, educto exercitu ex hibernis ulteriorem Celtiberiae agrum, unde ad deditionem non venerant, institit vastare. qua re irritavit magis quam conterruit animos barbarorum; et clam comparatis copiis saltum Manlianum, per quem transitorium exercitum Romanum satis sciebant, obsederunt. in Hispaniam ulteriorem eunti L. Postumio Albino collega Gracchus mandaverat, ut Q. Fulvium certiores faceret, Tarraconem exercitum adduceret: ibi dimitti veteranos, supplementaque distribuere et ordinare omnem exercitum sese velle. dies quoque, et ea propinqua, edita Flacco est, qua successor esset venturus. haec nova adlata res, omisis quae agere instituerat, Flaccum raptim deducere exercitum ex Celtiberia cum coegisset, barbari causae ignari, suam defectionem et clam comparata arma sensisse eum et pertimuisse rati, eo ferocius saltum insederunt. ubi eum saltum prima luce agmen Romanum intravit, repente ex duabus partibus simul exorti hostes Romanos invaserunt. quod ubi vidit Flaccus, primos tumultus in agmine per centuriones stare omnes, suo quenique loco, et arma expedire iubendo sedavit, et sarcinis iumentisque in unum locum coactis copias omnes partim ipse partim per legatos tribunosque militum, ut tempus, ut locus postulabat, sine ulla trepidatione instruxit, cum bis deditis rem esse admonens, scelus et perfidiam illis, non virtutem nec animum accessisse, reditum ignobilem in patriam clarum ac memorabilem eos sibi fecisse: cruentos ex recenti caede hostium gladios et manantia sanguine spolia Romam ad triumphum delaturos. plura dici tempus non patiebatur: invehebant se hostes, et in partibus extremis iam pugnabatur. Deinde acies concurrerunt. XL. atrox ubique proe-

lium, sed varia fortuna erat. egregie legiones, nec segnius duae alae pugnabant: externa auxilia ab simili armatura, meliore aliquantum militum genere urgebantur, nec locum tueri poterant. Celtiberi ubi ordinata acie et signis collatis se non esse pares legionibus senserunt, cuneo impressionem fecerunt; quo tantum valent genere pugnae, ut quacumque parte perculere impetu suo, sustineri nequeant. tunc quoque turbatae legiones sunt, prope interrupta acies. quam trepidationem ubi Flaccus conspexit, equo advehitur ad legionarios equites, et „ecquid auxilii in vobis est? actum iam de hoc exercitu erit?“ cum undique acclamassent, quin ederet, quid fieri velit, non segniter imperium exsecuturos; „duplicate turmas“ inquit, „duarum legionum equites, et permittite equos in cuneum hostium, quo nostros urgent. id cum maiore vi equorum facietis, si effrenatos in eos equos immittitis; quod saepe Romanos equites cum magna laude fecisse sua memoriae proditum est.“ dicto paruerunt, detractisque frenis bis ultro citroque cum magna strage hostium, infractis omnibus hastis, transcurrerunt. dissipato cuneo, in quo omnis spes fuerat, Celtiberi trepidare et prope omissa pugna locum fugae circumspicere. et alarii equites postquam Romanorum equitum tam memorabile facinus videre, et ipsi virtute eorum accensi sine ullius imperio in perturbatos iam hostes equos immittunt. tunc vero Celtiberi omnes in fugam effunduntur, et imperator Romanus aversos hostes contemplatus aedem Fortunae equestri Iovique optimo maximo ludos vovit. caeduntur Celtiberi per totum saltum dissipati fuga. decem et septem milia hostium caesa eo die traduntur, vivi capti plus quattuor milia, ducentis septuaginta septem cum signis militaribus, equis prope mille centum. nullis castris eo die victor exercitus mansit. victoria non sine iactura militum fuit: quadringenti septuaginta duo milites Romani, socium ac Latini nominis mille decem et novem, cum his tria milia militum auxiliariorum perierunt. ita victor exercitus renovata priore gloria Tarraconem est perductus. venienti Fulvio Ti. Sempronius praetor, qui biduo ante venerat, obviam

processit, gratulatusque est, quod rem publicam egregie gessisset. cum summa concordia, quos dimitterent quosque retinerent milites, composuerunt. inde Fulvius exactoratis militibus in naves impositis Romam est profectus, Sempronius in Celtiberiam legiones duxit.

XLI. Consules ambo in Ligures exercitus induxerunt diversis partibus. Postumius prima et tertia legione Ballistam Suismontiumque montes obsedit, et premendo praesidiis angustos saltus eorum commeatus interclusit, inopiaque omnium rerum eos perdomuit. Fulvius secunda et quarta legione adortus a Pisis Apuanos Ligures, qui eorum circa Macram fluvium incolebant, in deditionem acceptos, ad septem milia hominum, in naves impositos praeter oram Etrusci maris Neapolim transmisit. inde in Samnium traducti, agerque his inter populares datus est. montanorum Ligurum ab A. Postumio vineae caesae frumentaue deusta, donec cladibus omnibus belli coacti in deditionem venerunt armaque tradiderunt. navibus inde Postumius ad visendam oram Ingaunorum Intemelliorumque Ligurum processit. priusquam hi consules venirent ad exercitum, qui Pisas indictus erat, praeerant A. Postumius et frater Q. Fulvii M. Fulvius Nobilior. secundae legionis Fulvius tribunus militum erat. is mensibus suis dimisit legionem, iureiurando adactis centurionibus aes in aerarium ad quaestores esse delaturos. hoc ubi Placentiam — nam eo forte erat profectus — Aulo nuntiatum est, cum equitibus expeditis secutus dimissos, quos eorum potuit adsequi, deduxit castigatos Pisas; de ceteris consulem certior fecit. eo referente senatus factum est consultum, ut M. Fulvius in Hispaniam relegaretur ultra novam Carthaginem; litteraeque ei datae sunt a consule ad P. Manlium in Hispaniam ulteriorem deferendae: milites iussi ad signa redire. causa ignominiae uti semestre stipendium in eum annum esset ei legioni decretum: qui miles ad exercitum non redisset, eum ipsum bonaque eius vendere consul iussus.

XLII. Eodem anno L. Duronius, qui praetor anno superiore ex Illyrico cum decem navibus Brundisium re-

disset, inde in portu relictis navibus cum venisset Romam, inter exponendas res quas ibi gessisset, haud dubie in regem Illyriorum Gentium latrocinii omnis maritimi causam avertit: ex regno eius omnes naves esse, quae superi maris oram depopulatae essent; de his rebus se legatos misisse, nec conveniendi regis potestatem factam. venerant Romam legati a Gentio, qui quo tempore Romani conveniendi regis causa venissent, aegrum forte eum in ultimis partibus fuisse regni dicerent: petere Gentium ab senatu, ne crederent confictis criminibus in se, quae inimici detulissent. ad ea Duronius adiecit multis civibus Romanis et sociis Latini nominis iniurias factas in regno eius, et cives Romanos dici Corcyrae retineri. eos omnes Romam adduci placuit, C. Claudium praetorem cognoscere, neque ante Gentio regi legisve eius responsum reddi.

Inter multos alios, quos pestilentia eius anni absumpsit, sacerdotes quoque aliquot mortui sunt. L. Valerius Flaccus pontifex mortuus est: in eius locum suffectus est Q. Fabius Labeo. P. Manlius, qui nuper ex ulteriore Hispania redierat, triumvir epulo: Q. Fulvius M. F. in locum eius triumvir cooptatus, tum praetextatus erat. de rege sacrifico sufficiendo in locum Cn. Cornelii Dolabellae contentio inter C. Servilium pontificem maximum fuit et L. Cornelium Dolabellam duumvirum navalem, quem ut inauguraret, pontifex magistratu sese abdicare iubebat. recusantique id facere ob eam rem multa duumviro dicta a pontifice; deque ea, cum provocasset, certatum ad populum. cum plures iam tribus intro vocatae dicto esse audientem pontifici duumvirum iuberent, multamque remitti, si magistratu se abdicasset, ultimum de caelo quod comitia turbaret intervenit. religio inde fuit pontificibus inaugurandi Dolabellae. P. Cloelium Siculum inaugurarunt, qui secundo loco inauguratus erat. exitu anni et C. Servilius Geminus pontifex maximus decessit: idem decemvir sacrorum fuit. pontifex in locum eius a collegio cooptatus est Q. Fulvius Flaccus; inde pontifex maximus M. Acmilus Lepidus, cum multi clari viri petissent; et decemvir

sacrorum Q. Marcius Philippus in eiusdem locum est cooptatus. et augur Sp. Postumius Albinus decessit: in locum eius P. Scipionem, filium Africani, augures cooptarunt.

Cumanis eo anno petentibus permissum, ut publice Latine loquerentur et praeconibus Latine vendendi ius esset. XLIII. Pisanis agrum pollicentibus, quo Latina colonia deduceretur, gratiae ab senatu actae; triumviri creati ad eam rem Q. Fabius Buteo M. et P. Popillii Laenates. a C. Maenio praetore, cui provincia Sardinia cum evenisset, additum erat, ut quaereret de veneficiis longius ab urbe decem milibus passuum, litterae adlatae, se iam tria milia hominum damnassee, et crescere sibi quaestionem indicii: aut eam sibi esse deserendam aut provinciam dimittendam.

Q. Fulvius Flaccus ex Hispania rediit Romam cum magna fama gestarum rerum; qui cum extra urbem triumphi causa esset, consul est creatus cum L. Manlio Acidino, et post paucos dies cum militibus, quos secum deduxerat, triumphans urbem est invectus. tulit in triumpho coronas aureas centum viginti quattuor: praeterea auri pondo triginta unum, et signati Oscensis nummum centum septuaginta tria milia ducentos. militibus de praeda quinquagenos denarios dedit, duplex centurionibus, triplex equiti, tantundem sociis Latini nominis, et stipendium omnibus duplex.

XLIV. Eo anno rogatio primum lata est ab L. Villio tribuno plebis, quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque. inde cognomen familiae inditum, ut Annales appellarentur. praetores quattuor post multos annos lege Baebia creati, quae alternis quaternos iubebat creari. hi facti Cn. Cornelius Scipio C. Valerius Laevinus Q. et P. Mucii Q. F. Scaevolae. Q. Fulvio et L. Manlio consulibus eadem provincia, quae superioribus, pari numero copiae peditum equitum, civium sociorum decretae. in Hispaniis duabus Ti. Sempronio et L. Postumio cum iisdem exercitibus, quos haberent, prorogatum imperium est; et in supplementum consules scribere iussi ad tria

milia peditum Romanorum, trecentos equites, quinque milia sociorum Latini nominis et quadringentos equites. P. Mucius Scaevola urbanam sortitus provinciam est, et ut idem quaereret de veneficiis in urbe et propius urbem decem milia passuum, Cn. Cornelius Scipio peregrinam, Q. Mucius Scaevola Siciliam, C. Valerius Laevinus Sardiniam.

Q. Fulvius consul priusquam ullam rem publicam ageret, liberare et se et rem publicam religione votis solvendis dixit velle. vovisse quo die postremum cum Celtiberis pugnasset ludos Iovi optimo maximo et aedem equestri Fortunae sese facturum: in eam rem sibi pecuniam collatam esse ab Hispanis. ludi decreti, et ut duumviri ad aedem locandam crearentur. de pecunia finitur, ne maior causa ludorum consumeretur, quam quanta Fulvio Nobiliori post Aetolicum bellum ludos facienti decreta esset; neve quid ad eos ludos arcesseret cogeret acciperet faceret adversus id senatus consultum, quod L. Aemilio Cn. Baebio consulibus de ludis factum esset. decreverat id senatus propter effusos sumptus factos in ludos Ti. Sempronii aedilis, qui graves non modo Italiae ac sociis Latini nominis, sed etiam provinciis externis fuerant.

XLV. Hiems eo anno nive saeva et omni tempestatum genere fuit: arbores, quae obnoxiae frigoribus sunt, deusserat cunctas; et ea tum aliquanto quam alias longior fuit. itaque Latinas mox subito coorta et intolerabilis tempestas in monte turbavit; instaurataeque sunt ex decreto pontificum. eadem tempestas et in Capitolio aliquot signa constravit, fulminibusque complura loca deformavit, aedem Iovis Tarracinae, aedem Albam Capuae portamque Romanam; muri pinnae aliquot locis decussae erant. haec inter prodigia nuntiatum et ab Reate tripedem natum mulum. ob ea decemviri iussi adire libros edidere, quibus diis et quot hostiis sacrificaretur, et fulminibus complura loca deformata ** aedem Iovis ut supplicatio diem unum esset. ludi deinde votivi Q. Fulvii consulis per dies decem magno apparatu facti.

Censorem inde comitia habita: creati M. Aemilius

Lepidus pontifex maximus et M. Fulvius Nobilior, qui ex Aetolis triumphaverat. inter hos viros nobiles inimicitiae erant, saepe multis et in senatu et ad populum atrocibus celebratae certaminibus. comitiis confectis, ut traditum antiquitus est, censores in Campo ad aram Martis sellis curulibus consederunt; quo repente principes senatorum cum agmine venerunt civitatis, inter quos Q. Caecilius Metellus verba fecit. XLVI. „non oblitus sumus, censores, vos paulo ante ab universo populo Romano moribus nostris praepositos esse, et nos a vobis et admoneri et regi, non vos a nobis debere. indicandum tamen est, quid omnes bonos in vobis aut offendant aut certe mutatum malint. singulos cum intuemur, M. Aemili, M. Fulvi, neminem hodie in civitate habemus, quem, si revocemur in suffragium, velimus vobis praelatum esse. ambo cum simul aspicimus, non possumus non vereri, ne male comparati sitis, nec tantum rei publicae prosit quod omnibus nobis egregie placetis, quam quod alter alteri displicetis noceat. inimicitias per annos multos vobis ipsis graves et atroces geritis, quae periculum est ne ex hac die nobis et rei publicae quam vobis graviores fiant. de quibus causis hoc timeamus, multa succurrunt, quae dicerentur, nisi forte implacabiles fueritis ** implicaverint animos vestros. has ut hodie, ut in isto templo finiat simulatas, quaesumus vos universi, et quos coniunxit suffragiis suis populus Romanus, hac etiam reconciliatione gratiae coniungi a nobis sinatis; uno animo, uno consilio legatis senatum, equites recenseatis, agatis censum, lustrum condatis; quod in omnibus fere precatationibus nuncupabitis verbis „ut ea res mihi collegaeque meo bene et feliciter eveniat.“ id ita ut vere, ut ex animo velitis evenire, efficiatisque, ut quod deos precati eritis, id vos velle etiam homines credamus. T. Tatius et Romulus, in cuius urbis medio foro acie hostes concurrerant, ibi concordēs regnarunt. non modo simulatas, sed bella quoque finiuntur: ex infestis hostibus plerumque socii fideles, interdum etiam cives fiunt. Albani diruta Alba Romam traducti sunt, Latini, Sabini in civitatem accepti. vulgatum illud, quia verum erat,

in proverbium venit, amicitias immortales, mortales inimicitias debere esse.“ fremitus ortus cum adsensu, deinde universorum voces idem petentium confusae in unum orationem interpellarunt. inde Aemilius questus cum alia, tum bis a M. Fulvio se certo consulatu deiectum: Fulvius contra queri se ab eo semper lacessitum et in probrum suum sponsonem factam. tamen ambo significare, si alter vellet, se in potestate tot principum civitatis futuros. omnibus instantibus qui aderant dextras fidemque dedere mittere vere ac finire odium. deinde collaudantibus cunctis deducti sunt in Capitolium. et cura super tali re principum et facilitas censorum egregie comprobata ab senatu et laudata est. censoribus deinde postulantibus, ut pecuniae summa sibi, qua in opera publica uterentur, attribueretur, vectigal annuum decretum est.

XLVII. Eodem anno in Hispania L. Postumius et Ti. Sempronius propraetores comparaverunt ita inter se, ut in Vaccaeos per Lusitaniam iret Albinus, in Celtiberiam inde reverteretur; Gracchus, si maius ibi bellum esset, in ultima Celtiberiae penetraret. Mundam urbem primum incepit, nocte ex improvviso adgressus. acceptis deinde obsidibus praesidioque imposito castella oppugnare, agros urere, donec ad praevalidam aliam urbem — Certimam appellant Celtiberi — pervenit. ubi cum iam opera admo-veret, veniunt legati ex oppido, quorum sermo antiquae simplicitatis fuit, non dissimulantium bellaturos, si vires essent. petierunt enim, ut sibi in castra Celtiberorum ire liceret ad auxilia accipienda: si non impetrassent, tum separatim [eos] ab illis se consulturos. permittente Graccho ierunt, et post paucis diebus alios decem legatos secum adduxerunt. meridianum tempus erat. nihil prius petierunt a praetore quam ut bibere sibi iuberet dari. epotis primis poculis iterum poposcerunt, magno risu circumstantium in tam rudibus et moris omnis ignaris ingeniis. tum maximus natu ex iis „missi sumus“ inquit „a gente nostra, qui sciscitaremur, qua tandem re fretus arma nobis inferres.“ ad hanc percunctationem Gracchus exercitu se egregio fidentem venisse respondit; quem si ipsi

visere velint, quo certiora ad suos referant, potestatem se eis facturum esse. tribunoque militum imperat, ut ornari omnes copias peditum equitumque et decurrere iubeat armatas. ab hoc spectaculo legati missi deterruerunt suos ab auxilio circumsessae urbi ferendo. oppidani cum ignes nocte e turribus nequiquam, quod signum convenerat, sustulissent, destituti ab unica spe auxilii in deditioem venerunt. sestertium quater et viciens ab iis est exactum, quadraginta nobilissimi equites, nec obsidum nomine — nam militare iussi sunt —, et tamen re ipsa ut pignus fidei essent.

XLVIII. Inde iam duxit ad Alcen urbem, ubi castra Celtiberorum erant, a quibus venerant nuper legati. eos cum per aliquot dies, armaturam levem immittendo in stationes, lacesisset parvis proeliis, in dies maiora certamina serebat, ut omnes extra munitiones eliceret. ubi quod petebatur sensit effectum, auxiliorum praefectis imperat, ut contracto certamine, tamquam multitudine superarentur, repente tergis datis ad castra effuse fugerent: ipse intra vallum ad omnes portas instruxit copias. haud multum temporis intercessit, cum ex composito refugientium suorum agmen, post effuse sequentes barbaros conspexit. instructam ad hoc ipsum intra vallum habebat aciem. itaque tantum moratus, ut suos refugere in castra libero introitu sineret, clamore sublato simul omnibus portis erupit. non sustinere impetum necopinatum hostes. qui ad castra oppugnanda venerant, ne sua quidem tueri potuerunt: nam extemplo fusi fugati, mox intra vallum paventes compulsi, postremo exuuntur castris. eo die novem milia hostium caesa; capti vivi trecenti viginti, equi centum duodecim, signa militaria triginta septem. de exercitu Romano centum novem ceciderunt.

XLIX. Ab hoc proelio Gracchus duxit ad depopulandum Celtiberiam legiones. et cum ferret passim cuncta atque ageret, populi que alii voluntate alii metu iugum acciperent, centum tria oppida intra paucos dies in deditioem accepit, praeda potius ingenti est. convertit inde agmen retro, unde venerat, ad Alcen, atque eam urbem

oppugnare institit. oppidani primum impetum hostium sustinuerunt; deinde cum iam non armis modo sed etiam operibus oppugnarentur, diffusi praesidio urbis in arcem universi concesserunt: postremo et inde praemissis oratoribus in dicionem se suaque omnia Romanis permiserunt. magna inde praeda facta est. multi captivi nobiles in potestatem venerunt, inter quos et Thurri filii duo et filia. regulus hic earum gentium erat, longe potentissimus omnium Hispanorum. audita suorum clade, missis qui fidem venienti in castra ad Gracchum peterent, venit. et primum quaesivit sub eone sibi liceret ac suis vivere. cum praetor victurum respondisset, quaesivit iterum, si cum Romanis militare liceret. id quoque Graccho permitte, „sequar“ inquit „vos adversus veteres socios meos, quoniam illos ad me ** suspicere.“ secutus est inde Romanos, fortique ac fideli opera multis locis rem Romanam adiuvit. L. Ergavica inde, nobilis et potens civitas, aliorum circa populorum cladibus territa portas aperuit Romanis.

Eam deditionem oppidorum haud cum fide factam quidam auctores sunt: e qua regione abduxisset legiones, extemplo inde rebellatum, magnoque eum postea proelio ad montem Chaunum cum Celtiberis a prima luce ad sexam horam diei signis collatis pugnasse, multos utrimque cecidisse, nec aliud magnopere — fere victos crederes — fecisse Romanos, nisi ut postero die lacessierint proelio manentes intra vallum: spolia per totum diem legisse; tertio die proelio maiore iterum pugnatum, et tum demum haud dubie victos Celtiberos castraque eorum capta et direpta esse. viginti duo milia hostium eo die esse caesa, plus trecentos captos, parem fere equorum numerum, et signa militaria septuaginta duo. inde debellatum, veramque pacem, non fluxa, ut ante, fide Celtiberos fuisse. eadem aestate et L. Postumium in Hispania ulteriore bis cum Vaccaeis egregie pugnasse scribunt: ad triginta et quinque milia hostium occidisse et castra expugnasse. propius vero est serius in provinciam pervenisse, quam ut ea aestate potuerit res gerere.

LI. Censores fidei concordia senatum legerunt. princeps lectus est ipse censor M. Aemilius Lepidus pontifex maximus: tres eieci de senatu; retinuit quosdam Lepidus a collega praeteritos. opera ex pecunia attributa divisaque inter se haec confecerunt. Lepidus molem ad Tarracinam, ingratum opus, quod praedia habebat ibi, privatamque publicae rei impensam inseruerat; theatrum et proscenium ad Apollinis, aedem Iovis in Capitolio, columnasque circa poliendas albo locavit; et ab his columnis, quae incommode opposita videbantur, signa amovit, clipeaque de columnis et signa militaria adfixa omnis generis dempsit. M. Fulvius plura et maioris locavit usus, portum et pilas pontis in Tiberim, quibus pilis fornices post aliquot annos P. Scipio Africanus et L. Mummius censores locaverunt imponendos; basilicam post argentarias novas et forum piscatorium circumdatis tabernis quas vendidit in privatum; et forum, et porticum extra portam Trigeminam, et aliam post navalia et ad fanum Herculis et post Spei ad Tiberim aedem Apollinis medici. habuere et in promiscuo praeterea pecuniam: ex ea communiter locarunt aquam abducendam fornicesque faciendos. impedimento operi fuit M. Licinus Crassus, qui per fundum suum duci non est passus. portoria quoque et vectigalia iidem multa instituerunt. complura sacella publica, quae fuerant occupata a privatis, publica sacraque ut essent paterentque populo curarunt. mutarunt suffragia, regionatimque generibus hominum causisque et quaestibus tribus descripserunt. LII. et alter ex censoribus M. Aemilius petiit ab senatu, ut sibi dedicationis templorum reginae Iunonis et Dianae, quae bello Ligustino ante annos octo vovisset, pecunia ad ludos decerneretur. viginti millia aeris decreverunt. dedicavit eas aedes, utramque in circo Flaminio, ludosque scenicos triduum post dedicationem templi Iunonis, biduum post Dianae, et singulos dies fecit in circo. idem dedicavit aedem Larium permarinum in Campo. voverat eam annis undecim ante L. Aemilius Regillus navali proelio adversus praefectos regis Antiochi. supra valvas templi tabula cum titulo hoc

fixa est. „duello magno dirimendo, regibus subigendis, caput patrandae pacis haec pugna exeunti L. Aemilio M. Aemilii filio ** auspicio imperio felicitate ductuque eius inter Ephesum Samum Chiumque inspectante eos ipso Antiocho, exercitu omni, equitatu elephantisque, classis regis Antiochi antea sic victa fusa contusa fugataque est, ibique eo die naves longae cum omnibus sociis captae quadraginta duae. ea pugna pugnata rex Antiochus regnumque ** eius rei ergo aedem Laribus permarinis vovit.“ eodem exemplo tabula in aede Iovis in Capitolio supra valvas fixa est.

LIII. Biduo, quo senatum legerunt censores, Q. Fulvius consul profectus in Ligures, per invios montes vallesque saltus cum exercitu transgressus, signis collatis cum hoste pugnavit; neque tantum acie vicit, sed castra quoque eodem die cepit. tria milia ducenti hostium omnisque ea regio Ligurum in ditionem venit. consul deditos in campestres agros deduxit, praesidiaque montibus imposuit. celeriter ** et ex provincia litterae Romam venerunt: supplicationes ob eas res gestas in triduum decretae sunt; praetores quadraginta hostiis maioribus per supplicationes rem divinam fecerunt. ab altero consule L. Manlio nihil memoria dignum in Liguribus est gestum. Galli Transalpini, tria milia hominum, in Italiam transgressi, neminem bello lacescentes agrum a consulibus et senatu petebant, ut pacati sub imperio populi Romani essent. eos senatus excedere Italia iussit, et consulem Q. Fulvium quaerere et animadvertere in eos, qui principes et auctores transcendendi Alpes fuissent.

LIV. Eodem anno Philippus rex Macedonum, senio et maerore consumptus post mortem filii, decessit. Demetriade hibernabat, cum desiderio anxius filii, tum paenitentia crudelitatis suae gaevitiaeque. stimulabat animum et alter filius haud dubie et sua et aliorum opinione rex, conversique in eum omnium oculi, et destituta senectus aliis exspectantibus suam mortem, aliis ne exspectantibus quidem. quo magisangebatur, et cum eo Antigonus Eche-cratis filius, nomen patrum Antigoni ferens, qui tutor Phi-

lippi fuerat, regiae vir maiestatis, nobili etiam pugna adversum Cleomenem Lacedaemonium clarus. tutorem eum Graeci, ut cognomine a ceteris regibus distinguerent, appellarunt. huius fratris filius Antigonus ex honoratis Philippi amicis unus incorruptus permanserat; eique ea fides nequaquam amicum Persea inimicissimum fecerat. is prospiciens animo, quanto cum periculo suo hereditas regni ventura esset ad Persea, ut primum labare animum regis et ingemiscere interdum filii desiderio sensit, nunc praebendo aures, nunc lacessendo etiam mentionem rei temere actae, saepe querenti querens et ipse aderat. et cum multa adsoleat veritas praebere vestigia sui, omni ope adiuva-
bat, quo maturius omnia emanarent. suspecti ut ministri facinoris Apelles maxime et Philocles erant, qui Romam legati fuerant litterasque exitiales Demetrio sub nomine Flaminini attulerant. LV. falsas esse et a scriba vitiatas signumque adulterinum vulgo in regia fremebant. ceterum cum suspecta magis quam manifesta esset res, forte Xychus obvius fit Antigono, comprehensusque ab eo in regiam est perductus. relicto eo custodibus Antigonus ad Philippum processit. „multis“ inquit „sermonibus intellexisse videor magno te aestimaturum, si scire vera omnia possis de filiis tuis, uter ab utro petitus fraude et insidiis esset. homo unus omnium, qui nodum huius erroris exsolvere possit, in potestate tua est Xychus.“ forte oblatum perductumque in regiam vocari iuberet. adductus primo ita negare inconstanter, ut parvo metu admoto paratum indicem esse appareret. conspectum tortoris verberumque non sustinuit, ordinemque omnem facinoris legatorum ministerique sui exposuit. extemplo missi qui legatos comprehenderent, Philoclem, qui praesens erat, oppres-
serunt: Apelles missus ad Chaeream quandam persequendum indicio Xychi audito in Italiam traiecit. de Philocle nihil certi vulgatum est: alii primo audaciter negantem, postquam in conspectum adductus sit Xychus, non ultra tetendisse, alii tormenta etiam infitiantem perpersum adfirmant. Philippo redintegratus est luctus geminatusque; et infelicitatem suam in liberis graviolem, quod alter su-

peresset, censebat. LVI. Perseus certior factus omnia delecta esse, potentior quidem erat, quam ut fugam necessariam duceret: tantum ut procul abesset curabat, interim velut ab incendio flagrantis irae, dum Philippus viveret, se defensurus. is spe potiundi ad poenam corporis eius amissa quod reliquum erat, id studere, ne super impunitatem etiam praemio sceleris frueretur. Antigonus igitur appellat, cui et palam facti parricidii gratia obnoxius erat, neque pudendum aut paenitendum eum regem Macedonibus propter recentem patruī Antigoni gloriam fore censebat. „quando in eam fortunam veni,“ inquit „Antigone, ut orbitas mihi, quam alii detestantur parentes, optabilis esse debeat, regnum, quod a patruo tuo forti, non solum fidei tutela et custoditum et auctum etiam accepi; id tibi tradere in animo est. te unum habeo, quem dignum regno iudicem. si neminem haberem, perire et exstingui id malletm quam Perseo scelestae fraudis praemium esse. Demetrium excitatum ab inferis restitutumque credam mihi, si te, qui morti innocentis, qui meo infelici errori unus illacrimasti, in locum eius substitutum relinquam.“ ab hoc sermone omni genere honoris producere eum non destitit. cum in Thracia Perseus abesset, circumire Macedoniae urbes principibusque Antigonus commendare; et si vita longior suppetisset, haud dubium fuit, quin eum in possessione regni relicturus fuerit. ab Demetriade profectus Thessalonicae plurimum temporis moratus fuerat. inde cum Amphipolim venisset, gravi morbo est implicitus. sed animo tamen aegrum magis fuisse quam corpore constat; curisque et vigiliis, cum identidem species et umbrae insontis interempti filii agitent, cum diris exstinctum esse execrationibus alterius. tamen admoneri potuisset Antigonus, si haud ** statim palam facta esset mors regis. medicus Calligenes, qui curationi praeerat, non exspectata morte regis, a primis desperationis notis nuntios praedispositos ita ut convenerat misit ad Perseum, et mortem regis in adventum eius omnes qui extra regiam erant celavit. LVII. oppressit igitur necopinantes ignarosque omnes Perseus, et regnum scelere partum invasit.

Peropportuna mors Philippi fuit ad dilationem et ad vires bello contrahendas. nam post paucis diebus gens Bastarnarum, diu sollicitata, ab suis sedibus magna perditum equitumque manu Histria traiecit. inde praegressi, qui nuntiarent regi, Antigonus et Cotto: Cotto nobilis erat Bastarna, a rege Antigonus saepius cum ipso Cottone legatus ad concitandos Bastarnas missus. haud procul Amphipoli fama, inde certi nuntii occurrerunt mortuum esse regem. quae res omnem ordinem consilii turbavit. compositum autem sic fuerat, transitum per Thraciam tutum et commeatus Bastarnis ut Philippus praestaret. id ut facere posset, regionum principes donis coluerat fide sua obligata pacato agmine transituros Bastarnas. Dardanorum gentem delere propositum erat, inque eorum agro sedes fundare Bastarnis. duplex inde erat commodum futurum, si et Dardani, gens semper infestissima Macedoniae temporibusque iniquis regum imminens, tolleretur, et Bastarnae relictis in Dardania coniugibus liberisque ad populandam Italiam possent mitti. per Scordiscos iter esse ad mare Adriaticum Italiamque; alia via traduci exercitum non posse. facile Bastarnis Scordiscos iter daturus: nec enim aut lingua aut moribus aequales abhorre; et ipsos adiuncturos se, cum ad praedam opulentissimae gentis ire vidissent. inde in omnem eventum consilia accommodabantur: sive caesi ab Romanis forent Bastarnae, Dardanos tamen sublato praedamque ex reliquiis Bastarnarum et possessionem liberam Dardaniae solatio fore; sive prospere rem gessissent, Romanis aversis in Bastarnarum bellum recuperaturum se in Graecia quae amisisset. haec Philippi consilia fuerant. LVIII. ingressi sunt pacato agmine fide Cottonis et Antigoni. sed haud multo post famam mortis Philippi neque Thraces commercio faciles erant, neque Bastarnae empto contenti esse poterant aut in agmine contineri, ne decederent via. inde iniuriae ultro citroque fieri, quarum in dies incremento bellum exarsit. postremo Thraces cum vim ac multitudinem sustinere hostium non possent, relictis campestribus vicis in montem ingentis altitudinis — Donucam vocant —

concesserunt. cum subire Bastarnae vellent, quali tempestate Gallos spoliante Delphos fama est peremptos esse, talis tum Bastarnas nequiquam ad iuga montium appropinquantibus oppressit. neque enim imbre tantum effuso dein creberrima grandine obruti sunt cum ingenti fragore caeli tonitribusque et fulguribus praestringentibus aciem oculorum, sed fulmina etiam sic undique micabant, ut peti viderentur corpora, nec solum milites sed etiam principes ieti caderent: itaque cum praecipiti fuga per rupes praealtas improvidi sternerentur ruerentque, instabant quidem percussis Thraces, sed ipsi deos auctores fugae esse caelumque in se ruere aiebant. dissipati procella cum tamquam ex naufragio plerique semiermes in castra, unde profecti erant, redissent, consultari quid agerent coeptum. inde orta dissensio aliis redeundum aliis penetrandum in Dardaniam consentibus. triginta ferme milia hominum — Clondico duce profecti erant — pervenerunt: cetera multitudo retro, qua venerat, mediterraneam regionem repetit. Perseus potitus regno interfici Antigonom iussit; et dum firmaret res, legatos Romam ad amicitiam paternam renovandam petendumque, ut rex ab senatu appellaretur, misit. haec eo anno in Macedonia gesta.

LIX. Alter consulum Q. Fulvius ex Liguribus triumphavit; quem triumphum magis gratiae quam rerum gestarum magnitudini datum constabat. armorum hostilium magnam vim transtulit, nullam pecuniam admodum. divisit tamen in singulos milites trecenos aeris, duplex centurionibus, triplex equiti. nihil in eo triumpho magis insigne fuit quam quod forte evenit, ut eodem die triumpharet quo priore anno ex praetura triumphaverat. secundum triumphum comitia edixit, quibus creati consules sunt M. Iunius Brutus A. Manlius Vulso. praetorum inde tribus creatis comitia tempestas diremit. postero die reliqui tres facti, ante diem quartum idus Martias, M. Titinius Curvus Ti. Claudius Nero T. Fonteius Capito. ludi Romani instaurati ab aedilibus curulibus Cn. Servilio Caepione Ap. Claudio Centone propter prodigia quae evenerant. terra mo-

vit; in foris publicis, ubi lectisternium erat, deorum capita, quae in lectis erant, averterunt se, lanaque cum integumentis, quae Iovi opposita fuit, decidit. de mensa oleas quoque praegustasse mures in prodigium versum est. ad ea expianda nihil ultra quam ut ludi instaurarentur actum est.

TITI LIVI

AB URBE CONDITA

LIBER XLI.

EPITOME. Ignis in aede Vestae exstinctus est. Ti. Sempronius Gracchus proconsul Celtiberos vietos in deditionem accepit, monumentumque operum suorum Graecurim oppidum in Hispania constituit; et a Postumio Albino proconsule Vaccaei ac Lusitani subacti sunt. uterque triumphavit. Antiochus Antiochi filius, obses Romanis a patre datus mortuo fratre Seleuco, qui patri defuncto successerat, in regnum Syriae ab urbe dimissus, praeter religionem, qua multa templa magnifica multis locis erexit, Athenis Iovis Olympii et Antiocheae Capitolini, vilissimum regem egit. lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita ducenta sexaginta tria milia ducenta nonaginta quattuor. Q. Voci-nius Saxa tribunus plebis legem tulit, ne quis heredem mulierem institueret. suasit legem M. Cato: exstat oratio eius. praeterea res contra Ligures Histros Sardos et Celtiberos a compluribus du-cibus prospere gestas et initia belli Macedonici continet, quod Perseus Philippi filius moliebatur. miserat ad Carthaginenses legationem, et ab his nocte audita erat. sed et alias Graeciae civi-tates sollicitabat.

I. **a patre in pace habitam armasse, eoque iuventuti praedandi cupidae pergratus esse dicebatur. consilium de Histrico bello cum haberet consul, alii gerendum ex-templo, antequam contrahere copias hostes possent, alii consulendum prius senatum censebant. vicit sententia, quae diem non proferbat. profectus ab Aquileia consul castra ad lacum Timavi posuit: imminet mari is lacus.

eodem decem navibus C. Furius duumvir navalis venit. adversus Illyriorum classem creati duumviri navales erant. qui tuendae viginti navibus maris superi orae Anconam velut cardinem haberent: inde L. Cornelius dextra littora usque ad Tarentum, C. Furius laeva usque ad Aquileiam tueretur. eae naves ad proximum portum in Histriae fines cum onerariis et magno commeatu missae, secutusque cum legionibus consul quinque ferme milia a mari posuit castra. in portu emporium brevi perfrequens factum, omniaque hinc in castra supportabantur. et quo id tutius fieret, stationes ab omnibus castrorum partibus circumdatae sunt: in Histriam versus praesidium stativum, repentina cohors Placentina opposita inter mare et castra, et ut idem aquatoribus ad fluvium esset praesidium, M. Aebutius tribunus militum secundae legionis duos manipulos militum adicere iussus est; T. et C. Aelii tribuni militum legionem tertiam, quae pabulatores et lignatores tueretur, via quae Aquileiam fert duxerant. ab eadem regione mille ferme passuum castra erant Gallorum: Catmelus pro regulo erat tribus haud amplius milibus armatorum. II. Histri, ut primum ad lacum Timavi castra sunt Romana mota, ipsi post collem occulto loco consederunt, et inde obliquis itineribus agmen sequebantur, in omnem occasionem intenti; nec quicquam eos, quae terra marique agerentur, fallebat. postquam stationes invalidas esse pro castris, forum turba inermi frequens inter castra et mare mercantium sine ullo terrestri aut maritimo munimento viderunt, duo simul praesidia, Placentinae cohortis et manipulorum secundae legionis, adgrediuntur. nebula matutina texerat inceptum; qua dilabente ad primum teporem solis perlucens iam aliquid, incerta tamen, ut solet, lux speciem omnium multiplicem intuenti reddens, tum quoque frustrata Romanos, multo maiorem iis quam erat hostium aciem ostendit. qua territi utriusque stationis milites ingenti tumultu cum in castra confugissent, haud paulo ibi plus quam quod secum ipsi attulerant terroris fecerunt. nam neque dicere, quid fugissent, nec percunctantibus reddere responsum poterant; et clamor in portis,

ut ubi nulla esset statio, quae sustineret impetum, audiebatur; et concursatio in obscuro incidentium aliorum in alios incertum fuerat, an hostis intra vallum esset. una vox audiebatur ad mare vocantium: id forte temere ab uno exclamatum totis passim personabat castris. itaque primo velut iussi id facere pauci armati, maior pars inermes ad mare decurrunt; dein plures, postremo prope omnes, et ipse consul, cum frustra revocare fugientes conatus nec imperio nec auctoritate nec precibus ad extremum valuisset. unus remansit M. Licinius Strabo, tribunus militum tertiae legionis, cum tribus signis ab legione sua relictus. hunc in vacua castra impetu facto Histri, cum alius armatus iis nemo obviam isset, in praetorio instrumentem atque adhortantem suos oppresserunt. proelium atrocius quam pro paucitate resistentium fuit, nec ante finitum est, quam tribunus militum quique circa eum constiterant interfecti sunt. praetorio deiecto, direptis quae ibi fuerunt, ad quaestorium forum quintanamque hostes pervenerunt. ibi cum omnium rerum paratam expositamque copiam et stratos lectos in quaestorio invenissent, regulus accubans epulari coepit. mox idem ceteri omnes, armorum hostiumque obliti, faciunt; et ut quibus insuetus liberalior victus esset, avidius vino ciboque corpora onerant.

III. Nequaquam eadem est tum rei forma apud Romanos; terra mari trepidatur: nautici tabernacula detendunt, commeatumque in littore expositum in naves rapiunt, milites in scaphas et mare territi ruunt, nautae metu, ne compleantur navigia, alii turbae obsistunt, alii ab littore naves in altum expellunt. inde certamen, mox etiam pugna cum vulneribus et caede in vicem militum nautarumque oritur, donec iussu consulis procul a terra classis sum-mota est. discernere inde inermes ab armatis coepit. vix mille ducenti ex tanta multitudine, qui arma haberent, perpauci equites, qui equos secum eduxissent, inventi sunt: cetera deformis turba velut lixarum calorumque, praeda vere futura, si belli hostes meminissent. tunc demum nuntius missus ad tertiam legionem revocandam et Gallorum

praesidium; et simul ex omnibus locis ad castra recipienda demendamque ignominiam rediri coeptum est. tribuni militum tertiae legionis pabulum lignaque proicere iubent, centurionibus imperant, ut graviores aetate milites binos in ea iumenta, ex quibus onera deiecta erant, imponant, equites ut singulos e iuvenibus pedites secum in equos tollant. egregiam gloriam legionis fore, si castra metu secundanorum amissa sua virtute recipiant. et recipi facile esse, si in praeda occupati barbari subito opprimantur: sicut ceperint, posse capi. summa militum alacritate adhortatio audita est. ferunt citati signa, nec signiferos armati morantur. priores tamen consul copiaeque, quae a mari reducebantur, ad vallum accesserunt. L. Atius tribunus primus secundae legionis non hortabatur modo milites, sed docebat etiam, si victores Histri, quibus armis cepissent castra, iisdem capta retinere in animo haberent, primum exutum castris hostem ad mare persecuturos fuisse, deinde stationes certe pro vallo habituros: vino somnoque veri simile esse mersos iacere. IV. sub haec A. Baeculonius signiferum suum, notae fortitudinis virum, inferre signum iussit. ille, si unum se sequerentur, quo celerius fieret facturum dixit; conisusque cum trans vallum signum traiecisset, primus omnium portam intravit. et parte alia T. et C. Aelii tribuni militum tertiae legionis cum equitatu adveniunt. confestim et quos binos oneraria in iumenta imposuerant secuti, et consul cum toto agmine. at Histrorum pauci, qui modice vino usi erant, memores fuerant fugae, aliis somno mors continuata est; integraque sua omnia Romani, praeterquam quod vini cibique absumptum erat, receperunt. aegri quoque milites, qui in castris relictis fuerant, postquam intra vallum suos senserunt, armis arreptis caedem ingentem fecerunt. ante omnes insignis opera fuit C. Popillii equitis: Sabello cognomen erat. is pede saucio relictus longe plurimos hostium occidit. ad octo milia Histrorum sunt caesa, captus nemo, quia ira et indignatio inmemores praedae fecit. rex tamen Histrorum temulentus ex convivio, raptim a suis in equum impositus, fugit. ex victoribus ducenti triginta septem

milites perierunt, plures in matutina fuga quam in recipiendis castris.

V. Forte ita evenit, ut Cn. et L. Gavillii Novelli, Aquileienses, cum commeatu venientes, ignari prope in capta castra ab Histris inciderent. ii cum Aquileiam relictis impedimentis refugissent, omnia terrore ac tumultu non Aquileiae modo sed Romae quoque post paucos dies impleverunt; quo non capta tantum castra ab hostibus nec fuga, quae vera erat, sed perditas res deletumque exercitum omnem adlatum est. itaque, quod in tumultu fieri solet, dilectus extra ordinem non in urbe tantum, sed tota Italia indicti. duae legiones civium Romanorum conscriptae, et decem milia peditum cum equitibus quingentis sociis nominis Latini imperata. M. Iunius consul transire in Galliam et ab civitatibus provinciae eius, quantum quaeque posset, militum exigere iussus. simul decretum, ut Ti. Claudius praetor militibus legionis quartae et socium Latini nominis quinque milibus, equitum ducentis quinquaginta, Pisas ut convenirent, ediceret, eamque provinciam, dum consul inde abesset, tutaretur; M. Titinius praetor legionem primam, parem numerum sociorum peditum equitumque, Ariminum convenire iuberet. Nero paludatus Pisas in provinciam est profectus; Titinius C. Cassio tribuno militum Ariminum, qui praeesset legioni, misso dilectum Romae habuit. M. Iunius consul ex Liguribus in provinciam Galliam transgressus, auxiliis protinus per civitates Galliae militibusque coloniis imperatis, Aquileiam pervenit. ibi certior factus exercitum incolumem esse, scriptis litteris Romam, ne tumultuarentur, ipse remissis auxiliis, quae Gallis imperaverat, ad collegam est profectus. Romae magna ex necopinato laetitia fuit: dilectus omissus est, exauctorati qui sacramento dixerant, et exercitus, qui Arimini pestilentia adfectus erat, domum dimissus. Histri magnis copiis cum castra haud procul consulis castris habent, postquam alterum consulem cum exercitu novo advenisse audierunt, passim in civitates dilapsi sunt. consules Aquileiam in hiberna legiones reduxerunt.

VI. Sedato tandem Histrico tumultu senatus consul-

tum factum est, ut consules inter se compararent, uter eorum ad comitia habenda Romam rediret. cum absentem Manlium tribuni plebis Licinius Nerva et C. Papirius Turdus in contionibus lacerarent, rogationemque promulgarent, ne Manlius post idus Martias — prorogatae namque consulibus iam in annum provinciae erant — imperium retineret, uti causam extemplo dicere, cum abisset magistratu, posset, huic rogationi Q. Aelius collega intercessit, magnisque contentionibus obtinuit, ne perferretur.

Per eos dies Ti. Sempronius Gracchus et L. Postumius Albinus ex Hispania Romam cum revertissent, senatus iis a M. Titinio praetore datus in aede Bellonae ad disserendas res quas gessissent postulandosque honores meritos, ut diis immortalibus haberetur honos.

Eodem tempore et in Sardinia magnum tumultum esse litteris T. Aebutii praetoris cognitum est, quas filius eius ad senatum attulerat. Ilienses adiunctis Balarorum auxiliis pacatam provinciam invaserant, nec eis invalido exercitu et magna parte pestilentia absumpto resisti poterat. eadem et Sardorum legati nuntiabant orantes, ut urbibus saltem — iam enim agros deploratos esse — opem senatus ferret. haec legatio totumque quod ad Sardiniam pertinebat ad novos magistratus reiectum est.

Aequae miserabilis legatio Lyciorum, qui crudelitatem Rhodiorum, quibus ab L. Cornelio Scipione attributi erant, querebantur. fuisse sub dicione Antiochi: eam regiam servitutem collatam cum praesenti statu praeclaram libertatem visam. non publico tantum se premi imperio, sed singulos iustum pati servitium. ipsos coniuges liberosque vexari, in corpus, in tergum saeviri, famam, quod indignum sit, maculari dehonestarique, et palam res odiosas fieri iuris etiam usurpandi causa, ne pro dubio habeant nihil inter se et argento parata mancipia interesse. motus his senatus litteras Lyciis ad Rhodios dedit, nec Lycios Rhodiis nec ullos alii cuiquam, qui nati liberi sint, in servitutem dari placere. Lycios ita sub Rhodiorum simul imperio et tutela esse, ut in dicione populi Romani civitates sociae sint.

VII. Triumphi deinde ex Hispania duo continui acti. prior Sempronius Gracchus de Celtiberis sociisque eorum, postero die L. Postumius de Lusitanis aliisque eiusdem regionis Hispanis triumphavit. quadraginta milia pondo argenti Ti. Gracchus transtulit, viginti milia Albinus. militibus denarios quinos vicanos, duplex centurioni, triplex equiti ambo diviserunt; sociis tantumdem quantum Romanis.

Per eosdem forte dies M. Iunius consul ex Histria comitiorum causa Romam venit. eum cum in senatu fatigassent interrogationibus tribuni plebis Papirius et Licinius de his, quae in Histria essent acta, in contionem quoque produxerunt. ad quae cum consul se dies non plus undecim in ea provincia fuisse responderet; quae se absente acta essent, se quoque, ut illos, fama comperta habere; exsequebantur deinde quaerentes, quid ita non potius A. Manlius Romam venisset, ut rationem redderet populo Romano, cur ex Gallia provincia, quam sortitus esset, in Histriam transisset: quando id bellum senatus decrevisset, quando [id bellum] populus Romanus iussisset. at hercule privato quidem consilio bellum susceptum esse, sed gestum prudenter fortiterque. immo utrum susceptum sit nequius an inconsultius gestum, dici non posse. stationes duas necopinantes ab Histris oppressas, castra Romana capta, quod peditum, quod equitum in castris fuerit caesum. ceteros inermes fusosque, ante omnes consulem ipsum, ad mare ac naves fugisse. privatum rationem redditurum earum rerum esse, quoniam consul noluisset.

VIII. Comititia deinde habita. consules creati C. Claudius Pulcher Ti. Sempronius Gracchus. et postero die praetores facti P. Aelius Tubero iterum C. Quinctius Flamininus C. Numisius L. Mummius Cn. Cornelius Scipio C. Valerius Laevinus. Tuberoni urbana iurisdictio, Quinctio peregrina evenit, Numisio Sicilia, Mummio Sardinia: sed ea propter belli magnitudinem provincia consularis facta. Gracchus eam sortitur, Histriam Claudius. Scipio et Laevinus Galliam in duas divisam provincias sortiti sunt. idi-

bus Martiis, quo die Sempronius Claudiusque consulatum inierunt, mentio tantum de provinciis Sardinia Histriaque et utriusque hostibus fuit, qui in his provinciis bellum concivissent. postero die legati Sardorum, qui ad novos magistratus dilati erant, et L. Minucius Thermus, qui legatus Manlii consulis in Histria fuerat, in senatum venit. ab his edoctus est senatus, quantum belli eae provinciae haberent.

Moverunt senatum et legationes socium nominis Latini, quae et censores et priores consules fatigaverant, tandem in senatum introductae. summa querellarum erat, cives suos Romae censos plerosque Romam commigrasse; quod si permittatur, perpaucis lustris futurum ut deserta oppida, deserti agri nullum militem dare possent. Fregellas quoque milia quattuor familiarum transisse ab se Samnites Pelignique querebantur, neque eo minus aut hos aut illos in dilectum militum dare. genera autem fraudis duo mutandae viritum civitatis inducta erant. lex sociis ac nominis Latini, qui stirpem ex sese domi relinquerent, dabat, ut cives Romani fierent. ea lege male utendo alii sociis, alii populo Romano iniuriam faciebant. nam et ne stirpem domi relinquerent, liberos suos quibusquibus Romanis in eam condicionem, ut manumitterentur, mancipio dabant, libertinique cives essent; et quibus stirpes deesset, quam relinquerent, ut cives Romani fiebant **. postea his quoque imaginibus iuris spretis, promiscue sine lege, sine stirpe in civitatem Romanam per migrationem et censum transibant. haec ne postea fierent petebant legati, et ut redire in civitates iuberent socios; deinde ut lege caverent, ne quis quem civitatis mutandae causa suum faceret neve alienaret; et si quis ita civis Romanus factus esset, *civis ne esset*. haec impetrata ab senatu.

IX. Provinciae deinde, quae in bello erant, Sardinia atque Histria decretae. in Sardiniam duae legiones scribi iussae, quina milia in singulas et duceni pedites, treceni equites; et duodecim milia peditum sociorum ac Latini nominis, et sexcenti equites, et decem quinqueremes naves, si deducere ex navalibus vellet. tantumdem peditum equitumque in Histriam, quantum in Sardiniam, decretum.

et legionem unam cum equitibus trecentis, et quinque milia peditum sociorum, et ducentos quinquaginta mittere equites in Hispaniam consules ad M. Titinium iussi. priusquam consules provincias sortirentur, prodigia nuntiata sunt: lapidem in agro Crustumino in lacum Martis de caelo cecidisse; puerum trunci corporis in agro Romano natum, et quadrupedem anguem visum; et Capuae multa in foro aedificia de caelo tacta, et Puteolis duas naves fulminis ictu concrematas esse. inter haec, quae nuntiabantur, lupo etiam Romae interdixit agitata, cum Collina porta intrasset, per Esquilinam magno consecretantium tumultu evasit. eorum prodigiorum causa consules maiores hostias immolarunt, et diem unum circa omnia pulvinaria supplicatio fuit. sacrificiis rite perfectis provincias sortiti sunt: Claudio Histria, Sempronio Sardinia obvenit. legem dein de sociis C. Claudius tulit ex senatus consulto, et edixit, qui socii ac nominis Latini, ipsi maioresve eorum, M. Claudio T. Quinctio censoribus postque ea apud socios nominis Latini censi essent, ut omnes in suam quisque civitatem ante Kal. Novembres redirent. quaestio, qui ita non redissent, L. Mummius praetori decreta est. ad legem et edictum consulis senatus consultum adiectum est, ut dictator, consul, interrex, censor, praetor qui tunc esset, apud eorum quem qui manumitteretur, in libertatem vindicaretur, ut iusiurandum daret, qui eum manumitteret, civitatis mutandae causa manu non mittere: qui id non iuraret, eum manumittendum non censuerunt. haec in posterum causa iurisque dictio C. Claudio consuli decreta est.

X. Dum haec Romae geruntur, M. Iunius et A. Manlius, qui priore anno consules fuerant, cum Aquileiae hibernassent, principio veris in fines Histrorum exercitum introduxerunt; ubi cum effuse popularentur, dolor magis et indignatio diripi res suas cernentes Histros, quam certa spes satis sibi virium adversus duos exercitus excivit. concursu ex omnibus populis iuventutis facto repentinus et tumultuarius exercitus acrius primo impetu quam perseverantius pugnavit. ad quattuor milia eorum in acie

caesa: ceteri omissio bello in civitates passim diffugerunt. inde legatos primum ad pacem petendam in castra Romana, deinde obsides imperatos miserunt. haec cum Romae cognita litteris proconsulum essent, C. Claudius consul veritus, ne forte ea res provinciam exercitumque sibi adimeret, non votis nuncupatis, non paludatis lictoribus, uno omnium certiore facto collega nocte profectus, praiceps in provinciam abiit; ubi inconsultius quam venerat se gessit. nam cum contione advocata fugam e castris A. Manlii adversis auribus militum, quippe qui primi ipsi fugissent, iactasset, et ingessisset probra M. Iunio; quod se dedecoris socium collegae fecisset, ad extremum utrumque decedere provincia iussit. quod cum illi tum consulis imperio dicto audientes futuros esse dicerent, cum is more maiorum, secundum vota in Capitolio nuncupata, lictoribus paludatis profectus ab urbe esset, furens ira vocatum qui pro quaestore Manlii erat catenas poposcit, vinctos se Iunium Manliumque minitans Romam missurum. ab eo quoque spreto consulis imperium est; et circumfusus exercitus, favens imperatorum causae et consuli infestus, animos ad non parendum addebat. postremo fatigatus consul et contumeliis singulorum et multitudinis — nam insuper irridebant — ludibriis, nave eadem qua venerat Aquileiam redit. inde collegae scripsit, ut militum novorum ei parti, quae scripta in Histriam provinciam esset, ediceret Aquileiam ut conveniret, ne quid se Romae teneret, quo minus votis nuncupatis paludatus ab urbe exiret. haec collegae obsequenter facta, brevisque dies ad conveniendum edicta est. Claudius prope consecutus est litteras suas. contione adveniens de Manlio et Iunio habita, non ultra triduum moratus Romae, paludatis lictoribus, votisque in Capitolio nuncupatis, in provinciam aequae ac prius praecipiti celeritate abiit. XI. paucis ante diebus Iunius Manliusque oppidum Nesactium, quo se principes Histrorum et regulus ipse Aepulo receperat, summa vi oppugnare coeperant. eo Claudius duabus legionibus novis adductis, veteri exercitu cum suis ducibus dimisso, ipse oppidum circumsegit et vineis oppugnare

intendit, amnemque praeterfluentem moenia, qui et impedimento oppugnantibus erat et aquationem Histris praebebat, multorum dierum opere exceptum novo alveo avertit. ea res barbaros miraculo terruit abscisae aquae; et ne tum quidem memores pacis, in caedem coniugum ac liberorum versi, etiam ut spectaculo hostibus tam foedum facinus esset, palam in muris trucidatos praecipitabant. inter simul complorationem feminarum puerorumque, simul nefandam caedem, milites transgressi murum oppidum intrarunt. cuius capti tumultum ut ex pavido clamore fugientium accepit rex, traiecit ferro pectus, ne vivus caperetur: ceteri capti aut occisi. duo deinde oppida, Mutila et Faveria, vi capta et deleta. praeda, ut in gente inopi, spe maior fuit, et omnis militibus concessa est. quinque milia capitum sexcenta triginta duo sub corona venierunt. auctores belli virgis caesi et securi percussi. Histria tota trium oppidorum excidio et morte regis pacata est; omnesque undique populi obsidibus datis in dicionem venerunt.

Sub Histrici finem belli apud Ligures concilia de bello haberi coepta. XII. Ti. Claudius proconsul, qui praetor priore anno fuerat, cum praesidio legionis unius Pisis praeerat. cuius litteris senatus certior factus eas ipsas litteras ad C. Claudium — nam alter consul iam in Sardiniam traiecerat — deferendas censet, et adicit decretum, quoniam Histria provincia confecta esset, si ei videretur, exercitum traduceret in Ligures. simul ex litteris consulis, quas de rebus in Histria gestis scripserat, in biduum supplicatio decreta. et ab altero consule Ti. Sempronio in Sardinia prospere res gesta. exercitum in agrum Sardorum Iliensium induxit: Balarorum magna auxilia Iliensibus venerant: cum utraque gente signis collatis confligit. fusi fugatique hostes, castrisque exuti, duodecim milia armatorum caesa. postero die arma lecta conici in acervum iussit consul, sacrumque id Vulcano cremavit. victorem exercitum in hiberna sociarum urbium reduxit. et C. Claudius litteris Ti. Claudii et senatus consulto accepto ex Histria legiones in Ligures transduxit. ad Scultennam

flumen in campos progressi castra habebant hostes. ibi cum his acie dimicatum. quindecim milia caesa, plus septingenti aut in proelio aut in castris — nam ea quoque expugnata sunt — capti, et signa militaria unum et quinquaginta capta. Ligures, reliquiae caedis, in montes refugerunt passim; populantique campestris agros consuli nulla usquam apparuerunt arma. Claudius duarum gentium uno anno victor, duabus, quod raro alius, in consalatu pacatis provinciis Romam revertit.

XIII. Prodigia eo anno nuntiata, in Crustumino avem sangualem, quam vocant, sacrum lapidem rostro cecidisse, bovem in Campania locutam, vaccam aeneam Syracusis ab agresti tauro, qui pecore aberrasset, initam ac semine adpersam. in Crustumino diem unum in ipso loco supplicatio fuit, et in Campania bos alenda publice data, Syracusanumque prodigium expiatum editis ab haruspibus diis, quibus supplicaretur.

Pontifex eo anno mortuus est M. Claudius Marcellus, qui consul censorque fuerat. in eius locum suffectus est pontifex filius eius M. Marcellus. et Lunam colonia eodem anno duo milia civium Romanorum sunt deducta. triumviri deduxerunt P. Aelius M. Aemilius Lepidus Cn. Sici-nius; quinquagena et singula iugera et semisses agri in singulos dati sunt. de Ligure is captus ager erat; Etrusco-
rum ante quam Ligurum fuerat.

C. Claudius consul ad urbem venit; cui, cum in senatu de rebus in Histria Liguribusque prospere gestis disseruisset, postulanti triumphus est decretus. triumphavit in magistratu de duabus simul gentibus. tulit in eo triumpho denarium trecenta septem milia, et victoriatum octoginta quinque milia septingentos duos. militibus in singulos quini deni denarii dati; duplex centurioni, triplex equiti. sociis dimidio minus quam civibus datum. itaque taciti, ut iratos esse sentires, secuti sunt currum.

XIV. Cum is triumphus de Liguribus agebatur, Ligures postquam senserunt non consularem tantum exercitum Romam abductum, sed legionem ab Ti. Claudio Pisis dimissam, soluti metu, clam exercitu indicto, per trans-

versos limites superatis montibus in campos degressi, agrum Mutinensem populati, repentino impetu coloniam ipsam ceperunt. id ubi Romam adlatum est, senatus C. Claudium consulem comitia primo quoque tempore habere iussit, creatisque in annum magistratibus in provinciam redire et coloniam ex hostibus recipere. ita uti censuit senatus, comitia habita. consules creati Cn. Cornelius Scipio Hispallus Q. Petillius Spurius. praetores inde facti M. Popillius Laenas P. Licinius Crassus M. Cornelius Scipio L. Papirius Maso M. Aburius L. Aquillius Gallus. C. Claudio consuli prorogatum in annum imperium et Gallia provincia; et ne Histri idem quod et Ligures facerent, socios nominis Latini in Histriam mitteret, quos triumphii causa de provincia deduxisset. Cn. Cornelio et Q. Petillio consulibus, quo die magistratum inierunt, immolantibus Iovi singulis bubus, uti solet, in ea hostia, qua Q. Petillius sacrificavit, in iocinere caput non inventum. id cum ad senatum rettulisset, bove perlitare iussus. de provinciis deinde consultus senatus Pisas et Ligures provincias consulibus decrevit; cui Pisae provincia obvenisset, cum magistratum creandorum tempus esset, ad comitia reverti iussit. additum decreto, ut binas legiones novas scriberent et trecenos equites; et dena milia peditum sociis nominique Latino, et sexcenos imperarent equites. Ti. Claudio prorogatum est imperium in id tempus, quo in provinciam consul venisset. XV. dum de iis rebus in senatu agitur, Cn. Cornelius evocatus a viatore, cum templo egressus esset, paulo post rediit confuso vultu, et exposuit patribus conscriptis bovis sescenaris, quem immolavisset, iecur diffluxisse. id se victimario nuntianti parum credentem ipsum aquam effundi ex olla, ubi exta coquerentur, iussisse, et vidisse ceteram integram partem extorum, iecur omne inenarrabili tabe absumptum. territis eo prodigio patribus, et alter consul curam adiecit, qui se, quod caput iocineri defuisset, tribus bubus perlitasse negavit. senatus maioribus hostiis usque ad litationem sacrificari iussit. ceteris diis perlitatum fuerunt: Saluti Petillium perlitasse negant. inde consules praetoresque provincias sor-

titi. Pisae Cn. Cornelio, Ligures Petillio obvenerunt. praetores L. Papirius Maso urbanam, M. Aburius inter peregrinos sortiti sunt. M. Cornelius Scipio Maluginensis Hispaniam ulteriorem, L. Aquillius Gallus Siciliam habuit. duo deprecati sunt, ne in provincias irent, M. Popillius in Sardiniam: Gracchum eam provinciam pacare, et T. Aebutium praetorem adiutorem ab senatu datum esse. interrupti tenorem rerum, in quibus peragendis continuatio ipsa efficacissima esset, minime convenire. inter traditionem imperii novitatemque successoris, quae noscendis prius quam agendis rebus imbuenda sit, saepe bene gerendae rei occasiones interciderere. probata Popillii excusatio est. P. Licinius Crassus sacrificiis se impediri sollemnibus excusabat, ne in provinciam iret. citerior Hispania obvenerat. ceterum aut ire iussus, aut iurare pro contione sollemni sacrificio se prohiberi. id ubi in P. Licinio ita statutum est, et ab se uti iusiurandum acciperent M. Cornelius postulavit, ne in Hispaniam ulteriorem iret. praetores ambo in eadem verba iurarunt. M. Titinius et T. Fonteius proconsules manere cum eodem imperii iure in Hispania iussi; et ut in supplementum his tria milia civium Romanorum cum equitibus ducentis, quinque milia socium Latini nominis et trecenti equites mitterentur.

XVI. Latinae feriae fuere ante diem tertium nonas Maias, in quibus quia in una hostia magistratus Lanuvinus precatus non erat populo Romano Quiritium, religioni fuit. id cum ad senatum relatum esset senatusque ad pontificum collegium rejecisset, pontificibus, quia non recte factae Latinae essent, instauratis Latinis placuit Lanuvinos, quorum opera instauratae essent, hostias praebere. accesserat ad religionem quod Cn. Cornelius consul ex monte Albano rediens concidit, et parte membrorum captus, ad Aquas Cumanas profectus ingravescente morbo Cumis decessit. sed inde mortuus Romam adlatus et funere magnifico elatus sepultusque est. pontifex idem fuerat. consul Q. Petillius cum primum per auspicia posset, collegae subrogando comitia habere iussus et Latinas edicere, comitia in ante diem tertium nonas Sextiles, Latinas in ante

diem tertium idus Sextiles edixit. plenis religionum animis prodigia insuper nuntiata, Tusculi facem in caelo visam, Gabiis aedem Apollinis et privata aedificia complura, Graviscis murum portamque de caelo tacta. ea patres procurari, uti pontifices censuissent, iusserunt.

Dum consules primum religiones, deinde alterum alterius mors et comitia et Latinarum instauratio impediunt, interim C. Claudius exercitum ad Mutinam, quam Ligures priore anno ceperant, admovit. ante triduum quam oppugnare coeperat, receptam ex hostibus colonis restituit. octo milia ibi Ligurum intra muros caesa; litteraeque Romam extemplo scriptae, quibus non modo rem exponeret, sed etiam gloriaretur sua virtute ac felicitate neminem iam cis Alpes hostem populi Romani, agrique aliquantum captum, qui multis milibus hominum dividi viritum posset. XVII. et Ti. Sempronius eodem tempore in Sardinia multis secundis proeliis Sardos perdomuit. quindecim milia hostium sunt caesa: omnes Sardorum populi, qui defece- rant, in dicionem redacti. stipendiariis veteribus duplex vectigal imperatum exactumque: ceteri frumentum contulerunt. pacata provincia obsidibusque ex tota insula ducentis triginta acceptis legati Romam, qui ea nuntiarent, missi, quique ab senatu peterent, ut ob eas res ductu auspicioque Ti. Sempronii prospere gestas diis immortalibus honos haberetur, ipsique decedenti de provincia exercitum secum deportare liceret. senatus in aede Apollinis legatorum verbis auditis supplicationem in biduum decrevit, et quadraginta maioribus hostiis consules sacrificare iussit, Ti. Sempronium proconsulem exercitumque eo anno in provincia manere.

Comitia deinde consulis unius subrogandi, quae in ante diem tertium nonas Sextiles edicta erant, eo ipso die sunt confecta. Q. Petillius consul collegam, qui extemplo magistratum occiperet, creavit C. Valerium Laevinum. is iam diu cupidus provinciae, cum opportuna cupiditati eius litterae adlatae essent Ligures rebellasse, nonis Sextilibus paludatus ** litteris auditis tumultus eius causa legionem tertiam ad C. Claudium proconsulem in Galliam

proficisci iussit, et duumviros navales cum classe Pisas ire, qui Ligurum oram, maritimum quoque terrorem admoventes, circumvectarentur. eodem Pisas et Q. Petillius consul ad conveniendum exercitui diem edixerat. et C. Claudius proconsul audita rebellione Ligurum praeter eas copias, quas secum Parmae habebat, subitariis collectis militibus, exercitum ad fines Ligurum admovit. XVIII. hostes sub adventum C. Claudii, a quo duce se meminerant nuper ad Scultennam flumen victos fugatosque, locorum magis praesidio adversus infelicitate expertam vim quam armis se defensuri duos montes Letum et Balistam ceperunt, muroque insuper amplexi. tardius ex agris demigrantes oppressi ad mille et quingenti perierunt: ceteri montibus se tenebant, et ne in metu quidem feritatis ingentiae obliti saeviunt in praedam, quae Mutinae parta erat. captivos cum foeda laceratione interficiunt; pecora in fanis trucidant verius passim quam rite sacrificant. satiiati caede animantium, quae inanima erant parietibus affligunt, vasa omnis generis usui magis quam ornamento in speciem facta. Q. Petillius consul, ne absente se debellaretur, litteras ad C. Claudium misit, ut cum exercitu ad se in Galliam veniret: campis Macris se eum expectaturum. litteris acceptis Claudius ex Liguribus castra movit, exercitumque ad campos Macrois consuli tradidit. eodem [tempore] paucis post diebus C. Valerius consul alter venit. ibi divisis copiis, priusquam digrederentur, communiter ambo exercitus lustraverunt. tum sortiti, quia non ab eadem utrumque parte adgredi hostem placebat, regiones quas peterent. Valerium auspicato sortitum constabat, quod in templo fuisset: in Petillio id vitio factum postea augures responderunt, quod extra templum sortem in sitellam in templum latam foris ipse ** oporteret. profecti inde in diversas regiones. Petillius adversus Balistae et Leti iugum, quod eos montes perpetuo dorso inter se iungit, castra habuit. ibi adhortantem eum pro contione milites, immemorem ambiguitatis verbi, ominatum ferunt se eo die Letum capturum esse. duabus simul partibus subire in adversos montes coepit. ea pars, in qua ipse erat,

impigre succedebat. alteram hostes cum propulissent, ut restitueret rem inclinatam, consul equo advectus suos quidem a fuga revocavit, ipse dum incautius ante signa obversatur, missili traiectus cecidit. nec hostes ducem occisum senserunt, et suorum pauci, qui viderant, haud neglegenter, ut qui in eo victoriam verti scirent, corpus occultavere. alia multitudo peditum equitumque deturbatis hostibus montes sine duce cepere. ad quinque millia Ligurum occisa: ex Romano exercitu duo et quinquaginta ceciderunt. super tam evidentem tristis ominis eventum, etiam ex pullario auditum est vitium in auspicio fuisse, nec id consulem ignorasse. C. Valerius audita

periti religionum iurisque publici, quando duo ordinarii consules eius anni alter morbo alter ferro perisset, suffectum consulem negabant recte comitia habere posse.

deduxit. XIX. cis Apenninum Garuli et Lopicini et Hergetes, trans Apenninum Brinates fuerant. intra Audenam amnem P. Mucius cum iis, qui Lunam Pisasque depopulati erant, bellum gessit, omnibusque in dicionem redactis arma ademit. ob eas res in Gallia Liguribusque gestas duorum consulum ductu auspicioque senatus in triduum supplicationes decrevit et quadraginta hostiis sacrificari iussit.

Et tumultus quidem Gallicus et Ligustinus, qui principio eius anni exortus fuerat, haud magno conatu brevi oppressus erat: belli Macedonici subibat iam cura, miscente Perseo inter Dardanos Bastarnasque certamina. et legati, qui missi ad res visendas in Macedoniam erant, iam reverterant Romam, renuntiaverantque bellum in Dardania esse. simul venerant et ab rege Perseo oratores, qui purgarent nec accitos ab eo Bastarnas nec auctore eo quicquam facere. senatus nec liberat eius culpae regem neque arguit: moneri eum tantum modo iussit, ut etiam atque etiam curaret, ut sanctum haberet foedus, quod ei cum Romanis esse videri posset. Dardani cum Bastarnas non modo non excedere finibus suis, quod spe-

raverant, sed graviores fieri in dies cernerent subnixos Thracum accolarum et Scordischorum auxiliis, audendum aliquid vel temere rati, omnes undique armati ad oppidum, quod proximum castris Bastarnarum erat, conveniunt. hiems erat, et id anni tempus elegerant, ut Thraces Scordisque in fines suos abirent. quod ubi ita factum et solos iam esse Bastarnas audierunt, bifariam dividunt copias, pars ut recto itinere ad lacessendum ex aperto iret, pars devio saltu circumducta ab tergo adgrederetur. ceterum priusquam circumire castra hostium possent, pugnatum est; victique Dardani compelluntur in urbem, quae fere duodecim milia ab castris Bastarnarum aberat. victores confestim circumsidunt urbem, haud dubie postero die aut metu dedituris se hostibus aut vi expugnaturi. interim Dardanorum altera manus, quae circumducta erat, ignara cladis suorum, castra Bastarnarum sine praesidio relicta

XX. more sella eburnea posita ius dicebat, disceptabatque controversias minimarum rerum. adeoque nulli fortunae adhaerebat animus per omnia genera vitae errans, uti nec sibi nec aliis, quinam homo esset, satis constaret. non adloqui amicos, vix notis familiariter arridere, magnificentia inaequali sese aliosque ludificari: quibusdam honoratis magnoque aestimantibus se puerilia, ut escae aut lusus, munera dare, alios nihil exspectantes ditare. itaque nescire quid sibi vellet quibusdam videri, quidam ludere eum simpliciter, quidam haud dubie insanire aiebant. in duabus tamen magnis honestisque rebus vere regius erat animus, in urbium donis et deorum cultu. Megalopolitanis in Arcadia murum se circumdaturum urbi est pollicitus, maioremque partem pecuniae dedit; Tegeae theatrum magnificum e marmore facere instituit; Cyzici in Prytaneum — id est penetrale urbis, ubi publice, quibus is honos datus est, vescuntur — vasa aurea mensae unius posuit. Rhodiis ut nihil unum insigne, ita omnis generis, ut quaeque usus eorum postulaverunt, dona dedit. magnificentiae vero in deos vel Iovis Olympii templum Athe-

nis, unum in terris inchoatum pro magnitudine dei, potest testis esse: sed et Delon aris insignibus statuarumque copia exornavit, et Antiocheae Iovis Capitolini magnificentum templum, non laqueatum auro tantum, sed parietibus totis lamina inauratum, et alia multa in aliis locis pollicitus, quia perbreve tempus regni eius fuit, non perfecit. spectaculorum quoque omnis generis magnificentia superiores reges vicit; reliquorum sui moris et copia Graecorum artificum: gladiatorum munus Romanae consuetudinis primo maiore cum terrore hominum, insuetorum ad tale spectaculum, quam voluptate dedit; deinde saepius dando, et modo vulneribus tenus, modo sine missione etiam, et familiare oculis grātumque id spectaculum fecit, et armorum studium plerisque iuvenum accendit. itaque qui primo ab Roma magnis pretiis paratos gladiatores arcessere solitus erat, iam suo

pio inter peregrinos. XXI. M. Atilio praetori provincia Sardinia obvenerat: sed cum legione nova, quam consules conscripserant, quinque milibus peditum trecentis equitibus, in Corsicam iussus est transire. dum is ibi bellum gereret, Cornelio prorogatum imperium, uti obtineret Sardiniam. Cn. Servilio Caepioni in Hispaniam ulteriorem et P. Furio Philo in citeriorem tria milia peditum Romanorum, equites centum quinquaginta, et socium Latini nominis quinque milia peditum, trecenti equites: Sicilia L. Claudio sine supplemento decreta. duas praeterea legiones consules scribere iussi cum iusto numero peditum equitumque, et decem milia peditum sociis imperare et sexcentos equites. dilectus consulibus eo difficilior erat, quod pestilentia, quae priore anno in boves ingruerat, eo verterat in hominum morbos. qui inciderant, haud facile septimum diem superabant; qui superaverant, longinquo, maxime quartanae, implicabantur morbo. servitia maxime moriebantur: eorum strages per omnes vias insepultorum erat. ne liberorum quidem funeribus Libitina sufficebat. cadavera intacta a canibus ac vulturibus tabes absumebat; satisque constabat nec illo nec priore anno in tanta strage

boum hominumque vulturium usquam visum. sacerdotes publici ea pestilentia mortui sunt Cn. Servilius Caepio pontifex, pater praetoris, et Ti. Sempronius Ti. F. Longus decemvir sacrorum, et P. Aelius Paetus augur, et Ti. Sempronius Gracchus, et C. Atellus Mamilius curio maximus, et M. Sempronius Tuditanus pontifex. pontifices suffecti sunt C. Sulpicius Galba ** in locum Tuditani. augures suffecti sunt in Gracchi locum T. Veturius Gracchus Sempronianus, in P. Aelii Q. Aelius Paetus. decemvir sacrorum C. Sempronius Longus, curio maximus C. Scribonius Curio sufficitur. cum pestilentiae finis non fieret, senatus decrevit, uti decemviri libros Sibyllinos adirent. ex decreto eorum diem unum supplicatio fuit, et Q. Marcio Philippo verba praeunte populus in foro votum concepit, si morbus pestilentiaque ex agro Romano emota esset, biduum ferias ac supplicationem se habiturum. in Veienti agro biceps natus puer, et Sinuessae unimanus, et Auximi puella cum dentibus; et arcus interdiu sereno caelo super aedem Saturni in foro Romano intentus, et tres simul soles effulserunt, et faces eadem nocte plures per caelum lapsae sunt in Lanuvino; Caeritesque anguem in oppido suo iubatam, aureis maculis sparsam, apparuisse adfirmabant; et in agro Campano bovem locutum esse satis constabat.

XXII. Legati nonis Iuniis ex Africa redierunt, qui convento prius Masinissa rege Carthaginiem ierant: ceterum certius aliquanto, quae Carthagine acta essent, ab rege rescierant quam ab ipsis Carthaginiensibus. compertum tamen adfirmaverunt legatos ab rege Perseo venisse, iisque noctu senatum in aede Aesculapii datum esse. ab Carthagine legatos in Macedoniam missos et rex adfirmaverat et ipsi parum constanter negaverant. in Macedoniam quoque mittendos legatos senatus censuit. tres missi sunt, C. Laelius M. Valerius Messalla Sex. Digitius. Perseus per id tempus, quia quidam Dolopum non parebant, et de quibus ambigebatur rebus disceptationem ab rege ad Romanos revocabant, cum exercitu profectus sub ius iudiciumque suum totam coegit gentem. inde per Oetaeos montes transgressus, religionibus quibusdam animo ob-

iectis, oraculum aditurus Delphos escendit. cum in media repente Graecia apparuisset, magnum non finitimis modo urbibus terrorem praebeuit, sed in Asiam quoque ad regem Eumenen nuntii tumultuosi missi. triduum, non plus Delphis moratus, per Phthiotidem Achaïam Thessaliâque sine damno iniuriâque agrorum, per quos iter fecit, in regnum rediit. nec earum tantum civitatum, per quas iturus erat, satis habuit animos sibi conciliare: aut legatos aut litteras dimisit, petens ne diutius simultatum, quae cum patre suo fuissent, meminissent: nec enim tam atroces fuisse eas, ut non cum ipso potuerint ac debuerint finire; secum quidem omnia illis integra esse ad instituentem fideliter amicitiam: cum Achaeorum maxime gente reconciliandae gratiae viam quaerebat. XXIII. haec una ex omni Graecia gens et Atheniensium civitas, eo processerat irarum, ut finibus interdiceret Macedonibus. itaque servitiis ex Achaia fugientibus receptaculum Macedonia erat, quia, cum finibus suis interdixissent, intrare regni terminos ipsi non audebant. id cum Perseus animadvertisset, comprehensis omnibus litterae **. ceterum ne similis fuga servorum postea fieret, cogitandum et illis esse. recitatis his litteris per Xenarchum praetorem, qui privatae gratiae aditum apud regem quaerebat, et plerisque moderate et benigne scriptas esse consentibus litteras, atque his maxime qui praeter spem recepturi essent amissa mancipia, Callicrates ex iis qui in eo verti salutem gentis crederent, si cum Romanis inviolatum foedus servaretur, „parva“ inquit „aut mediocris res, Achaei, quibusdam videtur agi: ego maximam omnium gravissimamque non agi tantum arbitror, sed quodam modo actam esse. nam qui regibus Macedonum Macedonibusque ipsis finibus interdixissemus, manereque id decretum, scilicet ne legatos, ne nuntios admitteremus regum, per quos aliquorum ex nobis animi sollicitarentur, ii contionantem quodam modo absentem audimus regem, et, si diis placet, orationem eius probamus. et cum ferae bestiae cibum ad fraudem suam positum plerumque aspernentur et refugiant, nos caeci specie parvi beneficii inescamur, et servulorum minimi

pretii recipiendorum spe nostram ipsorum libertatem sub-
rui et temptari patimur. quis enim non videt viam regiae
societatis quaeri, qua Romanum foedus, quo nostra omnia
continentur, violetur? nisi hoc dubium alicui est, bellan-
dum Romanis cum Perseo esse, et quod vivo Philippo
exspectatum, morte eius interpellatum est, id post mortem
Philippi futurum. duos, ut scitis, habuit filios Philippus,
Demetrium et Persea. genere materno, virtute, ingenio,
favore Macedonum longe praestitit Demetrius. sed quia
in Romanos odii regnum posuerat praemium, Demetrium
nullo alio crimine quam Romanae amicitiae initae occidit,
Persea, quem populo Romano prius poenae quam regni
heredem futurum sciebat, regem fecit. itaque quid hic
post mortem patris egit aliud quam bellum paravit? Ba-
starnas primum ad terrorem omnium in Dardaniam immisit;
qui si sedem eam tenuissent, graviores eos accolae Grae-
cia habuisset quam Asia Gallos habebat. ea spe depulsus
non tamen belli consilia omisit: immo, si vere volumus
dicere, iam inchoavit bellum. Dolopiam armis subegit, nec
provocantes de controversiis ad disceptationem populi
Romani audivit. inde transgressus Oetam, ut repente in
medio umbilico Graeciae conspiceretur, Delphos descendit.
haec usurpatio itineris insoliti quo vobis spectare videtur?
Thessaliam deinde peragravit: quod sine ullius eorum
quos oderat noxia, hoc magis temptationem metuo. inde
litteras ad nos cum muneris specie misit, et cogitare iubet,
quo modo in reliquum hoc munere non egeamus, hoc est
ut decretum, quo arcentur Peloponneso Macedones, tolla-
mus; rursus legatos regios, et hospitia cum principibus
et mox Macedonum exercitus, ipsum quoque a Delphis
— quantum enim interfuit fretum? — traicientem in Pe-
loponnesum videamus, immisceamur Macedonibus arma-
tibus se adversus Romanos. ego nihil novi censeo decer-
nendum, servandaque omnia integra, donec ad certum
redigatur, vanusne hic timor noster an verus fuerit. si pax
inviolata inter Macedonas Romanosque manebit, nobis
quoque amicitia et commercium sit: nunc de eo cogitare
periculosum et immaturum videtur.“

XXIV. Post hunc Archo, frater Xenarchi praetoris, ita disseruit. „difficilem orationem Callicrates et mihi et omnibus, qui ab eo dissentimus, fecit: agendo enim Romanae societatis causam ipse, temptarique et oppugnari dicendo quam nemo neque temptat neque oppugnat, effecit, ut qui ab se dissentiret, adversus Romanos dicere videretur. ac primum omnium, tamquam non hic nobiscum fuisset, sed aut ex curia populi Romani veniret aut regum arcanis interesset, omnia scit et nuntiat quae occulte facta sunt. divinat etiam quae futura fuerint, si Philippus vixisset, quid ita Perseus regni heres sit, quid parent Macedones, quid cogitent Romani. nos autem, qui nec ob quam causam nec quem ad modum perierit Demetrius scimus, nec quid Philippus, si vixisset, facturum fuerit, ad haec quae palam geruntur consilia nostra accommodare oportet. ac scimus Persea regno accepto legatos Romam misisse, regem Persea ab populo Romano appellatum; audimus legatos Romanos venisse ad regem, et eos benigne exceptos. haec omnia pacis equidem signa esse iudico, non belli; nec Romanos offendi posse, si ut bellum gerentes eos secuti sumus, nunc quoque pacis auctores sequamur. cur quidem nos inexpiabile omnium soli bellum adversus regnum Macedonum geramus, non video. opportuni propinquitate ipsa Macedoniae sumus? an infirmissimi omnium, tamquam, quos nuper subiecit, Dolopes? immo contra ea vel viribus nostris, deum benignitate, vel regionis intervallo tuti. sed simus aequae subiecti ac Thessali Aetolique: nihilo plus fidei auctoritatisque habemus adversus Romanos, qui semper socii atque amici fuimus, quam Aetoli, qui paulo ante hostes fuerunt? quod Aetolis, quod Thessalis, quod Epirotis, omni denique Graeciae cum Macedonibus iuris est, idem et nobis sit. cur execrabilis ista nobis solis velut dissertio iuris humani est? fecerit aliquid Philippus, cur adversus eum armatum et bellum gerentem hoc decerneremus: quid Perseus, novus rex, omnis iniuriae insons, suo beneficio paternas simulas obliterans, meruit, cur soli omnium hostes ei simus? quamquam et illud dicere poteram, tanta priorum Mac-

doniae regum merita erga nos fuisse, ut Philippi unius iniurias, si quae forte fuerunt, ** utique post mortem; cum classis Romana Cenchreis staret, consul cum exercitu Elateae esset, triduum nos in concilio fuisse consultantes, utrum Romanos an Philippum sequeremur. nihil metus praesens ab Romanis sententias nostras inclinarit: fuit certe tamen aliquid, quod tam longam deliberationem faceret; id quod erat vetusta coniunctio cum Macedonibus, vetera et magna in nos regum merita. valeant et nunc eadem illa, non ut praecipue amici, sed ne praecipue inimici simus. ne id quod non agitur, Callicrates, simulaverimus: ac nemo novae societatis aut novi foederis, quo nos temere illigemus, conscribendi est auctor; sed commercium tantum iuris praebendi repetendique sit, ne interdictione finium nostros quoque et nos regno arceamus, ne servis nostris aliquo fugere liceat. quid hoc adversus Romana foedera est? quid rem parvam et apertam magnam et suspectam facimus? quid vanos tumultus ciemus? quid ut ipsi locum adsentandi Romanis habeamus, suspectos alios invisosque efficimus? si bellum erit, ne Perseus quidem dubitat, quin Romanos secuturi simus. in pace etiam si non odia finiuntur, intermittantur.“ cum iidem huic orationi, qui litteris regis adsensi erant, adsentirentur, indignatione principum, quod quam rem ne legatione quidem dignam iudicasset Perseus, litteris paucorum versum impetraret, decretum differtur. legati deinde postea missi ab rege, cum Megalopoli concilium esset; dataque opera est ab iis, qui offensionem apud Romanos timebant, ne admitterentur.

XXV. Per haec tempora Aetolorum in semet ipsos versus furor mutuis caedibus ad internecionem adducturus videbatur gentem. fessi deinde et Romam utraque pars miserunt legatos, et inter se ipsi de reconcilianda concordia agebant; quae novo facinore discussa res veteres etiam iras excitavit. exsulibus Hypataeis, qui factionis Proxeni erant, cum reditus in patriam promissus esset fidesque data per principem civitatis Eupolemum, octoginta illustres homines, quibus redeuntibus inter ceteram

multitudinem Eupolemus etiam obuius exierat, cum salutatione benigne excepti essent dextraeque datae, ingredientes portam, fidem datam deosque testes nequiquam invocantes interfecti sunt. inde gravius de integro bellum exarsit. C. Valerius Laevinus et Ap. Claudius Pulcher et C. Memmius et M. Popillius et L. Canuleius missi ab senatu venerant. apud eos cum Delphis utriusque partis legati magno certamine agerent, Proxenus maxime cum causa tum eloquentia praestare visus est; qui paucos post dies ab Orthobula uxore veneno est sublatus, damnataque eo crimine in exsilium abiit. idem furor et Cretenses lacerabat. adventu deinde Q. Minucii legati, qui cum decem navibus missus ad sedanda eorum certamina erat, in spem pacis venerant. ceterum indulgiae tantum sex mensum fuerunt: inde multo gravius bellum exarsit. Lycii quoque per idem tempus ab Rhodiis bello vexabantur. sed externorum inter se bella, quo quaeque modo gesta sunt, persequi non operae est satis superque oneris sustinenti res a populo Romano gestas scribere.

XXVI. Celtiberi in Hispania, qui bello domiti se Ti. Graccho dediderant, pacati manserant M. Titinio praetore obtinente provinciam, rebellarunt sub adventum Ap. Claudii, orsiue bellum sunt ab repentina oppugnatione castrorum Romanorum. prima lux ferme erat, cum vigiles in vallo quique in portarum stationibus erant, cum vidissent procul venientem hostem, ad arma conclamaverunt. Ap. Claudius signo proposito pugnae, paucis adhortatus milites, tribus simul portis eduxit. obsistentibus ad exitum Celtiberis primo par utrimque proelium fuit, quia propter angustias non omnes in faucibus pugnare poterant Romani: urgentes deinde alii alios sicubi evaserunt extra vallum, ut pandere aciem et exaequari cornibus hostium, quibus circumibantur, possent, ita repente irruperunt, ut sustinere impetum eorum Celtiberi nequirent. ante horam secundam pulsi sunt: ad quindecim milia *caesa aut* capta: signa adempta duo et triginta. castra etiam eo die expugnata, debellatumque: nam qui superfuere proelio, in oppida sua dilapsi sunt. quieti deinde paruerunt imperio.

XXVII. Censores eo anno creati Q. Fulvius Flaccus et A. Postumius Albinus legerunt senatum: princeps lectus M. Aemilius Lepidus pontifex maximus. de senatu novem eiecerunt. insignes notae fuerunt M. Corneli Maluginensis, qui biennio ante praetor in Hispania fuerat, et L. Corneli Scipionis praetoris, cuius tum inter cives et peregrinos iurisdictio erat, et Cn. Fulvii, qui frater germanus et, ut Valerius Antias tradit, consors etiam censoris erat. consules votis [etiam] in Capitolio nuncupatis in provincias profecti sunt. exin M. Aemilio senatus negotium dedit, ut Patavinorum in Venetia seditionem comprimeret, quos certamine factionum ad intestinum bellum exarsisse et ipsorum legati attulerant. legati qui in Aetoliam ad similes motus comprimendos ierant, renuntiarent coerceri rabiem gentis non posse. Patavinis saluti fuit adventus consulis; neque aliud quod ageret in provincia cum habuisset, Romam rediit. censores vias sternendas silice in urbe, glareae extra urbem substruendas marginandasque primi omnium locaverunt, pontesque multis locis faciendos; et scenam aedilibus praetoribusque praebendam; et carceres in circo, et ova ** ad notas curriculis numerand ** dam, et metas trans ** et caveas ferrea ** intromitterentur ** ferreis in monte Albano consulibus, et clivum Capitolinum silice sternendum curaverunt, et porticum ab aede Saturni in Capitolium ad senaculum, ac super id curiam. et extra portam Trigeminam emporium lapide straverunt stipitibusque saepserunt, et porticum Aemiliam reficiendam curarunt, gradibusque ascensum ab Tiberi in emporium fecerunt. et extra eandem portam in Aventinum porticum silice straverunt, et eo publico ab aede Veneris fecerunt. iidem Calatiae et Auximi muros faciendos locaverunt; venditisque ibi publicis locis pecuniam, quae redacta erat, tabernis utrique foro circumdandis consumpserunt. et alter ex iis Fulvius Flaccus — nam Postumius nihil nisi senatus Romani populive iussu se locaturum ** ipsarum pecunia Iovis aedem Pisauri, et Fundis, et Potentiae etiam aquam adducendam, et Pisauri viam silice sternendam, et Sinuessam a ga ** aviariae, in his et clo ** un:

circumducend ** et forum porticibus tabernisque claudendum et Ianos tres faciendos. haec ab uno censore opera locata cum magna gratia colonorum. in moribus quoque regendis diligens et severa censura fuit. multis equi adempti.

XXVIII. Exitu prope anni diem supplicatio fuit ob res prospere gestas in Hispania ductu auspicioque Ap. Claudii proconsulis; et maioribus hostiis viginti sacrificatum. et alterum diem supplicatio ad Cereris Liberi Liberaeque fuit, quod ex Sabinis terrae motus ingens cum multis aedificiorum ruinis nuntiatus erat. cum Ap. Claudius ex Hispania Romam redisset, decrevit senatus, ut ovans urbem iniret. iam consularia comitia appetebant; quibus magna contentione habitis propter multitudinem petentium creati L. Postumius Albinus et M. Popillius Laenas. praetores inde facti N. Fabius Buteo M. Matienus C. Cicereius M. Furius Crassipes iterum A. Atilius Serranus iterum C. Cluvius Saxula iterum. comitiis perfectis Ap. Claudius Centho ex Celtiberis ovans cum in urbem iniret, decem milia pondo argenti, quinque milia auri in aerarium tulit. flamen Dialis inauguratus est Cn. Cornelius.

Eodem anno tabula in aede matris Matutae cum indice hoc posita est. „Ti. Sempronii Gracchi consulis imperio auspicioque legio exercitusque populi Romani Sardiniam subegit. in ea provincia hostium caesa aut capta supra octoginta milia. re publica felicissime gesta, atque liberatis ** vectigalibus restitutis, exercitum salvum atque incolumem plenissimum praeda domum reportavit, iterum triumphans in urbem Romam rediit. cuius rei ergo hanc tabulam donum Iovi dedit.“ Sardiniae insulae forma erat, atque in ea simulacra pugnarum picta.

Munera gladiatorum eo anno aliquot, parva alia data: unum ante cetera insigne fuit T. Flaminini, quod mortis causa patris sui cum visceratione epuloque et ludis scenicis quadriduum dedit. magni tamen muneris ea summa fuit, ut per triduum quattuor et septuaginta homines pugnarint.

TITI LIVI
AB URBE CONDITA
LIBER XLII.

EPITOME. Q. Fulvius Flaccus censor templum Iunonis Laciniae tegulis marmoreis spoliavit, ut aedem quam dedicabat tegeret. tegulae ex senatus consulto reportatae. Eumenes Asiae rex in senatu de Perseo Macedoniae rege questus est; cuius iniuriae in populum Romanum referuntur. ob quas bello ei indicto P. Licinius Crassus consul, cui id mandatum erat, in Macedoniam transiit, levibusque expeditionibus, equestribus proeliis, in Thessalia cum Perseo parum felici eventu pugnavit. inter Masinissam et Carthaginienses de agro quaestio fuit, dies eis ad discipandum a senatu datus. legati missi ad civitates socias et reges rogandos ut in fide permanerent, dubitantibus Rhodiis. lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita ducenta quinquaginta septem milia ducenta triginta unum, res praeterea adversus Corsos et Ligures prospere gestas continet.

I. L. Postumius Albinus M. Popillius Laenas cum omnium primum de provinciis exercitibusque ad senatum rettulissent, Ligures utrique decreti sunt, ut novas ambo, quibus eam provinciam obtinerent, legiones — binae singulis decretae — et socium Latini nominis dena milia peditem et sexcenos equites, et supplementum Hispaniae tria milia peditem Romanorum scriberent et ducentos equites. ad hoc mille et quingenti pedites Romani cum centum equitibus scribi iussi, cum quibus praetor, cui Sardinia obtigisset, in Corsicam transgressus bellum gereret: interim M. Atilius vetus praetor provinciam obtineret Sardiniam. praetores deinde provincias sortiti sunt, A. Atilius Serranus urbanam, C. Cluvius Saxula inter cives et peregrinos, N. Fabius Buteo Hispaniam citeriorem, M. Matienus ulteriorem, M. Furius Crassipes Siciliam, C. Cicerius Sardiniam. priusquam in provincias magistratus proficiscerentur, senatui placuit L. Postumium consulem ad agrum publicum a privato terminandum in Campaniam

ire; cuius ingentem modum possidere privatos paulatim proferendo fines constabat. hic iratus Praenestinis, quod, cum eo privatus sacrificii in templo Fortunae faciundi causa profectus esset, nihil in se honorifice neque publice neque privatim factum a Praenestinis esset, priusquam ab Roma proficisceretur, litteras Praeneste misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publice pararet, ubi deverteretur, iumentaue, cum exiret inde, praesto essent. ante hunc consulem nemo umquam sociis in ulla re oneri aut sumptui fuit. ideo magistratus mulis tabernaculisque et omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis. privata hospitia habebant: ea benigne comiterque colebant; domusque eorum Romae hospitibus patebant, apud quos ipsis deverti mos esset. legati, qui repente aliquo mitterentur, singula iumenta per oppida, iter qua faciundum erat, imperabant: etiam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant. inde ira consulis, etiamsi iusta non tamen in magistratu exercenda et silentium nimis aut modestum aut timidum Praenestinatorum ius, velut probato exemplo, magistratibus fecit graviorum in dies talis generis imperiorum.

II. Principio huius anni legati, qui in Aetoliam et Macedoniam missi erant, renuntiaverunt sibi conveniendi regis Persei, cum alii abesse eum, alii aegrum esse, falso utrumque, fingerent, potestatem non factam. facile tamen apparuisse sibi nunc bellum parari, nec ultra ad arma ire dilaturum. item in Aetolia seditionem gliscere in dies, neque discordiarum principes auctoritate sua coerceri potuisse. cum bellum Macedonicum in expectatione esset, priusquam id susciperetur, prodigia expiari pacemque deum peti precationibus, qui editi ex fatalibus libris essent, placuit. Lanuvii classis magnae species in caelo visae dicebantur, et Priverni lana pulla terra enata, et in Veienti apud Rementem lapidatum, Pomptinum omne velut nubibus locustarum coopertum esse, in Gallico agro, qua induceretur aratrum, sub existentibus glebis pisces emerxisse. ob haec prodigia libri fatales inspecti, editumque ab decemviris est, et quibus diis quibusque hostiis sacri-

ficaretur, et ut supplicatio prodigiis expiandis fieret: altera, quae priore anno valetudinis populi causa vota esset. ea uti feriaeque essent. itaque sacrificatum est, ut decemviri scriptum ediderunt.

III. Eodem anno aedis Iunonis Lacinae detecta. Q. Fulvius Flaccus censor aedem Fortunae equestris, quam in Hispania praetor bello Celtiberico voverat, faciebat enixo studio, ne ullum Romae amplius aut magnificentius templum esset. magnum ornamentum ei templo ita ratus adiecturum, si tegulae marmoreae essent, profectus in Bruttios aedem Iunonis Lacinae ad partem dimidiam detegit, id satis fore ratus ad tegendum quod aedificaretur. naves paratae fuerunt, quae tollerent atque asportarent auctoritate censoria sociis deterritis id sacrilegium prohibere. postquam censor rediit, tegulae expositae de navibus ad templum portabantur. quamquam unde essent silebatur, non tamen celari potuit. fremitus eius igitur in curia ortus est: ex omnibus partibus postulabatur, ut consules eam rem ad senatum referrent. ut vero arcessitus in curiam censor venit, multo infestius singuli universique praesentem lacerare: templum augustissimum regionis eius, quod non Pyrrhus, non Hannibal violassent, violare parum habuisse, nisi detexisset foede ac prope diruisset. detractum culmen templo, nudatum tectum patere imbribus putrefaciendum. et censorem moribus regendis creatum, cui sarta tecta exigere sacris publicis et loca tuenda more maiorum traditum esset, eum per sociorum urbes diruentem templa nudantemque tecta aedium sacrarum vagari, et quod, si in privatis sociorum aedificiis faceret, indignum videri posset, id deum immortalium templa demolientem facere, et obstringere religione populum Romanum, ruinis templorum templa aedificantem, tamquam non iidem ubique dii immortales sint, sed spoliis aliorum alii colendi exornandique. cum, priusquam referretur, appareret quid sentirent patres, relatione facta in unam omnes sententiam ierunt, ut eae tegulae reportandae in templum locarentur piaculariaque Iunoni fierent. quae ad religionem pertinent, cum cura facta: tegulas relictas in

area templi, quia reponendarum nemo artifex inire rationem potuerit, redemptores nuntiarunt.

IV. Ex praetoribus, qui in provincias ierant, N. Fabius Massiliae moritur, cum in citeriorem Hispaniam iret. itaque cum id nuntiatum a Massiliensibus legatis esset, senatus decrevit, ut P. Furius et Cn. Servilius, quibus succedebatur, inter se sortirentur, uter citeriorem Hispaniam prorogato imperio obtineret. sors opportuna fuit, ut P. Furius idem, cuius ea provincia fuerat, remaneret.

Eodem anno, cum agri Ligustini et Gallici, quod bello captum erat, aliquantum vacaret, senatus consultum est factum, ut is ager viritim divideretur. decemviros in eam rem ex senatus consulto creavit A. Atilius praetor urbanus M. Aemilius Lepidus C. Cassius T. Aebutius C. Tremellius P. Cornelius Cethegus Q. et L. Appuleios M. Caecilium C. Salonium C. Munatium. dividerunt dena iugera in singulos, sociis nominis Latini terna.

Per idem tempus, quo haec agebantur, legati ex Aetolia Romam venerunt de discordiis seditionibusque suis, et Thessali legati nuntiantes, quae in Macedonia gererentur. V. Perseus iam bellum vivo patre cogitatum in animo volvens, omnes non gentes modo Graeciae sed civitates etiam legationibus mittendis, pollicendo plura quam praestando, sibi conciliabat. erant tamen magnae partis hominum ad favorem eius inclinati animi, et aliquando quam in Eumenem propensiores, cum Eumenis beneficiis muneribusque omnes Graeciae civitates et plerique principum obligati essent, et ita se in regno suo gereret, ut quae sub ditione eius urbes essent nullius liberae civitatis fortunam secum mutatam vellent. contra Perseae fama erat post patris mortem uxorem manu sua occidisse, Apellem, ministrum quondam fraudis in fratre tollendo atque ob id et quaesitum a Philippo ad supplicium et exsultantem, accessitum post patris mortem ingentibus promissis ad praemia tantae perpetratae rei clam interfecisse. intestinis externisque praeterea multis caedibus infamem nec ullo commendabilem merito praeferebant vulgo civitates tam pio erga propinquos, tam iusto in cives, tam munifico erga

omnes homines regi, seu fama et maiestate Macedonum regum praeoccupati ad spernendum originem novi regni, seu mutationis rerum cupidi, seu quia non subiecti esse Romanis volebant. erant autem non Aetoli modo in seditionibus propter ingentem vim aeris alieni, sed Thessali etiam. ex contagione, velut tabes, in Perrhaebiam quoque id pervaserat malum. cum Thessalos in armis esse nuntiatum est, Ap. Claudium legatum ad eas res aspiciendas componendasque senatus misit. qui utriusque partis principibus castigatis, cum iniusto fenore gravatum aes alienum, ipsis magna ex parte concedentibus qui onerarent, levasset, iusti crediti solutionem in decem annorum pensiones distribuit. per eundem Appium eodemque modo compositae in Perrhaebia res. Aetolorum causas Marcellus Delphis per idem tempus hostilibus actas animis, quos intestino gesserant bello, cognovit. cum certatum utrimque temeritate atque audacia cerneret, decreto quidem suo neutram partem aut levare aut onerare voluit: communiter ab utrisque petiit, abstinerent bello et oblivione praeteritorum discordias finirent. huius reconciliationis inter ipsos fides obsidibus ultro citroque datis firmata est. Corinthus, ut ibi deponerentur obsides, convenit. VI. a Delphis et Aetolico concilio Marcellus in Peloponnesum traiecit, quo Achaeis edixerat conventum. ubi collaudata gente quod constanter vetus decretum de arcendis aditu finium regibus Macedonum tenuissent, insigne adversus Persea odium Romanorum fecit; quod ut maturius erumperet, Eumenes rex commentarium ferens secum, quod de apparatibus belli omnia inquirens fecerat, Romam venit. per idem tempus quinque legati ad regem missi, qui res in Macedonia aspicerent. Alexandream iidem ad Ptolemaeum renovandae amicitiae causa proficisci iussi. legati erant hi: C. Valerius Cn. Lutatius Cerco Q. Baebius Sulca M. Cornelius Mammula M. Caecilius Denter. et ab Antiocho rege sub idem tempus legati venerunt; quorum princeps Apollonius in senatum introductus multis iustisque causis regem excusavit, quod stipendium serius quam ad diem praestaret: id se omne advexisse, ne cuius nisi

temporis gratia regi fieret. donum praeterea adferre; vasa aurea quingentum pondo. petere regem, ut, quae cum patre suo societas atque amicitia fuisset, ea secum renovaretur, imperaretque sibi populus Romanus, quae bono fidelique socio regi essent imperanda: se nullo usquam cessaturum officio. ea merita in se senatus fuisse, cum Romae esset, eam comitatem iuventutis, ut pro rege, non pro obside omnibus ordinibus fuerit. legalis benigne responsum, et societatem renovare cum Antiocho, quae cum patre eius fuerat, A. Atilius praetor urbanus iussus. quaestores urbani stipendium, vasa aurea censores acceperunt, eisque negotium datum est, ut ponerent ea in quibus templis videretur; atque legato centum milium aeris munus missum, et aedes liberae hospitio datae, sumptusque decretus, donec in Italia esset. legati, qui in Syria fuerant, renuntiaverunt in maximo eum honore apud regem esse amicissimumque populo Romano.

VII. In provinciis eo anno haec. C. Cicereius praetor in Corsica signis collatis pugnavit: septem milia Corsorum caesa, capti amplius mille et septingenti. voverat in ea pugna praetor aedem Iunoni Monetae. pax deinde data petentibus Corsis, et exacta cerae ducena milia pondo. ex Corsica subacta Cicereius in Sardiniam transmisit. et in Liguribus in agro Statellati pugnatum ad oppidum Carystum. eo se magnus exercitus Ligurum contulerat. primo sub adventum M. Popillii consulis moenibus sese continebant; deinde postquam oppidum oppugnaturum Romanum cernebant, progressi ante portas aciem struxerunt. nec consul, ut qui id ipsum oppugnatione comminanda quaesisset, moram certamini fecit. pugnatum est amplius tres horas, ita ut neutro inclinaret spes. quod ubi consul vidit nulla parte moveri Ligurum signa, imperat equitibus, ut equos conscendant, ac tribus simul partibus in hostes, quanto maximo possent tumultu, incurrant. pars magna equitum mediam traiecit aciem et ad terga pugnantium pervasit. inde terror iniectus Liguribus: diversi in omnes partes fugerunt, perpauci retro in oppidum, quia inde se maxime obiecerat eques. et pugna tam

pervicax multos absumpserat Ligurum, et in fuga passim caesi sunt. decem milia hominum caesa traduntur, amplius septingenti passim capti, signa militaria relata octoginta duo. nec increata victoria fuit: amplius tria milia militum amissa, cum cedentibus neutris ex parte utraque primores caderent. VIII. post hanc pugnam ex diversa fuga in unam collecti Ligures, cum maiorem multo partem civium amissam quam superesse cernerent — nec enim plus decem milia hominum erant —, dediderunt sese, nihil quidem illi pacti: speraverant tamen non atrocius quam superiores imperatores consulem in se saevitum. at ille arma omnibus ademit, oppidum diruit, ipsos bonaque eorum vendidit; litterasque senatui de rebus ab se gestis misit. quas cum A. Atilius praetor in curia recitasset — nam consul alter Postumius agris recognoscendis in Campania occupatus aberat —, atrox res visa senatui, Statellites, qui uni ex Ligurum gente non tulissent arma adversus Romanos, tum quoque oppugnatos non ultro inferentes bellum, deditos in fidem populi Romani omni ultimae crudelitatis exemplo laceratos ac deletos esse, tot milia capitum innoxiorum, fidem implorantia populi Romani, ne quis umquam se postea dedere auderet, pessimo exemplo venisse, et distractos passim iustis quondam hostibus populi Romani pacatos servire. quas ob res placere senatui M. Popillium consulem Ligures pretio emptoribus reddito ipsos restituere in libertatem, bonaque ut iis, quidquid eius recipari possit, reddantur curare: arma quoque adempta referri; nec ante consulem de provincia decedere quam deditos in sedem suam Ligures restituisset. claram victoriam vincendo oppugnantes, non saeviendo in afflictos fieri. IX. consul qua ferocia animi usus erat in Liguribus, eadem ad non parendum senatui fuit. legionibus extemplo Pisas in hibernacula missis iratus patribus, infestus praetori Romam redit; senatuque extemplo ad aedem Bellonae vocato, multis verbis invec-tus est in praetorem, qui cum ob rem bello bene gestam uti diis immortalibus honos haberetur referre ad senatum debuisset, adversus se pro hostibus senatus consultum

fecisset, quo victoriam suam ad Ligures transferret dedique iis prope consulem praetor iuberet. itaque multam ei se dicere; a patribus postulare, ut senatus consultum in se factum tolli iuberent, supplicationemque, quam absente se ex litteris de bene gesta re publica missis decernere debuerint, praesente honoris eorum primum causa, deinde et sui aliquo tamen respectu decernerent. nihilo lenioribus quam absens senatorum aliquot orationibus increpitus neutra impetrata re in provinciam redit.

Alter consul Postumius consumpta aestate in recognoscendis agris, ne visa quidem provincia sua comitionum causa Romam rediit. consules C. Popillium Laenatem P. Aelium Ligurem creavit. praetores exinde facti C. Licinius Crassus M. Iunius Pennus Sp. Lucretius Sp. Cluvius Cn. Sicinius C. Memmius iterum.

X. Eo anno lustrum conditum est: censores erant Q. Fulvius Flaccus A. Postumius Albinus: Postumius condidit. censa sunt civium Romanorum capita ducenta sexaginta novem milia et quindecim, minor aliquanto numerus, quia L. Postumius consul pro contione edixerat, qui socium Latini nominis ex edicto C. Claudii consulis redire in civitates suas debuissent, ne quis eorum Romae, et omnes in suis civitatibus censerentur. concors et e re publica censura fuit. omnes, quos senatu moverunt quibusque equos ademerunt, aerarios fecerunt et tribu moverunt; neque ab altero notatum alter probavit. Fulvius aedem Fortunae equestris, quam proconsul in Hispania dimicans cum Celtiberorum legionibus voverat, annos sex postquam voverat dedicavit, et scenicos ludos per quadri-duum, unum diem in circo fecit.

L. Cornelius Lentulus, decemvir sacrorum, eo anno mortuus est. in locum eius suffectus A. Postumius Albinus. locustarum tantae nubes a mari vento repente in Apuliam illatae sunt, ut examinibus suis agros late operirent; ad quam pestem frugum tollendam Cn. Sicinius praetor designatus, cum imperio in Apuliam missus, ingenti agmine hominum ad colligendas eas coacto aliquantum temporis absumpsit.

Principium insequentis anni, quo C. Popillius et P. Aelius fuerunt consules, residuas contentiones ex prioro anno habuit. patres referri de Liguribus renovarique senatus consultum volebant, et consul Aelius referebat. Popillius et collegam et senatum pro fratre deprecabatur: prae se ferens, si quid decernerent, intercessurum, collegam deterruit; patres eo magis utrique pariter consulum infensi in incepto perstabant. itaque cum de provinciis ageretur et Macedonia iam imminente Persei bello peteretur, Ligures ambobus consulibus decernuntur: Macedoniam decreturos negant, ni de M. Popillio referretur. postulantibus deinde, ut novos exercitus scribere aut supplementum veteribus liceret, utrumque negatum est. praetoribus quoque in Hispaniam supplementum petentibus negatum, M. Iunio in citeriorem, Sp. Lucretio in ulteriorem. C. Licinius Crassus urbanam iurisdictionem, Cn. Siciinius inter peregrinos erat sortitus, C. Memmius Siciliam, Sp. Cluvius Sardiniam. consules ob ea irati senatui, Latinis feriis in primam quamque diem indictis, in provinciam abituros esse denuntiarunt, nec quicquam rei publicae acturos praeterquam quod ad provinciarum administrationem attineret.

XI. Attalum, regis Eumenis fratrem, legatum venisse Romam Valerius Antias his consulibus scribit ad deferenda de Perseo crimina indicandosque apparatus belli. plurium annales, et quibus credidisse malis, ipsum Eumenem venisse tradunt. Eumenes igitur ut Romam venit, exceptus cum tanto honore quantum non meritis tantum eius sed beneficiis etiam suis, ingentia quae in eum congesta erant, existimaret deberi populus Romanus, in senatum est introductus. causam veniendi sibi Romam fuisse dixit praeter cupiditatem visendi deos hominesque, quorum beneficio in ea fortuna esset, supra quam ne optare quidem auderet, etiam ut coram moneret senatum ut Persei conatis obviam iret. orsus inde a Philippi consiliis necem Demetrii filii rettulit adversantis Romano bello. Bastarnarum gentem excitam sedibus suis, quorum auxiliis fretus in Italiam transiret: haec eum volutantem in animo op-

pressum fato regnum ei reliquisse, quem infestissimum esse sensisset Romanis. itaque Persea hereditarium a patre relictum bellum, et simul cum imperio traditum, iam iam primum alere ac fovere omnibus consiliis. florere praeterea iuventute, quam stirpem longa pax ediderit, florere opibus regni, florere etiam aetate. quae cum corporis robore ac viribus vigeat, animum esse inveteratum diutina arte atque usu belli. iam inde a puero patris contubernio Romanis quoque bellis, non finitimis tantum ad-suetum, missum a patre in expeditiones multas variasque. iam ex quo ipse accepisset regnum, multa, quae non vi, non dolo Philippus omnia expertus potuisset moliri, admirando rerum successu tenuisse. accessisse ad vires eam, quae longo tempore multis magnisque meritis pare-retur, auctoritatem. XII. nam apud Graeciae atque Asiae civitates vereri maiestatem eius omnes. nec pro quibus meritis, pro qua munificentia tantum ei tributur, cernere, nec dicere pro certo posse, utrum felicitate id quadam eius accidat, an, quod ipse vereatur dicere, invidia ad-versus Romanos favorem illi conciliet. inter ipsos quoque reges ingentem auctoritate Seleuci filiam duxisse eum non petentem sed petum ultro, sororem dedisse Prusiae pre-anti adoranti; celebratas esse utrasque nuptias gratula-tione donis innumerabilium legationum, et velut auspici-bus nobilissimis populis deductas esse. Boeotorum gen-tem, captatam Philippo, numquam ad scribendum amicitiae foedus adduci potuisse: tribus nunc locis cum Perseo foedus incisum litteris esse, uno Thebis, altero ad Delum, augustissimo et celeberrimo in templo, tertio Delphis. in Achaico concilio vero nisi discussa res per paucos Ro-manum imperium intentantes esset, eo rem prope adduc-tam, ut aditus et in Achaiam daretur. at hercule suos ho-nores, cuius merita in eam gentem privatim an publice sint maiora vix dici posset, partim desertos per incultum ac negligentiam, partim hostiliter sublato esse. iam Ae-tolos quem ignorare in seditionibus suis non ab Romanis, sed a Perseo praesidium petisse? his eum fultum socie-tatibus atque amicitis eos domesticos apparatus belli ha-

bere, ut externis non egeat. triginta milia peditum quinque milia equitum, in decem annos frumentum praeparare, ut abstinere et suo et hostium agro frumentandi causa possit. iam pecuniam tantam habere, ut decem milibus mercennariorum militum praeter Macedonum copias stipendium in totidem annos praeparatum habeat, praeter annum, quod ex metallis regis capiat, vectigal. arma vel tribus tantis exercitibus in armamentaria conguessisse. iuventutem, ut iam Macedonia deficiat, velut ex perenni fonte unde hauriat, Thraciam subiectam esse. XIII. reliquum orationis adhortatio fuit. „non ego haec“ inquit „incertis iactata rumoribus et cupidius credita, quia vera esse de inimico crimina volebam, adfero ad vos, patres conscripti, sed comperta et explorata, haud secus quam si speculator missus a vobis subiecta oculis referrem; neque relicto regno meo, quod amplum et egregium vos fecistis, mare tantum traiecissem, ut vana ad vos adferendo fidem abrogarem mihi: cernebam nobilissimas Asiae et Graeciae civitates in dies magis denudantes iudicia sua, mox, si permitteretur, eo processuras, unde receptum ad paenitendum non haberent; cernebam Persea non continentem se Macedoniae regno, alia armis occupantem, alia, quae vi subigi non possunt, favore ac benevolentia complectentem; videbam quam impar esset sors, cum ille vobis bellum pararet, vos ei securam pacem praestaretis, quamquam mihi quidem non parare sed gerere paene bellum videbatur. Abrupolim, socium atque amicum vestrum, regno expulit: Artetaurum Illyrium, quia scripta ab eo quaedam vobis comperit, socium item atque amicum vestrum, interfecit: Euersam et Callicritum Thebanos, principes civitatis, quia liberius adversus eum in concilio Boeotorum locuti fuerant, delaturosque ad vos quae agerentur professi erant, tollendos curavit: auxilium Byzantiis adversus foedus tulit, Dolopiae bellum intulit, Thessaliam et Doridem cum exercitu pervasit, ut in bello intestino deterioris partis auxilio meliorem adfligeret: confudit et miscuit omnia in Thessalia Perrhaebiaeque spe novarum tabularum, ut manu debitorum obnoxia sibi

optimates opprimeret: haec cum vobis quiescentibus et patientibus fecerit, et concessam sibi Graeciam esse a vobis videat, pro certo habet neminem sibi, antequam in Italiam traiecerit, armatum occurrurum. hoc quam vobis tutum aut honestum sit, vos videritis: ego certe mihi turpe esse duxi prius Persea ad bellum inferendum, quam me socium ad praedicendum, ut caveretis, venire in Italiam. functus necessario mihi officio, et quodam modo liberata atque exonerata fide mea, quid ultra facere possum, quam uti deos deasque precer, ut vos et vestrae rei publicae et nobis sociis atque amicis, qui ex vobis pendemus, consulatis?"

XIV. Haec oratio movit patres conscriptos. ceterum in praesentia nihil praeterquam fuisse in curia regem scire quisquam potuit: eo silentio clausa curia erat. bello denique perfecto quaeque dicta ab rege quaeque responsa essent emanavere.

Persei deinde regis legatis post paucos dies senatus datus est. ceterum praeoccupatis non auribus magis quam animis ab Eumene rege, omnis et defensio et deprecatio legatorum respuebatur. et exasperavit animos ferocia Harpall, qui princeps legationis erat. is velle quidem et laborare dixit regem, ut purganti se nihil hostile dixisse aut fecisse fides habeatur: ceterum si pervicacius causam belli quaeri videat, forti animo defensurum se. Martem communem esse et eventum incertum belli.

Omnibus civitatibus Graeciae atque Asiae curae erat, quid Persei legati, quid Eumenes in senatu egisset; et propter adventum eius, quem moturum aliquid rebantur, miserant pleraeque civitates, alia in speciem praeferebant, legatos. et legatio Rhodiorum erat ac Satyrus princeps, haud dubius quin Eumenes civitatem quoque suam Persei criminibus iunxisset. itaque omni modo per patronos hospitesque disceptandi cum rege locum in senatu quaerebat. quod cum non contigisset, libertate intemperantius invectus in regem, quod Lyciorum gentem adversus Rhodios concitasset, graviorque Asiae esset quam Antiochus fuisset, popularem quidem neque ingrati-

populis Asiae — nam eo quoque iam favor Persei venerat — orationem habuit, ceterum invisam senatui inutilemque sibi et civitati suae. Eumeni vero conspiratio adversus eum favorem apud Romanos fecit. ita omnes ei honores habiti, donaque quam amplissima data cum sella curuli atque eburneo scipione.

XV. Legationibus dimissis cum Harpalus, quanta maxima celeritate poterat, regressus in Macedoniam nuntiasset regi nondum parantes bellum reliquisse se Romanos, sed ita infestos, ut facile appareret non diluturos, et ipse, praeterquam quod et ita credebat futurum, iam etiam volebat, in flore virium se credens esse. Eumeni ante omnes infestus erat; a cuius sanguine ordiens bellum, Euandrum Cretensem, ducem auxiliorum, et Macedonas tres adsuetos ministeriis talium facinorum ad caedem regis subornat, litterasque eis dat ad Praxo hospitam, principem auctoritate et opibus Delphorum. satis constabat Eumenem, ut sacrificaret Apollini, Delphos escensurum. praegressi cum Euandro insidiatores nihil aliud ad peragendum inceptum quam loci opportunitatem, omnia circumeuntes, quaerebant: escendentibus ad templum a Cirrha, priusquam perveniretur ad frequentia aedificiis loca, maceria erat ab laeva in semitam paulum exstantem a fundamento qua singuli transirent, dextra pars labe terrae in aliquantum altitudinis derupta erat. post maceriam se abdiderunt gradibus adstructis, ut ex ea velut e muro tela in praetereuntem conicerent. primo a mari circumfusa turba amicorum ac satellitum procedebat, deinde extenuabant paulatim angustiae agmen. ubi ad eum locum ventum est, qua singulis eundum erat, primus semitam ingressus Pantaleon Aetoliae princeps, cum quo institutus regi sermo erat. tum insidiatores exorti saxa duo ingentia devolvunt, quorum altero caput ictum est regi, altero humerus; sopitusque ex semita proclivi ruit in declive, multis super prolapsus iam saxis congestis. et ceteri quidem etiam amicorum et satellitum, postquam cadentem videre, diffugiunt: Pantaleon constanter impavidus mansit ad protegendum regem.

XVI. Latrones cum brevi circumitu maceriae decurrere ad conficiendum saucium possent, velut perfecta re in iugum Parnasi refugerunt eo cursu, ut, cum unus non facile sequendo per invia atque ardua moraretur fugam eorum, ne ex comprehenso indicium emanaret, occiderint comitem. ad corpus regis primo amici deinde satellites ac servi concurrerunt, tollentes sopitum vulnere ac nihil sentientem. vivere tamen ex calore et spiritu remanente in praecordiis senserunt: victurum exigua ac prope nulla spes erat. quidam ex satellitibus secuti latronum vestigia, cum usque ad iugum Parnasi nequiquam fatigati pervenissent, re infecta redierunt. adgressi facinus Macedones ut inconsulte ita audacter, coeptum nec consulte et timide reliquerunt. compotem iam sui regem amici postero die deferunt ad navem; inde Corinthum, ab Corintho per Isthmi iugum navibus traductis Aeginam traiciunt. ibi adeo secreta eius curatio fuit, admittentibus neminem, ut fama mortuum in Asiam perferret. Attalus quoque celerius quam dignum concordia fraterna erat credidit: nam et cum uxore fratris et praefecto arcis tamquam iam haud dubius regni heres est locutus. quae postea non fefellere Eumenen; et quamquam dissimulare et tacite habere id patique statuerat, tamen in primo congressu non temperavit, quin uxoris petendae praematuram festinationem fratri obiceret. Romam quoque fama de morte Eumenis perlata est.

XVII. Sub idem tempus C. Valerius ex Graecia, qui legatus ad visendum statum regionis eius speculandaque consilia Persei regis missus erat, rediit, congruentiaque omnia criminibus ab Eumene adlatis referebat. simul et adduxerat secum Praxo a Delphis, cuius domus receptaculum latronum fuerat, et L. Rammium Brundisinum, qui talis indicii delator erat. princeps Brundisii Rammius fuit; hospitio quoque et duces Romanos omnes et legatos exterarum quoque gentium insignes, praecipue regios, accipiebat. ex eo notitia ei cum absente Perseo fuerat; litterisque spem amicitiae interioris magnaeque inde fortunae facientibus ad regem profectus brevi perfamiliaris haberi

trahique magis quam vellet in arcanos sermones est coeptus. promissis enim ingentibus praemiis petere instituit ab eo rex, quoniam duces omnes legatique Romani hospitio eius uti adsuissent, quibus eorum ipse scripsisset ut venenum dandum curaret. cuius scire se comparationem plurimum difficultatis et periculi habere: pluribus consciis comparari, eventu praeterea incerto esse, ut aut satis efficacia ad rem peragendam aut tuta ad rem celandam dentur. se daturum quod nec in dando nec datum ullo signo deprendi posset. Rammius veritus, ne si abnuisset, primus ipse veneni experimentum esset, facturum pollicitus proficiscitur. nec Brundisium ante redire quam convento C. Valerio legato, qui circa Chalcidem esse dicebatur, voluit. ad eum primum indicio delato, iussu eius Romam simul venit. introductus in curiam, quae acta erant, exposuit.

XVIII. Haec ad ea quae ab Eumene delata erant accessere, quo maturius hostis Perseus iudicaretur, quippe quem non iustum modo apparare bellum regio animo, sed per omnia clandestina grassari scelera latrocinatorum ac veneficiorum cernebant. belli administratio ad novos consules reiecta est: in praesentia tamen Cn. Sicinium praetorem, cuius inter cives et peregrinos iurisdictio erat, scribere milites placuit, qui Brundisium ducti primo quoque tempore Apolloniam in Epirum traicerentur ad occupandas maritimas urbes, ubi consul, cui provincia Macedonia obvenisset, classem appellere tuto et copias per commodum exponere posset. Eumenes aliquamdiu Aeginae retentus periculosa et difficili curatione, cum primum tuto potuit, profectus Pergamum, praeter pristinum odium recenti etiam scelere Persei stimulante summa vi parabat bellum. legati eo ab Roma gratulantes, quod e tanto periculo evasisset, venerunt.

Cum Macedonicum bellum in annum dilatum esset, ceteris praetoribus iam in provincias profectis M. Iunius et Sp. Lucretius, quibus Hispaniae provinciae obvenerant, fatigantes saepe idem petendo senatum, tandem pervicerunt, ut supplementum sibi ad exercitum daretur tria milia

peditum, centum et quinquaginta equites in Romanas legiones: in socialem exercitum quinque milia peditum et trecentos equites imperare sociis iussi. hoc copiarum in Hispanias cum praetoribus novis portatum est.

XIX. Eodem anno, quia per recognitionem Postumii consulis magna pars agri Campani, quem privati sine discrimine passim possederant, recuperata in publicum erat, M. Lucretius tribunus plebis promulgavit, ut agrum Campanum censores fruendum locarent, quod factum tot annis post captam Capuam non fuerat, ut in vacuo vagaretur cupiditas privatorum.

Cum in exspectatione senatus esset bello etsi non indicto, tamen iam decreto, qui regum suam, Persei qui secuturi amicitiam essent, legati Ariarathis, puerum filium regis secum adducentes, Romam venerunt; quorum oratio fuit, regem educendum filium Romam misisse, ut iam inde a puero adsuesceret moribus Romanis hominibusque petere, ut eum non sub hospitem modo privatorum custodia, sed publicae etiam curae ac velut tutelae vellent esse. ea regis legatio grata senatui fuit; decreverunt, ut Cn. Sicinius praetor aedes instructas locaret, ubi filius regis comitesque eius habitare possent. et Thracum legatis **que et** societatem amicitiamque petentibus et quod petebant datum est, et munera binum milium aeris summae in singulos missa. hos utique populos, quod ab tergo Macedoniae Thracia esset, adsumptos in societatem gaudebant. sed ut in Asia quoque et insulis explorata omnia essent, Ti. Claudium Neronem M. Decimium legatos miserunt. adire eos Cretam et Rhodum iusserunt, simul renovare amicitiam, simul speculari, num sollicitati animi sociorum ab rege Perseo essent.

XX. In suspensa civitate ad exspectationem novi belli, nocturna tempestate columna rostrata in Capitolio bello Punico ** consulis, cui collega Ser. Fulvius fuit, tota ad imum fulmine discussa est. ea res prodigii loco habita ad senatum relata est: patres et ad haruspices referre et decemviros adire libros iusserunt. decemviri lustrandum oppidum, supplicationem obsecrationemque ha-

bendam, victimis maioribus sacrificandum et in Capitolio Romae et in Campania ad Minervae promontorium renuntiarent; ludos per decem dies Iovi optimo maximo primo quoque die faciendos. ea omnia cum cura facta. haruspices in bonum versurum id prodigium, prolationemque finem et interitum perduellium portendi responderunt, quod ex hostibus spolia fuissent ea rostra, quae tempestas disiecisset. accesserunt quae cumularent religiones animis. Saturniae nuntiatum erat sanguine per triduum in oppido pluvisse; Calatiae asinum tripedem natum, et taurum cum quinque vaccis uno ictu fulminis exanimatos; Auximi terra pluvisse. horum quoque prodigiorum causa res divinae factae et supplicatio unum diem feriaeque habitae.

XXI. Consules ad id tempus in provinciam non exierant, quia neque uti de M. Popillio referrent senatui obsequebantur, et nihil aliud decernere prius statutum patribus erat. aucta etiam invidia est Popillii litteris eius, quibus iterum cum Statellis Liguribus proconsul pugnasse se scripsit ac sex milia eorum occidisse; propter cuius iniuriam belli ceteri quoque Ligurum populi ad arma ierunt. tum vero non absens modo Popillius, qui deditis contra ius ac fas bellum intulisset et pacatos ad rebellium incitasset, sed consules, quod non exirent in provinciam, in senatu increpiti. hoc consensu patrum accensi M. Marcius Sermo et Q. Marcius Scylla tribuni plebis et consulibus multam se dicturos, nisi in provinciam exirent, denuntiaverunt, et rogationem, quam de Liguribus deditis promulgare in animo haberent, in senatu recitarunt. sanciebatur, ut qui ex Statellis deditis in libertatem restitutus ante Kal. Sextiles primas non esset, cuius dolo malo is in servitutem venisset, ut iuratus senatus decerneret, qui eam rem quaereret animadverteretque. ex auctoritate deinde senatus eam rogationem promulgarunt. priusquam proficiscerentur consules, C. Cicereio praetori prioris anni ad aedem Bellonae senatus datus est. is expositis quas in Corsica res gessisset, postulatoque frustra triumpho in monte Albano, quod iam in morem venerat, ut sine publica

auctoritate fieret, triumphavit. rogationem Marciam de Liguribus magno consensu plebes scivit iussitque. ex eo plebiscito C. Licinius praetor consuluit senatum, quem quaerere ea rogatione vellet. patres ipsum eum quaerere iusserunt. XXII. tum demum consules in provinciam profecti sunt, exercitumque a M. Popillio acceperunt. neque tamen M. Popillius reverti Romam audebat, ne causam diceret adverse senatu, infestiore populo, apud praetorem, qui de quaestione in se posita senatum consuluisset. huic detractationi eius tribuni plebis alterius rogationis denuntiatione occurrerunt, ut si non ante idus Novembres in urbem Romam introisset, de absente eo C. Licinius statueret ac iudicaret. hoc tractus vinculo cum redisset, ingenti cum invidia in senatum venit. ibi cum laceratus iurgiis multorum esset, senatus consultum factum est, ut qui Ligurum post Q. Fulvium L. Manlium consules hostes non fuissent, ut eos C. Licinius Cn. Sicinius praetores in libertatem restituendos curarent, agrumque iis trans Padum consul C. Popillius daret. multa milia hominum hoc senatus consulto restituta in libertatem, transductisque Padum ager est adsignatus. M. Popillius rogatione Marcia bis apud C. Licinium causam dixit: tertio praetor, gratia consulis absentis et Popilliae familiae precibus victus, idibus Martiis adesse reum iussit, quo die novi magistratus inituri erant honorem, ne diceret ius qui privatus futurus esset. ita rogatio de Liguribus arte fallaci elusa est.

XXIII. Legati Carthaginienses eo tempore Romae erant, et Gulussa filius Masinissae. inter eos magnae contentiones in senatu fuere. Carthaginienses querebantur praetor agrum, de quo ante legati ab Roma, qui in re praesenti cognoscerent, missi essent, amplius septuaginta oppida castellaque agri Carthaginiensis biennio proximo Masinissam vi atque armis possedissee. id illi, cui nihil pensi sit, facile esse. Carthaginienses foedere illigatos silere: prohiberi enim extra fines efferre arma. quamquam sciant in suis finibus, si inde Numidas pellerent, se gesturos bellum, illo haud ambiguo capite foederis deterri, quo diserte vetentur cum sociis populi Romani bel-

lum gerere. sed iam ultra superbiam crudelitatemque et avaritiam eius non pati posse Carthaginienses. missos esse qui orarent senatum, ut triumphum harum rerum unam ab se impetrari sinerent: ut vel ex aequo apud socium populum, quid cuiusque esset, disceptarent; vel permitterent Carthaginiensibus ut adversus iniusta arma pio iustoque se tutarentur bello; vel ad extremum, si gratia plus quam veritas apud eos valeret, semel statuerent, quid donatum ex alieno Masinissae vellent. modestius certe daturos eos, et scituros, quid dedissent: ipsum nullum praeterquam suae libidinis arbitrio finem facturum. horum si nihil impetrarent, et aliquod suum post datam a P. Scipione pacem delictum esset, ipsi potius animadverterent in se. tutam servitutem se sub dominis Romanis quam libertatem expositam ad iniurias Masinissae malle: perire namque semel ipsis satius esse, quam sub acerbissimi carnificis arbitrio spiritum ducere. sub haec dicta lacrimantes procubuerunt, stratique humi, non sibi magis misericordiam **. XXIV. interrogari Gulussam placuit, quid ad ea responderet, aut si prius mallet, expromeret, super qua re Romam venisset. Gulussa neque sibi facile esse dixit de iis rebus agere, de quibus nihil mandati a patre haberet, neque patri facile fuisse mandare, cum Carthaginienses nec de qua re acturi essent nec omnino ituros se Romam indicaverint. in aede Aesculapii clandestinum eos per aliquot noctes consilium principum habuisse, unde ** praeterea legatos occultis cum mandatis Romam mitti. eam causam fuisse patri mittendi se Romam, qui deprecaretur senatum, ne quid communibus inimicis criminantibus se crederent, quem ob nullam aliam causam nisi propter constantem fidem erga populum Romanum odissent. his utrimque auditis senatus de postulatis Carthaginiensium consultus respondere ita iussit, Gulussam placere extemplo in Numidiam proficisci et nuntiare patri, ut de iis de quibus Carthaginienses querantur legatos quam primum ad senatum mittat, denuntietque Carthaginiensibus, ut ad disceptandum veniant. si aliquid possent Masinissae honoris causa, et fecisse et facturos esse

ius gratiae non dare. agrum, qua cuiusque sit, possideri velle, nec novos statuere fines, sed veteres observari in animo habere. Carthaginiensibus victis se et urbem et agros concessisse, non ut in pace eriperent per iniuriam, quae iure belli non ademissent. ita regulus Carthaginiensesque dimissi. munera ex instituto data utrisque, aliaque hospitalia comiter conservata.

XXV. Sub idem tempus Cn. Servilius Caepio Ap. Claudius Cento T. Annius Luscus legati ad res repetendas in Macedoniam renuntiandamque amicitiam regi missi redierunt; qui iam sua sponte infestum Persei senatum insuper accenderunt relatis ordine quae vidissent quaeque audissent. vidisse se per omnes urbes Macedonum summa vi parari bellum. cum ad regem pervenissent, per multos dies conveniendi eius potestatem non factam; postremo cum desperato iam colloquio profecti essent, tum demum se ex itinere revocatos et ad eum introductos esse. suae orationis summam fuisse foedus cum Philippo ictum, cum ipso eo post mortem patris renovatum, in quo diserte prohiberi eum extra fines arma evertere, prohiberi socios populi Romani lacessere bello. exposita deinde ab se ordine quae ipsi nuper in senatu Eumenen vera omnia et comperta referentem audissent. Samothracae praeterea per multos dies occultum consilium cum legationibus civitatum Asiae regem habuisse. pro his iniuriis satisfieri senatum aequum censere, reddique sibi res sociisque suis, quas contra ius foederis habeat. regem ad ea primo accensum ira inclementer locutum, avaritiam superbiamque Romanis obicientem frequenter, quod alii super alios legati venirent speculatum dicta factaque sua, quod se ad nutum imperiumque eorum omnia dicere ac facere aequum censerent; postremo multum ac diu vociferatum reverti postero die iussisse: scriptum se responsum dare velle. tum ita sibi scriptum traditum esse: foedus cum patre ictum ad se nihil pertinere; id se renovari non quia probaret, sed quia in nova possessione regni patienda omnia essent, passum. novum foedus si secum facere vellent, convenire prius de condicionibus debere;

et si in animum inducerent, ut ex aequo foedus fieret, et se visurum quid sibi faciendum esset, et illos credere rei publicae consulturos. atque ita se proripuisse, et summo regi e regia omnes coeptos. tum se amicitiam et societatem renuntiassse. qua voce eum accensum restitisse atque voce clara denuntiassse sibi, ut triduo regni sui decederent finibus: ita se protectos; nec sibi aut *venientibus aut* manentibus quicquam hospitaliter aut benigne factum. Thessali deinde Aetolique legati auditi. senatui, ut scirent quam primum quibus ducibus usura res publica esset, litteras mitti consulibus placuit, ut uter eorum esset, Romam ad magistratus creandos veniret. XXVI. nihil magnopere, quod memorari attineat, rei publicae eo anno consules gesserant. magis e re publica visum erat compri ac sedari exasperatos Ligures.

Cum Macedonicum bellum expectaretur, Gentium quoque Illyriorum regem suspectum Issenses legati fecerant, simul questi fines suos secundo populatum, simul nuntiantes uno animo vivere Macedonum atque Illyriorum regem, communi consilio parare Romanis bellum; et specie legatorum Illyrios speculatores Romae esse Perse auctore missos, ut quid ageretur scirent. Illyrii vocati in senatum; qui cum legatos se esse missos ab rege dicerent ad purganda crimina, si qua de rege Issenses deferrent, quaesitum, ecquid ita non adissent magistratum, ut ex instituto loca lautia acciperent, sciretur denique venisse eos, et super qua re venissent. haesitantibus in responso, ut curia excederent, dictum: responsum tamquam legatis, ut qui adire senatum non postulassent, dari non placuit; mittendosque ad regem legatos censuerunt, qui nuntiarent, qui socii quererentur apud senatum exustum a rege agrum, non aequum eum facere, qui ab sociis suis non abstineret iniuriam. in hanc legationem missi A. Terentius Varro C. Plaetorius C. Cicereius. ex Asia, qui circa socios reges missi erant, redierunt legati, qui renuntiarent Eumenen in ea, Antiochum in Syria, Ptolemaeum in Alexandria sese convenisse. omnes sollicitatos legationibus Persei, sed egregie in fide permanere, pollicitos-

que omnia, quae populus Romanus imperasset, praestatu-
 ros. et civitates socias adisse: ceteras satis fidas, solos
 Rhodios fluctuantes et imbutos Persei consiliis invenisse.
 venerant Rhodii legati ad purganda ea, quae vulgo iactari
 de civitate sciebant: ceterum senatum iis dari, cum novi
 consules magistratum inissent, placuit.

XXVII. Belli apparatus non differendum censuerunt.
 C. Licinio praetori negotium datur, ut ex veteribus quin-
 queremibus in navalibus Romae subductis, quae possent
 usui esse, reficeret pararetque naves quinquaginta. si
 quid ad eum numerum explendum deesset, C. Memmio
 collegae in Siciliam scriberet, ut eas quae in Sicilia naves
 essent reficeret atque expediret, ut Brundisium primo
 quoque tempore mitti possent. socios navales libertini
 ordinis in viginti et quinque naves ex civibus Romanis
 C. Licinius praetor scribere iussus, in quinque et viginti
 parem numerum Cn. Sicinius sociis imperaret; idem prae-
 tor peditum octo milia, quadringentos equites ab sociis
 Latini nominis exigeret. hunc militem qui Brundisii acci-
 peret atque in Macedoniam mitteret, A. Atilius Serranus,
 qui priore anno praetor fuerat, deligitur. Cn. Sicinius
 praetor [qui] ut exercitum paratum ad traiciendum habe-
 ret, C. Popillio consuli ex auctoritate senatus C. Licinius
 praetor scribit, ut et legionem secundam, quae maxime
 veterana in Liguribus erat, et socios Latini nominis quat-
 tuor milia peditum, ducentos equites idibus Februariis
 Brundisii adesse iuberet. hac classe et hoc exercitu Cn.
 Sicinius provinciam Macedoniam obtinere, donec succes-
 sor veniret, iussus, prorogato in annum imperio. ea omnia,
 quae senatus censuit, impigre facta sunt. duodequadrage-
 nta quinqueremes ex navalibus deductae; qui deduceret
 eas Brundisium, L. Porcius Licinus praepositus: duode-
 cim ex Sicilia missae. ad frumentum classi exercituique
 coemendum in Apuliam Calabriamque tres legati missi,
 Sex. Digitius T. Iuventius M. Caecilius. ad omnia prae-
 parata Cn. Sicinius praetor, paludatus ex urbe profectus,
 Brundisium venit.

XXVIII. Exitu prope anni C. Popillius consul Romam

rediit aliquanto serius quam senatus censuerat, cui primo quoque tempore magistratus creari, cum tantum bellum immineret, e re publica visum erat. itaque non secundis auribus patrum auditus est consul, cum in aede Bellonae de rebus in Liguribus gestis dissereret. succlamationes frequentes erant interrogationesque, cur scelere fratris oppressos Ligures in libertatem non restituisset. comitia consularia, in quam edicta erant diem, ante diem duodecimum Kal. Martias sunt habita. creati consules P. Licinius Crassus C. Cassius Longinus. postero die praetores facti C. Sulpicius Galba L. Furius Philus L. Canuleius Dives C. Lucretius Gallus C. Caninius Rebilus L. Villius Annalis. his praetoribus provinciae decretae, duae iure Romae dicendo, Hispania et Sicilia et Sardinia, ut uni sors integra esset, quo senatus censuisset. consulibus designatis imperavit senatus, ut qua die magistratum inissent, hostiis maioribus rite mactatis precarentur, ut quod bellum populus Romanus in animo haberet gerere, ut id prosperum eveniret. eodem die decrevit senatus, C. Popillius consul ludos per dies decem Iovi optimo maximo voveret, donaque circa omnia pulvinaria dari, si res publica decem annos in eodem statu fuisset. ita ut censuerant, in Capitolio vovit consul ludos fieri donariaque dari, quanta ex pecunia decresset senatus, cum centum et quinquaginta non minus adessent. praeunte verba Lepido pontifice maximo id votum susceptum est.

Eo anno sacerdotes publici mortui, L. Aemilius Papus decemvir sacrorum et Q. Fulvius Flaccus pontifex, qui priore anno fuerat censor. hic foeda morte periit. ex duobus filiis eius, qui tum in Illyrico militabant, nuntiatum alterum *decessisse*, alterum gravi et periculoso morbo aegrum esse. obruit animum simul luctus metusque: mane ingressi cubiculum servi laqueo dependentem invenere. erat opinio post censuram minus compotem fuisse sui: vulgo Iunonis Lacinae iram ob spoliatum templum alienasse mentem ferebant. suffectus in Aemilii locum decemvir M. Valerius Messalla; in Fulvii pontifex Cn. Domitius Ahenobarbus oppido adolescens sacerdos est lectus.

XXIX. P. Licinio C. Cassio consulibus non urbs tantum Roma nec terra Italia, sed omnes reges civitatesque, quae in Europa quaeque in Asia erant, converterant animos in curam Macedonici ac Romani belli. Eumenen cum vetus odium stimulabat, tum recens ira, quod scelere regis prope ut victima mactatus Delphis esset. Prusias Bithyniae rex statuerat abstinere armis eventumque expectare: nam neque Romanos posse aequum censere adversus fratrem uxoris arma ferre, et apud Persea victorem veniam per sororem impetrabilem fore. Ariarathes Cappadocum rex, praeterquam quod Romanis suo nomine auxilia pollicitus erat, ex quo est iunctus Eumeni adfinitate, in omnia belli pacisque se consociaverat consilia. Antiochus imminebat quidem Aegypti regno, et pueritiam regis et inertiam tutorum spernens; et ambigendo de Coele Syria causam belli se habiturum existimabat, gesturumque sine ullo impedimento occupatis Romanis in Macedonico bello id bellum: tamen omnia et per suos legatos senatui et ipse legatis eorum enixe pollicitus erat. Ptolemaeus propter aetatem alieni etiam tum arbitrii erat: tutores et bellum adversus Antiochum parabant, quo vindicarent Coelen Syriam, et Romanis omnia pollicebantur ad Macedonicum bellum. Masinissa et frumento iuvabat Romanos, et auxilia cum elephantis Misagenenque filium mittere ad bellum parabat. consilia autem in omnem fortunam ita disposita habebat: si penes Romanos victoria esset, suas quoque in eodem statu mansuras res esse, neque ultra quicquam movendum; non enim passuros Romanos vim Carthaginensibus adferri: si fractae essent opes Romanorum, quae tum protegerent Carthaginienses, suam omnem Africam fore. Gentius rex Illyriorum fecerat potius, cur suspectus esset Romanis, quam satis statuerat, utram foveret partem, impetuque magis quam consilio his aut illis se adiuncturus videbatur. Cotys Thrax, Odrysarum rex, iam Macedonum partis erat.

XXX. Haec sententia regibus cum esset de bello, in liberis gentibus populisque plebs ubique omnis ferme, ut solet, deterioris erat ad regem Macedonasque inclinata:

principum diversa cerneret studia. pars ita in Romanos effusi erant, ut auctoritatem immodico favore corrumperent, pauci ex iis iustitia Imperii Romani capti, plures ita, si praecipuam operam navassent, potentes sese in civitatibus suis futuros rati. pars altera regiae adulationis erat, quos aë alienum et desperatio rerum suarum eodem manente statu praecipites ad novanda omnia agebat; quosdam ventosum ingenium, quia Perseus magis aurae popularis erat. tertia pars, optima eadem et prudentissima, si utique optio domini potioris daretur, sub Romanis quam sub rege malebat esse: si liberum inde arbitrium fortunae esset, neutram partem volebant potentiorē altera oppressa fieri, sed illibatis potius viribus utriusque partis pacem ex aequo manere: ita inter utrosque optimam condicionem civitatum fore protegente altero semper inopem ab alterius iniuria. haec sentientes certamina fautorum utriusque partis taciti ex tuto spectabant.

Consules quo die magistratum inierunt, ex senatus consulto cum circa omnia fana, in quibus lectisternium maiorem partem anni esse solet, maioribus hostiis immolassent, inde preces suas acceptas ab diis immortalibus ominati, senatui rite sacrificatum precationemque de bello factam renuntiaverunt. haruspices ita responderunt, si quid rei novae inciperetur, id maturandum esse: victoriam, triumphum, propagationem *finem portendi. patres, quod faustum* felixque populo Romano esset, centuriatis comitiis primo quoque die ferre ad populum consules iusserunt, ut quod Perseus Philippi filius, Macedonum rex, adversus foedus cum patre Philippo ictum et secum post mortem eius renovatum sociis populi Romani arma intulisset, agros vastasset urbesque occupasset, quodque belli parandi adversus populum Romanum consilia inisset, arma milites classem eius rei causa comparasset, ut nisi de iis rebus satisfecisset, bellum cum eo iniretur. haec rogatio ad populum lata est. XXXI. senatus consultum inde factum est, ut consules inter se provincias Italiam et Macedoniam compararent sortirenturve; cui Macedonia obvenisset, ut is regem Persea quique eius sectam secuti

essent, nisi populo Romano satisfacissent, bello persequeretur. legiones quattuor novas scribi placuit, binas singulis consulibus. id praecipue provinciae Macedoniae datum, quod, cum alterius consulis legionibus quina milia et ducenti pedites ex vetere instituto darentur in singulas legiones, in Macedoniam sena milia peditum scribi iussa, equites trecenti aequaliter in singulas legiones. et in sociali exercitu consuli alteri auctus numerus: sexdecim milia peditum, octingentos equites, praeter eos, quos Cn. Sicinius duxisset, sexcentos equites, in Macedoniam traiceret. Italiae satis visa duodecim milia sociorum peditum, sexcenti equites. illud quoque praecipuum datum sorti Macedoniae, ut centuriones militesque veteres scriberet quos vellet consul usque ad quinquaginta annos. in tribunis militum novatum eo anno propter Macedonicum bellum, quod consules ex senatus consulto ad populum tulerunt ne tribuni militum eo anno suffragiis crearentur, sed consulum praetorumque in iis faciendis iudicium arbitriumque esset. inter praetores ita partita imperia: praetorem, cuius sors fuisset, ut iret quo senatus censuisset, Brundisium ad classem ire placuit, atque ibi recognosceret socios navales, dimissisque si qui parum idonei essent, supplementum legeret ex libertinis, et daret operam, ut duae partes civium Romanorum, tertia sociorum esset. commeatus classi legionibusque ut ex Sicilia Sardiniaque subveherentur, praetoribus, qui eas provincias sortiti essent, mandari placuit, ut alteras decumas Siculis Sardisque imperarent, utque id frumentum ad exercitum in Macedoniam portaretur. Siciliam C. Caninius Rebilus est sortitus, L. Furius Philus Sardiniam, *L. Canuleius Hispaniam*, C. Sulpicius Galba urbanam iurisdictionem, L. Villius Annalis inter peregrinos: C. Lucretio Gallo, quo senatus censuisset, sors obvenit.

XXXII. Inter consules magis cavillatio quam magna contentio de provincia fuit. Cassius sine sorte se Macedoniam optaturum dicebat, nec posse collegam salvo iureiurando secum sortiri. praetorem eum, ne in provinciam iret, in contione iurasse se stato loco statisque diebus

sacrificia habere, quae absente se recte fieri non possent; quae non magis consule quam praetore absente recte fieri possent. si senatus non quid vellet in consulatu potius quam quid in praetura iuraverit P. Licinius animadvertendum esse censeat, se tamen futurum in senatus potestate. consulti patres, cui consulatum populus Romanus non negasset, ab se provinciam negari superbum rati, sortiri consules iusserunt. P. Licinio Macedonia, C. Cassio Italia obvenit. legiones inde sortiti sunt: prima et tertia in Macedoniam traicerentur, secunda et quarta ut in Italia remanerent.

Dilectus tum consules multo intentiorem quam alias curam habebant. Licinius veteres quoque scribebat milites centurionesque; et multi voluntate nomina dabant, quia locupletes videbant qui priore Macedonico bello aut adversus Antiochum in Asia stipendia fecerant. cum tribuni militum centuriones, et primum quemque citarent. tres et viginti centuriones, qui primos pilos duxerant, citati tribunos plebis appellarunt. duo ex collegio, M. Fulvius Nobilior et M. Claudius Marcellus, ad consules reiciebant: eorum cognitionem esse debere, quibus dilectus quibusque bellum mandatum esset: ceteri cognituros se, de quo appellati essent, aiebant, et si iniuria fieret, auxilium civibus laturus. XXXIII. ad subsellia tribunorum res agebatur: eo M. Popillius consularis, advocatus, centuriones et consul venerunt. consule inde postulanti, ut in contione ea res ageretur, populus in contionem advocatus. pro centurionibus M. Popillius, qui biennio ante consul fuerat, ita verba fecit. militares homines et stipendia iusta et corpora et aetate et adsiduus laboribus confecta habere: nihil recusare tamen, quo minus operam rei publicae dent. id tantum deprecari, ne inferiores iis ordines, quam quos cum militassent habuissent, attribuerentur. P. Licinius consul senatus consulta recitari iussit, primum quo bellum senatus Perseo iussisset, deinde quo veteres centuriones quam plurimum ad id bellum scribi censuisset, nec ulli, qui non maior annis quinquaginta esset, vacationem militiae esse. deprecatus

est deinde, ne novo bello, tam propinquo Italiae, adversus regem potentissimum, aut tribunos militum dilectum habentes impedirent, aut prohiberent consulem, quem cuique ordinem adsignari e re publica esset, eum adsignare. si quid in ea re dubium esset, ad senatum reicerent. XXXIV. postquam consul quae voluerat dixit, Sp. Ligustinus ex eo numero, qui tribunos plebis appellaverant, a consule et ab tribunis petiit, ut sibi paucis ad populum agere liceret. permissu omnium ita locutus fertur. „Sp. Ligustinus tribus Crustuminae ex Sabinis sum oriundus, Quirites. pater mihi iugerum agri reliquit et parvum tugurium, in quo natus educatusque sum; hodieque ibi habito. cum primum in aetatem veni, pater mihi uxorem fratris sui filiam dedit, quae secum nihil attulit praeter libertatem pudicitiamque, et cum his fecunditatem, quanta vel in diti domo satis esset. sex filii nobis, duae filiae sunt, utraeque iam nuptae. filii quattuor togas viriles habent, duo praetextati sunt. miles sum factus P. Sulpicio C. Aurelio consulibus. in eo exercitu, qui in Macedoniam est transportatus, biennium miles gregarius fui adversus Philippum regem; tertio anno virtutis causa mihi T. Quinctius Flaminius decimum ordinem hastatum adsignavit. devicto Philippo Macedonibusque cum in Italiam portati ac dimissi essemus, continuo miles voluntarius cum M. Porcio consule in Hispaniam sum profectus. neminem omnium imperatorum, qui vivant, acriorem virtutis spectatorem ac iudicem fuisse sciunt qui et illum et alios duces longa militia experti sunt. hic me imperator dignum iudicavit, cui primum hastatum prioris centuriae adsignaret. tertio iterum voluntarius miles factus sum in eum exercitum, qui adversus Aetolos et Antiochum regem est missus. a M'. Acilio mihi primus princeps prioris centuriae est adsignatus. expulso rege Antiocho, subactis Aetolis reportati sumus in Italiam; et deinceps bis quae annua merebant legiones stipendia feci. bis deinde in Hispania militavi, semel Q. Fulvio Flacco, iterum Ti. Sempronio Graccho praetore. a Flacco inter ceteros, quos virtutis causa secum ad triumphum deducebat, deductus

sum; a Ti. Graccho rogatus in provinciam ii. quater intra paucos annos primum pilum duxi, quater et triciens virtutis causa donatus ab imperatoribus sum, sex civicas coronas accepi. viginti duo stipendia annua in exercitu emerita habeo, et maior annis sum quinquaginta. quodsi mihi nec stipendia omnia emerita essent necdum aetas vacationem daret, tamen, cum quattuor milites pro me uno vobis dare, P. Licini, possem, aequum erat me dimitti. sed haec pro causa mea dicta accipiatis velim: ipse me, quoad quisquam, qui exercitus scribit, idoneum militem iudicabit, numquam sum excusaturus. ordine quo me dignum iudicent tribuni militum, ipsorum est potestatis ne quis me virtute in exercitu praestet, dabo operam, et semper ita fecisse me et imperatores mei et qui una stipendia fecerunt testes sunt. vos quoque aequum est, commilitones, etsi appellationis vobis usurpatis ius, cum adolescentes nihil adversus magistratum senatusque auctoritatem usquam feceritis, nunc quoque in potestate senatus ac consulum esse, et omnia honesta loca ducere, quibus rem publicam defensuri sitis." XXXV. haec ubi dixit, collaudatum multis verbis consul ex contione in senatum duxit. ibi quoque ei ex auctoritate senatus gratiae actae, tribunique militares in legione prima primum pilum virtutis causa ei assignarunt. ceteri centuriones remissa appellatione ad dilectum obedienter responderunt.

Quo maturius in provincias magistratus proficiscerentur, Latinae Kal. Iunilis fuere; eoque sollemni perfecto C. Lucretius praetor omnibus, quae ad classem opus erant, praemissis Brundisium est profectus. praeter eos exercitus, quos consules comparabant, C. Sulpicio Galbae praetori negotium datum, ut quattuor legiones scriberet urbanas iusto numero peditum equitumque, iisque quattuor tribunos militum ex senatu legeret qui praeessent; sociis Latini nominis imperaret quindecim milia peditum, mille et ducentos equites: is exercitus uti paratus esset, quo senatus censuisset. P. Licinio consuli ad exercitum civilem socialemque petenti addita auxilia, Ligurum duo milia, Cretenses sagittarii — incertus numerus, quantum rogati

auxilia Cretenses misissent —, Numidae item equites elephantique. in eam rem legati ad Masinissam Carthaginiensesque missi L. Postumius Albinus Q. Terentius Culleo C. Aburius. in Cretam item legatos tres ire placuit, A. Postumium Albinum C. Decimium A. Licinium Nervam.

XXXVI. Per idem tempus legati ab rege Perseo venerunt. eos in oppidum intromitti non placuit, cum iam bellum regi eorum et Macedonibus et senatus decreset et populus iussisset. in aedem Bellonae in senatum introducti ita verba fecerunt, mirari Persea regem, quid in Macedoniam exercitus transportati essent: si impetrari a senatu posset, ut ii revocentur, regem de iniuriis, si quas sociis factas quererentur, arbitrato senatus satisfacturum esse. Sp. Carvilius ad eam ipsam rem ex Graecia remissus ab Cn. Sicinio in senatu erat. is Perrhaebiam expugnatam armis, Thessaliae aliquot urbes captas, cetera quae aut ageret aut pararet rex, cum argueret, respondere ad ea legati iussi. postquam haesitabant, negantes sibi ultra quicquam mandatum esse, iussi renuntiare regi consulem P. Licinium brevi cum exercitu futurum in Macedonia esse: ad eum, si satisfacere in animo esset, mitteret legatos. Romam quod praeterea mitteret, non esse: neminem eorum per Italiam ire liciturum. ita dimissis P. Licinio consuli mandatum, intra undecimum diem iuberet eos Italia excedere, et Sp. Carvilius mitteret, qui, donec navem conscendissent, custodiret. haec Romae acta nondum profectis in provinciam consulibus.

Iam Cn. Sicinius, qui priusquam magistratu abiret, Brundisium ad classem et ad exercitum praemisus erat, traiectis in Epirum quinque milibus peditum, trecentis equitibus, ad Nymphaeum in agro Apollonjati castra habebat. inde tribunos cum duobus milibus militum ad occupanda Dassaretiorum et Illyriorum castella, ipsis arcessentibus praesidia, ut tutiores a finitimorum impetu Macedonum essent, misit. XXXVII. paucis post diebus Q. Marcius A. Atilius et P. et Ser. Cornelii Lentuli et L. Decimius, legati in Graeciam missi, Coreyram peditum mille secum advexerunt: ibi inter se et regiones quas

obirent et milites dividerunt. Decimius missus est ad Gentium regem Illyriorum, quem si aliquem respectum amicitiae cum *populo Romano* habere cerneret, temptaret aut etiam ad belli societatem perliceret iussus. Lentuli in Cephalleniam missi, ut in Peloponnesum traicerent, oramque maris in occidentem versi ante hiemem circumirent. Marcio et Atilio Epirus Aetolia et Thessalia circumeundae adsignantur; inde Boeotiam atque Euboeam adspicere iussi, tum in Peloponnesum traicere: ibi congressuros se cum Lentulis constituunt. priusquam digrederentur a Corcyra, litterae a Perseo adlatæ sunt, quibus quaerebat, quae causa Romanis aut in Graeciam traiciendi copias aut urbes occupandi esset. cui rescribi non placuit; nuntio ipsius, qui litteras attulerat, dici praesidii causa ipsarum urbium Romanos facere. Lentuli circumeuntes Peloponnesi oppida, cum sine discrimine omnes civitates adhortarentur, ut quo animo, qua fide adiuvisent Romanos Philippi primum, deinde Antiochi bello, eodem adversus Persea iuvarent, fremitum in contionibus audiebant Achaeis indignantibus eodem se loco esse, qui omnia a principiis Macedonici belli praestitissent Romanis et Macedonum Philippi bello hostes fuissent, quo Messenii atque Elei, qui pro Antiocho hoste arma adversus populum Romanum tulissent, ac nuper in Achaicum contributi concilium velut praemium belli se victoribus Achaeis tradererentur. XXXVIII. Marcius et Atilius ad Gitanas Epiri oppidum decem milia a mari cum escenderent, concilio Epirotarum habito cum magno omnium adsensu auditi sunt; et quadringentos iuventutis eorum in Orestas, ut praesidio essent liberatis ab senatu Macedonibus, miserunt. inde in Aetoliam progressi, ac paucos ibi morati dies, dum in praetoris mortui locum alius sufficeretur, et Lycisco praetore facto, quem Romanorum favere rebus satis compertum erat, transierunt in Thessaliam. eo legati Acarnanum et Boeotorum exsules venerunt. Acarnanes nuntiare iussi, quae Philippi primum, Antiochi deinde bello, decepti pollicitationibus regiis adversus populum Romanum commisissent, ea corrigendi occasionem illis

oblatam. si male meriti clementiam populi Romani experti essent, bene merendo liberalitatem experirentur. Boeotis exprobratum societatem eos cum Perseo iunxisse. cum culpam in Ismeniam principem alterius partis conferrent, et quasdam civitates dissentientes in causam deductas, appariturum id esse Marcius respondit: singulis enim civitatibus de se ipsis consulendi potestatem facturos. Thessalorum Larisae fuit concilium. ibi et Thessalis benigna materia gratias agendi Romanis pro libertatis munere fuit, et legatis, quod et Philippi prius et post Antiochi bello enixe adiuti a gente Thessalorum essent. hac mutua commemoratione meritorum accensi animi multitudinis ad omnia decernenda quae Romani vellent.

Secundum hoc concilium legati a Perseo rege venerunt, privati maxime hospitii fiducia, quod ei paternum cum Marcio erat. ab huius necessitudinis commemoratione orsi petierunt legati, in colloquium veniendi regi potestatem faceret. Marcius et se ita a patre suo accepisse dixit, amicitiam hospitiumque cum Philippo fuisse. minime immemorem necessitudinis eius legationem eam suscepisse. colloquium, si satis commode valeret, non fuisse se dilaturum; nunc, ubi primum posset, ad Peneum flumen, qua transitus ab Homolio Dium esset, praemisissis qui nuntiarent regi, venturos. XXXIX. et tum quidem ab Dio Perseus in interiora regni recipit se levi aura spei obiecta, quod Marcius ipsius causa suscepisse se legationem dixisset: post dies paucos ad constitutum locum venerunt. magnus comitatus fuit regius cum amicorum tum satellitum turba stipante. non minore agmine legati venerunt et ab Larisa multis prosequentibus et legationibus civitatum, quae convenerant Larisam et renuntiare domum certa quae audissent volebant. inerat cura insita mortalibus videndi congregientes nobilem regem et populi principis terrarum omnium legatos. in conspectu steterunt dirimente amni: paulisper internuntians cunctatio fuit, utri transgrederentur. aliquid illi regiae maestati, aliquid hi populi Romani nomini, cum praesertim Perseus petisset colloquium, existimabant deberi. io-

eo etiam Marcius cunctantes movit. „minor“ inquit „ad maiorem et“ — quod Philippo ipsi cognomen erat — „filius ad patrem transeat.“ facile persuasum id regi est. aliud deinde ambigebatur, cum quam multis transiret. rex cum omni comitatu transire aequum censebat: legati vel cum tribus venire iubebant, vel si tantum agmen traduceret, obsides daret nihil fraudis fore in colloquio. Hippiam et Pantauchum, quos et legatos miserat, principes amicorum, obsides dedit. nec tam in pignus fidei obsides desiderati erant, quam ut appareret sociis nequaquam ex dignitate pari congrédi regem cum legatis. salutatio non tamquam hostium, sed hospitalis ac benigna fuit; positisque sedibus consederunt. XL. cum paulisper silentium fuisset, „expectari nos“ inquit Marcius „arbitror, ut respondeamus litteris tuis, quas Corcyram misisti, in quibus quaeris quid ita legati cum militibus venerimus et praesidia in singulas urbes dimittamus. ad hanc interrogationem tuam et non respondere vereor ne superbum sit, et vera respondere ne nimis acerbum audienti tibi videatur. sed cum aut verbis castigandus aut armis sit qui foedus rumpit, sicut bellum adversus te alii quam mihi mandatum malim, ita orationis acerbitem adversus hospitem, utcumque est, subibo, sicut medici, cum salutis causa tristiora remedia adhibent. ex quo regnum adeptus es, unam rem te, quae facienda fuerit, senatus fecisse censeat, quod legatos Romam ad renovandum ** iudicat potius quam cum renovatum esset violandum. Abrupolim, socium atque amicum populi Romani, regno expulisti: Artetauri interfectores, ut caede, ne quid ultra dicam, laetatum appareret, recepisti, qui omnium Illyriorum fidissimum Romano nomini regulum occiderant: per Thessaliam et Maliensem agrum cum exercitu contra foedus Delphos isti; Byzantiis item contra foedus misisti auxilia: cum Boeotis, sociis nostris, secretam tibi ipsi societatem, quam non licebat, iureiurando pepigisti: Thebanos legatos, Euersam et Callieritum, venientes a nobis quaerere malo quis interfecerit quam arguere. in Aetolia bellum intestinum et caedes principum per quos nisi per

tuos factae videri possunt? Dolopes a te ipso evastati sunt. Eumenes rex ab Roma cum in regnum rediret, prope ut victima Delphis in sacrato loco ante aras mactatus, quem insimulet piget referre: quae hospes Brundisinus occulta facinora indicet, certum habeo et scripta tibi omnia ab Roma esse et legatos tuos renuntiassae. haec ne dicerentur a me, uno modo vitare potuisti, non quaerendo, quam ob causam exercitus in Macedoniam traicerentur, aut praesidia in sociorum urbes mitteremus. quaerenti tibi superbius tacuissemus, quam vera respondimus. equidem pro paterno nostro hospitio faveo orationi tuae, et opto, ut aliquam mihi materiem praebeas agendaee tuae apud senatum causae."

XLI. Ad ea rex „bonam causam, si apud iudices aequos ageretur, apud eosdem et accusatores et iudices agam. eorum autem quae obiecta sunt mihi, partim ea sunt, quibus nescio an gloriari debeam, partim quae fieri non erubescam, partim quae verbo obiecta verbo negare sit. quid enim, si legibus vestris hodie reus sim, aut index Brundisinus aut Eumenes mihi obiciat, ut accusare potius vere quam conviciari videantur? scilicet nec Eumenes, cum tam multis gravis publice ac privatim sit, alium quam me inimicum habuit; neque ego potiorrem quemquam ad ministeria facinorum quam Rammium, quem neque umquam ante videram nec eram postea visurus, invenire potui. et Thebanorum, quos naufragio perisse constat, et Artetauri caedis mihi reddenda ratio est; in qua tamen nihil ultra obicitur quam interfectores eius in regno exsulasse meo. cuius condicionis iniquitatem ita non sum recusaturus, si vos quoque accipitis, ut quicumque exsules in Italiam aut Romam se contulerunt, his facinorum, propter quae damnati sunt, auctores vos fuisse fateamini. si hoc et vos recusabitis et omnes aliae gentes, ego quoque inter ceteros ero. et hercule, quid attinet cuiquam exsilium patere, si nusquam exsuli futurus locus est? ego tamen istos, ut primum in Macedonia esse admonitus a vobis comperi, requisitos abire ex regno iussi, et in perpetuum interdixi finibus meis. et

haec quidem mihi tamquam causam dicenti reo obiecta sunt: illa tamquam regi, et quae de foedere, quod mihi est vobiscum, disceptationem habeant. nam si est in foedere ita scriptum, ut ne si bellum quidem quis inferat, tueri me regnumque meum liceat, mihi fatendum est, quod me armis adversus Abrupolim socium populi Romani defenderim, foedus violatum esse. sin autem hoc et ex foedere licuit, et iure gentium ita comparatum est, ut arma propulsentur, quid tandem me facere decuit, cum Abrupolis fines mei regni usque ad Amphipolim pervastasset, multa libera capita, magnam vim mancipiorum, multa milia pecorum abegisset? quiescerem et paterer, donec Pellam et in regiam meam armatus pervenisset? at enim bello quidem iusto sum persecutus, sed vinci non oportuit eum, neque alia quae victis accidunt pati; quorum casum cum ego subierim, qui sum armis lacessitus, quid potest queri sibi accidisse, qui causa belli fuit? non .um eodem modo defensurus, Romani, quod Dolopas armis coercuerim, quia, etsi non merito eorum, iure feci meo, cum mei regni, meae dicionis essent, vestro decreto patri attributi meo. nec, si causa reddenda sit, non vobis nec foederatis, sed iis, qui ne in servos quidem saeva atque iniusta imperia probant, plus aequo et bono saevisse in eos videri possum: quippe Euphranorem praefectum a me impositum ita occiderunt, ut mors poenarum eius levissima fuerit. XLII. at cum processissem inde ad visendas Larisam et Antrona et Pteleon, quo in propinquo multo ante debita vota persolverem, Delphos sacrificandi causa escendi. et his criminis augendi causa, cum exercitu me isse adicitur: scilicet ut, quod nunc vos facere queror, urbes occuparem, arcibus imponerem praesidia. vocate in concilium Graeciae civitates, per quas iter feci, queratur unusquibet militis mei iniuriam: non recusabo quin simulato sacrificio aliud petisse videar. Aetolis et Byzantiis praesidia misimus, et cum Boeotis amicitiam fecimus. haec qualiacumque sunt, per legatos meos non solum indicata sed etiam excusata sunt saepe in senatu vestro, ubi aliquos ego disceptato-

res non tam aequos quam te, Q. Marci, paternum amicum et hospitem, habebam. sed nondum Romam accusator Eumenes venerat, qui calumniando omnia detorqueundoque suspecta et invisa efficeret, et persuadere vobis conaretur non posse Graeciam in libertate esse et vestro munere frui, quoad regnum Macedoniae incolume esset. circumagetur hic orbis: erit mox qui arguat neququam Antiochum ultra iuga Tauri emotum, graviolem multo Asiae quam Antiochus fuerit Eumenes esse, nec conquiescere socios vestros posse, quoad regia Pergami sit: eam arcem supra capita finitimarum civitatum impositam. ego haec, Q. Marci et A. Atili, quae aut a vobis obiecta aut purgata a me sunt, talia esse scio, ut aures, ut animi audientium sint, nec tam referre, quid ego aut qua mente fecerim, quam quomodo id vos factum accipiat. conscius mihi sum nihil me scientem deliquisse, et si quid fecerim imprudentia lapsus, corrigi me et emendari castigatione hac posse. nihil certe insanabile, nec quod bello et armis persequendum esse censeatis, commisi: aut frustra clementiae gravitatisque vestrae fama vulgata per gentes est, si talibus de causis, quae vix querela et expostulatione dignae sunt, arma capitis et regibus sociis bella infertis."

XLIII. Haec dicentem et cum adsensu Marcius ** auctor fuit mittendi Romam legatos, cum experienda omnia ad ultimum nec praetermittendam spem ullam censisset. reliqua consultatio erat, quonam modo tutum iter legatis esset. ad id cum necessaria petitio indutiarum videretur, cuperetque Marcius neque aliud colloquio petisset, gravate et in magnam gratiam petentis concessit. nihil enim satis paratum ad bellum in praesentia habebant Romani, non exercitum, non ducem, cum Perseus, ni spes vana pacis occaecasset consilia, omnia praeparata atque instructa haberet, et suo maxime tempore atque alieno hostibus incipere bellum posset.

Ab hoc colloquio fide indutiarum interposita legati Romani in Boeotiam comparati sunt. ibi iam motus coeperat esse discedentibus a societate communis concilii

Boeotorum quibusdam populis, ex quo renuntiatum erat respondisse legatos apparitorum quibus populis proprie societatem cum rege iungi displicuisset. primi a Chaeronea legati, deinde a Thebis in ipso itinere occurrerunt, affirmantes non interfuisse se, quo societas ea decreta esset, concilio; quis legati nullo in praesentia responso dato Chalcidem se sequi iusserunt. Thebis magna contentio orta erat ex alio certamine. comitiis praetoriis Boeotorum victa pars iniuriam persequens coacta multitudine decretum Thebis fecit, ne Boeotarchae urbibus reciperentur. exsules Thespias universi concesserunt; inde — recepti enim sine cunctatione erant — Thebas iam mutatis animis revocati decretum faciunt, ut duodecim, qui privati coetum et concilium habuissent, exsilio multarentur. novus deinde praetor — Ismenias is erat, vir nobilis ac potens — capitalis poenae absentes eos decreto damnat. Chalcidem fugerant; inde ad Romanos Larisam profecti causam cum Perseo societatis in Ismeniam contulerant: ex contentione ortum certamen. utriusque tamen partis legati ad Romanos venerunt, et exsules accusatoresque Ismeniae et Ismenias ipse. XLIV. Chalcidem ut ventum est, aliarum civitatum principes, id quod maxime gratum erat Romanis, suo quoque proprio *decreto regiam* societatem aspernati Romanis se adiungebant: Ismenias gentem Boeotorum in fidem Romanorum permitti aequum censebat. inde certamine orto, nisi in tribunal legatorum perfugisset, haud multum astitit, quin ab exsilibus fautoribusque eorum interficeretur. Thebae quoque ipsae, quod Boeotiae caput est, in magno motu erant, aliis ad regem trahentibus civitatem, aliis ad Romanos, et turba Coronaeorum Haliartiorumque convenerat ad defendendum decretum regiae societatis. sed constantia principum doctum eladibus Philippi Antiochique, quanta esset vis fortuna imperii et Romani, victa eadem multitudo et ut tolleretur regia societas decrevit, et eos qui auctores paciscendae amicitiae fuerant ad satisfaciendum legatis Chalcidem misit, fideique legatorum commendari civitatem iussit. Thebanos Marcius et Atilius laeti audierunt

auctoresque et his et separatim singulis fuerunt ad renovandam amicitiam mittendi Romanam legatos. ante omnia exsules restitui iusserunt, et auctores regiae societatis decreto suo damnarunt. ita, quod maxime volebant, discusso Basotico concilio Peloponnesum proficiuntur Ser. Cornelio Chalcidem accessito. Argis praebitum est iis concilium; ubi nihil aliud a gente Achaeorum petierunt, quam ut mille milites darent. Id praesidium ad Chalcidem tuendam, dum Romanus exercitus in Graeciam traiceretur, missum est. Marcius et Atilius peractis, quae agenda in Graecia erant, principio hiemis Romam redierunt.

XLV. Inde legatio sub idem tempus in Asiam ac circum insulas missa. tres erant legati, Ti. Claudius Sp. Postumius M. Iunius. ii circumeuntes hortabantur socios ad suscipiendum adversus Persea pro Romanis bellum; et quo quaeque opulentior civitas erat, eo accuratius agebant, quia minores secuturae maiorum auctoritatem erant. Rhodii maximi ad omnia momenti habebantur, quia non favere tantum sed adiuvere etiam viribus suis bellum poterant, quadraginta navibus auctore Hegesiloho praeparatis, qui cum in summo magistratu esset — prytanin ipsi vocant — multis orationibus pervicerat Rhodios, ut omnia, quam saepe vanam experti essent, regum fovendorum spe Romanam societatem, unam tum in terris vel viribus vel fide stabilem, retinerent. bellum imminere cum Perseo: desideraturos Romanos eundem navalem apparatus, quem nuper Antiochi, quem Philippi ante bello vidissent. trepidaturos tum repente paranda classe, cum mittenda esset, nisi reficere naves, nisi instruere navalibus sociis coepissent. id eo magis enixe faciundum esse, ut crimina delata ab Eumene fide rerum refellerent. his incitati quadraginta navium classem instructam ornatamque legatis Romanis advenientibus, ut non expectatam adhortationem esse appareret, ostenderunt. et haec legatio magnum ad conciliandos animos civitatum Asiae momentum fuit. Decimius unus sine ullo effectu, captarum etiam pecuniarum ab regibus Illyriorum suspicione infamis, Romam rediit.

XLVI. Perseus cum ab colloquio Romanorum in Macedoniam recepisset sese, legatos Romam de inchoatis cum Marcio condicionibus pacis misit, et Byzantium et Rhodum litteras legatis ferendas dedit. in litteris eadem sententia ad omnes erat, collocutum se cum Romanorum legatis; quae audisset quaeque dixisset ita disposita, ut superior fuisse in disceptatione videri posset. apud Rhodios legati addiderunt confidere pacem futuram; auctori- bus enim Marcio atque Atilio missos Romam legatos. si pergerent Romani contra foedus movere bellum, tum omni gratia, omni ope entendum fore Rhodiis, ut reconcilient pacem: si nihil deprecando proficiant, id agendum, ne omnium rerum ius ac potestas ad unum populum perveniat. cum ceterorum id interesse, tum praecipue Rhodiorum, qui plus inter alias civitates dignitate atque opibus excellant; quae serva atque obnoxia fore, si nullus alio sit quam ad Romanos respectus. magis et litterae et verba legatorum benigne sunt audita quam momentum ad mutandos animos habuerunt: potentior esse partis melioris auctoritas coeperat. responsum ex decreto est optare pacem Rhodios: si bellum esset, ne quid ab Rhodiis speraret aut peteret rex, quod veterem amicitiam, multis magnisque meritis pace belloque partam, diiungeret sibi ab Romanis. ab Rhodo redeuntes Boeotiae quoque civitates, et Thebas et Coroneam et Haliartum, adierunt, quibus expressum invitis existimabatur, ut relicta regia societate Romanis adiungerentur. Thebani nihil moti sunt, quamquam nonnihil et damnatis principibus et restitutis exsulibus succensebant Romanis. Coronaei et Haliartii favore quodam insito in reges legatos in Macedoniam miserunt praesidium petentes, quo se adversus impotentem superbiam Thebanorum tueri possint. cui legationi responsum ab rege est praesidium se propter indutias cum Romanis factas mittere non posse: tamen suadere, ita ab Thebanorum iniuriis, qua possent, ut se vindicarent, ne Romanis praeberent causam in se saeviendi.

XLVII. Marcius et Atilius Romam cum venissent, legationem in Capitolio ita renuntiaverunt, ut nulla re magis

gloriarentur quam decepto per indutias et spem pacis rege. adeo enim apparatibus belli fuisse instructum, ipsis nulla parata re, ut omnia opportuna loca praeoccupari ante ab eo potuerint, quam exercitus in Graeciam traiceretur. spatio autem indutiarum sumpto secum venturum illum nihilo paratiorem, Romanos omnibus instructiores rebus coepturos bellum. Boeotorum quoque se concilium arte distraxisse, ne coniungi amplius ullo consensu Macedonibus possent. haec ut summa ratione acta magna pars senatus approbabat: veteres et moris antiqui memores negabant se in ea legatione Romanas agnoscere artes. non per insidias et nocturna proelia, nec simulatam fugam improvisosque ad incautum hostem reditus, nec ut astu magis quam vera virtute gloriarentur, bella maiores gessisse: indicare prius quam gerere solitos bella, denuntiare etiam interdum ** finire in quo dimicaturi essent. eadem fide indicatum Pyrrho regi medicum vitae eius insidiantem; eadem Faliscis vinctum traditum proditorem liberorum regis. haec Romana esse, non versutiarum Punicarum neque calliditatis Graecae, apud quos fallere hostem quam vi superare gloriosius fuerit. interdum in praesens tempus plus profici dolo quam virtute: sed eius demum animum in perpetuum vinci, cui confessio expressa sit se neque arte neque casu, sed collatis comminus viribus, iusto ac pio bello esse superatum. haec seniores, quibus nova ea minus placebat sapientia: vicit tamen ea pars senatus, cui potior utilis quam honesti cura erat, ut comprobaretur prior legatio Marcii, et eodem rursus in Graeciam cum quinqueremibus remitteretur, iubereturque cetera, uti e re publica maxime visum esset, agere. A. quoque Atilium miserunt ad occupandam Larissam in Thessalia timentes, ne, si indutiarum dies exisset, Perseus praesidio eo misso caput Thessaliae in potestate haberet. duo milia peditum Atilius ab Cn. Sicinio accipere ad eam rem agendam iussus. et P. Lentulo, qui ex Achaia redierat, trecenti milites Italici generis dati, ut Thebis daret operam, ut in potestate Boeotia esset.

XLVIII. His praeparatis, quamquam ad bellum con-

silia erant destinata, senatum tamen praeberi legatis placuit. eadem fere, quae in colloquio ab rege dicta erant, relata ab legatis. insidiarum Eumeni factarum crimen et maxima cura et minime tamen probabiliter — manifesta enim res erat — defensum: cetera deprecatio erat. sed non eis animis audiebantur, qui aut doceri aut flecti possent. denuntiatur, extemplo moenibus urbis Romae, Italia intra tricesimum diem excederent. P. Licinio deinde consuli, cui Macedonia provincia obvenerat, denuntiatur, ut exeretui diem primam quamque diceret ad conveniendum. C. Lucretius praetor, cui classis provincia erat, cum quadraginta quinquereimis ab urbe profectus: nam ex relictis navibus alias in alium usum retineri ad urbem placuit. praemissus a praetore est frater M. Lucretius cum quinquereime una, iussusque ab sociis ex foedere acceptis navibus ad Cephalleniam classi occurrere. ab Regiis triremi una, ab Looris duabus, ab Uriibus quattuor, praeter oram Italiae supervectus Calabriae extremum promontorium in Ionio mari, Dyrrhachium traiecit. ibi decem ipsorum Dyrrhachinorum, duodecim Issaeorum, quinquaginta quattuor Gentii regis lembos nactus, simulans se credere eos in usum Romanorum comparatos esse, omnibus abductis die tertio Coreyram, inde protinus in Cephalleniam traiecit. C. Lucretius praetor ab Neapoli profectus superato freto die quinto in Cephalleniam transmisit. ibi stetit classis, simul opperiens ut terrestres copiae traicerentur, simul ut onerariae ex agmine suo per altum dissipatae consequerentur.

XLIX. Per hos forte dies P. Licinius consul votis in Capitolio nuncupatis paludatus ab urbe profectus est. semper quidem ea res cum magna dignitate ac maiestate geritur: praecipue convertit oculos animosque, cum ad magnum nobilemque aut virtute aut fortuna hostem euntem consulem prosequuntur. contrahit enim non officii modo cura sed etiam studium spectaculi, ut videant ducem suum, cuius imperio consilioque summam rem publicam tuendam permiserunt. subit deinde cogitatio animum, qui belli casus, quam incertus fortunae eventus commu-

nisque Mars belli sit; adversa, secunda, quaeque incitiae et temeritate ducum clades saepe acciderint, quae contra bona prudentia et virtus attulerit. quem scire mortalium utrius mentis, utrius fortunae consulem ad bellum mittant? triumphantemne mox cum exercitu victore scandentem in Capitolium ad eosdem deos, a quibus proficiscatur, visuri, an hostibus eam praebituri laetitiam sint? Persi autem regi, adversus quem ibatur, famam et bello clara Macedonum gens et Philippus pater, inter multa prospere gesta Romano etiam nobilitatus bello, praebat; tum ipsius Persei numquam, ex quo regnum accepisset, desitum belli exspectatione celebrari nomen. cum his cogitationibus omnium ordinum homines proficiscentem consulem persecuti sunt. duo consulares tribuni militum cum eo missi, C. Claudius Q. Mucius, et tres illustres iuvenes, P. Lentulus et duo Manlii Acidini: alter M. Manlii, alter L. Manlii filius erat. cum iis consul Brundisium ad exercitum, atque inde cum omnibus copiis transvectus ad Nymphaeum in Apolloniatum agro posuit castra.

L. Paucos ante dies Perseus, postquam legati ab Roma regressi praeciderant spem pacis, consilium habuit. ibi aliquamdiu diversis sententiis certatum est. erant quibus vel stipendium pendendum, si iniungeretur, vel agri parte cedendum, si multarent, quidquid denique aliud pacis causa patiendum esset, non recusandum videretur, nec committendum, ut in aleam tanti casus se regnumque daret. si possessio haud ambigua regni maneret, multa diem tempusque adferre posse, quibus non amissa modo recipere, sed timendus ultro iis esse quos nunc timeret posset. ceterum multo maior pars fenocioris sententiae erat. quidquid cessisset, cum eo simul regno protius cedendum esse affirmabant. neque enim Romanos pecunia aut agro egere, sed hoc scire, cum omnia humana, tum maxima quaeque et regna et imperia sub casibus multis esse. Carthaginiensium opes fregisse sese, et cervicibus eorum praepotentem finitimum regem imposuisse; Antiochum progeniemque eius ultra iuga Tauri emotum: unum esse Macedoniae regnum, et regione propinquum,

et quod, sicubi populo Romano sua fortuna labet, antiquos animos regibus suis videatur posse facere. dum integrae res sint, statuere apud animum suum Persea debere, utrum singula concedendo nudatus ad extremum opibus extorrisque regno Samothraciam aliamve quam insulam petere ab Romanis, ubi privatus superstes regno suo in contemptu atque inopia consenescat, malit, an armatus vindex fortunae dignitatisque suae, aut ut viro forti dignum sit, patiatur quodcumque casus belli tulerit, aut victor liberet orbem terrarum ab imperio Romano. non esse admirabilius Romanos Graecia pelli quam Hannibalem Italia pulsum esse. neque hercule videre, qui conveniat fratri, adfectanti per iniuriam regnum, summa vi restitisse, alienigenis bene parto eo cedere. postremo ita bello et pace quaeri, ut inter omnes conveniat nec turpius quicquam esse quam sine certamine cessisse regno, nec praeclarius quicquam quam pro dignitate ac maiestate omnem fortunam expertum esse.

LI. Pellae, in vetere regia Macedonum, hoc consilium erat. „geramus ergo“ inquit, „diis bene iuvantibus, quando ita videtur, bellum“; litterisque circa praefectos dimissis Citium — Macedoniae oppidum est — copias omnes contrahit. ipse centum hostiis sacrificio regaliter Minervae, quam vocant Alcidemon, facto cum purpuratorum et satellitum manu profectus Citium est. eo iam omnes Macedonum externorumque auxiliorum convenerant copiae. castra ante urbem ponit, omnesque armatos in campo struxit, summa omnium quadraginta tria milia armata fuere, quorum pars ferme dimidia phalangitae erant: Hippias Beroeaeus praeerat. delecta deinde et viribus et robore aetatis ex omni caetratorum numero duo milia erant: agema hanc ipsi legionem vocabant; praefectos habebat Leonnatum et Thrasippum Eulyestas. ceterorum caetratorum, trium ferme milium hominum, dux erat Antiphilus Edessaesus. Paeones et ex Parorea et Parstrymonia — sunt autem ea loca subiecta Thraciae — et Agrianes, admixtis etiam Thracibus incolis, trium milium ferme et ipsi expleverunt numerum. armaverat contraxe-

ratque eos Didas Paeon, qui adolescentem Demetrium occiderat. et armatorum duo milia Gallorum erant, praefecto Asclepiodoto. ab Heraclea ex Sintis tria milia Thracum liberorum suum ducem habebant. Cretensium par pene numerus suos duces sequebatur, Susum Phalaraneum et Syllum Gnosium. et Leonides Lacedaemonius quingentis ex Graecia, mixto generi hominum, praeerat. regii is generis ferebatur, exsul damnatus frequenti concilio Achaeorum, litteris ad Persea deprensus. Aetolorum et Boeotorum, qui non explebant plus quam quingentorum omnes numerum, Lyco Achaeus praefectus erat. ex his mixtis tot populorum, tot gentium auxiliis duodecim milia armatorum ferme efficiebantur. equitum ex tota Macedonia contraxerat tria milia. venerat eodem Cotys Senthae filius, rex gentis Odrysarum, cum mille delectis equitibus, pari ferme peditum numero. ita summa totius exercitus triginta novem milia peditum erant, quattuor equitum. satis constabat, secundum eum exercitum quem magnus Alexander in Asiam traiecit, numquam ullius Macedonum regis copias tantas fuisse. LII. sextus et vicesimus annus agebatur, ex quo petenti Philippo data pax erat: per id omne tempus quieta Macedonia et progeniem ediderat, cuius magna pars matura militiae esset, et levibus bellis Thracum accolarum, quae exercerent magis quam fatigaret, sub adsidua tamen militia fuerat. et diu meditatam Philippo primo, deinde et Persei Romanum bellum omnia ut instructa parataque essent effecerat. mota parumper acies, non iusto decursu tamen, ne stetisse tantum in armis viderentur; armatosque, sicut erant, ad contionem vocavit. ipse constitit in tribunali, circa se habens filios duos *, quorum maior Philippus natura frater, adoptione filius, minor, quem Alexandrum vocabant, naturalis erat. cohortatus est milites ad bellum; iniuriam populi Romani in patrem seque commemoravit. illum omnibus indignitatibus compulsus ad rebellandum, inter apparatus belli fato oppressum: ad se simul legatos simul milites ad occupandas Graeciae urbes missos. fallaci dein colloquio per speciem reconciliandae pacis extractam hiemem, ut

tempus ad comparandum haberent: consulem nunc venire cum duabus legionibus Romanis, quae ** trecentos equites habeant, et pari ferme numero sociorum peditum equitumque. eo ut accedant regum auxilia Eumenis et Masinissae, non plus septem milia peditum, duo equitum futura. auditis hostium copiis respicerent suum ipsi exercitum, quantum numero, quantum genere militum praestarent tironibus raptim ad id bellum conscriptis ipsi a pueris eruditi artibus militiae, tot subacti atque durati bellis. auxilia Romanis Lydos et Phrygas et Numidas esse, sibi Thracas Gallosque, ferocissimas gentium. arma illos habere ea, quae sibi quisque paraverit pauper miles, Macedonas prompta ex regio apparatu, per tot annos patris sui cura et impensa facta. commeatum illis cum procul tum omnibus sub casibus maritimis fore: se et pecuniam et frumentum, praeter redditus metallorum, in decem annos seposuisse. omnia quae deorum indulgentia, quae regia cura praeparanda fuerint, plena cumulatque habere Macedonas. animum habendum esse quem habuerint maiores eorum, qui Europa omni domita transgressi in Asiam incognitum famae aperuerint armis orbem terrarum, nec ante vincere desierint, quam Rubro mari inclusis quod vincerent defuerit. at hercule nunc non de ultimis Indiae oris, sed de ipsius Macedoniae possessione certamen fortunam indixisse. cum patre suo gerentes bellum Romanos speciosum Graeciae liberandae tulisse titulum: nunc propalam Macedoniam in servitutem petere, ne rex vicinus imperio sit Romano, ne gens bello nobilis arma habeat. haec enim tradenda superbis dominis esse cum rege regnoque, si absistere bello et facere imperata velint.

LIII. Cum per omnem orationem satis frequentiadensu suclamatum esset, tum vero ea vociferatio simul indignantium minitantiumque, partim iubentium bonum animum habere regem, exorta est, ut finem dicendi faceret, tantum iussis ad iter parare: iam enim dici movere castra ab Nymphaeo Romanos. contione dimissa, ad audiendas legationes civitatum Macedoniae se contulit. venerant autem ad pecunias pro facultatibus quaeque suis et fru-

mentum pollicendum ad bellum. omnibus gratiae actae, remissum omnibus: satis regios apparatus ad ea dictum sufficere. vehicula tantum imperata, ut tormenta telorumque missilium ingentem vim praeeparatam bellicumque aliud instrumentum veherent.

Profectus inde toto exercitu, Eordaeam petens, ad Begorritem quem vocant lacum positis castris, postero die in Elimeam ad Haliacmona fluvium processit. deinde saltu angusto superatis montibus, quos Cambunios vocant, descendit ad Azorum Pythium et Dolichen: Tripolim vocant incolentes. haec tria oppida paulisper cunctata, quia obsides Larisaeis dederant, victa tamen praesenti metu in deditionem concesserunt. benigne his appellatis haud dubius Perrhaebos quoque idem **, urbem, nihil cunctatis qui incolebant, primo adventu recipit. Cyretias oppugnare coactus, primo etiam die acri concursu ad portas armatorum est repulsus: postero die omnibus copiis adortus in deditionem omnes ante noctem accepit. LIV. Mylae, proximum oppidum, ita munitum, ut inexsuperabilis munimenti spes incolas ferociores faceret, non portas claudere regi satis habuerunt, sed probris quoque in ipsum Macedonasque procacibus iaculati sunt. quae res cum infestiores hostem ad oppugnandum fecisset, ipsos desperatione veniae ad tuendos sese acrius accendit. itaque per triduum ingentibus utrimque animis et oppugnata est et defensa. multitudo Macedonum ad subeundum in vicem proelium haud difficulter succedebat: oppidanos, diem noctem eosdem tuentes moenia, non vulnera modo sed etiam vigiliae et continens labor conficiebat. quarto die cum scalae undique ad muros erigerentur et porta vi maiore oppugnaretur, oppidani depulsi muris ad portam tuendam concurrunt eruptionemque repentinam in hostes faciunt; quae cum irae magis inconsultae quam verae fiducia virium esset, pauci et fessi ab integris pulsi terga dederunt, fugientesque per patentem portam hostes acceperunt. ita capta urbs ac direpta est. libera quoque corpora, quae caedibus superfuerunt, venum data. diruto magna ex parte et incenso oppido profectus ad Phalan-

nam castra movit, inde postero die Gyrtonem pervenit. quo cum T. Minucium Rufum et Hippiam Thessalorum praetorem cum praesidio intrasse accepisset, ne temptata quidem oppugnatione praetergressus, Elatiam et Gonnum percussis inopinato adventu oppidanis recepit. utraque oppida in faucibus sunt qua Tempe adeunt, magis Gonnus. itaque et firmiore id praesidio tutum equitum peditumque, ad hoc fossa triplici ac vallo munitum reliquit. ipse ad Sycurium progressus opperiri ibi hostium adventum statuit; simul et frumentari passim exercitum iubet in subiecto hostium agro. namque Sycurium est sub radicibus Ossae montis. qua in meridiem vergit, subiectos habet Thessaliae campos, ab tergo Macedoniam atque Magnesiam. ad has opportunitates accedit summa salubritas et copia, pluribus circumiectis fontibus, perennium aquarum.

LV. Consul Romanus per eosdem dies Thessaliam cum exercitu petens iter expeditum primo per Epirum habuit; deinde postquam in Athamaniam est transgressus asperi ac prope invii soli, cum ingenti difficultate parvis itineribus aegre Gomphos pervenit: cui si vexatis hominibus equisque lironem exercitum ducenti acie instructa et loco suo et tempore obstitisset rex, ne Romani quidem abnuunt magna sua cum clade fuisse pugnatuuros. postquam Gomphos sine certamine ventum est, praeter gaudium periculosi saltus superati contemptus quoque hostium adeo ignorantium opportunitates suas accessit. sacrificio rite perfecto consul et frumento dato militibus paucos ad requiem iumentorum hominumque moratus dies, cum audiret vagari Macedonas effusos per Thessaliam vastarique sociorum agros, satis iam refectum militem ad Larisam ducit. inde cum tria milia ferme abesset a Tripoli — Scaeam vocant —, super Peneum amnem posuit castra. per idem tempus Eumenes ad Chalcidem navibus accessit cum Attalo atque Athenaeo fratribus Philetaero fratre relicto Pergami ad tutelam regni. cum Attalo et quattuor milibus peditum mille equitum ad consulem venit: Chalcide relicta duo milia peditum, quibus

Athenaeus praepositus. et alia eodem auxilia Romanis ex omnibus undique Graeciae populis convenerunt, quorum pleraque — adeo parva erant — in oblivionem adducta. Apolloniatae trecentos equites, centum pedites miserunt. Aetolorum alae unius instar, quantum ab tota gente equitum [erat] venerant, et Thessalorum omnis equitatus separatus erat, non plus quam trecenti erant equites in castris Romanis. Achaei iuventutis suae Cretico maxime armatu ad mille quingentos dederunt.

LVI. Sub idem tempus et C. Lucretius praetor, qui navibus praeerat ad Cephalleniam, M. Lucretio fratre cum classe super Maleam Chalcidem iusso petere ipse triremem conscendit, sinum Corinthium petens ad praeoccupandas in Boeotia res. tardior ei navigatio propter infirmitatem corporis fuit. M. Lucretius Chalcidem adveniens cum a P. Lentulo Haliartum oppugnari audisset, nuntium, praetoris verbis qui abscedere eum inde iuberet, misit. Boeotorum iuventute, quae pars cum Romanis stabat, eam rem adgressus legatus a moenibus abcessit. haec soluta obsidio locum alteri novae obsidioni dedit: namque extemplo M. Lucretius cum exercitu navali, decem milibus armatorum, ad hoc duobus milibus regionum, qui sub Athenaeo erant, Haliartum circumsedit; parantibusque iam oppugnare supervenit a Creusa praetor. ad idem fere tempus et ab sociis naves Chalcidem convenerunt, duae Punicae quinqueremes, duae ab Heraclea ex Ponto triremes, quattuor Chalcedone, totidem Samo, tum quinque Rhodiae quadriremes. has praetor, quia nusquam erat martium bellum, remisit sociis. et Q. Marcius Chalcidem navibus venit Alope capta, Larisa, quae Cremaste dicitur, oppugnata.

Cum hic status in Boeotia esset, Perseus cum ad Sycurium, sicut ante dictum est, stativa haberet, frumento undique circa ex agris convecto, ad vastandum Pheraeum agrum misit, ratus ad iuvandas sociorum urbes longius a castris abstractos deprehendi Romanos posse. quos cum eo tumultu nihil motos animadvertisset, praedam quidem praeterquam hominum — pecora autem maxime omnis

generis fuere — divisit ad epulandum militibus. LVII. sub idem deinde tempus consilium et consul et rex habuerunt, unde bellum ordirentur. regis creverunt animi vastatione concessa sibi ab hoste Pheraei agri: itaque eundem inde ad castra nec dandum ultra spatium cunctandi censebat. et Romani censebant cunctationem suam infamem apud socios esse, maximopere indigne ferentes non latam Pheraeis opern. consultantibus, quid agerent — aderant autem Eumenes et Attalus in consilio — trepidus nuntius adfert hostem magno agmine adesse. consilio dimisso signum extemplo datur, ut arma capiant. interim placet ex regiis auxiliis centum equites et parem numerum iaculatorum peditum exire. Perseus hora ferme diei quarta, cum paulo plus mille passus abesset a castris Romanis, consistere signa peditum iussit. praegressus ipse cum equitibus ac levi armatura, et Cotys cum eo ducesque aliorum auxiliorum praecesserunt. minus quingentos passus ab castris aberant, cum in conspectu fuere hostium equites: duae alae erant magna ex parte Gallorum, Cassignatus praecerat, et levis armaturae centum fere et quinquaginta Mysi aut Cretenses. constitit rex incertus, quantum esset hostium. duas inde ex agmine turmas Thracum, duas Macedonum cum binis Cretensium cohortibus et Thracum misit. proelium, cum pares numero essent neque ab hac aut illa parte nova auxilia subvenirent, incerta victoria finitum est. Eumenis ferme triginta interfecti, inter quos Cassignatus dux Gallorum cecidit. et tunc quidem Perseus ad Sycurium copias reduxit. postero die circa eandem horam in eundem locum rex copias admovit plaustris cum aqua sequentibus: nam duodecim milium passuum via omnis sine aqua et plurimi pulveris erat; adfectosque siti, si primo in conspectu dimicassent, pugnatturos fuisse apparebat. cum Romani quiescent stationibus etiam intra vallum reductis, regii quoque in castra redeunt. hoc per aliquot dies fecerunt, sperantes fore ut Romani equites abeuntium novissimum agmen adgrederentur; inde certamine orto cum longius a castris eos elicuissent, facile, ubiubi essent, se, qui equitatu et levi

armatura plus possent, conversuros aciem. LVIII. postquam inceptum non succedebat, castra propius hostem movit rex, et a quinque milibus passuum communiit. inde luce prima in eodem quo solebat loco peditum acie instructa equitatum omnem levemque armaturam ad castra hostium ducit. visus et plurimus et propior solito pulvis trepidationem in castris Romanis fecit. et primo vix creditum nuntianti est, quia prioribus continuis diebus numquam ante horam quartam hostis apparuerat, tum solis ortus erat. deinde ut plurium clamore et cursu a portis dubitatio exempta est, tumultus ingens oboritur. tribuni praefectique et centuriones in praetorium, miles ad sua quisque tentoria discurrit. minus quingentos passus a vallo instruxerat Perseus suos circa tumulum quem Callicinum vocant. laevo cornu Cotys rex praeerat cum omnibus suae gentis; equitum ordines levis armatura interposita distinguebat. in dextro cornu Macedones erant equites, intermixti turmis eorum Cretenses: huic armaturae Midon Beroeaeus, equitibus et summae partis eius Meno Antigonensis praeerat. proximi cornibus constiterant regii equites, et mixtum genus, delecta plurium gentium auxilia: Patrocles Antigonensis hic et Paeoniae praefectus Didas erant praepositi. medius omnium rex erat, circa eum agema quod vocant, sacraeque equitum alae. ante se statuit funditores iaculatoresque: quadringentorum manus utraque numerum explebat: Ionem Thessalonicensem et ** Neoptoleum iis praefecit. sic regii constiterant. consul intra vallum peditum acie instructa et ipse equitatum omnem cum levi armatura emisit. pro vallo instructi sunt. dextro cornu praepositus C. Licinius Crassus consulis frater, cum omni Italico equitatu, velitibus intermixtis; sinistro M. Valerius Laevinus sociorum ex Graecis populis equites habebat et eiusdem gentis levem armaturam. mediam autem aciem cum delectis equitibus extraordinariis tenebat Q. Mucius; ducenti equites Galli ante signa horum instructi, et de auxiliis Eumenis Cyrtiorum gentis trecenti. Thessali quadringenti equites parvo intervallo super laevum cornu locati. Eu-

menes rex Attalusque cum omni manu sua ab tergo inter postremam aciem ac vallum steterunt.

LIX. In hunc modum maxime instructae acies, par ferme utrimque numerus equitum ac levis armaturae concurrunt a funditoribus iaculatoribusque, qui praecesserunt, proelio orto. primi omnium Thraces, haud secus quam diu claustris retentae ferae, ita concitati cum ingenti clamore in dextrum cornu, Italicos equites, incurrerunt, ut usu belli et ingenio impavida gens turbaretur ** gladiis hastas petere pedites ** nunc succidere crura equis, nunc ilia suffodere. Perseus in mediam invectus aciem Graecos primo impetu avertit; quibus cum gravis ab tergo instaret hostis, Thessalorum equitatus, qui a laevo corau brevi spatio diiunctus in subsidiis fuerat extra concursum, primo spectator certaminis, deinde inclinata re maximo usui fuit. cedentes enim sensim integris ordinibus, postquam se Eumenis auxiliis adiunxerunt, et cum eo tutum inter ordines suos receptum sociis fuga dissipatis dabant, et cum minus conferti hostes instarent, progredi etiam ausi multos fugientium obvios exceperunt. nec regii, sparsi iam ipsi passim sequendo, cum ordinatis et certo incedentibus gradu manus conserere audebant. cum victor equestri proelio rex, parvo momento si adiuvisset, debellavisset, opportune ad hortandum supervenit phalanx, quam sua sponte, ne audaci coepto deessent, Hippias et Leonnatus raptim adduxerant, postquam prospere pugnasseequitem acceperunt. fluctuante rege inter spem metumque tantae rei conandae Cretensis Euander, quo ministro Delphis ad insidias Eumenis regis usus erat, postquam agmen peditum venientium sub signis vidit, ad regem accurrit, et monere institit, ne elatus felicitate summam rerum temere in non necessariam aleam daret: si contentus bene re gesta quiesceret eo die, vel pacis honestae conditionem habiturum, vel plurimos belli socios, qui fortunam sequerentur, si bellare mallet. in hoc consilium pronior erat animus regis. itaque collaudato Euanthro signa referri peditumque agmen redire in castra iubet, equitibus receptui canere.

LX. Cecidere eo die ab Romanis ducenti equites, duo milla haud minus peditum; capti sexcenti ferme equites. ex regiis autem viginti equites, quadraginta pedites interfecti. postquam rediere in castra victores, omnes quidem laeti, ante alios Thracum insolens laetitia eminebat: cum cantu enim superfixa hastis capita hostium portantes redierunt. apud Romanos non maestitia tantum ex male gesta re, sed pavor etiam erat, ne extemplo castra hostis adgrederetur. Eumenes suadere, ut trans Peneum transferret castra, ut pro munimento amnem haberet, dum percussī milites animos colligerent. consul moveri flagitio timoris fatendi: victus tamen ratione silentio noctis transductis copiis castra in ulteriore ripa communit. rex postero die ad laessendos proelio hostes progressus, postquam trans amnem in tuto posita castra animadvertit, fatebatur quidem peccatum, quod pridie non institisset victis, sed aliquanto maiorem culpam esse, quod nocte foret cessatum: nam ut neminem alium suorum moveret, levi armatura immissa trepidantium in transitu fluminis hostium deleri magna ex parte copias potuisse. Romanis quidem praesens pavor demptus erat, in tuto castra habentibus: damnum inter cetera praecipue famae movebat. et in consilio apud consulem pro se quisque in Aetolos conferebant causam: ab iis fugae terrorisque principium ortum; secutos pavorem Aetolorum et ceteros socios Graecorum populorum. quinque principes Aetolorum, qui primi terga vertentes conspecti dicebantur, *Romam missi*. Thessali pro contione laudati, ducesque eorum etiam virtutis causa donati.

LXI. Ad regem spolia caesorum hostium referebantur. dona ex his aliis arma insignia, aliis equos, quibusdam captivos dono dabat. scuta erant supra mille quingenta; loricae thoracesque mille amplius summam explebant; galearum gladiatorumque et missilium omnis generis maior aliquanto numerus. haec per se ampla, aucta atque multiplicata verbis regis, quae ad contionem vocato exercitu habuit. „praeiudicatum eventum belli habetis. meliorem partem hostium, equitatum Romanum, quo invictos se

esse gloriabantur, fudistis. equites enim illis principes iuventutis, equites seminarium senatus; inde lectos in patrum numerum consules, inde imperatores creant: horum spolia paulo ante divisimus inter vos. nec minorem de legionibus peditum victoriam habetis, quae nocturna fuga vobis subtractae naufragorum trepidatione passim natantium flumen compleverunt. sed facilius nobis sequentibus victos Peneum superare erit, quam illis trepidantibus fuit; transgressisque extemplo castra oppugnabimus, quae hodie cepissemus, ni fugissent: aut si acie decernere volent, eundem pugnae pedestris eventum expectate, qui equitum in certamine fuerit." et qui vicerant alacres, spolia caesorum hostium humeris gerentes facinora sua audivere, ex eo quod acciderat spem futuri praecipientes; et pedites aliena gloria accensi, praecipue qui Macedonum phalangis erant, sibi quoque et navandae regi operae et similem gloriam ex hoste pariendi occasionem *optabant*. *contione* dimissa, postero die profectus inde ad Mopselum posuit castra. tumulus hic ante Tempe est, imminet Larisae medius * abest * Gonnum.

LXII. Romani, non abscedentes ab ripa Penei, transulerunt in locum tutiorem castra. eo Misagenes Numida venit cum mille equitibus, pari peditum numero, ad hoc elephantis duobus et viginti. per eos dies consilium habenti regi de summa belli, cum iam consedisset ferocia ab re bene gesta, ausi sunt quidam amicorum consilium dare, ut secunda fortuna in condicionem honestae pacis uteretur potius, quam spe vana evectus in casum irrevocabilem se daret. modum imponere secundis rebus, nec nimis credere serenitati praesentis fortunae, prudentis hominis et merito felicitis esse. mitteret ad consulem qui foedus in easdem leges renovarent, quibus Philippus pater eius pacem ab T. Quinctio victore accepisset. neque Aniri bellum magnificentius quam ab tam memorabili pugna; neque spem firmiorem pacis perpetuae dari, quam quae perculos adverso proelio Romanos molliores factura sit ad paciscendum. quodsi Romani tum quoque insita pertinacia aequa aspernarentur, deos hominesque

et moderationis Persei et illorum pervicacis superbiae futuros testes. numquam ab talibus consiliis abhorrebat regis animus. itaque plurimum adsensu comprobata est sententia. legati ad consulem missi adhibito frequenti consilio auditi sunt. pacem petiere, vectigal quantum Philippus pactus esset, daturum Persea Romanis pollicentes; urbibus agris locisque, quibus Philippus cecisset, cessurum primum. haec legati. summotis his cum consultarent, Romana constantia vicit in consilio. ita tum mos erat, in adversis vultum secundae fortunae gerere, moderari animos in secundis. responderi placuit ita pacem dari, si de summa rerum liberum senatui permittat rex de se deque universa Macedonia statuendi ius. haec cum renuntiassent legati, miraculo ignaris moris pertinacia esse, et plerique vetare amplius mentionem pacis facere: ultro mox quaesituros quod oblatum fastidiant. Perseus hanc ipsam superbiam, quippe ex fiducia virtutum esse, timere; et summam pecuniae augens, si pretio pacem emere posset, non destitit animum consulis temptare. postquam nihil ex eo quod primo responderat mutabat, desperata pace ad Sycurium, unde profectus erat, rediit, belli casum de integro temptaturus.

LXIII. Fama equestris pugnae vulgata per Graeciam nudavit voluntates hominum. non enim solum qui partis Macedonum erant, sed plerique ingentibus Romanorum obligati beneficiis, quidam vim superbiamque regis experti, laeti eam famam acceperere, non ob aliam causam quam pravo studio, quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori favendo.

Eodem tempore in Boeotia summa vi Haliartum Lucretius praetor oppugnabat; et quamquam nec habebant externa auxilia obsessi praeter Coroneorum iuniores, qui prima obsidione moenia intraverant, neque sperabant, tamen ipsi animis magis quam viribus resistebant. nam et eruptiones in opera crebro faciebant, et arietem admotum nunc ** libramento plumbi gravatum ad terram urgebant, et si qua declinarent qui agebant ictum, pro diruto muro novum tumultuario opere raptim ex ipsa

ruinae strage congestis saxis extruebant. cum operibus oppugnatio lentior esset, scalas per manipulos dividi praetor iussit [ut] corona undique moenia adgressurus, eo magis suffecturam ad id multitudinem ratus, quod qua parte palus urbem cingit, nec attinebat oppugnari nec poterat. ipse ab ea parte, qua duae turres quodque inter eas muri ruerat, duo milia militum delectorum admovit, ut eodem tempore, quo ipse transcendere ruinas conaretur, concursu adversus se oppidanorum facto scalis vacua defensoribus moenia capi parte aliqua possent. haud segniter oppidani vim eius arcere parant. nam super stratum ruinis locum fascibus aridis sarmentorum iniectis stantes cum ardentibus facibus accensuros ea se saepe minabantur, ut incendio intersaepti ab hoste spatium ad obiciendum interioremurum haberent. quod inceptum eorum fors impediit: nam tantus repente effusus est imber, ut nec accendi facile pateretur et exstingeret accensa. itaque et transitus per distracta fumantia virgulta patuit, et in unius loci praesidium omnibus versis moenia quoque pluribus simul partibus scalis capiuntur. in primo tumultu captae urbis seniores impubesque, quos casus obvios obtulit, passim caesi: armati in arcem confugerunt; et postero die, cum spei nihil superesset, deditione facta sub corona venierunt. fuerunt autem duo milia ferme et quingenti. ornamenta urbis, statuae et tabulae pictae, et quidquid pretiosae praedae fuit, ad naves delatum; urbs diruta a fundamentis. inde Thebas ductus exercitus; quibus sine certamine receptis urbem tradidit exsulibus et qui Romanorum partis erant, adversae factionis hominum fautorumque regis ac Macedonum familias sub corona vendidit. his gestis in Boeotia ad mare ac naves rediit.

LXIV. Cum haec in Boeotia gererentur, Perseus ad Sycurium stativa dierum aliquot habuit. ubi cum audisset raptim Romanos circa ex agris demessum frumentum convehere, deinde ante sua quemque tentoria spicas fascibus desecantem, quo purius frumentum tereret, ingentes acervos per tota castra stramentorum fecisse, ratus

incendio opportuna esse, faces taedamque et malleolos stuppae illitos pice parari iubet; atque ita media nocte profectus, ut prima luce adgressus falleret. nequiquam. primae stationes oppressae tumultu ac terrore suo ceteros excitaverunt, signumque datum est arma extemplo capiendi; simulque in vallo, ad portas, miles instructus erat. et ** oppugnationis castrorum Perseus et extemplo circumegit aciem, et prima impedimenta ire, deinde peditum signa ferri iussit. ipse cum equitatu et levi armatura substitit ad agmen cogendum, ratus, id quod accidit, insecuturos ad extrema ab tergo carpenda hostes. breve certamen levis armaturae maxime cum procursatoribus fuit: equites peditesque sine tumultu in castra redierunt.

Demessis circa segetibus Romani ad Cranonium intactum agrum castra movent. ibi cum securi et propter castrorum longinquitatem et viae inopis aquarum difficultatem, quae inter Sycurium et Cranona est, stative haberent, repente prima luce in imminentibus tumultis equitatus regius cum levi armatura visus ingentem tumultum fecit. pridie per meridiem profecti ab Sycurio erant; peditum agmen sub luce reliquerant in proxima planitie. stetit paulisper in tumulis, elici posse ratus ad equestre certamen Romanos; qui postquam nihil movebant, equitem mittit qui pedites referre ad Sycurium signa iuberet, ipse mox insecutus. Romani equites modico intervallo sequentes, sicubi sparsos ac dissipatos invadere possent, postquam confertos abire, signa atque ordines servantes viderunt, et ipsi in castra redeunt.

LXV. Inde offensus longinquitate itineris rex ad Mopselum castra movit; et Romani demessis Cranonis segetibus in Phalannaeum agrum transeunt. ibi cum ex transfuga cognosset rex sine ullo armato praesidio passim vagantes per agros Romanos metare, cum mille equitibus, duobus milibus Thracum et Cretensium profectus, cum quantum accelerare poterat effuso agmine isset, improviso adgressus est Romanos. iuncta vehicula, pleraque onusta, mille admodum capiuntur, sexcenti ferme homines. praedam custodiendam ducendamque in castra

trecentis Cretensium dedit: ipse revocato ab effusa caede equite et reliquis peditum ducit ad proximum praesidium, ratus haud magno certamine opprimi posse. L. Pompeius tribunus militum praeerat, qui perculos milites repentino hostium adventu in propinquum tumultum recepit, loci se praesidio, quia numero et viribus impar erat, defensurus. ibi cum in orbem milites coegisset, ut densatis scutis ab ictu sagittarum et iaculorum sese tuerentur, Perseus circumdato armatis tumulto alios ascensum undique temptare iubet et comminus proelium conserere, alios eminus tela ingerere. ingens Romanos terror circumstabat: nam neque conferti pugnare propter eos qui in tumultum conitebantur poterant, et ubi ordines procursando solvissent, patebant iaculis sagittisque. maxime cestrosphendonis vulnerabantur. hoc illo bello novum genus teli inventum est. bipalme spiculum hastili semicubitali infixum erat crassitudine digiti; huic abiegnae breves pinnae tres, velut sagittis solent, circumdabantur; funda media duo scutalia imparia habebat. cum maiori nisu libratum funditor habena rotaret, excussum velut glans emicabat. cum et hoc et alio omni genere telorum pars vulnerata militum esset, nec facile iam arma fessi sustinerent, instare rex, ut dederent se, fidem dare, praemia interdum polliceri. nec cuiusquam ad deditionem flectebatur animus, cum ex insperato iam obstinatis mori spes adfulsit. nam cum ex frumentatoribus refugientes quidam in castra nuntiassent consuli circumsideri praesidium, motus periculo tot civium — nam octingenti ferme, et omnes Romani erant — cum equitatu — ac levi armatura — accesserant nova auxilia, Numidae pedites equitesque et elephanti — castris egreditur, et tribunis militum imperat, ut legionum signa sequantur. ipse velitibus ad firmanda levium armorum auxilia adiectis ad tumultum praecedat. consulis latera tegunt Eumenes Attalus et Misagenes regulus Numidarum. LXVI. cum in conspectu prima signa suorum circumsessis fuerunt, Romanis quidem ab ultima desperatione recreatus est animus: Perseus, cui primum omnium fuerat, ut contentus fortuito successu, captis aliquot frumentato-

ribus occisisque, non tereret tempus in obsidione praesidii, secundum, ea quoque temptata utcumque, cum sciret nihil roboris secum esse, dum liceret intacto, abire, et ipse hostium adventum elatus successu mansit, et qui phalangem arcesserent propere misit; qua et serius quam res postulabat et raptim acta, turbati cursu adversus instructos et praeparatos erant adventuri. consul anteveniens extemplo proelium conseruit. primo resistere Macedones, deinde, ut nulla re pares erant, amissis trecentis peditibus, viginti quattuor primoribus equitum ex ala, quam sacram vocant, inter quos Antimachus etiam praefectus alae cecidit, abire conantur. ceterum iter prope ipso proelio tumultuosius fuit. phalanx abs trepido nuntio accita cum raptim duceretur, primo in angustis captivorum agmini oblata vehiculisque frumento onustis haesit. ingens ibi vexatio partis utriusque fuit nullo exspectante ut utcumque explicaretur agmen, sed armatis delicientibus per praeceps impedimenta — neque enim aliter via aperiri poterat —, iumentis, cum stimularentur, in turba saevientibus. vix ab incondito agmine captivorum expedierant sese, cum regio agmini percussisque equitibus occurrunt. ibi vero clamor iuventium referre signa ruinae quoque prope similem trepidationem fecit, ut si hostes introire angustias ausi longius insecuti essent, magna clades accipi potuerit. consul recepto ex tumultu praesidio, contentus modico successu, in castra copias reduxit. sunt qui eo die magno proelio pugnatum auctores sint: octo milia hostium caesa, in his Sopatrum et Antipatrum regios duces, vivos captos circiter duo milia octingentos, signa militaria capta viginti septem. nec incruentam victoriam fuisse: supra quattuor milia et trecentos de exercitu consulis cecidisse, signa sinistrae alae quinque amissa.

LXVII. Hic dies et Romanis refecit animos et Persea perculit, ut dies paucos ad Mopselum moratus sepulturae maxime militum amissorum cura, praesidio satis valido ad Gonnum relicto in Macedoniam reciperet copias. Timotheum quendam ex regiis praefectis cum modica manu relinquit ad Philam, iussum Magnetas ex propinquo tem-

piare. cum Pellam venisset, exercitu in hiberna dimisso ipse cum Cotye Thessalonicam est profectus. eo fama adfertur Atlesbim regulum Thracum et Corragum Eumenis praefectum in Cotyis fines impetum fecisse, et regionem Marenen quam vocant cepisse. itaque dimittendum Cotyn ad sua tuenda ratus magnis proficiscentem donis prosequitur. ducenta talenta, semestrem stipendium, equitatu numerat, cum primo annum dare constituisset.

Consul postquam profectum Persea audivit, ad Gonnum castra movet, si potiri oppido posset. ante ipsa Tempe in faucibus situm Macedoniae claustra tutissima praebet, et in Thessaliam opportunum Macedonibus decursum. cum et loco et praesidio valido inexpugnabilis [res] esset, abstulit incepto. in Perrhaebiam flexis itineribus Malloea primo impetu capta ac direpta, Tripoli aliaque Perrhaebia recepta Larisam rediit. inde Eumene atque Attalo domum remissis Misagenem Numidasque in hiberna in proximis Thessalis urbibus distribuit, et partem exercitus ita per totam Thessaliam divisit, ut et hiberna commoda omnes haberent et praesidio urbibus essent. Q. Mucium legatum cum duobus milibus ad obtinendam Ambraciam misit. Graecarum civitatum socios omnes praeter Achaeos dimisit. cum exercitus parte profectus in Achaiam Phthiotim, Pteleum desertum fuga oppidanorum diruit a fundamentis, Antrona voluntate colentium recepit. ad Larisam deinde exercitum admovit. urbs deserta erat; in arcem omnis multitudo concesserat: eam oppugnare adgreditur. primi omnium Macedones, regium praesidium, metu excesserant; a quibus relictis oppidani in deditionem extemplo veniunt. dubitari inde, utrum Demetrias adgredienda foret an in Boeotia aspiciendae res. Thebani, vexantibus eos Coronaela, in Boeotiam arcessebant. ad horum preces, quia hibernis aptior regio quam Magnesia erat, in Boeotiam duxit.

TITI LIVI
AB URBE CONDITA
LIBER XLIII.

EPITOME. Praetores aliquot, eo quod crudeliter et avare provincias administrassent, damnati sunt. P. Licinius Crassus proconsul complures in Graecia urbes expugnavit et crudeliter diripuit: ob id captivi, qui ab eo sub corona venerant, ex senatus consulto postea restituti sunt. item a praefectis classium Romanarum multa impotenter in socios facta. res praeterea a Perseo rege in Thracia prospere gestas continet, victis Dardanis et Illyrico, cuius rex erat Gentius. motus, qui in Hispania ab Olonio factus erat, ipso interempto cessavit. M. Aemilius Lepidus a censoribus princeps in senatu lectus.

I. Eadem aestate, qua in Thessalia *haec gestu sunt*, Q. Mucius legatus in Illyricum a consule missus, opulenta duo oppida oppugnavit. eorum unum vi atque armis coegit in deditionem; omniaque iis sua concessit, ut opinione clementiae eos qui Carnuntem munitam urbem incolebant adliceret. postquam nec ut dederent se compellere neque capere obsidendo poterat, ne duabus oppugnationibus nequiquam fatigatus miles esset, quam prius intactam urbem reliquerat, diripuit.

Alter consul C. Cassius nec in Gallia, quam sortitus erat, memorabile quicquam gessit, et per Illyricum ducere legiones in Macedoniam vano incepto est conatus. ingressum hoc iter consulem senatus ex Aquileiensium legatis cognovit, qui querentes coloniam suam novam et infirmam necdum satis munitam inter infestas nationes Istrorum et Illyriorum esse cum peterent, ut senatus curae haberet, quomodo ea colonia muniretur, interrogati, vellentne eam rem C. Cassio consuli mandari, responderunt Cassium Aquileiam indicto exercitu profectum per Illyricum in Macedoniam esse. ea res primo incredibilis visa, et pro se quisque credere Carnis forsitan aut Istris

bellum illatum. tum Aquileienses nihil se ultra scire nec audere adfirmare quam triginta dierum frumentum militi datum, et duces qui ex Italia itinera in Macedoniam nos- sent, conquisitos abductosque. enimvero senatus indi- gnari tantum consulem ausum, ut suam provinciam relin- queret, in alienam transiret, exercitum novo periculoso itinere inter exterarum gentes duceret, viam tot nationibus in Italiam aperiret. decernunt frequentes, ut C. Sulpicius praetor tres ex senatu nominet legatos, qui eo die profi- ciscantur ex urbe, et quantum accelerare possent, Cas- sium consulem, ubicumque sit, persequantur; nuntient, ne bellum cum ulla gente moveat, nisi cum qua senatus gerendum censuerat. legati hi profecti M. Cornelius Ce- thegus M. Fulvius P. Marcius Rex. metus de consule atque exercitu distulit eo tempore muniendae Aquileiae curam.

II. Hispaniae deinde utriusque legati aliquot populo- rum in senatum introducti. ii de magistratuum Romano- rum avaritia superbiaque conquesti, nixi genibus ab se- natu petierunt, ne se socios foedius spoliari vexarique quam hostes patiantur. cum et alia indigna quererentur, manifestum autem esset pecunias captas, L. Canuleio prae- tori, qui Hispaniam sortitus erat, negotium datum est, ut in singulos, a quibus Hispani pecunias repeterent, quinos recipitatores ex ordine senatorio daret, patronosque quos vellent sumendi potestatem faceret. vocatis in curiam le- gatis recitatum est senatus consultum, iussique nominare patronos quattuor nominaverunt, M. Porcium Catonem P. Cornelium Cn. F. Scipionem L. Aemilium L. F. Paulum C. Sulpicium Gallum. cum M. Titinio primum, qui praetor A. Manlio M. Iunio consulibus in citeriore Hispania fuerat, recipitatores sumpserunt. bis ampliatus, tertio absolutus est reus. dissensio inter duarum provinciarum legatos est orta: citerioris Hispaniae populi M. Catonem et Scipio- nem, ulterioris L. Paulum et Gallum Sulpicium patronos sumpserunt. ad recipitatores adducti a citerioribus popu- lis P. Furius Philus, ab ulterioribus M. Matienus: ille Sp. Postumio Q. Mucio consulibus triennio ante, hic biennio prius, L. Postumio M. Popillio consulibus praetor fuerat.

gravissimis criminibus accusati ambo ampliatiq̃: cum dicenda de integro causa esset, excusati exsilii causa solum vertisse. Furius Praeneste, Matienus Tibur exsulatum abierunt. fama erat prohiberi a patronis nobiles ac potentes compellare; auxitque eam suspicionem Canuleius praetor, quod ommissa ea re dilectum habere instituit, dein repente in provinciam abiit, ne plures ab Hispanis vexarentur. ita praeteritis silentio oblitteratis, in futurum consultum tamen ab senatu Hispanis, quod impetrarunt, ne frumenti aestimationem magistratus Romanus haberet, neve cogeret vicesimas vendere Hispanos quanti ipse vellet, et ne praefecti in oppida sua ad pecunias cogendas imponerentur.

III. Et alia novi generis hominum ex Hispania legatio venit. ex militibus Romanis et ex Hispanis mulieribus cum quibus conubium non esset, natos se memorantes, supra quattuor milia hominum orabant, ut sibi oppidum, in quo habitarent, daretur. senatus decrevit, uti nomina sua apud L. Canuleium profiterentur; eorumque si quos manumisisset, eos Carteiam ad Oceanum deduci placere. qui Carteiensium domi manere vellent, potestatem fore, uti numero colonorum essent, agro adsignato. Latinam eam coloniam esse, libertinorumque appellari.

Eodem tempore ex Africa et Gulussa regulus, Masi-nissae filius, legatus patris, et Carthaginienses venerunt. Gulussa prior in senatum introductus, et quae missa erant ad bellum Macedonicum a patre suo exposuit, et si qua praeterea vellent imperare, praestaturum merito populi Romani est pollicitus, et monuit patres conscriptos, ut a fraude Carthaginiensium caverent. classis eos magnae parandae consilium cepisse, specie pro Romanis et adversus Macedonas: ubi ea parata instructaque esset, ipsorum fore potestatis quem hostem aut socium habeant. hanc iniec

IV. tis tantus exstitit pavor ** ingressi castra, ostentantes capita, fecerunt, ut si admotus extemplo exercitus foret, capi castra potuerint. tum quoque fuga ingens facta

est: et erant qui legatos mittendos ad pacem precibus petendam censerent; civitatesque complures eo nuntio audito in deditionem venerunt. quibus purgantibus sese culpamque in duorum amentiam conferentibus, qui se ultro ad poenam ipsi obtulissent, cum veniam dedisset praetor, profectus extemplo ad alias civitates, omnibus imperata facientibus quieto exercitu pacatum agrum, qui paulo ante ingenti tumultu arserat, peragravit. haec lenitas praetoris, qua sine sanguine ferocissimam gentem domuerat, eo gratior plebi patribusque fuit, quo crudelius avariusque in Graecia bellatum et ab consule Licinio et ab Lucretio praetore erat. Lucretium tribuni plebis absentem contionibus adsiduis lacerabant, cum rei publicae causa abesse excusaretur: sed tum adeo vicina etiam inexplorata erant, ut is eo tempore in agro suo Antiati esset, aquamque ex manubiis Antium ex flumine Loricinae duceret. id opus centum triginta milibus aeris locasse dicitur: tabulis quoque pictis ex praeda fanum Aesculapii exornavit. invidiam infamiamque ab Lucretio averterunt in Hortensium successorem eius Abderitae legati, fientes ante curiam querentesque oppidum suum ab Hortensio expugnatum ac direptum esse: causam excidii fuisse urbi, quod cum centum milia denarium et tritici quinquaginta milia modium imperaret, spatium petierint, quo de ea re et ad Hostilium consulem et Romam mitterent legatos. vixdum ad consulem se pervenisse, et audisse oppidum expugnatum, principes securi percussos, sub corona ceteros venisse. indigna res senatui visa, decreveruntque eadem de Abderitis, quae de Coronaeis decreverant priore anno; eademque pro contione edicere Q. Maenium praetorem iusserunt. et legati duo, C. Sempronius Blaesus Sex. Iulius Caesar, ad restituendos in libertatem Abderitas missi. iisdem mandatum, ut et Hostilio consuli et Hortensio praetori nuntiarent senatum Abderitis iniustum bellum illatum, conquirique omnes qui in servitute sint et restitui in libertatem aequum censere.

V. Eodem tempore de C. Cassio, qui consul priore anno fuerat, tum tribunus militum in Macedonia cum A.

Hostilio erat, querellae ad senatum delatae sunt et legati regis Gallorum Cincibili venerunt. frater eius verba in senatu fecit, questus Alpinorum populorum agros sociorum suorum depopulatum C. Cassium esse et inde multa milia hominum in servitutem abripuisse. sub idem tempus Carnorum Istrorumque et Iapydum legati venerunt: duces sibi ab consule Cassio primum imperatos, qui in Macedoniam ducenti exercitum iter monstrarent; pacatum ab se tamquam ad aliud bellum gerendum abisse. inde ex medio regressum itinere hostiliter peragrasse fines suos, caedes passim rapinasque et incendia facta; nec se ad id locorum scire, propter quam causam consuli pro hostibus fuerint. et regulo Gallorum absenti et his populis responsum est senatum ea, quae facta querantur, neque scisse futura, neque si sint facta, probare. sed indicta causa damnari absentem consularem virum iniurium esse, cum is rei publicae causa absit: ubi ex Macedonia redisset C. Cassius, tum, si coram eum arguere vellent, cognita re senatum daturum operam, uti satisfaceret. nec responderi tantum iis gentibus, sed legatos mitti, duos ad regulum trans Alpes, tres circa eos populos placuit, qui indicarent, quae patrum sententia esset. munera mitti legatis ex binis milibus aeris censuerunt. duobus fratribus regulis haec praecipua, torques duo ex quinque pondo auri facti et vasa argentea quinque ex viginti pondo et duo equi phalerati cum agasonibus et equestria arma ac sagula, et comitibus eorum vestimenta liberis servisque. haec missa: illa petentibus data, ut denorum equorum iis commercium esset educendique ex Italia potestas fieret. legati cum Gallis missi trans Alpes C. Laelius M. Aemilius Lepidus, ad ceteros populos C. Sicinius P. Cornelius Blasio T. Memmius.

VI. Multarum simul Graeciae Asiaeque civitatum legati Romam convenerunt. primi Athenienses introducti: ii se quod navium habuerint militumque P. Licinio consuli et C. Lucretio praetori misisse exposuerunt, quibus eos non usos frumenti sibi centum milia imperasse, quod, quamquam sterilem terram arent, ipsosque etiam agrestes

peregrino frumento alerent, tamen, ne deessent officio, confecisse; et alia quae imperarentur praestare paratos esse. Milesii nihil praestitisse memorantes, si quid imperare ad bellum senatus vellet, praestare se paratos esse polliciti sunt. Alabandenses templum urbis Romae se fecisse commemoraverunt, ludosque anniversarios ei divinae instituisse; et coronam auream quinquaginta pondo, quam in Capitolio ponerent donum Iovi optimo maximo, attulisse, et scuta equestria trecenta; ea, cui iussissent, tradituros. donum ut in Capitolio ponere et sacrificare liceret, petebant. hoc et Lampsaceni, octoginta pondo coronam adferentes, petebant, commemorantes discessisse se a Perseo, postquam Romanus exercitus in Macedoniam venisset, cum sub ditione Persei et ante Philippi fuissent. pro eo et quod imperatoribus Romanis omnia praestitissent, id se tantum orare, ut in amicitiam populi Romani reciperentur, et si pax cum Perseo fieret, exciperentur, ne in regiam potestatem reciderent. ceteris legatis comiter responsum; Lampsacenos in sociorum formulam referre Q. Maenius praetor iussus. munera omnibus in singulos binum milium aeris data. Alabandenses scuta reportare ad A. Hostilium consulem in Macedoniam iussi.

Et ex Africa legati simul Carthaginiensium ** tritici deciens centum milia et hordei quingenta indicantes se ad mare devecta habere, ut quo senatus censuisset deportarent: id munus officiumque suum scire minus esse quam pro meritis populi Romani et voluntate sua; sed saepe alias, bonis in rebus utriusque populi, se gratorum fideliumque socium muneribus functos esse. item Masinissae legati tritici eandem summam polliciti, et mille et ducentos equites, duodecim elephantos; et si quid aliud opus esset, uti imperaret senatus: aequae propenso animo, et quae ipse ultro pollicitus sit, praestaturum esse. gratiae et Carthaginiensibus et regi actae, rogatique, ut ea quae pollicerentur ad Hostilium consulem in Macedoniam deportarent. legatis in singulos binum milium aeris munera missa.

VII. Cretensium legatis commemorantibus se, quan-

tum sibi imperatum a P. Licinio consule esset sagittario-
rum, in Macedoniam misisse, cum interrogati non infutia-
rentur apud Persea maiorem numerum sagittariorum quam
apud Romanos militare, responsum est, si Cretenses bene
ac naviter destinarent potiorum populi Romani quam
regis Persei amicitiam habere, senatum quoque Romanum
iis tamquam certis sociis responsum daturum esse. in-
terea nuntiarent suis placere senatui dare operam Creten-
ses, ut, quos milites intra praesidia regis Persei haberent,
eos primo quoque tempore domum revocarent.

Cretensibus cum hoc responso dimissis Chalcidenses
vocati, quorum legatio ipso introitu, ob id quod Micynthio
princeps eorum pedibus captus lectica est introlatus, ul-
timae necessitatis extemplo visa res, in qua ita adfecto
excusatio valetudinis aut ne ipsi quidem petenda visa
foret aut data petenti non esset. cum sibi nihil vivi reli-
quum praeterquam linguam ad deplorandas patriae suae
calamitates praefatus esset, exposuit civitatis primum
suae benefacta et vetera et ea quae Persei bello praesti-
tissent ducibus exercitibusque Romanis; tum quae primo
C. Lucretius in populares suos praetor Romanus superbe
avare crudeliter fecisset, deinde quae tum cum maxime
L. Hortensius faceret. quem ad modum omnia sibi, etiam
iis quae patiantur tristiora, patienda esse ducant potius,
quam fide decedatur, sic quod ad Lucretium Hortensium-
que attineret scire tutius fuisse claudere portas quam in
urbem eos accipere. qui exclusissent eos, Emathiam
Amphipolim Maroneam Aenum incolumes esse: apud se
templa omnibus ornamentis spoliata compilataque sacri-
legiis C. Lucretium navibus Antium devexisse, libera
corpora in servitutem abrepta, fortunas sociorum populi
Romani direptas esse et quotidie diripi. nam ex instituto
C. Lucretii Hortensium quoque in tectis hieme pariter
atque aestate navales socios habere, et domos suas ple-
nas turba nautica esse; versari inter se coniuges liberos
que suos, quibus nihil neque dicere pensi sit neque facere.
VIII. arcessere in senatum Lucretium placuit, ut discepta-
ret coram purgaretque sese. ceterum multo plura prae-

sens audivit quam in absentem iacta erant; et graviore potioresque accessere accusatores duo tribuni plebis, M'. Iuventius Thalna et Cn. Aufidius. ii non in senatu modo eum lacerarunt, sed in contionem etiam pertracto multis obiectis probris diem dixerunt. senatus iussu Chalcidensibus Q. Maenius praetor respondit, quae bene meritos sese et ante et in eo bello quod geratur de populo Romano dicant, ea et scire vera eos referre senatum, et perinde ac debeant grata esse. quae facta a C. Lucretio fierique ab L. Hortensio praetoribus Romanis querantur, ea neque facta neque fieri voluntate senatus quem non posse existimare, qui sciat bellum Persei et ante Philippo patri eius intulisse populum Romanum pro libertate Graeciae, non ut ea a magistratibus socii atque amici paterentur? litteras se ad L. Hortensium praetorem daturus esse, quae Chalcidenses querantur acta, ea senatui non placere; si qui in servitutem liberi venissent, ut eos conquirendos primo quoque tempore restituendosque in libertatem curaret; sociorum navalium neminem, praeter magistros, in hospitia deduci aequum censere. haec Hortensio iussu senatus scripta. munera binum milium aeris legatis missa, et vehicula Micynthioni publice locata, quae eum Brundisium commode perveherent. C. Lucretium, ubi dies quae dicta erat venit, tribuni ad populum accusarunt, multamque deciens centum milium aeris dixerunt. comitiis habitis omnes quinque et triginta tribus eum condemnarunt.

IX. In Liguribus eo anno nihil memorabile gestum. nam nec hostes moverunt arma, neque consul in agrum eorum legiones induxit; et satis explorata pace eius anni, milites duarum legionum Romanarum intra dies sexaginta quam in provinciam venit dimisit. sociorum nominis Latini exercitu mature in hiberna Lunam et Pisas deducto, ipse cum equitibus Galliae provinciae pleraque oppida adiit.

Nusquam alibi quam in Macedonia bellum erat: suspectum tamen et Gentium Illyriorum regem habebant. itaque et octo naves ornatas a Brundisio senatus censuit

mittendas ad C. Furium legatum Issam, qui cum praesidio duarum Issensium navium insulae praeerat, ** miserunt — duo milia militum in eas naves sunt imposita, quae M. Raecius praetor ex senatus consulto in ea parte Italiae, quae obiecta Illyrico est, conscripsit — : et consul Hostilius Ap. Claudium in Illyricum cum quattuor milibus peditum misit, ut accolas Illyrici tutarentur. qui non contentus iis, quas adduxerat copiis, auxilia ab sociis corrogando ad octo milia hominum vario genere armavit, peragratque omni ea regione ad Lychnidum Dassaretiorum consedit. X. haud procul inde Uscana oppidum finium plerumque Persei erat. decem milia civium habebat, et modicum custodiae causa Cretensium praesidium. inde nuntii ad Claudium occulti veniebant, si propius copias admovisset, paratos fore qui proderent urbem. et operae pretium esse: non se amicosque tantum, sed etiam milites praeda expleturum. spes cupiditati admota ita occaecavit animum, ut nec ex iis qui venerunt quemquam retineret, nec obsides, pignus futuros afore fraudem agenda rei, posceret, nec mitteret exploratum, nec fidem acciperet. die tantum statuta profectus a Lychnido, duodecim milia ab urbe, ad quam tendebat, posuit castra. quarta inde vigilia signa movit mille ferme ad praesidium castrorum relictis. inēompositi, longo agmine effusi, infrequentes, cum nocturnus error dissiparet, ad urbem pervenerunt. crevit negligentia, postquam neminem armatum in muris viderunt. celerum ubi primum sub ictu teli fuerunt, duabus simul portis erumpitur, et ad clamorem erumpentium ingens strepitus e muris ortus ululantium mulierum cum crepitu undique aeris, et incondita multitudo turba immixta servili variis vocibus personabat. hic tam multiplex undique obiectus terror effecit, ne sustinere primam procellam eruptionis Romani possent. itaque fugientes plures quam pugnantes interempti sunt: vix duo milia hominum cum ipso legato in castra perfugerunt. quo longius iter in castra erat, eo plures fessos consecrandi hostibus copia fuit. ne moratus quidem in castris Appius, ut suos dissipatos fuga colligeret, quae res palatis per

agros saluti fuisset, ad Lychnidum protinus reliquias cladis reduxit.

XI. Haec et alia haud prospere in Macedonia gesta ex Sex. Digitio tribuno militum, qui sacrificii causa Romam venerat, sunt audita. propter quae veriti patres, ne qua maior ignominia acciperetur, legatos in Macedoniam M. Fulvium Flaccum et M. Caninium Rebilum miserunt, qui comperta quae agerentur referrent; et ut A. Hostilius consul comitia consulibus subrogandis ita ediceret, uti mense Ianuario comitia haberi possent, et ut primo quoque tempore in urbem rediret. interim M. Raecio praetori mandatum, ut edicto senatores omnes ex tota Italia, nisi qui rei publicae causa abessent, Romam revocaret: qui Romae essent, ne quis ultra mille passuum ab Roma abesset. ea, uti senatus censuit, sunt facta. comitia consularia ante diem quintum Kal. Februarias fuere. creati consules sunt Q. Marcius Philippus iterum et Cn. Servilius Caepio. post diem tertium praetores sunt facti C. Decimius M. Claudius Marcellus C. Sulpicius Gallus C. Marcius Figulus Ser. Cornelius Lentulus P. Fonteius Capito. designatis praetoribus praeter duas urbanas quattuor provinciae sunt decretae, Hispania et Sardinia et Sicilia et classis. legati ex Macedonia exacto admodum mense Februario redierunt. hi quas res ea aestate prospere gessisset rex Perseus referebant, quantusque timor socios populi Romani cepisset tot urbibus in potestatem regis redactis. exercitum consulis infrequentem commeatibus vulgo datis per ambitionem esse; culpam eius rei consulem in tribunos militum, contra illos in consulem conferre. ignominiam Claudii temeritate acceptam elevare eos patres laeti acceperunt: quippe perpauca Italici generis, et magna *ex parte* tumultuario dilectu conscriptos ibi milites amissos referebant. consules designati ubi primum magistratum inissent, de Macedonia referre ad senatum iussi; destinataeque provinciae iis sunt Italia et Macedonia.

Hoc anno intercalatum est: tertio die post Terminalia calendae intercalares fuere. sacerdotes intra eum annum mortui L. Flamininus ** pontifices duo decesserunt, L.

Furius Philus et C. Livius Salinator. in locum Furii T. Manlium Torquatum, in Livii M. Servilium pontifices legerunt.

XII. Principio insequentis anni cum consules novi Q. Marcius et Cn. Servilius de provinciis rettulissent, primo quoque tempore aut comparare eos inter se Italiam et Macedoniam aut sortiri placuit: priusquam id sors cerneret, in incertum, ne quid gratia momenti faceret, in utramque provinciam quod res desideraret supplementi decerni. in Macedoniam peditum Romanorum sex milia, sociorum nominis Latini sex milia; equites Romanos ducentos quinquaginta, socios trecentos. veteres milites dimitti, ita ut in singulas Romanas legiones ne plus sena milia peditum, treceni equites essent. alteri consuli nullus certus finitus numerus civium Romanorum, quem in supplementum legeret. id modo finitum, ut duas legiones scriberet, quae quina milia peditum et ducenos haberent, equites trecenos. Latinorum maior quam collegae decretus numerus, peditum decem milia et sexcenti equites. quattuor praeterea legiones scribi iussae, quae, si quod opus esset, educerentur. tribunos iis non permissum ut consules facerent: populus creavit. sociis nominis Latini sexdecim milia peditum et mille equites imperati. hunc exercitum parari tantum placuit, ut exiret, si quo res posceret. Macedonia maxime curam praebebat. in classem mille socii navales cives Romani libertini ordinis, ex Italia quingenti scribi iussi, totidem ut ex Sicilia scriberentur, et cui ea provincia evenisset, mandatum ut eos in Macedoniam, ubicumque classis esset, deportandos curaret. in Hispaniam tria milia peditum Romanorum in supplementum, treceni equites decreti. finitus ibi quoque in legiones militum numerus, peditum quina milia duceni, et treceni equites. et sociis imperare praetor, cui Hispania obvenisset, iussus quattuor milia peditum et trecentos equites.

XIII. Non sum nescius ab eadem negligentia, qua nihil deos portendere vulgo nunc credant, [neque] nuntiari admodum nulla prodigia in publicum neque in annales referri. ceterum et mihi velustas res scribenti nescio

quo pacto antiquus fit animus, et quaedam religio tenet, quae illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerint, ea pro dignis habere, quae in meos annales referam. Anagnia duo prodigia eo anno sunt nuntiata, facem in caelo conspectam, et bovem feminam locutam publice ali. Minturnis quoque per eos dies caeli ardentis species adfulserat. Reate imbri lapidavit. Cumis in arce Apollo triduum ac tres noctes lacrimavit. in urbe Romana duo aeditui nuntiarunt, alter in aede Fortunae anguem iubatum a compluribus visum esse, alter in aede Primigeniae Fortunae, quae in colle est, duo diversa prodigia, palmam in area enatam, et sanguine interdium pluvisse. duo non suscepta prodigia sunt, alterum, quod in privato loco factum esset, — palmam enatam in impluvio suo T. Marcius Figulus nuntiabat —, alterum, quod in loco peregrino: Fregellis in domo L. Atrei hasta, quam filio militi emerat, interdium plus duas horas arsisse, ita ut nihil eius ambureret ignis, dicebatur. publicorum prodigiorum causa libri a decemviris aditi: quadraginta maioribus hostiis quibus diis consules sacrificarent ediderunt, et ut supplicatio fieret, cunctique magistratus circa omnia pulvinaria victimis maioribus sacrificarent, populusque coronatus esset. omnia, uti decemviri praeierunt, facta.

XIV. Censoribus deinde creandis comitia edicta sunt. petierunt censuram principes civitatis, C. Valerius Laevinus P. Postumius Albinus P. Mucius Scaevola M. Iunius Brutus C. Claudius Pulcher Ti. Sempronius Gracchus. hos duos censores creavit populus Romanus. cum dilectus habendi maior quam alias propter Macedonicum bellum cura esset, consules plebem apud senatum accusabant, quod et iuniores non responderent. adversus quos C. Sulpicius et M. Claudius praetores plebis causam egerunt. non consulibus, sed ambitiosis consulibus dilectum difficilem esse: neminem invitum militem ab iis fieri. id ut ita esse scirent et patres conscripti, praetores, quibus et vis imperii minor et auctoritas esset, dilectum, si ita senatui videretur, perfecturos esse. id praetoribus magna patrum ** non sine sugillatione consulum manda-

tum est. censores ut eam rem adiuverent, ita in contione edixerunt, legem censui censendo dicturos esse, ut praeter commune omnium civium iusiurandum haec adiurarent „tu minor annis sex et quadraginta es, tuque ex edicto C. Claudii Ti. Sempronii censorum ad dilectum prodibis; et quotiescumque dilectus erit, quamdiu hi censores magistratum habebunt, si miles factus non eris, in dilectu prodibis?“ item quia fama erat multos ex Macedonicis legionibus incertis commeatibus per ambitionem imperatorum ab exercitu abesse, edixerunt de militibus P. Aelio C. Popillio consulibus postve eos consules in Macedoniam scriptis, ut qui eorum in Italia essent, intra dies triginta, censi prius apud sese, in provinciam redirent; qui in patris aut avi potestate essent, eorum nomina ad se ederentur. missorum quoque causas sese cognituros esse; et quorum ante emerita stipendia gratiosa missio sibi visa esset, eos milites fieri iussuros. hoc edicto litterisque censorum per fora et conciliabula dimissis tanta multitudo iuniorum Romam convenit, ut gravis urbi turba insolita esset. XV. praeter dilectum eorum, quos in supplementum mitti oportebat, quattuor a C. Sulpicio praetore scriptae legiones sunt, intraque undecim dies dilectus est perfectus. consules deinde sortiti provincias sunt. nam praetores propter iurisdictionem maturius sortiti erant. urbana C. Sulpicio, peregrina C. Decimio obtigerat; Hispaniam M. Claudius Marcellus, Siciliam Ser. Cornelius Lentulus, Sardiniam P. Fonteius Capito, classem C. Marcius Figulus erat sortitus. consulum Cn. Servilio Italia, Q. Marcio Macedonia obvenit. Latinisque actis Marcius extemplo est profectus. Caepione deinde referente ad senatum, quas ex novis legionibus duas legiones secum in Galliam duceret, decrevere patres, ut C. Sulpicius M. Claudius praetores ex his quas scripsissent legionibus, quas videretur, consuli darent. indigne patiens praetorum arbitrio consulem subiectum, dimisso senatu ad tribunal praetorum stans postulavit, ex senatus consulto destinerent sibi duas legiones. praetores consulis in eligendo arbitrium fecerunt.

Senatum deinde censores legerunt: M. Aemilius Lepidus princeps ab tertiis iam censoribus lectus. septem e senatu eiecti sunt. in censu accipiendo populi milites ex Macedonico exercitu, qui quam multi abessent ab signis census docuit, in provinciam cogeabant: causas stipendiis missorum cognoscebant, et cuius nondum iusta missio visa esset, ita iusiurandum adigebant „ex tui animi sententia, tu ex edicto C. Claudii Ti. Sempronii censorum in provinciam Macedoniam redibis, quod sine dolo malo facere poteris?“ XVI. in equitibus recensendis tristis admodum eorum atque aspera censura fuit: multis equos ademerunt. in ea re cum equestrem ordinem offendissent, flammam invidiae adiecere edicto, quo edixerunt, ne quis eorum, qui Q. Fulvio A. Postumio censoribus publica vectigalia aut ultro tributa conduxissent, ad hastam suam accederet, sociusve aut adfinis eius conductionis esset. saepe id querendo veteres publicani cum impetrare nequissent ab senatu, ut modum potestati censoriae imponerent, tandem tribunum plebis P. Rutilium, ex rei privatae contentione iratum censoribus, patronum causae nacti sunt. clientem libertinum parietem in Sacra via adversus aedes publicas demoliri iusserant, quod publico inaedificatus esset. appellati a privato tribuni. cum praeter Rutilium nemo intercederet, censores ad pignera capienda miserunt, multamque pro contione privato dixerunt. hinc contentione orta cum veteres publicani se ad tribunalum contulissent, rogatio repente sub unius tribuni nomine promulgatur, quae publica vectigalia, ultro tributa C. Claudius et Ti. Sempronius locassent, ea rata locatio ne esset: ab integro locarentur, et ut omnibus redimendi et conducendi promiscue ius esset. diem ad eius rogationem concilio tribuni plebis dixit. qui postquam venit, ut censores ad dissuadendum processerunt, Graccho dicente silentium fuit: cum Claudio obstreperetur, audientiam facere praeconem iussit. eo facto advocatam a se contionem tribunus questus et in ordinem se coactum, ex Capitolio, ubi erat concilium, abiit. postero die ingentes tumultus ciere. Ti Gracchi primum bona consecravit,

quod in multa pignoribusque eius, qui tribunum appellerasset, intercessioni non parendo, se in ordinem coegisset; C. Claudio diem dixit, quod contionem ab se avocasset; et utrique censori perduellionem se iudicare pronuntiavit, diemque comitiis a C. Sulpicio praetore urbano petiit. non recusantibus censoribus qui minus primo quoque tempore iudicium de se populus faceret, in ante dies octavum et septimum Kal. Octobres comitiis perduellionis dicta dies. censores extemplo in atrium Libertatis escenderunt, et ibi signatis tabellis publicis clausoque tabulario et dimissis servis publicis negarunt se prius quicquam publici negotii gesturos, quam iudicium populi de se factum esset. prior Claudius causam dixit; et cum ex duodecim centuriis equitum octo censorem condemnassent multaeque aliae primae classis, extemplo principes civitatis in conspectu populi annulis aureis positis vestem mutarunt, ut supplices plebem circumirent. maxime tamen sententiam vertisse dicitur Ti. Gracchus, quod cum clamor undique plebis esset periculum Graccho non esse, conceptis verbis iuravit, si collega damnatus esset, non exspectato de se iudicio comitem exsilii eius futurum. adeo tamen ad extremum spei venit reus, ut octo centuriae ad damnationem defuerint. absoluto Claudio tribunus plebis negavit se Gracchum morari.

XVII. Eo anno postulantibus Aquileiensium legatis, ut numerum colonorum augerent, mille et quingentae familiae ex senatus consulto scriptae, triumvirique qui eas deducerent missi sunt T. Annius Luscus P. Decius Subulo M. Cornelius Cethegus. eodem anno C. Popillius et Cn. Octavius legati, qui in Graeciam missi erant, senatus consultum Thebis primum recitatum per omnes Peloponnesi urbes circumtulerunt, ne quis ullam rem in bellum magistratibus Romanis conferret praeterquam quod senatus censuisset. hoc fiduciam in posterum quoque praebuerat, levatos se oneribusque impensisque, quibus alia aliis imperantibus exhauriebantur. Achaico concilio Aegii iis dato benigne locuti auditique, egregia spe futuri status fidissima gente relicta, in Actoliam traiecerunt. ibi nondum

quidem seditio erat, sed omnia suspecta criminumque inter ipsos plena; ob quae obsidibus postulatis, neque exitu rei imposito in Acarnaniam inde profecti legati sunt. Thyrii concilium legatis Acarnanes dederunt. ibi quoque inter factiones erat certamen: quidam principum postulare, ut praesidia in urbes suas inducerentur adversus amentiam eorum, qui ad Macedonas Acarnanicam gentem trahebant; pars recusare, ne, quod bello captis et hostibus mos esset, id pacatae et sociae civitates ignominiae acciperent. iusta deprecatio haec visa. Larisam ad Hostilium proconsulem — ab eo enim missi erant — legati redierunt. Octavium retinuit secum, Popillium cum mille ferme militibus in hiberna Ambraciam misit.

XVIII. Perseus principio hiemis egredi Macedoniae finibus non ausus, ne qua in regnum vacuum irrumperent Romani, sub tempus brumae, cum inexasuperabiles ab Thessalia montes nivis altitudo facit, occasionem esse ratus frangendi finitimorum spes animosque, ne quid averso se in Romanum bellum periculi adesset, cum a Thracia pacem Cotys, ab Epiro Cephalus repentina defectione ab Romanis praestarent, Dardanos recens domuisset bellum, solum infestum esse Macedoniae latus, quod ab Illyrico pateret, cernens, neque ipsis quietis Illyriis et aditum praebentibus Romanis, si domuisset proximos Illyriorum, Gentium quoque regem iam diu dubium in societatem perlici posse, cum decem milibus peditum, quorum pars phalangitae erant, et duobus milibus levium armorum et quingentis equitibus profectus Stuberam venit. inde frumento complurium dierum sumpto, iussoque apparatu oppugnandarum urbium sequi, tertio die ad Uscanam — Penestianae terrae ea maxima urbs est — posuit castra, prius tamen quam vim admoveret missis qui temptarent nunc praefectorum praesidii nunc oppidanorum animos. erat autem ibi cum iuventute Illyriorum Romanum praesidium. postquam nihil pacati referebant, oppugnare est adortus et corona eam capere conatus est. cum sine intermissione interdiu noctuque alii aliis succedentes, pars scalas muris, ignem portis inferrent, sustinebant tamen

eam tempestatem propugnatores urbis, quia spes erat neque hiemis vim diutius pati Macedonas in aperto posse, nec ab Romano bello tantum regi laxamenti fore, ut posset morari. ceterum postquam vineas agi turresque excitari viderunt, victa pertinacia est. nam praeterquam quod adversus vim pares non erant, ne frumenti quidem aut ullius alterius rei copia intus erat, ut in necopinata obsidione. itaque cum spei nihil ad resistendum esset, C. Carvilius Spoletinus et C. Afranius a praesidio Romano missi, qui a Perseo peterent primo, ut armatos suaeque secum ferentes abire sineret, dein, si id minus impetrarent, vitae tantum libertatisque fidem acciperent. promissum id benignius est ab rege quam praestitum: exire enim sua secum efferentibus iussis primum arma ademit. his urbe egressis et Illyriorum cohors — quingenti erant — et Uscanenses se urbemque dederunt. XIX. Perseus praesidio Uscanae imposito multitudinem omnem deditorum, quae prope numero exercitum aequabat, Stuberam abducit. ibi Romanis — quattuor milia autem hominum erant — praeter principes in custodiam civitatum divisus, Uscanensibus Illyriisque venditis in Penesiam exercitum reducit ad Oaeneum oppidum in potestatem redigendum: et alioqui opportune situm, et transitus ea est in Labeates, ubi Gentius regnabat. praetereunti frequens castellum, Draudacum nomine, peritorum quidam regionis eius nihil Oaeneo capto opus esse ait, nisi in potestate et Draudacum sit: opportunius etiam ad omnia positum esse. admoto exercitu omnes extemplo dederunt sese. qua spe celeriore deditione erectus, postquam animadvertit, quantus agminis sui terror esset, undecim alia castella eodem metu in potestatem redigit. ad perpauca vi opus fuit, cetera voluntate dedita; et in his recepti mille et quingenti dispositi per praesidia milites Romani. magno usui Carvilius Spoletinus erat in colloquiis, dicendo nihil in ipsos saevitum. inde ad Oaeneum perventum est, quod sine iusta oppugnatione capi non poterat. et maiore aliquanto quam cetera iuventute, et validum oppidum moenibus erat, et hinc amnis Artatus nomine, hinc mons

praealtus et aditu difficilis cingebat. haec spem ad resistendum oppidanis dabant. Perseus circumvallato oppido aggerem a parte superiore ducere instituit, cuius altitudine muros superaret. quod opus dum perficitur, crebris interim proeliis, quibus per excursions et moenia sua oppidani tutabantur et opera hostium impediabant, magna eorum multitudo variis casibus absumpta est, et qui supererant, labore diurno nocturnoque et vulneribus inutiles erant. ubi primum agger iniunctus muro est, et cohors regia, quos Nicatoras appellant, transcendit, et scalis multis simul partibus impetus in urbem est factus. puberes omnes interfecti sunt; coniuges liberosque eorum in custodiam dedit; praedae alia militum cessere. Stuberam inde victor revertens ad Gentium legatos Pleuratum Illyrium, exsulantem apud se, et Adaeum Macedonem a Beroea mittit: iis mandat, ut exponerent aestatis eius hiemisque acta sua adversus Romanos Dardanosque; adicerent recentia in Illyrico hibernae expeditionis opera, hortarentur Gentium in amicitiam secum et cum Macedonibus iungendam. XX. hi transgressi iugum Scordi montis, per Illyrici solitudines, quas de industria populando Macedones fecerant, ne transitus faciles Dardanis in Illyricum aut Macedoniam essent, Scodram labore ingenti tandem pervenerunt. Lissi rex Gentius erat. eo acciti legati mandata exponentes benigne auditi sunt; qui responsum sine effectu tulerunt, voluntatem sibi non deesse ad bellandum cum Romanis; ceterum ad conandum id quod velit pecuniam maxime deesse. haec Stuberam rettulere regi, tum maxime captivos ex Illyrico vendenti. extemplo iidem legati addito Glaukia ex numero custodum corporis remittuntur sine mentione pecuniae, qua non data barbarus inops impelli ad bellum non poterat. Ancyram inde populatus Perseus in Penestas rursum exercitum reducit, firmatisque Uscae et circa eam per omnia castella quae receperat praesidiis in Macedoniam sese recipit.

XXI. L. Coelius legatus Romanus praeerat Illyrico; qui moveri non ausus, cum in iis locis rex esset, post profectionem demum eius conatus in Penestis Uscanam

recipere a praesidio, quod ibi Macedonum erat, cum multis vulneribus repulsus Lychnidum copias reduxit. inde post dies paucos M. Trebellium Fregellanum cum satis valida manu in Penestas misit ad obsides ab his urribus, quae in amicitia cum fide permanserant, accipiendos: procedere etiam in Parthinos — ii quoque obsides dare pepigerant — iussit. ab utraque gente sine tumultu exigit. Penestarum obsides Apolloniam, Parthinorum Dyrhachium — tum Epidamni magis celebre nomen Graecis erat — missi. Ap. Claudius acceptam in Illyrico ignominiam corrigere cupiens Phanotam, Epiri castellum, adortus oppugnare, et auxilia Athamanum Thesprotorumque praeter Romanum exercitum, ad sex milia hominum, secum adduxit; neque operae pretium fecit Cleua, qui relictus a Perseo erat, cum valido praesidio defendente. et Perseus Elimeam profectus, et circa eam exercitu lustrato, ad Stratum vocantibus Epirotis ducit. Stratus validissima tum urbs Aetoliae erat: sita est super Ambracium sinum, prope amnem Inachum. cum decem milibus peditum eo profectus est et equitibus trecentis, quos pauciores propter angustias viarum et asperitatem duxit. tertio die cum pervenisset ad Citium montem, vix transgressis propter altitudinem nivis locum quoque castris aegre invenit. profectus inde magis quia manere non poterat, quam quod tolerabilis aut via aut tempestas esset, cum ingenti vexatione, praecipue iumentorum, altero die ad templum Iovis, Nicaeum quem vocant, posuit castra. ad Arachthum inde flumen itinere ingenti emenso retentus altitudine amnis ** mansit. quo spatio temporis ponte perfecto, traductis copiis diei progressus iter obvium Archidamum principem Aetolorum, per quem ei Stratus tradebatur, habuit. XXII. eo die ad finem agri Aetoli castra posita: inde altero die ad Stratum perventum; ubi prope Inachum amnem castris positus cum exspectaret effusos omnibus portis Aetolos in fidem suam venturos, clausas portas atque ipsa ea nocte, qua venerat, receptum Romanum praesidium cum C. Popillio legato invenit. principes qui praesentis Archidami auctoritate compulsi regem arces-

sierant, obviam egresso Archidamo segniores facti locum adversae factioni dederant ad Popillium cum mille pedibus ab Ambracia arcessendum. in tempore et Dinarchus, praefectus equitum gentis Aetolorum, cum sexcentis pedibus et equitibus *centum venit*. satis constabat eum tamquam ad Persea tendentem Stratum venisse, mutato deinde cum fortuna animo Romanis se, adversus quos venerat, iunxisse. nec Popillius securior quam debebat esse inter tam mobilia ingenia erat. claves portarum custodiamque murorum suae extemplo potestatis fecit, Dinarchum Aetolosque cum iuventute Stratorum in arcem per praesidii speciem amovit. Perseus ab imminentibus superiori parti urbis tumulis temptatis colloquiis, cum obstinatos atque etiam telis procul arcentes videret, quinque milia passuum ab urbe trans Petitarum amnem posuit castra. ibi consilio advocato cum Archidamus Epirotarumque transfugae retinerent, Macedonum principes non pugnandum cum infesto tempore anni censerent, nullis praeparatis comineatibus, cum inopiam prius obsidentes quam obsessi sensuri essent, maxime quod hostium haud procul inde hiberna erant, territus in Aperantiam castra movit. Aperanti eum propter Archidami magnam in ea gente gratiam auctoritatemque consensu omnium acceperunt: is ipse cum octingentorum militum praesidio his est praepositus. XXIII. rex cum non minore vexatione iumentorum hominumque, quam venerat, in Macedoniam rediit: Appium tamen ab obsidione Phanotes fama ducentis ad Stratum Persei summovit. Cleuas cum praesidio impigrorum iuvenum insecutus sub radicibus prope inviis montium ad nulle hominum ex agmine impedito occidit, ad ducentos cepit. Appius superatis angustiis, in campo, quem Meleona vocant, stativa dierum paucorum habuit. interim Cleuas adsumpto Philostrato, qui Epirotarum gentem habebat, in agrum Antigonensem transcendit. Macedones ad depopulationem profecti; Philostratus cum cohorte sua in insidiis loco obscuro consedit. in palatos populatores cum erupissent ab Antigonea armati, fugientes eos persequentes effusius in vallem inessam ab ho-

stibus praecipitant. inde mille occisis, cēntum ferme captis, et ubique prospere gesta re prope stativa Appii castra movent, ne qua vis sociis suis ab Romano exercitu inferri possit. Appius nequiquam in his locis terens tēpus, dimissis Chaonumque et si qui alii Epirotae erant praesidiis cum Italicis militibus in Illyricum regressus, per Parthinorum socias urbes in hiberna militibus dimissis, ipse Romam sacrificii causa rediit. Perseus ex Penestorum gente mille pedites ducentos equites revocatos Cassandream, praesidio ut essent, misit. ab Gentio eadem adferentes redierunt. nec deinde alios atque alios mittendo temptare eum destitit, cum appareret quantum in eo praesidii esset, nec tamen impetrare ab animo posset, ut impensam in rem maximi ad omnia momenti faceret.

TITI LIVI

AB URBE CONDITA

LIBER XLIV.

EPITOME. Q. Marcius Philippus per invios saltus penetraverat in Macedoniam, compluresque urbes occupavit. Rhodii misere legatos Romam, minantes se Perseo auxilio futuros, nisi populus Romanus cum eo pacem atque amicitiam iungeret, indigne id latum, cum id bellum L. Aemilio Paulo, sequentis anni consuli iterum, mandatum esset, Paulus in contione precatus, ut quidquid diri populo Romano immineret, in domum suam converteretur, et in Macedoniam profectus, vicit Persen totamque Macedoniam in potestatem redegit. antequam confingeret, C. Sulpicius Gallus tribunus militum praedixit exercitui, ne miraretur, quod luna nocte proxima defectura esset. Gentius quoque, rex Illyriorum, cum rebellasset, a L. Anicio praetore victus venit in deditionem, et cum uxore et liberis et propinquis Romam missus est. legati Alexandria a Cleopatra et Ptolemaeo regibus venerunt querentes de Antiocho rege Syriae, quod his bellum inferret. Perses sollicitatis in auxilium Eumene rege Pergami et Gentio rege Illyriorum, quia iis pecuniam quam promiserat non dabat, relictus ab his est.

I. Principio veris, quod hiemem eam, qua haec gesta sunt, insecutum est, ab Roma profectus Q. Marcius Philippus consul cum quinque milibus, quod in supplementum legionum secum traiecturus erat, Brundisium pervenit. M. Popillius consularis et alii pari nobilitate adolescentes tribuni militum in Macedonicas legiones consulem secuti sunt. per eos dies et C. Marcius Figulus praetor, cui classis provincia evenerat, Brundisium venit; et simul ex Italia profecti Corcyram altero die, tertio Actium Acarnaniae portum tenuerunt. inde consul ad Ambraciam egressus itinere terrestri petit Thessaliam, praetor superato Leucata Corinthium sinum invectus et Creusae relictis navibus terra et ipse per mediam Boeotiam — diei unius expedito iter est — Chalcidem ad classem contendit. castra eo tempore A. Hostilius in Thessalia circa Palaepharsalum habebat sicut nulla re bellica memorabili gesta, ita ad cunctam militarem disciplinam ab effusa licentia formato milite, et sociis cum fide cultis et ab omni genere iniuriae defensis. audito successoris adventu cum arma viros equos cum cura inspexisset, ornato exercitu obviam venienti consuli processit. et primus eorum congressus ex dignitate ipsorum ac Romani nominis, et in rebus deinde gerendis ** proconsul enim ad exercitum ** paucis post diebus consul contionem apud milites habuit. orsus a parricidio Persei perpetrato in fratrem, cogitato in parentem, adiecit post scelere partum regnum veneficia, caedes, latrocinio nefando petitum Eumenen, iniurias in populum Romanum, direptiones sociarum urbium contra foedus, ea omnia quam diis quoque invisa essent, sensurum in exitu rerum suarum: favere enim pietati fideique deos, per quae populus Romanus ad tantum fastigii venerit. vires deinde populi Romani, iam terrarum orbem complectentis, cum viribus Macedoniae, exercitus cum exercitibus comparavit: quanto maiores Philippi Antiochique opes non maioribus copiis fractas esse? II. huius generis adhortatione accensis militum animis, consultare de summa gerendi belli coepit. eo et C. Marcius praetor a Chalcide classe accepta venit.

placuit non ultra morando in Thessalia tempus terere, sed movere extemplo castra atque inde pergere in Macedoniam et praetorem dare operam, ut eodem tempore clas- sis quoque invehatur hostium littoribus. praetore dimisso consul menstruum iusso milite secum ferre profectus de- cimo post die quam exercitum acceperat, castra movit; et unius diei progressus iter convocatis itinerum ducibus cum exponerent in consilio iussisset, qua quisque ductu- rus esset, summotis iis quam potissimum peteret, rettulit ad consilium. aliis per Pythium placebat via, aliis per Cambunios montes, qua priore anno duxerat Hostilius consul, aliis praeter Ascuridem paludem. restabat ali- quantum viae communis: itaque in id tempus, quo prope divortium itinerum castra positori erant, deliberatio eius rei differtur. in Perrhaebiam inde ducit, et inter Azorum et Dolichen stativa habuit ad consulendum rursus quam potissimum capesseret viam. per eosdem dies Perseus, cum appropinquare hostem sciret, quod iter petiturus esset ignarus, omnes saltus insidere praesidiis statuit. in iugum Cambuniorum montium — Volustana ipsi vocant — decem milia levis armaturae iuvenum cum duce Asclepiodoto mittit; ad castellum quod super Ascuridem paludem erat — Lapathus vocatur locus — Hippas te- nere saltum cum duodecim milium Macedonum praesidio iussus. ipse cum reliquis copiis primo circa Diem stativa habuit, deinde, adeo ut obtorpuisse inops consilii videretur, cum equitibus expeditis littore nunc Heracleum nunc Philam percurrerat, eodem inde cursu Diem repetens.

III. Interim consuli sententia stetit eo saltu ducere, ubi propter Ottolobum diximus regis castra ** praemittit tamen quattuor milia armatorum ad loca opportuna praeco- cupanda placuit; quis praepositi sunt M. Claudius Q. Marcius consulis filius. confestim et universae copiae sequebantur. ceterum adeo ardua et aspera et confragosa via fuit, ut praemissi expediti biduo quindecim milium passuum aegre itinere confecto castra posuerint **. Die- rum quem cepere locum appellant. inde postero die sep- tem milia progressi, tumulto haud procul hostium castris

capto, nuntium ad consulem remittunt perventum ad hostem esse; loco se tuto et ad omnia opportuno consedisse; ut quantum extendere iter posset consequeretur. sollicito consuli et propter itineris difficultatem, quod ingressus erat, et eorum vicem, quos paucos inter media praesidia hostium praemisera, nuntius ad Ascuridem paludem occurrit. addita igitur et ipsi fiducia est, coniunctisque copiis castra tumulo qui tenebatur, qua aptissimum ad loci naturam erat, sunt acclinata. non hostium modo castra, quae paulo plus mille passuum aberant, sed omnis regio ad Dium et Philam oraue maris late patente ex tam alto iugo prospectu oculis subicitur. quae res accendit militi animos, postquam summam belli ac regias omnes copias terramque hostilem tam e propinquo conspexerunt. itaque cum alacres, protinus duceret ad castra hostium, consulem hortarentur, dies unus fessis labore viae ad quietem datus est. tertio die, parte copiarum ad praesidium castrorum relicta, consul ad hostem ducit. IV. Hippias nuper ad tuendum saltum ab rege missus erat; qui ex quo castra Romana in tumulo conspexit, praeparatis ad certamen animis suorum venienti agmini consulis obviavit. et Romani expediti ad pugnam exierant et hostes: levis armatura erat, promptissimum genus ad lacesendum certamen. congressi igitur extemplo tela coniecerunt; multa utrimque vulnera temerario incursu et accepta et illata: pauci utriusque partis ceciderunt. irritatis in posterum diem animis maioribus copiis atque infestius concursum ab illis, si loci satis ad explicandam aciem fuisset: iugum montis in angustum dorsum cuneatum vix ternis ordinibus armatorum in fronte patuit. itaque paucis pugnantibus cetera multitudo, praecipue qui gravium armorum erant, spectatores pugnae stabant: levis armatura etiam per amfractus iugi procurrere, et ab lateribus cum levi armatura conserere, per iniqua atque aequa loca pugnam petere. ac pluribus ea die vulneratis quam interfectis proelium nocte direptum est.

Tertio die egere consilio Romanus imperator: nam neque manere in iugo inopi neque regredi sine flagitio

atque etiam periculo, secedenti ex superioribus locis instare hostis poterat; nec aliud restabat quam audacter commissum pertinaci audacia, quae prudens interdum in exitu est, corrigere. ventum quidem erat eo, ut si hostem similem antiquis Macedonum regibus habuisset consul, magna clades accipi potuerit. sed cum ad Dium per litora cum equitibus vagaretur rex, et ab duodecim milibus prope clamorem et strepitum pugnantium audiret, nec auxit copias integros fessis summittendo, neque ipse, quod plurimum intererat, certamini adfuit, cum Romanus imperator maior sexaginta annis et praegravis corpore omnia militaria munera ipse impigre obiret. egregie ad ultimum in audacter commisso perseveravit; et Popillio relicto in custodia iugi, per invia transgressurus, praemissis qui repurgarent iter, Attalum et Misagenem cum suae gentis utrumque auxiliaribus praesidio esse saltum aperientibus iubet, ipse equites impedimentaue prae se habens cum legionibus agmen cogit. V. inenarrabilis labor descendantibus cum ruina iumentorum sarcinarumque. progressis vixdum quattuor milia passuum nihil optabilius esse quam redire qua venerant, si possent. hostilem prope tumultum agmini elephanti praebebant, qui ubi ad invia venerant, deiectis rectoribus cum horrendo stridore pavorem ingentem, equis maxime, incutiebant, donec traducendi eos ratio inita est. per proclive sumpto fastigio longi duo validi asseres ex inferiore parte in terra defigebantur, distantes inter se paulo plus quam quanta belluae latitudo est: in eos transverso incumbente tigno ad tricenos longi pedes, ut pons esset, iniungebantur, humusque insuper inciebatur. modico deinde infra intervallo similis alter pons, dein tertius, et plures ex ordine, qua rupes abscisae erant, fiebant. solido procedebat elephans in pontem; cuius priusquam in extremum procederet, succisis asseribus collapsus pons usque ad alterius initium pontis prolabi eum leniter cogebat. alii elephanti pedibus insistentes, alii clunibus subsidentes prolabebantur. ubi planities altera pontis excepisset eos, rursus simili ruina inferioris pontis deferebantur, donec

ad aequiorem vallem perventum est. paulo plus septem milia die Romani processerunt; minimum pedibus itineris confectum. plerumque provolventes se simul cum armis aliisque oneribus cum omni genere vexationis processerunt, adeo ut ne dux quidem et auctor itineris infitiaretur parva manu deleri omnem exercitum potuisse. nocte ad modicam planitiem pervenerunt; neque an infestus is locus esset saeptus undique circumspiciendi spatium fuit. vix tandem ex insperato stabilem ad insistendum nantis locum postero quoque die in tam cava valle opperiri Popillium ac relictas cum eo copias necesse fuit; quos et ipsos, cum ab nulla parte hostis terruisset, locorum asperitas hostiliter vexavit. tertio die coniunctis copiis eunt per saltum, quem incolae Callipeucen appellant. quarto inde die per aequae invia, sed adsuetudine peritius et meliore cum spe, quod nec hostis umquam apparebat et mari appropinquabant, degressi in campos inter Heracleum et Libethrum posuerunt castra peditum, quorum pars maior tumulos tenebat. ibi vallo campi quoque partem, ubi eques tenderet, amplectebantur.

VI. Lavanti regi dicitur nuntiatum hostes adesse. quo nuntio cum pavidus exsiluisset e solio, victum se sine proelio clamitans proripuit; et subinde per alia aliaque pavida consilia et imperia trepidans, duos ex amicis Pellam, alterum usque ad pathum ** pecunia deposita erat ** ex praesidiis revocat, omnesque aditus aperit bello. ipse ab Dio auratis statuīs omnibus raptis, ne praeda hosti essent, incolas eius loci demigrare Pydnam cogit: et quae temeritas consulis videri potuisset, quod eo processisset, unde invito hoste regredi nequiret, eam non inconsultam audaciam fecit. duos enim saltus, per quos inde evadere possent, habebant Romani, unum per Tempe in Thessaliam, alterum in Macedoniam praeter Dium; quae utraque regis tenebantur praesidiis. itaque si dux intrepidus decem dies primam speciem appropinquantis terroris sustinuisset, neque receptus Romanis per Tempe in Thessaliam neque commeatibus pervehendis eo patuisset iter sunt enim Tempe saltus, etiamsi non bello fiat infestus,

transitu difficilis. nam praeter angustias per quinque milia, qua exiguum iumento onusto iter est, rupes utrimque ita abscae sunt, ut despici vix sine vertigine quadam simul oculorum animique possit. terret et sonitus et altitudo per mediam vallem fluentis Penei amnis. hic locus tam suapte natura infestus per quattuor distantia loca praesidiis regiis fuit insessus. unum in primo aditu ad Gonnum erat, alterum Condylō, castello inexpugnabili, tertium circa Lapathunta, quem Characa appellant, quartum viae ipsi, qua et media et angustissima vallis est, impositum, quam vel decem armatis tueri facile est. intercluso per Tempe simul aditu commeatibus simul reditu, ipsi montes per quos descenderant repetendi erant. quod, ut furto fefellerant, ita propalam, tenentibus superiora cacumina hostibus non poterant; et experta difficultas spem omnem incidisset. supererat nihil aliud in temere commisso quam in Macedoniam ad Dium per medios evadere hostes; quod, nisi dii mentem regi ademissent, et ipsum ingentis difficultatis erat. nam cum Olympi radices montis paulo plus quam mille passuum ad mare relinquant spatium, cuius dimidium loci occupat ostium late restagnans Baphyri amnis, partem planitiae aut Iovis templum aut oppidum tenet, reliquum perexiguum fossa modica valloque claudi poterat, et saxorum ad manum silvestrisque materiae tantum erat, ut vel murus obici turresque excitari potuerint. quorum nihil cum dispexisset caecata mens subito terrore, nudatis omnibus praesidiis patefactisque bello ad Pydnam refugit.

VII. Consul plurimum et praesidii et spei cernens in stultitia et segnitia hostis, remisso nuntio ad Sp. Lucretium Larisam, ut castella relicta ab hoste circa Tempe occuparet, praemisso Popillio ad explorandos transitus circa Dium, postquam patere omnia in omnes partes animadvertit, secundis castris pervenit ad Dium, metarique sub ipso templo, ne quid sacro in loco violaretur, iussit. ipse urbem ingressus, sicut non magnam, ita exornatam publicis locis et multitudine statuarum munitamque egregie, vix satis credere in tantis rebus sine causa relictis non

mam testudinem per densata scuta cum evasissent, nunc velut propugnantes per oras extremae testudinis, nunc in media inter se concurrentes, haud secus quam stabili solo persultabant. huic testudini simillima parti muri admota cum armati superstantes subissent, propugnatoribus muri fastigio altitudinis aequabantur; depulsisque iis in urbem duorum signorum milites transcenderunt. id tantum dissimile fuit, quod et in fronte extrema et ex lateribus soli non habebant super capita elata scuta, ne nudarent corpora, sed praetenta pugnantium more. ita nec ipsos tela ex muro missa subeuntes laeserunt, et testudini iniecta imbris in modum lubrico fastigio innoxia ad imum labebantur. et consul capto iam Heracleo castra eo promovit, tamquam Dium atque inde summoto rege in Pieriam etiam progressurus. sed hiberna iam praeparans vias commeatibus subvehendis ex Thessalia muniri iubet, et eligi horreis opportuna loca, tectaque aedificari, ubi deversari portantes commeatus possent.

X. Perseus tandem e pavore eo quo attonitus fuerat recepto animo malle imperiis suis non obtemperatum esse, cum trepidans gazam in mare deici Pellae, Thessalonicae navalia iusserat incendi. Andronicus Thessalonicam missus traxerat tempus, id ipsum quod accidit, paenitentiae relinquens locum. incautior Nicias Pellae proiciendo pecuniae partem, quod fuerat **: sed in errorem emendabilem visus lapsus esse, quod per urinatores omne ferme extractum est. tantusque pudor regi pavoris eius fuit, ut urinatores clam interfici iusserit, deinde Andronicum quoque et Nician, ne quis tam dementis imperii conscius existeret. inter haec C. Marcius cum classe ab Heracleo Thessalonicam profectus et agrum pluribus locis, expositis per littora armatis, late vastavit, et procurentes ab urbe secundis aliquot proeliis trepidos intra moenia compulit. iamque ipsi urbi terribilis erat, cum dispositis omnis generis tormentis non vagi modo circa muros, temere appropinquantibus, sed etiam qui in navibus erant, saxis tormento emicantibus percutiebantur. revocatis igitur in naves militibus, omissaque Thessalonicae op-

pugnatione Aeniam inde petunt. quindecim milia passuum ea urbs abest, adversus Pydnam posita, fertili agro. pervastatis finibus eius legentes oram Antigoneam perveniunt. ibi egressi in terram primo et vastarunt agros passim, et aliquantum praedae contulerunt ad naves. dein palatos eos adorti Macedones, mixti pedites equitesque, fugientes effuse ad mare persecuti quingentos ferme occiderunt et non minus ceperunt. nec aliud quam ultima necessitas, cum recipere se tuto ad naves prohiberentur, animos militum Romanorum simul desperatione alia salutis simul indignitate irritavit. redintegrata in littore pugna est; adiuvare qui in navibus erant. ibi Macedonum ducenti ferme caesi, par numerus captus.

Ab Antigonea classis profecta ad agrum Pallenensem escensionem ad populandum fecit. finium is ager Cassandrensiū erat, longe fertilissimus omnis orae, quam praetervecti fuerant. ibi Eumenes rex viginti tectis navibus ab Elea profectus obvius fuit, et quinque missae a Prusia rege tectae naves. XI. hac virium accessione animus crevit praetori, ut Cassandream oppugnaret. condita est a Cassandro rege in ipsis faucibus, quae Pallenensem agrum ceterae Macedoniae iungunt, hinc Toronaico hinc Macedonico saepta mari. eminet namque in altum lingua in qua sita est, nec minus quam inclutus magnitudine Atho mons excurrit, obversa in regionem Magnesiae duobus imparibus promontoriis, quorum maiori Posideum est nomen, minori Canastraeum. divisus partibus oppugnare adorti. Romanus ad Clitas quas vocant munimenta, cervis etiam obiectis, ut viam intercluderet, a Macedonico ad Toronaicum mare perducit. ab altera parte euripus est: inde Eumenes oppugnabat. Romanis in fossa complenda, quam nuper obiecerat Perseus, plurimum erat laboris. ibi quaerenti praetori, quia nusquam cumuli apparebant, quo regesta e fossa terra foret, monstrati sunt fornices: non ad eandem crassitudinem qua veterem murum, sed simplici laterum ordine structos esse. consilium igitur cepit transfosso pariete iter in urbem patefacere. fallere autem ita se posse, si muros a parte alia scalis

adortus tumultu iniecto in custodiam eius loci propugnatores urbis avertisset. erant in praesidio Cassandreae, praeter non contemnendam iuventutem oppidanorum, octingenti Agrianes et duo milia Penestarum Illyriorum, a Pleurato inde missi, bellicosum utrumque genus. his tuentibus muros, cum subire Romani summa vi niterentur, momento temporis parietes fornicum perfossi urbem patefecerunt. quod si qui irrupere armati fuissent, extemplo cepissent. hoc ubi perfectum esse opus militibus nuntiatum est, clamorem alacres gaudio repente tollunt, aliis parte alia in urbem irrupturis. XII. hostes primum admiratio cepit, quidnam sibi repentinus clamor vellet. postquam patere urbem accepere praefecti praesidii Phyto et Philippus, pro eo qui occupasset adgredi opus factum esse rati, cum valida manu Agrianum Illyriorumque erumpunt, Romanosque, qui alii aliunde coibant convocabanturque, ut signa in urbem inferrent, incompressos atque inordinatos fugant persequunturque ad fossam, in quam compulsos ruina cumulant. sexcenti ferme ibi interfecti, omnesque prope, qui inter murum fossamque deprenti erant, vulnerantur. ita suo ipse conatu percussus praetor segnior ad alia factus consilia erat. et ne Eumeni quidem, simul a mari simul a terra adgredienti, quicquam satis procedebat. placuit igitur utrique custodiis firmatis, ne quod praesidium ex Macedonia intromitti posset, quoniam vis aperta non processisset, operibus moenia oppugnare. haec parantibus his decem regii lembi ab Thessalonica cum delectis Gallorum auxiliaribus missi, cum in salo stantes hostium naves conspexissent, ipsi obscura nocte, simplici ordine, quam poterant proxime littus tenentes, intrarunt urbem. huius novi praesidii fama absistere oppugnatione simul Romanos regemque coegit. circumvecti promontorium ad Toronen classem appulerunt. eam quoque oppugnare adorti, ubi valida defendi manu animadverterunt, irritum incepto Demetriadem petunt. ibi cum appropinquant repleta moenia armatis vidissent, praetervecti ad Iolcon classem appulerunt, inde agro vastato Demetriadem quoque adgressuri.

XIII. Inter haec et consul, ne segnis sederet tantum in agro hostico, M. Popillium cum quinque milibus militum ad Meliboeam urbem oppugnandam mittit. sita est in radicibus Ossae montis, qua parte in Thessaliam vergit, opportune imminens super Demetriadem. primus adventus hostium percussit incolas loci: collectis deinde e necopinato pavore animis discurrunt armati ad portas ac moenia, qua suspecti aditus erant; spemque extemplo inciderunt capi primo impetu posse. obsidio igitur parabatur, et opera oppugnationum fieri coepta. Perseus cum audisset simul Meliboeam a consulis exercitu oppugnari, simul classem Iolci stare, ut inde Demetriadem adgrederetur, Euphranorem quendam ex ducibus cum delectis duobus milibus Meliboeam mittit. eidem imperatum, ut si a Meliboea summovisset Romanos, Demetriadem prius occulto itinere intraret, quam ab Iolco ad urbem castra moverent Romani. et ab oppugnatoribus Meliboeae, cum in superioribus locis repente apparuisset, cum trepidatione multa relictis opera sunt ignisque iniectus. ita a Meliboea abscessum est. Euphranor soluta unius urbis obsidione Demetriadem extemplo ducit. nocte * moenia modo sed agros etiam confiderunt se a populationibus tueri posse; et eruptiones in vagos populos non sine vulneribus nostium factae sunt. circumvecti tamen moenia sunt praetor et rex, situm urbis contemplantes, si qua parte temptare aut opere aut vi possent. fama fuit per Cydantem Cretensem et Antimachum, qui Demetriadi praeerat, tractatas inter Eumenen et Persea condiciones amicitiae. ab Demetriade certe abscessum est. Eumenes ad consulem navigat; gratulatus quod prospere Macedoniam intrasset, Pergamum in regnum abit. Marcius Figulus praetor parte classis in hiberna Sciathum missa cum reliquis navibus Oreum Euboeae petit, eam urbem aptissimam ratus, unde exercitibus, qui in Macedonia quique in Thessalia erant, mitti commeatus possent. de Eumene rege longe diversa tradunt. si Valerio Antiati credas, nec classe adiutum ab eo praetorem esse, cum saepe eum litteris arcessisset, tradit, nec cum gratia ab consule profectum in Asiam, in-

dignatum, quod ut iisdem castris tenderet permissum non fuerit. ne ut equites quidem Gallos, quos secum adduxerat, relinqueret, impetrari ab eo potuisse. Attalum fratrem eius et remansisse apud consulem, et sinceram eius fidem aequali tenore egregiamque operam in eo bello fuisse.

XIV. Dum bellum in Macedonia geritur, legati Transalpini ab regulo Gallorum — Balanos ipsius traditur nomen; gentis ex qua fuerit, non traditur — Romam venerunt, pollicentes ad Macedonicum bellum auxilia. gratiae ab senatu actae muneraque missa, torquis aureus duo pondo et paterae aureae quattuor pondo, equus phaleratus armaque equestria. secundum Gallos Pamphylii legati coronam auream ex viginti milibus Philippeorum factam in curiam intulerunt, petentibusque iis, ut id donum in cella Iovis optimi maximi ponere et sacrificare in Capitolio liceret, permissum; benigneque amicitiam renovare volentibus legatis responsum, et binum milium aeris singulis missum munus. tum ab rege Prusia et paulo post ab Rhodiis de eadem re longe aliter disserentes legati auditi sunt. utraque legatio de pace reconcilianda cum rege Perseo egit. Prusiae preces magis quam postulatio fuere, profitentis et ad id tempus se cum Romanis stetisse, et quoad bellum foret, staturum. ceterum cum ad se a Perseo legati venissent de finiendo cum Romanis bello, et iis pollicitum deprecatores apud senatum futurum, petere, si possent inducere in animum ut finiant iram, se quoque in gratia reconciliatae pacis ponerent. haec regii legati. Rhodii superbe commemoratis meritis erga populum Romanum, et paene victoriae, utique de Antiocho rege, maiore parte ad se vindicata, adiecerunt, cum pax inter Macedonas Romanosque esset, sibi amicitiam cum rege Perseo coeptam. eam se invitos, nullo eius in se merito, quoniam ita Romanis visum sit in societatem se belli trahere, interruppisse. tertium se annum multa eius incommoda belli sentire. mari enim intercluso penuria premi insulam inopem amissis maritimis ** colendi atque commeatibus. cum id ultra pati non possent, legatos alios

ad Persea in Macedoniam misisse, qui ei denuntiarent Rhodiis placere pacem eum componere cum Romanis; se Romam eadem nuntiatum missos. per quos stetisset, quo minus belli finis fieret, adversus eos quid sibi faciendum esset Rhodios consideraturos esse. ne nunc quidem haec sine indignatione legi audirive posse certum habeo. inde existimari potest, qui habitus animorum audientibus ea patribus fuerit. XV. Claudius nihil responsum auctor est: tantum senatus consultum recitatum, quo Caras et Lycios liberos esse iuberet populus Romanus, litterasque extemplo ad utramque gentem sciret indicatum mitti; qua audita re principem legationis, cuius magniloquentiam vix curia paulo ante ceperat, corruisse. alii responsum esse tradunt populum Romanum et principio eius belli haud vanis auctoribus compertum habuisse Rhodios cum Perseo rege adversus rem publicam suam occulta consilia inisse; et si id ante dubium fuisset, legatorum paulo ante verba ad certum rede gisse; et plerumque ipsam se fraudem, etiamsi initio cautior fuerit, detegere. Rhodios nuntio in orbe terrarum arbitria belli pacisque agere; Rhodiorum nutu arma sumpturos positurosque Romanos esse. iam non deos foederum testes, sed Rhodios habituros. itane tandem? ni pareatur iis exercitusque de Macedonia deportentur, visuros esse, quid sibi faciendum sit? quid Rhodii visuri sint, ipsos scire. populum certe Romanum devicto Perseo, quod prope diem sperent fore, visurum, ut pro meritis cuiusque in eo bello civitatis gratiam dignam referat. munus tamen legatis in singulos binum milium aeris missum est: quod ii non acceperunt.

XVI. Litterae deinde recitatae Q. Marci consulis sunt, quemadmodum saltu superato in Macedoniam transisset, ibi et ex aliis locis commeatus * prospectos in hiemem habere, et ab Epirotis viginti milia modium tritici, decem hordei sumpsisse: ut pro eo frumento pecunia Romae legatis eorum curaretur. vestimenta militibus ab Roma mittenda esse. equis ducentis ferme opus esse, maxime Numidis; nec sibi in his locis ullam copiam esse. senatus consultum ut ea omnia ex litteris consulis fierent factum

est. C. Sulpicius praetor sex milia togarum, triginta tunicarum et equos deportanda in Macedoniam praebendaque arbitrato consulis locavit, et legatis Epirotarum pecuniam pro frumento solvit; et Onesimum Pythonis filium, nobilem Macedonem, in senatum introduxit. is pacis semper auctor regi fuerat, monueratque, sicut pater eius Philippus institutum usque ad ultimum vitae diem servabat quotidie bis in die foederis icti cum Romanis perlegendi, ut eum morem, si non semper, crebro tamen usurparet. postquam deterrire eum a bello nequit, primo subtrahere sese per alias atque alias causas, ne interesset iis, quae non probabat, coepit: postremo cum suspectum se esse cerneret et prodicionis interdum crimine insimulari, ad Romanos transfugit, magno usui consuli fuit. ea introductus in curiam cum memorasset, senatus in formulam sociorum eum referri iussit, locum lautia praeberi, agri Tarentini, qui publicus populi Romani esset, ducenta iugera dari, et aedes Tarenti emi. uti ea curaret, C. Decimio praetori mandatum.

Censores censum idibus Decembribus severius quam ante habuerunt: multis equi adempti, inter quos P. Rutilio, qui tribunus plebis eos violenter accusarat, tribu quoque is motus et aerarius factus. ad opera publica facienda cum eis dimidium ex vectigalibus eius anni attributum ex senatus consulto a quaestoribus esset, Ti. Sempronius ex ea pecunia quae ipsi attributa erat, aedes P. Africani pone Veteres ad Vortumni signum, lanienasque et tabernas coniunctas in publicum emit, basilicamque faciendam curavit, quae postea Sempronia appellata est.

XVII. Iam in exitu annus erat, et propter Macedonici maxime belli curam in sermonibus homines habebant, quos in annum consules ad finiendum tandem id bellum crearent. itaque senatus consultum factum est, ut Cn. Servilius primo quoque tempore ad comitia habenda veniret. senatus consultum Sulpicius praetor ad consulem misit, *litterasque consulis* post paucos dies recitavit, quibus ante diem ** in urbem venturum. et consul ma-

turavit, et comitia eo die qui dictus erat sunt perfecta. consules creati L. Aemilius Paulus iterum, quarto decimo anno postquam primo consul fuerat, et C. Licinius Crassus. praetores postero die facti Cn. Baebius Tamphilus L. Anicius Gallus Cn. Octavius P. Fonteius Balbus M. Aebutius Helva C. Papirius Carbo. omnia ut maturius agerentur, belli Macedonici stimulabat cura. itaque designatos extemplo sortiri placuit provincias, ut utri Macedonia consuli cuique praetori classis venisset sciretur, ut iam inde cogitarent pararentque quae bello usui forent, senatumque consulerent, si qua re consulto opus esset. Latinas, ubi magistratum inissent, quod per religiones posset, primo quoque tempore fieri placere, neque consulem cui eundem in Macedoniam esset teneri. his decretis consulibus Italia et Macedonia, praetoribus praeter duas iurisdictiones in urbe classis et Hispania et Sicilia et Sardinia provinciae nominatae sunt. consulum Aemilio Macedonia, Licinio Italia evenit. praetores Cn. Baebius urbanam, L. Anicius peregrinam et si quo senatus censuisset, Cn. Octavius classem, P. Fonteius Hispaniam, *M. Aebutius Siciliam*, C. Papirius Sardiniam est sortitus.

XVIII. Extemplo apparuit omnibus non segniter id bellum L. Aemilium gesturum, praeterquam quod alius vir erat, etiam quod dies noctesque intentus ea sola, quae ad id bellum pertinerent, animo agitabat. iam omnium primum a senatu petit, ut legatos in Macedoniam mitterent ad exercitus visendos classemque et comperta referenda, quid aut terrestribus aut navalibus copiis opus esset; praeterea ut explorarent copias regias, quantum possent, quaque provincia nostra, qua hostium foret; utrum intra saltus castra Romani haberent, an iam omnes angustiae exsuperatae, et in aequa loca pervenissent; qui fideles nobis socii, qui dubii suspensaeque ex fortuna fidei, qui certi hostes viderentur; quanti praeparati commeatus, et unde terrestri itinere, unde navibus supportarentur; quid ea aestate terra marique rerum gestarum esset: ex his bene cognitis certa in futurum consilia capi posse. senatus Cn. Servilio consuli negotium dedit, ut is in Macedo-

niam, quos L. Aemilio videretur, legaret. legati biduo post profecti Cn. Domitius Ahenobarbus A. Licinius Nerva L. Baebius.

Bis in exitu anni eius lapidatum esse nuntiatum est, in Romano agro, simul in Veienti. bis novemdiale sacrum factum est. sacerdotes eo anno mortui sunt P. Quinctilius Varus flamen Martialis et M. Claudius Marcellus decemvir; in cuius locum Cn. Octavius suffectus. et iam magnificentia crescente notatum est ludis circensibus P. Cornelii Scipionis Nasicae et P. Lentuli aedilium curulium sexaginta tres Africanas et quadraginta ursos et elephantos luisse.

XIX. L. Aemilio Paulo C. Licinio consulibus, idibus Martiis principio insequentis anni, cum in exspectatione patres fuissent, maxime quidnam consul de Macedonia, cuius ea provincia esset, referret, nihil se habere Paulus quod referret, cum nondum inde legati redissent, dixit. ceterum Brundisii legatos iam esse, bis ex cursu Dyrhachium reiectos. cognitis mox quae nosci prius in rem esset, relaturum: id fore intra perpaucos dies. et ne quid profectionem suam teneret, pridie idus Apriles Latinis esse constitutam diem. sacrificio rite perfecto se et Cn. Octavium, simul senatus censuisset, exituros esse. C. Licinio collegae suo fore curae se absente, ut, si qua parari mittive ad id bellum opus sit, parentur mittanturque. interea legationes exterarum nationum audiri posse. primi Alexandrini legati ab Ptolemaeo et Cleopatra regibus vocati sunt. sordidati, barba et capillo promisso, cum ramis oleae ingressi curiam procubuerunt, et oratio quam habitus fuit miserabilior. Antiochus Syriae rex, qui obses Romae fuerat, per honestam speciem maioris Ptolemaei reducendi in regnum, bellum cum minore fratre eius, qui tum Alexandream tenebat, gerens, et ad Pelusium navali proelio victor fuerat, et tumultuario opere ponte per Nilum facto transgressus cum exercitu obsidione ipsam Alexandream terrebatur, nec procul abesse quin poteretur regno opulentissimo videbatur. ea legati querentes orabant senatum, ut opem regno regibusque amicis imperio ferrent. ea merita populi Romani in Antiochum, eam apud

omnes reges gentesque auctoritatem esse, ut si legatos misissent, qui denuntiarent non placere senatui sociis regibus bellum fieri, extemplo abscessurus a moenibus Alexandriae abducturusque exercitum in Syriam esset. quod si cunctentur facere, brevi extorres regno Ptolemaeum et Cleopatram Romam venturos, cum pudore quodam populi Romani, quod nullam opem in ultimo discrimine fortunarum tulissent. moti patres precibus Alexandrinorum extemplo C. Popillium Laenatem et C. Decimium et C. Hostilium legatos ad finiendum inter reges bellum miserunt. prius Antiochum, dein Ptolemaeum adire iussi et nuntiare, ni absistatur bello, per utrum stetisset, eum non pro amico nec pro socio habituros esse.

XX. His intra triduum simul cum legatis Alexandrinis profectis legati ex Macedonia Quinquatribus ultimis adeo exspectati venerunt, ut, nisi vesper esset, extemplo senatum vocaturi consules fuerint. postero die senatus fuit legatique auditi sunt. ii nuntiant maiore periculo quam emolumento exercitum per invios saltus in Macedoniam inductum. Pieriam, quo processisset, regem tenere; castra castris prope ita collata esse, ut flumine Enipeo interiecto arceantur. neque regem pugnandi potestatem facere, nec nostris vim ad cogendum esse. hiemem etiam asperam rebus gerendis intervenisse. in otio militem alii, nec plus quam sex * frumentum habere. Macedonum dici triginta milia armatorum esse. si Ap. Claudio circa Lychnidum satis validus exercitus foret, potuisse ancipiti bello distineri regem: nunc et Appium et quod cum eo praesidii sit, in summo periculo esse, nisi propere aut iustus exercitus eo mittatur, aut illi inde deducantur. ad classem se e castris profectos sociorum navalium partem morbo audisse absumptam, partem, maxime qui ex Sicilia fuerint, domos suas abisse, et homines navibus deesse; qui sint, neque stipendium accepisse neque vestimenta habere. Eumene classemque eius, tamquam vento adlatas naves, sine causa et venisse et abisse; nec animum eius regis constare satis visum. sicut omnia de Eumene dubia, Attali egregie constantem fidem nuntiabant.

XXI. Legatis auditis, tunc de bello referre sese L. Aemilius dixit. senatus decrevit, ut in octo legiones parerem numerum tribunorum consules et populus crearent: creari autem neminem eo anno placere nisi qui honorem gessisset. tum ex omnibus tribunis militum uti L. Aemilius in duas legiones in Macedoniam, quos eorum velit, eligat, et ut sollemni Latinarum perfecto L. Aemilius consul, Cn. Octavius praetor, cui classis obtigisset, in provinciam proficiscantur. additus est his tertius L. Anicius praetor, cuius inter peregrinos iurisdictio erat: eum in provinciam Illyricum circa Lychnidum Ap. Claudio succedere placuit. dilectus cura C. Licinio consuli imposita. is septem milia civium Romanorum et equites ducentos scribere iussus, et sociis nominis Latini septem milia peditum imperare, quadringentos equites, et Cn. Servilio Galliam obtinenti provinciam litteras mittere, ut sexcentos equites conscriberet. hunc exercitum ad collegam primo quoque tempore mittere in Macedoniam iussus. neque in ea provincia plus quam duas legiones esse: eas repleri, ut sena milia peditum, trecenos haberent equites. ceteros equites peditesque in praesidiis disponi. qui eorum idonei ad militandum non essent, dimitti. decem praeterea milia peditum imperata sociis, et octingenti equites. id praesidii additum Anicio praeter duas legiones, quas portare in provinciam est iussus, quina milia peditum et ducenos habentes, trecenos equites. et in classem quinque milia navalium socium sunt scripta. Licinius consul duabus legionibus obtinere provinciam iussus; eo addere sociorum decem milia peditum et sexcentos equites.

XXII. Senatus consultis perfectis L. Aemilius consul e curia in contionem processit orationemque talem habuit. „animadvertisse videor, Quirites, maiorem mihi sortito Macedoniam provinciam gratulationem factam, quam cum aut compulsus ** consulatus, aut quo die magistratum inissem; neque id ob aliam causam quam quia bello in Macedonia, quod diu trahitur, existimastis dignum maiestate populi Romani exitum per me imponi posse. deos quoque huic favisse sorti spero, eosdemque in rebus ge-

rendis adfuturos esse. haec partim opinari partim sperare possum. illud adfirmare pro certo habeo audeoque, me omni ope adniscurum esse, ne frustra vos hanc spem de me conceperitis. quae ad bellum opus sunt et senatus decrevit, et quoniam extemplo proficisci placet neque ego in mora sum, C. Licinius collega, vir egregius, aequae enixe parabit ac si ipse id bellum gesturus esset. vos quae scripsero senatui aut vobis *habete pro certis*. rumores credulitate vestra ne alatis, quorum auctor nemo exstabit. nam nunc quidem quod vulgo fieri, hoc praecipue bello, animadverti, nemo tam famae contemptor est, cuius non debilitari animus possit. in omnibus circulis, atque etiam, si diis placet, in conviviiis sunt qui exercitus in Macedoniam ducant, ubi castra locanda sint sciant, quae loca praesidiis occupanda, quando aut quo saltu intranda Macedonia, ubi horrea ponenda, qua terra mari subvehantur eommeatus, quando cum hoste manus conserendae, quando quiesce sit melius. nec quid faciendum sit modo statuunt, sed quidquid aliter quam ipsi censuere factum est, consulem veluti dicta die accusant. haec magna impedimenta res gerentibus sunt: neque enim omnes tam firmi et constantis animi contra adversum rumorem esse possunt, quam Fabius fuit, qui suum imperium minui per vanitatem populi maluit quam secunda fama male rem publicam gerere. non sum is, qui non existimem admonendos duces esse: immo eum, qui de sua unius sententia omnia gerat, superbum iudico magis quam sapientem. quid ergo est? primum a prudentibus et proprie rei militaris peritis et usu doctis monendi imperatores sunt; deinde ab his qui intersunt gerendis ** loco, qui hostem, qui temporum opportunitatem vident, qui in eodem velut navigio participes sunt periculi. itaque si quis est, qui quod e re publica sit suadere se mihi in eo bello, quod gesturus sum, confidat, is ne deneget operam rei publicae et in Macedoniam mecum veniat. nave, equo, tabernaculo, viatico etiam a me iuvabitur. si quem id facere piget, otium urbanum militiae laboribus praeoptat, e terra ne gubernaverit. sermonum satis ipsa praebet urbs. loqua-

citatem suam contineat: nos castrensibus consiliis contentos futuros esse sciat.“ ab hac contione, Latinis, quae pridie Kal. Apriles fuerunt, in monte sacrificio rite perpetrato protinus inde et consul et praetor Cn. Octavius in Macedoniam profecti sunt. traditum est memoriae maiore quam solita frequentia prosequentium consulem celebratum, ac prope certa spe ominatos esse homines finem esse Macedonico bello maturumque reditum cum egregio triumpho consulis fore.

XXIII. Dum haec in Italia geruntur, Perseus quod iam inchoatum perficere, quia impensa pecuniae facienda erat, non inducebat in animum, ut Gentium Illyriorum regem sibi adiungeret, hoc, postquam intrasse saltum Romanos et adesse discrimen ultimum belli animadvertit, non ultra differendum ratus, cum per Hippium legatum trecenta argenti talenta pactus esset, ita ut obsides ultro citroque darentur, Pantauchum misit ex fidissimis amicis ad ea perficienda. Meteone Labeatidis terrae Pantauchus regi Illyrio occurrit: ibi et iusiurandum ab rege et obsides accepit. missus et a Gentio est legatus nomine Olympio, qui iusiurandum a Perseo obsidesque exigeret. cum eodem ad pecuniam accipiendam missi sunt; et auctore Pantaucho, qui Rhodum legati cum Macedonibus irent, Parmenio et Morcus destinantur. quibus ita mandatum, ut iureiurando obsidibusque et pecunia accepta, tum demum Rhodum proficiscerentur. duorum simul regum nomine incitari Rhodios ad bellum Romanum posse. adiunctam civitatem, penes quam unam tum rei navalis gloria esset, nec terra nec mari spem relicturam Romanis. venientibus Illyriis Perseus ab Enipeo amni ex castris cum omni equitatu profectus ad Dium occurrit. ibi ea quae conveniunt circumfuso agmine equitum facta, quos adesse foederi sancitae cum Gentio societatis volebat rex, aliquantum eam rem ratus animorum iis adiecturam. et obsides in conspectu omnium dati acceptique; et Pellam ad thesauros regios missis qui pecuniam acciperent, qui Rhodum irent cum Illyriis legatis Thessalonicae conscendere iussi. ibi Metrodorus erat, qui nuper ab Rhodo

venerat, auctoribusque Dinone et Polyarato, principibus civitatis eius, adfirmabat Rhodios paratos ad bellum esse. is princeps iunctae cum Illyriis legationis datus est.

XXIV. Eodem tempore ad Eumenen et ad Antiochum communia mandata, quae subicere condicio rerum poterat. natura inimica inter se esse liberam civitatem et regem. singulos populum Romanum adgredi, et quod indignius sit, regum viribus reges oppugnare. Attalo adiutore patrem suum oppressum; Eumene adiuvante et quadam ex parte etiam Philippo patre suo Antiochum oppugnatum; in se nunc et Eumenen et Prusian armatos esse. si Macedoniae regnum sublatum foret, proximam Asiam esse, quam iam ex parte sub specie liberandarum civitatum suam fecerint, deinde Syriam. iam Prusiam Eumeni honore praeferrī, iam Antiochum victorem praemio belli ab Aegypto arceri. haec cogitantem providere iubebat, ut aut ad pacem secum faciendam compelleret Romanos, aut perseverantes in bello iniusto communes duceret omnium regum hostes. ad Antiochum aperta mandata erant, ad Eumenen perspeciem captivorum redimendorum missus legatus erat: verum occultiora quaedam agebantur, quae in praesentia invisum quidem et suspectum Romanis Eumenen falsis gravioribus ** proditor enim ac prope hostis habitus, dum inter se duo reges captantes fraude et avaritia certant. Cydas erat Cretensis, ex intimis Eumenis. hic prius ad Amphipolim cum Chimaro quodam populari suo militante apud Persea, inde postea ad Demetriadem semel cum Menecrate quodam, iterum cum Antimacho, regiis ducibus, sub ipsis moenibus urbis collocutus fuerat. Hierophon quoque, qui tum missus est, duabus ad eundem Eumenen iam ante legationibus functus erat. quae colloquia occulta et legationes infames quidem erant, sed quid actum esset, quidve inter reges convenisset, ignorabatur. res autem ita sese habuit. XXV. Eumenes neque favit victoriae Persei, neque bello eum invadere animo habuit, non tam quia paternae inter eos inimicitiae erant, quam ipsorum odiis inter se accensae. non ea regum aemulatio, ut aequo animo Persea tantas apisci opes tan-

tamque gloriam, quanta Romanis victis eum manebat, Eumenes visurus fuerit. cernebat et Persea iam inde ab initio belli omni modo spem pacis temptasse, et in dies magis, quo propior admoveretur terror, nihil neque agere aliud neque cogitare. Romanos quoque, quia traheretur diutius spe ipsorum bellum, et ipsos duces et senatum non abhorreere a finiendo tam incommodo ac difficili bello. hac utriusque partis voluntate explorata, quod fieri etiam sua sponte taedio validioris, metu infirmioris credebatur posse, in eo suam operam venditare concilianda gratia magis cupiit. nam modo ne iuvaret bello Romanos terra marique, modo pacis patranda cum Romanis paciscebatur mercedem: ne bello interesset, ** mille et quingenta talenta. in utroque non fidem modo se sed obsides quoque dare paratum esse ostendebat. Perseus ad rem inchoandam promptissimus erat cogente metu, et de obsidibus accipiendis sine dilatione agebat, conveneratque, ut accepti Cretam mitterentur. ubi ad pecuniae mentionem ventum erat, ibi haesitabat; et utique alteram in tanti nominis regibus turpem ac sordidam et danti et magis accipienti mercedem esse. malebat in spem Romanae pacis non recusare impensam, sed eam pecuniam perfecta re daturum; interea Samothracae in templo depositurum. ea insula cum ipsius dicionis esset, videre Eumenes nihil interesse in ea an Pellae pecunia esset, id agere ut partem aliquam praesentem ferret. ita nequiquam inter se captati nihil praeter infamiam movere.

XXVI. Nec haec tantum Persei per avaritiam est dimissa res, cum pecuniam tutam et pacem habere per Eumenes, quae vel parte regni redimenda esset, aut reiectus protrahere inimicum mercede onustum, et hostes merito ei Romanos posset facere: sed iam ante Gentii regis parata societas, et tum Gallorum effusorum per Illyricum ingens oblatum auxilium avaritia dimissum est. veniebant decem milia equitum, par numerus peditum, et ipsorum iungentium cursum equis et in vicem prolapsorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos. hi pacti erant eques denos praesentes aureos, pedes quinos, mille

dux eorum. venientibus his Perseus ab Enipeo ex castris profectus obviam cum dimidia copiarum parte denuntiare per vicus urbesque, quae viae propinquae sunt, coepit, ut commeatus expedirent, frumenti vini pecorum ut copia esset. ipse equos phalerasque et sagula donum principibus ferre, et parum auri, quod inter paucos divideret, multitudinem credens trahi spe posse. ad Almanam urbem pervenit, et in ripa fluminis Axii posuit castra. circa Desudabam in Maedica exercitus Gallorum consederat, mercedem pactam opperiens. eo mittit Antigonum, ex purpuratis unum, qui iuberet multitudinem Gallorum ad Byzazora — Paeoniae is locus est — castra movere, principes ad se venire frequentes. septuaginta quinque milia ab Axio flumine et castris regiis aberant. haec mandata ad eos cum pertulisset Antigonus, adiecissetque per viam quantam omnium praeeparatam cura regis copiam inventuri forent, quibusque muneribus principes advenientes vestis argenti equorumque excepturus rex esset, de his quidem se coram cognituros respondent, illud, quod praesens pepigissent, interrogant, ecquid aurum, quod in singulos pedites equitesque dividendum esset, secum adduxisset. cum ad id nihil responderetur, Clondicus regulus eorum „abi, renuntia ergo“ inquit „regi, nisi aurum obsidesque acceperint, nusquam inde Gallos longius vestigium moturos.“ haec relata regi cum essent, advocato consilio cum quid omnes suasuri essent appareret, ipse pecuniae quam regni melior custos institit de perfidia et feritate Gallorum disserere, multorum iam ante cladibus experta: periculum esse tantam multitudinem in Macedoniam accipere, ne graviores eos socios habeant quam hostes Romanos. quinque milia equitum satis esse, quibus et uti ad bellum possent, et quorum multitudinem ipsi non timeant. XXVII. apparebat inde omnibus mercedem multitudinis timere, nec quicquam aliud: sed cum suadere consulenti nemo auderet, remittitur Antigonus, qui nuntiaret quinque milium equitum opera tantum uti regem, non tenere multitudinem aliam. quod ubi audivere barbari, ceterorum quidem fremitus fuit indignantium se frustra excitos sedi-

bus suis: Clondicus rursus interrogat, ecquid ipsis quinque milibus, quod convenisset, numeraret. cum adversus id quoque misceri ambages cerneret, inviolato fallaci nuntio, quod vix speraverat ipse posse contingere, retro ad Histrum, perpopulati Thraciam, qua vicinia erat viae, redierunt. quae manus quieto sedente rege ad Enipeum adversus Romanos Perrhaebiae saltum in Thessaliam traducta non agros tantum nudare populando potuit, ne quos inde Romani commeatus exspectarent, sed ipsas excindere urbes tenente ad Enipeum Perseo Romanos, ne urbibus sociis opitulari possent. ipsis quoque Romanis de se cogitandum fuisset, quando neque manere amissa Thessalia, unde exercitus alebatur, potuissent, neque progredi, cum ex adverso castra Macedonum ** qui ea pependerant spe, haud mediocriter debilitavit. eadem avaritia Gentium regem sibi alienavit. nam cum trecenta talenta Pellae missis a Gentio numerasset, signare eos pecuniam passus, inde decem talenta ad Pantauchum missa, eaque praesentia dari regi iussit; reliquam pecuniam, signatam Illyriorum signo, portantibus suis praecipit, parvis itineribus veherent, dein cum ad finem Macedoniae ventum esset, subsisterent ibi ac nuntios ab se opperirentur. Gentius exigua parte pecuniae accepta, cum adsidue a Pantaucho ad lacessendos hostili facto Romanos stimularetur, M. Perpernam et L. Petillium legatos, qui tunc forte ad eum venerant, in custodiam coniecit. hoc audito Perseus contraxisse eum necessitates ratus ad bellum utique cum Romanis, ad revocandum qui pecuniam portabat misit, velut nihil aliud agens, quam ut quanta maxima posset praeda ex se devicto Romanis reservaretur. et ab Eumene Hierophon, ignotis quae occulte acta erant, redit. de captivis actum esse et ipsi evulgaverant, et Eumenes consulem vitandae suspicionis causa certiore fecit.

XXVIII. Perseus post reditum ab Eumene Hierophonis spe delectus Antenorem et Callippum praefectos classis cum quadraginta lembis — adiectae ad hunc numerum quinque pristes erant — Tenedum mittit, ut inde sparsas per Cycladas insulas naves Macedoniae cum

frumento petentes tutarentur. Cassandreae deductae na-
ves in portus primum, qui sub Atho monte sunt, inde
Tenedum placido mari cum traiecissent, stantes in portu
Rhodias apertas naves Eudamumque praefectum earum
inviolatos atque etiam benigne appellatos dimiserunt.
cognito deinde in latere altero quinquaginta onerarias
suarum stantibus in ostio portus Eumenis rostratis, qui-
bus Damias praecerat, inclusas esse, circumvecti propere,
ac summotis terrore hostium navibus onerarias datis qui
prosequerentur decem lembis in Macedoniam mittunt, ita
ut in tutum prosecuti redirent Tenedum. nono post die
ad classem iam ad Sigeum stantem redierunt. inde Su-
bota — insula est interiecta Elaeae et Atho — traiciunt.
forte postero die quam Subota classis tenuit, quinque et
triginta naves, quas hippagogus vocant, ab Elaea profectae
cum equitibus Gallis equisque Phanas promontorium Chi-
orum petebant, unde transmittere in Macedoniam possent.
Attalo ab Eumene mittebantur. has naves per altum ferri
cum ex specula signum datum Antenori esset, profectus
ab Subotis inter Erythrarum promontorium Chiumque,
qua artissimum fretum est, iis occurrit. nihil minus cre-
dere praefecti Eumenis quam Macedonum classem in illo
vagari mari: nunc Romanos esse, nunc Attalum, aut re-
missos aliquos ab Attalo ex castris Romanis Pergamum
petere. sed cum iam appropinquantium forma lemborum
haud dubia esset, et concitatio remorum directaeque in
se prorae hostes appropinquare aperuissent, tunc iniecta
trepidatio est, cum resistendi spes nulla esset, inhabilique
navium genere et Gallis vix quietem ferentibus in mari.
pars eorum, qui propiores continenti littori erant, in Ery-
thraeam enarunt; pars velis datis ad Chium naves eiecere,
relictisque equis effusa fuga urbem petebant. sed propius
urbem lembi accessuque commodiore cum exposuissent
armatos, partim in via fugientes Gallos adepti Macedones
cecidere, partim ante portam exclusos. clausuram enim
Chii portam, ignari qui fugerent aut sequerentur. octin-
genti ferme Gallorum occisi, ducenti vivi capti; equi pars
in mari fractis navibus absumpti, partim nervos succide-

runt in littore Macedones. viginti eximiae equos formae cum captivis eisdem decem lembos, quos ante miserat, Antenor devehere Thessalonicam iussit, et primo quoque tempore ad classem reverti: Phanis se eos exspectaturum. triduum ferme classis ad urbem stetit. Phanas inde progressi sunt, et spe celerius reversis decem lembis evecti Aegaeo mari Delum traiecerunt.

XXIX. Dum haec geruntur, legati Romani C. Popillius et C. Decimius et C. Hostilius a Chalcide profecti tribus quinquereimis Delum cum venissent, lembos ibi Macedonum quadraginta et quinque regis Eumenis quinquereimes invenerunt. sanctitas templi insulaeque inviolatos praestabat omnes. itaque permixti Romanique et Macedones et Eumenis navales socii in templo, indutias religione loci praebente, versabantur. Antenor Persei praefectus, cum aliquas alto praeferrī onerarias naves ex speculis significatum foret, parte lemborum ipse insequens, parte per Cycladas disposita, praeterquam si quae Macedoniam peterent, omnes aut supprimebat aut spoliabat naves. quibus poterat Popillius suis aut Eumenis navibus succurrebat: sed vecti nocte binis aut ternis plerumque lembis Macedones fallebant. per id fere tempus legati Macedones Illyriique simul Rhodum venerunt, quibus auctoritatem addidit non lemborum modo adventus passim per Cycladas atque Aegaeum vagantium mare, sed etiam coniunctio ipsa regum Persei Gentiique et fama cum magno numero peditum equitumque venientium Gallorum. et iam cum accessissent animi Dinoni ac Polyarato, qui Persei partium erant, non benigne modo responsum regibus est, sed palam pronuntiatum bello finem se auctoritate sua imposituros esse: itaque ipsi quoque reges aequos adhiberent animos ad pacem accipiendam.

XXX. Iam veris principium erat, novique duces in provincias venerant, consul Aemilius in Macedoniam, Octavius Oreum ad classem, Anicius in Illyricum, cui bellandum adversus Gentium. patre Pleurato rege Illyriorum et matre Eurydica genitus fratres duos, Platorem utroque parente, Caravantium matre eadem natum habuit.

hoc propter ignobilitatem paternam minus suspecto Platorem occidit et duos amicos eius, Ettritum et Epicadum, impigros viros, quo tutius regnaret. fama fuit Honunt Dardanorum principis filiam Etutam pacto fratri eum invidissee, tamquam his nuptiis adiungenti sibi Dardanorum gentem: et simillimum id vero fecit ducta ea virgo Platore interfecto. gravis deinde, dempto fratris metu, popularibus esse coepit; et violentiam insitam ingenio intemperantia vini accendebat. ceterum, sicut ante dictum est, ad Romanum incitatus bellum Lissum omnes copias contraxit. quindecim milia armatorum fuerunt. inde fratre in Caviorum gentem vi aut terrore subigendam cum mille peditibus et quinquaginta equitibus misso, ipse ad Bassaniam urbem quinque milia ab Lisso ducit. socii erant Romanorum: itaque per praemissos nuntios prius temptati obsidionem pati quam dedere sese maluerunt. Caravandium in Caviis Durnium oppidum advenientem benigne accepit, Caravandis altera urbs exclusit. et cum agros eorum effuse vastaret, aliquot palati milites agrestium concursu interfecti sunt. iam et Ap. Claudius adsumptis ad eum exercitum, quem habebat, Bullinorum et Apolloniatium et Dyrrhachinorum auxiliis profectus ex hibernis circa Genusum amnem castra habebat, audito foedere inter Persea et Gentium, et legatorum violatorum iniuria accensus, bellum haud dubie adversus eum gesturus. Anicius praetor eo tempore Apolloniae auditis quae in Illyrico gererentur, praemissisque ad Appium litteris, ut se ad Genusum opperiretur, triduo et ipse in castra venit; et ad ea quae habebat auxilia Parthinorum iunctis duobus milibus peditum et equitibus ducentis — peditibus Epicadus, equitibus Algalsus praeerat — parabat ducere in Illyricum, maxime ut Bassanitas solveret obsidione. tenuit impetum eius fama lemborum vastantium maritimam oram. octoginta erant lembi, auctore Pantaucho missi a Gentio ad Dyrrhachinorum et Apolloniatium agros populandos. tum classis ad

to eo tradiderunt se. XXXI. deinceps et urbes regionis

eius idem faciebant, adiuvante inclinationem animorum clementia in omnes et iustitia praetoris Romani. ad Scodram inde ventum est, quod belli caput erat, non eo solum quod Gentius eam sibi ceperat velut regni totius arcem, sed etiam quod Labeatium gentis munitissima longe est et difficilis aditu. duo cingunt eam flumina, Clausala latere urbis, quod in orientem patet, praefluens, Barbanna ab regione occidentis, ex Labeatide palude oriens. hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini, quod ortum ex monte Scordo, multis et aliis auctum aquis, mari Hadriatico infertur, mons Scordus, longe altissimus regionis eius, ab oriente Dardanium subiectam habet, a meridie Macedoniam, ab occasu Illyricum. quamquam munitum situ naturali oppidum erat, gensque id tota Illyriorum et rex ipse tuebatur, tamen praetor Romanus, quia prima successerant prospere, fortunam totius rei principia secuturam esse ratus et repentinum valiturum terrorem, instructo exercitu ad moenia succedit. quod si clausis portis muros portarumque tures dispositis armatis defendissent, vano cum incepto moenibus pepulissent Romanos: nunc porta egressi proelium loco aequo maiore animo commiserunt quam sustinuerunt. pulsus enim et fuga conglobati, cum ducenti amplius in ipsis faucibus portae cecidissent, tantum intulerunt terrorem, ut oratores extemplo ad praetorem mitteret Gentius Teuticum et Bellum, principes gentis, per quos indutias peteret, ut deliberare de statu rerum suarum posset. triduo in hoc dato cum castra Romana quingentos ferme passus ab urbe abessent, navem conscendit, et flumine Barbanna navigat in lacum Labeatum, velut secretum locum petens ad consultandum, sed ut apparuit, falsa spe excitus Caravantium fratrem multis milibus armatorum actis ex ea regione, in quam missus erat, adventare. qui postquam evanuit rumor, tertio post die navem eandem secundo anni Scodram demisit; praemissisque nuntiis, ut sibi appellandi praetoris potestas fieret, copia facta in castra venit. et principium orationis ab accusatione stultitiae orsus suae, postremo ad preces lacrimasque effusus, genibus prae-

toris accidens in potestatem sese dedit. primo bonum animum habere iussus, ad cenam etiam invitatus in urbem ad suos rediit. et cum praetore eo die honorifice est epulatus, deinde in custodiam C. Cassio tribuno militum traditus, vix gladiatorio accepto decem talentis ab rege rex, ut in eam fortunam recideret. XXXII. Anicius Scodra recepta nihil prius quam requisitos Petillium Perpernamque legatos ad se duci iussit. quibus splendore suo restituto Perpernam extemplo mittit ad comprehendendos amicos cognatosque regis; qui Meteonem, Labeatium gentis urbem, profectus Etlevam uxorem cum filiis duobus, Scerdilaedo Pleuratoque, et Caravantium fratrem Scodram in castra adduxit. Anicius bello Illyrio intra triginta dies perfecto nuntium victoriae Perpernam Romam misit, et post dies paucos Gentium regem ipsum cum parente coniuge ac liberis ac fratre aliisque principibus Illyriorum. hoc unum bellum prius perpetratum quam coeptum Romae auditum est.

Quibus diebus haec agebantur, Perseus quoque in magno terrore erat propter adventum simul Aemilii novi consulis, quem cum ingentibus minis adventare audiebat, simul Octavii praetoris. nec minus terroris a classe Romana et periculo maritimae orae habebat. Theſsalonicae Eumenes et Athenagoras praeerant cum parvo praesidio duorum milium caetratorum. eo et Androclen praefectum mittit, iussum sub ipsis navalibus castra habere. Aenean mille equites — praeerat Meno Antigonensis — misit ad tutandam maritimam oram, ut quocumque littore applicuisse naves hostium audissent, extemplo ferrent agrestibus opem. quinque milia Macedonum missa ad praesidium Pythii et Petrae, quibus praepositi erant Histiaeus et Theogenes et Midon. his profectis ripam munire Enipei fluminis adgressus est, quia sicco alveo transiri poterat. huic ut omnis multitudo vacaret, feminae ex propinquis urbibus cocta cibaria in castra adferebant: miles iussus ex propinquis silvis benigne

XXXIII. conferre, postremo sequi se utrarios ad mare,

quod minus trecentos passus aberat, iussit, et in littore alios alibi modicis intervallis fodere. montes ingentis altitudinis spem faciebant, eo magis quia nullos apertos evergerent rivos, occultos continere latices, quorum venae in mare permanentes undae miscerentur. vix deducta summa arena erat, cum scaturigines turbidae primo et tenues emicare, dein liquidam multamque fundere aquam velut deum dono coeperunt. aliquantum ea quoque res duci famae et auctoritatis apud milites adicit. iussis deinde militibus expedire arma, ipse cum tribunis primisque ordinibus ad contemplandos transitus *est progressus qua* descensus facilis armatis, qua in ulteriorem ripam minime iniquus ascensus esset. his satis exploratis illa quoque primum, ut ordine ac sine tumultu omnia in agmine ad nutum imperiumque ducis fierent, providit. ubi omnibus simul pronuntiaretur quod fieret, neque omnes exaudirent, incerto imperio accepto alios, ab se adicientes, plus eo quod imperatum sit, alios minus facere; clamores deinde dissonos oriri omnibus locis, et prius hostes quam ipsos, quid paretur, scire. placere igitur tribunum militum primo pilo legionis secretum edere imperium; illum et dein singulos proximo cuique in ordine centurioni dicere, quid opus facto sit, sive a primis signis ad novissimum agmen, sive ab extremis ad primos perferendum imperium sit. vigiles etiam novo more scutum in vigiliam ferre vetuit: non enim in pugnam vigilem ire, ut armis utatur, sed ad vigilandum, ut cum senserit hostium adventum, recipiat se excitetque ad arma alios. scuto prae se erecto stare galeatos; deinde ubi fessi sint, innixos pilo, capite super marginem scuti posito, sopitos stare, ut fulgentibus armis procul conspici ab hoste possint, ipsi nihil provideant. stationum quoque morem mutavit. armati omnes, et frenatis equis equites, diem totum perstabant: id cum aestivis diebus urente adsiduo sole fieret, tot horarum aestu et languore ipsos equosque fessos integri saepe adorti hostes vel pauci plures vexabant. itaque ex matutina statione ad meridiem decedi, et in postmeridianam succedere alios iussit: ita numquam fatigatos recens hostis adgredi poterat.

XXXIV. Haec cum ita fieri placere contione advocata pronuntiasset, adiecit urbanae contioni convenientem orationem. unum imperatorem in exercitu providere et consulere quid agendum sit debere, nunc per se, nunc cum iis, quos advocarit in consilium; qui non sint advocati, eos nec palam nec secreto iactare consilia sua. militem haec tria curare debere, corpus ut quam validissimum et perniciosissimum habeat, arma apta, cibum paratum ad subita imperia: cetera scire de se diis immortalibus et imperatori suo curae esse. in quo exercitu milites consultant, imperator rumoribus vulgi circumagatur, ibi nihil salutare esse. se, quod sit officium imperatoris, provisurum, ut bene gerendae rei occasionem iis praebeat: illos nihil quid futurum sit quaerere debere; ubi datum signum sit, tum militarem operam navare. ab his praeceptis contionem dimisit, vulgo etiam veteranis fatentibus se illo primum die, tamquam tirones, quid agendum esset in re militari didicisse. non sermonibus tantum his, cum quanto adsensu audissent verba consulis, ostenderunt; sed rerum praesens effectus erat. neminem totis mox castris quietum videres: acuere alii gladios, alii galeas bucculasque, scutorum * alii, alii loricas tergere, alii aptare corpori arma, experiri que sub his membrorum agilitatem, quater alii pila, alii micare gladiis mucronemque intueri, ut facile quis cerneret, ubi primum conserendi manum cum hoste data occasio esset, aut victoria egregia aut morte memorabili finituros bellum. Perseus quoque cum adventu consulis simul et veris principio strepere omnia moverique apud hostes velut novo bello cerneret, mota a Phila castra in adversa ripa posita, nunc ad contemplanda opera sua circumire ducem, haud dubie transitus speculantem

norum esse. XXXV. quae res Romanis auxit animos, Macedonibus regique eorum haud mediocrem attulit terrorem. et primo suppressere in occulto famam eius rei est conatus missis, qui Pantauchum inde venientem appropinquare castris vetarent. sed iam et pueri quidam visi ab suis erant inter obsides Illyrios ducti; et quo quae-

que accuratius celantur, eo facilius loquacitate regionum ministrorum emanant.

Sub idem tempus Rhodii legati in castra venerunt cum iisdem de pace mandatis, quae Romae ingentem iram patrum excitavere. multo iniquioribus animis a castrensi consilio auditi sunt. itaque cum alii praecipites sine responso agendos ** castris, pronuntiavit post diem quintum decimum se responsum daturum. interim, ut appareret, quantum pacificantium Rhodiorum auctoritas valisset, consultare de ratione belli gerendi coepit. placebat quibusdam, et maxime maioribus natu, per Enipei ripam munitionesque vim facere: confertis et vim facientibus resistere Macedonas non posse, ex tot castellis aliquanto altioribus ac munitioribus, quae validis praesidiis insedissent, priore anno deiectos. aliis placebat Octavium cum classe Thessalonicam petere et populatione maritimae orae distringere copias regias, ut altero ab tergo se ostendente bello circumactus ad interiorem partem regni tuendam nudare aliqua parte transitus Enipei cogeretur. ipsi natura et operibus inexcuperabilis ripa videbatur, et praeterquam quod tormenta ubique disposita essent, missilibus etiam melius et certiore ictu hostes uti audierat. alio spectabat mens tota ducis; dimissoque consilio Perrhaebos mercatores Coenum et Menophilum, notae et fidei iam sibi et prudentiae homines, arcessitos secreto percunctatur, quales ad Perrhaebiam transitus sint. cum loca non iniqua esse dicerent, praesidiis autem regis obsideri, spem cepit, si nocte improvise valida manu adgressus necopinantes esset, deici praesidia posse: iacula enim et sagittas et cetera missilia in tenebris, ubi quid petatur procul provideri nequeat, inutilia esse; gladio comminus geri rem in permixta turba, quo miles Romanus vincat. his ducibus usus, praetorem Octavium arcessitum exposito, quid pararet, Heracleum cum classe petere iubet, et mille hominibus decem dierum cocta cibaria habere. ipse P. Scipionem Nasicam Q. Fabium Maximum filium suum cum quinque delectis milibus Heracleum mittit, velut classem consensuros ad maritimam oram interioris Ma-

cedoniae, quod in consilio agitatum erat, vastandam. secreto indicatum cibaria his praeparata ad classem esse, ne quid eos moraretur. inde iussi duces itineris ita dividere viam, ut quarta vigilia tertio die Pythium adoriri possent. ipse postero die, ut detineret regem ab circumspectu rerum aliarum, prima luce medio in alveo cum stationibus hostium proelium commisit. pugnatumque utrimque est levi armatura. nec gravioribus armis in tam inaequali alveo pugnari poterat. descensus ripae utriusque in alveum trecentorum ferme passuum erat, medium spatium torrentis, alibi aliter cavati, paulo plus quam mille passus patebat. ibi in medio spectantibus utrimque ex vallo castrorum *hinc rege* hinc consule cum suis legionibus pugnatum est. missilibus procul regia auxilia melius pugnabant; cominus stabilior et tutior aut parma aut scuto Ligustino Romanus erat. meridie fere receptui cani suis consul iussit. ita eo die diremptum proelium est haud paucis utrimque interfectis. sole orto postero die irritatis certamine animis etiam acrius concursum est. sed Romani non ab his tantum, cum quibus contractum certamen erat, sed multo magis ab ea multitudine, quae disposita in turribus stabat, omni genere missilium telorum ac saxis maxime vulnerabantur. ubi propius ripam hostium subissent, tormentis missa etiam ad ultimos perveniebant. multo pluribus eo die amissis consul paulo serius recepit suos. tertio die proelio abstinuit, degressus ad *imam* partem castrorum, veluti per devexum brachium transitum temptaturus. Perseus, quod in oculis erat

XXXVI. anni post circumactum solstitium erat, hora diei iam ad meridiem vergebat, iter multo pulvere et incalescente sole factum erat. lassitudo et sitis iam sentiebatur, et meridiano aestu magis accessurum utrumque mox apparebat. statuit sic adfectos recenti atque integro hosti non obicere: sed tantus ardor in animis ad dimicandum utrimque erat, ut consuli non minore arte ad suos eludendos quam ad hostes opus esset. nondum omnibus instructis instabat tribunis militum, ut maturarent instruere,

circumbat ipse ordines, animos militum hortando in pugnam accendebat. ibi primo alacres signum poscebant; deinde, quantum incretueret aestus, et vultus minus vigentes et voces segniores erant, et quidam incumbentes scutis nixique pillis stabant. tum iam aperte primis ordinibus imperat, metarentur frontem castrorum et impedimenta constituerent. quod ubi fieri milites sensere, alii gaudere pafam, quod fessos viae labore flagrantissimo aestu non coegisset pugnare. legati circa imperatorem ducesque externi erant, inter quos et Attalus, omnes approbantes, cum pugnaturum consulem credebant.— neque enim ne his quidem cunctationem aperuerat suam: tunc mutatione consilii subita cum alii silerent, Nasica unus ex omnibus ausus est monere consulem, ne hostem ludificatum priores imperatores fugiendo certamen manibus emitteret: vereri ne nocte abeat, sequendus maximo labore ac periculo in intima Macedoniae sit illaesusque, sicut prioribus ducibus, per calles saltusque Macedonicorum montium vagando circumagatur. se magnopere suadere, dum in campo patenti hostem habeat, adgrediatur, nec oblatam occasionem vincendi amittat. consul nihil offensus libera admonitione tam clari adolescentis „et ego“ inquit „animum istum habui, Nasica, quem tu nunc habes; et quem ego nunc habeo, tu habebis. multis belli casibus didici, quando pugnandum, quando abstinendum pugna sit. non operae sit stanti nunc in acie docere quibus de causis hodie quiesce melius sit. rationes alias reposcito: nunc auctoritate veteris imperatoris contentus eris.“ conticuit adolescens: haud dubie videre aliqua impedimenta pugnae consulem, quae sibi non apparerent. XXXVII. Paulus postquam metata castra impedimenta collocata animadvertit, ex postrema acie triarios primos subducit, deinde principes, stantibus in prima acie hastatis, si quid hostis moveret, postremo hastatos, ab dextro primum cornu singulorum paulatim signorum milites subtrahens. ita pedites equitibus cum levi armatura ante aciem hosti oppositis sine tumultu abducti, nec ante, quam prima frons valli ac fossa perducta est, ex statione equites revocati

sunt. rex quoque cum sine detractatione paratus pugnare eo die fuisset, contentus quod per hostem moram fuisse pugnae scirent, et ipse in castra copias reduxit.

Castris permunitis C. Sulpicius Gallus tribunus militum secundae legionis, qui praetor superiore anno fuerat, consulis permisso ad contionem militibus vocatis pronuntiavit nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora secunda usque ad quartam horam noctis lunam defecturam esse. id quia naturali ordine statis temporibus fiat, et sciri ante et praedici posse. itaque quem ad modum, quia certi solis lunaeque et ortus et occasus sint, nunc pleno orbe nunc senescentem exiguo cornu fulgere lunam non mirarentur, ita ne obscurari quidem, cum condatur umbra terrae, trahere in prodigium debere. nocte, quam pridie nonas Septembres insecuta est dies, edita hora cum luna defecisset, Romanis militibus Galli sapientia prope divina videri: Macedonas ut triste prodigium, occasum regni perniciemque gentis portendens movit; nec aliter vates. clamor ululatusque in castris Macedonum fuit, donec luna in suam lucem emersit.

Postero die — tantus utrique ardor exercitui ad concurrendum fuerat, ut et regem et consulem suorum quidam, quod sine proelio discessum esset, accusarent — regi prompta defensio erat, non eo solum, quod hostis prior, aperte pugnam detractans, in castra copias reduxisset, sed etiam quod eo loco signa constituisset, quo phalanx, quam inutilem vel mediocris iniquitas loci efficeret, promoveri non posset. consul ad id quod pridie praetermisisset pugnandi occasionem videbatur, et locum dedisse hosti, si nocte abire vellet, tunc quoque per speciem immolandi terere videbatur tempus, cum luce prima signum propositum pugnae ad exeundum in aciem fuisset. tertia demum hora sacrificio rite perpetrato ad consilium vocavit; atque ibi, quod rei gerendae tempus esset, loquendo et intempestive consultando videbatur quibusdam extrahere. post sermones tamen consul orationem habuit. XXXVIII. „P. Nasica, egregius adolescens, ex omnibus unus quibus hesterno die pugnari placuit, denudavit mihi

suum consilium, idem postea, ita ut transisse in sententiam meam videri posset, tacuit. quibusdam aliis absentem carpere imperatorem quam praesentem monere melius visum est. et tibi, P. Nasica, et quicumque idem quod tu occultius senserunt, non gravabor reddere dilatae pugnae rationem. nam tantum abest ut me hesternae quietis paeniteat, ut servatum a me exercitum eo consilio credam. in qua me opinione esse ne quis sine causa vestrum credat, recognoscat, agetum, mecum, si videtur, quam multa pro hoste et adversus nos fuerint. iam omnium primum, quantum numero nos praestent, neminem vestrum nec ante ignorasse, et hesterno die explicatam intuentes aciem animadvertisse, certum habeo. ex hac nostra paucitate quarta pars militum praesidio impedimentis relicta erat; nec ignavissimum quemque relinqui ad custodiam sarcinarum scitis. sed fuerimus omnes. parvum hoc tandem esse credimus, quod ex his castris, in quibus hac nocte mansimus, exituri in aciem hodierno aut summum crastino die, si ita videbitur, diis bene iuvantibus, sumus? nihilne interest, utrum militem, quem neque viae labor hodie neque operis fatigaverit, requietum, integrum in tentorio suo arma capere iubeas, atque in aciem plenum virum, vigentem et corpore et animo educas, an longo itinere fatigatum et onere fessum, madentem sudore, ardentibus siti faucibus, ore atque oculis repletis pulvere, torrente meridiano sole, hosti obicias recenti, requieto, qui nulla re ante consumptas vires ad proelium adferat? quis, pro deum fidem, ita comparatus, vel iners atque imbellis, fortissimum virum non vicerit? quid quod hostes per summum otium instruxerant aciem, praeparaverant animos, stabant compositi suis quisque ordinibus, nobis tunc repente trepidandum in acie instruenda erat et incompositis concurrendum? XXXIX. at hercule aciem quidem inconditam inordinatamque habuissemus, castra munita, provisam aquationem, tutum ad eam iter praesidiis impositis, explorata circa omnia: an nihil nostri habentes praeter nudum campum, in quo pugnaremus? maiores vestri castra munita portum ad omnes casus exercitus ducebant

esse, unde ad pugnam exirent, quo iactati tempestate pugnae receptum haberent. ideo cum munimentis ea saepissent, praesidio quoque valido firmabant, quod qui castris exutus erat, etiamsi pugnando acie vicisset, pro victo haberetur. castra sunt victori receptaculum, victo perfugium. quam multi exercitus, quibus minus prospera pugnae fortuna fuit, intra vallum compulsi, tempore suo, interdum momento post, eruptione facta victorem hostem pepulerunt? patria altera est militaris haec sedes, vallumque pro moenibus, et tentorium suum cuique militi domus ac penates sunt. sine ulla sede vagi dimicassemus, ut quo victores nos reciperemus? his difficultatibus et impedimentis pugnae illud opponitur. quid si hostis hac interposita nocte abisset? quantum rursus sequendo eo penitus in ultimam Macedoniam exhauriendum laboris erat! ego autem neque mansurum eum neque in aciem copias educturum fuisse certum habeo, si cedere hinc statuisset. quanto enim facilius abire fuit, cum procul abessemus, quam nunc, cum in cervicibus sumus? nec falleret nos interdiu aut nocte abeundo. quid autem est vobis optatius *quam ut* quorum castra praealta fluminis ripa tuta, vallo insuper saepta ac crebris turribus, oppugnare adorti sumus, eos relictis munimentis, agmine effuso abeuntes in patentibus campis ab tergo adoriamur? hae dilatae pugnae ex hesterno die in hodiernum causae fuerunt. pugnare enim et ipsi mihi placeat; et ideo, quia per Enipeum amnem saepta ad hostem via erat, alio saltu, deiectis hostium praesidiis, novum iter aperui; neque priusquam debellavero absistam.“

XL. Post hanc orationem silentium fuit, partim tractis in sententiam eius, partim verentibus nequiquam offendere in eo quod utcumque praetermissum revocari non posset. ac ne illo ipso quidem die aut consuli aut regi *pugnare placuit*, *regi* quod nec fessos, ut pridie, ex via neque trepidantes in acie instruenda et vixdum compositos adgressurus erat: consuli, quod in novis castris non ligna, non pabulum convectum erat, ad quae petenda ex propinquis agris magna pars militum e castris exierat.

neutro imperatorum volente fortuna, quae plus consilii humanis pollet, contraxit certamen. flumen erat haud magnum propius hostium castris, ex quo et Macedones et Romani aquabantur praesidiis ex utraque ripa positis, ut id facere tuto possent. duae cohortes a parte Romanorum erant, Marrucina et Peligna, duae turmae Samnitium equitum, quibus praecerat M. Sergius Silus legatus; et aliud pro castris stativum erat praesidium sub C. Cluvio legato, tres cohortes, Firmana Vestina Cremonensis, duae turmae equitum, Placentina et Aesernina. cum otium ad flumen esset neutris lacescentibus, hora circiter nona fumentum e manibus curantium elapsum in ulteriorem ripam effugit. quod cum per aquam ferme genus tenus altam tres milites sequerentur, Thraces duo id fumentum ex medio alveo in suam ripam trahentes * altero eorum occiso receptoque iumento ad stationem suorum se recipiebant. octingentorum Thracum praesidium in hostium ripa erat. ex his pauci primo, aegre passi popularem in suo conspectu caesum, ad persequendos interfectores fluvium transgressi sunt, dein plures, postremo omnes, et cum praesidio

XLI. proelium ducit. movebat imperii maiestas, gloria viri, ante omnia aetas, quod maior sexaginta annis iuvenum munia in parte praecipua laboris periculi que capescebat. intervallum quod inter caetratos et phalanges erat, implevit legio, atque aciem hostium interrupit. a tergo caetratis erat, frontem adversus clipeatos habebat: chalcaspides appellabantur. secundam legionem L. Albinus consularis ducere adversus leucaspidem phalangem iussus: ea media acies hostium fuit. in dextrum cornu, unde circa fluvium commissum proelium erat, elephantos inducit et alas sociorum; et hinc primum fuga Macedonum est orta. nam sicut pleraque nova commenta mortalium in verbis vim habent, experiendo, cum agi, non quem ad modum agantur edisseri oportet, sine ullo effectum evanescent, ita tum elephantum in acie nomen tantum sine usu fuerunt. elephantorum impetum subsecuti sunt socii no-

minis Latini, pepuleruntque laevum cornu. in medio secunda legio immissa dissipavit phalangem. neque ulla evidentior causa victoriae fuit, quam quod multa passim proelia erant, quae fluctuantem turbarent primo, deinde disiecerunt phalangem, cuius confertae et intentis horrentis hastis intolerabiles vires sunt: si carptim adgrediendo circumagere immobilem longitudine et gravitate hastam cogas, confusa strue implicantur: si vero aut ab latere aut ab tergo aliquid tumultus increpuit, ruinae modo turbantur, sicut tum adversus catervatim incurrentes Romanos, et interrupta multifariam acie, obviam ire cogebantur. et Romani, quacumque data intervalla essent, insinuabant ordines suos. qui si universa acie in frontem adversus instructam phalangem concurrissent, quod Pelignis principio pugnae incaute congressis adversus caetratos evenit, induissent se hastis nec confertam aciem sustinuissent.

XLII. ceterum sicut peditum passim caedes fiebant, nisi qui abiectis armis fugerunt, sic equitatus prope integer pugna excessit. princeps fugae rex ipse erat. iam a Pydna cum sacris alis equitum Pellam petebat; confestim eos Cotys sequebatur Odrysarumque equitatus. ceterae quoque Macedonum alae integris abibant ordinibus, quia interiecta peditum acies, cuius caedes victores tenebat, immemores fecerat sequendi equites. diu phalanx a fronte, a lateribus, ab tergo caesa est. postremo qui ex hostium manibus elapsi erant, inermes ad mare fugientes, quidam aquam etiam ingressi, manus ad eos qui in classe erant tendentes, suppliciter vitam orabant. et cum scaphas concurrere undique ab navibus cernerent, ad excipiendos sese venire rati, ut caperent potius quam occiderent, longius in aquam, quidam etiam natantes, progressi sunt. sed cum hostiliter e scaphis caederentur, retro qui poterant nando repetentes terram in aliam foediorum pestem incidebant: elephantum enim ab rectoribus ad littus acti exeuntes obterebant elidebantque. facile conveniebat Romanis numquam una acie tantum Macedonum interfectum. caesa enim ad viginti milia hominum sunt, ad sex milia, qui Pydnam ex acie perfugerant, vivi in potestatem

pervenerunt, et vagi ex fuga quinque milla hominum capta. ex victoribus ceciderunt non plus centum, et eorum multo maior pars Peligni. vulnerati aliquanto plures sunt. quod si maturius pugnari coeptum esset, ut satis diei victoribus ad persequendum superesset, deletae omnes copiae forent: nunc imminens nox et fugientes textit et Romanis pigritionem ad sequendum locis ignotis fecit.

XLIII. Perseus ad Pieriam silvam via militari, frequenti agmine equitum et regio comitatu fugit. simul in silvam ventum est, ubi plures diversae semitae erant, et nox appropinquabat, cum perpaucis maxime fidis via devertit. equites sine duce relictii alii alia in civitates suas dilapsi sunt; perpauci inde Pellam celerius quam ipse Perseus, quia recta expedita via ierant, pervenerunt. rex ad mediam ferme noctem terrore et variis difficultatibus viae vexatus in regiam ingressus est. ac Perseo qui Pellae praeerant Eulaeus Euctusque et regii pueri praesto erant. contra ea amicorum, qui alii alio casu servati ex proelio Pellam venerant, cum saepe arcessiti essent, nemo ad eum venit. tres erant tantum cum eo fugae comites, Euander Cretensis, Neo Boeotius et Archidamus Aetolus. cum iis, iam metuens, ne, qui venire ad se abnuerent, maius aliquid mox auderent, quarta vigilia profugit. secuti eum sunt admodum quingenti Cretenses. petebat Amphipolim: sed nocte a Pella exierat, properans ante lucem Axium amnem traicere, eum finem sequendi propter difficultatem transitus fore ratus Romanis.

XLIV. Consulem, cum se in castra victor recepisset, ne sincero gaudio frueretur, cura de minore filio stimulabat. P. Scipio is erat, Africanus et ipse postea deleta Carthagine appellatus, naturalis consulis Pauli filius, adoptione Africani nepos. is septimum decimum tunc annum agens, quod ipsum curam augebat, dum effuse sequitur hostes, in partem aliam turba ablati erat; et serius cum redisset, tunc demum, recepto sospite filio, victoriae tantae gaudium consul sensit.

Amphipolim cum iam fama pugnae pervenisset, concursusque matronarum in templum Dianae, quam Tauro-

polon vocant, ad opem exposcendam fieret, Diodorus, qui praeerat urbi, metuens ne Thraces, quorum duo milia in praesidio erant, urbem in tumultu diriperent, ab subornato ab se per fallaciam in tabellarii speciem litteras in foro medio accepit. scriptum in iis erat ad Emathiam classem Romanam appulsam esse, agrosque circa vexari; orare praefectos Emathiae, ut praesidium adversus populos mittat. his lectis hortatur Thracas, ut ad tuendam Emathiae oram proficiscantur: magnam eos caedem praedamque palatis passim per agros Romanis facturos. simul elevat famam adversae pugnae: quae si vera foret, alium super alium recentes ex fuga venturos fuisse. per hanc causam Thracibus ablegatis, simul transgressos eos Strymonem vidit, portas clausit. XLV. tertio die Perseus quam pugnatum erat Amphipolim venit. inde oratores cum caduceo ad Paulum misit. interim Hippias et Midon et Pantauchus, principes amicorum regis, Beroeam, quo ex acie confugerant, ipsi ad consulem profecti Romanis dedunt. hoc idem et aliae deinceps metu percussae parabant facere. consul nuntiis victoriae Q. Fabio filio et L. Lentulo et Q. Metello cum litteris Romam missis spolia iacentis hostium exercitus peditibus concessit, equitibus praedam circumiecti agri, dum ne amplius duabus noctibus ab castris abessent. ipse propius mare ad Pydnam castra movit. Beroea primum, deinde Thessalonica et Pella et deinceps omnis ferme Macedonia intra biduum dedita. Pydnaei, qui proximi erant, nondum miserant legatos: multitudo incondita plurium simul gentium turbaque, quae ex acie fuga in unum compulsae erat, consilium et consensum civitatis impendebat; nec clausae modo portae, sed etiam inaedificatae erant. missi Midon et Pantauchus sub muros ad colloquium Solonis, qui in praesidio erat: per eum mittitur militaris turba. oppidum deditum militibus datur diripiendum. Perseus, una tantum spe Bisaltarum auxilii temptata, ad quos nequiquam miserat legatos, in contionem processit Philippum secum filium habens, ut et ipsos Amphipolitanos, et equitum peditumque, qui aut semper secuti aut fuga eodem delati erant, adhortando

animos confirmaret. sed aliquotiens dicere incipientem cum lacrimae praepedissent, quia ipse dicere nequit, Euandro Cretensi editis, quae agi cum multitudine vellet, de templo descendit. multitudo sicut ad conspectum regis fletumque tam miserabilem et ipsa ingemuerat lacrimaveratque, ita Euandri orationem aspernabatur; et quidam ausi sunt media ex contione succclamare „abite hinc, ne qui pauci supersumus, propter vos pereamus.“ horum ferocia vocem Euandri clausit. rex inde domum se recepit, pecuniaque et auro argentoque in lembos, qui in Strymone stabant, delatis et ipse ad flumen descendit. Thraeces navibus se committere non ausi domos dilapsi, et aliae militaris generis turbae: Cretenses spem pecuniae secuti. et quoniam in dividendo plus offensionum quam gratiae erat, quinquaginta talenta his posita sunt in ripa diripienda. ab hac direptione cum per tumultum naves conscenderent, lembum unum in ostio amnis multitudine gravatum merserunt. Galepsum eo die, postero Samothracam, quam petebant, perveniunt: ad duo milia talentum pervecta eo dicuntur.

XLVI. Paulus per omnes deditas civitates dimissis qui praessent, ne qua iniuria in nova pace victis fieret, retentisque apud se caduceatoribus regis P. Nasicam, ignarus fugae regis, Amphipolim misit cum modica pedutum equitumque manu, simul ut Sinticen evastaret et ad omnes conatus regis impedimento esset. inter haec Meliboea a Cn. Octavio capitur diripiturque; ad Aeginium, ad quod oppugnandum Cn. Anicius legatus missus erat, ducenti eruptione ex oppido facta amissi sunt ignaris Aeginiensibus debellatum esse. consul a Pydna profectus cum toto exercitu die altero Pellam pervenit; et cum castra mille passus inde posuisset, per aliquot dies ibi stativa habuit, situm urbis undique aspiciens, quam non sine causa delectam esse regiam advertit. sita est in tumultu vergente in occidentem hibernum: cingunt paludes inextinguibilis altitudinis aestate et hieme, quas restagnantes faciunt lacus. in ipsa palude, qua proxima urbi est, velut insula eminet arx aggeri operis ingentis imposita, qui et

murum sustineat et humore circumfusae paludis nihil laedatur. muro urbis coniuncta procul videtur: divisa est intermurali amni et eadem ponte iuncta, ut nec oppugnante externo aditum ab ulla parte habeat, nec si quem ibi rex includat, ullum nisi per facillimae custodiae pontem effugium. et gaza regia in eo loco erat: sed tum nihil praeter trecenta talenta, quae missa Gentio regi, deinde retenta fuerant, inventum est, per quos dies ad Pellam stativa fuerant, legationes frequentes, quae ad gratulandum convenerant, maxime ex Thessalia, audita sunt. nummo deinde accepto Persea Samothracam traiecisse, profectus a Pella consul quartis castris Amphipolim pervenit. effusa omnis obviam turba cuius indicio erat non bono ac iusto rege orba **.

TITI LIVI

AB URBE CONDITA

LIBER XLV.

EPITOME. Perseus ab Aemilio Paulo in Samothrace captus est. cum Antiochus Syriae rex Ptolemaeum et Cleopatram Aegypti reges obsideret, et missis ad eum a senatu legatis, qui iuberent ab obsidione socii regis abstinere, editisque mandatis consideraturum se quid faciendum esset respondisset, unus ex legatis Popillius virga regem circumacripuit, iussitque, antequam circulo excederet, responsum daret. qua asperitate effectit, ut Antiochus bellum omitteret. legationes gratulantium populorum atque regum in senatum admissae, Rhodiorum, quia eo bello contra populum Romanum fuerant, exclusae. postero die cum de eo quaereretur, ut iis bellum indiceretur, causam in senatu patriae suae legati egerunt. nec tamquam socii nec tamquam hostes dimissi. Macedonia in provinciae formam redacta est. Aemilius Paulus, repugnantibus militibus ipsius propter minorem praedam, et contradicente Ser. Sulpicio Galba triumphavit, et Persem cum tribus aliis duxit ante currum, cuius triumphi laetitia ne solida ei

contingeret, duorum filiorum funeribus insignita est; quorum alterius mora triumphum patris praecessit, alterius secuta est. lustrum conditum est a censoribus: censa sunt civium capita trecenta duodecim milia, octingenta nonaginta quinque. Prusias Bithyniae rex Romam, ut sepatui gratularetur ob victoriam ex Macedonia partam, venit, et Nicomedem filium senatui commendavit. rex plenus adulationis libertum se populi Romani dicebat.

I. Victoriae nuntii, Q. Fabius et L. Lentulus et Q. Metellus, quanta potuit adhiberi festinatio, celeriter Romam cum venissent, praeceptam tamen eius rei laetitiam invenerunt. quarto post die quam cum rege est pugnatum, cum in circo ludi fierent, murmur repente populi tota spectacula pervasit, pugnatum in Macedonia et devictum regem esse, dein fremitus increvit, postremo clamor plaususque, velut certo nuntio victoriae adlato, est exortus. mirari magistratus et quaerere auctorem repentinae laetitiae; qui postquam nullus erat, evanuit equidem tamquam certae rei gaudium, omen tamen laetum insidebat animis. quod postquam veris nuntiis Fabii Lentulique et Metelli adventu firmatum est, cum victoria ipsa tum augurio animorum suorum laetabantur. et aliter editur circensis turbae non minus similis veri laetitia. ante diem quintum decimum calendas Octobres, ludorum Romanorum secundo die, C. Licinio consuli ad quadrigas mittendas escendenti tabellarius, qui se ex Macedonia venire diceret, laureatas litteras * dicitur. quadrigis missis consul currum conscendit, et cum per circum reveheretur ad foros publicos, laureatas tabellas populo ostendit. quibus conspectis repente immemor spectaculi populus in medium decurrit. eo senatum consul vocavit, recitatisque tabellis ex auctoritate patrum pro foris publicis denuntiavit populo L. Aemilium collegam signis collatis cum rege Perseo pugnasse; Macedonum exercitum caesum fustumque; regem cum paucis fugisse; civitates omnes Macedoniae in dicionem populi Romani venisse. his auditis clamor cum ingenti plausu ortus; ludis relictis domus magna pars hominum ad coniuges liberosque laetum nuntium portabant. tertius decimus dies erat ab eo, quo

in Macedonia pugnatum est. II. postero die senatus in curia habitus, supplicationesque decretae, et senatus consultum factum est, ut consul, quos praeter milites sociosque navales coniuratos haberet, dimitteret: de militibus sociisque navalibus dimittendis referretur, cum legati ab L. Aemilio consule, a quibus praemissus tabellarius esset, venissent. ante diem sextum Kal. Octobres hora fere secunda legati urbem ingressi sunt: ingentem secum occurrentium, quacumque ibant, prosequentiumque trahentes turbam in forum ad curiam perrexerunt. senatus forte in curia erat: eo legatos consul introduxit. ibi tantum temporis retenti, dum exponerent quantae regiae copiae perditum equitumque fuissent, quot milia ex his caesa, quae capta forent, quam paucorum militum iactura tanta hostium strages facta, quam cum paucis rex fugisset, existimari Samothraciam petiturum, paratam classem ad persequendum esse, neque terra neque mari elabi posse; eadem haec paulo post in contionem traducti exposuerunt; renovataque laetitia, cum consul edixisset, ut omnes aedes sacrae aperirentur, pro se quisque ex contione ad gratias agendas ire diis, ingentique turba non virorum modo sed etiam feminarum conferta tota urbe deorum immortalium templa. senatus revocatus in curiam supplicationes ob rem egregie gestam ab L. Aemilio consule in quinque dies circa omnia pulvinaria decrevit, hostiisque maioribus sacrificari iussit. naves quae in Tiberi paratae instructaeque stabant, ut si rex posset resistere, in Macedoniam mitterentur, subduci et in navalibus collocari, socios navales dato annuo stipendio dimitti, et cum his omnes, qui in consulis verba iuraverant; et quod militum Coreyrae, Brundisii, ad mare superum aut in agro Larinati esset — omnibus his locis dispositus exercitus fuerat, cum quo, si res posceret, C. Licinius collegae ferret opem, — hos omnes milites dimitti placuit. supplicatio pro contione populo indicta est ex ante diem quintum idus Octobres cum eo die in quinque dies.

III. Ex Illyrico duo legati, C. Licinius Nerva et P. Decius, nuntiarunt exercitum Illyriorum caesum, Gentium

regem captum, in dicione populi Romani et Illyricum esse. ob eas res, gestas ductu auspicioque L. Anicii praetoris, senatus in triduum supplicationes decrevit. dilatae et edictae a consule, sunt in ante quartum et tertium et pridie idus Novembres.

Tradidere quidam legatos Rhodios, nondum dimissos, post victoriam nuntiatam velut ad ludibrium, stolidae superbiae in senatum vocatos esse. ibi Agepolim principem eorum ita locutum: missos esse legatos ab Rhodiis ad pacem inter Romanos et Persea faciendam, quod id bellum grave atque incommodum Graeciae omni, sumptuosum ac damnosum ipsis Romanis esset. fortunam perbene fecisse, quando finito aliter bello gratulandi sibi de victoria egregia Romanis opportunitatem dedisset. haec ab Rhodio dicta. responsum ab senatu esse Rhodios nec utilitatum Graeciae neque cura impensarum populi Romani, sed pro Perseo legationem eam misisse. nam si ea fuisset cura, quae simularetur, tum mittendos legatos fuisse, cum Perseus in Thessaliam exercitu inducto per biennium Graecas urbes alias obsideret, alias denuntiatione armorum terreret: tum nullam pacis ab Rhodiis mentionem factam. postquam superatos saltus transgressosque in Macedoniam Romanos audierint et inclusum teneri Persea, tunc Rhodios legationem misisse, non ad ullam aliam rem quam ad Persea ex imminente periculo eripiendum. cum hoc responso legatos dimissos.

IV. Per eosdem dies et M. Marcellus ex provincia Hispania decedens Marcolica nobili urbe capta decem pondo auri et argenti ad summam sestertium deciens in aerarium rettulit.

Paulus Aemilius consul cum castra, ut supra dictum est, ad Siras terrae Odomanticae haberet, et litteras ab rege Perseo per ignobiles tres legatos cerneret, et ipse illacrimasse dicitur sorti humanae, quod qui paulo ante non contentus regno Macedoniae Dardanos Illyriosque oppugnasset, Bastarnarum excivisset auxilia, is tum amisso exercitu, extorris regno, in parvam insulam compulsus, supplex, fani religione, non viribus suis tutus esset. sed

postquam regem Persea consuli Paulo salutem legit, miserationem omnem stultitia ignorantis fortunam suam exemit. itaque quamquam in reliqua parte litterarum minime regiae preces erant, tamen sine responso ac sine litteris ea legatio dimissa est. sensit Perseus cuius nominis obliviscendum vieto esset: itaque alterae litterae cum privati nominis titulo missae et petiere et impetravere, ut aliqui ad eum mitterentur, cum quibus loqui de statu et condicione suae fortunae posset. missi sunt tres legati, P. Lentulus A. Postumius Albinus A. Antonius. nihil ea legatione perfectum est Perseo regium nomen omni vi amplectente, Paulo ut se suaque omnia in fidem et clementiam populi Romani permitteret tendente.

V. Dum haec aguntur, classis Cn. Octavii Samothracam est appulsa. is quoque praesenti admoto terrore modo minis modo spe perlicere; ut se traderet, cum conaretur, adiuvit in hoc eum res seu casu contracta seu consilio. L. Atilius illustris adolescens cum in contione esse populum Samothracum animum advertisset, a magistratibus petiit, ut sibi paucis adloquendi populi potestatem facerent. permissio, „utrum nos, hospites Samothraces, vere accepimus an falso, sacram hanc insulam et augusti totam atque inviolati soli esse?“ cum creditae sanctitati adsentirentur omnes, „cur igitur“ inquit „polluicam homicida ** sanguine regis Eumenis violavit: et cum omnis praefatio sacrorum eos quibus non sint purae manus sacris arceat, vos penetralia vestra contaminari cruento latronis corpore sinetis?“ nobilis fama erat apud omnes Graeciae civitates Eumenis regis per Euandrum Delphis prope perpetrata caedes. itaque praeterquam quod in potestate Romanorum sese insulamque totam et templum cernebant esse, ne immerito quidem ea sibi exprobrari rati, Theondan, qui summus magistratus apud eos erat — regem ipsi appellant —, ad Persea mittunt, qui nuntiaret argui caedis Euandrum Cretensem, esse autem iudicia apud sese more maiorum comparata de iis, qui incestas manus intulisse intra terminos sacros templi dicantur. si confideret Euander innoxium se rei capitalis argui, veniret ad causam dicendam: si committere se iu-

dicio non auderet, liberaret religione templum ac sibimet ipse consularet. Perseus se vocato Euandro iudicium subeundi nullo pacto auctor esse: nec causa nec gratia parem fore. suberat et ille metus, ne damnatus auctorem se nefandi facinoris protraheret. reliqui quid esse, nisi ut fortiter moriatur? nihil palam abnuere Euander; sed cum veneno se malle mori quam ferro dixisset, occulte fugam parabat. quod cum renuntiatum regi esset, metuens ne tamquam a se subtracto poenae reo iram Samothracum in se converteret, interfici Euandrum iussit. qua perpetrata temere caede subit extemplo animum in se nimirum receptam labem, quae Euandri fuisset; ab illo Delphis vulneratum Eumenen, ab se Samothracae Euandrum occisum; ita duo sanctissima in terris templa se uno auctore sanguine humano violata. huius rei crimen corrupto pecunia Theonda avertitur, ut renuntiaret populo Euandrum sibi ipsum mortem conscisse. VI. ceterum tanto facinore in unicum relictum amicum commisso, per tot casus expertum, proditumque quia non prodiderat, omnium ab se abalienavit animos. pro se quisque transire ad Romanos; fugaeque consilium capere solum prope relictum coegerunt, Oroandemque Cretensem, cui nota Thraciae ora erat, quia mercaturas in ea regione fecerat, appellat, ut se sublatum in lembum ad Cotym deveheret. Demetrium est portus in promontorio quodam Samothracae: ibi lembus stabat. sub occasum solis deferuntur quae ad usum necessaria erant; defertur et pecunia, quanta clam deferri poterat. rex ipse nocte media cum tribus consciis fugae per posticum aedium in propinquum cubiculo hortum, atque inde maceriam aegre transgressus ad mare pervenit. Oroandes tantum moratus, dum pecunia deferretur, primis tenebris solverat navem ac per altum Cretam petebat. postquam in portu navis non inventa est, vagatus Perseus aliquamdiu in littore, postremo timens lucem iam appropinquantem, in hospitium redire non ausus, in latere templi prope angulum obscurum delituit. pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad ministerium electi regis: ea cohors persecuta regem fugientem ne tum

quidem abscedebat, donec iussu Cn. Octavii pronuntiatum est per praeconem regios pueros Macedonasque alios, qui Samothracae essent, si transirent ad Romanos, incolunitatem libertatemque et sua omnia servaturos, quae aut secum haberent aut in Macedonia reliquissent. ad hanc vocem transitio omnium facta est, nominaque dabant ad C. Postumium tribunum militum. liberos quoque parvos regios Ion Thessalonicensis Octavio tradidit; nec quisquam, praeter Philippum maximum, natu ex filiis, cum rege relictus. tum sese filiumque Octavio tradidit, fortunam deosque, quorum templum erat, nulla ope supplicem iuvantes accusans. in praetoriam navem imponi iussus, eodem et pecunia, quae superfuit delata est; extemploque classis Amphipolim repetit. inde Octavius regem in castra ad consulem misit praemissis litteris, ut in potestate eum esse et adduci sciret.

VII. Secundam eam Paulus, sicut erat, victoriam ratus victimas cecidit eo nuntio; et consilio advocato litteras praetoris cum recitasset, Q. Aelium Tuberonem obviam regi misit, ceteros manere in praetorio frequentes iussit. non alias ad ullum spectaculum tanta multitudo occurrit. patrum aetate Syphax rex captus in castra Romana adductus erat; praeterquam quod nec sua nec gentis fama comparandus, tunc accessio Punici belli fuerat, sicut Gentius Macedonici: Perseus caput belli erat, nec ipsius tantum patris avique, quos sanguine ac genere contingebat, fama conspectum eum efficiebat, sed effulgebant Philippus ac magnus Alexander, qui summum imperium in orbe terrarum Macedonum fecerant. pullo amictus ** illo Perseus ingressus est castra nullo suorum alio comite, qui socius calamitatis miserabiliorem eum faceret. progredi prae turba occurrentium ad spectaculum non poterat, donec a consule lictores missi essent, qui summo iter ad praetorium facerent. consurrexit consul, et iussis sedere aliis progressusque paulum introeunti regi dextram porrexit. summittentemque se ad pedes sustulit, nec attingere genua passus introductum in tabernaculum adversus advocatos in consilium considerare iussit. VIII. pri-

ma percontatio fuit, qua subactus iniuria contra populum Romanum bellum tam infesto animo suscepisset, quo se regnumque suum ad ultimum discrimen adduceret. cum responsum exspectantibus cunctis terram intuens diu tacitus fleret, rursum consul „si iuvenis regnum acceperisses, minus equidem mirarer ignorasse te, quam gravis aut amicus aut inimicus esset populus Romanus: nunc vero, cum et bello patris tui, quod nobiscum gessit, interfuisses, et pacis postea, quam cum summa fide adversus eum coluimus, meminisses, quod consilium, quorum et vim bello et fidem in pace expertus esses, cum iis tibi bellum esse quam pacem malle?“ nec interrogatus nec accusatus cum responderet, „utcumque tamen haec, sive errore humano seu casu seu necessitate inciderunt, bonum animum habe. multorum regum populorum casibus cognita populi Romani clementia non modo spem tibi, sed prope certam fiduciam salutis praebet.“ haec Graeco sermone Perseo: Latine deinde suis „exemplum insigne cernitis“ inquit „mutationis rerum humanarum. vobis hoc praecipue dico, iuvenes. ideo in secundis rebus nihil in quemquam superbe ac violenter consulere decet, nec praesenti credere fortunae, cum quid vesper ferat incertum sit. is demum vir erit, cuius animum neque prospera flatu suo efferet nec adversa infrinet.“ consilio dimisso tuendi cura regis Q. Aelio mandatur. eo die et invitatus ad consulem Perseus et alius omnis ei honos habitus est, qui haberi in tali fortuna poterat. exercitus deinde in hiberna dimissus est. IX. maximam partem copiarum Amphipolis, reliquas propinquae urbes acceperunt.

Hic finis belli, cum quadriennium continuum bellatum esset, inter Romanos ac Persea fuit, idemque finis incluti per Europae plerumque atque Asiam omnem regni. vicinum ab Carano, qui primus regnabat, Persea numerabant. Perseus Q. Fulvio L. Manlio consulibus regnum accepit, a senatu rex est appellatus M. Iunio A. Manlio consulibus, regnavit undecim annos. Macedonum regnum obscura admodum fama usque ad Philippum Amyntae filium fuit. inde ac per eum crescere cum coepisset,

Europae se tamen finibus continuit, Graeciam omnem et partem Thraciae atque Illyriam amplexum. superfudit deinde se in Asiam, et tredecim annis, quibus Alexander regnavit, primum omnia, qua Persarum prope immenso spatio imperium fuerat, suae dicionis fecit, Arabas hinc Indiamque, qua terrarum ultimos fines Rubrum mare amplectitur, peragravit. tum maximum in terris Macedonum regnum nomenque, inde morte Alexandri distractum in multa regna, dum ad se quisque opes rapiunt, lacerantes suis viribus, a summo culmine fortunae ad ultimum finem centum quinquaginta annos stetit.

X. Victoriae Romanae fama cum pervasisset in Asiam, Antenor, qui cum classe lemborum ad Phanas stabat, Cassandriam inde traiecit. C. Popillius, qui ad Delum praesidio navibus Macedoniam petentibus erat, postquam debellatum in Macedonia et statione summos hostium lembos audivit, dimissis et ipse Atticis navibus ad susceptam legationem peragendam navigare Aegyptum pergit, ut prius occurrere Antiocho posset, quam ad Alexandreae moenia accederet. cum praeterveherentur Asiam legati et Loryma venissent, qui portus viginti paulo amplius milia ab Rhodo abest, ex adverso urbi ipsi positus, principes Rhodiorum occurrunt — iam enim eo quoque victoriae fama perlata erat — orantes, ut Rhodum deveherentur: pertinere id ad famam salutemque civitatis, noscere ipsos omnia, quae acta essent agerenturque Rhodi, et comperta per se, non vulgata fama, Romam referre. diu negantes perpulerunt, ut moram navigationis brevem pro salute sociae urbis paterentur. postquam Rhodum ventum est, in contionem quoque eos iidem precibus pertraxerunt. adventus legatorum auxilium potius timorem civitati quam minuit: omnia enim Popillius, quae singuli universique eo bello hostiliter dixerant fecerantque, retulit, et vir asper ingenio augebat atrocitatem eorum, quae dicerentur, vultu truci et accusatoria voce, ut cum propriae simultatis nulla causa cum civitate esset, ex unius senatoris Romani acerbitate, qualis in se universi senatus animus esset, coniectarent. C. Decimii moderatio oratio

fuit, qui in plerisque eorum, quae commemorata a Popillio essent, culpam non penes populum sed penes paucos concitores vulgi esse dixit. eos, venalem linguam habentes, decreta plena regiae adsentationis fecisse, et eas legationes misisse, quarum Rhodios semper non minus puderet quam paeniteret. quae omnia, si sana mens populo foret, in capita noxiorum versura. cum magno adsensu auditus est, non magis eo quod multitudinem noxa levabat, quam quod culpam in auctores verterat. itaque cum principes eorum Romanis responderent, nequaquam tam grata oratio eorum fuit, qui quae Popillius obiecerat diluere utcumque conati sunt, quam eorum, qui Decimio in auctoribus ad piaculum noxae obiciendis adsensi sunt. decretum igitur extemplo, ut qui pro Perseo adversus Romanos dixisse quid aut fecisse convincerentur, capitis condemnarentur. excesserunt urbe sub adventu Romanorum quidam, alii mortem sibi consciverunt. legati non ultra quam quinque dies Rhodi morati Alexandream proficiscuntur. nec eo segnius iudicia ex decreto coram his facto Rhodi exercebantur; quam perseverantiam in exsequenda re Decimii lenitas **.

XI. Cum haec gererentur, Antiochus frustra temptatis moenibus Alexandria abscesserat; ceteraque Aegypto potitus, relicto Memphi maiore Ptolemaeo, cui regnum quaeri suis viribus simulabat, ut victorem mox adgrediretur, in Syriam exercitum abduxit. nec huius voluntatis eius ignarus Ptolemaeus, dum conterritum obsidionis metu minorem fratrem haberet, posse se recipi Alexandreae et sorore adiuvante et non repugnantibus fratris amicis ratus, primum ad sororem, deinde ad fratrem amicosque eius non prius destitit mittere, quam pacem cum iis confirmaret. suspectum Antiochum effecerat quod cetera Aegypto sibi tradita Pelusii validum relictum erat praesidium. apparebat claustra Aegypti teneri, ut cum vellet, rursus inde exercitum induceret; bello intestino cum fratre eum exitum fore, ut victor fessus certamine nequaquam par Antiocho futurus esset. haec prudenter animadversa a maiore cum adsensu minor frater quique cum eo erant

acceperunt: soror plurimum adiuvit non consilio modo sed etiam precibus. itaque consentientibus cunctis pace facta Alexandream recipitur, ne multitudine quidem adversante, quae in bello non per obsidionem modo, sed etiam postquam a moenibus abscessum est, quia nihil ex Aegypto subvehebatur, omnium rerum attenuata inopia erat. his cum laetari Antiochum conveniens esset, si reducendi eius causa exercitum Aegyptum induxisset, quo specioso titulo ad omnes Asiae et Graeciae civitates legationibus recipiendis litterisque dimittendis usus erat, adeo est offensus, ut multo acrius infestiusque adversus duos quam adversus unum pararet bellum. Cyprum extemplo classem misit; ipse primo vere cum exercitu Aegyptum petens in Coelen Syriam processit. circa Rhinocolura Ptolemaei legatis agentibus gratias, quod per eum regnum patrium recepisset, petentibusque, ut suum munus tueretur, et diceret potius quid fieri vellet, quam hostis ex socio factus vi atque armis ageret, respondit non aliter neque classem revocaturum neque exercitum reducturum, nisi sibi et tota Cypro et Pelusio agroque qui circa Pelusiacum ostium Nili esset cederetur, diemque praestituit, intra quam de condicionibus peractis responsum acciperet. XII. postquam dies data indutiis praeteriit** navigantibus ostio Nili ad Pelusium, per deserta Arabiae** ad Memphim incolebant, et ab ceteris Aegyptiis, partim voluntate partim metu, ad Alexandream modicis itineribus descendit. ad Eleusinem transgresso flumen, qui locus quattuor milia ab Alexandria abest, legali Romani occurrerunt. quos cum advenientes salutasset, dextramque Popillio porrigeret, tabellas ei Popillius senatus consultum scriptum habentes tradit, atque omnium primum id legere iubet. quibus perlectis cum se consideraturum adhibitis amicis, quid faciendum sibi esset dixisset, Popillius, pro cetera asperitate animi, virga quam in manu gerebat circumscripsit regem; ac „priusquam hoc circulo excedas“ inquit „redde responsum, senatui quod referam.“ obstupefactus tam violento imperio parumper cum haesitasset, „faciam“ inquit „quod censet senatus.“ tum demum Popillius dex-

tram regi tamquam socio atque amico porrexerat. die deinde finita cum excessisset Aegypto Antiochus, legati, concordia etiam auctoritate sua inter fratres firmata, inter quos vixdum convenerat pax, Cyprum navigant, et inde, quae iam vicerat proelio Aegyptias naves, classem Antiochi dimittunt. clara ea per gentes legatio fuit, quod haud dubie adempta Antiocho Aegyptus habenti iam redditumque patrum regnum stirpi Ptolemaei fuerat.

Consulum eius anni sicut alterius clarus consulatus insigni victoria, ita alterius obscura fama, quia materiam res gerendi non habuit. iam primum cum legionibus ad conveniendum diem dixit, non auspicato templum intrauit. vitio diem dictam esse augures, cum ad eos relatum est, decreverunt. profectus in Galliam circa Macros campos ad montes Siciminam et Papinum stativa habuit, deinde circa eadem loca cum sociis nominis Latini hibernabat: legiones Romanae, quod vitio dies exercitui ad conveniendum dicta erat, Romae manserant. et praetores praeter C. Papirium Carbonem, cui Sardinia e venerat, in provincias iere. eundem ius dicere Romae — nam eam quoque sortem habebat — inter cives et peregrinos patres censuerant.

XIII. Et Popillius et ea legatio quae missa ad Antiochum erat, Romam rediit: rettulit controversias inter reges sublatas esse exercitumque ex Aegypto in Syriam reductum. post ipsorum regum legati venerunt, Antiochi [legati] referentes omni victoria potio rem pacem regi, senatui quae placuisset, visam, eumque haud secus quam deorum imperio legatorum Romanorum iussis paruisse. gratulati deinde victoriam sunt, quam omni ope, si quid imperatum foret, adiuturum regem fuisse. Ptolemaei legati communi nomine regis et Cleopatrae gratias egerunt: plus eos senatui populoque Romano quam parentibus suis, plus quam diis immortalibus debere, per quos obsidione miserrima liberati essent, regnum patrium prope amissum *recepissent. responsum* ab senatu est Antiochum recte atque ordine fecisse, quod legatis paruisset, gratumque id esse senatui populoque Romano: regibus Aegypti, Ptole-

maeo Cleopatraeque, si quid per se boni commodique evenisset, id magnopere senatum laetari, daturumque operam, ut regni sui maximum semper praesidium positum esse in fide populi Romani ducant. munera legatis ut ex instituto mittenda curaret, C. Papirio praetori mandatum. litterae deinde e Macedonia adlatae, quae victoriae laetitiam geminarent: Persea regem in potestatem consulis venisse.

Dimissis legatis disceptatum inter Pisanos Lunensesque legatos, Pisanis querentibus agro se a colonis Romanis pelli, Lunensibus adfirmantibus eum de quo agatur ab triumviris agrum sibi adsignatum esse. senatus qui de finibus cognoscerent statuerentque quinqueviros misit, Q. Fabium Buteonem P. Cornelium Blasionem T. Sempronium Muscam L. Naevium Balbum C. Appuleium Saturninum.

Et ab Eumene et ab Attalo et ab Athenaeo fratribus communis legatio de victoria gratulatum venit. et Masgabae regis Masinissae filio, Puteolis nave egresso, praesto fuit obviam missus eum pecunia L. Manlius quaestor, qui Romam eum publico sumptu perduceret. advenienti extemplo senatus datus est. ibi adolescens ita locutus est, ut quae rebus grata erant, gratiora verbis faceret. commemoravit, quot pedites equitesque, quot elephantos, quantum frumenti eo quadriennio pater suus in Macedoniam misisset: sed duas res ei rubori fuisse, unam, quod rogasset eum per legatos senatus quae ad bellum opus essent, et non imperasset, alteram, quod pecuniam ei pro frumento misisset. Masinissam meminisse regnum a populo Romano partum auctumque et multiplicatum habere, usu regni contentum scire dominium et ius eorum qui dederint esse. sumere itaque eosdem, non se rogare aequum esse, neque emere ea ex fructibus agri ab se dati, quae ibi proveniant. id Masinissae satis esse et fore, quod populo Romano superesset. cum iis mandatis a patre profectum postea consecutos equites, qui devictam Macedoniam nuntiarent, gratulatumque senatui iuberent indicare tantae eam rem laetitiae patri suo esse, ut Romam

venire velit Iovique optimo maximo in Capitolio sacrificare et grates agere: id, nisi molestum sit, ut ei permittatur ab senatu petere. XIV. responsum regulo est facere patrem eius Masinissam quod virum gratum bonumque facere deceat, ut pretium honoremque debito beneficio addat. et populum Romanum ab eo bello Punico forti fidelique opera adiutum, et illum favente regnum populo Romano adeptum; aequatis iis postea trium regum bellis deinceps omnibus eum functum officiis. victoria vero populi Romani laetari eum regem mirum non esse, qui sortem omnem fortunae regnique sui cum rebus Romanis miscuisse. grates diis pro populi Romani victoria apud suos penates ageret; Romae filium pro eo acturum. gratulatum quoque satis suo ac patris nomine esse. ipsum relinquere regnum et Africa excedere; praeterquam quod illi inutile esset, non esse e re publica populi Romani senatum censere. petenti Masgabae ut Hanno Hamilcaris filius obses in locum ** exigeret. munera ex senatus consulto emere regulo quaestor iussus ex centum pondo argenti, et prosequi eum Puteolos, omnemque sumptum, quoad in Italia esset, praebere, et duas naves conducere, quibus ipse comitesque regis in Africam deveherentur; et comitibus omnibus, liberis servisque, vestimenta data. haud ita multo post de altero Masinissae filio Misagene litterae adlatae sunt, missum eum ab L. Paulo post devictum Persea in Africam cum equitibus suis, navigantem, dispersa classe in Hadriatico mari Brundisium tribus navibus aegrum delatum. ad eum cum iisdem muneribus, quae data Romae fratri eius erant, L. Stertinus quaestor Brundisium missus, iussusque curare, ut aedes hospii

XV. in quattuor urbanas tribus descripti erant libertini, praeter eos, quibus filius quinquenni maior ex se natus esset: eos, ubi proximo lustro censi essent, censi iusserunt. et eos qui praedium praediae rustica pluris sestertium triginta milium haberent, censendi * ius factum est. hoc cum ita servatum esset, negabat Claudius suffragii lationem iniussu populi censorem cuiquam homini,

nedum ordini universo adimere posse. neque enim, si tribu movere posset, quod sit nihil aliud quam mutare iubere tribum, ideo omnibus quinque et triginta tribubus emovere posse, id est civitatem libertatemque eripere; non ubi censeatur finire, sed censu excludere. haec inter ipsos disceptata. postremo eo descensus est, ut ex quatuor urbanis tribubus unam palam in atrio Libertatis sortirentur, in quam omnes qui servitutem servissent conicerent. Esquilinae sors exiit: in ea Ti. Gracchus pronuntiavit libertinos omnes censi placere. magno ea res honori censoribus apud senatum fuit. gratiae actae et Sempronio, qui in bene coepto perseverasset, et Claudio, qui non impedisset. plures quam ab superioribus et senatu remoti sunt et equos vendere iussi. omnes iidem ab utroque et tribu moti et aerarii facti; neque ullius, quem alter notaret, ab altero levata ignominia. petentibus, ut ex instituto ad sarta tecta exigenda et ad opera quae locassent probanda anni et sex mensum tempus prorogaretur, Cn. Tremellius tribunus, quia lectus non erat in senatum, intercessit.

Eodem anno C. Cicereius aedem Monetae in monte Albano dedicavit quinquennio post, quam vovit. flamen Martialis inauguratus est eo anno L. Postumius Albinus.

XVI. Q. Aelio M. Iunio consulibus de provinciis referentibus censuere patres duas provincias Hispaniam rursus fieri, quae una per bellum Macedonicum fuerat; et Macedoniam Illyricumque eosdem, L. Paulum et L. Anicium, obtinere, donec de sententia legatorum res et bello turbatas et in statum alium ex regno formandas composuissent. consulibus Pisae et Gallia decretae cum binis *legionibus quinum milium* peditum et equitum quadringenorum. praetorum sortes fuere, Q. Cassii urbana, M. Iuventii Thalnae inter peregrinos, Ti. Claudii Neronis Sicilia, Cn. Fulvii Hispania citerior, C. Licinii Nervae ulterior. A. Manlio Torquato Sardinia obvenerat: nequirit in provinciam, ad res capitales quaerendas ex senatus consulto retentus.

De prodigiis deinde nuntiatis senatus est consultus

aedes deum penatium in Velia de caelo tacta erat, et in oppido Minervio duae portae et muri aliquantulum. Anagninae terra pluerat, et Lanuvii fax in caelo visa erat; et Calatiae in publico agro M. Valerius civis Romanus nuntiabat ex foco suo sanguinem per triduum et duas noctes manasse. ob id maxime decemviri libros adire iussi supplicationem in diem unum populo edixerunt, et quinquaginta capris in foro sacrificaverunt. et aliorum prodigiorum causa diem alterum supplicatio circa omnia pulvinaria fuit et hostiis maioribus sacrificatum est et urbs lustrata. inde, quod ad honorem deum immortalium pertineret, decrevit senatus, ut quoniam perduelles superati, Perseus et Gentius reges cum Macedonia atque Illyrico in potestate populi Romani essent, ut quanta dona Ap. Claudio M. Sempronio consulibus ob devictum Antiochum regem data ad omnia pulvinaria essent, tanta Q. Cassius et M'. Iuventius praetores curarent danda.

XVII. Legatos deinde, quorum de sententia imperatores L. Paulus L. Anicius componerent res, decreverunt decem in Macedoniam, quinque in Illyricum. in Macedoniam sunt hi nominati, A. Postumius Luscus C. Claudius, ambo ii censorii; ** C. Licinius Crassus, collega in consulatu Pauli: tum prorogato imperio provinciam Galliam habebat. iis consularibus addidit Cn. Domitium Ahenobarbum Ser. Cornelium Sullam L. Iunium T. Numisium Tarquiniensem A. Terentium Varronem *C. Antistium La-beonem*. in Illyricum autem hi nominati, P. Aelius Ligus consularis, C. Cicereius et Cn. Baebius Tamphilus — hic priore anno, Cicereius multis ante annis praetor fuerat —, P. Terentius Tuscivicanus, P. Manilius. moniti deinde consules a patribus, ut, quoniam alterum ex his succedere C. Licinio, qui legatus nominatus erat, in Galliam oporteret, primo quoque tempore provincias aut compararent inter se aut sortirentur, sortiti sunt. M. Iunio Pisae obvenerunt, quem priusquam in provinciam iret, legationes, quae undique Romam gratulatum convenerunt, introducere in senatum placuit, Q. Aelio Gallia. ceterum quamquam tales viri mitterentur, quorum de consilio sperari posset impe-

ratores nihil indignum nec clementia nec gravitate populi Romani decreturos esse, tamen in senatu quoque agitata est summa consiliorum, ut inchoata omnia legati ab domo ferre ad imperatores possent. XVIII. omnium primum liberos esse placebat Macedonas atque Illyricos, ut omnibus gentibus appareret arma populi Romani non liberis servitutem sed contra servientibus libertatem adferre, ut et in libertate gentes quae essent tutam eam sibi perpetuamque sub tutela *populi Romani* esse, et quae sub regibus viverent et in praesens tempus mitiores eos iustioresque respectu populi Romani habere se, et si quando bellum cum populo Romano regibus fuisset suis, exitum eius victoriam Romanis, sibi libertatem adlaturum crederent. metalli quoque Macedonici quod ingens vectigal erat, locationesque praediorum rusticorum tolli placebat: nam neque sine publicano exerceri posse, et ubi publicanus esset, ibi aut ius publicum vanum aut libertatem sociis nullam esse. ne ipsos quidem Macedonas idem exercere posse: ubi in medio praeda administrantibus esset, ibi numquam causas seditionum et certaminis defore. commune consilium gentis esset, ne improbum vulgus ab senatu Romano aliquando libertatem salubri moderatione datam ad licentiam pestilentem traheret. in quattuor regiones describi Macedoniam, ut suum quaeque concilium haberet, placuit; et dimidium tributi quam quod regibus ferre soliti erant, populo Romano pendere. similia his et in Illyricum mandata. cetera ipsis imperatoribus legatisque relicta, in quibus praesens tractatio rerum certiora subiectura erat consilia.

XIX. Inter multas regum gentiumque et populorum legationes Attalus, frater regis Eumenis, maxime convertit in se omnium oculos animosque. exceptus enim est ab his, qui simul eo bello militaverunt, haud paulo benignius, quam si ipse rex Eumenes venisset. adduxerant eum duae in speciem honestae res, una gratulatio conveniens in ea victoria, quam ipse adiuvisset, altera querimonia Gallici tumultus acceptaeque cladis, qua regnum in dubium adductum esset. suberat et secreta spes honorum

praemiorumque ab senatu, quae vix salva pietate ei contingere poterant. erant enim quidam Romanorum quoque non boni auctores, qui spe cupiditatem eius elicerent: eam opinionem de Attalo et Eumene Romae esse, tamquam de altero Romanis certo amico, altero nec Romanis nec Persei fido socio. itaque vix statui posse, utrum quae pro se, an quae contra fratrem petiturus esset, ab senatu magis impetrabilia forent: adeo universos omnia et huic tribuere et illi iure negare. eorum hominum, ut res docuit, Attalus erat, qui quantum spes spondisset cuperent, ni unius amici prudens monitio veluti frenos animo eius gestienti secundis rebus imposuisset. Stratius cum eo fuit medicus, ad id ipsum a non securo Eumene Romam missus, speculator rerum, quae a fratre agerentur, monitorque fidus, si decedi fide vidisset. is ad occupatas iam aures sollicitatumque iam animum cum venisset, adgressus tempestivis sermonibus rem prope prolapsam restituit, aliis alia regna crevisse rebus dicendo: regnum eorum novum, nullis vetustis fundatum opibus, fraterna stare concordia, quod unus nomen regium et praecipuum capitis insigne gerat, omnes fratres regnent. Attalum vero, qui aetate proximus sit, quis non pro rege habeat? neque eo solum, quia tantas praesentes eius opes cernat, sed quod haud ambiguum prope diem regnaturum eum infirmitate aetateque Eumenis esset, nullam stirpem liberum habentis: — necdum enim agnoverat eum, qui postea regnavit — quid attinere vim adferre rei sua sponte ad eum mox venturae? accessisse etiam novam tempestatem regno tumultus Gallici, cui vix consensu et concordia regum resisti queat. si vero ad externum bellum domestica seditio adiciatur, sisti non posse. nec aliud eum quam, ne frater in regno moriatur, sibi ipsi spem propinquam regni erepturum. si utraque gloriosa res esset, et servasse fratri regnum et eripuisse, servati tamen regni, quae iuncta pietati sit, potiore laudem fuisse. sed enimvero cum detestabilis altera res et proxima parricidio sit, quid ad deliberationem dubii superesse? utrum enim partem regni petiturum esse, an totum erepturum? si partem,

ambo infirmos distractis viribus, et omnibus iniuriis probrisque obnoxios fore: si totum, privatumne ergo maiorem fratrem, an exsulem illa aetate, illa corporis infirmitate, ad ultimum mori iussurum? egregium enim, ut fabulis traditus impiorum fratrum eventus taceatur, Persei exitum videri, qui ex fraterna caede raptum diadema in templo Samothracum, velut praesentibus diis exigentibus poenas, ad pedes victoris hostis prostratus posuerit. eos ipsos, qui non illi amici sed Eumeni infesti stimulent eum, pietatem constantiamque laudaturos, si fidem ad ultimum fratri praestitisset. XX. haec plus valere in Attali animo. itaque introductus in senatum, gratulatus victoriam est, et sua merita eo bello fratrisque, si qua erant, et Gallorum defectionem, quae nuper ingenti motu facta erat, exposuit; petiit, ut legatos mitteret ad eos, quorum auctoritate ab armis avocarentur. his pro regni utilitate editis mandatis, Aenum sibi et Maroneam petiit. ita destituta eorum spe, qui fratre accusato partitionem regni petiturum crediderant, curiam excessit. ut raro alias quisquam rex aut privatus, tanto favore tantoque omnium adsensu est auditus: omnibus honoribus muneribusque et praesens est cultus et proficiscentem prosecuti sunt.

Inter multas Asiae Graeciaeque legationes Rhodiorum maxime legati civitatem converterunt. nam cum primo in veste candida visi essent, quod et gratulantes decebat, et si sordidam vestem habuissent, lugentium Persei casum praebere speciem poterant, postquam consulti ab M. Iunio consule patres stantibus in comitio legatis, an locum laetitia senatumque darent, nullum hospitale ius in iis servandum censuerunt, egressus e curia consul, cum Rhodii gratulatum se de victoria purgatumque civitatis crimina dicentes venisse petissent, ut senatus sibi daretur, pronuntiat, sociis et amicis et alia comiter atque hospitaliter praestare Romanos et senatum dare consuesse: Rhodios non ita meritos eo bello, ut amicorum sociorum numero habendi sint. his auditis prostraverunt se omnes humi, consulemque et cunctos qui aderant orantes, ne nova falsaque crimina plus obesse Rhodiis aequum censerent

quam antiqua merita, quorum ipsi testes essent. exemplo veste sordida sumpta domos principum cum precibus ac lacrimis circumibant orantes ut prius cognoscerent causam quam condemnarentur. XXI. M'. Iuventius Thalna praetor, cuius inter cives et peregrinos iurisdictio erat, populum adversus Rhodios incitabat, rogationemque promulgaverat, ut Rhodiis bellum indiceretur, et ex magistratibus eius anni deligerent, qui ad id bellum cum classe mitteretur, se eum sperans futurum esse. huic actioni M. Antonius et M. Pomponius tribuni plebis adversabantur. sed et praetor novo maloque exemplo rem ingressus erat, quod ante non consulto senatu, non consulibus certioribus factis de sua unius sententia rogationem ferret, vellent iuberentne Rhodiis bellum indici, cum antea semper prius senatus de bello consultus esset, deinde *ex auctoritate* patrum ad populum latum; et tribuni plebis, cum ita traditum esset, ne quis prius intercederet legi quam privatis suadendi dissuadendique legem potestas facta esset, eoque persaepe evenisset; ut et qui non professi essent se intercessuros, animadversis vitiis legis ex oratione dissuadentium intercederent, et qui ad intercedendum venissent desisterent victi auctoritatibus suadentium legem. tum inter praetorem tribunosque omnia intempestive agendi certamen erat: tribuni festinationem praetoris ante tempus intercedendo

in adventum im

XXII. „est, peccaverimusne adhuc dubium est, poenas ignominias omnes iam patimur. antea, Carthaginiensibus victis, Philippo Antiocho superatis, cum Romam venissemus, ex publico hospitio in curiam gratulatum vobis, patres conscripti, ex curia in Capitolium ad deos vestros dona ferentes; nunc ex sordido deversorio, vix mercede recepti, ac prope hostium more extra urbem manere iussi, in hoc squalore venimus in curiam Romanam Rhodii, quos provinciis nuper Lycia atque Caria, quos praemiis atque honoribus amplissimis donastis. et Macedonas

Illyriosque liberos esse, ut audimus, iubetis, cum servierint antequam vobiscum bellarent — nec cuiusquam fortunae invidemus, immo agnoscimus clementiam populi Romani —: Rhodios, qui nihil aliud quam quieverunt hoc bello, hostes ex sociis facturi estis? certe quidem vos estis Romani, qui ideo felicia bella vestra esse, quia iusta sint, prae vobis fertis; nec tam exitu eorum, quod vincatis, quam principiis, quod non sine causa suscipiatis, gloriamini. Messana in Sicilia oppugnata Carthaginienses, Athenae oppugnatae et Graecia in servitutem petita et adiutus Hannibal pecunia auxiliis Philippum hostem fecerunt. Antiochus ipse ultro ab Aetolis hostibus vestris arcessitus ex Asia classe in Graeciam traiecit, Demetriade et Chalcide et saltu Thermopylarum occupato de possessione imperii vos deicere conatus. cum Perseo socii vestri oppugnati, alii *eiecti alii* interfecti reguli principesque gentium aut populorum causa belli vobis fuere. quem tandem titulum nostra calamitas habitura est, si perituri sumus? nondum segrego civitatis causam a Polyarato et Dinone, civibus nostris, et iis, quos ut traderemus vobis adduximus. si omnes Rhodii aequae noxii essemus, quod nostrum in hoc bello crimen esset? Persei partibus favimus, et quemadmodum Antiochi Philippique bello pro vobis adversus reges, sic nunc pro rege adversus vos stetimus. quemadmodum soleamus socios iuvare et quam impigre capessere bella, C. Livium L. Aemilium Regillum interrogate, qui classibus vestris in Asia praefuerunt. numquam vestrae naves pugnare sine nobis. nostra classe pugnavimus semel ad Samum, iterum in Pamphylia adversus Hannibalem imperatorem; quae victoria nobis eo gloriosior est, quod cum ad Samum magnam partem navium adversa pugna et egregiam iuventutem amisissemus, ne tanta quidem clade territi iterum ausi sumus regiae classi ex Syria venienti obviam ire. haec non gloriandi causa rettuli — neque enim ea nunc nostra est fortuna —, sed ut admonerem, quemadmodum adjuvare socios solerent Rhodii.“ XXIII. „praemia et *Philippo et* Antiocho devictis amplissima accepimus a vobis. si, quae

vestra nunc est fortuna deum benignitate et virtute vestra, ea Persei fuisset, et praemia petatum ad victorem regem venissemus in Macedoniam, quid tandem diceremus? pecuniane a nobis adiutum an frumento? auxiliis terrestribus an navalibus? quod praesidium tenuisse nos? ubi pugnasse aut sub illius ducibus aut per nos ipsos? si quaereret, ubi miles noster, ubi navis intra praesidia sua fuisset, quid responderemus? causam fortasse diceremus apud victorem, quem ad modum apud vos dicimus. hoc enim legatos utroque de pace mittendo consecuti sumus, ut ne ab utraque parte gratiam iniremus, ab altera etiam crimen et periculum esset. quamquam Perseus vere obiceret, id quod vos non potestis, patres conscripti, nos principio belli misisse ad vos legatos, qui pollicerentur vobis, quae ad bellum opus essent, navalibus copiis, armis, iuventute nostra, sicut prioribus bellis, ad omnia paratos fore. ne praestaremus, per vos stetit, qui de quacumque causa tum aspernati nostra auxilia estis. neque fecimus igitur quicquam tamquam hostes, neque bonorum sociorum defuimus officio, sed a vobis prohibiti praestare non potuimus. „„quid igitur? nihilne factum neque dictum est in civitate vestra, Rhodii, quod nolletis, quo merito offenderetur populus Romanus?““ hic iam non quod factum est defensurus sum — non adeo insanio —, sed publicam causam a privatorum culpa segregaturus. nulla enim est civitas, quae non et improbos cives et imperitam multitudinem semper habeat. etiam apud vos fuisse aucti qui adsentando multitudini grassarentur, et secessisse aliquando a vobis plebem nec in potestate vestra rem publicam fuisse. si hoc in hac tam bene morata civitate accidere potuit, mirari quisquam potest aliquos fuisse apud nos, qui regis amicitiam petentes plebem nostram consiliis depravarent? qui tamen nihil ultra valuerunt, quam ut in officio cessaremus. non praeteribo id quod gravissimum est in hoc bello crimen civitatis nostrae: legatos eodem tempore et ad vos et ad Persea de pace misimus; quod infelix consilium furiosus, ut postea audivimus, orator stultissimum fecit, quem sic locutum constat tamquam

C. Popillius legatus Romanus, quem ad summovendos a bello Antiochum et Ptolemaeum reges misistis, loquere-
tur. sed tamen ea sive superbia sive stultitia appellanda
est, eadem, quae apud vos, et apud Persea fuit. tam ci-
vitatum quam singulorum hominum mores sunt: gentes
quoque aliae iracundae, aliae audaces, quaedam timidae,
in vinum, in Venerem proniores aliae sunt. Atheniensium
populum fama est celerem et supra vires audacem esse
ad conandum, Lacedaemoniorum cunctatorem et vix in
ea, quibus fudit, ingredientem. non negaverim et totam
Asiae regionem inaniora parere ingenia, et nostrorum tu-
midiorum sermonem esse, quod excellere inter finitimas
civitates videamur, et id ipsum non tam viribus nostris
quam vestris honoribus ac iudiciis. satis quidem et tunc
in praesentia castigata illa legatio erat, cum tam tristi re-
sponso vestro dimissa. si tum parum ignominiae pensum
est, haec certe tam miserabilis ac supplex legatio etiam
insolentioris, quam illa fuit, legationis satis magnum pia-
culum esset. superbiam, verborum praesertim, iracundi
oderunt, prudentes irrident, utique si inferioris adversus
superiorem est: capitali poena nemo umquam dignam
iudicavit. id enimvero periculum erat, ne Romanos Rhod-
dii contemnerent. etiam deos aliqui verbis ferocioribus
increpant, nec ideo quemquam fulmine ictum audimus.“

XXIV. „quid igitur superat, quod purgemus, si nec fa-
ctum hostile ullum nostrum est, et verba tumidiora legati
offensione aurium non perniciem civitatis meruerunt?
voluntatis nostrae tacitae velut litem aestimari vestris in-
ter vos sermonibus audio, patres conscripti. fuisse nos
regi, et illum vincere maluisse, ideo bello persequendos
esse credunt. alii vestrum voluisse quidem nos hoc, non
tamen ob id bello persequendos esse: neque moribus
neque legibus ullius civitatis ita comparatum esse, ut si
qui vellet inimicum perire, si nihil fecerit, quo id fiat, ca-
pitis damnetur. his, qui nos poena, non crimine liberant,
gratiam quidem habemus: ipsi nobis hanc dicimus legem.
si omnes volumus quod arguimur, non distinguimus vo-
luntatem a facto, omnes plectamur: si alii principum no-

strorum vobis, alii regi faverunt, non postulo, ut propter nos, qui partium vestrarum fuimus, regis fautores salvi sint; illud deprecor, ne nos propter illos pereamus. non estis vos illis infestiores quam civitas ipsa; et hoc quia sciebant, plerique eorum aut profugerunt aut mortem sibi consciverunt. alii damnati a nobis in potestate vestra erunt, patres conscripti. ceteri Rhodii sicut gratiam nullam meriti hoc bello, ita ne poenam quidem sumus. priorum nostrorum benefactorum cumulus hoc, quod nunc cessatum in officio est, expleat. cum tribus regibus gessistis bella per hos annos: ne plus obsit nobis quod uno bello cessavimus, quam quod duobus bellis pro vobis pugnavimus. Philippum Antiochum Persea tamquam tres sententias ponite: duae nos absolvunt: una ut dubia est, ita gravior sit? illi de nobis si iudicarent, damnati essemus. vos iudicatis, patres conscripti, sit Rhodus in terris an funditus deleatur: non enim de bello deliberatis, patres conscripti, quod inferre potestis, gerere non potestis, cum nemo Rhodiorum arma adversus vos laturus sit. si perseverabitis in ira, tempus a vobis petemus, quo hanc funestam legationem domum referamus; omnia libera capita, quidquid Rhodiorum virorum feminarum est, cum omni pecunia nostra naves conscendemus, ac relictis penatibus publicis privatisque Romam veniemus, et omni auro et argento, quidquid publici quidquid privati est, in comitio, in vestibulo curiae vestrae cumulato, corpora nostra coniugumque ac liberorum vestrae potestati permittemus, hic passuri quodcumque patiendum erit: procul ab oculis nostris urbs nostra diripiatur, incendatur. hostes Rhodios esse Romani iudicare possunt: est tamen et nostrum aliquod de nobis iudicium, quod numquam iudicabimus nos vestros hostes, nec quicquam hostile, etiam si omnia patiemur, faciemus."

XXV. Secundum talem orationem universi rursus prociderunt, ramosque oleae supplices iactantes, tandem excitati curia excesserunt. tunc sententiae interrogari coeptae. infestissimi Rhodiis erant qui consules praetoresve aut legati gesserant in Macedonia bellum. plurimum:

causam eorum adiuvit M. Porcius Cato, qui asper ingenio tum lenem mitemque senatorem egit. non inseram simulacrum viri copiosi quae dixerit referendo: ipsius oratio scripta exstat, Originum quinto libro inclusa. Rhodiis responsum ita redditum est, ut nec hostes fierent nec socii permanerent. Philocrates et Astymedes principes legationis erant. partem cum Philocrate renuntiare Rhodum legationem placuit, partem cum Astymede Romae subsistere, quae quae agerentur sciret certioresque suos faceret. in praesentia praesidia deducere ante certam diem ex Lycia Cariaque iusserunt praefectos. haec Rhodum nuntiata. quae per se tristia fuissent, quia maioris mali levatus erat timor, cum bellum timuissent, in gaudium renuntiata verterunt. itaque extemplo coronam viginti milium aureorum decreverunt. Theaetum praefectum classis in eam legationem miserunt. societatem ab Romanis ita volebant peti, ut nullum de ea re scitum populi fieret aut litteris mandaretur, quod nisi impetrarent, maior a repulsa ignominia esset. praefecti classis id unius erat ius, ut agere de ea re sine rogatione ulla perlata posset. nam ita per tot annos in amicitia fuerant, ut sociali foedere se cum Romanis non illigarent, ob nullam aliam causam quam ne spem regibus absciderent auxilii sui, si quo id opus esset, neu sibi ipsis fructus ex benignitate et fortuna eorum percipiendi. tunc utique petenda societas videbatur, non quae tutiores eos ab aliis faceret; nec enim timebant quemquam praeter Romanos, sed quae ipsis Romanis minus suspectos. sub idem fere tempus et Caunii descivere ab his, et Mylasenses Euromensium oppida occuparunt. non ita fracti animi civitatis erant, ut non sentirent, si Lycia et Caria ademptae ab Romanis forent, cetera aut se ipsa per defectionem liberarent aut a finitimis occuparentur, includi se insulae parvae et sterilis agri littoribus, quae nequaquam alere tantae urbis populum posset. missa igitur iuventute propere et Caunios, quamquam Cibratarum asciverant auxilia, coegerunt imperio parere; et Mylasenses Alabandenosque, qui Euromensium provinciam ademptum

ipsi coniuncto exercitu venerunt, circa Orthosiam acie vicerunt.

XXVI. Dum haec ibi, alia in Macedonia, alia Romae geruntur, interim in Illyrico L. Anicius rege Gentio, sicut ante dictum est, in potestatem redacto, Scodrae, quae regia fuerat, praesidio imposito Gabinum praefecit, Rhizoni et Olcinio urbibus opportunis C. Licinium. praepositis his Illyrico reliquo exercitu in Epirum est profectus. ubi prima Phanota ei dedita tota multitudine cum infulis obviam effusa. hic praesidio imposito in Molossidem transgressus, cuius omnibus oppidis praeter Passaronem et Tecmonem et Phylacen et Horreum receptis primum ad Passaronem ducit. Antinous et Theodotus principes eius civitatis erant, insignes et favore Persei et odio adversus Romanos, iidem universae genti auctores desciscendi ab Romanis. hi conscientia privatae noxae, quia ipsis nulla spes veniae erat, ut communi ruina patriae opprimerentur, clauserunt portas, multitudinem, ut mortem servituti raeponerent, hortantes. nemo adversus praepotentes viros hiscere audebat. tandem Theodotus quidam, nobilis et ipse adolescens, cum maior a Romanis metus timorem a principibus suis vicisset, „quae vos rabies“ inquit „agitat, qui duorum hominum noxae civitatem accessionem facitis? equidem pro patria qui letum oppetissent, saepe fando audivi: qui patriam pro se perire aequum censerent, hi primi inventi sunt. quin aperimus portas, et imperium accipimus, quod orbis terrarum accepit?“ haec dicentem cum multitudo sequeretur, Antinous et Theodotus in primam stationem hostium irruperunt, atque ibi offerentes se ipsi vulneribus interfecti: urbs dedita est Romanis. simili pertinacia Cephali principis clausum Tecmonem ipso interfecto per deditionem recepit. nec Phylace nec Horreum oppugnationem tulerunt. pacata Epiro, divisisque in hiberna copiis per opportunas urbes, regressus ipse in Illyricum, Scodrae, quo quinque legati ab Roma venerant, evocatis ex tota provincia principibus conventum habuit. ibi pro tribunali pronuntiavit de sententia consilii, senatum populumque Romanum Illyrios

esse liberos iubere: praesidia ex omnibus oppidis arcibus et castellis sese deducturum. non solum liberos, sed etiam immunes fore Issenses et Taulantios, Dassaretiorum Pirustas, Rhizonitas, Olciniatas, quod incolumi Gentio ad Romanos defecissent. Daorseis quoque immunitatem dare, quod relicto Caravantio cum armis ad Romanos transissent. Scodrensibus et Dassarensibus et Selepitanis ceterisque Illyriis vectigal dimidium impositum eius, quod regi pependissent. inde in tres partes Illyricum divisit. unam eam fecit quae supra dicta est, alteram Labeatas omnes, tertiam Agranonitas et Rhizonitas et Olciniatas accolaeque eorum. hac formula dicta in Illyrico, ipse in Epiri Passaronem in hiberna rediit.

XXVII. Dum haec in Illyrico geruntur, Paulus ante adventum decem legatorum Q. Maximum filium, iam ab Roma regressum, ad Aeginium et Agassas diripiendas mittit, Agassas, quod cum Marcio consuli tradidissent urbem petita ultro societate Romana, defecerant rursus ad Persea. Aeginiensium novum crimen erat: famae de victoria Romanorum fidem non habentes, in quosdam militum urbem ingressos hostiliter saevierant. ad Aeniorum quoque urbem diripiendam L. Postumium misit, quod pertinacius quam finitimae civitates in armis fuerant. autumni fere tempus erat; cuius temporis initio ad circum-eundam Graeciam visendaque quae nobilitata fama maiora auribus accepta sunt, quam oculis noseuntur, ut statuit, praeposito castris C. Sulpicio Gallo profectus cum haud magno comitatu, tegentibus latera Scipione filio et Athenaeo Eumenis regis fratre per Thessaliam Delphos petit, inclutum oraculum; ubi sacrificio Apollini facto inchoatas in vestibulo columnas, quibus imposituri statuas regis Persei fuerant, suis statuis victor destinavit. Lebadae quoque templum Iovis Trophonii adit: ibi cum vidisset os specus, per quod oraculo utentes sciscitatum deos descendunt, sacrificio Iovi Hercynnaeque facto, quorum ibi templum est, Chalcidem ad spectaculum Euripi Euboeaeque tantae insulae, ponte continenti iunctae, descendit. a Chalcide Aulidem traiecit, trium milium spatio distantem,

portum inclutum statione quondam mille navium Agamemnoniae classis, Dianaeque templum, ubi navibus cursum ad Troiam filia victima aris admota rex ille regum *petiit. inde Oropum* Atticae ventum est, ubi pro deo vates antiquus colitur templumque vetustum est, fontibus rivisque circa amoenum. Athenas inde plenas quidem et ipsas vetustate famae, multa tamen visenda habentes, arcem, portus, muros Piraeum urbi iungentes, navalia magnorum imperatorum, simulacra deorum hominumque, omni genere et materiae et artium insignia. XXVIII. sacrificio Minervae praesidi arcis in urbe facto profectus, Corinthum altero die pervenit. urbs erat tunc praeclara ante excidium; arx quoque et Isthmus praebuere spectaculum: arx intra moenia in immanem altitudinem edita, scatens fontibus; Isthmus duo maria ab occasu et ortu solis finitima artis faucibus dirimens. Sicyonem inde et Argos nobiles urbes adit; inde haud parem opibus Epidaurum, sed inclutam Aesculapii nobili templo, quod quinque milibus passuum ab urbe distans nunc vestigiis revulsorum donorum, tum donis dives erat, quae remediorum salutarium aegri mercedem sacraverant deo. inde Lacedaemonem adit, non operum magnificentia sed disciplina institutisque memorabilem, ac Pallantium; unde per Megalopolim Olympiam escendit. ubi et alia quidem spectanda visa, et Iovem velut praesentem intuens motus animo est. itaque haud secus quam si in Capitolio immolaturus esset, sacrificium amplius solito apparari iussit. ita peragrata Graecia, ut nihil eorum quae quisque Persei bello privatim aut publice sensisset inquireret, ne cuius metu sollicitaret animos sociorum, Demetriadem cum revertitur, in itinere sordidata turba Aetolorum occurrit; mirantique et percunctanti, quid esset, defertur quingentos quinquaginta principes ab Lycisco et Tisippo circumsesto senatu per milites Romanos missos ab A. Baebio praefecto praesidii interfectos, alios in exsilium actos esse, bonaque eorum qui interfecti essent et exsulum possideri. iussis qui arguebantur Amphipolim adesse ipse convento Cn. Octavio Demetriade, postquam fama accidit traiecissee iam

mare decem legatos, omnibus aliis omissis Apolloniam ad eos pergit. quo cum Perseus obviam Amphipoli nimis soluta custodia processisset — id diei iter est — ipsum quidem benigne allocutus est: ceterum postquam in castra ad Amphipolim venit, graviter increpuisse traditur C. Sulpicium, primum quod Persea tam procul a se vagari per provinciam passus esset, deinde quod adeo indulsisset militibus, ut nudare tegulis muros urbis ad tegenda hibernacula sua pateretur. referrique tegulas et refici tecta, sicut fuerant, iussit. et Persea quidem cum maiore filio Philippo traditos A. Postumio in custodiam misit, filiam cum minore filio a Samothrace accitos Amphipolim omni liberali cultu habuit. XXIX. ipse, ubi dies venit, quo adesse Amphipoli denos principes civitatum iusserat, litterasque omnes, quae ubique depositae essent, et pecuniam regiam conferri, cum decem legatis, circumfusa omni multitudine Macedonum, in tribunali consedit. adsuetis regio imperio tamen novum formam terribilem praebeuit tribunal summoto aditum, praeco, accensus, insueta omnia oculis auribusque; quae vel socios, nedum hostes victos terrere possent. silentio per praeconem facto, Paulus Latine, quae senatui, quae sibi ex consilii sententia visa essent, pronuntiavit. ea Cn. Octavius praetor — nam et ipse aderat — interpretata sermone Graeco referebat. omnium primum liberos esse iubere Macedonas, habentes urbes easdem agrosque, utentes legibus suis, annuos creantes magistratus; tributum dimidium eius quod pependissent regibus, pendere populo Romano. deinde in quattuor regiones dividi Macedoniam: unam fore et primam partem quod agri inter Strymonem et Nessum amnem sit, accessurum huic parti trans Nessum ad orientem versum, qua Perseus tenuisset vicos castella oppida, praeter Aenum et Maroneam et Abdera; trans Strymonem autem vergentia ad occasum, Bisalticam omnem cum Heraclea, quam Sinticen appellant. secundam fore regionem, quam ab ortu Strymo amplecteretur amnis, praeter Sinticen Heracleam et Bisaltas; ab occasu, qua Axius terminaret fluvius, additis Paeonibus, qui prope Axium

flumen ad regionem orientis colerent. tertia pars facta, quam Axios ob oriente, Peneus amnis ab occasu cingunt; ad septentrionem Bora mons obicitur: adiecta huic parti regio Paeoniae, qua ab occasu praeter Axios amnem porrigitur; Edessa quoque et Beroea eodem concesserunt. quarta regio trans Boram montem, una parte confinis Illyrico, altera Epiro. capita regionum, ubi concilia fierent, primae regionis Amphipolim, secundae Thessalonicon, tertiae Pellam, quartae Pelagoniam fecit. eo concilia suae cuiusque regionis indici, pecuniam conferri, ibi magistratus creari iussit. pronuntiavit deinde neque conubium neque commercium agrorum aedificiorumque inter se placere cuiquam extra fines regionis suae esse. metalla quoque auri atque argenti non exerceri, ferri et aeris permitti. vectigal exercentibus dimidium eius impositum quod pendissent regi. et sale invento uti vetuit. Dardanis repetentibus Paeoniam, quod et sua fuisset et continens esset finibus suis, omnibus dare libertatem pronuntiavit, qui sub regno Persei fuissent. post non impetratam Paeoniam salis commercium dedit: tertiae regioni imperavit, ut Stobos Paeoniae deveherent, pretiumque statuit. navalem materiam et ipsos caedere et alios pati vetuit. regionibus quae adfines barbaris essent — excepta autem tertia omnes erant — permisit, ut praesidia armata in finibus extremis haberent.

XXX. Haec pronuntiata primo die conventus varie adfecerunt animos. libertas praeter spem data arrexuit, et levatum annum vectigal. regionatim commercio interruptis ita videri lacerata tamquam animalia in artus alterum alterius indigentes distracta: adeo, quanta Macedonia esset, quam divisui facilis, et ut se ipsa quaeque contenta pars esset, Macedones quoque ignorabant. pars prima Bisaltas habet, fortissimos viros — trans Nessum incolunt et circa Strymonem — et multas frugum proprietates et metalla et opportunitatem Amphipolis, quae obiecta claudit omnes ab oriente sole in Macedoniam aditus. secunda pars celeberrimas urbes Thessalonicon et Cassandream habet, ad hoc Pallenem, fertilem ac frugiferam terram:

maritimas quoque opportunitates ei praebent portus ad Toronen ac montem Atho — Aeneae vocant hunc —, alii ad insulam Euboeam, alii ad Hellespontum opportune versi. tertia regio nobiles urbes Edessam et Beroeam et Pellam habet, et Vettiorum bellicosam gentem; incolas quoque permultos Gallos et Illyrios, impigros cultores. quartam regionem Eordaei et Lyncestae et Pelagones incolunt, iuncta his Atintania et Stymphalis et Elimiotis. frigida haec omnis duraque cultu et aspera plaga est: cultorum quoque ingenia terrae similia habet. ferociores eos et accolae barbari faciunt, nunc bello exercentes, nunc in pace miscentes ritus suos. divisa itaque Macedonia et partium usibus separatis, quae iam universos teneret Macedonas, formula dicta, cum leges quoque se daturum ostendisset.

XXXI Aetoli deinde citati. in qua cognitione magis utra pars Romanis, utra regi favisset quaesitum est, quam utra fecisset iniuriam aut accepisset: noxa liberati interfectores; exsiliium pulsus aequè ratum fuit ac mors interfectis; A. Baebius unus est damnatus, quod milites Romanos praebuisset ad ministerium caedis. hic eventus Aetolorum causae in omnibus Graeciae gentibus populisque eorum qui partis Romanorum fuerant inflavit ad intolerabilem superbiam animos, et obnoxios pedibus eorum subiecit quos aliqua parte suspicio favoris in regem contigerat. tria genera principum in civitatibus erant, duo, quae adulando aut Romanorum imperium aut amicitiam regum sibi privatim opes oppressis faciebant civitatibus; medium unum, utrique generi adversum, libertatem et leges tuebatur. his *ut maior* apud suos caritas, ita minor ad externos gratia erat. secundis rebus elati Romanorum partis eius fautores soli tum in magistratibus, soli in legationibus erant. hi cum frequentes et ex Peloponneso et ex Boeotia et ex aliis Graeciae conciliis adessent, implere aures decem legatorum: non eos tantum, qui se propalam per vanitatem iactassent tamquam hospites et amicos Persei, sed multo plures alios ex occulto favisse, reliquos per speciem tuendae libertatis in conciliis ad-

versus Romanos omnia instruxisse: nec aliter eas man-
suras in fide gentes, nisi fractis animis partium aleretur
confirmareturque auctoritas eorum, qui nihil praeter im-
perium Romanorum spectarent. ab his editis nominibus
evocati litteris imperatoris ex Aetolia Acarnaniaque et
Epiro et Boeotia, qui Romam ad causam dicendam se-
querentur. in Achaïam ex decem legatorum numero pro-
fecti duo, C. Claudius et Cn. Domitius, ut ipsi edicto evo-
carent. id duabus de causis factum, una, quod fiduciae
plus animorumque esse Achaeis ad non parendum cre-
debant, et forsitan etiam in periculo fore Callicraten et
ceteros criminum auctores delatoresque; altera cur prae-
sentes evocarent causa erat, quod ex aliis gentibus prin-
cipum litteras deprensas in commentariis regiis habebant,
in Achaeis caecum erat crimen nullis eorum litteris inventis.

Aetolis dimissis Acarnanum citata gens: in his nihil
novatum nisi quod Leucas exempta est Acarnanum con-
cilio. quaerendo deinde latius, qui publice aut privatim
partium regis fuissent, in Asiam quoque cognitionem ex-
tendere; et ad Antissam in Lesbo insula diruendam, tra-
ducendos Methyninam Antissaeos Labeonem miserunt,
quod Antenorem regium praefectum, quo tempore cum
lembis circa Lesbum est vagatus, portu receptum com-
meatibus iuvisset. duo securi percussi viri insignes,
Andronicus Andronici filius Aetolus, quod patrem secutus
arma contra populum Romanum tulisset, et Neo Theba-
nus, quo auctore societatem cum Perseo iunxerant.

XXXII. His rerum externarum cognitionibus inter-
positis Macedonum rursus advocatum concilium; pro-
nuntiatum quod ad statum Macedoniae pertinebat, sena-
tores, quos synedros vocant, legendos esse, quorum con-
silio res publica administraretur. nomina deinde sunt
recitata principum Macedonum, quos cum libéris maiori-
bus quam quindecim annos natis praecedere in Italiam
placeret. id prima specie saevum, mox apparuit multi-
tudini Macedonum pro libertate sua esse factum. nomi-
nati sunt enim regis amici purpuratique, duces exercituum,
praefecti navium aut praesidiorum, servire regi humiliter,

aliis superbe imperare adsueti; praedivites alii, alii, quos fortuna non aequarent, his sumptibus pares; regius omnibus victus vestitusque, nulli civilis animus, neque legum neque libertatis aequae patiens. omnes igitur, qui in aliquis ministeriis regiis, etiam qui in legationibus fuerant, iussi Macedonia excedere atque in Italiam ire: qui non paruisset imperio, mors denunciata. leges Macedoniae dedit cum tanta cura, ut non hostibus victis sed sociis bene meritis dare videretur, et quas ne usus quidem longo tempore, qui unus est legum corrector, experiendo argueret.

Ab seriis rebus ludicrum, quod ex multo ante praeparato, et in Asiae civitates et ad reges missis qui denuntiarent, et cum circumiret ipse Graeciae civitates, indixerat principibus, magno apparatu Amphipoli fecit. nam et artificum omnis generis, qui ludicram artem faciebant, ex toto orbe terrarum multitudo, et athletarum et nobilium equorum convenit, et legationes cum victimis, et quidquid aliud deorum hominumque causa fieri magnis ludis in Graecia solet, ita factum est, ut non magnificentiam tantum sed prudentiam in dandis spectaculis, ad quae rudes tum Romani erant, admirarentur. epulae quoque legationibus paratae et opulentia et cura eadem. vulgo dictum ipsius ferebant, et convivium instruere et ludos parare eiusdem esse qui vincere bello sciret. XXXIII. edito ludicio omnis generis, clipeisque aereis in naves impositis cetera omnis generis arma cumulata, ingentem acervum, precatus Martem Minervam Luamque matrem et ceteros deos, quibus spolia hostium dicare ius fasque est, ipse imperator face subdita succendit, deinde circumstantes tribuni militum pro se quisque ignes coniecerunt. notata est in illo conventu Europae Asiaeque, undique partim ad gratulationem partim ad spectaculum contracta multitudo, tantis navalibus terrestribusque exercitibus ea copia rerum, ea vilitas annonae, ut et privatis et civitatibus et gentibus dona data pleraque eius generis sint ab imperatore, non in usum modo praesentem, sed etiam quod domos aveherent. spectaculo fuit ei quae venerat

turbæ non scenicum magis ludicrum, non certamina hominum aut curricula equorum, quam præda Macedonica omnis, ut viseretur, exposita statuarum tabularumque, textilium et vasorum ex auro et argento et aere et ebore factorum ingenti cura in ea regia, ut non in præsentem modo speciem, qualibus referta regia Alexandreae erat, sed in perpetuum usum fierent. hæc in classem imposita devehenda Romam Cn. Octavio data.

Paulus, benigne legatis dimissis, transgressus Strymonem mille passuum ab Amphipoli castra posuit; inde profectus Pellam quinto die pervenit. prætergressus urbem, ad Spelaëum quod vocant biduum moratus, P. Nasicam et Q. Maximum filium cum parte copiarum ad depopulandos Illyrios, qui Persea iuverant bello, misit, iussos ad Oricum sibi occurrere: ipse Epirum petens quintis decimis castris Passaronem pervenit. XXXIV. haud procul inde Anicii castra aberant. ad quem litteris missis, ne quid ad ea quæ fierent moveretur: senatum prædam Epiri civitatum, quæ ad Persea defecissent, exercitui dedisse; summissis centurionibus in singulas urbes, qui se dicerent ad præsidia deducenda venisse, ut liberi Epirotæ sicut Macedones essent, denos principes ex singulis evocavit civitatibus, quibus cum denuntiasset, ut aurum atque argentum in publicum proferretur, per omnes civitates cohortes dimisit. ante in ultiores quam in propiores profecti, ut uno die in omnes perveniretur. edita tribunis centurionibusque erant quæ agerentur. mane omne aurum argentumque collatum, hora quarta signum ad diripiendas urbes datum est militibus; tantaque præda fuit, ut in equitem quadringeni denarii, peditibus duceni dividerentur, centum quinquaginta milia capitum humanorum abducerentur. muri deinde direptarum urbium diruti sunt: ea fuere oppida circa septuaginta. vendita præda omnium, de ea summa militi numeratum est. Paulus ad mare Oricum descendit, nequaquam, ut ratus erat, expletis militum animis, qui tamquam nullum in Macedonia gessissent bellum, expertes regiae prædæ esse indignabantur. Orici cum missas cum Scipione Nasica Maximoque filio copias

invenisset, exercitu in naves imposito in Italiam traiecit. et post paucos dies Anicius conventu reliquorum Epirotarum Acarnanumque acto, iussisque in Italiam sequi principibus, quorum cognitionem causae reservarat, et ipse navibus exspectatis, quibus usus Macedonicus exercitus erat, in Italiam traiecit.

Cum haec in Macedonia Epiroque gesta sunt, legati qui cum Attalo ad finiendum bellum inter Gallos et regem Eumenem missi erant, in Asiam pervenerunt. indutiis per hiemem factis et Galli domos abierant et rex in hiberna concesserat Pergamum, gravique morbo aeger fuerat. ver primum ex domo excivit, iamque Synnada pervenerant, cum Eumenes ad Sardes undique exercitum contraxerat. ibi Romani cum ** et Solovettium ducem Gallorum Synnadis adlocuti sunt, et Attalus cum eis profectus; sed castra Gallorum intrare eum non placuit, ne animi ex disceptatione irritarentur. P. Licinius cum regulo Gallorum est locutus, rettulitque ferociorem eum deprecando factum; ut mirum videri posset inter tam opulentos reges, Antiochum Ptolemaeumque, tantum legatorum Romanorum verba valuisse, ut extemplo pacem facerent, apud Gallos nullius momenti fuisse.

XXXV. Romam primum reges captivi, Perseus et Gentius, in custodiam cum liberis abducti, dein turba alia captivorum, tum quibus Macedonum denuntiaturum erat, ut Romam venirent, principumque Graeciae: nam ii quoque non solum praesentes exciti erant, sed etiam si qui apud reges esse dicebantur, litteris arcessiti sunt. Paulus ipse post dies paucos regia nave ingentis magnitudinis, quam sexdecim versus remorum agebant, ornata Macedonicis spoliis, non insignium tantum armorum sed etiam regionum textilium, adverso Tiberi ad urbem est subvectus, completis ripis obviam effusa multitudine. paucos post dies Anicius et Octavius classe sua advecti. tribus iis omnibus decretus est ab senatu triumphus; mandatumque Q. Cassio praetori, cum tribunis plebis ageret, ex auctoritate patrum rogationem ad plebem ferrent ut iis, quo die urbem triumphantes inveherentur, imperium esset.

intacta invidia media sunt: ad summa ferme tendit. nec de Anicii nec de Octavii triumpho dubitatum est: Paulum, cui ipsi quoque se comparare erubuissent, obtractatio carpsit. antiqua disciplina milites habuerat; de praeda parcius quam speraverant ex tantis regiis opibus, dederat nihil relicturis, si aviditati indulgeretur, quod in aerarium deferret. totus Macedonicus exercitus imperatori erat neglegenter adfuturus comitiis ferendae legis. sed eos Ser. Sulpicius Galba, qui tribunus militum secundae legionis in Macedonia fuerat, privatim imperatori inimicus, prensando ipse et per suae legionis milites sollicitando stimulaverat, ut frequentes ad suffragium adessent. imperiosum ducem et malignum antiquando rogationem, quae de triumpho eius ferretur, ulciscerentur. plebem urbanam secuturam esse militum iudicia. pecuniam illum dare non potuisse: militem honorem dare posse. ne speraret ibi fructum gratiae, ubi non meruisset. XXXVI. iis incitatis, cum in Capitolio rogationem eam Ti. Sempronius tribunus plebis ferret, et privatis de lege dicendi locus esset, ad suadendum ut in re minime dubia haud quisquam procederet, Ser. Galba repente processit et a tribunis postulavit, ut, quoniam hora iam octava diei esset, nec satis temporis ad demonstrandum haberet, cur L. Aemilium non iuberent triumphare, in posterum diem differrent et mane eam rem agerent: integro sibi die ad causam eam orandam opus esse. cum tribunus dicere eo die, si quid vellet, iuberet, in noctem rem dicendo extraxit, referendo admonendoque exacta acerbe munia militiae; plus laboris, plus periculi quam desiderasset res iniunctum; contra in praemiis, in honoribus omnia artata; militiamque, si talibus succedat ducibus, horridiorem asperioemque bellantibus, eandem victoribus inopem atque inhonoratam futuram. Macedonas in meliore fortuna quam milites Romanos esse. si frequentes postero die ad legem antiquandam adessent, intellecturos potentes viros non omnia in ducis, aliquid et in militum manu esse. his vocibus Incitati postero die milites tanta frequentia Capitolium compleverunt, ut aditus nulli praeterea ad suffra-

gium ferendum esset. intro vocatae primae tribus cum antiquarent, concursus in Capitolium principum civitatis factus est, indignum facinus esse clamitantium, L. Paulum tanti belli victorem despoliari triumpho: obnoxios imperatores tradi licentiae atque avaritiae militari. nunc nimis saepe per ambitionem peccari: quid, si domini milites imperatoribus imponantur? in Galbam pro se quisque probra ingerere. tandem hoc tumultu sedato M. Servilius, qui consul et magister equitum fuerat, ut de integro eam rem agerent ab tribunis petere, dicendique sibi ad populum potestatem facerent. tribuni cum ad deliberandum secessissent, victi auctoritatibus principum de integro agere coeperunt, revocatosque se easdem tribus renuntiarent, si M. Servilius aliique privati, qui dicere vellent, dixissent.

XXXVII. *Tum Servilius* „quantus imperator L. Aemilius fuerit, Quirites, si ex alia re nulla aestimari possit, vel hoc satis erat, quod cum tam seditiosos et leves milites, tam nobilem, tam temerarium, tam eloquentem ad instigandam multitudinem inimicum in castris haberet, nullam in exercitu seditionem habuit. eadem severitas imperii, quam nunc oderunt, tunc eos continuit. itaque antiqua disciplina habiti ** neque fecerunt. Ser. quidem Galba, si in L. Paulo accusando tirocinium ponere et documentum eloquentiae dare voluit, non triumphum impedire debuit, quem, si nihil aliud, senatus iustum esse iudicaverat, sed postero die quam triumphatum est, privatum cum visurus esset, nomen deferret et legibus interrogaret, aut serius paulo, cum primum magistratus ipse cepisset, diem diceret, inimicum ad populum accusaret. ita et pretium recte facti triumphum haberet L. Paulus pro egregie bello gesto, et poenam, si quid et vetere gloria sua et nova indignum fecisset. sed videlicet, cui crimen nullum, nullum probrum dicere poterat, eius obtrectare laudes voluit. diem integrum hesterno die ad accusandum L. Paulum petiit; quattuor horas, quantum supererat diei, dicendo absumpsit. quis umquam tam nocens reus fuit, cuius vitia vitae tot horis exprimi non

possent? quid interim obiecit quod L. Paulus, si causam dicat, negatum velit? duas mihi aliquis contiones parumper faciat, unam militum Macedonicorum, puram alteram integrioris iudicii et a favore et odio, universo iudicante populo Romano: apud contionem togatam et urbanam prius res agatur. quid apud Quirites Romanos, Ser. Galba, diceret? illa enim tibi tota abscisa oratio esset „„in statione severius et intentius institisti; vigiliae acerbius et diligentius circumitae sunt; operis plus quam antea fecisti, cum ipse imperator ut exactor circumiret; eodem die et iter fecisti et in aciem ex itinere *ductus es. ne victorem quidem te acquiescere passus est: statim ad persequendos hostes duxit. cum te praeda partienda locupletem facere posset, pecuniam regiam translaturus in triumpho est et in aerarium laturus.*““ haec sicut ad militum animos stimulandos aliquem aculeum habent, qui parum licentiae, parum avaritiae suae inservitum censent, ita apud populum Romanum nihil valuissent, qui ut vetera atque audita a parentibus suis non repetat, quae ambitione imperatorum clades acceptae sint, quae severitate imperii victoriae partae, proximo certe Punico bello quid inter M. Minucium magistrum equitum et Q. Fabium dictatorem interfuerit meminit. itaque accusatorem id scire potuisse, et supervacaneam defensionem Pauli fuisse. transeat ad alteram contionem; nec Quirites vos sed milites videor appellaturus, si nomen hoc saltem ruborem incutere et verecundiam aliquam imperatoris violandi adferre possit.“ XXXVIII. „equidem ipse aliter affectus animo sum, qui apud exercitum mihi loqui videar, quam paulo ante eram, cum ad plebem urbanam spectabat oratio. quid etiam dicitis, milites? aliquis est Romae, praeter Persea, qui triumphari de Macedonibus nolit: et eum non iisdem manibus discerpitis quibus Macedonas vicistis? vincere vos prohibuisset, si potuisset, qui triumphantes urbem inire prohibet. erratis, milites, si triumphum imperatoris tantum et non militum quoque et universi populi Romani esse decus censetis. non unius in hoc Pauli; multi etiam, qui ab senatu non impetrarunt triumphum, in monte Al-

bano triumpharunt; nemo L. Paulo magis eripere decus perfecti belli Macedonici potest quam C. Lutatio primi Punici belli, quam P. Cornelio secundi, quam illis qui ** triumphaverunt; nec L. Paulum minorem aut maiorem imperatorem triumphus faciet —: militum magis in hoc universique populi Romani fama agitur, primum ne invidiae et ingrati animi adversus clarissimum quemque civem opinionem habeat, et imitari in hoc populum Atheniensem, lacerantem invidia principes suos, videatur. satis peccatum in Camillo a maioribus vestris est, quem tamen ante receptam per eum a Gallis urbem violarunt; satis insuper a vobis in P. Africano. Literni domicilium et sedem fuisse domitoris Africae! Literni sepulcrum ostendi! erubescamus, gloria si par illis viris L. Paulus iniuria vestra exaequetur. haec igitur primum infamia deleatur, foeda apud alias gentes, damnosa apud nostros. quis enim aut Africani aut Pauli similis *esse in* ingrata et inimica bonis civitate velit? si infamia nulla esset et de gloria tantum ageretur, qui tandem triumphus non communem nominis Romani gloriam habet? tot de Gallis triumphi, tot de Hispanis, tot de Poenis ipsorum tantum imperatorum an populi Romani dicuntur? quemadmodum non de Pyrrho modo nec de Hannibale *nec Philippo* sed de Epirotis Carthaginiensibusque et Macedonibus triumpho acti sunt, sic non M'. Curius tantum nec P. Cornelius *nec T. Quinctius*, sed Romani triumpharunt. militum quidem propria est causa, qui et ipsi laureati et quisque donis quibus donati sunt insignes triumphum nomine cient, suasque et imperatoris laudes canentes per urbem incedunt. si quando non deportati ex provincia milites ad triumphum sint, fremunt, et tamen tum quoque se absentes, quod suis manibus parta victoria sit, triumphare credunt. si quis vos interroget, milites, ad quam rem in Italiam deportati et non statim confecta provincia dimissis sitis, quid Romam frequentes sub signis veneritis, quid moremini hic et non diversi domos quisque abeatis vestras, quid aliud respondeatis, quam vos triumphantes videri velle? vos certe victores conspici velle debebatis.

triumphatum nuper de Philippo patre huius et de Antiocho est.“ XXXIX. „ambo regnabant, cum de iis triumphatum est. de Perseo capto, in urbem cum liberis abducto non triumphabitur? quodsi in curru scandentes Capitolium, auratos purpuratosque, ex inferiore loco L. Paulus in turba togatorum unus privatus interroget „„L. Anici, Cn. Octavi, utrum vos digniores triumpho esse an me censeatis?““ currum ei cessuri et prae pudore videntur insignia ipsi sua tradituri. et vos Gentium quam Persea duci in triumpho mavultis, Quirites, et de accessione potius belli quam de bello triumphari? et legiones ex Illyrico laureatae urbem inibunt et navales socii: Macedonicae legiones suo abrogato triumphos alienos spectabunt? quid deinde tam opimae praedae, tam opulentae victoriae spoliis fiet? quonam abdentur illa tot milia armorum detracta corporibus hostium? an in Macedoniam remittentur? quo signa aurea, marmorea, eburnea, tabulae pictae, textilia, tantum argenti caelati, tantum auri, tanta pecunia regia? an noctu, tamquam furtiva, in aerarium deportabuntur? quid? illud spectaculum maximum, nobilissimus opulentissimusque rex captus, ubi victori populo ostendetur? quos Syphax rex captus, accessio Punici belli, concursus fecerit, plerique meminimus. Perseus rex captus, Philippus et Alexander filii regis, tanta nomina, subtrahentur civitatis oculis? ipsum L. Paulum, bis consulem, domitorem Graeciae, omnium oculi conspiciere urbem curru ingredientem avent: ad hoc fecimus consulem, ut bellum per quadriennium ingenti etiam pudore nostro tractum perficeret. cui sortito provinciam, cui proficiscenti praesagientibus animis victoriam triumphumque destinavimus, ei victori triumphum negaturi? et quidem non homines tantum sed deos etiam suo honore fraudaturi? diis quoque enim, non solum hominibus debetur triumphus. maiores vestri omnium magnarum rerum et principia exorsi ab diis sunt et finem statuerunt. consul proficiscens praetorve paludatis lictoribus in provinciam et ad bellum vota in Capitolio nuncupat: victor perpetrato eodem in Capitolio triumphans ad eosdem deos, quibus vota nuncupavit, merita dona

populi Romani tansvehens reddit. pars non minima triumphi est victimae praecedentes, ut appareat diis grates agentem imperatorem ob rem publicam bene gestam reddere. omnes illas victimas, quas traducendo in triumpho dedicavit, alias alio caedente mactabilis? quid? illas epulas senatus, quae nec privato loco nec publico profano, sed in Capitolio eduntur — utrum hominum voluptatis causa an deorum hominumque — auctore Ser. Galba turbaturi estis? L. Pauli triumpho portae claudentur? rex Macedonum Perseus cum liberis et turba alia captivorum, spolia Macedonum, citra flumen relinquentur? L. Paulus privatus, tamquam rure rediens, a porta domum ibit? et tu, centurio, miles, quid de imperatore Paulo senatus decrerit potius quam quid Ser. Galba fabuletur, audi; et hoc dicere me potius quam illum audi. ille nihil praeterquam loqui, et id ipsum maledice ac maligne, didicit: ego ter et viciens cum hoste per provocationem pugnavi; ex omnibus, cum quibus manum conserui, spolia rettuli; insigne corpus honestis cicatricibus, omnibus adverso corpore exceptis, habeo.“ nudasse deinde se dicitur, et quo quaeque bello vulnera accepta essent rettulisse. quae dum ostentat, adapertis forte quae velanda erant, tumor inguinum proximis risum movit. tum „hoc quoque quod ridetis“ inquit „in equo dies noctesque persedendo habeo; nec magis me eius quam cicatricum harum pudet paenitetque, quando numquam mihi impedimento ad rem publicam bene gerendam domi militiaeque fuit. ego hoc ferro saepe vexatum corpus vetus miles adolescentibus militibus ostendi: Galba nitens et integrum denudet. revocate, si videtur, tribuni, ad suffragium tribus; ego ad vos, milites,

XL. summam omnis captivi auri argenteque translati ** miliens ducentiens fuisse Valerius Antias tradit; quae haud dubie maior aliquanto summa ex numero plaustrorum ponderibusque auri argenti generatim ab ipso scriptis efficitur. alterum tantum aut in bellum proximum absumptum aut in fuga, cum Samothracen peteret, dissi-

patum tradunt; eoque id mirabilius erat, quod tantum pecuniae intra triginta annos post bellum Philippi cum Romanis partim ex fructu metallorum, partim ex vectigalibus aliis coacervatum fuerat. itaque admodum inops pecuniae Philippus, Perseus contra praedives bellare cum Romanis coepit. ipse postremo Paulus in curru, magnam cum dignitate alia corporis tum senecta ipsa maiestatem prae se ferens; post currum inter alios illustres viros filii duo, Q. Maximus et P. Scipio; deinde equites turmatim et cohortes peditum suis quaeque ordinibus. pediti in singulos dati denarii centeni, duplex *centurioni*, *triplex* equiti. tantum pediti daturum fuisse credunt, et pro rata aliis, si aut non refragati honori eius fuissent, aut benigne hac ipsa summa pronuntiata acclamassent.

Sed non Perseus tantum per illos dies documentum humanorum casuum fuit, in catenis ante currum victoris ducis per urbem hostium ductus, sed etiam victor Paulus, auro purpuraque fulgens. nam duobus e filiis, quos duobus datis in adoptionem solos nominis sacrorum familiaeque heredes retinuerat domi, minor, ferme duodecim annos natus, quinque diebus ante triumphum, maior quattuordecim annorum triduo post triumphum decessit; quos praetextatos curru vehi cum patre, sibi ipsos similes praedestinantibus triumphos, oportuerat. paucis post diebus, data a M. Antonio tribuno plebis contione, cum de suis rebus gestis more ceterorum imperatorum disseruisset, memorabilis eius oratio et digna Romano principe fuit. XLI. „quamquam et quanta felicitate rem publicam administraverim, et quae duo fulmina domum meam per hos dies perculerint, non ignorare vos Quirites arbitror, cum spectaculo vobis nunc triumphus meus, nunc funera liberorum meorum fuerint, tamen paucis quaeso sinatis me cum publica felicitate comparare eo quo debeo animo privatam meam fortunam. profectus ex Italia classem a Brundisio sole orto solvi, nona diei hora cum omnibus meis navibus Corcyram tenui. inde quinto die Delphis Apollini pro me exercitibusque et classibus vestris sacrificavi. a Delphis quinto die in castra perveni; ubi exer-

citu accepto, mutatis quibusdam, quae magna impedimenta victoriae erant, progressus inde, quia inexpugnabilia castra hostium erant neque cogi pugnare poterat rex, inter praesidia eius saltum ad Petram evasi, et ad pugnam rege coacto acie vici, Macedoniam in potestatem populi Romani redege, et quod bellum per quadriennium quattuor ante me consules ita gesserunt, ut semper successor traderent gravius, id ego quindecim diebus perfeci. aliarum deinde secundarum rerum velut proventus secutus: civitates omnes Macedoniae se dediderunt; gaza regia in potestatem venit; rex ipse tradentibus prope ipsis diis in templo Samothracum cum liberis est captus. mihi quoque ipsi nimia iam fortuna mea videri, eoque suspecta esse. maris pericula timere coepi in tanta pecunia regia in Italiam traicienda et victore exercitu transportando. postquam omnia secundo navium cursu in Italiam pervenerunt, neque erat quod ultra precarer, illud optavi, ut cum ex summo retro volvi fortuna consuisset, mutationem eius domus mea potius quam res publica sentiret. itaque defunctam esse fortunam publicam mea tam insigni calamitate spero, quod triumphus meus, velut ad ludibrium casuum humanorum, duobus funeribus liberorum meorum est interpositus. et cum ego et Perseus nunc nobilia maxime sortis mortalium exempla spectemur: ille, qui ante se captivos captivus ipse duci liberos vidit, incolumes tamen eos habet: ego, qui de illo triumphavi, ab alterius funere filii currum ** ex Capitolio prope iam exspirantem veni; neque ex tanta stirpe liberum superest qui L. Aemilii Pauli nomen ferat. duos enim tamquam ex magna progenie liberorum in adoptionem datos Cornelia et Fabia gens habent: Pauli in domo praeter senem nemo superest. sed hanc cladem domus meae vestra felicitas et secunda fortuna publica consolatur.“ XLII. haec tanto dicta animo magis confudere audientium animos, quam si miserabiliter orbitatem suam deflendo locutus esset.

Cn. Octavius calendis Decembribus de rege Perseo navalem triumphum egit. is triumphus sine captivis fuit, sine spoliis. dedit sociis navalibus in singulos denarios

septuagenos quinos, gubernatoribus, qui in navibus fuerant, duplex, magistris navium quadruplex.

Senatus deinde habitus est. patres censuerunt, ut Q. Cassius Persea regem cum Alexandro filio Albam in custodiam duceret; comites, pecuniam, argentum, instrumentum quod haberet. Bithys regis Thracum filius cum obsidibus in custodiam Carseolos est missus. ceteros captivos, qui in triumpho ducti erant, in carcerem condidit placuit. paucos post dies quam haec acta, legati ab Cotye rege Thracum venerunt, pecuniam ad redimendum filium aliosque obsides apportantes. eis in senatum introductis, et id ipsum argumenti praetendentibus orationi, non sua voluntate Cotyn bello iuvisse Persea, quod obsides dare coactus esset, orantibusque, ut eos pretio, quantum ipsi statuissent patres, redimi paterentur, responsum ex auctoritate senatus est populum Romanum meminisse amicitiae, quae cum Cotye maioribusque eius et gente Thracum fuisset. obsides datos crimen, non criminis defensionem esse, cum Thracum genti ne quietus quidem Perseus, nedum bello Romano occupatus timendus fuerit. ceterum etsi Cotys Persei gratiam praetulisset amicitiae populi Romani, magis quid se dignum esset, quam quid merito eius fieri posset, aestimaturum, filium atque obsides ei remissurum. beneficia gratuita esse populi Romani: pretium eorum malle relinquere in accipientium animis quam praesens exigere. legati tres nominati, T. Quinctius Flamininus C. Licinius Nerva M. Caninius Rebilus, qui obsides in Thraciam reducerent; et Thracibus munera data in singulos binum milium aeris. Bithys cum ceteris obsidibus a Carseolis accersitus ad patrem cum legatis missus. naves regiae captae de Macedonibus, invisitatae ante magnitudinis, in campo Martio subductae sunt.

XLIII. Haerente adhuc non in animis modo sed paene in oculis memoria Macedonici triumphii, L. Anicius Quirinalibus triumphavit de rege Gentio Illyrisque. similia omnia magis visa hominibus quam paria: minor ipse imperator, et nobilitate Anicius cum Aemilio, et iure imperii praetor cum consule collatus; non Gentius Perseo,

non Illyrii Macedonibus, non spolia spoliis, non pecunia pecuniae, non dona donis comparari poterant. itaque sicut praefulgebat huic triumphus recens, ita apparebat ipsum per se intuentibus nequaquam esse contemnendum. perdomuerat intra paucos dies terra marique ferocem, locis munimentisque fretam gentem Illyriorum; regem regiaeque omnes stirpis ceperat. transtulit in triumpho multa militaria signa spoliaque alia et supellectilem regiam, auri pondo viginti et septem, argenti decem et novem pondo, denarium decem tria milia, et centum viginti milia Illyrii argenti. ante currum ducti Gentius rex cum coniuge et liberis et Caravantius frater regis et aliquot nobiles Illyrii. de praeda militibus in singulos quadragenos quinos denarios, duplex centurioni, triplex equiti, sociis nominis Latini quantum civibus, et sociis navalibus dedit quantum militibus. laetior hunc triumphum est secutus miles, multisque dux ipse carminibus celebratus. sestertium ducentiens ex ea praeda redactum esse auctor est Antias, praeter aurum argentumque, quod in aerarium sit latum; quod quia unde redigi potuerit non apparebat, auctorem pro re posui. rex Gentius cum liberis et coniuge et fratre Spoletium in custodiam ex senatus consulto ductus, ceteri captivi Romae in carcerem coniecti; recusantibusque custodiam Spoletinis Iguvium reges traducti. reliquum ex Illyrico praedae ducenti viginti lembi erant: de Gentio rege captos eos Corcyraeis et Apolloniatis et Dyrrhachinis Q. Cassius ex senatus consulto tribuit.

XLIV. Consules eo anno agro tantum Ligurum populato, cum hostes exercitus numquam eduxissent, nulla re memorabili gesta Romam ad magistratus subrogandos redierunt, et primo comitali die consules crearunt M. Claudium Marcellum C. Sulpicium Gallum, deinde praetores postero die L. Iulium L. Appuleium Saturninum A. Licinium Nervam P. Rutilium Calvum P. Quinctilium Varum M. Fonteium. his praetoribus duae urbanae provinciae sunt decretae, duae Hispaniae, Sicilia ac Sardinia.

Intercalatum eo anno: postridie Terminalia interca-

lariae calendae fuerunt. augur eo anno mortuus est C. Claudius: in eius locum augures legerunt T. Quinctium Flaminium. et flamen Quirinalis mortuus Q. Fabius Pictor.

Eo anno rex Prusias venit Romam cum filio Nicomede. is magno comitatu urbem ingressus ad forum a porta tribunalque Q. Cassii praetoris perrexit; concursuque undique facto deos, qui urbem Romam incolerent, senatumque et populum Romanum salutatum se dixit venisse, et gratulatum, quod Persea Gentiumque reges vicissent, Macedonibusque et Illyriis in dicionem redactis auxissent imperium. cum praetor senatum ei, si velit, eo die daturum dixisset, biduum petiit, quo templa deum urbemque et hospites amicosque viseret. datus qui circumduceret eum, L. Cornelius Scipio quaestor, qui et Capuam ei obviam missus fuerat; et aedes, quae ipsum comitesque eius benigne reciperent, conductae. tertio post die senatum adiit; gratulatus victoriam est; merita sua in eo bello commemoravit; petiit, ut votum sibi solvere, Romae in Capitolio decem maiores hostias et Praeneste unam Fortunae, liceret: ea vota pro victoria populi Romani esse. et ut societas secum renovaretur; agerque sibi de rege Antiocho captus, quem nulli datum a populo Romano Galli possiderent, daretur. filium postremo Nicomedem senatui commendavit. omnium qui in Macedonia imperatores fuerant favore est adiutus. itaque cetera quae petebat concessa: de agro responsum est legatos ad rem inspicendam missuros. si is ager populi Romani fuisset nec cuiquam datus esset, dignissimum eo dono Prusiam habituros esse: si autem Antiochi non fuisset, eo ne populi quidem Romani factum apparere; aut si datus Gallis esset, ignoscere Prusiam debere, si ex nullius iniuria quicquam ei datum vellet populus Romanus. ne cui detur quidem, gratum esse donum posse, quod eum qui det, ubi vellet, ablaturum esse sciat. facile Nicomedis commendationem accipere. quanta cura regum amicorum liberos tueatur populus Romanus, documento Ptolemaeum Aegypti regem esse. cum hoc responso Prusias est dimissus. munera ei ex ** sestertiis iussa dari, et vasorum

argenteorum pondo quinquaginta. et filio regis Nicomedi ex ea summa munera dari censuerunt, ex qua Masgabae filio regis Masinissae data essent; et ut victimae aliaeque, quae ad sacrificium pertinerent, seu Romae seu Praeneste immolare vellet, regi ex publico sicut magistratibus Romanis praeberentur; et ut ex classe, quae Brundisii esset, naves longae viginti adsignarentur, quibus uteretur, donec ad classem dono datam ei rex pervenisset; L. Cornelius Scipio ne ab eo abscederet, sumptumque ipsi et comitibus praeberet, donec navem conscendisset. mire laetum ea benignitate in se populi Romani regem fuisse ferunt: munera sibi ipsi emi non sisse, filium iussisse donum populi Romani accipere. haec de Prusia nostri scriptores. Polybius eum regem indignum maiestate nominis tanti tradit pileatum, capite raso, obviam ire legatis solitum, libertumque se populi Romani ferre, et ideo insignia ordinis eius gerere; Romae quoque, cum veniret in curiam, summisisse se, et osculo limen curiae contigisse, et deos servatores suos senatum appellasse, aliamque orationem non tam honorificam audientibus quam sibi deformem habuisse. moratus circa urbem triginta haud amplius dies in regnum est profectus ***. actumque in Asia bellum.

LIBRORUM XLVI—CXL EPITOMAE.

XLVI. Eumenes rex Romam venit; qui quia Macedonico bello medium egerat, ne aut hostis ludicatus videretur, si exclusus esset, aut liberatus crimine, si admitteretur, in commune lex lata est, ne cui regi Romam venire liceret. Claudius Marcellus consul Alpinos Gallos, C. Sulpicius Gallus consul Ligures subegit. legati Prusiae regis questi sunt de Eumene, quod fines suos popularetur, dixeruntque eum conspirasse cum Antiocho adversus populum Romanum. societas cum Rhodiis deprecantibus iuncta est. lustrum a censoribus conditum: censa sunt civium capita trecenta viginti septem milia viginti duo; princeps senatus lectus M. Aemilius Lepidus. Ptolemaeus Aegypti rex, pulsus regno a minore fratre, missis ad eum legatis in regnum restitutus est. Ariarathe, Cappadociae rege, mortuo filius eius Ariarathes regnum accepit, et amicitiam cum populo Romano per legatos renovavit. res praeterea adversus Ligures et Corsos et Lusitanos vario eventu gestas, et motus Syriae mortuo Antiocho, qui filium Antiochum puerum admodum

reliquerat, continet. hunc Antiochum puerum cum Lysia tutore Demetrius Seleuci filius, qui Romae obses fuerat, clam, quia non dimittebatur a Romanis, interemit; et ipse in regnum receptus, L. Aemilio Paulo, qui Persen vicerat, mortuo tanta eius abstinentia fuit, ut, cum ex Hispania et ex Macedonia immensas opes rettulisset, vix ex auctione eius redactum sit, unde uxori eius dos solveretur. Pomptinae paludes a Cornelio Cethego consule, cui ea provincia evenerat, siccatae, agerque ex illa factus.

XLVII. Cn. Tremellio tribuno plebis multa dicta est, quod cum M. Aemilio Lepido pontifice maximo iniuriose contenderat; sacrorumque quam magistratum ius potentius fuit. lex de ambitu lata, lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta triginta octo milia, trecenta quattuordecim; princeps senatus lectus Aemilius Lepidus. Inter Ptolemaeos fratres, qui dissidebant, foedus ictum, ut alter Aegypto alter Cyrenis regnaret. Ariarathes, Cappadociae rex, consilio Demetrii regis Syriae et viribus pulsus regno, a senatu restitutus est. missi a senatu qui inter Masinissam et Carthaginienses de agro iudicaret. C. Marcius consul adversus Dalmatas primum parum prospere, postea feliciter pugnavit; cum quibus bello configendi causa fuit, quod Illyrios, populi Romani socios, vastaverant; eandemque gentem Cornelius Nasica consul domuit. Q. Opimius consul Transalpinos Ligures, qui Massiliensium oppida Antipolim et Nicaeam vastabant, subegit. praeterea res in Hispania a compluribus parum prospere gestas continet. consules anno quingentesimo nonagesimo octavo ab urbe condita magistratum, peractis comitiis insequentisque anni consulibus creatis, Kal. Ian. inire coeperunt. mutandi comitia causa fuit quod Hispani rebellabant. legati ad disceptandum inter Carthaginienses et Masinissam missi nuntiaverunt vim navalis materiae se Carthagine deprehendisse, aliquot praetores a provinciae avaritiae nomine accusati damnati sunt.

XLVIII. Lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta viginti quattuor milia, semina tertii belli Punici referuntur. cum in finibus Carthaginiensium ingens Numidarum exercitus, duce Ariobarzane Syphacis nepote, diceretur esse, M. Porcius Cato suasit, ut Carthaginiensibus, cum Ariobarzanem specie contra Masinissam regem, sed re vera contra Romanos accitum in finibus haberent, bellum indiceretur. contradicente P. Cornelio Nasica placuit legatos mitti Carthaginem, qui specularentur, quid ageretur, castigato senatu Carthaginiensium, quod contra foedus et exercitum et navales materias haberent, pacem inter eos et Masinissam facere voluerunt, Masinissa agro, de quo lis erat, cedente. sed Gisco Hamilcaris filius, homo aeditiosus, qui tum in magistratu erat, cum senatus paritum se iudicio legatis dixisset, ita bellum adversus Romanos suadendo concitavit, ut legatos; quo minus violarentur, fuga explicuerit. id nuntiantes infestum iam senatum Carthaginiensibus infestorem fecerunt. M. Porcius Cato filii in praetura mortui funus tenuissimo, ut potuit — nam pauper erat —, sumptu fecit. Andriacus, qui se Persel filium, regis quondam Macedonae ingenti adseveratione mentiretur, Romam missus, M. Aemilius Lepidus, qui princeps senatus sextis iam censoribus erat lectus, antequam exspiraret, praecepit filiis, lecto se strato sine linteis, sine purpura efferrent; in reliquum funus ne plus quam aeris deciens consumerent: imaginum specie, non sumptibus nobilitari magnorum virorum funera solere, de veneficiis quaesitum. Publica et Licinia, nobiles feminae, quae viros suos consulares necasse insimulabantur, cognita causa, cum praetori pro se vades dedissent, cognatorum decreto necatae sunt. Galussa Masinissae filius denuntiavit Carthagini dilectus agi, classem comparari, et haud dubie bellum strui, cum Cato suaderet, ut lis bellum indiceretur, P. Cornelio Nasica dicente nihil temere faciendum placuit decem mitti legatos exploratum. L. Licinius Lucullus A. Postumius Albinus consules cum dilectum severe agerent, nec quemquam gratia dimitterent, ab tribunis plebis, qui pro amicis suis vacationem impetrare non poterant, in carcerem coniecti sunt. cum Hispanenses bellum parum prospere aliquoties gestum ita confudisset civitatem Romanam, ut ne ii quidem invenirentur, qui aut tribunatum exciperent aut legati

ire vellent, P. Cornelius Aemilianus processit, et excepturum se militiae genus quodcumque imperatum esset professus est; quo exemplo omnes ad studium militandi concitavit. L. Lucullus consul, cum M. Claudius Marcellus cui successerat, placasse omnes Celtiberiae populos videretur, Vaccaeos et Cantabros et alias adhuc incognitas nationes in Hispania subegit. ibi P. Cornelius Scipio Africanus Aemilianus, L. Pauli filius, Africanus nepos, sed adoptivus, provocatorem barbarum tribunus militum occidit; et in oppugnatione Intercitiae urbis malus etiam periculum adiit: nam murum primus transcendit. Ser. Sulpicius Galba praetor male adversus Lusitanos pugnavit. cum legati ex Africa cum oratoribus Carthaginiensium et Gulusa Masinissae filio redissent, dicerentque et exercitum se et classem Carthagine deprehendisse, perrogari sententias placuit. Catone et aliis principibus senatus suadentibus, ut in Africam confestim transportaretur exercitus, quod P. Cornelius Nasica dicebat nondum sibi iustam causam belli videri, placuit, ut bello abstinerent, si Carthaginienses classem exuasissent et exercitum dimisissent: sin minus, proximi consules de Punico bello referrent, cum locatum a censoribus theatrum exstrueretur, P. Cornello Nasica auctore tamquam inutile et nociturum publicis moribus ex senatus consulto destructum est, populusque aliquamdiu stans ludos spectavit. Carthaginienses cum adversus foedus bellum Masinissae intulissent, victi ab eo annos habente nonaginta duos, et sine pulamine mandere et gustare panem tantum solito, Insuper Romanum bellum meruerunt.

XLIX. Tertii Punici belli initium altero et sexcentesimo anno ab urbe condita, intra quintum annum quam erat coeptum, consummati. Inter M. Porcium Catonem et Scipionem Nasicam, quorum alter sapientissimus vir in civitate habebatur, alter optimus etiam a senatu iudicatus erat, diversis certatum sententis est Catone suadente bellum, et ut tolleretur deletereturque Carthago, Nasica dissuadente. placuit tamen, quod contra foedus naves haberent, quod exercitus extra fines duxissent, quod socio populi Romani et amico Masinissae arma intulissent, quod filium eius Gulusam, qui cum legatis Romanis erat, in oppidum non recepissent, bellum iis indic. priusquam ullae copiae in naves imponerentur, Uticenses legati Romam venerunt, se suaque omnia dedentes. ea legatio veluti omen grata patribus, acerba Carthaginiensibus fuit. Ludi Diti patri ad Terentum ex praecepto librorum Sibyllinorum facti, qui ante annum centesimum, primo Punico bello, quingentesimo et altero anno ab urbe condita, facti erant. legati triginta Romam venerunt, per quos se Carthaginienses dedebant, Catonis sententia devicit, ut in decreto perstaretur, et ut consules quam primum ad bellum proficiscerentur. qui ubi in Africam transierunt, acceptis quos imperaverant trecentis obsidibus, et armis omnibusque instrumentis bellicis, si qua Carthagine erant, tunc, cum ex auctoritate patrum iuberent ut in alium locum, dum a mari decem milia passuum, ne minus, remotum, oppidum facerent, indignitate rei ad bellandum Carthaginienses compulerunt. obsideri oppugnarique coepta est Carthago ab L. Marcio M. Manilio consulibus. in qua oppugnatione cum neglectos ab una parte muros duo tribuni temere cum cohortibus suis irrupissent et ab oppidanis graviter caederentur, a Scipione Africano expliciti sunt; per quem et castellum Romanorum, quod nocte expugnabant, paucis equitibus iuvantibus liberatum est. castrorumque, quae Carthaginienses omnibus copiis ab urbe pariter egressi oppugnabant, liberatorum is ipse praecipuam gloriam tulit. praeterea cum ab irrita oppugnatione Carthaginis consul — alter enim Romam ad comitia erat — exercitum duceret adversus Haedrubalem, qui cum altera manu iniquum saltum insiderat, suasis primo consuli, ne tam iniquo loco confingeret, victus deinde complurium, qui et prudentiae eius et virtuti invidabant, sententia et ipse saltum ingressus est. cum, sicut praedixerat, fusus fugatusque esset Romanus exercitus et duae cohortes ab hoste obsiderentur, cum exiguis equitum turmis in saltum reversus liberavit eas et incolas reduxit. quam virtutem eius et Cato, vir promptiore ad vituperandum lingua, in senatu sic prosecutus est, ut diceret reliquos, qui in Africa militarent, umbras militare, Scipionem vigere; et po

pulus Romanus eo favore complexus, ut comitiis plurimae eum tribus consulem scriberent, cum hoc per aetatem non liceret. cum L. Scribonius tribunus plebis rogationem promulgasset, ut Lusitani, qui in fidem populi Romani dediti a Ser. Galba in Galliam venissent, in libertatem restituerentur. M. Cato acerrime suavit, exstat oratio in Annalibus eius inclusa. Q. Fulvius Nobilior, et ipse ab eo in senatu laceratus, respondit pro Galba. ipse quoque Galba, cum se damari videret, complexus duos filios praetextatos et Sulpicii Galli filium, cuius tutor erat, ita miserabiliter pro se locutus est, ut rogatio antiquaretur. exstant tres orationes eius, duae adversus Libonem tribunum plebis rogationemque eius habitae de Lusitanis, una contra L. Corneliū Cethegum, in qua Lusitanos propter sese castra habentes caecos facietur, quod compertum habuerit equo atque homine suo ritu immolatis per speciem pacis adoriri exercitum suum in animo habuisse. Andricus quidam, ultimae sortis homo, Persel regis se filium ferens et mutato nomine Philippum vocatus, cum ab urbe Romana, quo illum Demetrius Syriae rex ob hoc ipsum mendacium miserat, clam profugisset, multis ad falsam eius fabulam, velut ad verum coeuntibus, contracto exercitu totam Macedoniam aut voluntate incontinentium aut armis occupavit. fabulam autem talem finxerat: ex pellice se et Persae rege ortum traditum educandum Cretensi cuidam esse, ut in belli casus, quod ille cum Romanis gereret, aliquod velut semen regiae stirpis exstaret. Adramyttel se educatum usque ad duodecimum annum aetatis, patrem eum esse credentem a quo educaretur, ignarum generis fulasse sui, adfecto deinde eo, cum prope ad ultimum vitae finem esset, detectam tandem ibi originem suam, falsaeque matri libellum datum signo Persel regis signatum, quem sibi traderet, cum ad puberem aetatem venisset; obtestationesque ultimas adiectas, ut res in occulto ad id tempus servaretur. pubescenti libellum tradidit, in quo relictis sibi duo thesauri a patre dicebantur. tum scienti mulierem subditum se esse, veram stirpem ignoranti, edidisse genus, atque obtestatam, ut prius quam manaret ad Eumenem res, regi Persae inimicum, excederet his locis, ne interficeretur. eo se exterritum, simul sperantem aliquod a Demetrio auxilium, in Syriam se contulisse, atque ibi primum, quis esset, palam expromere ausum.

L. Thessalia, cum et illam invadere armis atque occupare Pseudophilippus vellet, per legatos Romanorum auxiliis Achaeorum defensa est. Prusias rex Bithyniae, omnium humillimorum vitiorum, a Nicomede filio adhuvante Attalo rege Pergami occisus est, habebat alium filium, qui pro superiore ordine dentium enatum habuisse unum os continens dicitur, cum tres legatos ad pacem inter Nicomedem et Prusiam faciendam Romani misissent, et unus ex his multis cicatricibus sparsum caput haberet, alter pedibus aeger esset, tertius ingenio secors haberetur, dixit Cato eam legationem nec caput nec pedes nec cor habere. In Syria, quae eo tempore stirpe generis parem regi Macedonum, inertia socordiaque similem Prusiae regem habebat, lactente eo in ganea et lustris Ammonius regnabat, per quem et amici omnes regis et Laodice regina et Antigonus Demetrii filius occisi. Masinissa Numidiae rex maior nonaginta annis decessit, vir insignis. inter cetera opera iuvenilla, quae ad ultimum edidit, adeo etiam versus in senectatem viguit, ut post sextum et octogesimum annum filium genuerit, inter tres liberos eius, maximum natu Micipsam, Gulussam, Mastanabalem, qui etiam Graecis litteris eruditus erat, P. Scipio Aemilianus, cum commune eis pater regnum reliquisset et dividere eos arbitro Scipione iussisset, partes administrandi regni divisit. item Phamaeae Hilmilconi, praefecto equitum Carthaginiensium, viro forti et cuius praecipua opera Poeni utebantur, persuasit, ut ad Romanos cum equitatu suo transiret, ex tribus legatis, qui ad Masinissam missi fuerant, Claudius Marcellus coorta tempestate fluctibus obrutus est. Carthaginienses Hasdrubalem, Masinissae nepotem, quem praetorem habebant, hominem proditoris suspectum in curia occiderunt; quae suspicio inde emanavit, quod propinquus esset Gulussae Romanos auxilio iuvantis. P. Scipio Aemilianus cum aedilitatem peteret, consul a populo dictus, quoniam per annos consummum fieri non licebat, cum magno certamine suffragantis plebis, et repugnan-

tibus aliquamdiu patribus, legibus solutus et consul creatus est. M'. Manlius aliquot urbes circumpositas Carthagini expugnavit. Pseudophilippus in Macedonia, caeso cum exercitu P. Iuventio praetore, a Q. Caecilio victus captusque est, et recepta Macedonia.

Ll. Carthago in circuitu milia viginti tria passuum patens, magno labore obsessa et per partes capta est, primum a Mancino legato, deinde a Scipione consule, cui extra sortem Africa provincia data erat. Carthaginenses portu novo, quia vetus obstructus a Scipione erat, facto, et contracta clam exiguo tempore ampla classe infeliciter navali proelio pugnaverunt. Hasdrubalis quoque ducis eorum castra, ad Nepherim oppidum loco difficili sita, cum exercitu deleta sunt a Scipione, qui tandem urbem expugnavit septingentesimo anno quam erat condita. spoliorum maior pars Siculis, quibus ablata erant, reddita. ultimo urbis excidio, cum se Hasdrubal Scipioni dedidisset, uxor eius, quae paucis ante diebus de marito impetrare non potuerat, ut ad victorem transfugerent, in medium se flagrantis urbis incendium cum duobus liberis ex arce praecipitavit. Scipio exemplo patris sui naturalis Aemilii Pauli, qui Macedoniam vicerat, ludos fecit, transfugasque ac fugitivos bestialis oblect, belli Achaici semina referuntur haec, quod legati Romani ab Achaëis pulsati sint Corinthi, missi, ut eas civitates, quae sub ditione Philippi fuerant, ab Achaico concilio secernerent.

LII. Cum Achaëis, qui in auxilio Boeotos et Chalcidenses habebant, Q. Caecilius Metellus ad Thermopylas bello conflixit; quibus victis dux eorum Critolaus veneno sibi mortem conscivit. in cuius locum Diaeus, Achaici motus primus auctor, ab Achaëis dux creatus, ad Isthmon a L. Mummo consule victus est. qui omni Achaia in deditionem accepta Corinthon ex senatus consulto diruit, quia ibi legati Romani violati erant. Thebae quoque et Chalcis, quae auxilio fuerant, dirutae. ipse L. Mummius abstinentissimum virum egit; nec quicquam ex his opibus ornamentisque, quae praedives Corinthos habuit, in domum eius pervenit. Q. Caecilius Metellus de Andrisco triumphavit. P. Cornelius Scipio Africanus Aemilianus de Carthagine et de Hasdrubale. Viriathus in Hispania primum ex pastore venator, ex venatore latro, mox iusti quoque exercitus dux factus, totam Lusitaniam occupavit. C. Vetillius praetorem fuso eius exercitu cepit; post quem C. Plautius praetor nihilo felicior rem gessit. tantumque terroris is hostis intulit, ut adversus eum consulari opus esset et duce et exercitu. praeterea motus Syriae et bella inter reges gesta referuntur. Alexander, homo ignotus et incertae stirpis, occiso, sicut ante dictum est, Demetrio rege in Syria regnabat. hunc Demetrius Demetrii filius, qui a patre quondam ob incertos belli casus ablegatus Gnidon fuerat, contempta secordia inertiaeque eius, adiuvante Ptolemaeo Aegypti rege, cuius filiam Cleopatram in matrimonium acceperat, bello interemit. Ptolemaeus in caput graviter vulneratus, inter curationem, dum ossa medici terebrare contendunt, exspiravit; atque in locum eius frater minor Ptolemaeus, qui Cyrenis regnabat, successit. Demetrius ob crudelitatem, quam per tormenta in suos exercebat, a Diodoto quodam, uno ex subiectis, qui Alexandri filio puero admodum regnum adserebat, bello superatus Seleuceam fugiit. L. Mummius de Achaëis triumphavit, signa aerea marmoreaque et tabulas pictas in triumpho tulit.

LIII. Ap. Claudius consul Salassos, gentem Alpinam, domuit. alter Pseudophilippus in Macedonia a L. Tremellio quaestore cum exercitu caesus est. Q. Caecilius Metellus proconsul Celtiberos cecidit. a Q. Fabio proconsule pars magna Lusitaniae expugnatis aliquot urbibus recepta est. Acilius senator Graece res Romanas scribit.

LIV. Q. Pompeius consul in Hispania Terrestinos subegit. cum eisdem et Numantinis pacem a populo Romano infirmatam fecit. Iustrum a censoribus conditum est: censa civium capita trecenta viginti octo milia, quadringenta quadraginta duo. cum Macedonum legati conquestum de D. Iunio Siliano praetore venissent, quod acceptis pecuniis provinciam spoliasset, et senatus de querelis eorum vellet cognoscere, T. Manlius Torquatus, pater Silani, petit impetravitque, ut sibi cognitio mandaretur; et domi causa co-

gnita filium condemnavit abdicavitque, ac ne funeri quidem eius, cum sumptu vitam finisset, interfuit; sedensque domi potestatem consultantibus ex instituto fecit. Q. Fabius proconsul rebus in Hispania prospere gestis labem imposuit pace cum Viriatho aequis condicionibus facta. Viriathus a proditoribus consilio Servillii Caepionis interfectus est, et ab exercitu uso multum comploratus ac nobiliter sepultus, vir duxque magnus, et per quatuordecim annos, quibus cum Romanis bellum gessit, frequentius superior.

LV. P. Cornelio Nasica, cui cognomen Serapio fuit ab irridente Curiatio tribuno plebis impositum, et D. Iunio Bruto consulibus dilectum habentibus, in conspectu tirorum res saluberrimi exempli facta est: nam C. Matienus accusatus est apud tribunos plebis, quod exercitum in Hispania deseruisset, damnatusque sub furca diu virgis caesus est, et sestertio nummo venit. tribuni plebis quia non impetrarent, ut sibi denos, quos vellet, milites eximere liceret, consules in carcerem duci iusserunt. Iunius Brutus consul in Hispania his, qui sub Viriatho militaverant, agros et oppidum dedit, quod Valentia vocatum est. M. Popillius a Numantinis, cum quibus pacem factam senatus irritam fieri censuerat, cum exercitu fusus fugatusque est. C. Hostilio Mancino consule sacrificante pulli ex cavea evolaverunt; concedenti deinde navim, ut in Hispaniam proficisceretur, accidit vox „mane, Mancine“: quae auspicia tristia fuisse eventu probatum est. victus enim a Numantinis et castris exutus, cum spes nulla servandi exercitus esset, pacem cum eis fecit ignominiosam, quam ratam esse senatus vetuit. triginta milia Romanorum a Numantinorum milibus quattuor victi erant. D. Iunius Lusitaniam, triginta urbium expugnationibus usque ad occasum et Oceanum perdomuit; et cum fluvium Oblivionem transire nollent, ereptum signifero signum ipse transtulit, et sic ut transgrederentur persuasit. Alexandri filius, rex Syriae, decem annos admodum habens, a Diodoto, qui Tryphon cognominabatur, tutore suo, per fraudem occisus est corruptis medicis, qui eum calculi dolore consumi ad populum mentiti, dum secant, occiderunt.

LVI. D. Iunius Brutus in Hispania ulteriore feliciter adversus Gallaecos pugnavit. dissimili eventu M. Aemilius Lepidus proconsul adversus Vaccaeos rem gessit, clademque similem Numantinae passus est. ad exsolvendam Numantinae foederis religionem populum Mancinus, cum huius rei auctor fuisset, deditus Numantinis non est receptus. lustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta septemdecim milia, nongenta triginta tria. Fulvius Flaccus consul Vardaeos in Illyrico subegit. M. Cosconius praetor in Thracia cum Scordiscis prospere pugnavit. cum bellum Numantinum vitio ducum non sine pudore publico duraret, delatus est ultro Scipioni Africano a senatu populoque Romano consulatus; quem cum illi capere ob legem, quae vetabat quemquam iterum consulem fieri, non liceret, sicut priori consulatu, legibus solutus est. bellum servile in Sicilia ortum, cum opprimi a praetoribus non potuisset, C. Fulvio consuli mandatum est. huius belli initium fuit Eunus servus, natione Syrus; qui contracta agrestium servorum manu et solutis ergastulis iusti exercitus numerum implevit. Gleon quoque, alter servus, ad septuaginta milia servorum contraxit; et copias iunctis adversus populi Romani exercitum bellum saepe gesserunt.

LVII. Scipio Africanus Numantiam obsedit, et corruptum licentia luxuriaque exercitum ad severissimam militiae disciplinam revocavit. omnia deliciarum instrumenta recidit; duo milia scortorum a castris eiecit; militem quotidie in opere habuit, et triginta dierum frumentum ad septenos vallos ferre cogebat. aegre propter onus incedenti dicebat, „cum gladio te vallare scieris, vallum ferre desinito.“ alii scutum parum habiliter ferenti scutum amplius iusto ferre iussit: neque id se reprehendere, quando melius scuto quam gladio uteretur. quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus esset, vitibus, si extraneus, fustibus cecidit. iumenta omnia, ne exonerarent militem, vendidit. saepe adversus eruptiones hostium feliciter pugnavit. Vaccae obsessi, liberis coniugibusque trucidatis, ipsi se interemerunt. Scipio amplissima munera missa sibi ab Antiocho rege Syriae, cum celare aliis imperatoribus regum munera mos esset, pro tribunali accepturum se esse

dixit, eaque omnia referre quaestorem in publicas tabulas iussit: ex his se viris fortibus dona daturum. cum undique Numantiam obsidione clausisset et obsessos fame videret urgeri, hostes, qui pabulatum exierant, vetuit occidi, quod diceret velocius eos assumpturos frumenti quod haberent, si plures fuissent.

LVIII. TI. Sempronius Gracchus tribunus plebis cum legem agrariam ferret adversus voluntatem senatus et equestris ordinis, ne quis ex publico agro plus quam mille iugera possideret, in eum furor emersit, ut M. Octavio collegae causam diversae partis defendenti potestatem lege lata abrogaret, seque et C. Gracchum fratrem et Ap. Claudium socerum triumviros ad dividendum agrum crearet. promulgavit et aliam legem agrariam, qua sibi latius agrum patefaceret, ut iidem triumviri iudicarent, qua publicus ager, qua privatus esset. deinde cum minus agri esset quam quod dividi posset sine offensa etiam plebis, quoniam eos ad cupiditatem amplum modum sperandi incitaverat, legem se promulgaturum ostendit, ut his, qui Semproniam lege agrum accipere deberent, pecunia quae regis Attali fuisset divideretur. heredem autem populum Romanum reliquerat Attalus, rex Pergami, Eumenis filius. tot indignitatis commotus graviter senatus, ante omnes T. Annius consularis, qui cum in senatu in Gracchum perorasset, raptus ab eo ad populum delatusque plebi, rursus in eum pro rostris conlationatus est. cum iterum tribunus plebis creari vellet Gracchus, auctore P. Cornelio Nasica in Capitolio ab optimatibus occisus est, ictus primum fragmentis subselliorum, et inter alios, qui in eadem seditione occisi erant, insepultus in flumen profectus. res praeterea in Sicilia vario eventu adversus fugitivos gestas continet.

LIX. Numantini fame coacti ipsi se per vicem tradentes trucidaverunt, captam urbem Scipio Africanus delevit et de ea triumphavit, quarto decimo anno post Carthaginem deletam. P. Rupilius consul in Sicilia cum fugitivis debellavit. Aristonicus regis Eumenis filius Asiam occupavit, cum testamento Attali regis legata populo Romano libera esse deberet. adversus eum P. Licinius Crassus consul, cum idem pontifex maximus esset, quod nunquam antea factum erat, extra Italiam profectus, proelio victus et occisus est. M. Perperna consul victum Aristonicum in deditionem accepit. Q. Pompeius et Q. Metellus, tunc primum utrique ex plebe facti censores, lustrum condiderunt: censa sunt civium capita trecenta septemdecim milia, octingenta viginti tria, praeter pupillos et viduas. Q. Metellus censor censuit, ut cogerentur omnes ducere uxores liberorum creandorum causa. exstat oratio eius, quam Augustus Caesar, cum de maritandis ordinibus ageret, velut in haec tempora scriptam in senatu recitavit. C. Atinius Labeo tribunus plebis Q. Metellum censorem, a quo in senatu legendo praeteritus erat, de saxo delci iussit; quod ne fieret, ceteri tribuni plebis auxilio fuerunt. cum Carbo tribunus plebis rogationem tulisset, ut eundem tribunum plebi, quoties vellet, creare liceret, rogationem eius P. Africanus gravissima oratione dissuasit; in qua dixit TI. Gracchum iure caesum videri. C. Gracchus contra suasit rogationem: sed Scipio tenuit. bella inter Antiochum Syriae et Phraetum Parthorum regem gesta, nec magis quaelatae res Aegypti referuntur. Ptolemaeus Euergetes cognominatus, ob nimiam crudelitatem suis invidus, incensa a populo regia clam Cyprum profugit; et cum sorori eius Cleopatrae, quam filia eius virgine per vim compressa atque in matrimonium ducta repudiaverat, regnum a populo datum esset, infensus filium quem ex illa habebat Cyprum occidit, caputque eius et manus et pedes matri misit. seditiones a triumviris Fulvio Flacco et C. Graccho et C. Papirio Carbone agro dividendo creatis excitatae; quibus cum P. Scipio Africanus adversaretur, fortisque ac validus de die domum se recepisset, mortuus in cubiculo inventus est. suspecta fuit, tamquam ei venenum dedisset, Semproniam uxor, hinc maxime, quod soror esset Gracchorum, cum quibus simultas Africano fuerat. de morte tamen eius nulla quaestio acta. eo defuncto seditiones triumvirales acris exarserunt. C. Sempronius consul adversus Iapydas primo rem male gessit, mox victoria cladem acceptam emendavit virtute D. Iunii Bruti, eius qui Lusitaniam subegerat.

LX. L. Aurelius consul rebellantes Sardos subegit. Fulvius Flaccus primus Transalpinos Ligures domuit bello, missus in auxilium Massiliensibus adversus Saluvios Gallos, qui fines Massiliensium propulabantur. L. Optimus praetor Fregellanos, qui defecerant, in deditionem accepit, Fregellas diruit. pestilentia in Africa ab ingenti locustarum multitudine et deinde neccatarum strage fuisse traditur. Iustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta nonaginta milia septingenta triginta sex. C. Gracchus, Tiberii frater, tribunus plebis, eloquentior quam frater, perniciosas aliquot leges tulit, inter quas frumentariam, ut senis et triente frumentum plebi daretur; alteram legem agrariam, quam et frater elus tulerat; tertiam, qua equestrem ordinem, tunc cum senatu consentientem, corrumpere, ut sexcenti ex equitibus in curiam sublegerentur, et quia illis temporibus trecenti tantum senatores erant, sexcenti equites trecentis senatoribus amiserentur, id est, ut equester ordo bis tantum virum in senatu haberet. et continuato in alterum annum tribunatu, legibus agrariis latis effecit, ut complures coloniae in Italia deducerentur, et una in solo diruta Carthagina; quo ipse triumphans creatus coloniam deduxit. praeterea res a Q. Metello consule adversus Ballares gestas continet; quas Graeci Gymnesias appellant, quia aetatem nudi exigunt. Ballares a teli missu appellati, aut a Baleo Herculis comite, ibi relicto cum Hercules ad Geryonem navigaret. motus quoque Syriae referuntur, in quibus Cleopatra Demetrium virum suum et Seleucum filium, indignata, quod occiso patre eius a se iniussu suae diadema sumpsisset, interemit.

LXI. C. Sextius proconsul victa Saluviorum gente coloniam Aquas Sextias condidit, ob aquarum copiam et calidis frigidisque fontibus, atque nomine suo ita appellatas. Cn. Domitius proconsul adversus Allobrogas ad oppidum Vindalium feliciter pugnavit; quibus bellum inferendi causa fuit, quod Tentomalius Saluviorum regem fugientem recepissent et omni ope iuvisset, quodque Aeduorum agros, sociorum populi Romani, vastassent. C. Gracchus seditiose tribunatu acto, cum Aventinum quoque armata multitudine occupasset, a L. Opimio consule ex senatus consulto vocato ad arma populo pulsus et occisus est, et cum eo Fulvius Flaccus consularis, socius eiusdem furoris. Q. Fabius Maximus consul, Pauli nepos, adversus Allobrogas et Bituitum Arvernorum regem feliciter pugnavit, ex Bituiti exercitu caesa milia hominum centum viginti. ipse rex cum ad satisfaciendum senatui Romam profectus esset, Albam custodiendus datus est, quia contra pacem videbatur, ut in Galliam remitteretur, decretum quoque est, ut Congenatus filius eius comprehensus Romam mitteretur. Allobroges in deditionem accepti. L. Opimius accusatus apud populum a Q. Decio tribuno plebis, quod indemnatos cives in carcerem coniecisset, absolutus est.

LXII. Q. Marcius consul Stoenos, gentem Alpinam, expugnavit. Micipsa Numidiae rex mortuus regnum tribus filiis reliquit, Adherbali, Hiempsali et Iugurthae, fratris filio, quem adoptaverat. L. Caecilius Metellus Dalmatas subegit. Iugurtha Hiempsalem fratrem petiit bello, quem victum occidit; Adherbalem regno expulit. is a senatu restitutus est. L. Caecilius Metellus Cn. Domitius Ahenobarbus censores duos et triginta senatu moverunt, praeterea motus Syriae regumque continet.

LXIII. Cato Porcius consul in Thracia male adversus Scordiscos pugnavit. Iustrum a censoribus conditum est: censa sunt civium capita trecenta nonaginta quattuor milia, trecenta triginta sex. Aemilia, Licinia, Marcia, virgines Vestales, incesti damnatae sunt; idque incestum quem ad modum et commissum et deprehensum et iudicatum sit, refertur. Cimbri, gens vaga, populabundi in Illyricum venerunt; ab iis Papirius Carbo consul cum exercitu fusus est. Livius Drusus consul adversus Scordiscos, gentem a Gallis oriundam, in Thracia feliciter pugnavit.

LXIV. Adherbal bello petitus a Iugurtha et in oppido Cirta obsessus contra denuntiationem senatus ab eo occisus est, ob hoc ipsi Iugurthae bellum indictum; idque Calpurnius Bestia consul gerere iussus pacem cum Iugurtha iniussu populi et senatus fecit. Iugurtha fide publica evocatus ad

indicandos auctores consiliorum suorum, quod multos in senatu pecunia corruisse dicebatur, Romam venit; et propter caedem admissam in regnum quandam nomine Massivam, qui regnum eius populo Romano invidi adfectabat, Romae interfectum, cum periclitaretur causam capitis dicere, clam profugit, et cedens urbe fertur dixisse „o urbem venalem, et cito perituram, si emptorem invenerit!“ A. Postumius legatus infeliciter proelio adversus Iugurtham gesto pacem quoque adiecit ignominiosam, quam non esse servandam senatus censuit.

LXV. Q. Caecilius Metellus consuli duobus proeliis Iugurtham fudit totamque Numidiam vastavit. M. Iunius Silanus consul adversus Cimbrum infeliciter pugnavit. legatis Cimbrorum sedem et agros, in quibus consistent, postulantibus senatus negavit. M. Minucius proconsul adversus Thraces prospere pugnavit. L. Cassius consul a Tigurinis Gallis, pago Helvetiorum, qui a civitate secesserant, in finibus Allobrogum cum exercitu caesus est. milites qui ex ea clade superaverant, obsidibus datis et dimidia rerum omnium parte, ut incolumes dimitterentur, cum hostibus pacti sunt.

LXVI. Iugurtha pulsus a C. Mario Numidia, cum auxilio Bocchi Maurorum regis adiutus esset, caesis proelio Bocchi quoque copiis, nolente Boccho bellum infeliciter susceptum diutius sustinere, victus ab eo et traditus Mario est; in qua re praecipua opera L. Cornelli Sulae, quaestoris Marii, fuit.

LXVII. M. Aurelius Scaurus, legatus consulis, a Cimbris suo exercitu captus est; et cum in consilium ab iis evocatus deterreret eos, ne Alpes transirent Italiam petaturi, eo quod diceret Romanos vinci non posse, a Bolorige ferociter iuvene occisus est. ab iisdem hostibus Cn. Manlius consul et Q. Servilius Caepio proconsul victi proelio castrisque binis exiti sunt; milium milia octoginta occisa, calorum et lixarum quadraginta, secundum Arausionem. Caepionis, cuius temeritate clades accepta erat, damnati bona publicata sunt, primi post regem Tarquinium, imperiumque ei abrogatum. in triumpho G. Marii ductus ante currum eius Iugurtha cum duobus filiis, et in carcere necatus est. Marius triumphali veste in senatum venit, quod nemo ante eum fecerat; ei que propter Cimbrici belli metum continuatus per complures annos magistratus est. iterum et tertium absens consul creatus, quartum consulatum dissimulanter captans consecutus est. Cn. Domitius pontifex maximus populi suffragio creatus est. Cimbrici vastatis omnibus, quae inter Rhodanum et Pyrenaeum sunt, per saltum in Hispaniam transgressi ibique multa loca populati, a Celtiberis fugati sunt; reversique in Galliam bellicosos se Teutonibus coniunxerunt.

LXVIII. M. Antonius praetor in Ciliciam maritimos praedones persecutus est. C. Marius consul summa vi oppugnata a Teutonibus et Ambronibus castra defendit, duobus deinde proeliis circa Aquas Sextilis eos hostes delevit, in quibus caesa traduntur hostium ducenta milia, capta nonaginta. Marius absens quintum consul creatus est. triumphum oblatum, donec et Cimbrum vinceret, distulit. Cimbrum repulso ab Alpibus fugatoque Q. Catulo proconsule, qui fauces Alpium obsederat et ad flumen Athesim castellum editum inaderat reliqueratque, cum virtute sua explicata fugientem proconsulem exercitumque consecuti in Italiam traieciissent, iunctis eiusdem Catuli et C. Marii exercitibus proelio victi sunt ab eis, in quo caesa traduntur hostium centum quadraginta milia, capta sexaginta. Marius totius civitatis consensu exceptus, pro duobus triumphis, qui offerebantur, uno contentus fuit. primores civitatis, qui aliquamdiu ut novo homini ad tantos honores evecto inviderant, conservatam ab eo rem publicam fitebantur. Publicios Malleolos matre occisa primus culeo insutus in mare praecipitatus est. ancilia cum strepitu mota esse, antequam Cimbricum bellum consummaretur, referuntur. bella praeterea inter Syriae reges gesta continet.

LXIX. L. Appuleius Saturninus adiuvante C. Mario, et per milites occiso A. Nonio competitori, tribunus plebis per vim creatus, non minus violenter tribunatum quam petierat gessit; et cum legem agrariam per vim tulisset, Metello Numidico, eo quod in eam non iuraverat, diem dixit; qui cum

a bonis civibus defenderetur, ne causa certaminum esset, in exilium voluntarium Rhodum profectus est, ibique legendo et audiendo magnos viros avocabatur. profecto C. Marius, seditionis auctor, qui sextum consulatum per tribus sparsa pecunia emerat, aqua et igni interdicti. Idem Appuleius Saturninus tribunus plebis C. Memmii candidatum consulatus, quem adversarium actionibus suis timebat, occidit. quibus rebus concitato senatu, in cuius causam et C. Marius, homo varii et mutabilis ingenii consiliique semper secundum fortunam, transierat, cum eum tueri minime posset, oppressus armis cum Glaucia praetore et aliis eiusdem furoris bello quodam interfectus est. Q. Caecilius Metellus ab exilio ingenti totius civitatis favore reductus est. M^r. Aquilius proconsul in Sicilia bellum servile excitatum confecit.

LXX. Cum M^r. Aquilius de pecuniis repetundis causam diceret, ipse iudices rogare noluit. M. Antonius, qui pro eo perorabat, tunicam a pectore eius discidit, ut honestas cicatrices ostenderet. Indubitanter absolutus est. Cicero eius rei solus auctor. T. Didius proconsul adversus Celtiberos feliciter pugnavit. Ptolemaeus Cyrenarum rex, cui cognomen Apion fuit, mortuus heredem populum Romanum reliquit, et eius regni civitates senatus liberas esse iussit. Ariobarzanes in regnum Cappadociae a L. Cornelio Sulla reductus est. Parthorum legati, a rege Arsace missi, venerunt ad Sullam, ut amicitiam populi Romani peterent. P. Rutilius, vir summae innocentiae, quoniam legatus Q. Mucii proconsulis a publicanorum iniuriis Asiam defenderat, invidus equestri ordini, penes quem iudicia erant, repetundarum damnatus in exilium missus est. C. Sentius praetor adversus Thracas infeliciter pugnavit. senatus cum impotentiam equestris ordinis in iudiciis exercendis ferre nollet, omni vi niti coepit, ut ad se iudicia transferrentur, sustinente causam eius M. Livio Draso tribuno plebis, qui ut vires sibi acquireret, perniciose spe largitionis plebem concitavit. praeterea motus Syriae regnumque continet.

LXXI. M. Livius Drusus tribunus plebis ut maioribus viribus senatus causam susceptam tueretur, socios et Italicos populos spe civitatis Romanae sollicitavit; hisque adjuvantibus per vim legibus agrariis frumentariisque latius, iudiciariam quoque pertulit, ut aequa parte iudicia penes senatum et equestrem ordinem essent. cum deinde promissa sociis civitas praestari non posset, irati Italici defectionem agitare coeperunt. eorum colitiones coniurationesque et orationes in conciliis principum referuntur. propter quae Livius Drusus invidus etiam senatui factus velut socialis belli auctor, incertum a quo, domi occisus est.

LXXII. Italici populi defecerunt Picentes, Vestini, Marsi, Peligni, Marucini, Samnites, Lucani, initio belli a Picentibus moto. Q. Servilius proconsul in oppido Asculo cum omnibus civibus Romanis, qui in eo oppido erant, occisus est. saga populus sumpsit. Ser. Galba a Lucanis comprehensus unius feminae opera, ad quam devertebatur, captivitate exemptus est. Aesernia et Alba coloniae ab Italicis obsessae sunt. auxilia deinde Latini nominis et externarum gentium missa populo Romano, et expeditiones in vicem expugnationesque urbium referuntur.

LXXIII. L. Iulius Caesar consul male adversus Samnites pugnavit. Nola colonia in potestatem Samnitum venit cum L. Postumio praetore, qui ab his interfectus est. complures populi ad hostes defecerunt. cum P. Rutilius consul parum prospere adversus Marsos pugnasset et in proelio cecidisset, C. Marius legatus eius meliorem eventum cum hostibus confixit. Ser. Sulpicius Pelignos proelio fudit. Q. Caepio legatus Rutili cum obsessus prospere in hostes erupisset et ob eum successum aequatum ei cum C. Mario esset imperium, temerarius factus et circumventus insidiis fuo exercitu cecidit. L. Iulius Caesar consul feliciter adversus Samnites pugnavit. ob eam victoriam saga Romae posita sunt. et ut varia belli fortuna esset, Aesernia colonia cum M. Marcello in potestatem Samnitum venit. sed C. Marius proelio Marsos fudit, Herio Asinio praetore Marrucinorum occiso. C. Caecilius in Gallia Transalpina Saluvios rebellantes vicit.

LXXIV. Cn. Pompeius Picentes proelio fudit et obsedit; propter quam

victoriam Romae praetextae et alia magistratuum insignia sumpta sunt. C. Marius cum Marsis dubio eventu pugnavit. libertini tum primum militare coeperunt. A. Plotius legatus Umbros, L. Porcius praetor Etruscos, cum uterque populus defecisset, proelio vicerunt. Nicomedes in Bithyniae, Ariobarzanes in Cappadociae regnum reducti sunt. Cn. Pompeius consul Marsos acie victi. cum aere alieno oppressa esset civitas, A. Semonius Asellio praetor, quoniam secundum debitores ius dicebat, ab iis qui fenerabantur in foro occisus est. praeterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesque continet.

LXXV. A. Postumius Albinus legatus [cum classi praeesset], infamiae crimine proditoris ab exercitu suo interfectus est. L. Cornelius Sulla legatus Samnites proelio vicit, et bina castra eorum expugnavit. Cn. Pompeius Vestinos in deditionem accepit. L. Porcius consul rebus prospere gestis fuscisque aliquoties Marsis, dum castra eorum expugnat, cecidit: ea res hostibus victoriam eius proelii dedit. Cosconius et Lucceius Samnites acie vicerunt, Marium Egnatium, nobilissimum hostium ducem, occiderunt, compluraque eorum oppida in deditionem acceperunt. L. Sulla Hirpinos domuit, Samnites pluribus proeliis fudit, aliquot populos recepit; quantisque raro quisquam alius ante consulatum rebus gestis, ad petitionem consulatus Romam est profectus.

LXXVI. A. Gabinus legatus rebus adversus Lucanos prospere gestis, et plurimis oppidis expugnatis, in obsidione castrorum hostilium cecidit. Sulpicius legatus Marrucinos cecidit, totamque eam regionem recepit. Cn. Pompeius proconsul Vestinos et Pellgnos in deditionem accepit. Marsi quoque, a L. Murena, et Caecilio Pio legatis aliquot proeliis fracti, petierunt pacem. Asculum a Cn. Pompeio captum est, caesis et a Mam. Aemilio legato Italici. Silo Pompeius dux Marsorum, auctor eius rei, in proelio cecidit. Ariobarzanes Cappadociae, Nicomedes Bithyniae regno a Mithridate Ponti rege pulsus sunt. praeterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesque continet.

LXXVII. Cum P. Sulpicius tribunus plebis auctore C. Mario perniciosas leges promulgasset, ut exsules revocarentur et novi cives libertinique in tribus distribuerentur, et ut C. Marius adversus Mithridatem Ponti regem dux crearetur, et adversantibus consulibus Q. Pompeio et L. Sullae vim intulisset, occiso Q. Pompeio consulis filio, genero Sullae, L. Sulla consul cum exercitu in urbem venit, et adversus factionem Sulpicii et Maril in ipsa urbe pugnavit, eamque expulit; ex qua duodecim a senatu hostes, inter quos C. Marius pater et filius, iudicati sunt. P. Sulpicius cum in quadam villa lateret, indicio servi sui retractus et occisus est. servus ut praemium promissum indicii haberet, manumissus, et ob scelus proditi domini de saxo deiectus est. C. Marius filius in Africam traiecit. C. Marius pater cum in paludibus Minturnensium lateret, extractus est ab oppidanis; et cum missus ad occidendum eum servus, natione Gallus, maiestate tanti viri perterritus recessisset, impositus publice in navim delatus est in Africam. L. Sulla civitatis statum ordinavit, exinde colonias deduxit. Q. Pompeius consul, ad accipiendum a Cn. Pompeio proconsule exercitum profectus, consilio eius occisus est. Mithridates, Ponti rex, Bithynia et Cappadocia occupatis et pulso Aquillio legato Phrygiam, provinciam populi Romani, cum ingenti exercitu intravit.

LXXVIII. Mithridates Asiam occupavit; Q. Oppium proconsulem, item Aquillium legatum, in vincula coniecit; lussuque eius, quidquid civium Romanorum in Asia fuit uno die trucidatum est. urbem Rhodum, quae sola in fide permanerat, oppugnavit, et aliquot proeliis navalibus victus recessit. Archelaus praefectus regis in Graecam cum exercitu venit, Athenas occupavit. praeterea trepidationem urbium insularumque, aliis ad Mithridatem alii ad populum Romanum civitates suas trahentibus, continet.

LXXIX. L. Cornelius Cinna cum perniciosas leges per vim ferret, pulsus urbe a Cn. Octavio collega cum sex tribunis plebis; imperioque ei abrogato, corruptum Ap. Claudii exercitum in potestatem suam redegit et bel-

lum urbi intulit arcesso C. Mario cum aliis exsulibus ex Africa; in quo bello duo fratres, alter ex Pompeii exercitu alter ex Cinnae, ignorantes concurrerunt, et cum victor spoliaret occisum, agnito fratre, ingenti lamentatione edita, rogo ei exstructo, ipse supra rogam se transfodit, et eodem igne consumptus est. et cum opprimi inter initia potuisset, Cn. Pompeii fraude, qui utramque partem fovendo vires Cinnae dedit nec nisi prodigatis optimatum rebus auxilium tulit, et consulis segnitia confirmati Cinna et Marius quattuor exercitibus, ex quibus duo Q. Sertorio et Carboni dati sunt, urbem circumdederunt. Ostiam coloniam Marius expugnavit et crudeliter diripuit.

LXXX. Italicis populis a senatu civitas data est. Samnites, qui soli arma recipiebant, Cinnae et Mario se coniunxerunt, ab iis Plautius cum exercitu caesus est. Cinna et Marius cum Carbone et Sertorio Ianiculum occupaverunt, et fugati ab Octavio consule recesserunt. Marius Antium et Aricium et Lanuvium colonias devastavit. cum nulla spes esset optimatum resistendi propter segnitiam et perfidiam et ducum et militum, qui corrupti aut pugnare nolebant aut in diversas partes transibant, Cinna et Marius in urbem recepti sunt; qui velut captam eam caedibus ac rapinis vastaverunt, Cn. Octavio consule occiso et omnibus adversae partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio eloquentissimo viro, C. et L. Caesare, quorum capita in rostris posita sunt, Crassus filius ab equitibus Fimbriae occisus. pater Crassus, ne quid indignum virtute sua pateretur, gladio se transfixit, et citra ulla comitia consules insequentem annum se ipsos renuntiaverunt; eodemque die, quo magistratum inerant, Marius Sex. Licinium senatorem de saxo delci fuisse, editisque plurimis sceleribus idibus Ianuarii decessit, vir cuius si examinentur cum virtutibus vitia, haud facile sit dictu, utrum bello melior an pace perniciosior fuerit. adeo, quam rem publicam armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis hostiliter evertit.

LXXXI. L. Sulla Athenas, quas Archelaus praefectus Mithridatis occupaverat, circumsedit et cum magno labore expugnavit, urbi libertatem et civibus quae habuerant reddidit. Magnesia, quae sola in Asia civitas in fide manserat, summa virtute adversus Mithridatem defensa est. praeterea Thracum in Macedonia continet gesta.

LXXXII. Sulla copias regis, quae Macedonia occupata in Thessaliam venerant, proelio vicit caesis hostium centum milibus et castris quoque expugnat, renovato deinde bello iterum exercitum regis fudit ac delevit. Archelaus cum classe regia Sullae se tradidit. L. Valerius Flaccus consul, collega Cinnae, missus, ut Sullae succederet, propter avaritiam invisus exercitui suo a C. Fimbria legato ipsius, ultimae audaciae homine, occisus est, et imperium ad Fimbriam translatum, praeterea expugnatae in Asia urbes a Mithridate, et crudeliter direpta provincia, incursiones Thracum in Macedoniam referuntur.

LXXXIII. Flavius Fimbria in Asia fuis proelio aliquot praefectis Mithridatis urbem Pergamum cepit, obsessumque regem non multum absuit quin caperet. urbem illam, quae se potestate Sullae reservabat, expugnavit ac delevit, et magnam partem Asiae recepit. Sulla compluribus proeliis Thracas cecidit, cum L. Cinna et Cn. Papirius Carbo ab se ipsis consules per biennium creati bellum contra Sullam pararent, effectum est per L. Valerium Flaccum principem senatus, qui orationem in senatu habuit, et per eos qui concordiae studebant, ut legati ad Sullam de pace mitterentur. Cinna ab exercitu suo, quem invitum cogebat naves conscendere et adversus Sullam proficisci, interfectus est. consulatum Carbo solus gessit. Sulla cum in Asiam traiecisset, pacem cum Mithridate fecit, ita ut is cederet provinciis Asia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria desertus ab exercitu, qui ad Sullam transierat, ipse se percussit; impetravitque a servo suo, praebens cervicem, ut se occideret.

LXXXIV. Sulla legatis, qui a senatu missi erant, futurum se in potestate senatus respondit, si cives, qui pulsati a Cinna ad se confugerant, restituerentur. quae condicio cum iusta senatui videretur, per Carbonem factionemque eius cui bellum videbatur utilius, ne conveniret effectum est. Idem

Carbo cum ab omnibus oppidis Italiae colonisque obsides exigere vellet, ut fidem eorum contra Sullam obligaret, consensu senatus prohibitus est. novis civibus senatus consulto suffragium datum est. Q. Metellus Pius, qui partem optimatum secutus erat, cum in Africa bellum moliretur, a C. Fabio praetore pulsus est; senatusque consultum per factionem Carbonis et Marianarum partium factum est, ut omnes ubique exercitus dimitterentur. libertini in quinque et triginta tribus distributi sunt. praeterea belli apparatus, quod contra Sullam excitabatur, continet.

LXXXV. Sulla in Italiam cum exercitu traiecit, missisque legatis qui de pace agerent, a consule C. Norbano violatis, eundem Norbanum proelio vicit. et cum L. Scipionis, alterius consulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem iungeret, nec potuerat, castra oppugnaturus esset, universus exercitus consulis sollicitatus per emissos a Sulla milites signa ad Sullam transtulit. Scipio cum occidi posset, dimissus est. Cn. Pompeius, Cn. Pompei filius eius qui Asculum ceperat, conscripto voluntariorum exercitu cum tribus legionibus ad Sullam venerat; ad quem se nobilitas omnis conferebat, ita ut deserta urbe ad castra veniretur. praeterea expeditiones per totam Italiam utriusque partis ducum referuntur.

LXXXVI. Cum C. Marius C. Marii filius consul ante annos [viginti] per vim creatus esset, C. Fabius in Africa propter crudelitatem et avaritiam in praetorio suo vivus exustus est. L. Philippus legatus Sullae Sardiniam, Q. Antonio praetore pulso et occiso, occupavit. Sulla cum Italicis populis, ne timeretur ab his velut erepturus civitatem et suffragii ius nuper datum, foedus percussit. idemque ex fiducia iam certae victoriae litigatores, a quibus adibatur, vadimonia Romam differre iussit, cum a parte diversa urbs adhuc teneretur. L. Damasippus praetor ex voluntate C. Marii consulis cum senatum contraxisset, omnem quae in urbe erat nobilitatem cruciavit; ex cuius numero Q. Mucius Scaevola pontifex maximus fugiens in vestibulo aedis Vestae occisus est. praeterea bellum a L. Murena adversus Mithridatem in Asia renovatum continet.

LXXXVII. Sulla C. Marium, exercitu eius fuso delectoque ad Sacripotum, in oppido Praeneste obsedit. urbem Romam ex inimicorum manibus recepit. Marium erumpere temptantem reppulit. praeterea res a legatis eius eadem ubique fortuna partium gestas continet.

LXXXVIII. Sulla Carbonem, exercitu eius fuso ad Clusium, ad Faventiam Fidentiamque caeso, Italia expulit; cum Samnitibus, qui soli ex Italicis populis nondum arma posuerant, iuxta urbem Romanam ante portam Collinam debellavit; recuperataque re publica pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta in nullo hominum fuit, iniquavit. octo milia deditorum in villa publica cruciavit; tabulam proscriptionis proposuit; urbem ac totam Italiam caedibus replevit, inter quas omnes Praenestinos inermes concidi iussit, Marium senatorii ordinis virum cruribus brachiisque fractis, auribus praeseectis et oculis effossis necavit. C. Marius Praeneste obsessus a Lucretio Ofella Sullanarum partium viro, cum per cuniculum captaret evadere, saeptus ab exercitu mortem sibi conscivit. id est, in ipso cuniculo, cum sentiret se evadere non posse, cum Pontio Telesino fugae comite stricto utrimque gladio concurrir; quem cum occidisset, ipse saucius impetravit a servo, ut se occideret.

LXXXIX. M. Brutus a Cn. Papirio Carbone, qui Cossuram appulerat, missus nave piscatoria Lilybaeum, ut exploraret, an ibi Pompeius esset, et circumventus a navibus quas Pompeius miserat, in se mucrone verso ad transtrum navis obnixus corporis pondere incubuit. Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio a senatu missus Cn. Carbonem, qui dens muliebriter mortem tulit, captum occidit. Sulla dictator factus, quod nemo umquam fecerat, cum fascibus viginti quattuor processit. legibus novis rei publicae statum confirmavit, tribunorum plebis potestatem minuit, et omne ius legum ferendarum ademit, pontificum augurumque collegium ampliavit, ut essent quindecim; senatum ex equestri ordine supplevit; proscriptionum liberis ius petendorum honorum eripuit, et bona eorum vendidit, ex quibus plurima primo

rapuit. redactum est sestertium ter milies quingentis. Q. Lucretium O'el iam, consulatum adversus voluntatem suam petere ausum, iussit occidi in foro; et cum hoc indignè ferret populus Romanus, contione advocata se fuisse dixit. Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proscriptum et Hiarbam regem Numidiae, bellum molientes, victos occidit; et quattuor et viginti annos natus, adhuc eques Romanus, quod nulli configerat, ex Africa triumphavit. C. Norbanus consularis proscriptus in urbe Rhodo cum comprehenderetur, ipse se occidit. Mutilus, unus ex proscriptis, clam capite adoperto ad posticas aedes Bastiae uxoris cum accessisset, admissus non est, quia illum proscriptum diceret; itaque se transfodit et sanguine suo fores uxoris respercit. Sulla Nolam a Samnitibus recepit, viginti septem legiones in agros captos deduxit, et eos illis divisit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obsessum in deditionem accepit. Mitylenae quoque in Asia, quae sola urbs post victum Mithridatem arma retinebat, expugnatae dirutaeque sunt.

XC. Sulla decessit, honoresque ei a senatu habitus est, ut in campo Martio sepelliretur. M. Lepidus cum acta Sullae temptaret rescindere, bellum excitavit: a Q. Catulo collega Italia pulsus est, et in Sardinia frustra bellum molitus perlit. M. Brutus, qui Cisalpinam Galliam obtinebat, a Cn. Pompelo occisus est. Q. Sertorius proscriptus in ulteriore Hispania Ingens bellum excitavit. L. Manlius proconsul et L. Domitius legatus ab Hirtuleio quaestore proelio victi sunt. praeterea res a P. Servilio proconsole adversus Cilicas gestas continet.

XCI. Cn. Pompeius cum adhuc eques Romanus esset, cum imperio consulari adversus Sertorium missus est. Sertorius aliquot urbes expugnavit, plurimasque civitates in potestatem suam redegit. Ap. Claudius proconsul Thracas pluribus proeliis vicit. Q. Metellus proconsul L. Hirtuleium quaestorem Sertorii cum exercitu cecidit.

XCII. Cn. Pompeius dubio eventu cum Sertorio pugnavit, ita ut singula ex utraque parte cornua vicerint. Q. Metellus Sertorium et Perpernam cum duobus exercitibus proelio fudit; cuius victoriae partem cupiens ferre Pompeius parum prospere pugnavit. obsessus deinde Cluniae Sertorius adsiduis eruptionibus non leviora damna obsidentibus intulit, praeterea ab Curdone proconsole in Thracia res gestas adversus Dardanos, et Q. Sertorii multa crudelia in suos facta continet, qui plurimos ex amicis et secum proscriptis crimine proditoris insimulatos occidit.

XCIII. P. Servilius proconsul in Cilicia Isauros domuit, et aliquot urbes piratarum expugnavit. Nicomedes Bithyniae rex moriens populum Romanum fecit heredem, regnumque eius in provinciae formam redactum est. Mithridates foedere cum Sertorioicto bellum populo Romano intulit. apparatus deinde regiarum copiarum pedestrium navaliumque, et occupata Bithynia, M. Aurelius Cotta consul ad Chalcedonem proelio a rege victus, resque a Pompeio et Metello adversus Sertorium gestae, qui omnibus belli [militiae] artibus par fuit, quos et ab obsidione Calagurris oppidi depulsos coegit diversas regiones petere, Metellum ulteriorem Hispaniam, Pompeium Galliam.

XCIV. L. Licinius Lucullus consul adversus Mithridatem equestribus proeliis feliciter pugnavit, et expeditiones aliquot prosperas fecit, poscentesque pugnam milites a seditione inhibuit. Delotarus Gallograeciae tetrarches praefectus Mithridatis bellum in Phrygia moventes cecidit, praeterea res a Cn. Pompelo in Hispania contra Sertorium prospere gestas continet.

XCV. C. Curio proconsul Dardanos in Thracia domuit. quattuor et septuaginta gladiatores Capuae ex ludo Lentuli profugerunt, et congregata servitiorum [ergastulorum] multitudo, Crizo et Spartaco ducibus bello excitato, Claudium Pulchrum legatum et P. Varinium praetorem proelio vicerunt. L. Lucullus pro consul ad Cyzicum urbem exercitum Mithridatis fame ferroque delevit; pulsumque Bithynia regem, variis belli ac naufragiorum casibus fractum, coegit in Pontum profugere.

XCVI. Q. Arrius praetor Crixum fugitivorum ducem cum viginti milibus hominum cecidit. Cn. Lentulus consul male adversus Spartacum pu-

gnavit. ab eodem L. Gellius consul et Q. Arrius praetor acie victi sunt. Sertorius a M. Antonio et M. Perperna et aliis confuratis in convivio interfectus est, octavo ducatus sui anno, magnus dux, et adversus duos imperatores, Pompeium et Metellum, ut frequentius victor, ad ultimum desertus et proditus. Imperium partium ad M. Perpernam translatus est; quem Cn. Pompeius victum captumque interfecit, ac recepit Hispanias decimo fere anno quam coeptum erat bellum. C. Cassius proconsul et Cn. Manlius praetor male adversus Spartacum pugnaverunt; idque bellum M. Crasso praetori mandatum est.

XCVII. M. Crassus praetor primum cum parte fugitivorum, quae ex Gallie Germanisque constabat, feliciter pugnavit, caesis hostium triginta quinque milibus et duce eorum Gannico. cum Spartaco deinde debellavit, caesis cum ipso sexaginta milibus. M. Antonius praetor bellum adversus Cretenses parum prospere gestum morte sua finivit. M. Lucullus proconsul Thracas subegit. L. Lucullus in Ponto adversus Mithridatem feliciter pugnavit, caesis hostium amplius quam sexaginta milibus. M. Crassus et Cn. Pompeius consules facti (sed Pompeius, antequam quaesturam gereret, ex equito Romano) tribuniciam potestatem restituerunt. iudicia quoque per L. Aurelium Cottam praetorem ad equites Romanos translata sunt. Mithridates desperatione rerum suarum coactus ad Tigranem Armeniae regem confugit.

XCVIII. Machares filius Mithridatis, Bospori rex, ab L. Lucullo in amicitiam receptus est. Cn. Lentulus et L. Gellius censores asperam censuram egerunt, quattuor et sexaginta senatu motis; a quibus lustrum condito censa sunt civium capita quadringenta quinquaginta milia. L. Metellus praetor in Sicilia adversus piratas prospere rem gessit. templum Iovis in Capitolio, quod incendio consumptum ac refectum erat, a Q. Catulo dedicatum est. L. Lucullus in Armenia Mithridatem et Tigranem et ingentes utriusque regis copias pluribus proeliis fudit. Q. Metellus proconsul bello adversus Cretenses mandato Cydoniam urbem obsedit. C. Triarius legatus Luculli adversus Mithridatem parum prospere pugnavit. Lucullum, ne persequeretur Mithridatem ac Tigranem summamque victoriae imponeret, seditio militum tenuit quia sequi volebant, id est, quia legiones Valerianae impleta a se stipendia dicentes Lucullum reliquerunt.

XCIX. Q. Metellus proconsul Gnosson et Lyctum et Cydoniam et alias plurimas urbes expugnavit. L. Roscius tribunus plebis legem tulit, ut equilibus Romanis in theatro quattuordecim gradus proximi assignarentur. Cn. Pompeius lege ad populum lata persequi piratas iussus, qui commercium annonae intercluserant, intra quadragesimum diem toto mari eos expulsi; belloque cum iis in Cilicia confecto, acceptis in deditionem piratis agros et urbes dedit. praeterea res gestas a Q. Metello adversus Cretenses continet, et epistolas Metelli et Cn. Pompeii in vicem missas. queriturque Metellus gloriam sibi rerum gestarum a Pompeio praeripi, qui in Cretam miserit legatum suum ad accipiendas urbium deditiones. Pompeius rationem reddit hoc se facere debuisse.

C. C. Manilius tribunus plebis magna indignatione nobilitatis legem tulit, ut Pompeio Mithridaticum bellum mandaretur, contio eius bona. Q. Metellus perdomitis Cretensibus liberae in id tempus insulae leges dedit. Cn. Pompeius ad gerendum bellum adversus Mithridatem profectus cum rege Parthorum Phraate amicitiam renovavit, equestri proelio Mithridatem vicit. praeterea bellum inter Phraatem Parthorum regem et Tigranem Armeniorum, ac deinde inter Tigranem filium patremque gestum, continet.

CI. Cn. Pompeius Mithridatem nocturno proelio victum coegit Bosporon profugere. Tigranem in deditionem accepit, eique adeptis Syria Phoenice Cilicia regnum Armeniae restituit. coniuratio eorum qui in petitione consulatus ambitus damnati erant, facta de interficiendis consulibus, oppressa est. Cn. Pompeius cum Mithridatem persequeretur, in ultimas ignotasque gentes penetravit; Iberos Albanosque, qui transitum non dabant, proelio vicit. praeterea fugam Mithridatis per Colchos Heniochosque, et res ab eo in Bosporo gestas continet.

CII. Cn. Pompeius in provinciae formam Pontum redegit. Pharnaces filius Mithridatis bellum patri intulit, ab eo Mithridates obsessus in regia cum veneno sumpto parum profecisset ad mortem, a milite Gallo nomine Bitonto, a quo ut adiuvaret se petierat, interfectus est. Cn. Pompeius Iudaeos subegit; fanum eorum in Hierosolyma, inviolatum ad id tempus, cepit. L. Catilina, his repulsam in petitione consulatus passus, cum Lentulo praetore et Cethego et pluribus aliis coniuravit de caede consulum et senatus, incendiis urbis et opprimenda re publica, exercitu quoque in Etruria comparato. ea coniuratio industria M. Tullii Ciceronis eruta est. Catilina urbe pulso de reliquis coniuratis supplicium sumptum est.

CIII. Catilina a C. Antonio proconsole cum exercitu caesus est. P. Clodius accusatus, quod in habitu muliebri in sacrum, in quod virum intrare nefas est, intrasset et uxorem maximi pontificis stuprasset, absolutus est. C. Pontinius praetor Allobrogas, qui rebellaverant, ad Solonem domuit. P. Clodius ad plebem transit. C. Caesar Lusitanos subegit; eoque consulatus candidato et captante rem publicam invadere conspiratio inter tres principes civitatis facta est, Cn. Pompeium, M. Crassum, C. Caesarem. leges agrariae a Caesare consule cum magna contentione, invito senatu et altero consule M. Bibulo, latae sunt. C. Antonius proconsul in Thracia parum prospere rem gessit. M. Cicero lege a P. Clodio tribuno plebis lata, quod indemnatos cives necavisset, in exilium missus est. Caesar in provinciam Galliam profectus Helvetios, gentem vagam, domuit, quae sedem quaerens per provinciam Caesaris Narbonem iter facere volebat. praeterea situm Galliarum continet. Pompeius de ** liberis Mithridatis, Tigrane et Tigranis filio triumphavit, Magnusque et tota contione consalutatus est.

CIV. Prima pars libri situm Germaniae moresque continet. C. Caesar cum adversus Germanos, qui Arlovisto duce in Galliam transcenderant, exercitum duceret, rogatus ab Aedujs et Sequanis, quorum ager possidebatur, trepidationem militum propter metum novorum hostium ortam adlocutione exercitus inhibuit, et victos proelio Germanos Gallia expulsi. M. Cicero Pompeio inter alios orante, et T. Annio Milone tribuno plebis agente, ingenti gaudio senatus ac totius Italiae ab exilio reductus est. Cn. Pompeio per quinquennium annonae cura mandata est. Caesar Ambianos, Suesiones, Veromanduos, Atrebatas, Belgarum populos, quorum ingens multitudo erat, proelio victos in deditonem accepit; ac deinde contra Nervios unam ex his civitatibus cum magno discrimine pugnavit, eamque gentem delevit, quae bellum gessit donec ex sexaginta milibus armatorum trecenti superessent, ex sexcentis senatoribus tres tantum evaderent. lege lata de redigenda in provinciae formam Cypro et publicanda pecunia regia, M. Catoni administratio eius rei mandata est. Ptolemaeus Aegypti rex, ob iniurias quas patiebantur, a suis regno pulsus Romam venit. C. Caesar Venetos, gentem Oceano iunctam, navali proelio vicit. praeterea res a legatis eius eadem fortuna gestas continet.

CV. Cum C. Catoni tribuni plebis intercessionibus comitia tollerentur, senatus vestem mutavit. M. Cato in petitione praeturae, praelato Vatinius, repulsam tulit. idem cum legem impediret, qua provinciae consulibus in quinquennium, Pompeio Hispaniae, Crasso Syria et Parthicum bellum dabantur, a C. Trebonio tribuno plebis, legis auctore, in vincula ductus est. A. Gabinius proconsul Ptolemaeum reduxit in regnum Aegypti, relecto Archelao, quem sibi regem acceverant. Caesar victis Germanis in Gallia caesisque Rhenum transcendit, et proximam partem Germaniae domuit; ac deinde Oceano in Britanniam, primo parum prospere tempestatibus adversis, traiecit, iterum felicius, magnaque multitudine hostium caesa aliquam partem insulae in potestatem redegit.

CVI. Iulia Caesaris filia, Pompeii uxor, decessit; honosque ei a populo habitus est, ut in campo Martio sepelliretur. Gallorum aliquot populi, Ambiorige duce Eburonum, defecerunt; a quibus Cotta et Titurius legati Caesaris circumventi insidijs, cum exercitu cui praeerant, caesi sunt, et cum aliarum quoque legionum castra oppugnata magno labore defensa essent,

interque ea quibus in Nervii praeerat Q. Cicero, ab ipso Caesare hostes proelio fusi sunt. M. Crassus bellum Parthis illaturus Euphratem fluvium transiit, victusque proelio, in quo et filius eius cecidit, cum reliquis exercitus in collem recepiisset, evocatus in colloquium ab hostibus velut de pace acturia, quorum dux erat Surenas, comprehensus, et ne quid vivus pateret, repugnans interfectus est.

CVII. C. Caesar Trevis in Gallia victis iterum in Germaniam transiit, nulloque ibi hoste invento reversus in Galliam Eburones et alias civitates, quae conspiraverant, vicit, et regem Ambiorigem in fuga persecutus est. P. Clodii a T. Annio Milone, candidato consulatus, Appia via ad Bovillas occisi corpus plebs in curia cremavit. cum seditiones inter candidatos consulatus Hypsaecum Scipionem et Milonem essent, qui armis ac vi contendebant, ad comprimendas eas Cn. Pompeius legatus a senatu consul tertium factus est, absens et solus, quod nulli alii umquam contigit. quaestione decreta de morte P. Clodii, Milo iudicio damnatus in exilium actus est. lex lata est, ut ratio absentis Caesaris in petitione consulatus haberetur invito et contradicente M. Catone. praeterea res gestas a C. Caesare adversus Gallos, qui prope universi Vercingetorige Arverno duce defeecerunt, et laboriosas obsidiones urbium continet, inter quas Avarici Biturigum et Gergoviae Arvernorum.

CVIII. C. Caesar Gallos ad Alesiam vicit, omnesque Galliae civitates, quae in armis fuerant, in deditionem accepit. C. Cassius, quaestor M. Crassi, Parthos, qui in Syriam transcederant, cecidit. in petitione consulatus M. Cato repulsam tulit, creatis consulibus Ser. Sulpicio M. Marcello. C. Caesar Bellovacos cum aliis Gallorum populis domuit. praeterea contentiones inter consules de successore C. Caesari mittendo, agente in senatu M. Marcello consule, ut Caesar ad petitionem consulatus veniret, cum is lege lata in tempus consulatus provincias obtinere deberet, resque a M. Bibulo in Syria gestas continet.

CIX. Causae civillum armorum et initia referuntur, contentionesque de successore C. Caesari mittendo, cum se dimissurum exercitus negaret, nisi a Pompeio dimitterentur. et C. Curionis tribuni plebis primum adversus Caesarem, deinde pro Caesare actiones continet, cum senatus consultum factum esset, ut successor Caesari mitteretur, M. Antonio et Q. Cassio tribunis plebis, quoniam intercessionibus id senatus consultum impediabant, urbe pulsus, mandatumque a senatu consulibus et Cn. Pompeio, ut viderent, ne quid res publica detrimenti caperet: C. Caesar bello inimicos persecuturus cum exercitu in Italiam venit; Cornificum cum L. Domitio et P. Lentulo cepit, eosque dimisit; Cn. Pompeium ceterosque partium eius Italia expulit.

CX. C. Caesar Massiliam, quae portas ipsi clauserat, obsedit, et relictis in obsidione urbis eius legatis C. Trebonio et D. Bruto, profectus in Hispaniam L. Afranium et M. Petreium legatos Cn. Pompeii cum septem legionibus ad Ilerdam in deditionem accepit, omnesque incolumes dimisit, Varrone quoque legato Pompeii cum exercitu in potestatem suam redacto. Gaditanis civitatem dedit. Massilienses duobus navalibus proeliis victi post longam obsidionem potestati Caesaris se permiserunt. C. Antonius legatus Caesaris male contra Pompeianos in Illyrico rebus gestis captus est; in quo bello Opitergini Transpadani, Caesaris auxiliares, rate sua ab hostium navibus clausa, potius quam in potestatem hostium venirent, inter se concurrentes occubuerunt. C. Curio, legatus Caesaris in Africa, cum prospere adversus Varum Pompeianarum partium duces pugnasset, a Iuba rege Mauritaniae cum exercitu caesus est. C. Caesar in Graeciam traiecit.

CXI. M. Coelius Rufus praetor, cum seditiones in urbe concitaret novarum tabularum spe plebe sollicitata, abrogato magistratu pulsus urbe Miloni exsul, qui fugitivorum exercitum contraxerat, se coniunxit. uterque, cum bellum molirentur, interfecti sunt. Cleopatra Aegypti regina a Ptolemaeo fratre regno pulsa est, propter Q. Cassii praetoris avaritiam crudelitatemque Cordubenses in Hispania cum duabus Varronianis legionibus a partibus Caesaris desciverunt. Cn. Pompeius ad Dyrrhachium obsessus a Caesare, et

praesidiis eius cum magna clade diversae partis expugnatis obsidione liberatus, translato in Thessaliam bello, apud Pharsallam acie victus est. Cicero in castris remansit, vir nihil minus quam ad bella natus; omnibusque adversarum partium, qui se potestati victoris permiserunt, Caesar ignovit.

CXII. Trepidatio victarum partium in diversas orbis terrarum partes et fuga referuntur. Cn. Pompeius cum Aegyptum petisset, iussu Ptolemaei regis pupilli, auctore Theodoto praeceptore, cuius apud regem magna erat auctoritas, et Pothino, occisus est ab Achilla, cui id facinus erat delegatum, in navicula, antequam in terram exiret. Cornelia uxor et Sex. Pompeius filius Cypron refugerunt. Caesar post tertium diem insecutus, cum ei Theodotus caput Pompeii et anulum obtulisset, offensus est et illacrimavit; nec sine periculo Alexandream tumultuantem intravit. Caesar dictator creatus Cleopatram in regnum Aegypti reduxit, et inferentem bellum iisdem auctoribus Ptolemaeum, quibus Pompeium interfecerat, cum magno suo discrimine vicit. Ptolemaeus dum fugit, in Nilo navicula subsegit. praeterea laboriosum M. Catonis in Africa per deserta cum legionibus iter, et bellum a Cn. Domitio adversus Pharnacem parum prospere gestum continet.

CXIII. Confirmatis in Africa Pompeianis partibus, imperium earum P. Scipioni delatum est Catone, cui ex aequo deferabatur imperium, cedente, et cum de diruenda urbe Utica propter favorem civitatis eius in Caesarem delibaretur, idque ne fieret M. Cato tenuisset, iuba suadente, ut dirueretur, tutela eius et custodia mandata est Catoni. Cn. Pompeius Magni filius in Hispania contractis viribus, quarum ducatum nec Afranius nec Petreius excipere volebant, bellum adversus Caesarem renovavit. Pharnaces Mithridatis filius, rex Ponti, sine ulla belli mora victus est, cum seditiones Romae a P. Dolabella tribuno plebis, legem ferente de novis tabulis, excitatae essent, et ex ea causa plebs tumultuaretur, inductis a M. Antonio magistro equitum in urbem militibus octingenti de plebe caesi sunt. Caesar veteranis cum seditione missionem postulantiibus dedit; et cum in Africam traiecisset, adversus copias Iubae regis cum discrimine magno pugnavit.

CXIV. Bellum in Syria Caecilius Bassus eques Romanus Pompeianarum partium excitavit relicto a legione Sex. Caesare, quae ad Bassum transierat, occisoque eo. Caesar Scipionem praetorem Afranium Iubamque vicit ad Thapsum castris eorum expugnatis. Cato audita re cum se percussisset Uticæ, et interveniente filio curaretur, inter ipsam curationem rescisso vulnere exspiravit, anno aetatis quadragesimo octavo. Petreius Iubam seque interfecit. P. Scipio in nave circumventus honestae mortis vocem quoque adiecit: quarentibus enim imperatorem hostibus dixit „imperator se bene habet.“ Faustus et Afranius occisi. Catonis filio venia data. Brutus legatus Caesaris in Gallia Bellovacos rebellantes proelio vicit.

CXV. Caesar quattuor triumphos duxit, ex Gallia, ex Aegypto, ex Ponto, ex Africa. epulum et omnis generis spectacula dedit. M. Marcello consulari, senatu rogante, reditum concessit; quo beneficio eius Marcellus frui non potuit, a Cn. Magio Cilone cliente suo Athenis occisus. recensum egit, quo censa sunt civium capita centum quinquaginta milia. profectus in Hispaniam adversus Cn. Pompeium, multis utrimque expeditionibus factis et aliquot urbibus expugnatis summam victoriam cum magno discrimine ad Mundam urbem consecutus est. Pompeius Sextus effugit.

CXVI. Caesar ex Hispania quintum triumphum egit, et cum plurimi maximeque honores ei a senatu decreti essent, inter quos ut pater patriae appellaretur et sacrosanctus ac dictator in perpetuum esset, invidiae causam adversus eum praestitere, et quod senatui deferenti hos honores, cum ante aedem Veneris Genetricis sederet, non adsurrexit, et quod a M. Antonio consule collega suo, inter Lupercos currente, diadema capiti suo impositum in sella reposuit et quod Epidio Marullo et Caesetio Flavo tribunis plebis invidiam ei tanquam regnum adfectanti moventibus potestas abrogata est. ex his causis conspiratione in eum facta, cuius capita fuerunt M. Brutus et C. Cassius et ex Caesaris partibus D. Brutus et C. Trebonius, in Pompeii curia occisus est viginti tribus vulneribus, occupatumque ab interfectoribus

eius Capitolium. oblivione deinde caedis eius a senatu decreta, obsidibus Antonii et Lepidi liberis acceptis coniurati a Capitolio descenderunt. testamento Caesaris heres ex parte dimidia institutus C. Octavius sororis nepos, et in nomen adoptatus est. Caesaris corpus cum in campum Martium ferretur, a plebe ante rostra crematum est. dictaturae honos in perpetuum sublati est. C. Amatius, humillimae sortis homo, qui se C. Marci filium ferebat, cum apud credulam plebem seditiones moveret, necatus est.

CXVII. C. Octavius Romam ex Epiro venit (eo enim illum Caesar praemiserat, bellum in Macedonia gesturus), omnibusque prosperis exceptis et nomen Caesaris sumpsit. in confusione rerum ac tumultu Lepidus pontificatum maximum intercepti. sed M. Antonius consul cum impotenter dominaretur, legemque de permutatione provinciarum per vim tulisset, et Caesarem quoque petentem, ut sibi adversus percussores avunculi adesset, magnis iniuriis adfecisset, Caesar et sibi et rei publicae vires adversum eum paraturus deductos in colonias veteranos excitavit. legiones quoque quarta et Martia signa ab Antonio ad Caesarem tulerunt. deinde et complures saevitia M. Antonii, passim in castris suis trucidantis qui suspecti erant, ad Caesarem desciverunt. D. Brutus, ut petenti Cisalpinam Galliam Antonio obsisteret, Mutinam cum exercitu occupavit. praeterea discursum utriusque partis virorum ad accipiendas provincias apparatusque belli continet.

CXVIII. M. Brutus in Graecia sub praetextu rei publicae et suscepti contra M. Antonium belli exercitum, cui Vatinius praeerat, cum provincia in potestatem suam redegit. C. Caesari, qui pro re publica arma sumpserat, propraetoris imperium a senatu datum est cum consularibus ornamentis adiectumque; ut senator esset. M. Antonius D. Brutum Mutinae obsedit; missique ad eum a senatu legati de pace parum ad eam componendam valuerunt. populus Romanus saga sumpsit. M. Brutus in Epiro C. Antonium praetorem cum exercitu potestati suae subiecit.

CXIX. C. Trebonius in Asia fraude P. Dolabellae occisus est. ob id facinus Dolabella a senatu hostis iudicatus est. cum Pansa consul male adversus Antonium pugnasset, A. Hirtius consul cum exercitu superveniens fuis M. Antonii copiis fortunam utriusque partis aequavit. victus deinde ab Hirtio et Caesare Antonius in Galliam confugit, et M. Lepidum cum legionibus, quae sub ipso erant, sibi iunxit; hostisque a senatu cum omnibus qui intra praesidia eius essent iudicatus est. A. Hirtius, qui post victoriam in ipsis hostium castris ceciderat, et C. Pansa e vulnere, quod in adverso proelio exceperat, defunctus, in campo Martio sepulti sunt. adversus C. Caesarem, qui solus e tribus ducibus supererat, parum gratus senatus fuit, qui D. Bruto obsidione Mutinensi a Caesare liberato honore triumphi decreto, Caesaris militumque eius mentionem non satis gratam habuit; ob quae C. Caesar, reconciliata per M. Lepidum cum M. Antonio gratia, Romam cum exercitu venit, et percussis adventu eius iis, qui in eum iniuri erant, cum annos novemdecim haberet, consul creatus est.

CXX. Caesar consul legem tulit de quaestione habenda in eos, quorum opera pater occisus esset; postulatique ea lege M. Brutus C. Cassius D. Brutus absentes damnati sunt. cum M. Antonio vires Asinius quoque Pollio et Munatius Plancus cum exercitibus suis adiuncti ampliassent, et D. Brutus, cui senatus ut persequeretur Antonium mandaverat, relictis a legionibus suis profugisset, iussu Antonii, in cuius potestatem venerat, a Capeno Sequano interfectus est. C. Caesar pacem cum Antonio et Lepido fecit, ita ut trevirii rei publicae constituendae per quinquennium essent ipse et Lepidus et Antonius, et ut suos quisque inimicos proscriberent; in qua proscriptione plurimi equites Romani, centum triginta senatorum nomina fuerunt, et inter eos L. Pauli fratris M. Lepidi, et L. Caesaris Antonii avunculi, et M. Ciceronis. huius occisi a Popillio legionario milite, cum haberet annos sexaginta tres, caput quoque cum dextra manu in rostris positum est. praeterea res a M. Bruto in Graecia gestas continet.

CXXI. C. Cassius, cui mandatum a senatu erat, ut Dolabellam hostem iudicatum bello persequeretur, auctoritate rei publicae adiutus Syriam cum

tribus exercitibus, qui in eadem provincia erant, in potestatem suam redegit, Dolabellam in urbe Laodicea obsessum mori coegit. M. quoque Brutus inuissus A. Antonius captus occisus est.

CXXII. M. Brutus adversus Thracas prospere rem gessit; omnibusque transmarinis provinciis exercitibusque in potestatem eius et C. Cassii redactis, celerunt Smyrnae uterque ad ordinanda belli futuri consilia. M. Messallae Poplicolam fratrem victum communi consilio condonavērunt.

CXXIII. Sex. Pompeius Magni filius, lectis ex Epiro proscriptis ac fugitivis, cum exercitu diu sine ulla loci cuiusquam possessione praedatus in mari, Messanam oppidum in Sicilia primum, deinde totam provinciam occupavit; occisoque A. Pompeio Bithynico praetore Q. Salvidienum legatum Caesaris navali proelio vicit, Caesar et Antonius cum exercitibus in Graeciam traiecerunt, bellum contra Brutum et Cassium gesturi. Q. Cornificius in Africa T. Sextium, Cassianarum partium ducem, proelio vicit.

CXXIV. C. Caesar et Antonius apud Philippas vario eventu adversus Brutum et Cassium pugnaverunt, ita ut dextra utrimque cornua viacerent, et castra quoque utrumque ab his qui vicerant expugnarentur. sed inaequalem fortunam partium mors Cassii fecit, qui cum in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fuscum ratus mortem sibi conscivit. altero deinde proelio victus M. Brutus et ipse vitam finivit, exorato Stratone fugae comite, ut sibi gladium adigeret. erat annorum aetatis circiter quadraginta; **inter quos Q. Hortensius occisus est.

CXXV. C. Caesar relicto trans mare Antonio, quae provinciae ex partitione imperii in potestatem eius cesserant, reversus in Italiam veteranis agros divisit, seditiones exercitus sui, quas corrupti a Fulvia M. Antonii uxore milites adversus imperatorem suum concitaverant, cum gravi periculo inhibuit. L. Antonius consul, M. Antonii frater, eadem Fulvia consiliante bellum Caesari intulit; receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis assignati erant, et M. Lepido, qui custodias urbis cum exercitu praerant, fuso, hostiliter in urbem irrupit.

CXXVI. Caesar cum esset annorum viginti trium, obsessum in oppido Perusia L. Antonium conatumque aliquoties erumpere et repulsum fame coegit in deditionem venire; ipsique et omnibus militibus eius ignovit, Perusiam diruit, redactisque in potestatem suam omnibus diversae partis exercitibus bellum citra ullum sanguinem confecit.

CXXVII. Parthi Labieno, qui Pompeianarum partium fuerat, duce in Syriam irruerunt, victoque Decidio Saxa M. Antonii legato totam eam provinciam occupaverunt, M. Antonius cum ad bellum adversus Caesarem gerendum paratus esset, uxore Fulvia amissa, quae concordiae ducum obstaret, pace facta cum Caesare sororem eius Octaviam in matrimonium duxit. Q. Salvidienum consilia nefaria adversus Caesarem molitum indicio suo protraxit, isque damnatus mortem sibi conscivit. P. Ventidius Antonii legatus Parthos proelio victos Syria expulsi, Labieno eorum duce occiso, cum vicinis Italiae hostis Sex. Pompeius Siciliam teneret et commercium annonae impediret, cum eo postulatam pacem Caesar et Antonius fecerunt, ita ut Siciliam provinciam haberet, praeterea motus Africae et bella ibi gesta continet.

CXXVIII. Cum Sex. Pompeius rursus latrocinis mare infestum redderet, nec pacem quam acceperat praestaret, Caesar necessario bello adversus eum suscepto, duobus navalibus proeliis dubio eventu pugnavit. P. Ventidius legatus M. Antonii Parthos in Syria vicit, regemque eorum occidit. Iudaei quoque a legatis Antonii subacti sunt, praeterea belli Siculi apparatus continet.

CXXIX. Adversus Sex. Pompeium vario eventu navalibus proeliis pugnatum est, ita ut ex duabus Caesaris classibus altera, cui Agrippa praerant, vinceret, altera, quam Caesar duxerat, deleta expositi in terram milites in magno periculo essent, victus deinde Pompeius in Siciliam profugit. M. Lepidus, qui ex Africa velut ad societatem belli contra Sex. Pompeium a Caesare gerendi traiecerat, cum bellum Caesari quoque inferret, relictus ab exercitu, abrogato triumviratus honore vitam impetravit. M. Agrippa navali corona a Caesare donatus est; qui honos nulli ante eum habitus erat.

CXXX. M. Antonius dum cum Cleopatra luxuriaretur, tarde Mediam ingressus bellum cum legionibus decem et octo et sexdecim milibus equitum Parthis intulit; et cum duabus legionibus amissis, nulla re prospere cedente retro rediret, insecutus subinde Parthis, et ingenti trepidatione et magno totius exercitus periculo in Armeniam reversus est, viginti et uno diebus trecenta milia fuga emensus, circa octo milia hominum tempestatibus amisit, tempestates quoque infestas super tam infelliciter susceptum Parthicum bellum culpa sua passus est, quia hiemare in Armenia nolebat, dum ad Cleopatram festinat.

CXXXI. Sex. Pompeius cum in fidem M. Antonii veniret, bellum adversus eum in Asia molliens, oppressus a legatis eius occisus est. Caesar seditionem veteranorum cum magna pernicie motam inhibuit; Iapydas et Dalmatas et Pannonios subegit. Antonius Artavasdem Armeniae regem, fide data perductum, in vincula conici iussit, regnumque Armeniae filio suo ex Cleopatra nato dedit, quam uxoris loco, iam pridem captus amore eius, habere coeperat.

CXXXII. Caesar in Illyrico Dalmatas domuit, cum M. Antonius ob amorem Cleopatrae, ex qua duos filios habebat, Philadelphum et Alexandrum, neque in urbem venire vellet neque finito triumviratus tempore imperium deponere, bellumque moliretur, quod urbi et Italiae inferret, ingentibus tam navalibus quam terrestribus copiis ob hoc contractis, remissoque Octaviae sorori Caesaris repudio, Caesar in Epirum cum exercitu traiecit, pugnae delinde navales et proelia equestria secunda Caesaris referuntur.

CXXXIII. M. Antonius ad Actium classe victus Alexandream profugit; obsessusque a Caesare in ultima rerum desperatione, praecipue occisae Cleopatrae falso rumore impulsus, se ipse interfecit. Caesar Alexandria in potestatem redacta, Cleopatra, ne in arbitrium victoris veniret, voluntaria morte defuncta, in urbem reversus tres triumphos egit, unum ex Illyrico, alterum ex Actiaca victoria, tertium de Cleopatra, imposito fine civilibus bellis altero et vigesimo anno. M. Lepidus Lepidi, qui triumphus fuerat, filius, coniuratione adversus Caesarem facta bellum molliens, oppressus et occisus est.

CXXXIV. Caesar rebus compositis, et omnibus provinciis in certam formam redactis Augustus quoque cognominatus est; et mensis Sextilis in honorem eius appellatus est, cum ille conventum Narbone ageret, census a tribus Gallis, quas Caesar pater vicerat, actus, bellum adversus Bastarnas et Moesos et alias gentes a M. Crasso gestum refertur.

CXXXV. Bellum a M. Crasso adversus Thracas et a Caesare adversus Hispanos gestum refertur, et Salassi, gens Alpina, perdomiti.

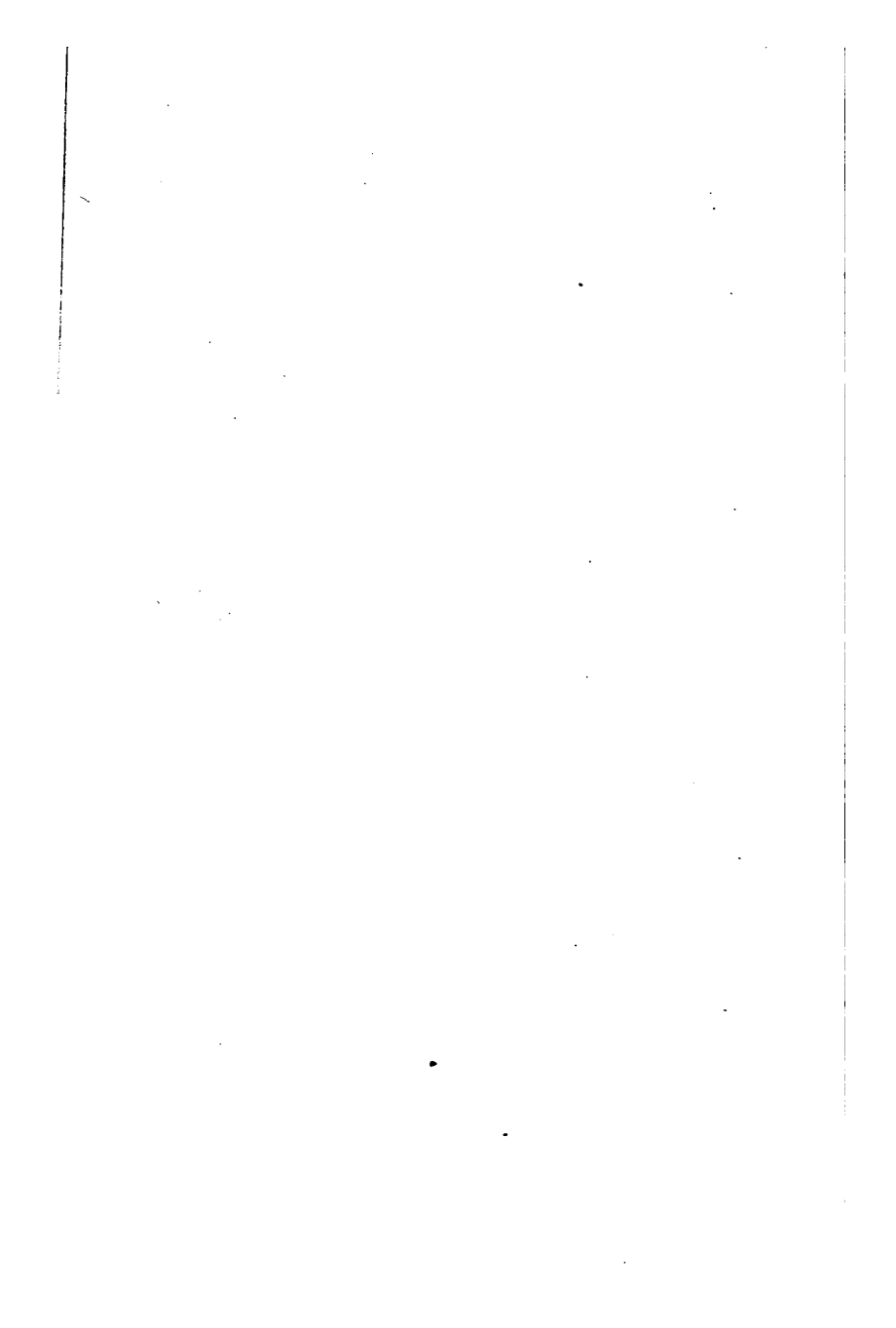
CXXXVI. Raetia a Ti. Nerone et Druso Caesaris privignis domita. Agrippa Caesaris gener mortuus, et a Druso census actus est.

CXXXVII. Civitates Germaniae cis Rhenum et trans Rhenum positae oppugnantur a Druso; et tumultus, qui ob censum exortus in Gallia erat, compositus; ara Caesari ad confluentem Araris et Rhodani dedicata, sacerdote creato C. Iulio Vercundari Dubio Aeduo.

CXXXVIII. Thraces domiti a L. Pisone; Item Cherusci Tencteri Chattii aliaeque Germanorum trans Rhenum gentes subactae a Druso referuntur. Octavia soror Augusti defuncta, antea amasso filio M. Marcello; cuius monumenta sunt theatrum et porticus nomine eius dedicata.

CXXXIX. Bellum adversus Transrhenanas gentes a Druso gestum refertur, in quo inter primores pugnaverunt Senectius et Aeneius tribuni, ex civitate Nerviorum. Dalmatas et Pannonios Nero frater Drusi subegit, pax cum Parthis facta est, signis a rege eorum, quae sub Crasso et postea sub Antonio capta erant, redditis.

CXL. Bellum adversus Germanorum trans Rhenum civitates gestum a Druso refertur. ipse ex fractura equo super crus eius collapsus tricesimo die quam id acciderat mortuus est. corpus a Nerone fratre, qui nuntio valetudinis evocatus raptim accurrerat, Romam pervectum et in C. Iulii tumulo conditum, laudatus est a Caesare Augusto vitrico, et supremis eius plures honores additi.

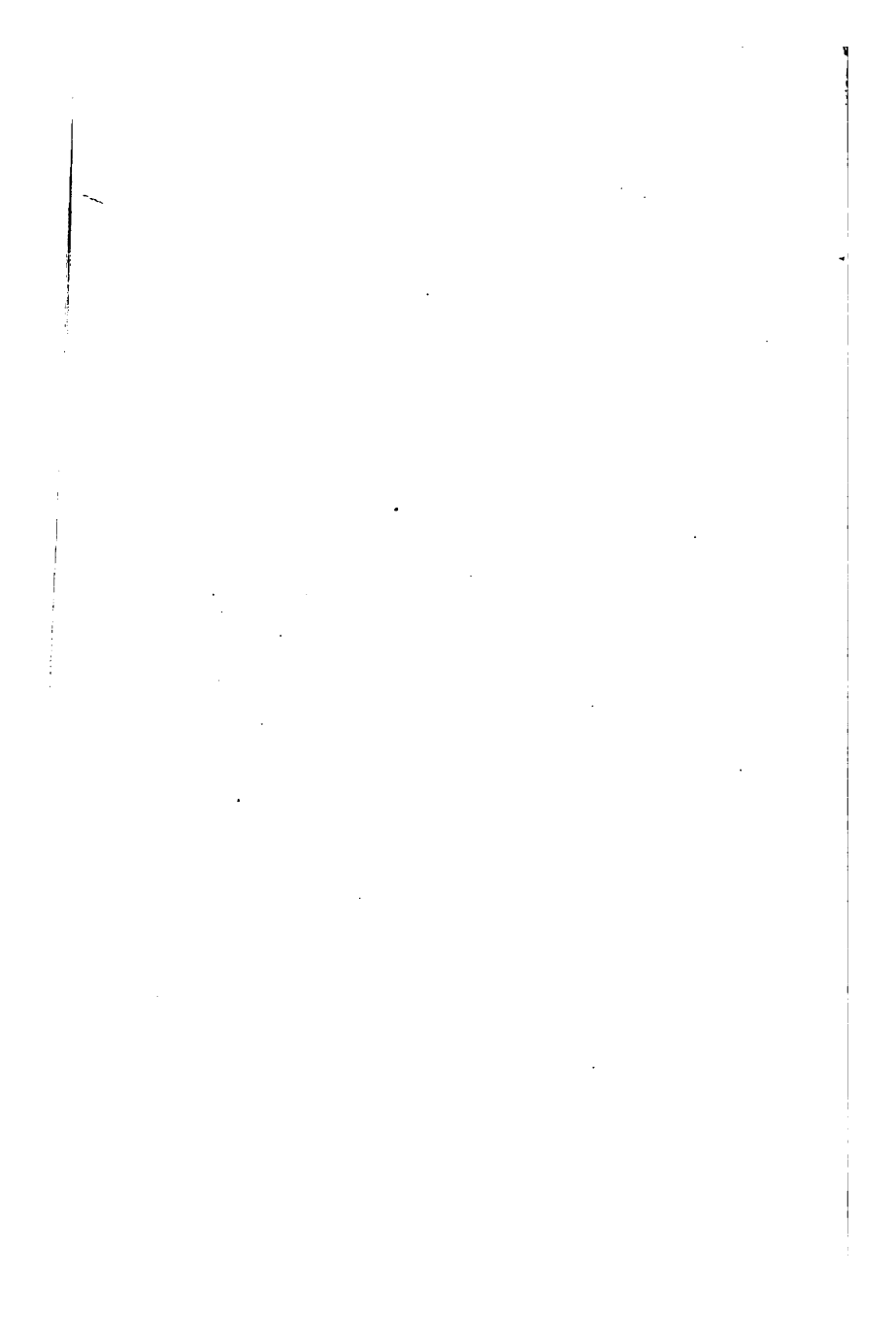
TITI LIVI
AB URBE CONDITA
LIBRI.

RECOGNOVIT
WILH. WEISSENBORN.

PARS VI.
FRAGMENTA ET INDEX.

LIPSIAE
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI.
MDCCCLXXIV.

PRAEFATIO.

In edendis T. Livii fragmentis eam rationem secutus sum, ut rependa curarem ea, quae a prioribus editoribus sunt collecta citatis autoribus qui ea vel servarunt vel explicaverunt, nova non adderem nisi pauca quae Livii esse constaret, alia quae fortasse recipienda cuipiam videntur, excluderem. Quamquam enim dubitari non potest, quin Orosius sua magnam partem e Livio hauserit — cf. Theod. de Moerner de Orosii vita eiusque historiarum libris septem adversus paganos disputationem p. 104 sqq. et Ottonis commentationem, analibus Marburgensibus a. 1850 n. 41 sqq. insertam — tamen cum vix discerni queat, quae inde petiverit, quaeque non mutata in suos libros receperit, aut omnia fere erant admittenda aut ea tantum, quae a Livio se sumpsisse professus est. Et illud quidem cum non posset non lubricum et anceps videri priorum editorum exemplum secutus pauca modo ex Orosii libris inter Livii fragmenta referenda putavi. Eandem rationem in Iulio Obsequente et Plutarcho tenui, etsi negari non potest multo plura ab iis e Livio esse sumpta. De iis quae nunc primum adicienda videbantur pauca habeo quae dicam. Et in quarto quidem fragmento ab Hauptio V. Cl. invento, cum in codice scriptum esset *idq. sentire urbēs ppeft de- credendum*, G. Hermann emendavit „*idque Centuriporum urbis propinquae fide credendum*“, quam conjecturam, cum meliora non suppetere, recepi, cf. Kreyssig. T. Livii ab. urb. cond. liber tricesimus tertius p. CXXIII. In fragmento tricesimo quinto num ea verba, quae descripsi, sola sint Livii, an alia fuerint addenda, vix potest constare. Fragmentum duodetricesimum Ottoni obsecutus recipiendum putavi, cum alius atque Livii nostri illa verba vix esse possint: ceterum non constat, num vv. *nec immerito* sqq. et ipsa Livio debeantur an scholiastae. Ex eodem fonte petita sunt fragmenta quadragesimum et quadragesimum primum, in quibus scholiasta nomen scriptoris posuit, quod ad quae additum non est, etsi Ottoni e Livio nonnulla sumpta iure fortasse videntur, ea tamen, quod id incertum est, admittere dubitavi. Quinquagesimum quintum fragmentum a Schneidewino V. Cl. repertum et l. l. explicatum est et emendatum, nam verba *Romano* et *pacis abundantia* iure Livio videntur abindicare. Fragmentum duodeseptuagesimum et sequentia cum Li-

vio a grammaticis tribuantur non putavi esse omittenda; id autem quod e Nonio Marcello est, ita est corruptum, ut quae Livii manus fuerit vix possit constare. Denique non omittendum videbatur fragmentum septuagesimum alterum, sed cum dubitari scirem — cf. Ann. Marburg an. 1848. p. 880. —, num Livii esset, ultimo loco ponendum putavi. In columnarum ordine Kreyssigium secutus sum, quem iure priore loco posuisse eam quae a verbis *P. Q. Lentulus* incipit etiam inde videtur colligi posse, quod in extremis eius verbis ordinum dissensus commemoratus est, cuius eventus paulo post exponitur. Iure idem *Marcellinus* emendavit, etiam Huschkio probatum, et *illas pergentis*, ubi Pertzius minus recte *inde pergentis* suaserat. Sed dubito, num in *Q.* litera lateat *Cornelius*, quare Mommsenium secutus sum; quamquam etiam in Puteaneo codice laud raro signa inveniuntur ei quod h. l. conspicitur similia, cf. Alscheffskium vol. III. p. XIV. et Ann. Marburg. anni 1847 p. 1001. deinde non dubitavi pro „*auctore*“, quod in scheda scriptum est, de Kreyssigii sententia *auctore* praeferre. Idem paulo post „*imperio continenda fuit*“ scriptum fuisse censet, ubi Pertzius *componenda* suadet, quod nescio an aptius videatur ad *novam* provinciam. De ordinum discordia sagacissime exposuit Huschkus, sed quod in altera columna scribendum esse putat „*forte consulto ambo*“ vix poterit probari, cum huius locutionis nullum exstet exemplum, neque *ambo* videatur adiecti potuisse ad duo adverbia. Kreyssigius Pertzio ad-sentienti *consules ambo* probat, sed *atque* omissum post *v. ambo* deinde, ut *vel* ab h. l. alienum removeatur, legendum esse censet „*cognomen inditum et candidatum*“; et hoc quidem non improbabile videtur, sed *atque* addere nescio an audacius sit habendum. An fuit „*Quantumque Metellum — cognomen fuit, tum et candidatum*“ etc. — sed consultius videtur cum Mommsenio *vel* servare. Iure deinde Kreyssigius fugientesque emendavit, cum Pertzius fugientemque scripsisset. Non minus dubia sunt quae in membrana leguntur *domum q. proprioere erat*, in quibus Pertzius, cum quo Huschkus facit, latere putat „*domum qui propraetore erat*“ Kreyssigius „*domum quae propior erat*“. Plane incerta sunt ultima verba. Pertzius literarum apicibus, qui soli exstant, „*in propugnaculum pervenit*“ significari putat, idque probavit Kreyssigius; Huschkus „*ingenti pugna civium pervenit*“, sed nescio an hoc quoque longius a literarum vestigiis recedat. Libentius Huschkio credam fragmentum ex libro nonagesimo quarto sumptum, et quae traduntur a. u. septingentesimo octogesimo primo acta esse. De reliquis tantum id addam, in fragmento nono, quod a Charisio servatum est, ipsa Livii verba, propter quae locus est adscriptus, intercidissee videri, ob eamque causam „*imberbes singulariter*“ uncis inclusa fuisse addenda. In iis quae ex libro nonagesimo primo servata sunt nondum recte suppleta videtur lacuna in verbis *rimis et tu....o...um igni*, nam neque ea quae alios secutus recepi „*et tum confla-*

grare immisso facium igni“ propter *tum*, quod non requiritur, et quod non tam facium igni immisso quam facibus immissis expectatur, satis placent, neque Niebuhrii supplementum „*et tugurium conflagrare correptum igni*“; cum de tugurio non constet, omnino certum videri potest. Deinde „*cum valido praesidio*“ Kreyssigius addidit, „*et proeliis inutilia*“ Niebuhrius. Paulo ante nescio an „*vetera*“ sit legendum, ubi in membrana *cetera* est scriptum. In qua si *administrare* exstat dubito an pro vero haberi possit, cum *eos* facile intelligatur. Deinde *et ipsorum* e scheda servavi, cum *ab* etiam alibi a Livio omissum sit. Paulo supra „*bono animo esse atque*“, tum *redire*, itemque „*sollicitare*“ atque „*igitur exemplo*“ adiecit Niebuhrius. „*Cascanthinorum*“, ubi in membrana *Casuantinorum* est, et „*Arevaeos*“ pro *Arvaeos* Iuvenatius scribendum esse vidit.

Scrib. Isenaci Non. April. MDCCCLI.

TITI LIVI

LIBRORUM DEPERDITORUM

FRAGMENTA.

Fragmentis, quae probabili coniectura ad suos libros referri possunt, asteriscus est praefixus: cetera, quibus locum in Livii libris assignare non licet, cum epistolae filio inscriptae reliquiis deinceps adiecta sunt.

* *Ex lib. XII.*

1) Ni Pyrrhus unicus pugnandi artifex, magisque in proelio quam bello bonus. *Serv. ad Virgil. Aen. I, 456.*

* *Ex lib. XIII.*

2) Curribus falcatis usos esse maiores, et Livius et Salustius docent. *Serv. ad Virgil. Aen. I, 476. Cf. Freinsheim. Supplem. cap. 38.*

Ex lib. XIV.

3) Privato nos tenuissemus. *Priscian. lib. XV. p. 1009. ed. Putsch. Vol. I. p. 620. ed. Krehl.*

4) Meminit etiam huius montis Titus Livius his verbis „montes maximi in Sicilia quattuor, Erycus Nebrodes Neptunius et Aetna; quem vident saepius a summo flammam vertice evolvere, idque Centuriporum urbis propinqua fide credendum, quamquam id, cum primum Romae nuntiatum est arsisse Aetnam, in monstis procuratum. *Scriptor de septem miraculis mundi, cf. Ovidii Halieutica etc. ex recensione Mauricii Hauptii p. XXVIII. et p. 70. sq.*

* *Ex lib. XVI.*

5) Sichaeus Sicharbas dictus est; Belus, Didonis pater, Methres; Carthago a Carthada, ut lectum est; quod invenitur in historia Poenorum, et in Livio. *Serv. ad Virgil. Aen. I, 343.*

6) Carthago est lingua Poenorum nova civitas, ut docet Livius. *Serv. ad Virgil. Aen. I, 366. Cf. Solin. cap. 27.*

7) Bitias classis Punicae fuit praefectus, ut docet Livius. *Serv. ad Virgil. Aen. I, 738.*

Ex lib. XVII.

8) Pridie Nonas. Pridie Idus. *Priscian. lib. XIV p. 992. ed. Putsch. Vol. I, p. 601. ed. Krehl.*

Ex lib. XVIII.

9) *Imberbi* autem dicuntur, non *imberbes*. sic enim et Varro de actionibus scenicis V. *imberbi* iuvenes, sed et Cicero *imberbum* protulit, non *imberbem*. ex calendis Ianuariis de lege agraria: *imberba* iuventute. Titus Livius Historiarum XVIII [*imberbes singularter*] *imberbi* vulgariter. *Charis. Gramm. ap. Putsch. I, 74. Imberbi*

dicuntur, non *imberbes*. sic etenim Varro: *imberbi* iuvenes, sed et Cicero *imberbum* dixit non *imberbem*. Titus Livius autem *imberbis* singulariter. *Auctor incertus de Orthog. ap. Putsch. p. 2789. Imberbi* dicuntur, non *imberbes*. Varro *imberbi* iuvenes; ita et Cicero; sed contra Titus Livius. *Vetus Grammat. apud Barthium. Adver. XXXVII, 14.*

10) Serpentis quoque a T. Livio curiose pariter ac facunde relata fiat mentio. is enim ait in Africa apud Bagradam flumen tantae magnitudinis anguem fuisse, ut Atilii Reguli exercitum usu annis prohiberet: multisque militibus ingenti ore correptis, compluribus caudae voluminibus elisis, quum telorum iactu perforari nequiret, ad ultimum ballistarum tormentis undique petitam, silicum crebris et ponderosis verberibus procubuisse, omnibusque et cohortibus et legionibus ipsa Carthagine visam terribiliorem. atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisque iacentis pestifero afflatu vicina regione polluta, Romana inde summovisse castra. dicit etiam belluae corium centum viginti pedum in urbem missum. *Valer. Max. I, 8. ext. 19. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 15. sq.*

* *Ex lib. XIX.*

11) Tertii ludi (saeculares) fuerunt, Antiatae Livioque auctoribus, P. Claudio Pulchro C. Iunio Pullo consulibus. *Censorin. de Die Nat. cap. 17. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 31.*

12) Est in Livio, quod, quum quidam cupidus belli gerendi a tribuno plebis arceretur, ne iret, pullos iussit adferri. qui quum missas non ederent fruges, irridens consul augurium ait: *Vel bi-habent*; et eos iu Tiberim praecipitavit. inde navibus victor revertens ad Africam in mari cum omnibus, quos ducebat, exstinctus est. *Serv. ad Virgil. Aen. VI, 198. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 21.*

* *Ex lib. XLIX.*

13) De quartorum ludorum (saecularium) anno triplex opinio est. Antias enim et Varro et Livius relatos esse prodiderunt L. Marcio Censorino M. Manlio consulibus, post Romam conditam anno sexcentesimo quinto. *Censorin. de Die Nat. cap. 17.*

Ex lib. LVI.

14) Qui Pompeium morbum excusasse ferunt, ne, cum interesset deditioni, animos Numantinorum irritaret. *Priscian. lib. XVIII. p. 1198. ed. Putsch. Vol. II. p. 240. ed. Krehl.*

* *Ex lib. LXXVII.*

15) *Καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν ὕπατος μὲν ἀποδείκνυνται μετὰ Κοῖντον Πομπηίου, πεντήκοντα ἔτη γεγονώς, γαμψὲ δὲ γάμον ἐνδοξότατον Καικίλιαν τὴν Μετέλλου θυγατέρα τοῦ ἀρχιερέως. Ἐφ' ᾧ πολλὰ μὲν εἰς αὐτὸν ἦδον οἱ δημοτικοί, πολλοὶ δὲ τῶν πρώτων ἐνεμέσων, οὐκ ἄξιον ἡγούμενοι τῆς γυναικὸς ὃν ἄξιον ὑπατείας ἔκριναν, ὥς φησιν ὁ Τίτος. Plut. Sylla 6. Cf. Freinshem. Suppl. cap. 2.*

10) Sulla quum primum ad urbem contra Marium castra movisset,

adeo laeta exta immolanti fuisse scribit Livius, ut custodiri se Postumius haruspex voluerit, capitis supplicium subiturus, nisi ea, quae in animo Sulla haberet, diis iuvantibus implevisset. *Augustin. de Civ. Dei II, 24. Cf. Plutarch. Sull. cap. 9.*

* *Ex. lib. LXXXIII.*

17) Eversis quippe et incensis omnibus cum oppido simulacris solum Minervae simulacrum sub tanta ruina templi illius, ut scribit Livius, integrum stetisse perhibetur. *Augustin. de Civ. Dei III, 7. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 7.*

* *Ex lib. XCI.*

18) Nocte tamen insequenti ipso pervigilante in eodem loco alia excitata turris prima luce miraculo hostibus fuit. simul et oppidi turris, quae maximum propugnaculum fuerat, subritis fundamentis, dehiscere ingentibus rimis, et tum *conflagrare immisso facium igni*, coepit; incendique simul et ruinae metu terrii Contrebienses de muro trepidi refugerunt; et, ut legati mitterentur ad dedendam urbem, ab universa multitudine conclamatum est. eadem virtus, quae irritantes oppugnaverat, victorem placabiliorem fecit. obsidibus acceptis pecuniae modicam exegit summam, armaque omnia ademit. transfugas liberos vivos ad se adduci iussit: fugitivos, quorum maior multitudo erat, ipsis imperavit, ut interficerent. iugulatos de muro deiecerunt.

Cum magna iactura militum quattuor et quadraginta diebus Contrebia expugnata, relictoque ibi L. Insteio *cum valido praesidio*, ipse ad Hiberum flumen copias adduxit. ibi hibernaculis secundum oppidum, quod Castra Aelia vocatur, aedificatis ipse in castris manebat: interdum conventum sociarum civitatum in oppido agebat. arma ut fierent pro copiis cuiusque populi per totam provinciam edixerat; quibus inspectis referre cetera arma milites iussit, quae aut itineribus crebris, aut *oppugnationibus et proeliis inutilia* facta erant, novaeque viris per centuriones divisit. equitatum quoque novis instruxit armis, vestimenta quoque praeparata ante divisa, et stipendium datum, fabros, cura conquisitos, undique exciverat, quibus officina publica *instituta uteretur*, ratione inita, quid in singulos dies effici possit. itaque omnia simul instrumenta belli parabantur; neque materia artificibus praeparatis ante omnibus *enixo civitatum studio*, nec suo quisque operi artifex deerat. convocatis deinde omnium populorum legationibus et civitatum, gratias egit, quod, quae imperata essent in *pedestres copias, praestitissent*: quas ipse res *in defendendis sociis*, quasque in oppugnandis urbibus hostium gessisset, exposuit, et ad reliqua belli cohortatus est paucis edoctos, quantum Hispaniae provinciae interesset, suas partes superiores esse. dimisso deinde conventu, iussisque omnibus *bono animo esse, atque in civitates redire* suas, principio veris M. Perpernam cum viginti milibus peditum, equitibus mille quingentis, in Ilercaonum gentem misit, ad tuendam regionis eius maritimam oram;

datis praeceptis, quibus itineribus duceret ad defendendas socias urbes, quas Pompeius oppugnaret, quibusque ipsum agmen Pompei ex insidiis adgrederetur.

Eodem tempore et ad Herennuleium, qui in isdem locis erat, litteras misit, et in alteram provinciam ad L. Hirtuleium, praeci- piens, quem ad modum bellum administrari vellet: ante omnia, ut ita socias civitates tueretur, ne acie cum Metello dimicaret, cui nec auctoritate nec viribus par esset. ne ipsi quidem consilium esse ducere *adversus Pompeium*: neque in aciem descensurum eum cre- debat. si traheretur bellum, hosti cum mare ab tergo, provincias- que omnes in potestate haberet, navibus undique commeatus ventu- ros: ipsi autem, consumptis priore aestate quae praeparata fuissent, omnium rerum inopiam fore. Perpernam in maritimam regionem superpositum, ut ea, quae integra adhuc ab hoste sint, tueri posset, et, si qua occasio detur, incautos per tempus adgressurum. ipse cum suo exercitu in Berones et Autricones progredi statuit; a qui- bus saepe per hiemem, cum ab se oppugnarentur Celtiberæ urbes, imploratam esse opem Pompei compererat, missosque qui itinera exercitui Romano monstrarent; et ipsorum equitibus vexatos saepe milites suos, quocumque a castris per oppugnationem Contrebiae pabulandi aut frumentandi causa *progredierentur*. ausi tum quo- que *erant Arevacos in partes sollicitare*. edito *igitur exemplo* belli consilium se initurum, utrum prius hostem, utram provinciam *petat*: maritimamne oram, ut Pompeium ab Illecaonia et Contestania arceat, utraque socia gente, an ad Metellum et Lusitaniam se convertat.

Haec secum agitans Sertorius praeter Hiberum amnem per pa- catos agros quietum exercitum sine ullius noxa duxit. profectus inde in Bursaonum et Cascantinorum et Gracnuritanorum fines, eva- statis omnibus proculcatisque segetibus, ad Calagurim Nasicam, sociorum urbem, venit; transgressusque amnem propinquum urbi ponte facto castra posuit. postero die M. Marium quaestorem in Arevacos et Cerindones misit ad conscribendos ex iis gentibus mi- lites, frumentumque inde Contrebiā, *quae* Leucada appellatur, com- portandum, praeter quam urbem opportunissimus ex Beronibus transi- tus erat, in quamcumque regionem ducere exercitum statuisset: et C. Instelium, praefectum equitum, Segoviam et in Vaccaeorum gentem ad equitum conquisitionem misit, iussum cum equitibus Contrebiae sese opperiri. dimissis iis ipse profectus, per Vasconum agrum ducto exer- citu, in confinio Beronum posuit castra. postero die cum equitibus praegressus ad itinera exploranda, iusso pedite quadrato agmine se- qui, ad Vareiam, validissimam regionis eius urbem, venit. haud inopinantibus iis noctu advenerat. Undique equitibus et suae gentis et Autriconum. *De hoc fragmento, quod primum a Brunzio et Iu- venatio, deinde a Niebuhrto ex codice Vaticano editum esse con- stat, vid. Kreyssigii ed. Livii Tom. I. p. LXXVI. sqq. et Tom. IV. p. 325. sqq.*

19) Hoc primum proelium inter Sertorium et Pompeium fuit. decem milia hominum de Pompeii exercitu amissa et omnia impedimenta, Livius auctor est. *Frontin. Strateg. II, 5, 31. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 19.*

Ex lib. XCIV.

20) Livius in libro nonagesimo quarto Inarimen in Maeoniae partibus esse dicit; ubi per quinquaginta millia terrae igni exustae sunt. Hoc etiam Homerum significasse vult. *Serv. ad Virgil. Aen. IX, 715.*

** Ex lib. XCVII.*

21) Triginta quinque millia armatorum (fugitivorum a Crasso devictorum) eo proelio interfecta cum ipsis ducibus (Casto et Gannico) Livius tradit, receptas quinque Romanorum aquilas, signa sex et viginti, multa spolia inter quae fasces cum securibus. *Frontin. Strateg. II, 5, 34. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 4.*

** Ex lib. XCVIII.*

22) Λιούτιος δ' εἰρηνεν, ὥς οὐδέποτε Ῥωμαῖοι πολέμοις ἀποδέοντες τοσούτῳ πλήθει παρατάξαντο· σχεδὸν γὰρ οὐδ' εἰκοστὸν ἀλλ' ἑλαττον ἐγένοντο μέρος οἱ νικῶντες τῶν ἡσσημένων. *Plutarch. Lucull. cap. 28. Cf. Freinshem. Supplem. c. 49.*

23) Φησὶ δὲ ὁ Λιούτιος ἐν μὲν τῇ προτέρᾳ μάχῃ πλείονας, ἐν δὲ ταύτῃ γνωριμωτέρους πεσεῖν καὶ ληφθῆναι τῶν πολεμίων. *Plutarch. Lucull. cap. 31. Cf. Freinshem. Supplem. c. 73.*

** Ex lib. XCIX.*

24) Creta primo quidem centum habuit civitates; unde Hecatompolis dicta est: post viginti quattuor: inde, ut dicitur, duas, Gnosson et Hierapytnam: quamvis Livius plures a Metello expugnatas dicat. *Serv. ad Virgil. Aen. III, 106.*

** Ex lib. CII.*

25) Quod quum diluisset. *Agroetius de Orthogr. p. 2267. ed. Putsch.*

26) Καὶ γὰρ ἀλούσης τῆς πόλεως περὶ τρίτον μῆνα, τῇ τῆς νηστείας ἡμέρᾳ, κατὰ τὴν ἐννάτην καὶ ἑβδομηκοστὴν καὶ ἑκατοστὴν ὀλυμπιάδα ὑπατευσόντων Γαίου Ἀντωνίου καὶ Μάρκου Τουλλίου Κικέρωνος οἱ πολέμοι μὲν εἰσπεσόντες ἔσφαττον τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ. οἱ δὲ πρὸς ταῖς θυσίαις οὐδὲν ἤττον ἱεροουργούντες διετέλουν, οὔτε ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ περὶ τῆς ψυχῆς, οὔτε ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἤδη φονευσμένων ἀναγκασθέντες ἀποδράναι, πᾶν δ' ὅτι δέοι παθεῖν τοῦτο παρ' αὐτοῖς ὑπομεῖναι τοῖς βωμοῖς κρεῖττον εἶναι νομίζοντες, ἢ παρελθεῖν τι τῶν νομίμων. ὅτι δὲ οὐ λόγος ταῦτα μόνον ἐστὶν ἐγκώμιον ψευδοῦς εὐσεβείας ἐμφανίζων, ἀλλ' ἀλήθεια, μαρτυροῦσι πάντες, οἱ τὰς κατὰ Πομπηίου πράξεις ἀναγράφαντες· ἐν οἷς καὶ Στράβων καὶ Νικόλαος καὶ πρὸς τοῦτοις Τίτος Λίβιος, ὁ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας συγγραφεύς *Joseph. Antiq. Iud. XIV. 4, 3.*

Ex lib. CIII.

- 27) Horrendus magis est, perimit qui corpora, carbo.
 Urit hic inclusus, vitalia rumpit apertus:
 Hunc veteres quondam variis pepulere medelis.
 Tertia namque Titi simul et centesima Livi
 Charta docet, ferro talem candente dolorem
 Exsectum, aut poto raporum semine pulsum:
 Infecti dicens vix septem posse diebus
 Vitam produci: tanta est violentia morbi.

Q. Seren. Samon. de Medic. cap. 39. vs. 725. sqq.

** Ex lib. CIV.*

28) Pompeius quinque annis fuit praefectus annonae, et illud officium usurpavit superveniente fame nec erat vile, cum dicat Livius: si quis quondam annonam in urbe facitasset, magna haberetur; nec immerito, quia Roma volebat omni die LXXX milia modiorum annonae: et sic per hoc acquisivit sibi multos clientes. *Scholias. vet. Lucani ad Phars. I, 319. cf. Ottonis Disquis. in Ann. Darmstad. vol. VIII. p. 318.*

** Ex lib. CV.*

29) Formam totius Britanniae Livius veterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi auctores, oblongae scutulae vel bipenni assimulavere. *Tacit. Agric. cap. 10.*

30) Britanniae licet magnitudinem olim nemo, ut refert Livius, circumvectus est, multis tamen data est varia opinio de ea loquendi. *Iornandes de rebus Getic. cap. 2.*

** Ex lib. CIX.*

31) Septingentesimo condicionis suae anno quattuordecim vicos eius (Romae) incertum unde consurgens flamma consumpsit: nec umquam, ut ait Livius, maiore incendio vastata est; adeo ut post aliquot annos Caesar Augustus ad reparationem eorum, quae tunc exusta erant, magnam vim pecuniae ex aerario publico largitus sit. *Oros. VII, 2.*

32) Caesar Rubicone flumine transmeato, mox ut Ariminum venit, quinque cohortes, quas tunc solas habebat, cum quibus, ut ait Livius, orbem terrarum adortus est, quid facto opus esset, edocuit. *Oros. VI, 15. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 39.*

** Ex lib. CXI.*

33) Primus hostem percussit nuper pilo sumpto primo C. Crastinus. *Scholias. vet. Lucani ad Phars. VII, 471.*

34) Ἐν δὲ Παταβίῳ Γάιος Κορνήλιος, ἀνὴρ εὐδόκιμος ἐπὶ μαντικῇ, Αἰβίου τοῦ συγγραφέως πολίτης καὶ γνώριμος, ἐτύγγαζεν ἐπ' ὁλωνόφας καθήμενος ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ πρῶτον μὲν, ὡς Αἰβίος φησι, τὸν καιρὸν ἔγνω τῆς μάχης, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν, ὅτι καὶ δὴ περαίνεται τὸ χρῆμα, καὶ συνίσαισι εἰς ἔργον οἱ ἄνδρες. Αὐτὸς δὲ πρὸς τῇ θεᾷ γενόμενος, καὶ τα σημεῖα κατιδὼν ἀνέλατο μετ' ἐνδοκίμου βῶων, „Νικᾷς, ὦ

Καῖσαρ.“ Ἐκπλαγέντων δὲ τῶν παρατυχόντων περιελὼν τοὺς στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐνωμότως ἔφη, μὴ πρὶν ἐπιθήσασθαι πάλιν, ἢ τῇ τέχνῃ μαρτυρῆσαι τὸ ἔργον. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Αἰβίος οὕτω γενέσθαι καταβεβαίονται. *Plutarch. Caes. cap. 47. Cf. Freinshem. Supplem. c. 72.*

* *Ex lib. CXII.*

35) Interea, sicut dixit Livius, oppressus est Tubero et Pansa: fugerunt ad Pompeium, cum quaererentur. inter has moras supervenit Curio ad Africam. *Scholiasta Gronov. in Orat. pro Lig. ed. Orelli p. 415.*

36) Bogud, Bogudis, nomen barbarum, quod Livius in CXII. declinavit Bogudis. *Priscian. lib. V. p. 643. ed. Putsch. Vol. I. p. 172. ed. Krehl. coll. lib. VI. p. 686. ed. Putsch. Vol. I. p. 234. ed. Krehl.*

37) Castra quoque diversis partibus Cassius et Bogud adorti haud multum abfuere, quin opera perrumperent.

38) Quo tempore firmandi regni Bogudis causa exercitum in Africam velociter traicere conatus sit.

39) Cassius gessisset cum Trebonio bellum, si Bogudem trahere in societatem furoris potuisset. *Priscian. lib. VI. p. 686. sq. ed. Putsch. Vol. I. p. 234. ed. Krehl.*

40) Legati, quos rex miserat, duo fuerunt, quorum unus erat Dioscorides et alter Serapio. ex his unus occisus est, ut Titus Livius meminit libro quarto (belli civilis). *Scholiasta vet. Lucani ad Phars. lib. X, 471.*

41) Arsinoe soror Ptolemaei fuit: hanc Ganymedes quidam spado puellae acceptissimus in castra Achillae perduxit, cuius iussu Achilles occisus est et exercitui praepositus Ganymedes. Hunc postea Caesar victis Aegyptiis in triumpho duxit, ut meminit Livius in libro quarto belli civilis. *Ib. X, 521. cf. v. 519.*

42) Quadringenta millia librorum Alexandriae arserunt, pulcherrimum regiae opulentiae monumentum. alius laudaverit, sicut Livius, qui elegantiae regum curaeque egregium id opus ait fuisse. *Seneca de Tranquill. anim. cap. 9. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 43.*

Ex lib. CXIII.

43) Et ipse circa Palpud oram tuebatur. *Priscian. lib. VI. p. 687. ed. Putsch. Vol. I. p. 234. ed. Krehl.*

* *Ex lib. CXIV.*

44) Ὡς δὲ μὲν τισι περὶ τοῦ Βάσσου δοκεῖ, Αἰβίω δ' ὅτι τῆς Πομπηίου στρατιᾶς γενόμενος, καὶ μετὰ τὴν ἡττάν ἰδιωτεύων ἐν Τύρῳ διέφθειρέ τινας τοῦ τέλους, καὶ διερχόμενος τὸν Σεξτον, καὶ τῷ Βάσσῳ σφᾶς ἐνεχείρισαν. *Appian. Bell. Civ. III, 77. Cf. Freinshem. Supplem. c. 1.*

45) Optarem mihi contingere, quod T. Livius scribit de Catone: cuius gloriae neque profuit quisquam laudando, nec vituperando quisquam nocuit, quum utrumque summis praediti fecerint inge-

niis. Significat autem M. Ciceronem et C. Caesarem, quorum alter laudes, alter vituperationes supra dicti scripsit viri. *Hieronym. Prol. lib. II. in Hoscam.*

* *Ex lib. CXVI.*

46) Ἦν γὰρ τι τῇ Καίσαρος οὐκία προσκείμενον, οἷον ἐπὶ κόσμῳ καὶ σεμνότητι τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ἀκρωτήριον, ὡς Δίβιος ἱστορεῖ. Τοῦτο ὄναρ ἢ Καλπουρνία θεασαμένη καταβδηνύμενον ἔδοξε ποτνιασθαι καὶ θαυρύνειν· ἡμέρας δ' οὖν γενομένης ἔδειτο τοῦ Καίσαρος, εἰ μὲν οἷόν τε, μὴ προσελθεῖν, ἀλλ' ἀναβαλέσθαι τὴν σύγκλητον. *Plutarch. Caes. cap. 63. Cf. Freinshem. Supplem. c. 47.*

47) Malum omen est, quotiens Aetna, mons Siciliae, non fumum, sed flammaram egerit globos: et, ut dicit Livius, tanta flamma ante mortem Caesaris ex Aetna monte defluxit, ut non tantum vicinae urbes, sed etiam Regina civitas, quae multo spatio ab ea distat, adflaretur. *Serv. ad Virgil. Georg. I, 471.*

48) Quod de Caesare maiore vulgo dictitatum est, et a T. Livio positum, in incerto esse utrum illum magis nasci reipublicae profuerit, an non nasci, dici etiam de ventis potest. *Seneca Nat. Quaest. V, 18. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 116.*

Ex lib. CXVIII.

49) Adversus interfectores C. Caesaris ultoribus manum comparans concibat. *Priscian. lib. IX. p. 865. ed. Putsch. Vol. I. p. 458. ed. Krehl.*

* *Ex lib. CXX.*

50) M. Cicero sub adventum triumvirorum cesserat urbe, pro certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi se, quam Caesari Cassium et Brutum, posse. primo in Tusculanum fugit, inde transversis itineribus in Formianum, ut ab Caieta navim conscensurus, proficiscitur. unde aliquotiens in altum provectum cum modo venti adversi retulissent, modo ipse iactationem navis, caeco volvente fluctu, pati non posset, taedium tandem eum et fugae et vitae cepit: regressusque ad superiorem villam, quae paulo plus mille passibus a mari abest, *Moriar*, inquit, *in patria saepe servata*. satis constat servos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum; ipsum deponi lecticam, et quietos pati, quod sors iniqua cogeret, iussisse. prominenti ex lectica praebentique immotam cervicem caput praecisum est. nec satis stolidae crudelitati militum fuit. manus quoque, scripsisse in Antonium aliquid exprobrantes, praeciderunt. ita relatum caput ad Antonium, iussuque eius inter duas manus in Rostris positum; ubi ille consul, ubi saepe consularis, ubi eo ipso anno adversus Antonium, quanta nulla umquam humana vox, cum admiratione eloquentiae auditus fuerat. vix attollentes prae lacrimis oculos homines intueri trucidata membra eius poterant. vixit tres et sexaginta annos, ut, si vis abfuisset, ne immatura quidem mors videri possit: ingenium et operibus et

praemiis operum felix: ipse fortunae diu prosperae, et in longo tenore felicitatis magnis interim ictus vulneribus, exsilio, ruina partium, pro quibus steterat, filiae morte, exitu tam tristi atque acerbo, omnium adversorum nihil, ut viro dignum erat, tulit praeter mortem: quae vere aestimanti minus indigna videri potuit, quod a victore inimico nil crudelius passus erat, quam quod eiusdem fortunae compos ipse fecisset. si quis tamen virtutibus vitia pensarit, vir magnus, acer, memorabilis fuit, et in cuius laudes persequendas Cicerone laudatore opus fuerit. *M. Seneca Suasor. VII. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 60. sqq.*

Ex lib. CXXVII.

51) Quoniam inter Augustum et Antonium reliquiae adhuc erant dissensionis, Cocceius Nerva, proavus Nervae, qui postea imperavit Romae, mandavit Augusto, ut mitteret, qui de summa rerum tractarent. ergo missus est Maecenas cum Agrippa, qui utrumque exercitum in una castra coegerunt, ut ait Livius lib. CXXVII, intelligendum autem, quod Fonteio misso ab Antonio Augustus Maecenatem et ceteros ad eundem locum emisit. *Acro ad Horat. Sat. I, 5, 29.*

52) Dissensione orta inter Caesarem Augustum Antoniumque Cocceius Nerva, avus eius, qui postea Romae imperavit, petiit a Caesare, ut aliquem, qui de summa rerum tractaret, mitteret Tarracinam. Et primum Maecenas, mox et Agrippa congressi sunt, hique pepigerunt fidem confirmatissimam, et in una castra conferri signa utriusque exercitus iusserunt. Hoc et T. Livius lib. CXXVII. refert, excepta Capitonis mentione. *Porphyrio ad Horat. Sat. I, 5, 29.*

53) Ab Antonio missus fuerat Fonteius Capito legatus, ab Augusto Maecenas intercedente Cocceio Nerva, proavo Nervae imperatoris, qui et Augusto et Antonio gratus erat, cum Agrippa. ea autem condicione convenerant legati, ut de summa rerum tractarent, exortamque dissensionem inter duos hos imperatores componerent; quod et fecerunt, et utrumque exercitum iuxta Brundisium in una castra cum magna laetitia coegerunt, ut infert Livius lib. CXXVII. *Commentator Cruquii ad Horat. Sat. I, 5, 29. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 20. sqq.*

** Ex lib. CXXXIII.*

54) Livius refert Cleopatram, quum ab Augusto capta indulgentius de industria tractaretur, dicere solitam: *Non triumphabor. Commentator Cruquii ad Horat. Od. I, 37, 30.*

** Ex lib. CXXXV.*

55) Caesar Augustus in spectaculis [Romano] populo nuntiat, regressus a Britannia insula, totum orbem terrarum tam bello quam amicitia Romano imperio [paci abundantia] subditum. *Apponius in Canticum Canticorum XII p. 237. cf. Schneidewini Disputat. insertam Actis philologorum. Cassellis 1844 p. 40 sqq.*

Ex lib. CXXXVI.

56) Eodem anno ludos saeculares Caesar ingenti apparatu fecit,

quos centesimo quoque anno — is enim terminus saeculi — fieri mos. *Censorin. de Die Nat. cap. 17. Cf. Freinshem. Supplem. cap. 46.*

57) Vir iugentii magni magis, quam boni. *Seneca de Ira, I, 16.*

58) Prosteor mirari me T. Livium, auctorem celeberrimum, in Historiarum suarum, quas repetit ab origine urbis, quodam volumine sic exorsum: Satis iam sibi gloriae quaesitum, et potuisse se desinere, ni animus iniquies pasceret opere. *Plinius in Praefat. lib. I. Hist. Nat.*

59) T. Livius ac Nepos Cornelius latitudinis (freti Gaditani) tradiderunt, ubi minus, septem millia passuum; ubi vero plurimum, decem millia. *Plinius in Praefat. lib. III. Hist. Nat.*

60) Completis consulibus. *Serv. ad Virgil. Georg. III, 1.*

61) Verba sunt, ut habemus in Livio, imperatoris transfugam recipientis in fidem: *Quisquis es, noster eris. Serv. ad Virgil. Aen. II, 148.*

62) Imperatorem me mater mea, non bellatorem peperit. *Hoc Scipionis dictum ex Livio afferre videtur Guilielmus Malmesburiensis Rer. Angl. lib. II. p. 162.*

63) Dic mihi, quum saepe numero in Romanis historiis legatur, Livio auctore, saepissime in hac urbe exorta pestilentia infinita hominum millia deperisse, atque eo frequenter ventum, ut vix esset, unde illis bellicosus temporibus exercitus potuisset ascribi, illo tempore deo tuo Februario minime litabatur? an etiam cultus hic omnino nihil proderat? illo tempore Lupercalia non celebrabantur? nec enim dicturus es, haec sacra adhuc illo tempore non coepisse, quae ante Romulum ab Euandro in Italiam perhibentur illata. Lupercalia autem propter quid instituta sint, (quantum ad ipsius superstitionis commenta respectant) Livius secunda decade loquitur: nec propter morbos inhibendos instituta commemorat, sed propter sterilitatem mulierum, quae tunc acciderat, exsolvendam. *Ex Gelasii Papae Epist. adversus Andromachum in Baronii Anal. eccles. ad a. 496. num. 35.*

64) Secundum Livium legati pacis caduceatores dicuntur. *Serv. ad Virgil. Aen. IV, 241.*

65) Livius argentum grave dicit, id est, massas. *Serv. ad Virgil. Aen. VI, 862. Cf. Isidor. XVI, 17.*

66) In hoc summo (promontorio Circaeio) oppidum fuit, quod et Circaeum dictum et Circaeum. Nam utrumque Livius dixit. *Serv. ad Virgil. Aen. VII, 10.*

67) Impubes libripens esse non potest, neque antestari. *Priscian. lib. VIII Gram. p. 792 ed. Putsch. Vol. I, p. 369. ed. Krehl.*

68) Scimus concessum esse scribentibus, ut iteratione prooemii legentium reficiant interdum laborem, nam et Livius frequenter innovat principia, ut incensa a Gallis urbe, et completis consulibus. *Serv. ad Virgil. Georg. in.*

69) Titus Livius: Pisi adtatematice foro praestatur virtuti laus, gelu sed multo ocius senio tabescit. *Non. Marc. de indiscret. generibus per literas* p. 207 ed. Merc. p. 141 ed. Gerlach.

70) Titus Livius: vestis pulla, purpurea, ampla. *Non. Marc. IV. de varia signif. serm.* ed. Merc. p. 368; ed. Gerlach. p. 251.

71) Vepres generis feminiui, ut Titus Livius: has vepres. *Grammatici incerti de generibus nominum opusculum.* ed. Otto p. 57. Cf. *Ovid. Halieut. ed. Haupt.* p. 102.

72) verae spectra Ili in ... rat dein ... ita con ... quorum ... dae et tae ro ... e tum ... t cupi ... oritu Publiusque Lentulus Marcellinus eodem auctore quaestor in novam provinciam Curenas missus est, quod ea mortui regis Apionis testamento nobis data prudentiore quam illas per gentis et minus gloriae avidi imperio componenda fuit. praeterea diversorum ordinum is saevitia. qua re fatigata plebes, forte consules ambo, Q. Metellum, cui postea Cretico cognomen fuit vel candidatum praetorium sacra via de tectis cum magno tumultu invadit, fugientesque secuta ad Octavi domum, quae propior erat, pervenit pauc ulter cupit e ua lin inco ... ierunt ... mihi ... tia c a eq bi pa Cf. *Ueber ein Bruchstück des 98sten Buchs des Livius* von G. A. Pertz Berlin 1848. *Kreyszigii commentatio de P. Livii historiarum reliquiis ex palimpsesto Toletano erutis Misena* 1849; *Huschki disputatio de hoc fragmento*, *Zeitschrift für Rechtswissenschaft*, herausgegeben von Savigny, Eichhorn, Rudorff, vol. XV p. 273 sqq: *Mommsenii, Bericht über die Verhandlungen der königlich sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. Philologisch-historische Classe* 1850. III. p. 196.

73) T. Livius tam iniquus Salustio fuit, ut hanc ipsam sententiam: *Res secundae mire sunt vitiis obtentui*, tamquam translatam et tanquam corruptam dum transfertur, obiceret Salustio. nec hoc amore Thucydidis facit, ut illum praeferat, laudat, quem non timet, et facilius putat posse a se Salustium vinci, si ante a Thucyde vincatur. *Seneca Controv. XXIV.*

74) T. Livius de oratoribus, qui verba antiqua et sordida consectantur, et orationis obscuritatem severitatem putant, aiebat, Miltiadem rhetorem eleganter dixisse: *Ἐπὶ τῷ πλεῖστον μαίνονται.* *Seneca Controv. XXV.*

75) In hoc malum a quibusdam etiam laboratur: neque id novum vitium est, quum iam apud T. Livium inveniam fuisse praeceptorem aliquem, qui discipulos *obscurare*, quae dicerent, iuberet, Graeco verbo utens, *σκότισον*. unde illa scilicet egregia laudatio: *Tanto melior: ne ego quidem intellexi.* *Quintil. Inst. Orat. VIII, 2, 18.*

76) Fuit igitur brevis illa tutissima, quae apud Livium in epistola ad filium scripta, *legendos Demosthenem atque Ciceronem: tum ita, ut quisque esset Demostheni et Ciceroni similimus.* *Quintil. Inst. Orat. X, 1, 39. coll. 5, 20.*

INDEX

IN

TITI LIVII

AB URBE CONDITA LIBROS

QUI SUPERSUNT.

A.

Abaci cum aliis luxus instrumentis primum Romanam advehi 39, 6.
Abassum, oppidum 38, 15.
Abdera, oppidum 45, 29.
Abderitas, queruntur apud senatum de crudelitate Hortensii, et in integrum restituntur 48, 6. *Abderitarum* ager 39, 41.
Abelus, nobilis Sagunti Hispanus, obsides Hispanorum Saguntio eductos tradit Romanis 22, 22.
Aborigines Iunguntur foedere Troianis 1, 1. petuntur bello, ducemque Latinum amittunt 1, 2.
Abrupolis regno expellitur a Perseo 42, 13, 40.
C. Aburtus, legatus ad Masinissam et Carthaginienses 42, 35.
M. Aburius, tribunus plebis, moram affert M. Fulvio triumphum petenti 39, 4. praetor 41, 18. iurisdictionem inter peregrinos sortitur 41, 19.
Abysus, Hellespontis urbs 32, 33, 39, 30, 38. oppugnata a Philippo 31, 14, 16. eiusque dedila oppugnata et relinquatur a Romanis 37, 9.
Abdyden non admittunt legatos Philippi 31, 18.
Academia, gymnasium Athenis 31, 24.
Acanthus, urbs, vi capitur, ac diripitur 31, 45.
Acaridos Come, vicus 38, 15.
Acarnanes diremti ab Aetolis 26, 24. ab Aetolis victi Philippum adversus eos arcescunt 26, 25. coniurant, se, nisi victores, ex acie non redituros, *ibid.* foederi cum Romanis inito, ab Philippo, Macedoniarum rege, adscribuntur 29, 12. ob duos juvenes, religionis imprudentes, ab Atheniensibus interfectos, Atticam depopulantur auxilio Macedonum 31, 14. eorum concilium Leucadem indicitur 33, 18. respuunt societatem Rom. *ibid.* in de ditionem pop. Rom. veniunt 33, 17. a Romanis aversi 36, 11. tentantur ab Antiocho, *ibid.* Acarnanum factiones 48, 19. eorum concilio Leucas exilium 45, 31.
Acarnania 26, 24, 38. eius situs 33, 17.
Acarnanum portus 28, 7.
Accensi milites 1, 43, 8, 8.
Accus L. Attus Navius, angur cotem novacula discidit, 1, 36.
Acerne diripiunt et incensae a Poenis 23, 17. restituntur 27, 8.
Acerrania civitas sine suffragio data 8, 17.
Achaia 25, 15, 31, 26.
Achaei auxilium impetrant a Philippo contra Nearchidam et Aetolos 27, 29. Philippo ad Dymas occurrunt 27, 31. cum Aetolis Eleisque

ad Messenen prospere pugnant 27 32. eorum concilium Aegii 29, 7. et Argis, ubi de bello consultant adversus Nabin 31, 25. Achaei pepigerunt, se quotannis iuratos in verba Philippi 32, 5. his quaedam urbes redduntur, *ibid.* eos a societate Philippi avertere conatur T. Quinctius eos 32, 19. expellunt Cyriadam, *ibid.* cum Attalo et Rhodiis adversus Philippum societatem Iungunt 23. post longam et ancipitem deliberationem Romanis se adiungunt 20 et seqq. proelio fundunt Androtheum 33, 14. omnem eorum oram vastant copiae Philippi, *ibid.* his suae redduntur urbes 33, 34. et Acrocorinthus traditur 34, 50. bellum adversus Nabin decernunt 35, 25. eos tentat Antiochus 35, 47. obsident Messenen in Peloponneso 36, 31. tradunt Zacyanthum Romanis 36, 32. depopulantur oram maritimam Aetolorum 37, 4. militum auxilium Attalo Pergami obsecro 37, 20. Seleucum ex agro Pergameno castra movere cogunt 37, 21. decernunt bellum in Lacedaemonios 38, 32. eosque Achaico concilio contribunt 38, 34. eos sibi reconciliare studet Perseus 41, 27, 28. Achaei funditores 38, 29. Achaei Phthiotae liberi esse iubentur 33, 32. *vid.* et 36, 15. Achaeorum portus 37, 9.
Acharras, oppidum 32, 13.
Acheron, fluvius 8, 24.
Acherusia aqua, 8, 24.
Achivi 1, 1.
Achradina 24, 21, 25, 24. circumsidetur a Marcello 25, 26. deditur Romanis 25, 31.
Aetis Romanae descriptio 8, 8. eius cum phalange Macedonica collatio 9, 19. scies quomodo structa ap. Romanos et Latinos 8, 8, 21, 55, 22, 45, 27, 14, 30, 8, 35, 38, 9, 37, 59, 42, 53, 44, 40. Antiochi 37, 40. Hasdrubalis 23, 22, 27, 46. Gallorum 38, 26. Hannibalis 21, 55, 22, 4, 46, 30, 33 et 25. Hispanorum 29, 2. Macedonum 33, 18. Persel 42, 58, 44, 40. Punicis 21, 55, 23, 29, 28, 14, 30, 8, 33. Rhodiorum 33, 18.
Aeliani libri Graeci 35, 14. in Latinum versi a Claudio 25, 39.
C. Aelius, tribunus plebis 32, 29.
L. Aelius 40, 31.
M. Aelius legatus ad Ptolemaeum 27, 4. in sententiam eius senatusconsultum 37, 25.
M. Aelius Glabrio, tribunus plebis, 30, 40. decemvir sacrorum 31, 50. aedilis plebis 33, 25. praetor 33, 24. sortitur iurisdictionem inter cives et peregrinos 33, 26. servos vincit in Etruria 33, 36. ambit consulatum 35, 10. consul creatur 35, 24. sortitus Graeciam, ludos ma-

- gnos Iovi vocet 36. 1. 2. paludatus urbe egreditur 3. in Thessalia capit Limnaeam et Pellinaeum, urbes 14. proficiscitur ad Thermopylas 16. eius ad milites oratio 17. in-
struit aciem 19. caedit Antiochum 19. ex-
pugnat Heracleam 22. 23. ab eo pacem
petunt Aetoli 27. 28. obsidet Naupactum, et
Herculi sacrificium facit 30. corona cingit
Lamiam 37. 4. triumphat de Antiocho et
Aetolis 46. peti censuram, sed, accusatus a
duobus tribunis, petitione desistit 57. duum-
vir Pietatis aedem dedicat 40. 34.
Q. Atilius, triumvir coloniae deducendae 21.
25.
Acrae 24. 36.
Acraeae Iunonis promontorium 32. 23.
Acraephia, oppidum 33. 29.
Acraeus Iupiter 38. 2.
Acraeae, oppidum Laconiae 35. 27.
Acritiae, urbs 24. 35.
Acrocorinthus 33. 31. 34. 49. 50.
Acroaeum bellum 1. 19.
Acilium, Acanthiae portus 44. 1.
M. Acutius, tribunus plebis 5. 10.
Acuoa oppidum 24. 20.
Acylla oppidum 33. 48.
Adaeus, Macedo a Beroea 43. 21.
Addicti in vinculis a patriciis habit 6. 34. sqq.
Adherbalis cum Laelio natalis pugna et fuga
24. 30.
Adolescentes Rom. coniurant de regibus revo-
candis 2. 8. in vincula collecti dant poenas
42. 5. anno XVII affecti in militiam 22. 57.
Adoreus, mons 38. 19.
Adramyctum, urbs 37. 19.
Adria 24. 10. Tuscorum colonia 5. 33.
Adriani 34. 45. ob serratam fidem a Roma-
nis laudantur 27. 10.
Adrianus ager 22. 9.
Adriaticum mare 5. 33. 10. 6. 40. 21. 44. 31.
45. 14.
Adriaticus sinus 1. 1. 10. 2.
Adsertor 3. 44. 46. 47.
Adulterii poena pecuniaria 10. 31.
Advocati 3. 44. 47. 33.
Aebura, oppidum 40. 50.
Aebutius, anus honesta ex Arentino 39. 11.
L. Aebutius cos. moritur 3. 6.
M. Aebutius, tribunus militum secundae legio-
nis 41. 5.
M. Aebutius Elva, triumvir cretus ad colo-
niam Ardeam deducendam 14. 11. creatur
praetor 44. 17. sortitur Siciliam, *ibid.*
Postumus Aebutius Cornicen, cos. 4. 11.
Postumus Aebutius Elva, magister equitum
4. 21.
P. Aebutius 39. 9. eum pupillum Bacchi in-
iuri ruit mater, *ibid.* rem aperit consuli 11.
et praemia dantur a senatu ob detecta Bac-
chanalia 19.
T. Aebutius cos. et magister equitum 2. 19.
T. Aebutius Carus, triumvir 39. 55. praetor
41. 2. de tamulatu Sardiniae senatu scribit
10. decemvir agris dividendis 42. 4.
Aecoa, urbs Appulorum 23. 1. oppugnatae 24.
20.
Aedes Aesculapii Gerthagiae 41. 27. Alba Ca-
puae 32. 9. 40. 43. Apollinis 3. 63. 4. 29.
7. 20. 27. 37. 34. 43. 37. 38. 39. 4. Bello-
nae 10. 19. 26. 21. 29. 9. 30. 21. 31. 47.
33. 24. 41. 10. Castoris 2. 29. 42. 8. 11. 9.
43. Cereris 3. 55. 28. 11. 41. 33. Cloacinae
3. 48. Concordiae 9. 46. 22. 33. 26. 23.
Deorum Penatium 43. 16. Dianae 39. 2. Fauni
33. 42. 34. 53. Feroniae 33. 26. Fortunae
23. 19. 25. 7. 27. 11. 33. 27. 43. 15. Fortis
- Fortunae 10. 46. 27. 11. Fortunae Equestris
40. 40. 42. 3. Fortunae Primenigiae 29. 36.
34. 53. 43. 15. Herculis 21. 62. 32. 1. 9.
39. 35. Herculis rotunda 10. 23. Honoris
27. 25. Iovis Acraei 38. 2. Iovis Aricae 24.
44. Caere 27. 23. Cumis, *ibid.* Formis 32.
1. Lanuvii 32. 9. Minturnis 27. 39. 36. 37.
Ostiae 32. 1. Satrici 28. 11. Tarracinae *ibid.*
et 40. 45. Iovis Capitolini 1. 55. 2. 8. 4. 20.
27. 4. 32. 1. 35. 41. 41. 25. 32. Feretrii 1.
10. 33. 4. 20. Opt. Maximi 7. 8. 36. 35.
Statoris 1. 12. 27. 37. Vicilini 24. 44. Iu-
nonis 5. 21. 10. 2. 21. 62. Iunonis Lacinae
28. 46. 42. 2. 3. Iunonis Nonetae 7. 28. 42.
7. Reginae 27. 37. 39. 2. Sospitae 8. 14. 34.
53. Iuventatis 36. 36. Larium Permarinorum
40. 52. Liberi et Liberae 3. 55. 41. 33. Li-
bertatis 24. 16. *cf.* Libertas. Lunae 40. 2.
Martis 6. 5. 7. 23. 10. 23. 27. 23. 35. 9. 38.
28. Matris Magnae 29. 37. 36. 36. Matris
Matutae 5. 19. 7. 27. 25. 7. 28. 11. 35. 27.
41. 33. Mentis 22. 10. 23. 31. Mercurii 2.
21. 27. Minervae 35. 36. Monetae 4. 7. 6.
20. 33. 28. Opis 39. 22. Pietatis 40. 24.
Quirini 4. 21. 8. 20. 10. 46. 28. 11. Salutis
9. 43. 10. 1. 28. 11. Sanci 32. 1. Saturni
2. 22. 1. 41. 26. 32. Spei 21. 62. 25. 7.
40. 51. Summani 32. 29. Telluris 2. 41.
Veneris 10. 31. 39. 37. 41. 2. 32. Veneris
Erycinae 22. 10. 23. 31. 30. 39. 40. 34.
Vestae 26. 27. 28. 11. Victoriae 10. 33.
29. 14. Virtutis 27. 25. 29. 11. Vulcani 32.
29.
Aedes Cassii dirutae 2. 41. *Sp. Macli*, 4. 16.
Vitruii 8. 20.
Aedulia Victoriae Virginis 35. 9.
Aediles plebei 3. 6. aedilium qui nocuissent,
eius caput Iovi sacrum 55. senatusconsulta
in aedem Cereis ad eos deferri iubentur.
ibid. eos leges decemvirales in aes incisae
in publico proposuisse, sunt qui scribant 3.
57. iis negotium datum ut animadverterent,
ne qui, nisi Romani, Dii cohererentur 4. 30.
iustant ludos plebeios 39. 10. *cf.* Ludi.
aediles plebei esse non potest, cuius pater,
qui curuli sella sederet, vivit 27. 21. 30. 19.
aediles ex Patribus, aive curules 6. 42. 7. 1.
per quadriunum ludos scenicos faciunt 24. 43.
iustant ludos Romanos 27. 6. 29. 10. unde
initium sumserit fori ornandi 9. 40. dicunt
plerisque diem, qui plus, quam lege
finitum erat, agri possiderent 10. 18. 23. 47.
33. 42. 35. 10. feneratoribus dicunt 7. 28.
10. 23. 25. 41. matronis 10. 31. 25. 2. *cf.*
8. 22. annonae prospiciunt 10. 11. 30. 26.
38. 35. 33. 42. incensatur a senatu, quod
non prohiberent novos ritus sacrificandi pre-
caudique deos 25. 1. Curules ludis maximis
faciendis primum creati 7. 1. 2. eos instau-
rant 23. 30. 24. 43. 25. 2. 27. 6. 21. 36.
29. 10. *all.* item Megalenses et senicos 24.
43. 31. 4. 34. 54.
Aedilitii scribae et viatores 30. 39.
Aedilus aedes sacras omnes tota urbe aperire
iubentur 30. 17.
Aedui, populus Galliae 5. 34. in eorum agros
incuriones faciunt Arverni 8.
Aegaeum mare 44. 29. 29.
Aegates, insulae 21. 10. 49. 22. 54. 23. 30. 32.
Aegleae, urbs, opprimitur ab Attalo 31. 46.
Aegleae campus 27. 33.
Aegimerus, insula 29. 27. sinum Carthagi-
niensem claudit 30. 24.
Aegina, insula 27. 30. 33. 28. 5. 7. 31. 18.
33. 30. 36. 42.
Aeginetenses 44. 46. 45. 27.

- Aeginium* oppidum 32, 15, 36, 13, 44, 46, diripitur a Romanis 45, 27.
- Aegium* 38, 29, ibi Achaeorum concilium 27, 30, 29, 7, 35, 48, 36, 35, 43, 19.
- Aegyptus* 8, 24. Aegypti opes divisae inter Philippum Macedoniam et Antiochum Syriae reges 31, 4. Aegypti reges Romanis gratulantur 37, 3. Aegypti excedere iubent Antiochum Epiphanem Romani 45, 12.
- C. Aelius*, tribunus militum tertiae legionis 41, 5, eius res gestae 8.
- C. Aelius Paetus*, cos. 40, 27.
- L. Aelius Paetus*, aedilis plebeius ludos facit ex multicitia pecunia 10, 23.
- P. Aelius* inter primos quaestores de plebe creatos 4, 54.
- P. Aelius*, legatus ad Antiochum 34, 59.
- P. Aelius* triumvir coloniae deducendae 41, 17 consul 42, 10.
- P. Aelius*; consul Boios iubet vastari 31, 2.
- P. Aelius Ligur*, praetor 41, 2, consul 42, 9, legatus in Ilyricum 45, 17.
- P. Aelius Paetus*, cos. 9, 15.
- P. Aelius Paetus*, magister equitum vitio creatus, abijt magistratu 9, 7, augur 10, 9.
- P. Aelius Paetus*, augur 27, 36, moritur pestilentia 41, 28.
- P. Aelius Paetus*, aedilis plebis, creatur praetor 29, 38, sortitur iurisdictionem urbanam 30, 1 ascendit cum L. Laelio rostra, et Carthaginiensium exercitus fusus exponit 30, 17, magister equitum 39, consul 40, decemvir 31, 4, triumvir rebus coloniae Narniensis ordinandis 32, 2, censor 7.
- P. Aelius Tuberus*, aedilis plebis vitio creatus, abijt ac magistratu 30, 39, praetor creatur sortitur Siciliam 40, legatus in Asiam 37, 55, praetor iterum sortitur iurisdictionem urbanam 41, 12.
- Q. Aelius*, tribunus plebis 41, 10.
- Q. Aelius Paetus*, augur 22, 35, cadit in proelio Cannensi 23, 21.
- Q. Aelius Paetus* in locum P. Aelii Paeti sufficitur augur 41, 26, praetor 43, 4, consul 45, 14, sortitur Galliam provinciam 17.
- Q. Aelius Tuberus*, tribunus plebis, fert ad plebem de duabus coloniis Latinis deducendis 34, 53, triumvir creatur 35, 9.
- Q. Aelius Tuberus* obvium mittitur Perseo 45, 7, cura tuendi regis ei mandatur 8.
- Q. Aelius Tuberus*, annalium scriptor 4, 23, 10, 9.
- Sex. Aelius Paetus*, aedilis curulis 31, 50, triumvir rebus coloniae Narniensis ordinandis 32, 2, consul 7, in Capitolio senatum habet 8, proficiatorem in Galliam 9, nihil memorabile gerit 26, censor 34, 44, 35, 9.
- T. Aelius* tribunus militum tertiae legionis 41, 5, eius res gestae 8.
- Aemilia* porticus refecta 41, 32.
- Aemilia* tribus 38, 36.
- Aemilia*, uxor P. Scipionis Africani 38, 57.
- C. Aemilius*, tribunus militum consulari potestate 5, 28, imperator contra Aequos obtinet praesidio Verruginem 28, tribunus militum consulari potestate iterum, Volsinienenses vincit 32.
- L. Aemilius*, cos. vincit Aequos et Volscos 2, 42, iterum consul, Volentes pacem petere supplices cogit 49, tertium consul 54.
- L. Aemilius*, tribunus militum consulari potestate 3, 1, iterum 5, tertium 21, quartum 22, quintum 22, fundit Volscos et Latinos, ibid, creatur interrex 7, 17, magister equitum et legatus 21, quartus decimus interrex 8, 23, dictator vincit Samnites 9, 21.
- L. Aemilius*, legatus Carthaginem mittitur 21, 18, censor 23, 23.
- L. Aemilius*, candidatus consulatus 39, 32.
- L. Aemilius Mamercinus*, cos. 7, 1, secundum cos. 3, magister equitum 21, et 39, tertium consul Sabellum agrum vastat 8, 1, dictator 16, consul scribit exercitum sine ulla vacatione venia 20, dictator iterum 9, 21.
- L. Aemilius Papus* cos. 20, 36, triumvir mensarius 23, 21.
- L. Aemilius Papus*, decemvir sacrorum, moritur 42, 26.
- L. Aemilius Papus*, praetor creatur sortitur Siciliam 28, 38.
- L. Aemilius Paulus*, cos. 20, 59, triumphat 63, accusatur et ambustus vix evadit, ibid, cos. iterum 22, 35, occiditur in pugna Cannensi 49, fuerat pontifex 23, 21.
- L. Aemilius Paulus*, triumvir coloniae deducendae 34, 45, aedilis ex pecunia damnatorum pecuniariorum clypea inaurata in fastigio aedis Iovis posuit 35, 10, praetor 24, sortitur Hispaniam ulteriorem 36, 2, legatus 37, 55, proconsul caeditur a Lusitanis 46, Lusitanos fundit 57, legatus resistit Cn. Manlio triumphum potest 38, 44, 45, legatus in decem ad res Asiae disceptandas componendasque 37, 55, creatur consul 39, 56, in Ligures Ingaunos exercitum ducit 40, 25, oppugnat ab Ingaunis, ibid, erumpit castris 27, vincit Ingaunos Ligures 28, deque his triumphat 34, nominatur patronus ab Hispanis ulterioribus 43, 2, consul iterum sortitur Macedoniam 44, 17, eius, antequam in Macedoniam iret, ad populum oratio 22, multa ab eo institutorum militarium in melius mutata 33, explorat transitus Enipei fl. ib. eius oratio ad milites 34, per Perthebiam it ad hostes 35, eius prudens ad Nasicam oratio 36, instructo exercitu munit castra 37, differt pugnam, ibid, eius de pugna dilata oratio 38, vincit Macedones 41, acceptis a Perseo litteris, illecebratur sorti humanas 45, 4, ad eum adducitur Perseus 7, benigne excipit Perseum, eumque lacerantem alloquitur 8, peragrat Graeciam 27, Amphipoli componit res Macedonae 29, succedit arma hostium 33, transiit in Italiam 34, triumphus ei decretus impeditur a Ser. Sulpicio Galba, tribuno militum 35, 38, triumphat de Perseo 39, 40, amittit duos filios 40, eius de sua fortuna oratio 41.
- L. Aemilius Regillus*, praetor 36, 45, ei evenit navalis provincia 37, 2, 4, 14, Epircratem secum in Asiam reducit, ibid, ad eum caduceatores ab Antiocho missi, qui de pace agerent 18, habet consilium 19, invadit agros Telorum 26, contendit ad hostem 29, vincit classem Antiochi 30, oppugnat Phocaean 32, eius triumphus navalis 58.
- L. Aemilius Scaurus*, Hellespontum mittitur 37, 31.
- Mam. Aemilius*, tribunus militum consulari potestate 4, 16, dictator dicitur 17, Volentes et Fidenates proelio vincit 18, 19, triumphans urbem ingreditur 20, iterum dictator 23, censuram minuit 24 a censoribus tribu movetur, ibid, dictator creatur, paulo ante motus tribu 31, eius oratio ad populum 32, eius ad milites adhortatio 33, Fidenas capit et triumphat 34, consul creatur 53.
- M. Aemilius Mamercinus*, tribunus consularis 4, 61, iterum 5, 1, tertium 10, praestat castris ad Velos 12.
- M. Aemilius*, tribunus militum consulari potestate 5, 32, consul 10, 1, in fugam vertit

- Græcos cum Cleonymo in Italiam advectos classe 10, 2.
- M. Aemilius*, praetor Siciliæ 21, 49, 22, 9. creat duumvros 22, 33. praetor peregrinus 24, 44. urbanus 22, 9, 33, 27, 33.
- M. Aemilius*, frater L. Aemilii Regilli, praetoris, decedit 37, 22.
- L. Aemilius Lepidus*, bis consulis atque auguris, tres filii L. M. et Q. ludos funebres patri et gladiatorum paria duo et viginti per triumum in foro dant 23, 80.
- M. Aemilius*, M. Lepidi filius, tribunus militum 37, 43.
- M. Aemilius Lepidus* patricius 22, 35.
- M. Aemilius Lepidus*, aedilis curulis 24, 43. praetor, sortitur iurisdictionem inter cives et peregrinos, *ibid.* decemvir sacrorum 26, 23.
- M. Aemilius Lepidus* legatus ad Ptolemaeum 31, 2. ferociter cum Philippo agit 18. pontifex sufficitur 32, 7. aedilis 35, 10. praetor 24. sortitur Siciliam 36, 2. consul 38, 42. et quidem post duas repulsas 39, 56, 40, 46. cum eadem Dianæ raviasset, devincit Ligures 39, 2. viam ab Flacento Ariminum perducit, *ibid.* triumphum coloniae deducendae 55. pontifex maximus 40, 42. censor 45. in gratiam reconciliari se cum collega M. Fulvio patitur 46. princeps senatus legitur 51. consul iterum 41, 22. lectus secundo princeps senatus 32. tertio 43, 15. decemvir 42, 4. legatus 43, 7.
- M. Aemilius Numida*, decemvir sacrorum, moritur 26, 23.
- M. Aemilius Papus*, dictator 9, 7. maximus curio, moritur 27, 6.
- M. Aemilius Paullus*, magister equitum, male rem gerit 40, 3.
- M. Aemilius Regillus* cos. creatur 24, 7. irrita eventus 8 et 9. nomen Quirinalis 8. nomen Martialis, moritur 29, 11.
- Ti. Aemilius* cos. 2, 61. eius res gestae in Sabinis 62. cos. iterum, dandi agri plebi auctor 3, 1.
- Ti. Aemilius*, quinquevir mensarius 7, 21. praetor 8, 2.
- Ti. Aemilius Mamercinus* cos. eiusque cum sensu rixae 8, 12.
- Aemus*, mons 40, 21. ex eo monte creditum vulgo fuit, Ponticum simul et Adriaticum mare et Histrum amnem et Alpes conspici posse, *ibid.* eum descendit Philippus, et depressus nihil vulgaris opinioni detrahit 22.
- Aenaria* insula 8, 22.
- Aenea*, oppidum 40, 4. eadem Aenla 44, 10. 32. statum Aeneae sacrificium, quod conditori Aeneae quotannis fit 40, 4. Aeneates, *ibid.*
- Aeneas* portus ad montem Alho, 45, 30.
- Aeneas* Anchiae et Veneris filius 1, 1. profugus venit in Macedoniam, Siciliam et Italiam, ubi Lavinium condidit, *ibid.* ut animos Aboriginum sibi conciliaret, Latinos utramque gentem appellat, 2. eius mors *ibid.*
- Aeneas Silvius*, rex tertius Albae 1, 3.
- Aeneasidem Dymaeus*, praefectus praesidii Achaeorum 32, 25.
- Aenianus* silvus 25, 5.
- Aenis* 37, 33, 45, 27.
- Aenus*, oppidum Thraciae, prodicione capitur a Philippo 31, 16. Aeno praesidium Antiochi deducitur 37, 60. controversiae cum Philippo de Aeni possessione 39, 24, 27. 28. Aenum sibi petit Attalus 45, 20. Aeni 31, 34.
- Aeolis* 33, 38, 37, 8, 12, 18, 25, 35, 38, 16.
- Aepulo*, Istrorum regulus, ne vivus capiatur a Romanis, pectus ferro traicit 41, 15.
- Aequi*, sive Aequicolae, gens antiqua 1, 32. ab Aequicolis lus, quo res repetuntur, Ancus Marcius descripsit, *ibid.* Aequi Latium agrum invadunt 2, 30. vincuntur 31. seditio inter Aequos et Volcos, et atrox proelium 40. Romanos bello petunt 43. oppugnant Ortonam *ibid.* vexant Latinos incursionibus 48, 58, 59. vincuntur 60. bello petiti a Q. Servilio vincuntur 3, 2. depopulantur agrum Romanum et caeduntur 3. obsidentes Furium cos. in castris a T. Quinctio caeduntur 5. Aequi et Volci denuo Hernicorum et Rom. agros depopulantur 6. vincuntur a Lucretio cos. 8. rebellant 10. arcem Tusculanam capiunt, et caeduntur 23. pacem petunt, et impetrant 24. denuo bellum movent 25. obediunt Minucius cos. in castris 26. adversus eos L. Quinctius Cincinnatus dictator dicitur, *ibid.* circumvallatur et sub iugum mittuntur 28. denuo Romanos bello laessunt 30. vincuntur 31. bellum instaurant 33. fundunt Rom. exercitum 42. a Valerio consulde vincuntur 60. 61. iterum Romanis bellum inferunt 68. vincuntur 70. rursum rebellantes vincuntur 4, 26. oppugnant castra consulis, dum suis exiuntur 27 et 28. multi sub hasta venditi 29. impetrant inducias annorum octo 30. Aequi et Lavicani Tusculanum agrum depopulantur 45. vincuntur 47. coloniam Volas deducunt, sed caeduntur 49. parant bellum 53. capiunt arcem Carventanam 55. oppugnant Lavicos Romanam coloniam 5, 16. Romanis iterum bellum inferunt et vincuntur 28. capiunt Vitelliam coloniam, et rursum vincuntur 29 et 31. eorum defecio 6, 2. porrastantur 4. undenam tolles vicia Aequi et Volsci suffecerint milites 12. iterum petiti bello deserunt castra, et prope ad internecionem delentur 9, 45. redeintegrant bellum, et subiguntur a C. Iunio dictatore 10, 1.
- Aequicolarum* ager 10, 13.
- Aequimaestium* in Capitolio 4, 16, 38, 28.
- Aequimaestius* vicus 24, 47.
- Aequinoctium* autumnale, 31, 47. vernum 33, 3, 37, 9.
- Aera* militibus constituta 4, 59, 60 equibus 5, 7.
- Aerarii* inopia 24, 19. pecuniam ex aerario clam egerunt scribae et viatores aediliti 30, 39. aerarium, 4, 22. ex eo signa militaria promuntur, *ibid.* et 7, 23. aerarium faciunt octuplicato censu censors 24. in aerarium redacta pecunia ex captivis venditis 7, 27, 10, 46, 24, 18, 26, 36. in aerarium publicum concluduntur, custodiendae causa, Praenestorum principes *ibid.* aerarium sanctius 27, 10.
- Aerarii* facti 4, 24, 24, 18, 29, 37, 44, 16.
- Aeropus*, mens 32, 5.
- Aeropus*, praetor Epirotarum 29, 12.
- Aes* grave, ante signatum 4, 41. et 60, 22, 33. 32, 26. aes alienum Romae maximum, aique inde turbas 2, 23. ac postremo secessio plebis in Sacrum montem 33. aeris alieni magna vis aedificando contracta 6, 11, 27. hinc occasio et materia Manlio Capitolino novorum consiliorum, *ibid.* et *agg.* seditiones ob aes alienum 6, 27, 31, 34. miseria plebis aere alieno demersae, 6, 34. de aere alieno lex 6, 35, 36. aeris alieni causa quinquaginti mensarii creantur 7, 21. eius dissolvendi ratio inita 27.
- Aera* militibus constituta 4, 59, 60, 5, 7.

Asculapius ab Epidaurio Romam accessit 29, 11. eius templum in Graecia 45, 28. Carthaginienses in eius aede senatum dant legatis Persae 41, 27. eius fanum tabulis pictis exornatur ex praeda 43, 6. templum eius Epidaurium donis opulentum 45, 28. ei supplicatio habita 10, 47.

Assernia colonia in fide atque officio erga populum Rom. manet 27, 10.

Assernina turma equitum 44, 40.

Assernini quare a Romanis laudati 27, 10.

Assern. ager 10, 31.

Assis fluvius 5, 25.

Aesula, Latii oppidum 32, 29.

Aesulana arx 26, 9.

Aethalia, insula 37, 13.

Aetna, mons 26, 29.

Aetoli, eorum concilium et foedera cum Rom. 26, 24. adversus Philippum bellum movent, *ibid.* bellum inferunt Acarnaniae 25. depopulantur Achaecos 27, 29. vincuntur a Philippo 30. animos tollunt a Rom. societate et post Attali adventum 28, 5. salum Thermopylarum insidentes a Philippo funduntur 7. pacem faciunt cum eo 29, 12. ad eos legatos mittit Philippus, ne adventu Rom. fidem mutent 31, 28. cum Athamanibus bellum inferunt Philippo, et ab eo caeduntur 41. deserunt castra, et in Aetoliam fugiunt 42. Aetolorum inventus in Aegyptum advecta 43. Aetolorum legatorum cum Attalo et Romanis colloquium 46. Aetolorum concilium Heraclaeam indictum 33, 3. eorum equites fugant equites Philippi 6. eorum eques in Graecia est longe optimus, pedite inter finitimos vincuntur 7. eorum querelae, insatiabiles aviditas praedae et arrogancia 11. inter eos et Quinctium Thobis, Phtholicia discipatio 13. pacis cum Philippo leges non approbat 31 et 35. ingenio iniqua gens 44. Aetolorum animi cur alienati a societate Romana 49. invehuntur in Athenienses, et Romanos insimulant fraudis 34, 23. concitant reges ad bellum Romanum 35, 12. decretum faciunt, quo accessit Antiochus ad liberandam Graeciam 33. occupant Demetriadem urbem 34. Nabin interficiunt 35. mittunt copias Lacedaemonem, *ib.* caeduntur a Lacedaemoniis 36. Chalcidem oppugnare tentant 37. Antiochum appellant imperatorem 45. eorum cum Chalcidensibus colloquium 46. tenent socios Romanorum 47. se coniungunt Antiocho 36, 9. includunt sese Heraclaeae, et iuga montis Oetae occupant 16. caeduntur 18. Heraclaeae obsidentur 22. permittunt se in fidem Romanorum, et gravibus consiliis imperis rursus ad bellum incitantur 23 et 29. obesset in urbe Naupacto implorant opem T. Quinctii 34. impetrant inducias et legatos mittunt Romam 35. Hi infecta pace dimittuntur 37, 1. eorum principes in Lautumias coniecti sunt 3. occupant montem Coraceam 4. impetrant a cos. L. Scipione inducias sex mensium 7. pax convenire non potest 49. inferunt bellum Dolopiae et Athamaniae, *ibid.* et 39, 1. Amphiochiam aliasque urbes occupant 38, 3. pacem petunt a M. Fulvio cos. 8. legatos mittunt Romam 10. leges pacis cum Aetolis 11. de fide triumphat M. Fulvius 39, 5. eorum mutuis caedibus in semetipsos versus furor 41, 30. eorum discordias sopit Ap. Claudius legatus et Marcellus 42, 5. Aetoli occurrunt sordidati L. Aemilio Paulo 45, 28. eorum querelae de principibus suis interfecit, aut in exilium actis *ibid.* de eo negotio cogi-

tio et iudicium 31. Aetoli, gens iniqua 34, 28. vanissima et ingratiissima 36, 17. umbilicum Graeciae incolunt 35, 18. Aetolorum concilium, et in eo legatorum Macedonum contra Romanos oratio 31, 29. et Atheniensium 30. et legati Rom. 31.

C. Afranius, tribunus plebis 33, 22.

C. Afranius Steltio, praetor 39, 23. triumvir coloniae deducendae 55.

C. Afranius, 43, 20.

Afri venduntur a quaestoribus 27, 19. gens mobilis atque indida 29, 3.

Africanum praesidio firmat Hannibal 21, 22. in Africa res male gesta a Servilio cos. 22, 31. eam populatur M. Valerius Messalla 27, 5. et classis Punica 29. in Africam traiecit Scipio 29, 28. *sq.* in Africa res gestae, imperatore Scipione 30, 3.

Africanas ludis Circensibus adhibitae 44, 18.

Africanum cognomen unde coeptum sit, non constat 30, 45.

Africanus, ventus 26, 42, 30, 24.

Agaleus, equitum praefectus 44, 30.

Agamemnonia classis mille navium 45, 27.

Agasones adiutant victoriam Romanorum 7, 14, 15. agasones cum equis phaleratis dono dati 48, 7.

Agasae urbs, 44, 7, 45, 27.

Agathocles, rex Syracusanus transgressus in Africam, bellum, unde venerat, avertit 28, 43.

Agathyrna, oppidum, colluviei hominum per fugium 26, 40, 27, 12.

Agema equitum 37, 40.

Agema, legio Macedonum 42, 51.

Agrippa, princeps legationis Rhodiae 45, 3.

Ager capitus ex hostibus virium divinus a Ser. Tullio 1, 46. Tarquiniorum consecratus Marti, fuit deinde Marius campus 2, 5. ager Romanus finitur in Italia 27, 29. ager sacer Apollinis 32, 40.

Ager publicus possidetur a privatis 2, 41, 4, 51, 53, 6, 5, 35 *all.* lex Licinia, ne quis plus quingenta iugera agri publici possideret 6, 35, 34, 4. de agro publico actiones tribuniciae 2, 41, 43, 48, 54, 61, 63, 3, 1, 4, 12, 36, 43, 48, 49, 51, *sq.* 5, 24, 6, 6. assignatur plebi 1, 46, 3, 1, 4, 47, 5, 30, 6, 16, 21, 33, 8, 11, 21, 31, 49, 35, 9, 40, 37, 57, 39, 44, 55, 40, 39, 34. agri assignati privatis pro pecunia 31, 13. ager fructibus locatur 27, 9, 32, 7, 42, 19.

Agessimbrotus praefectus Andriorum 31, 46. praestitit classi Rhodiorum 32, 16, 32.

Agessipolis, princeps exilium Lacedaemoniorum 34, 26.

Agmen quadratum 7, 29, 31, 37, 39, 30.

Agnus mactatus ad sciendum promissorum fidem 21, 45.

Agrati, Aetoliae populus 32, 34.

Agraria lex quando primum lata 2, 41, 42, *sq.* 52, 54, 61, 63, 3, 1, 4, 12, 43, 51, 6, 35. tribunis plebis semper materia seditionum fuit 6, 11. ob leges agrarias discordiae. *cf.* Lex.

Agravanitae, populus Illyrici 45, 26.

Agrianes, bellicosum genus 28, 5, 33, 18, 42, 51, 44, 11.

Agrirentum ab Himilcone recipitur 24, 35. oppugnatur et proditur Romanis 26, 40, *cf.* 23, 23.

Agrippa, Tiberini filius, rex Albae 1, 3.

Aharina opp. 10, 25.

Aio Locutio templum 5, 50.

Ale equitum quingentorum 10, 29, 26, 39, trecentorum 29, 1. mille 37, 40. ala regia.

- 37, 40. sacra equitum Macedonum 42, 58, 66.
44, 42. milites socium 31, 21, 27, 1, 35, 5.
Alander, fluvius 39, 13. eius fontes 15.
Alares cohortes 10, 41.
Alariti equites 35, 5, 40, 40.
Alastrinatus suae leges redditae 9, 43.
Alba Silivius, rex Albae 1, 3.
Alba, in Aequi colonia 10, 1. vi capta et diruta 1, 29. cf. 30, 17, 45. negat esse. unde pecuniam militesque dare possit Romanis 27, 9. multiplicem pecuniae militumque numerum dare cogitur 29, 15.
Alba Longa ab Ascanio condita 1, 3. oriunda ab Lavinio 23. diruta 29. cf. 7, 39, 30, 17, 45.
Alba aedes Capuae 32, 9, 40, 45.
Albana vallis 3, 7. arx 7, 24.
Albana, opp. 33, 18, 38, 13.
Albandenses 38, 13. apud eos templum urbis Romae. ludique anniversarii et Divae instituti 43, 8. coronam auream quinquaginta pondo in Capitolio donum Iovi O. M. ponunt, *ibid.* acie vincuntur a Rhodiis 45, 25.
Albani reges 1, 3. inter eos et Romanos ortum bellum 22. tergeminum utriusque fratrum virtuti res permittitur 24. Albani ditionis Romanae facti 25. parum fidos se Romanis socios praebent 27. eorum dux Mettius Fuffetius supplicio afficitur 28. Albani Romam migrant 29. eorum principes in Patres lecti 30. Albani patrio ritu sacra facere iubentur 31. Coellum montem inhabitant 33.
Albanus ager 6, 42. mons 1, 3. in eo triumphatum 26, 21, 33, 23, 42, 21.
Albensis ager 26, 11.
Albrinatus Ligures 29, 5.
L. Albinus inter primos tribunos plebei 2, 38. virgines Vestales sacraeque in plaustrum imponit et Caere pervexit 5, 40.
M. Albinus, plebeius, tribunus militum 6, 30.
L. Albinus, consularis 44, 41.
C. Albius Calenus, gregarius miles et princeps seditionis exercitus Scipionis 28, 24. virgis caesus, securi percussus 29.
Albula, vetus nomen Tiberis fluvii 1, 3.
Alce, urbs Celtiberiae, in dedicationem venit Romanorum 40, 48, 49.
Alcibiades, exsul Lacedaemonius 39, 35.
Alcidemos Minerva 42, 51.
Alcon Saguntinus, transfuga ex oratore 21, 12.
Alexamenus, princeps Aetolorum 35, 34. eius ad Nabin oratio, quem occidit 35. occupat regiam Nabidis, et obtruncatur a Lacedaemoniis 36.
Alexander M. qua aetate vixerit 8, 3. eius soror materque 24. ei par L. Papirius Cursor 9, 16. eius collatio cum Rom. duobus 17. eius vita 18. fortunae Alexandri collatio cum populo Rom. *ibid.* collatio copiarum eius cum Rom. copis 19. regnavit XIII annis 45, 9.
Alexander, Epiri rex. in Italiam classem appellit 8, 3. adversus eum eversionem facientem, pugnant Bannites et Lucani 17. pacem facit cum Rom. *ibid.* eius fata, res gestae, et mors 24. eius uxor Cleopatra, soror Olympias, quarum altera mater Alexandri M. soror altera fuit, *ibid.*
Alexander, magister equitum apud Epirotas 32, 10.
Alexander, princeps Aetolorum, eiusque oratio in Philippum 32, 33. ei respondet Philippus 34. invehitur in Athenienses, et Romanos insinuat fraudis 34, 23.
Alexander, Megalopolitanus se oriundum a Magno Alexandro fert 35, 47.
Alexander Acarnan 35, 18. eius oratio, *ibid.* nuntius cladis Antiochi, moritur ex vulneribus in pugna acceptis 36, 20.
Alexander Beroeaeus suffocat Demetrium, Philippi filium 40, 24.
Alexander, filius Persei 42, 52. ducitur ante currum Aemilii triumphantis 45, 39. Albam mittitur in custodiam cum patre 42.
Alexandria in Aegypto condita 8, 24. frustra tentatur ab Antiocho 45, 11.
Alexandria Troas 35, 42, 37, 35.
Alexandri legati queruntur de Antiocho 44, 19.
Algaleus dux Illyriorum 44, 30.
Algidum, oppidum 3, 2, 21, 62, 26, 9.
Algidus, mons 3, 23, 25, 27, 29, 30, 4, 26.
Alia, fluvius 5, 37, 6, 28, 22, 50, 59.
Alsiensis clades 5, 38, 22, 50, 25, 6. dies 6, 1.
L. Alienus, aedilis plebis, diem dicit Veturio 3, 31.
Alimne, urbs 38, 14.
Aliphae, urbs 26, 8, 82, 5. eam Philippus restituit Megalopolitis 26, 9.
Alifae, oppid. 8, 25, 9, 42, 22, 18. Alifae de Samnitis a C. Marcio Rutilio consule vi captae 9, 38.
Alifanus ager 22, 13, 17, 26, 9.
Allobroges, gens nulla Gallica opibus aut fama inferior 21, 31.
Almana, urbs 44, 26.
Alope, opp. 42, 56.
Alpeconnesum oppidum recipit Philippus 31, 16.
Alorus Hispanus, se pacis Hannibalem inter et Saguntinos interpretem fore, pollicetur 21, 12. eius oratio de pace 43.
Alpus 1, 1. Taurino saltu a Gallis primum transita 5, 34. ab Hannibale quindodecimo die superatae 21, 38. difficiles transitu 35. hieme clausae 27, 36. prope inexpressibilis finis inter Italiam et Galliam 39, 54.
Alpinae gentes, maxime Rhaeti et Tuscis originem ducunt 5, 33. recipiunt Hasdrubalem. et sequuntur ad bellum 27, 39.
Alsiensis populus sacrosanctam vacationem habere se frustra iacet 27, 38.
Aluocetus princeps Celtiberorum 26, 50. sponsam pudice servatam a Scipione recipit *ibid.*
Alvatus 38, 18.
Amadocus, dux Thracum, capitur a Philippo 39, 35.
Amarnithidia Dianae sacrum anniversarium Eretriae 35, 38.
Ambarri, populus Gallicus 5, 34.
Ambigatus, rex Celtarum, exonerat praegravante turba regnum 5, 34.
Ambius, deque eo leges latae 40, 19. cf. *Lex*.
Ambracia, urbs 38, 3, 42, 67, 43, 22, 44, 1. eius situs 38, 4. oppugnatur a Romanis 5. se dedit 9.
Ambracienses accusant M. Fulvium, cos. 36, 43. senatus consul in gratiam Ambracensium 44.
Ambracius sinus 32, 14, 38, 4.
Ambrysus, urbs 32, 18.
M. Ambusti filii legati ad Gallos missi 5, 35.
Ameriola, urbs, a Tarquinio Prisco capta 1, 39.
Amicitia et foedus 4, 7, 23, 14, 34, 58, 35, 12.
Aminterni pollicentur Scipioni milites 28, 45.
Aminternus ager 21, 62.
Aminternum, oppidum 10, 39, 26, 11. capitur de Samnitis 10, 39.
Amodocus, rex Thracum, capitur 39, 35.
Amphilochia, regio 38, 3. olim Aetolorum fuerat, *ibid.* et 32, 34.

Amphilochi oppugnantur a Perseo, *Philippi* filio 38, 5, 8.

Amphiloehus, vates Oropi, colitur pro Deo 45, 27.

Amphipolis, urbs 40, 24, 56, 43, 7, 44, 24, 43, 44, etc. 45, 6, 9, 29.

Amphiasa, urbs 37, 5.

C. Ampius praefectus sodum 31, 2, circumventus a Boiis caeditur, *ibid.*

Ampliatio 4, 44, 43, 2.

Amulius pellit Numitorem fratrem natum matrem, et ut spem partus Rhese Silviae adimeret, eam Vestalem legit 1, 3. Amulio Remus captus traditur 5. Amulius obruncatur, et Numitor restituitur, *ibid.* et 6.

Amulius, princeps Ausetanorum, ad Hasdrubalem profugit 21, 61.

Amyclae 34, 28.

Amynander, Athamanum rex 27, 30, 29, 12, venit in castra Romanorum. illeque auxilia promittit 31, 28. Phocam oppidum capit, et Gomphos, atque Thessalam populatur 32, 14, cum Athamanum pedum ducentis et mille se iungit Quintio cos. 35, 3. tenet castella, quae per belli tempus Philippo ademerat 34, cum tentat Antiochus 35, 47, cui se coniungit 36, 9, cum Athamanum iuventutem occupat Pelinnaeum 10, cum coniuge ac liberis Ambraciam a confert 14, cum sibi ab Aetolis dedit petiit M. Aetilius Glabrio, cos. 28. Zacyntbo donatur a Philippo, rege Macedonum 31, pellit Macedones ex Athamania 38, 1, militi legatos Romam et ad Scipiones in Asiam 3, venit in castra Romanorum, et efficit, ut Ambracia se dedat Romanis 9.

Anabura 38, 15.

Anagnia 45, 16.

Anagninis civitas sine latrone suffragii data 9, 43.

Anagninum compitum 27, 4.

Anagninus ager 26, 9.

Anapus, fluvius 24, 58.

Anavia coelo dimissa 1, 20, of. 5, 32, dies, quibus moventur Anglia, religiosi exercitui ad iter sciendum 37, 33.

Ancona 41, 5.

Ancus Marcius rex creatur, eiusque res gestae 1, 32, 33, moritur postquam regnavit annos quatuor et viginti 35, eius filii conspirant contra Tarquinium Priscum 40.

Ancyra, urbs nobilis 38, 24, 43, 20.

Antania, parvum oppidum 36, 31.

Andranodoros, gener Hieronis, tutor Hieronymi regis Siciliae 24, 4, post caedem Hieronymi, insulam et arcem Syracusanis occupat 21, ad eum missi legati a Syracusanis populo 22, cedit tempori, *ibid.* eius oratio ad Syracusanos, *ibid.* creatur praetor 23, occiditur 24.

Androcles, princeps Acarnanum 38, 16.

Androcles, praefectus Persei 44, 32.

Androgyni, quoniam sex appellati 27, 11, androgynus vivus in arcam conditus et in mare proiectus 37.

Andronicus, Aetolus, quod arma contra Romanos tulisset, securi percussus 45, 51.

Andronicus, Macedo 37, 13, praefectus Persei, interficitur 44, 10.

Androsthenes defendit Corinthum fortiter adversus Romanos 32, 23, caeditur ad Corinthum 33, 14, eius imprudentia 15.

Andrus, insula 31, 15, 36, 20, capta a Romanis 21, 45.

Anemurium, promontorium Ciliciae 33, 20.

Angae, opp. 32, 13.

Anguae, praelati in bello a sacerdotibus Tar-

quiniensibus, terrent milites Rom. 7, 17, duo, sacrificio perpetrato, ad exta ex oculo alapsi, edere iecur, conspectuque repente abierunt 23, 16, angus specie consuetudinem cum Olympiade et cum matre Scipionis Afr. habere creditur iuviter 26, 19.

L. Anticus Gallus, creatur praetor 44, 17, in Illyricum adversus Gentium proficiat 30, vincit Illyrios 31, et 45, 26, ei se dedit Gentius, *ibid.* ob eius res gestas supplicationes in triduum decretae 45, 3, Epirum pacat 26, Illyrici res constituit, *ibid.* triumphat de Gentio 43.

Cn. Anticus, legatus Aemilii Pauli 44, 46.

M. Anticus, praetor Praenestinus ex scriba 23, 19, statua ei Praeneste in foro statuta, *ibid.*

Antenata tribus addita ceteris 10, 9, centuria 34, 7.

Antio, fl. 1, 27, 36, 2, 26, 4, 17, 5, 34, 6, 42, 26, 10, pons in Anienem 7, 9.

Antitorgis, urbs 25, 32.

Annales citati 2, 54, 3, 8, 4, 34, 7, 9, 19, 42, 8, 19, 23, 30, 9, 15, 42, 21, 25, 22, 31, 23, 6, 47, 42, 1, Acliani 25, 39, Graeci Latiniue 32, 6, of. 33, 10, ingastratum 9, 18, annalium veterum confusio 9, 15, exempla exoleta 27, 8, incertitudo 9, 44, 45, 10, 2, 17, varietas 10, 30, 22, 31, 25, 39, 26, 16, 49, 27, 7.

Annalis, cognomen Villiorum, ex eo ortum, quod L. Villius trib. pleb. primus legem avariam tulit 40, 44.

L. Annus Sabinus, praetor Latinorum, Romanus evocatus 8, 3, eius in concilio Latino-romano oratio 4, in senatu Rom. postulat, ut consul alter et senatorum pars dimidia e Latio sumantur 5, labitur, et ita impingitur saxo, ut sopiatur 6.

T. Annius, triumvir coloniae deducendae, ob Boiorum rebellionem Mutinam confugit 21, 25.

T. Annius Luscus, praetor 41, 22, legatus ad res repetendas in Macedoniam missus 42, 25, triumvir colonia Aquileiam deducendis 43, 19.

Annonae habita cura Romae 2, 9, 34, 10, 11, annonae praefectus 2, 27, annonae caritas atque inde turbas 2, 34, 4, 12, vilisitas 31, 50, tanta, ut mercator pro vectura navis reliquerit frumentum 30, 39.

Annus a Numa Pompilio ad cursum lunae in duodecim menses descriptus 1, 19, multiplex clade insignis 4, 12, hieme gelida et nivosa 5, 13, siccitate et inopia frugum 40, 29, solaris, *ibid.* anni consularis principium Kalendae Sextiles 3, 6, Idus Maias 3, 36, 38, Idus Decembres 4, 37, 5, 9, Kalendae Octobres 5, 9, Quinctiles 5, 32, 8, 20, Idus Martiae 22, 1, annorum indices, clavi, apud Volatunos 7, 3.

Anquisaitio 6, 20, 6, 33, 26, 3.

Antemnae, populus, ad Romam videndam proficiuntur 1, 9, bellum parant ob raptum miliarum 10, palantes in agris opprimuntur 11.

Antenor Troianus cum multitudinis Haenetae venit in sinum Adriaticum 1, 1.

Antenor, praefectus classis Macedonicae, capit hippagogos Eumenis 44, 28, traicit Cassandream 45, 10, 31.

Antipiani in militia 8, 8.

Antesignani legionum 2, 20, 4, 37, 7, 33, 22, 5, 27, 18, 26, 6.

Anthedon, opp. Boeotiae 33, 28.

Antias populus 27, 88, eidem negatur vacatio rei navalis 36, 3.

Antates bellum inferunt Romanis 6, 8. eorum exercitus 7. vincuntur 8. seditio inter Antiatas et Latinos, Antium intrantes 32. dedunt se Romanis 33. Satricum coloniam deducunt 7, 27. duce Antiali populo Volcorum exercitus concessit ad Satricum 8, 1. in agrum Ostiensem excursionem faciunt 12. naves Antiatum abactae, earumque rostris suggestus in foro adornatus 14. Antiatibus dati ad iura statuenda ipsius coloniae patroni 9, 20.

Antiochia urbs Phocidis 28, 8, 32, 18. oppugnata et capta traditur Aetolis 26, 26.

Antiochia Epiri 32, 5, 43, 25.

Antiochia Macedoniae 44, 10.

Antiochia 42, 58, 43, 25.

Antigonis apophthegma 40, 21.

Antigonis, Echeeratis filius 40, 54. Philippum edocet ordinem omnem insidiarum Persei in Demetrium 55. eum sibi destinat successorum Philippum 56. legatus missus ad conciliandos Bastarnas 57. eum interficit Perseus 58.

Antigonus, purpuratus Persei 41, 26. mittitur Aeniam cum mille equitibus 32.

Antimachus, praefectus alae sacrae, in acie cadit 42, 66.

Antimachus, praefectus Demetriadis 44, 12, 24.

Antinous, princeps civitatis Passaronis, desciscit a Romanis et interficitur 45, 26.

Antiochia 33, 19, 41, 38, 13. templum Iovis Capitolini magnificum ibi perfectum ab Antiocho Epiphane 41, 25.

Antiochus Magnus, rex Syriae, foedus ligit cum Philippo 31, 14. bellum transitumque in Europam movit 33, 13. omnes civitates Ptolemaei in Coele-Syria in suam potestatem, redigit 19. legati Rhodiorum ad eum 20. et Romanorum 35. hibernat Ephesi: eius res gestae in Asia 35. Cornelius legatus missus ab senatu ad dirimenda inter Antiochum et Ptolemaeum certamina 39. regis responsum 40. is redit in Asiam, patiturque naufragium 41. ab eo bellum imminere Romanis, decem legati nuntiant 44. ad eum fugit Hannibal 49. molitur bellum adversus Romanos 35, 13. eius cum Villio legato disceptatio 15. traiecit Hellespontum 23. venit Demetriadem, arcescit ab Aetolis 43. eius in concilio Aetolorum oratio 44. imperator appellatur ab Aetolis 45. tentat Romanorum socios 47. ei portas aperiant Chalcidenses; Saligneam et castellum ad Euripum capit 51. adiungit sibi Boeotos 36, 6. Hannibalis orationi non credit 7 et 8, legit ossa Macedonum ad Cynoscephalas 8. Thessalorum legati ad eum 9. capit Pheras et Scotusam, *ibid.* arte Appii Claudii deterretur ab obsidenda Larissa 10. ducit virginem Chalcidensem; eius exercitus luxuria corrumpitur 11. Medione exceptus, Thyrio exclusus, redit in Euboeam 12. it in Aetoliam, dein in saltem Thermopylarum 15. caeditur a M. Acilio Glabrione consule 19. eius status in templo Minervae Itoniae 20. traiecit in Asiam 21. eius securitas 41. monetur ab Hannibale, *ibid.* reparat classem, et exercitum comparat 37. n. agit de pace, quae ei negatur 19. plures urbes capit 21. Prusiam, Bithyniae regem, concitat ad bellum 25. oppugnat Colophonem 26. eius classis vincitur ab Aemilio 30. deserit Lysimachiam, et contrahit copias 31. legatos ad Scipionem mittit de pace 34. filius Africani captivus apud Antiochum, *ibid.* remittit filium Africani 37. retrocedit et castra munit, *ibid.* eius acies 38 et 40. vincitur et castra amittit

43. fugit in Lydiam 44. mittit ad Scipionem legatos ad pacem patendam 45. quam impetrat 55. foederis cum Antiocho leges 38, 38.

Antiochus, filius Antiochi Magni 35, 13. moritur 15.

Antiochus Epiphanes, filius Antiochi M. succedit in regno Syriae 41, 24. mores eius absurdus 24 et 25. proelio capit Artaxiam, Armeniae regem, *ibid.* eius munificentia 25. legatos Romanos mittit 42, 6. stipendium praestat, et vasa aurea quingentum pondo donat Romanis, *ibid.* cum eo societas renovata, *ibid.* cum sollicitat Perseus 44, 19. Ptolemaei inferit bellum, et frustra tentat moenia Alexandriae 45, 11. virga circumscriptur a C. Popillio 12. legatos mittit Romanis 13.

Antipater, Antiochi fratris filius, legatus mittitur ad Scipionem 37, 45. cum eo lictum foedus in Capitolio 55.

Antipater, dux Persei, in proelio occisus 42, 66.

Antipatria urbs capitur a Romanis 31, 27.

Antiphilus, praetor Boeotum 33, 1.

Antiphilus Edessaeus, dux cetratorum Persei 42, 51.

Antissa, urbs in insula Lesbo 45, 31.

Antissaei traducti Methymnam 45, 31.

C. Antialius Labro, legatus in Macedoniam 45, 17.

L. Antistius, trib. pl. absens creatus 4, 42.

L. Antistius, trib. militum consulari potestate 6, 30.

M. Antistius, legatus 24, 63. trib. pl. 26, 33.

Sec. Antistius, legatus 27, 36.

Antium 2, 33. urbs opulentissima 63. deditur Romanis 65. urbs valida 6, 9. Antium colonia deducitur 8, 1. Antium colonia suspecta 4. eo nova colonia missa 8, 14. Antio negatur vacatio rei navalis 36, 8.

Sp. Antius, legatus Rom. iussu Tolumnii interficitur; ei status publice in Rostris posita 4, 17.

A. Antonius, legatus ad Perseum 45, 4.

M. Antonius, magister equitum vitio creatus, abdicat se magistratu 8, 17.

M. Antonius, trib. pl. adversatur rogationi Thalnae praetoris 45, 21.

Q. Antonius Merenda, trib. militum consulari potestate 4, 42.

T. Antonius Merenda, decemvir 8, 25.

Andorgis, oppidum Hispaniae 25, 32.

Antron, oppidum 42, 42 et 67.

Anuli gemmati Sabinorum 1, 11. equitum ad Cannas accisorum 23, 12. senatorum 9, 7, 46, 20, 36. anulo Marcelli potitur Hannibal 27, 28.

Anzur, oppidum Volcorum, postea Tarracinae 4, 59. vi captum ac direptum, *ibid.* neglectum Auxuri praesidium, proditis portarum custodibus, opprimitur 5, 8. Anzur recipitur 13. Volsci obsident praesidium ad Anzur 16. Anzur trecenti in coloniam missi, bina agri iugera accipientes 8, 21.

Ansuratis populi vacatio non observatur 27, 38.

Aous, annis 32, 5, 10, 13, 33, 4, 38, 49.

Apama, soror Seleuci regis 38, 13.

Apamea, urbs 35, 15, 37, 18, 44. haud procul veteribus Celaenis 38, 13.

Apamia, filia Alexandri Megalopolitani 25, 47.

Apelaurus, Stympthaliae terrae locus 33, 14.

Apelles, legatus Philippo Romam 40, 20. clam interficitur a Perseo 42, 5.

Appenninus, mons 5, 33, 10, 27, 21, 58, 22, 1, 36, 15, 39, 2.

Aperantia, regio, recipitur a Philippo 36, 33

- in potestatem Aetolorum venit 38, 3. recipitur a Persae rege 43, 24.
- Apauri* 43, 24.
- Apax* dialia 6, 41.
- Aphrodisias*, castellum Ciliciae 33, 20.
- Aphrodisias*, oppidum Cariae 37, 21.
- Aphthir* 34, 62.
- Apocleti*, sanctius Aetolorum consilium 35, 34.
- 46, 36, 28.
- Apodoti* 32, 34.
- Apollinarius* Iudi, eorumque origo 25, 12. eos populus spectat coronatus, *ibid.* voverunt in perpetuum 26, 29, 27, 11. facit a praetorius urbis 23. extra portam Collinam ad sedem Erycinæ Veneris quare parati 30, 38.
- Apollinaria* Circus in pratis Flaminii 3, 63.
- Apollini* aedes vota 4, 25, 5, 13. dedicata 4, 29. *vid.* et 7, 20. lectisternium habitum 5, 13, 22, 10. Iudi voti factique 25, 12, 39, 39. sacrum factum bove aurato et capris duabus albis auratis 25, 12. dona vota 40, 37. Delphis sacrificat Antiochus 36, 11.
- Apollinis* promontorium 30, 24.
- Apollinis* aedes in pratis Flaminii 3, 63. in eius sede senatus datus 34, 43, 39, 4, 58, 41, 21. fanum augustum et oraculum ad Hieram Comen 39, 12, 13. ager sacer redimitur Sicione ab Attalo 32, 40. aedes Caietæ 40, 2. Formis. *ibid.* Gabii 41, 16. Velitris 32, 1. Medici aedes 40, 51. ei immolantur tauri caprae 25, 12.
- Apollo* 1, 56, 4, 25, 5, 13. Pythius 5, 21, 23, 11, 29, 10. consultitur, *ibid.* et 5, 15. eius responsum 16. decima praedae ei datur 23. et cratera aurea Delphos portata 25. Zerynthius, et eius templum 38, 41.
- Apollodorus*, auctor defectionis Athenis in exilium eiecit 35, 30.
- Apollonia* 25, 3, 42, 18, 44, 30. Apolloniam tentat Philippus 24, 40.
- Apollonia* Macedoniae 45, 28.
- Apolloniatas* permittunt se Romanis 20, 28. trecenti iungunt se Quintio 33, 3. auxilium Romanis adversus Gentium 44, 30. donantur lembis de Gentio captis 45, 43. Apolloniatas aggreditur Philippus 26, 25, 29, 12.
- Apollonides*, principum unus apud Syracusanos 24, 28. salutaris eius oratio, *ibid.*
- Apollonius*, purpuratus sub Antiocho Magno 37, 28.
- Apollonius*, Antiochi Epiphanis legatus 42, 6.
- Appertores* ab Etruscia sumti 1, 8. regii 40. consulum XXIV. et ipsi plebei homines 2, 55. ad pignora capiendi dimissi 3, 38.
- Appellatio* 3, 56, 8, 33, 9, 26, 27, 8, 37, 51, 40, 42.
- Appia* via 7, 39, 22, 1, 15. munita 9, 29.
- Appias* limes 22, 15. municipia 26, 8.
- Appiolae*, oppidum Latinum vii captum 1, 35.
- C. Appuleius Saturninus*, quinquevir 45, 18.
- L. Appuleius*, trib. pl. diem dicit M. Furio Camillo 5, 32.
- L. Appuleius*, decemvir agro dividendo 42, 4. creatur praetor 45, 44.
- Q. Appuleius Pansa* 10, 5, 6. frustra obsidet Nequimum oppidum 9.
- Q. Appuleius*, decemvir agro dividendo 42, 4.
- C. Apronius*, trib. pl. 3, 54.
- Aprus*, flumen 31, 27.
- Apruani* Ligures domantur a C. Flaminio cos. 39, 2. circumveniunt Q. Marcium cos. 40. ad rebellionem spectant 40, 1. opprimuntur et traduntur in Samnium 38.
- Aspil*, populus, foedus faciunt cum Romanis 8, 25. deficient et restantur 37. his pax datur 9, 20. caeduntur a P. Decio 10, 15. deficient ad Poenos 22, 61.
- Apulia* 6, 42, 7, 26, 9, 2, 12, 22, 9, 25, 20. servilis motus in Apulia 39, 29. Apuliae salus 9, 17, 24, 20.
- L. Apustius*, legatus 23, 36.
- L. Apustius*, legatus P. Sulpicii cos. populatur extrema Macedoniae, et Antipatriam aliaque oppida capit 31, 27. legatus L. Corneli Scipionis cos. 37, 4. tumultuario proelio cadit 18.
- L. Apustius Fullo*, aedilis pl. 31, 4. praetor 35, 24. sortitur urbanam iurisdictionem 26. coloniae Latinae in Thurinum agrum deducendae triumvir 34, 58, 35, 9.
- Aqua Anienis*, in urbem ducta 9, 29. Ferenlina 1, 51. aqua in urbem ducenda locatur, sed impedimento est operi M. Licini Crassus 40, 51.
- Aquae calidae* prope Carthaginem 30, 24. Cumanae 41, 20. Neptuniae 39, 44. Sinuessanae 22, 13. magnae fuerunt 24, 9, 38, 28.
- Aquarum calidarum* fontes Thermopyis 36, 16.
- Aquila* aufert pileum Lucamoni, et rursus capiti eius reponit 1, 34.
- Aquileia* colonia Latina deducta 39, 55, 40, 34. prope eum locum ubi oppidum nuper a Gallis conditum fuerat 39, 22, 45, 54. novis colonis augetur 43, 19.
- Aquilensium* querelae 43, 1.
- Aquillii* fratres confiant adversus rempubl. 2, 4.
- C. Aquilius* cos. Hornebos devinct 2, 40.
- L. Aquilius Corvus*, trib. milit. consulari potestate 6, 4.
- L. Aquilius Gallus*, praetor 41, 18.
- P. Aquilius* in Etruriam ad coëmendum frumentum missus 27, 3.
- Aquilonia* 10, 38. capta a Romanis 41. a militibus direpta et incensa 44.
- Aquinæ* ager 26, 9.
- Aquitania*, Pyrenaeis montibus subiecta 21, 23. Ara inlussa senatus aut tribunorum pl. non dedicanda 9, 46. ara Concordiae 24, 22. Iovis Ellicii in Aventino a Numa Pompilio dedicata 1, 20, 40, 22. in Iunonis Laciniae templi vestibulo, cuius cinis nulla unquam movetur vento 24, 8. in Iunonis Laciniae templo ab Hannibale condita et dedicata 23, 46. Martis in Campo 35, 10, 40, 45. ad eam sellis curilibus sedent censores, *ibid.* Maxima ab Euandro Herculi dicata 1, 7, 9, 29. Neptuni in circo Flaminio 28, 11. Pudicitiae 10, 23. Solis 40, 22.
- Arabes* sagittarii gladios habent tenues, longos quaterna cubita 37, 40.
- Arabiae* deserta 45, 12.
- Arachthus*, fluvius Epiri 38, 3, 4, 43, 23.
- Aradit* populus 35, 45.
- Arato*, Achaeorum principi, uxorem adimit Philippus 27, 31.
- Arbocia*, urbs, vii capta 21, 5.
- Arborum* praediarum ruina obrutus exercitus Romanus 23, 24.
- Arceadia* 1, 5.
- Arcades*, populus, rerum navalium imperiti 1, 5. eorum concilium 32, 5.
- Archelaus*, princeps Arcanum 33, 16.
- Archidamus*, dux Aetolorum, cogit Philippum obsidionem Thaumacorum urbis solvere 32, 4. legatus militum ad Achaeorum concilium 35, 48. eius insolentia, *ibid.*
- Archidamus*, princeps Aetolorum, Persaeo se adiungit 43, 23. cum eo fugit 44, 43.
- Archimedes*, spectator coeli et siderum unicus

- maritimam oppugnationem Romanorum elusit 24, 34. intentus formis, quas in pulvere descripserat, interficitur 25, 31. eius sepulturae cura habita a Marcello cos. *ibid.*
- Archippus**, dux Argivus, expellit praedictum Nabidam ex urbe Argis 34, 40.
- Archo**, Porcii Aeneasum principi nupta 40, 4.
- Archo**, frater Xenarchi, Achaeorum praetoris, eiusque contra Callieratem oratio 41, 29.
- Ardes** a Tarquinio Superbo obsessa 1, 57. inter Ardeates et Arcinios iudex sumtus populus Rom. agrum, de quo ambigebatur, sibi ad iudicium 3, 71. *eq.* ob eam iniuriam Ardeates desciscunt 4, 1. foedus cum iis renovatur 7. Ardeae turbatae seditione res auxilio Romanorum componuntur 9 et 10. colonia Ardeam deducta, ager interceptus ad Ardeates reddit 11. eos ad opprimendos Gallos hortatur, et ducit Camillus 5, 43, 44. *cf.* 21, 7, 27, 9, 29, 15.
- Ardiaei**, Illyrica gens, dedunt se Romanis 20, 28, 27, 30.
- Ardoneae** 24, 20.
- Arduus**, filius Antiochi 33, 19.
- Area**, Vulcanus 39, 48, 40, 19. Concordiae 39, 56, 40, 19.
- Arvi**, inter auxilia Rhodiorum 33, 18.
- C. et L. Arennii**, trib. pl. 27, 6.
- L. Arennius**, praefectus socium, capitur a Numidis 27, 26, 27.
- Arthusa**, fons 25, 30.
- Arretini**, pop. legatos, pacem foedusque a Romanis petentes. mittunt 9, 32, 37.
- Arevaei**, populus 41, 3.
- Areus**, exsul Lacedaemonius 39, 35.
- Argel** loca sacra faciendis 1, 21.
- Argiva**, oppidum 33, 14.
- Argentanum**, oppidum, deficit a Poenis ad Romanos 30, 19.
- Argentum** nondum signatum 4, 60. bigatum 33, 23, 37, 38, 21. factum et infectum 34, 52, 36, 40. multatitium, ex quo signa aenea ad Ceresis data 27, 6, 30, 39. Oscense 34, 10. argenti ad aurum proportio ut 1 ad X, 38, 11. argenti fodinae in Hispania 28, 3. argenti spargendi astus Hannibalis 22, 42.
- Argentariae** in urbe Roma 9, 40, 26, 27, 40, 51. argentariae et ferrariae in Hispania a Catone consule institutae 34, 21.
- Argestaeus** campus 27, 33.
- Argi** nobilitati morte Pyrrhi 31, 7. concilium Achaeorum Argis 31, 25. Argi produntur Philocli 32, 25. Argi a Philippo traduntur Nabidi 38. spoliuntur ab uxore Nabidis 40. Argi duas arcas habent 34, 25. Argis celebrata Nemea 41. iis restituitur libertas, *ibid.*
- Argiletum** 1, 19.
- Arithiae**, caput Athamaniae; inde expelluntur Macedones 39, 1.
- Arrovi** oriundi ab se Macedonum reges credunt 32, 22. abeunt ex concilio Achaeorum, *ibid.* primo comitiorum die solent praetores pronuntiare Iovem, Apollinem, Herculem 25. Argivorum campus 34, 25. eorum ager vastatur 26.
- Argos** prodita Philocli 32, 25. Argos Amphilocheum 38, 10.
- Argyraspides** 37, 40.
- Ariarathes**, Cappadociae rex 37, 31, 38, 26. a consule veniam petit, quod Antiocham auxilio luvisset 37. ei ducenta talenta imperantur, *ibid.* despondit filium suum Eumeni, recipiturque in amicitiam Romanorum 39. eius legati Romae 40, 20. filium Roman militi educandum 42, 19.
- Aricia** 1, 50, 2, 14, 24, 44. eam oppugnat Aruns, Porsinae filius 2, 14. Aricini vincunt Etruscos, *ibid.* Aricini et Ardeates de ambiguo agro certant, et turpe populi Rom. de eo iudicium 3, 71. *eq.* iis civitas data 8, 14.
- Aries**, elusque in oppugnandis urbibus usus 21, 12, 31, 46, 32, 23, 35, 5. arietum ictus excipiuntur laqueis 36, 23.
- Ariminenses**, quare a Romanis laudati 27, 10.
- Ariminum** 21, 51, 24, 44, 31, 10, 20. a Placentia Ariminum viam perduxit M. Aemilius cos. 39, 2. Arimini nomine provincia Gallia indicatur 28, 38, 48, 29, 5.
- Aristaeus**, praetor Achaeorum 23, 19. eiusque ad Achaeos oratio 20 et 21. comitatur Quinctium in colloquio cum rege Philippo 32. suadet Boeotis, ut se Romanis adiungant 39, 2. castigat Aetolorum vaniloquentiam 34, 24. occurrit Quinctio cos. cum decem millibus Achaeorum et equitibus mille 25.
- Aristo**, actor tragicus 24, 24.
- Aristo** Tyrius militum ad Hannibalem Carthaginem ad conciliandum Poenos ad bellum 34, 61. deprehenditur et aufugit, *ibid.*
- Aristolodemus**, tyrannus, retinet naves Romanorum pro bonis Tarquiniorum 2, 34.
- Aristomachus**, princeps plebis Cratone ad Hannibalem transfugit, eique urbem prodit 24, 2, 8.
- Aristoteles**, praefectus regis Antiochi Chalcide 36, 21.
- Arma** quinque classibus varia imperata 1, 43. de publico data 3, 15, 42, 52. arma et tela Romae in muros congesta 10, 4. templis detracta 22, 57, 24, 21. ad arma conclamatio in re crepare 29, 9. arma hostium, Marti, Minervae et Laoc Maetri dicata, face subdita imperator succendit 45, 33. *cf.* 8, 1, 30, 39, 23, 41, 16. arma Samnitium militum auro et argento caelata 9, 40, 10, 18.
- Armamentarium** Chalcidis 31, 23.
- Armatura** levis, promississima res ad lacessendum certamen 44, 4.
- Armenes**, Nabidis filius, ante curram triumphalem T. Quinctii ductus 34, 52.
- Armenia** 41, 24.
- Armes**, Poenus 26, 49.
- Armiliae** aureae 1, 41. dona militaria 10, 44.
- Armiliastrium** 27, 37.
- Arnus** fl. 22, 2.
- Arpi** 9, 13, 22, 9, 12, 24, 3, 25, 15. Arpos prodit Altinus 24, 45. aggreditur et capil Q. Fabius cos. 46, *eq.*
- Arpinates** Romanis favent 9, 13. iis data civitas 10, 1. et latio suffragii 38, 36.
- Arpini** 24, 47, 30, 2, 34, 45.
- Arpinum** receptum a Samnitibus J. 44.
- Arretini** 9, 32. meditantur defectionem: sed metu adveniens Marcelli cos. quiescunt 27, 21. coguntur dare obsides 24. triginta milia scutorum, et alia pollicentur Scipioni 23, 43.
- Arretium**, urbs a praecipuis Etruriae 9, 37, 22, 2 et 3, 28, 46, 31, 21. laborat seditionibus 10, 3. petit pacem 37. a Bononia Arretium viam perducit C. Flaminius cos. 39, 2.
- Aresia**, silva 2, 7.
- Ariatus**, amicus in Penestis 43, 21.
- Artaxias**, Armeniae rex, capitur ab Antiocho 41, 24.
- Ariema**, capta et diruta a Romanis 4, 61.
- Aries** militares non eadem et imperatoriae 25, 19. artium Graecarum opera mirandi initium apud Romanos 25, 40.
- Artetaurus**, Illyrius, interfectus a Perseo 42, 13, 40.
- Artifaces** scenici 5, 1, 25, 40.

- Arvern*, populus 5, 34. recipiunt Hasdrubalem 27, 39.
- Arvus*, Lucumonis frater, moritur 1, 34.
- Arvus Tarquinus*, mitis ingenii iuvenis, clam ab uxore tollitur 1, 46.
- Arvus Tarquinus* L. P. Delphos missus portentis causa 1, 56. cum M. Iunio Bruto pugnat utriusque exitio 2, 6.
- Arvus*, Porcinæ filius 2, 14.
- Arvus Clusinus*, Gallis dux et auctor est oppugnandi Clusium 3, 33.
- Arx* Albana 7, 24. Arvensis 4, 61. Carventana 4, 58. Corinthi 45, 28. Fregellana 9, 28. Romana, a Tito Tatius Sabinorum rege, occupata dolo 1, 11, 4. 18. Tarentina, oppugnata ab Hannibale 25, 11. Veientana, capta cuniculo 5, 21. arx et Capitolium 2, 34, 5, 39, 40, 44, 45, 6, 15, 8, 37.
- Ascanius*, Aeneas filius, sive ex Lavinia. sive ex Creusa natus Albam Longam condit 1, 1 et 8.
- Asclepiodotus*, praefectus armorum Gallorum in exercitu Persæ 41, 51, 44, 2.
- Ascorius* fl. 44, 7.
- Ascuria palus* 44, 2, 3.
- Asena*, urbs in Hispania 23, 27.
- Asia* imbellis 9, 19. amoenitate urbium et copia terrestrium maritimarumque rerum ditiores, quam fortiores facit exercitus 39, 1. Asia tota inania parit ingenia 45, 23. in Asiam transgrediuntur Romani 37, 33. Asiae aditus Romanis patefactus per Eumenem 37, 33. civitates multae se dedunt L. Scipioni cos. et legatos mittunt Romanis 45. Asiam Galli inter se divisam vestigalem faciunt 39, 16.
- Asiatior* mistissimum genus hominum 39, 17.
- Asiatici* Graeci levissima sunt genera hominum, et servituti nata 36, 17.
- Asiatiorum* exercitus invehit luxum Romanis 39, 6. Asiatibus cognominatur L. Scipio 37, 58. idem et Asiagenes 39, 44.
- Asnaeus*, mons 32, 5.
- Asopus* fl. 36, 22.
- Aspendii*, Pamphyliæ populus 37, 23, 38, 15.
- Asia*, oppidum Hispaniæ, capitur a Romanis 39, 21.
- Asiopia*, urbs 28, 22. Asiapenses in obsidione urbis se suosque interficere statuerunt. *ibid.* trucidant sese in urbe et cum armis incipiunt se medio incendio 23.
- Asiense* ager 29, 21.
- Astii* Thraciae populus 38, 40.
- Astracum*, urbs Paoniae 40, 24.
- Astragos*, castellum agri Stratonicensis 33, 18.
- Astronomias* peritiae utilis in bello 44, 37.
- Astura*, fl. 8, 18.
- Astymedes*, legatus Rhodiorum 45, 21, 25.
- Asyla* apud Graecos 55, 51. asyllum a Romulo institutum 1, 6.
- Atalania*, insula 35, 37.
- Atellae* deditur ad Poenos 22, 61. murus et portus Atellae de coelo tacta 24, 44. in dedicationem accipitur a Romanis 26, 16. Atellani iubentur Catagiam migrare 27, 3. de Atellanis iudicium senatus 26, 34. Atellanæ fabellae 7, 2. earum actores nec tribu moventur, et stipendia faciunt, *ibid.*
- A. Aterio* consuli, ut magistratu abiit, dies dicta 3, 31. creatur trib. pl. 65.
- Athacae*, urbs 31, 34.
- Athamaneus* 27, 30, 29, 12, 81, 28. inferunt cum Atollis bellum Philippo, qui eos cecidit 31, 41. fugiunt in Aetoliam 42. populantur Thessaliam 32, 14. in ius ditionemque Philippi concedunt 36, 14. expellunt Macedonas 39, 1, 2. libertatem repetunt a legatis Romanis 39, 24, 25.
- Athamaneum* sollicitat Philippus et capit 36, 14. ipsa deficit 38, 1. eam ingreditur Philippus 2. tota sub ius iudiciumque Philippi venit 39, 24.
- Athanasia*, Illyretum caput 21, 61. deditur Cn. Scipioni 62.
- Athenas* obsidentur a Macedonibus 31, 14. Philippus recedit et omnia diruit 21. denuo tentantur frustra 26. omnes Philippi statuae deletae 44. Athenarum arx, portus, muri, Piraeum urbi iungentes, navalis, maguorum imperatorum et Deorum hominumque simulacra 45, 27. Athenarum arcis praeses Minerva 28. Athenas missi legati, qui Solonis leges, aliarumque Graeciae civitatum instituta et iura describerent 3, 31. Athenas visit L. Aemilius Paulus 45, 27. Athenis templum Iovis 41, 25. oratio plurimum pollet favore multitudinis 31, 24.
- Athenienses* mittunt legatos ad dirimendum bellum Philippum inter et Aetolos 27, 30. una navali pugna Boretem republ. suam in perpetuum affixerunt 28, 41. a Romanis adscripti foederi cum Philippo initio 29, 12. implorant auxilium a Romanis 31, 5. causa belli inter Athenienses et Philippum 14. Philippus adversus Athenas ducit exercitum 21. omnia vastat, *ibid.* et 26. ultro adversus Nabis auxilia offertur 34, 23. Athenienses celeres sunt et supra vires audaces 45, 23. literis verbisque solis valent 31, 44.
- Athenaeum*, castellum 38, 1, 39, 25.
- Athenaeus* frater Eumenis, auxilio est Romanis 38, 12, 13, 42, 55. Aemilium Paulum Delphos comitatur 45, 27.
- Athenagoras*, praefectus Philippi 31, 27, 35. adortur Dardanios 43. in Chaoniam ad occupandas fauces mittitur 32, 5. repellit Romanos 33, 7.
- Athenagoras*, dux Persæ, praestest Thessalonicae 44, 32.
- Athletarum* certamen primum Romae 39, 22, 45, 32.
- Atho*, mons 44, 11.
- A. Atilius*, legatus 42, 37.
- A. Atilius Serranus*, praetor 35, 10. praeficitur classi 20. mittitur contra Nabidem 22. dissipat classem Antiochi 36, 20. dividit frumentum Atheniensibus et aliis, *ibid.* praetor iterum 41, 33. legatus in Graeciam 42. consul 37. renuntiat in senatu legationem 47. consul 43, 4.
- C. Atilius*, praetor, auxilium fert L. Manlio praetori 21, 26. vota suscipere iubetur 62. pontifex candidatus consulatus 22, 35.
- C. Atilius*, duumvir, dedicat aedem Concordiae 23, 21.
- C. Atilius Serranus*, aedilis curulis, ludos scaenicos primus facit 34, 54. eos senatus primum a populo secretus spectavit, *ibid.* creatur praetor 39, 28.
- L. Atilius* inter primos tribunos militum consulari potestate 4, 7. trib. mil. consulari pot. 5, 13.
- L. Atilius* trib. pl. 9, 30.
- L. Atilius*, quaestor, in proelio ad Cannas caesus 22, 49.
- L. Atilius*, trib. pl. 26, 39.
- L. Atilius*, praetor 32, 27. sortitur Sardiniam 26.
- L. Atilius* praefectus praesidii Locris 24, 1. elabitur cum praesidio, *ibid.*
- L. Atilius*, illustris adolescens; eius ad Samothracas oratio 45, 5.

M. Atilius Regulus cos. in Sidicinis exercitum ducit 8, 16.
M. Atilius Regulus, cos. 10, 32. eius res gestae. *ibid.* et 33, 35, 36. ei negatur triumphus. *ibid.*
M. Atilius Regulus, cos. iterum suffectus C. Flaminius 22, 25. aribus Fabii ipse et collega bellum gerit 32. triumvir mensarius 23, 21. censor 24, 11. censuras eius acta 18. mortuo collega, se abdicat 43.
M. Atilius, duumvir, dedicat aedem Concordiae 23, 21.
M. Atilius, praetor 24, 43. sortitur iurisdictionem urbanam, et simul accipit sortem peregrinam 44. novis religionibus liberat populum 25, 1. legatus Q. Fulvii in obsidione Capuae 26, 6 et 33. legatus ad Ptolemaeum 27, 4.
M. Atilius Serranus, triumvir coloniae deducendae 37, 46. praetor sortitur Sardiniam 41, 26.
Atina, urbs, capitur a Romanis 9, 28.
Atinatium ager 10, 39.
C. Atinatus trib. milit. quartae legionis, signum ademptum signifero facit in hostes 34, 46. creatus praetor sortitur Hispaniam ulteriorem 36, 35. prospere pugnat cum Lusitanis, et Asiam oppidum capit 39, 21. ex vulnere moritur. *ibid.*
C. Atinatus Labeo, trib. pl. 33, 22, 25. praetor 42. sortitur iurisdictionem peregrinam 43.
C. Atinius Labeo, praetor 36, 45. sortitur Siciliam 37, 2.
M. Atinius, Thurilis praefectus 23, 15.
M. Atinius, praefectus socium, occiditur a Boiis 34, 47.
M. et C. Atinii, capita consularionis, et Bacchanalium auctores 39, 17. puniuntur.
Atintania 27, 30, 29, 12, 45, 30.
L. Atius, tribunus primus secundae legionis 41, 7.
Atlebia, regulus Thracum, impetum facit in Cotylis, Odrysarum regis. fines 42, 67.
Atrax oppidum, decem ferme millia ab Larissa, obsidetur a Rom. 32, 18. qui re infecta abeunt 17 et 18. *vid.* et 33, 4, 36, 10, 18.
L. Atreus 43, 15.
Atrium Libertatis 23, 7. reficitur et amplificatur 34, 44. In eo tabularum censorum 43, 18, 45, 15. Maenium in Lautumis 39, 44. publicum in Capitolio 24, 10. regium incendio consumitur 26, 27. refectum 27, 11. Titium in Lautumis 39, 44.
Atrium oppidum expugnatum a praetore Sempronio Tuditano 24, 47.
C. Atrius UMBER, seditionis Suconensis princeps, securi percutitur 28, 24, 29.
Atta Clausus, vocatus postea Appius Claudius, sit senator 1, 16.
Attila tribus 31, 15.
Attalus, rex Asiae 26, 24. Aeginam venit 27, 30. et ibi hibernat 33. caput et diripit Opuntiorum urbem 28, 7. opprimitur a Philippo, *ibid.* ommissis rebus Romanis in Asiam transiit 7. Romanos legatos Pessinuntem deducit, sacrumque ius lapidem tradit 29, 11. a Romanis adscribitur foederi, cum Philippo inito 12. venit Piraeum renovandas cum Atheniensibus societatis causas 31, 14. alloquitur populum scripto 15. honores ei ab Atheniensibus decreti, *ibid.* cum Romanis Oreum oppugnat, et capit 46. opprimit Aegeleon, *ibid.* eius legati moent senatum fines regni sui vastari ab Antiocho 32, 8. coronam au-

ream CCXLVI pondo in Caphlio ponendam curat 27. Attali et Quinticii eos. colloquium cum Nabide 39 et 46. in concilio Boeotorum primus verba facit, et loquens concedit 33, 2. Pergamum adfectus, moritur: eius laudes 21. primus Asiam incolentium abnuat stipendium dare Gallis 38, 16.
Attalus, Eumenis frater, nuntiat senatui. Antiochum cum exercitu Hellespontum traecisse 35, 28. rem Romanam adiuvat in pugna cum Antiocho 37, 43. accessit eum a Pergamo Manlius cog. ad capessendum secum bellum Gallicum 38, 12. celerius, quam dignum concordia fraterna erat, credit Eumenem mortuum 42, 16. fidum se socium praebet Romanis in bello adversus Persen 42, 58, 65. et 44, 13. a Stratio medico prudenter admonetur. *ibid.*
Attone, Turdetanorum regulus, transfugit a Poenis ad Romanos 28, 15.
Attica terra 28, 8, 31, 14. devastatur, *ibid.* marmoris copia et ingenilis artificum eximie ornata 31, 26.
Atys, rex Albae 1, 3.
Audena, amnis 41, 23.
Aufugium oppidum deficit a Poenis ad Romanos 30, 19.
Aventinus, rex Albae, fulmine ictus 1, 3.
Aventinus, mons 1, 6. urbi additus et datus Latinis 33. coetus nocturnos facit plebs in Aventino monte 2, 28. eum insedit exercitus Rom. relictis castris 3, 50. in eo signum aeneum lunoni dedicant matronae 21, 62.
Avernus lacus 24, 12, 20.
Avia sanguis 41, 17. aves non adducit Fabio auspiciant 27, 16. avibus admittentibus, signum pugnae datum 4, 18.
Aufidensis vi capta 10, 12.
Cn. Aufidius, trib. pl. accusat C. Lucretium, praetorem, ad populum 43, 10.
Aufidus, amnis 22, 44.
Auginus, mons; in eum confugiunt Friniates Ligures 39, 2.
Augures a Numa instituti, 1. e. in collegium contributi 4, 4. eorum honores et auctoritas 1, 36. de religione, quae morabatur dictatoris creationem, consuluntur 31. vitiosum dictatorem esse pronuntiant 3, 23. tres indio fuere 10, 6. quingue de plebe creati 10, 9. solvunt tributum 33, 42.
Auguris capiendi ritus 1, 18. augurium ex corvi occentu 10, 40. auguris ex Accii Navi facio magnus accedit honor 1, 36.
Augusti imperatoris tempore lanus clausus fuit 1, 19. Augustus temporum omnium conditor aut restitutor 4, 20. contemporaneus Livii, *ibid.* eius ductu et auspicio perdomita est Hispania 28, 12.
Auleri, populus 5, 34.
Aulia, oppidum 35, 37, 50, 45, 27.
M. Aulus, praefectus socium 27, 26. occiditur 27.
Q. Aulus Cerratanus, cos. creatus 8, 37. secundum eos. 9, 15. cum Ferentanis uno proelio debellat 16. magister equitum occidit imperatorem Samnitium, et obruncatur 22.
C. Aurelius Cotta, praetor 30, 26. sortitur iurisdictionem urbanam 27. consul 31, 4. Italian provinciam obtinet 6 et 47.
C. Aurelius Scaurus, praetor 39, 6. sortitur Sardiniam 8.
L. Aurelius, quaestor urbanus, cum sacerdotibus de tributo solvendo certat 33, 42.
L. Aurelius Cotta, trib. milit. 40, 27.
M. Aurelius Cotta 23, 30. praepositus Puteolis

25, 22. decemvir sacris facien'tis 29, 58. legatus militum ad Philippum 30, 26. socios populi Romani tueretur armis 42. cf. et 31, 3, 5. moritur, 31, 50.
M. Aurelius Cotta, legatus L. Scipionis, cum Antiochi legatus venit Romam 37, 52. exponit, quae acta sint in Asia, *ibid*.
Aurinus, urbs Hispaniae 24, 42. *eadem fortasse, quae Orlingis*. vid. Orlingis.
Aurum, argentum et aes signatum in publicum confertur 28, 36. a sociis oblatum, non receptum Romae 22, 32 et 36. 80, 21. vicissarium, servatum ad ultimos casus in sanctiore aerario 27, 40. auri mille pondo pretium populi Rom. factum 5, 48. aurum, quod Gallia ereptum erat, sub Iovis sella ponit inusum 50. auri ex Gallicia spoliis magnum pondus, saxo quadrato septum, in Capitolio sacrat C. Sulpicius dictator 7, 15. proportio ad argentum 38, 11. auri et argenti metalla interdicta Macedonibus 45, 29.
Auruncos, olim dicta Suessa, deletur a Sidicinis 8, 15.
Aurunci bellant adversus Romanos 2, 16. 17. 28. et 7, 23. in deditionem accipiuntur, eosque defendi senatus iubet 8, 15.
C. Aurunculeius, praetor 27, 8. sortitur Sardiniam 7.
C. Aurunculeius, trib. milit. tertiae legionis 27, 41.
L. Aurunculeius, praetor 36, 45. sortitur in deditionem urbanam 37, 2. legatus 55.
Ausetani, populus, subiguntur ab Hannibale 21, 23. deduntur Romanis 61. eos ad bellum contra Romanos concitat Indebilis 29, 2. vincuntur 3. cf. et 34, 20.
Ausetanus ager 39, 56.
Ausona, urbs Ausonium 9, 25.
Ausones uno proelio vincuntur a Rom. 8, 16. veniunt in potestatem Roman. 9, 25. Ausonium gens deleta, *ibid*.
Auspicio omnia gerunt Romani 1, 36. 6, 41. 38, 48.
Auspicio mentibus pullarius 10, 40. auspicia neglecta 21, 63. auspicia nemo habet plebeius 4, 6. more maiorum penes Patres 6, 41. incerta 8, 30. ad auspicio repetendum reddit Romam dictator, *ibid*.
Auximum 41, 26. faciendos Auximi muros locant censors 32.
Azius, fl. 39, 54. 44, 26. 43. 45, 29.
Azylos terra 38, 18.
Azorus, oppidum, venit in deditionem Persei 42, 53. et 44, 2.

B.

Babylonis 38, 17.
Bacchanalia initia ex Etruria 39, 8. nefaria in iis stupra allaque scelera. *ibid*. eorum indicium deferunt ad Postumium cos. 11. quaestio de Bacchanilibus mandatur consularibus 14. Postumius invehitur in Bacchanalia 15. bacchanalia diripiunt, eorumque aedificia puniuntur 17 et 18. senatusconsultum de Bacchanalibus 18.
Baccharum habitu matronae, crinibus passis, cum ardentibus facibus ad Tiberim decurrunt, demissaeque in aquam faces integra flamma effertur 39, 13.
Bacchium, insula 37, 21.
Badius Campanus provocat Crispinum hospitem ad singulare certamen, et vulneratus effugit ad suos 25, 18.
A. Baebius, quod milites Rom. praebulisset ad

ministerium caedis Aetoris, damnatur 45. 28, 31.
Cn. Baebius Tamphilus, trib. pl. diem dicit M. Livio et C. Claudio censoribus 29, 37. designatur praetor, cum aedilia plebeius esset 31, 49. 50. sortitur Ariminum 33, 1. praetor, temere ingressus Gallorum insubrium fines, clade afficitur 7. a consule L. Lentulo probris increpitus, provincia excedere iubetur, *ibid*. triumvir coloniae deducendae 39, 22. cos. 56.
Cn. Baebius Tamphilus, praetor sortitur iurisdictionem urbanam 44, 17. legatus in Illyricum 45, 17.
L. Baebius, legatus in Macedoniam 44, 18.
L. Baebius Dives, creatur praetor 37, 47. sortitur Hispaniam ulteriorem 50. eum, proficiscentem in provinciam, circumveniunt Ligures 57. sine lictoribus perfruit Massilam, ubi intra triduum expirat, *ibid*.
M. Baebius, legatus 30, 25.
M. Baebius Tamphilus, triumvir coloniae deducendae 34, 45. praetor 35, 10. ex Brutis ad Tarentum et Brundisium legiones promovere iubetur 23. iubetur transire in Epirum 24. propraetor 36, 8. in Thessalia quaedam urbes capit 13. praesert parti castrorum in obsidione Heraclaeae 22. ad disceptandum inter Philippum et Eumenem legatus mittitur 39, 24. legationem renuntiat 38. creatur consul 40, 18. ei prorogatum imperium 36. exeretum in Apuanos Ligures inducit 38. nullo bello gesto, triumphat, *ibid*.
Q. Baebius Tamphilus, legatus ad Hannibalem missus 21, 6. iterum ad Carthaginienses 18.
Q. Baebius Herennius, trib. pl. criminator senatum et augures 22, 34. eius oratio in nobilis, *ibid*.
Q. Baebius, trib. pl. 31, 6.
Q. Baebius Sula, legatus 42, 6.
Baenula, urbs Hispaniae 27, 19. 29, 13.
A. Baenulontus, signifer notae fortitudinis 41, 8.
Bactios 28, 2.
Bactis, fl. 28, 16. incolae amnem hunc Certim appellant 22.
Bactrica, 33, 21. 29, 30.
Bagrada fl. et ad eum pagna Reguli cum serpente 30, 25.
Balanos, regulus Gallorum, Romanis auxilia pollicetur ad bellum Macedonum 44, 14.
Balari Sardiniae populus 41, 10. ceduntur a Romanis 16.
Balbus, mons herbidus aquosusque 29, 31.
Baliarea, insulae duae, maior et minor 28, 37. cf. et 22, 20. 23, 40.
Balares peritissimi funditores 21, 21. 56, 22. 37, 28, 27.
Ballista, mons Liguriae 39, 2. 40, 41. 41, 22.
Ballistae et scorpionibus instructae naves Tarentinorum 21, 11. 24, 34. 26, 6.
Bainete inclusos Romanos Campani fervore et aestu suffocant 23, 7.
Bantis 27, 25.
L. Bantius Nolamus, iuvenis acer, propensus in Hannibalem, Romanis a Marcello conciliatur 23, 15.
Baphyrus, amnis 44, 6.
Barbam omnibus olim Romanis promittere mos fuit 5, 41. barbam et capillum promittere, pars et signum doloris 6, 16. 27, 84. 44, 29.
Barbanna fl. 44, 31.
Barbothenes, mons 35, 27. 80.
Barcina familia 23, 13. factio 21, 2. 9. mavit bellum 30, 7. 42. gens 23, 41.

- Barcinorum* in bello praestantia 28, 12.
Bardo, urbs Hispaniae 33, 21.
Bargillum 29, 12.
Bargusio, Hispaniae populum, contra Poenos sollicitant legati Romani 21. 19. subiguntur ab Hannibale 23.
Bargyltas, oppidum 32, 33, 33, 18, 30, 35, 39.
Bargyliticus sinus 37, 17.
Barium oppidum 40, 18.
Basilica 26, 27. post argentarias novas 40, 51.
Porcia 39, 44. *Sempronio* 44, 16.
Bassania, urbs 44, 30.
Bassanitas 44, 30.
Bastarnae, gens nobilis 40, 5. a Philippo evocati 57. tempestate opprimuntur 58. vincunt *Dardanios* 41, 23. absorbuntur *Istro*, ib.
Bastetani, 37, 46.
Bato, Longi filius, deficit ad Romanos 31, 26.
Begorritia, lacus 42, 53.
Belbinates ager, 38, 34.
Belliae caerioniae ab Anco Marcio institutae 1, 32.
Belligeni, per quem ad transitionem Mericus Hispanus illeceus erat, quadringenta agri iugera decreta 26, 21.
Bellona Dea 9, 9. *Victrix* 10, 19. *Bellonae* in medio pugnae discrimine templum vocat *Appius Claudius*, ibid. in eius aede senatus datus 26, 21. 28, 9. 38, 30, 21. 40, 31, 47, 33, 22. 24. 39, 29. 42, 21.
Bellovesus, filius sororis *Ambigati* *Celtarum* regis 5, 34. eius expeditiones, ibid. favet *Cenomani* Alpes transcenduntibus 85.
Bellum Aborigines *Troianosque* inter et *Turum* *Rutulorum* regem 1, 2. *Acarnanum* adversus *Athenienses* 31, 14. *Actiacum* 1, 19. *Aequicum* 2, 30, 43, 3, 23, 25, 4, 53, 5, 28, 9, 45. cum *Aequo* et *Sabinis* 3, 30. cum *Albanis* 1, 23. cum *Antennatibus* 1, 10. cum *Antiatibus* 6, 6. *Antiocho* 36, 1. *Apulis* 8, 37. *Atheniensium* adversus *Philippum* 31, 15. *Aurunum* 2, 16, 26, 7, 28. cum *Ausoniis* 8, 16. *Caeninsense* 1, 10. cum *Capenatibus*, *Volscis* et *Veientibus* 5, 16, 24. cum *Etruscis* 2, 44, 6, 9, 7, 17, 9, 29, 10, 8, 18. cum *Faliscis* 5, 12, 24, 26, 7, 17, 20. *Fidenatibus* 1, 14, 27, 4, 17, 21. *Gallicum* 5, 35, 7, 9, 12, 23, 30, 21, 25, 26, 39, 12. cum *Hernicis* 2, 40, 7, 6. *Hispanis* 29, 1, 33, 21. *Ilyricum* 25, 26, 39, 55, 41, 4. *Istricum*, ibid. cum *Latinis* 1, 32, 35, 37, 2, 19, 8, 6. *Liguribus* 41, 16, 22. *Ligustinis* 35, 3, 4. *Lusitanis* 35, 1. *Macedonicum* 23, 38, 31, 1. *Nabidis* cum *Achaia* 35, 22, 30. adversus *Nabin* 34, 22. cum *Palaepolitans* 8, 22. cum *Perseo* 39, 23, 42, 18, 30. *Philippo* 24, 40, 31, 5. *Porsina* 2, 9. *Praenestinis* 6, 27. *Privernatibus* 8, 19. *Punicum* secundum 21, 1, 17. *Rutulis* 1, 37. *Sabinis* 1, 10, 30, 36, 2, 16, 26, 31, 64, 3, 26, 61. *Samnitibus* 7, 29, 32, 10, 11, 12. *Tarquiniensibus* 2, 6, 5, 16, 7, 12. *Tuscanis* 6, 25. *Veientibus* 1, 15, 2, 42, 44, 45, 4, 30, 58. *Veientibus* et *Sabinis* 2, 53. *Velitrensis* et *Praenestinis* 6, 21. *Vestinis* 8, 29. *Volscis* 1, 53, 2, 22, 30, 39, 3, 4, 10, 4, 37, 56, 7, 27. *Volscis* et *Coriolano* 2, 39. *Volscis* et *Aequis* 2, 53, 58, 63, 3, 60, 66, 4, 26. *Volscis*, *Etruscis*, *Latinis* et *Hernicis* 6, 2, 11. *Volvensibus* 5, 31. *Bellicandi* indicendi ritus 1, 32, 31, 8, 36, 4. *Belliae* caerioniae ab Anco institutae 1, 32. de bello semper prius relatum ad Patres, quam rogatio ad populum ferretur 45, 21.
Bellus, legatus *Geniti* 44, 31.
Bendidum templum 35, 41.
Beneventum urbs, olim appellata *Maleventum* 9, 27, 24, 16, 25, 13.
Beneventani a Romanis laudati 27, 10.
Beneventanus ager 22, 13, 25, 17.
Bergae, oppidum, a Poenis deficit ad Romanos 30, 19.
Bergistanorum civitas a Catone subacta 34, 16, 17.
Beroea deditur Romanis 44, 45, 45, 29.
Beroeasus 23, 39, 42, 51, 58.
Besasides, imperator *Hispanis* 33, 44.
Besidias, oppidum *Bruttiorum*, a Poenis deficit ad Romanos 30, 19.
Bessi, populus *Thraciae* 39, 53.
Boudos velus 38, 15.
Bovus, fumen 31, 22.
Bianor, princeps *Acarnanum* 33, 16.
Bigatum argentum 33, 23.
Bigati quingenti et equus eximius strenuo militi dantur honoris causa 23, 15.
Bigerria, urbs 24, 41.
Bilistages, regulus *Iliergetum*, auxilium petit a Rom. 34, 11.
Bisallae, populus 44, 45. trans *Nesum* amnem incolunt, et circa *Styrmonem* 45, 30. viri fortissimi, ibid.
Bithyni 27, 30, 42, 29.
Bithys, *Cotys* regis *Thracum* filius, ductus in triumpho ante currum *Aemilii Pauli* 45, 39. remissus ad patrem 42.
Bithuriges, populus, summam imperii *Gallorum* tenuerunt 5, 34.
Blandae, urbs in *Lucanis* 24, 20.
Blasius, *Salapiae* princeps, favet Romanis *Dasiumque*, *Hannibali* faventem, appellat de prodicione 26, 39. *Salapiam* tradit *Marcello*, ibid.
Blasitius, princeps *Salapitanorum* 26, 39.
Blasii fratres, apud *Campanos* coniurantes adversus Romanos, opprimuntur 27, 3.
Boebe, palus 31, 41.
Boebis 27, 32.
Boeotia 27, 30, 28, 8, 33, 1. *Boeotiae* motus 42, 43.
Boeoti 29, 12. iungunt societatem cum Romanis 33, 2. offerati odio in Romanos per latrocinia multos interficiunt 29. mulctantur a T. Quinctio, ibid. eos sibi adiungit *Antiochus* 36, 6. eorum concilium discussum a Romanis legatis 42, 44.
Boeotarchae 33, 27, 42, 43.
Boeotius 44, 43.
Boii, *Gallicus* populus, *Etruscos* et *Umbros* agro pellunt 5, 35. in Italia rebellant 21, 25. *Boiorum* agrum invadit C. Oppius, quem caedunt 31, 2. duce *Hamilcare* *Poeni* invadunt *Placentiam* 10. iungunt se *Insubribus* et *Cenomani* 32, 30. eorum agros urunt coss. ibid. et 31. caedunt Romanos 33, 26. eorum agros populantur *Romani* 37. vincuntur, ita ut vix nundius cladis relictus sit, ibid. caeduntur a L. Valerio 34, 22 et 46. oppugnant castra Romana, ibid. ingressi repolantur 47. in eorum agrum exercitum inducit L. Corn. Merula coss. 35, 4. *Boii* vincuntur 5. se dedunt Romanis 40. pugna magna vincuntur a P. Cornelio Scipione 36, 38. datus obsidibus, mulctantur agri parte fore dimidia 39. *Boiorum* mos ex calva hostium pocula faciendis 23, 24.
Boiorix, regulus *Boiorum* 34, 46.
Bomilear 21, 27.
Bomilear, praefectus classis *Carthaginiensis*, *Locros* accedit 23, 41. magnum portum *Syracusarum* cum classe ingreditur 24, 36. cf. et 29, 25 et 27.

Bona eius, cuius caput sacrum esset, et ipsa quoque Coreri sacra 3, 55. *cf.* et 2, 8 et 41. bona vendendi mos cur bona Porsinae regia vendi dicerentur 2, 14. bona post domini supplicium publicata 3, 58, 4, 15. bona regia direpta 2, 4.

Bononia, Latina colonia 37, 57. a Bononia viam perduxit Arretium Flaminius cos. 39, 2. *Bononiensis* ager vastatur ab Acanis Ligurius 39, 2.

Bora, mons 45, 29.

Bos insignis magnitudinis, in Sabinis nata, immolatur Diance 1, 45. eximius immolatur Marti 7, 37. bovis sexonarii quem consul immolaverat, iocur diffuxit 41, 19. bove aurato donatur L. Minucius praefectus anno-nae 4, 16. bove aurato Apollini sacrum factum 25, 12. femina aurata Latoniae sacrum factum, *ibid.* boves Herculis a Caco abducti 1, 7. boves trecenti voverunt Iovi 22, 10. albi voverunt multis Divis, *ibid.* feminae albae duae immolantur Iunoni Reginae 27, 37. in muneribus militum 26, 48. bubus decem donatur M. Valerius Corvus 7, 26. bubus centum, in Hispania rotis Iovi sacrificat Scipio 23, 33. bubus centum, eximio-que uno albo optimo, auratis cornibus, donatur P. Decius 7, 37. triginta donatur Lae-lius 26, 48. boum finus uritur pro lignis 38, 19. boum cornibus praefigati ab Hanni-bale virgarum fascis, accenduntur 22, 16 et 17. boves Lucae, *cf.* elephant.

Bostar, praefectus Saguntii 22, 22. eum arte aggredditur Abelo, *ibid.* non ad cetera ingenia Punica callidus, *ibid.*

Bostar, legatus Poenorum ad Philippum 23, 34. Capuae praestat praesidium Punico 26, 5 et 12.

Botissae 26, 25.

Bovianum, oppidum 9, 28, 25, 13. caput Penitum Samnitium longe diutissimum 9, 31. capitur a Romanis, *ibid.* *cf.* et 9, 44, 10, 12.

Bovillae 2, 39, 10, 47.

Brachyllas Boeotarches ocellis 33, 27, 28. memoratur etiam 35, 47, 36, 6.

Brancae, Allobrogum regulus, contendit cum fratre de regno 21, 31. ei imperium resti-tuit Hannibal, *ibid.*

Brennus, regulus Gallorum 5, 48. inter Bren-num et Q. Sulpicium colloquium 5, 48.

Brennus, Tolistobogorum dux 38, 16.

Brinistae, populus 39, 2, 41, 23.

Brinia, urbs 5, 35. caput Cenomanorum gen-tis 32, 30.

Briziani Galli auxilio sunt Romanis 21, 25.

Brundisium, oppidum, colonia deducta 31, 13, 34, 52, 42, 17, 18, 45, 14. Brundisini a Ro-manis laudati 27, 10. Brundisium portus 23, 33. promontorium 10, 2.

Brundisius Dasius, praefectus 21, 48.

Bruttiae legiones fusae ab Alexandro Epi-rensi 8, 24.

Bruttii populi omnes deficiunt ad Poenos 22, 61. apud Bruttios res gestae Poenorum 24, 1. Bruttii capiunt Crotonem, excepta arce 2. Bruttii extremus Italiae angulus 27, 51. per latrocinia militum exercere solent 28, 12, 29, 6. conformationes in Brutiis adversus rem-publiam 32, 1. Bruttiorum ager 25, 1, 26, 12, 27, 41. Bruttiorum semiruta castris 28, 44. in Brutiis colonia deducta 34, 53.

M. Iunius Brutus, *cf.* Iunius.

D. Brutus Scaveva legatus 10, 43. eius res gestae, *ibid.* cos. creatur 47.

L. Brutus Scaveva, magister equitum 8, 12

cos. creatur 29. vincit Vestinos, eorumque oppida capit, *ibid.*

L. Iun. Brutus, cur appellatus L. Iunius 1, 56. Delphos missus est potenter causa, *ibid.* eius acumen, *ibid.* comitis centuriatis a prae-fecto urbis post exactos Tarquinius, cos. creatur 1, 60. fascies prior habet 2, 1. reddit Romae libertatem, *ibid.* iureiurando popu-lum adstringit. neminem Romanos regnare pas-suros 2, 2. Tarquinium Collatinum collegam, propter affinitatem Tarquiniorum suspectum, cogit consulu se abdicare et civitate cedere, *ibid.* creat collegam P. Valerium, *ibid.* eius uxor Viliellorum soror 2, 4. Tarquiniorum bona diripi iubet 2, 5. cos. de suis liberis sumit publice poenas, *ibid.* moribundus ex equo labitur 2, 6. eius funus a collega factum 2, 7. per annum a matronis lugetur, *ibid.*

Brutulus Papius, nobilis et potens Samnis, induciarum ruptor 8, 39. iussus dedit Ro-manis, sibi ipse mortem consciscit, *ibid.*

Bryantium 31, 39.

Bubulcus, *vid.* Iunius.

Bucar, Maurorum rex, 29, 30.

Bucar, ex praefectis regis vir acer et impiger militum a Syphace contra Masinissam 29, 32

Bucculae 44, 34.

Budares, imperator Hispanus, capitur a Ro-manis 33, 44.

Bullini, populus, auxiliantur Romanis adversus Gentium 44, 30.

Bullinus ager 36, 7.

Bulla 26, 36.

Bursa 34, 62.

Busa, mulier Apula, iuvat Canusii fugientes Romanos frumento, veste, viatico 22, 52. ei ab senatu honores habiti, *ibid.*

Busta Gallica 5, 48, 22, 14.

Butrotus, amnis 29, 7.

Buzenium 32, 29. eo colonia deducta 34, 45. *cf.* et 39, 23.

Bylasor, Paconiae locus 44, 26.

Byzacium, regio Africae 33, 46.

Byzantium tenent Galli 38, 16. Byzantii 32, 33.

C.

Cacus aversos boves Herculis caudis in spe-luncam trahit, et ab illo occiditur 1, 7.

Caduceator ab Hasdruhale ad Neronem missus 26, 17. a Philippo ad Romanos 32, 32, 33, 11. ab Antiocho ad Scipionem 37, 45. ca-duceatores, qui inducias ad sepeliendos mili-tes petunt 31, 38.

Caduceum praeferebant dedunt se Privernates 8, 20.

Cadusi, populus 35, 48, 49.

A. Caecilius, aedilis plebis 38, 35.

L. Caecilius Dentor, praetor creatur 39, 56. sortitur Siciliam 40, 1.

L. Caecilius Metellus, auctor descenderae Ita-liae post Cannensem cladem 22, 53. eius-stor notatur a censoribus 24, 18. trib. pl. 43.

M. Caecilius praefuit legionibus in exercitu L. Furii adversus Gallos 31, 21.

M. Caecilius, decemvir agro dividendo 42, 4. legatus ad frumentum comendum in Apu-liam mittitur 27.

M. Caecilius Dentor, legatus in Macedoniam et ad Ptolomaeum Aegypti regem 42, 6.

M. Caecilius Metellus, aedilis plebis 27, 36. praetor urbanus 28, 10. ad Altalum legatus 29, 11.

Q. Caecilius, trib. pl. 4, 16.

Q. Caecilius Metellus, pontifex 23, 21. aedilis

- plebeus 27, 21. aedilis curulis 27, 36. legatus 51, et 28, 9. magister equitum 10. consul, *ibid.* proconsul 45. dictator 29, 11. decemvir agro dividendo 31, 4. adseruator L. Cornelio consuli, triumphum petenti 35, 8. ad discipulandum inter Philippum et Eumeneum legatus missus 39, 24. requirit legationem 32. eius ad censores oratio 40, 46.
- Q. Caecilius Metellus**, nuntius victoriae de Perseo, mittitur Romam 44, 45.
- T. Caecilius**, falsa lectio 4, 7. vide infra T. Cloelius.
- Caecilius**, centurio 5, 45 et 46.
- Caius Caecilius**, legatus 10, 40.
- L. Caecilius**, trib. pl. diem dicit Sp. Servilio 2, 52.
- M. Caecilius** audit silentio noctis vocem clariorem humana de adventu Gallorum 5, 32.
- Caeni**, Thraciae populus 38, 40.
- Caeninienses**, Romam ad ludos proficiscuntur 1, 9. bellum parant ob raptum filiarum 10. vincuntur, *ibid.*
- Caenomani**, pop. transcendunt Alpes 5, 35.
- Caere**, oppidum 1, 2. sacrarum populi Rom. ac deversorium sacerdotum 5, 40. 50, 7, 20, 9, 36.
- Caeretes aquae** 22, 1.
- Caerimontiarum** cultu Roma crevit 6, 41. neglectus Romanis noxius 22, 9.
- Caerites**, populus 5, 50. cum his hospitium publice factum, *ibid.* his bellum indictum 7, 19. eorum legati deprecantur bellum 20. impetrant pacem, *ibid.* Caerites delubra Vestae, hospitium flaminum Vestaliumque invocant, *ibid.* Induciae cum his factae in centum annos, *ibid.* Scipionem iuvant, in oranda classe 28, 45. sortes 21, 62.
- Caius**, annis 37, 18.
- Caieta**, Latii oppidum 40, 2.
- Calabria** 28, 34, 42, 48.
- Calagurris**, oppidum Celtiberorum 39, 21.
- Calathana**, vicus 32, 18.
- Calatia** 9, 2, 29, 23, 14, 42, 20, 45, 16. capitur a Romanis 9, 29. expugnatur a Samnibus 42. in deditionem accipitur 26, 16. Calatiam migrare iubentur Alleani 27, 3. Calatiae muros refundunt censores 41, 32.
- Calatini** deficiunt ad Poenos 22, 61. dedunt se Romanis 26, 16.
- Calatinus** ager 22, 13.
- Novius Calavius Campanus** 9, 26.
- Optius Calavius Campanus** 9, 7.
- Optius Calavius Campanus** 9, 26.
- Pae. Calavius** senatum Campanum sibi et plebi obnoxium facit 26, 2, 3. filium Perollam absterret ab occidentem Hannibale 9.
- Calaviurum** fraude incendium Romae ortum 26, 27.
- Calendia** Quinctilibus magistratum occipit trib. milit. consulari potestate 5, 32, 8, 20. dies a. d. XV. Calendas Sextiles duplici clade insignis 6, 1. Calendia Octobribus magistratus initus 5, 9. Calendae intercalares 48, 13.
- Caleni**, populi 10, 20.
- Calenus** ager 10, 20, 22, 13.
- Calas**, urbs 8, 16, 22, 15, 28, 31, 24, 45, 28, 9, 15, 16, 27, 9. capitur a Romanis 8, 16. eo deductur colonia, *ibid.* et 8, 17, 27, 9. de Calibus, quod pecuniam militesque Romanis negantur, senatus consultum 29, 15.
- Calatranus** ager 39, 35.
- Calidae aquae**, locus 30, 24.
- Callicinus** tumultus 42, 58.
- Callicrates** 45, 31. eius contra Perseum oratio 41, 22.
- Calliorius** Thebanus, civilis princeps, interfectus a Perseo 42, 13 et 40.
- Calliada**, mons 22, 15, 16.
- Calidromon**, cacumen montis Oetae 36, 15, 16.
- Callisae**, oppidum 8, 25.
- Calligenae**, medicus Philippi 40, 56.
- Callipeneus**, saltus 44, 5.
- Callipolis** Chersonesi 31, 18. Aetoliae 36, 30.
- Callippus**, praefectus classis Macedonicae 44, 29.
- Callithera**, oppidum 32, 13.
- Calto**, aequalis Hieronymi 24, 5.
- Calonum** loco spectatissimum quemque cum legatis ad Syphacem mittit Scipio 30, 4.
- Calor fluvius** 24, 14, 25, 17.
- Calpurnius Flamma** 22, 60.
- C. Calpurnius** 22, 61.
- C. Calpurnius Piso** praeter creatur 25, 41. praetor urbanus 29, 10, 15 et 21. prerogato imperio mittitur in Etruriam 25. Capuae et exordium praeficitur 27, 8. iterum praeficitur Etruriae 7. propraetor ad senatum de Etruriae defectione scribit 21.
- C. Calpurnius Piso** creatur praetor 39, 6. sortitur Hispaniam ulteriorem 8 et 21. eius in Hispania res gestae 30 et 31. de Lusitania et Celtiberis triumphat 42. creatur triumvir coloniae deducendae 40, 29. cos. 35. moritur 37. eius mors suspecta, *ibid.*
- L. Calpurnius**, legatus Rom. ad concilium Achaeorum 32, 19.
- Calycodaeus**, promontorium 38, 33.
- Calycion** 36, 14.
- Camaris** urbs, quae postea Clusium 10, 25.
- Cambunti**, montes 42, 53, 44, 2.
- Cameli**, quos dromadae vocant, ante equitatum Antiochi 37, 40.
- Camertia** a Tarquinio Pr. capta, 1, 38.
- Camertes** Umbri 9, 36, 28, 45.
- Camoenarum** lucus 1, 21.
- Campana** legio, poenas dat 28, 28.
- Campania** 2, 52. provincia evenit C. Marcio Rutilo 7, 38.
- Campani**, luncti Sidicinis, compelluntur a Samnibus intra moenia sua 7, 29. his potentibus auxilium a Romanis negatur, *ibid.* et 30 et 31. se dedunt Romanis, *ibid.* 8, 11. militantur agro, *ibid.* equites Campani extra poenam sunt, *ibid.* his civitas sine suffragio data 14. Campani senatus obsequium in plebem, et plebis licentia 23, 2, 4. mittunt legatos ad Varronem cos. *ibid.* ad eos oratio consulis 5. deficiunt ad Hannibalem 7. suffocant Romanos in balneis, *ibid.* opprimuntur 35. recipiuntur in fidem 24, 47. vocant Hannibalem 25, 15. ubiesset a Romanis sunt equestribus proeliis victores 26, 4. de republica sua desperant 12. deliberant de deditione 13. Vibio Virrio suadente, septem et viginti senatores venenum sumunt, *ibid.* et 14. urbe dedita, senatus Campani supplicium 15 et 16. multitudo venudatur, *ibid.* Campanorum querelae de Fulvio, et super ea re senatus consulta 33 et 34. Campanorum consulario indicata 27, 3. agri Campani pars vendi a quaestoribus iubetur 28, 46. agrum Campanum censores fruendum locant 42, 19. Campani petunt, ut sibi cives Romanas ducere uxores liceat 38, 36. Campanorum Calaviurum servus indicat incendium Romae 26, 27.
- Campi Argivorum** 34, 25. Fenestani 8, 12. Maeri 41, 22. Magni 30, 8. Stellatae 9, 44. Thessaliae 31, 41, 42, 54. Veteres 25, 16. Campus Aegestaeus 27, 33. Diomedis Argivi

25, 12. Hyrcanus 37, 38. Martius 3, 27. in eo instructus exercitus et lustratus 1, 44. ager Tarquiniorum, consecratus Marti, Martius deinde campus fuit 2, 5. in eum populus centuriat civitas 6, 20. in eo comitia 31, 7. in eum senatus evocatus 3, 63. Metropolitani 38, 15. Pratiensis 38, 41. Soeleratus, unde nomen habet, 8, 15. Thebes campus 37, 19. Vulcani 24, 10.

Cannae, oppidum 36, 45, 37, 8.

Cannastracum, promontorium Pallenes 31, 45, 44, 11.

Canticulas ortus 40, 22.

C. Caninius Rebilus, creatur praetor 42, 28. sortitur Siciliam 31.

M. Caninius Rebilus, legatus in Macedonia 45, 13. reducit obsides in Thraciam 45, 42.

Cannae scotio in lustratione exercitus Maedonici 40, 6.

Canna, flumen 25, 12.

Cannae, vicus 22, 43. proelium ad Cannas et Romanorum clades 47 et seqq.

Cannensis cladis occasione multi socii a Romanis deficient 22, 61. reliquiae in Siciliam relegantur 23, 31. legatis ad Marcellum commissa, offerunt operam suam ad bellum 25, 6. constans in eos senatus severitas 7. eos minime aspernatus Scipio, secum trahit in Africam 29, 24. Cannenses equites notati 27, 11.

Cannarium in fossam 23, 47.

L. Canutius, scriba pontificis, qui cum virgine Vestalis stuprum fecerat, virgine in comitio caesus, inter verbera expirat 22, 57.

M. Canutius, trib. pl. L. Postumium accusat 10, 46.

C. Canuleius, trib. pl. rogationem promulgat de Patrum cum plebeis connubio 4, 1. invenitur in consulibus 3.

L. Canuleius, legatus missus ad Aetolos 41, 30.

L. Canuleius Dives, creatur praetor 42, 28. sortitur Hispaniam 31. recuperatores dare iubetur in eos, quos Hispani accusarent 43, 2.

M. Canuleius, trib. pl. 4, 44.

Canusini, populus, veniunt in Romanorum ditionem 9, 20.

Canusium fugiunt superstitibus post proelium ad Cannas Romani 22, 50 et 52. ad Canusium Marcellus Hannibal occurrat, *ibid.* cf. et 27, 42.

Capena, urbs 5, 10, 22, 1.

Capena porta 1, 26, 7, 23, 10, 23, 22, 25, 40, 26, 10, 33, 26. Capenae portae via ad Martis saxo quadrato strata ex multatella pecunia 10, 23. consulibus edisserui, quoties in senatum vocassent, ut senatoribus, quibus in senatu sententiam dicere liceret, ad portam Capenam convenirent 23, 32.

Capenates auxilio veniunt Volcentibus 5, 8. eorum ager vastatur 12. vincuntur proelio a Romanis 13. bellum instaurant et subiguntur 24.

Capetus Silvius, Albae rex 1, 3.

Capitulum promittere quid denotet? 6, 16.

Capitolium ascendit Romulus, templumque primum Iovi Feretrio dedicat 1, 10. sedes datur Sabini 35. ab Herdonio Sabino cum exsulis et servis occupatur 3, 15. recuperatur et lustratur 18. etiam prodigii causa lustratur 29. militaris iuventutis occupat Capitolium, illud contra Gallos defensura 5, 39. obsidetur a Gallis 43. servatur ab anseribus 47. liberatur ab obsidione 49. latum ad populum, ne quis patricius in Capitolio habitaret 6, 20. auri ex Gallicis spoliis magnum pondus saxo quadrato septum in Capitolio sacrat C. Servilius dictator 7, 15. senatus in Capitolio habitus 8, 3, 24, 10. foedus letum 37, 55. in eo consules vota nuncupant, antequam in provinciis proficiscantur 21, 63, 41, 32, 42, 49. in Capitolio aream aedi Iovis extruendae Tarquinius Priscus occupat fundamentis 1, 38. aedem extruit Tarquinius Superbus 53, 55. dedicat Horatius Pulvillus 2, 8. substructum saxo quadrato Capitolium 6, 4. in Capitolio Herculis simulacrum positum dedicatumque 9, 44. in Capitolio limina aenea posita 10, 23. fornix cum signis septem auratis, duobus equis, et marmorea duo labra 37, 3. quadrigae aureae 28, 39. signa ex multatello argenteo posita 30, 39.

Cappadocia 37, 31, 42, 29.

Capra sex oedoes uno foetu edidit 35, 21.

Caprae palus 1, 16.

Capris duabus albis auratis et bove aurata Apollini sacrum factum 25, 12. capris L. in foro sacrificatum ob prodigia 45, 16.

Captivi sub corona venditi 2, 17. non minus decem pondo compedibus vinciti. in publici carceris custodia servantur 32, 26. captivorum commutandorum ratio 22, 23. redimi cupientium oratio 22, 59. eos redimi non vult senatus 61. captivi Rom. vel plurimum captivorum fraus, iuxta poena castigata 22, 58, 61. captivi Romani apud Achaecos servientes liberantur 34, 50. idem fit in Creta 37, 60.

Capus, urbs, olim Vulturum, unde dicta, 4, 37. dolo occupatur a Samnitibus, *ibid.* et 7, 38, 8, 6. Capuae delicias corruptum militis, 7, 38. de capiendi Capae militum consilia, *ibid.* eluduntur arte 39. Capuae praefecti creati 9, 20. Capuae conurbationes adversus Romanos factae 25 et 26. Hannibal it Capuam in hiberna 23, 18. corrumpitur illic eius exercitus, *ibid.* Capus laborat inopia 25, 13. sublevatur ab Hannone, *ibid.* obsidetur a consulibus Rom. 20. cingitur operibus 22 et 26. senatores septem et viginti Campani venenum bibunt 26, 14. Romani ingrediuntur Capuam, *ibid.* senatus securi percussit 15. circa venundantur 16. conlurant 27, 3. opprimuntur, *ibid.* Capuae bona principum vendit Q. Fulvius Flaccus, *ibid.* Capuae multa in foro aedificia de coelo tacta 41, 13.

Capuanus populus 7, 30, 31, 29.

Capuae, filius Oesalcis, Numidarum regis, accipit paternum imperium 29, 29. dimicant cum Metaculo de regno, et cadit, *ibid.*

Caput humanum integrum facie in fodiendis templi Iovis Tarpei fundamentis inventum 1, 55. caput Iovi sacrum 3, 55, 10, 38. caput stupratoris sui praecidium mulier ad virum suum apportat 38, 24. caput hostium duois a se occisi purgant Boii, et calvam auro caelant, et ex ea bibunt 23, 24. capita hostium lanceis infingunt, aut in eorum pectoribus pendencia gestant Galli Senones 10, 36. capitibus rasis sequuntur currum T. Quinctii triumphantis, qui servitute ab eo exempti fuerant 34, 52. capiti velandi mores facilibus usurpatus 1, 32. capita hostium praecidenda libertatis praemium, volentibus proposita 24, 15.

Cappys Silvius, rex Albae 1, 3.

Cappys, dux, unde Capua dicta 4, 37.

Carabis, urbs Hispaniae 41, 3.

Carales 23, 40, 30, 39.

- Caralitana* ager vastatus a Panica classe 27, 6.
Caralitia, palus 38, 15.
Caranus, primus Macedoniae rex; vicesimus ab eo Perseus 45, 9.
Caravantia, Clavium in Illyrico urbs 44, 30.
Caravantius, frater Gentili, Illyriorum regis 44, 30. captivus Romam mittitur 22. in triumpho L. Anicii praetoris ducitur ante currum 45, 43.
Carcer aedificatur media urbe 1, 33. *cf.* et 3, 57, inferior 34, 44. alio nomine Tullianum 29, 22. Laetumiarum 32, 26. privatus in singulis patriciorum domibus 6, 36. carceres in circo 8, 20, 41, 32. App. Claudius in carcerem coniectus 3, 57. Oppius 3, 58.
Carres, populi 33, 18. iubentur liberi esse 44, 15.
Caria 33, 19, 35, 27, 37, 10.
Caria Hydrlea 37, 56.
Carinas, regio urbis Romae 20, 10, 26, 27.
Carmen execrationis 10, 38. rogationis 3, 64. sollemne precatiois consulum 39, 15. triumphale 3, 29. in libris Sibyllinis inventum de pellendis Italia hostibus, si mater Ideaea a Pessinunte Romam foret adfecta 28, 10. a P. Licinio Tugla conditum, et ab ter novena virginibus per urbem cani iussu 31, 12. carminis horrendi lex 1, 26. carmina militibus iocis iactata in consulibus triumphantes 28, 9. 39. 7. carmina Marciana 25, 12. Sibyllae 10, 8. piacularia 31, 12.
Carmentia fatiliqua ante Sibyllae in Italiam adventum habita 1, 7.
Carmentalis porta 2, 49, 24, 47, 25, 7.
Carmentis saxum 5, 47.
Carno, urbs Hispaniae 33, 21.
Carni, populus, queruntur de C. Cassii consulis crudelitate 43, 7.
Carnis in feriis Latinis dandae mos 32, 1. legati ab Ardea queruntur, sibi Latinis non datam esse carnem: inde instauratae Latinae, *ibid.* et 37, 3.
Carnuntum, muniam urbem, occupare nituntur Romani 43, 1.
Carnutes, populus Galliae 5, 34.
Carpentum per patris corpus egit Tullia 1, 46. carpentis ut festo profestoque uti possent, matronis concessum 5, 25. *cf.* 3, 21. 34, 1 et 3.
Carpesi, populus, ad quos Hasdrubal contendit 23, 26. Carpesii sunt superiores, *ibid.*
Carpetania Hispaniae 39, 30, 40, 30 et 33.
Carpetani, populus, cum Vaccaeis aliisque populis, vincuntur ab Hannibale 21, 5, 11, 41, 3.
Carris essedisque superstantes Galli pugnant in Romanos 10, 28.
Carseeoli, colonia 10, 3, 13. negat consulibus milites et pecuniam 27, 9. de ea re senatusconsultum 29, 15.
Cartala, sive potius *Althea*, urbs opulenta, capta et direpta ab Hannibale 21, 5.
Carteia in ora Oceani 28, 30. cum portu, *ibid.* colonia 43, 3.
Carthago, eius excidium animo agitat Scipio 29, 1. Carthaginem iudicium ordinis potestas 33, 48. Carthaginem oppugnant consules 41, 42. erumpunt, sed a Scipione repelluntur 45.
Carthago Nova, eo exercitum in hiberna deducit Hannibal 21, 5. eius situs et portus 26, 42. oppugnatur a P. Cornelio Scipione, *ibid.* capitur 46. praeda ingens capta, et obsides totius Hispaniae 47. *cf.* et 49 et 50. Carthaginis captae annus dubius 27, 7.
Carthaginenses exercitum traiciunt in Siciliam 4, 29. cum his foedus ictum 7, 27. legatos Romam mittunt gratulatum cum corona aurea 38. cum his foedus renovatum 9, 43. secundi inter Carthaginenses et Romanos belli magnitudo et causae 21, 1. huius belli eventa describuntur decem libris ab 21. ad 30. his bellum indicunt Romani 21, 18. eorum classis Hieracleam appellat 24, 35. Hispania peluntur tertio decimo anno post bellum initum 28, 16. eorum terror ubi classis Rom. appulsum in Africam 29, 3 cum Syphace foedus faciunt 28. eorum equitatus vincitur a Rom. equitatu 29. vincuntur a Scipione 30, 8. rescilunt muros suos et propugnaculis armant 9. revocant Hannibalem, *ibid.* classem Rom. ad Uticam invadunt, et naves quasdam abstrahunt 10. petunt pacem 16. eorum legati vetantur ingredi Romam 21. pace infecta dimittuntur 28. nondum finis induciis diripiunt classem Rom. 24. eorum exercitus caeditur a Scipione 34, 35. his conditiones pacis dat Scipio 30, 37. quingentae naves Carthaginensium incensa 43. primum tributum solvunt Romanis 32, 2. legatos Romam mittunt pollicentes frumentum et hordeum 36, 4. cum Masinissa contendunt de agro 40, 17. his a Romanis centum obsides redditi, et pax cum Masinissa facta 34. noctu in aede Aesculapii senatum dant legatis Persei 41, 27. legatos Romam mittunt questum de Masinissa 42, 23. Carthaginenses cruce mulctant consilio pravo gesta, etiamsi prospere evenierint 38, 48.
Cartthalo summam imperii equestri in exercitu Hannibalis obtinet 22, 15. nobilis Carthaginensis Romam cum captivis proficiscitur 58. ei obviam licior mittitur, qui eum finibus Romanis excedere iubet. *ibid.*
Cartthalo, Punici praesidis praefectus, in Tarenti expugnatione obrumatur 27, 46.
Carventiana arx 4, 58. a C. Valerio recipitur, *ibid.* ab Aequis iterum capta 55. frustra a Romanis tenitur, *ibid.*
C. Carvilius Spolestinus 43, 20, 21.
L. Carvilius, trib. pl. 25, 3.
Sp. Carvilius C. F. Maximus, aedilis curulis 10, 9. consul in Samnium profectus vi capit Amiternum oppidum 38. et Cominium 43, et alia in Samnio oppida 44 *seq.* eius res gestae in Etruria 46. triumphat, *ibid.*
Sp. Carvilius, cos. suadet, ut ex Latinis populis senatus suppleatur 23, 22. moritur augur 26, 23.
Sp. Carvilius, trib. pl. 25, 3.
Sp. Carvilius a Cn. Sclonio ex Graecia Romanum remissus 42, 86.
Caryae 34, 26, 35, 27.
Caryetus, urbs Euboeae, capitur a Romanis 32, 16, 17. libertatem a Romanis accipit 33, 24.
Carystus, urbs in Ligurum agro Statiellati 42, 7.
Carystiorum in Euboea agri vastantur 31, 45, 32, 16.
Casander minister Philippi crudelitatis in Maronitis, venosco creditur ab eo sublati 39, 34.
Casilinum, urbs, Falernum a Campano agro dividit 22, 15. nobilis obsidio Casilini 23, 17, 20. recipitur Casilinum a Romanis 24, 19.
Casilini complura doli frumento plena in Vulturum amnem a Romanis missa excipiunt 23, 19. omnium rerum iuopes lora pellesque et mures mandunt, *ibid.* redemptis auro liberis Hannibali deduntur, *ibid.* Campanis redduntur 20.
Casinus ager 22, 13, 26, 9.
Casini et *Casilini* ambiguitas 22, 13, 13.
Casinum colonia 9, 22, 22, 13, 26, 9.

Ca. vander, rex 44, 11.
Caesennius, urbs 28, 8, 31, 45, 43, 23, 44, 28, 45, 10, condita a Cassandro rege 44, 11, eius situs, *ibid.* oppugnatur a Romanis, *ibid.* reliquitur 12.
Cassantrenses 44, 10.
Cassinatus, dux Gallorum, cecidit in proelio 42, 57.
C. Cassius, tribunus militum 44, 31.
C. Cassius Longinus, praetor 41, 26, decemvir agro dividendo 42, 4, cos. 28, sortitur Italiam 32, Galliam sortitus in Macedonia iam per Illyricum decedere exercitum vano incepto constatur 48, 1, de eius crudelitate queruntur Galli 7.
Q. Cassius Longinus, creatur praetor 45, 14, sortitur iurisdictionem urbanam 16.
Sp. Cassius, cos. Pometiam capit 2, 17, triumphat, *ibid.* magister equitum primus 19, cos. iterum 33, cos. III legem agrariam primus promulgat 11, regni crimine damnatus necatur, *ibid.*
Castella Gallorum duodeviginti ad consulem deficiunt 33, 38.
Castellani agrestes, sive Ilotae, apud Lacedaemonios 31, 7, castellani, sive domini castellorum 39, 45.
Castri aedes vota 2, 20, 42, 8, 11, dedicata Iubus Quincilicibus 2, 42, aenea tabula, quod equilibus Campanis civitas data esset, in aede Castoris fixa 8, 11, templum 9, 43.
Castra Numidarum descripta 30, 3, Punica quae ferme tota lignea, *ibid.* Pyrrhi; quibus captis, Romani metationem castrorum postea perfectam habuere 35, 14, Romanorum, olim mapaliorum in morem, *ibid.* Claudiana, locus 23, 31, castra Corneliana, 29, 35, castra ad ostium Vulturni 32, 7, Pyrrhi, locus 32, 13, 35, 27, Telesinum 37, 56, castrorum portae 40, 27, usus 34, 39.
Castra metari quis primum docuerit? 35, 14.
Castrum Mutinam 31, 2, 83, 47, Norum, colonia 36, 3, Salerni 32, 29, Albani, locus insignis caede magni Hamilcaris 24, 41.
Castulo, urbs Hispaniae valida ac nobilis, unde Hannibali uxor erat, deficit ad Romanos 24, 41, redit ad Poenorum societatem 28, 19, eum deditione redpit Scipio 20.
Castulonensis saltus 22, 20, 26, 20, 27, 20.
Catana oppidum Siciliae 27, 8.
Catapraeci equites 35, 45, 37, 40.
Catapultae 21, 11, maximae et minoris formae 21, 40, 26, 47.
Q. Catus, aedilis plebis 27, 6, legatus Neronis cos. 43, ad donum ex praeda Hasdrubalis Delphos portandum mittitur 28, 45.
Catulus, Gallorum regulus 41, 5.
Cautium 9, 2, 14, 19, 27.
Caudinae Furcae, earumque descriptio 9, 2, Caudina pax facta non foedere, sed per sponsonem 9, 5, eius sponsores per faciales deduntur 10, Caudinae legiones 9, 12.
Caudini Samnites 23, 41, devastantur 24, 20.
Caveae ferreae in circo, per quas intromitterentur ferreae 41, 31.
Cavium gens 41, 30.
Caulonia, annis 38, 15.
Caulonia, urbs, oppugnatur 27, 12, solvitur obsidio sub adventum Hannibalis 15.
Causae s. *Causi* 33, 20, desciscunt ab Rhodiis 45, 25, rediguntur in officium, *ibid.*
Causus mons in Hispania 45, 50.
Causarii milites 6, 6.
Celaenae urbs, ubi Maseandri annis fontes oriuntur 38, 13, quondam caput Phrygiae, *ibid.* ei nomen Apameae inditum, *ibid.*

Celates, populus, se dedunt Romanis 32, 29.
Celeres trecentos ad custodiam corporis instituit Romulus 1, 15 eorum trib. L. Brutus 59.
Celtrum, oppidum captum a Romanis 31, 40 eius situs, *ibid.*
Cella Fortis Fortunae 27, 11, Iovis 5, 70, 35, 41, 44, 14, Minervae 6, 29, pontifices negant unam cellam amplius, quam uni Deo rito dedicari 27, 25.
Celoces piraticae 37, 27.
Celtae pars tertia Galliae 5, 34.
Celtiberia 28, 1, subigitur a Ti. Sempronio Graccho 40, 47—50, 41, 3, Celtiberiae montes 21, 43, ultioris ager 40, 89.
Celtiberi excutunt iugum Poenorum 21, 57, 22, 21, eos eadem mercede, quam pacti cum Carthaginiensibus erant, imperatores Rom. ad se perducunt 24, 49, deserunt Scipionem 25, 33, vincuntur a M. Silano 28, 2, ingenti agmine ad oppidum Illiturgi M. Helvio occurrunt 34, 10, caeduntur, *ibid.* Celtiberum decem milia mercede conducunt Turduli 17, eos sollicitat M. Porcius Cato, frustra, *ibid.* funduntur et fugantur a M. Fulvio 35, 7, duodecim milia occisa a Romanis 39, 21, de his triumphat C. Calpurnius Piso 42, eorum oppida aliquot expugnata 56, adoriuntur Q. Fulvium Flaccum, Urbicum oppugnantem 40, 16, fessi proeliis variis abecedunt, *ibid.* vincuntur 31, 32, insiduntur Fulv. Flacco, eumque in saltu Manliano invadunt 39, eorum decem milia caeduntur 40 et 48, subiguntur a Graccho 49, de his triumphat Q. Fulvius Flaccus 48 mira eorum simplicitas 47, veniunt in deditionem Romanorum 41, 3, de his triumphat Sempronius Gracchus 11, rebellant 31, caeduntur, *ibid.* Celtiberi acuti 28, 2.
Celtio Bituriges reges dabant 5, 34.
Cenaeum Euboiae 36, 20.
Cenchreae 23, 8, 32, 19, Corinthiorum emporium 32, 17, capitur 23, 8.
Cenomani transcendunt Alpes, et in Italia consistunt 5, 35, in fide populi Rom. manent 21, 55, duce Hamilcare Poeno invadunt Placentiam 31, 10, conciliantur Romanis 32, 30, de his triumphatur 33, 23, his arma demit M. Furius praetor 39, 3, conquerentibus Romae apud senatum arma reddita, *ibid.*
Cenon oppid. ab A. Virginio consule captum 2, 63.
Cenennia urbs 9, 44.
Censores a censu dicti 4, 8, alius numquam sufficit defuncto 5, 31, 6, 27, 9, 34, 24, 48, 27, 6, primus ex plebe 7, 22, creantur in comitiis centuriatis 7, 22, 40, 45, censum agunt 4, 8, eorum iussu praeco cives citat 29, 37, cives apud censores profertur 37, 40, 51, indignos notabant aut movebant 9, 20, 27, 11, 29, 37, 33, 22, 23, 34, 44, 38, 27, 39, 42, 40, 51, 41, 27, 42, 10, 43, 15, 45, 15, notas ascribebant 29, 42, equitum recensum agebant, indignis equum adimebant 24, 19, 27, 11, 29, 37, 34, 41, 39, 42, 44 all. aerarios faciunt 4, 24, 24, 18, 43, 42, 10, 44, 16, 45, 15, mores praevo notabant 4, 8, 24, 18, 29, 37, 27, 11, 34, 44, 38, 28, 39, 42, alter alterum notat 29, 37, vectigalia ultro tributa locant 5, 23, 6, 32, 9, 29, 43, 10, 1, 22, 33, 34, 16, 27, 10, 29, 37, 44, 34, 6, 44, 53, 36, 36, 39, 44, 40, 34, 48, 51, 52, 41, 27, 32, 42, 8, 10, 43, 4, 16, 44, 16, 45, 15, vectigal novum

- statuunt 29, 37. *cf.* 39, 44. alteri alter intercedit 40, 51. 42, 10, 45, 15. *cf.* 29, 37. tribuni pl. censoribus intercedunt 9, 33, 34, 24, 43. 42, 8. perduellionis accusant 43, 15, 16. lustrum censores condebant 10, 9, 47, 26, 36. *cf.* lustrum. in leges iurant et in avarium escendunt 29, 37.
- Censoris** potestas per dictatorem exercita 23, 22 et 23.
- Censura**, eiusque initium et potestas 4, 8. insignis 9, 29, 39, 42—44. *cf.* 41, 32. non obnoxia populari avarae 29, 37. censurae tempus minutum, et ex quinquenniali annua et semestris facta 4, 24. lege Aemilia eius spatium decem et octo menses 9, 33. severitas 24, 18, 39, 44. de censura contentiones 9, 33, 37, 57.
- Census** instituitur 1, 42, 43. census actus 3, 2, 22, 24, 10, 47, 27, 36, 29, 37, 35, 9, 38, 36, 42, 10. in civitate s. S. Tullio factus 4, 4. populi primum in villa publica actus 4, 22. census equitum 3, 7, 29, 37. idibus Decembris habitus 44, 16.
- C. Centenius**, propagator 22, 8.
- M. Centenius**, cognomento Penna insignis inter principii centuriones 25, 19. eius clades, *ibid.*
- Centumviri** mulorum 7, 14.
- Centuriae** tres equitum a Romulo conscriptae 1, 12. in illa, regnante Tarquinio Prisco, mille et octingenti equites 36. geminantur a Ser. Tullio. ita ut sex numero fiant, adiecta duodecim novis centuriis 43. in centuriis describitur a Ser. Tullio populus Rom. 1, 42 et 43. ordo suffragiorum per centurias, *ibid.* praerogativa centuria 5, 18, 10, 22, 24, 7, 26, 22. Centuria, sive ordo in legione 42, 34.
- Centuriati** libertini 10, 21.
- Centurio** primus, principillus appellatus 7, 41. *cf.* et 8, 8. ubi acies Romana describitur. *cf.* et 25, 19, 34, 46. primus princeps 25, 14, 42, 34. primus hastatus, *ibid.* centurio nix vox pro omnia accepta 5, 55. centuriones et duplicari quare securi percussu 2, 59. centurionibus quantum diviserint triumphantes imperatores 34, 52, 36, 40.
- Cephaellia**, insula 37, 18, 50, 38, 9, 28.
- Cephalus**, princeps Epirotarum, suam gentem Perseo adiungit 48, 5. pugnas cedit, 45, 26.
- Cerastius**, mons 32, 14.
- Ceraina**, insula, 32, 31, 32, 48.
- Cerretinium**, oppidum, captum et incensum 31, 41.
- Cercuri**, navigii genus 33, 19.
- Cerdaeiates**, populus, se dedunt Romanis 32, 29.
- Cerdubellus** prodiit Romanis Castulonem urbem 28, 20.
- Ceres** 2, 14. Ceresis sacrum anniversarium qua occasione intermissum 22, 56. aedes 9, 55, 23, 11, 40, 2. templum Athenis ingressi duo iuvenes Acanthenes, imprudentes religionis, interficiuntur 31, 14. initia 31, 47. Cereri poculum sacrat sp. Cassii eos pater 2, 41. Matri institutum telonium ob prodigia 36, 37. signum aeneum ex mulctatio argento positum 33, 25.
- Cerialia**, ludos, dictator et magister equitum ex senatusconsulto faciunt 30, 39.
- Certima**, praevalida urbs Celtiberiae deditur Romanis 40, 47.
- Certimenus** legatorum rudis simplicitas, *ibid.*
- Certis**, fluvius, idem qui Baetis 28, 22.
- Cerro** Dianae sacra 10, 37.
- Cervi** obiecti viae Interdundae 44, 11.
- Cestrophendoneae** descriptae 42, 65.
- Cetra** poltae haud dissimilis 28, 5.
- Cetrasi** cohors 31, 36. Cetrasi 21, 31, 36, 32, 4, 8, 35, 30, 42, 51, 44, 41.
- Chaeronea** 40, 55.
- Chaeronea** 36, 46, 36, 11, 42, 43.
- Chalcis** Tarentiorum dux 23, 26.
- Chalcaspides**, milites 44, 41.
- Chalcodon** 42, 56.
- Chalcis** Euboica 5, 22, 27, 30, 28, 5, 6, 9. ab Chalcide Euboeica originem trahunt. Cumani 5, 22. Chalcidis situs 28, 7. Chalcidem occupant Romani, et direptam relinquunt 31, 23. eam tentat frustra Thoas, Aetolorum princeps 35, 37.
- Chalcidenenses** colloquuntur cum Aetolis 35, 38, 46. portas aperit Antiocho 51. et consuli M. Acilio Glabroni 36, 21. queruntur de iniuriis sibi illatis 43, 9.
- Chalcioecos**, templum Minervae aereum 35, 36.
- Chaones** 43, 25.
- Chaoia** 32, 5.
- Chares**, locus praesidio Persae circa Tempe occupatus 44, 6.
- Charoilius**, praefectus Rhodiorum classis 37, 23.
- Charilaus**, princeps civitatis Palaepolis, tradit urbem Publilio Philoni, imperatori Rom. 8, 25.
- Charopus**, princeps Epirotarum, certiores facit P. Villium eos. quos saltus insoedias Philippus 32, 6, 11. pastorem ad Quindium eos mittit, qui ei viam ostendit. *ibid.*
- Charopus**, superioris nepos, missus ab aro Roman ut linguam Rom. litterasque perdisseret 43, 5. principes gentis suae criminatur apud Romanos, et cogit ad Persae amicitiam confugere, *ibid.*
- Chaus** annis 38, 14.
- Chelidoniae**, promontorium Ciliciae 33, 20, 41.
- Chersonesus**, 31, 16, 36, 41.
- Chimarus**, miles Persae Cretensis 44, 24.
- Chius** 44, 28. insula et oppidum 37, 27. Chii mittunt legatos ad dirimendum bellum Philippum inter et Aetolos 27, 30. donantur agro 38, 39.
- Cia** 31, 15.
- Ciani** 31, 31, 33, 30.
- Cibyra**, oppidum 38, 14.
- Cibyraeae**, populus 45, 25.
- C. Cioerius**, Africanus, cuius scriba fuerat, filio ad praeturam consequendam adlucio est 41, 26. filii praetor 33. vincit Corsos, et in Sardiniam transit 42, 7. de Corsis triumphat in monte Albano 21.
- C. Cioerius**, legatus ad Gentium, Ilyriorum regem 26. *cf.* et 45, 17. aedem votam dedicat 45, 15.
- Cierum** Thessaliae oppidum 32, 15, 36, 10, 14.
- Cilices** maritimi 38, 18.
- Cilices** 38, 19.
- Cinium** genus in Etruria praepotens 10, 3.
- Cimbis**, locus non procul a Gadibus 28, 37.
- Cimera**, urbs. capta 10, 15.
- Ciminiam** silvam penetrat exercitus Rom. 9, 36.
- Ciminus**, mons 9, 37.
- Cincibulus**, Gallorum rex, legatos mittit Romanis questum de crudelitate C. Cassii eos 43, 7.
- Cincta** lex de donis et muneribus 34, 4.
- Cinctus** diligens vetustorum monumentorum auctor 7, 3. *idem* qui
- L. Cinctus Alimendus**, captus ab Hannibale 21, 38. quid de Hannibale in Italiam ad

ventu scripserit, *ibid.*, praetor 26, 23. ei ad obtinendam Siciliam Cannenses milites dati 28. in annum prorogatur imperium 27, 7. legatus 29.

M. Cincius Alimentus, trib. pl. ad Scipionem militatur 29, 20.

M. Cincius, praefectus Pisis, de Ligurum conjuratone ad senatum scribit 34, 56.

Cincius Gabinus 5, 46, 8, 9.

Cingilia, oppidum Vestinorum, capitur a Romanis 8, 29.

Circus, Dea, a qua oriundus Mamilius Tusculanus 1, 49.

Circeii 1, 56, 2, 39. colonos Rom. inde expellit Marcus Coriolanus, et urbem Volacia tradit, *ibid.* cf. et 27, 9, 29, 15. de Circeis, quod pecuniam militesque Romanis negant, senatusconsultum *ibid.*

Circenses molinatur defectionem 6, 12, 21.

Circenses ludicrum 44, 9.

Circensium ludorum magnificentia 44, 18.

Circumpadani camp 21, 35.

Circus Apollinaris 8, 63. Flaminis 3, 54, 27, 21. in eo ara Neptuni 28, 11. maritimus apud Hernicos 9, 42. maximus, a Tarquinio Prisco aedificatus 1, 35. foros in eo facit Tarquinus Superbus 56. in eo factus fornix de manubis, et fornici imposita signa aurata 33, 27. signa in eo cum columnis, quibus superstabat, evertit atrox tempestas 40, 2. prope circus aedes Veneris 10, 21. in circo carceres quando primum statuti 8, 20. in eo ludi per quadriduum facti 30, 27. circo inundato, ludi Apollinares extra portam Collinam parati 30, 38.

Cirra 42, 15.

Cirta 29, 32. caput regni Syphacis 30, 12. se dedit Masinissae, *ibid.* eam Masinissae donat Scipio 44.

Cissis, oppidum Hispaniae expugnatum 21, 60.

Cistophori nummi 37, 48, 39, 7.

Cithaeronis saltus 31, 26.

Civitas, Macedoniae oppidum 42, 51.

Civitas, mons 42, 23.

Civitas novi censi 8, 17. civitas Rom. in censuram distributio 1, 43. numerus tempore Servii Tullii 44.

Civile ius, in penetrabilibus pontificum repositum C. Flavius, Cn. filius, scriba, evulgat 9, 46.

Civemarus, regulus Gallorum, cadit in proelio 24, 42.

Civitas, duces Romanorum et Sabinorum civitatem unam ex duabus faciunt 1, 18. Alba diruta duplicatur civium numerus 1, 30. L. Mamilius Tusculanus civitas data 3, 29. civitas data aequilano Campanis 8, 11. Laurentis Aricinis Romanis Pedanis 8, 14. servata Tusulanis 8, 14. cf. 6, 32. Campanis, Fundanis, Formisanis, Cumanis, Suesulanis civitas sine suffragio data 8, 14. Acerranis 8, 17. Privernatibus civitas data 8, 21. Arpinatibus et Trebulanis 10, 1. Hernicorum tribus populus, quia maluerunt quam civitatem, saepe leges redditae 9, 43. cf. 45. Civitas magnae parti Campanorum data 23, 5. cf. 26, 33, 16. lex sociis et Latinis nominis, qui stiprem ex se relinquere, dabat, ut cives Romani fierent 41, 8. civitas (Romana) in duas partes discedit 9, 46. civitatis forma mutatur, a consulibus ad decemvros translatum imperio, 8, 33. civitas libera iura omnibus aequa 4, 15. civitas libera et rex natum inter se inimici 37, 54.

Civis urbis, funditus eversa 32, 33, 34.

Clamor in proelio 8, 16, 38, 25, 21, 41, 30, 34. initio pugnae, index eventus 4, 37, 40, 38.

Clamptetia in Bruthis capitur a Romanis 29, 38, 30, 19.

Clarigatio 8, 14.

Classici milites 21, 61.

Classici milites ad concionem vocati 7, 36, 8, 7, 32.

Classis Achaeorum 35, 26. Attali, 32, 16. Graecorum, ad Italiae litora appulsa 10, 2. Nabidis 35, 26. Punicia 21, 22. quassatur tempestate 23, 34. vastat Sardiniam 27, 6. vincitur a Romana 29 et 28, 4. traiecit in Africam 29, 25. Rhodiorum 32, 16. Romanorum 9, 38. augetur 22, 37, 24, 11. populatur Africam 27, 5, 29. vincit classem Punicam 28, 4. vastat agrum Corinthum 27, 31. die quadragesimo quinto, quam ex silis materia detracta erat, in aquam deducitur 28, 45. proficiat, duce Scipione, in Africam 28, 25 et 26. custodit Siciliae et Sardiniae oram 30, 2. commestum ex Sardinia in Africam vehens, capitur a Carthaginiensibus 24. gesta in Graecia et contra Perseum 31, 44. 42, 27. classibus pugnatum ad Fidenas 4, 34. classium a Servio Tullio instituta distinctio 1, 43, 4, 4.

Clastidium, vicus proditur Poenis 21, 48. fuit horreum Poenis, *ibid.* se dedit Romanis, 32, 29. incenditur 31, ad Clastidium Marcellus templum vocat 27, 25.

Claudia Quinta matrona ab sacerdotibus Idaeam matrem accipit 29, 14. eius pudicitia, *ibid.*

Claudia gens omnis, eur et quondam sordidat 6, 20. maiestas Patrum propugnatrix 41. inimica plebi 9, 34.

Claudia tribus ab Ap. Claudio appellata 2, 16.

Claudiana castra 23, 31, 39, 46, 25, 22.

Claudius, historicus 8, 19, 9, 5, 33, 10, 30. annales Acilianos ex Graeco in Latinum vertit 25, 39, 35, 14.

Claudius Aesilius pugnat cum Iubellio Taures Campano 23, 46, 47.

Claudius Nero 24, 17. praetor 25, 22.

Ap. Claudius, magna clientium comitatus manu, ab Regilio Romam transfugit 2, 16. iis datur civitas, et trans Anienem ager, *ibid.* inter patres legitur, *ibid.* consul 21. in eius consuiatu turbae 23, 34. eius sententia de dictatore creando 29 et 30. auctor dissolvendae potestatis tribuniciae per intercessionem 41.

Ap. Claudius, cos. infestus plebi 2, 56. atrox eius certamen adversus tribunos de magistratibus plebeis tributis comitiis creandis, *ibid.* militatur in Volscos 58. exercitum nequidquam domare tentat, *ibid.* eius exercitus mavult vinci, quam vincere 59. in exercitum animadvertit, *ibid.* ei dies dicitur 61. moritur, *ibid.*

Ap. Claudius creatur decemvir 8, 33. eius ambitio 35. violentia 36. libidō 44. foro pellitur 49. abdicat decemviratum 54. ei dies dicitur 56. ducitur in carcerem 57. sibi necem conciscit 58.

Ap. Claudius, filius decemviri, trib. milit. 4, 85. a collega inquitur praefectus urbis 36.

Ap. Claudius, nepos decemviri, avitum consilium de intercessoribus parandis refert 4, 48. trib. milit. consulari potestate 5, 1. eius oratio pro hibernaculis ad Velos 3 et 4. eius sententia de praeda Velorum 20.

Ap. Claudius, nepos decemviri, disuadet legem de consuli plebeo 8, 90. dictator 7, 8. consul, in ipso apparatu belli moritur 25.

Ap. Claudius, censor 3, 29. post abdicationem collegae solus censuram gerens, viam munit, et aquam in urbem ducit, *ibid.* eo auctore

- Potitica gens sacra Herculis edocet servos publicos, et extinguitur, *ibid.* eius concertatio cum P. Semppronio, tribuno pl. de censura 38 et 34, fit consul 49, dissimulat legem de pontificibus et auguribus plebeis 10, 7, interrex 11, creatur consul iterum 15, male rem gerit 18, in medio pugnae discrimine templum vovet Bellonae 19, vincit Samnites et Tuscos, *ibid.* praetor 22, eius res gestae adversus Samnites 31.
- Ap. Claudius Pulcher*, trib. milit. 22, 53, praetor 23, 24, Sicilia sortitur 30, legatos mittit ad Hieronymum 24, 6 Romam ad petendum consulatum mittitur a Marcello 39, cos. 25, 2 et 3, obsidet Capuam 22, vulneratur 26, 6, moritur sub dedicatione Capuae 16.
- Ap. Claudius*, trib. milit. 32, 35, mittitur Nomanam 36, cum parte copiarum Acraephium mittitur 32, 29, per Theasallam atque Epilurum ducere Orcicum iubetur 34, 50, ad praesidium Larissae mittitur 36, 10, eius arte ab obsidione Larissae deterretur Antiochus, *ibid.* praestitit parti castrorum in obsidione Heracleae 22, praemittitur ad occupanda iuga Oetae 30, praetor sortitur Tarentum 38, 42, cos. 39, 28, caedit linguos Ligures 32, vi Claudiana fratrem ad consulatum erehit, *ibid.* princeps legationis in Graeciam 38—37, legatus missus ad Aetolos 41, 30.
- Ap. Claudius Cerealis*, aedilis curulis 40, 59, praetor 41, 22, caedit Coliberos 31, ovans ingreditur urbem 33, legatus ad Theasalos, eorum discordias componit 42, 5, legatus ad res repetendas in Macedoniam missus, redit 42, 25, a consule Hostilio mittitur in Illyricum 43, 11, caeditur ab Uscanensibus 12.
- Ap. Claudius Nero*, praetor, sortitur Hispaniam ulteriorem 33, 42, 34, 10, legatus 37, 55.
- C. Claudius Ap. F.* cos. 3, 15, petens decemviratum, repulsam patitur 35, eius oratio ad Appium decemvirum 40, orat populum pro Appio reo 58, censet arma capienda adversus tribunos 4, 6.
- C. Claudius Cicerio*, trib. pl. Romilio consuli diem dicit 3, 31.
- C. Claudius Regillensis*, dictator, et
- C. Claudius Horator*, magister equitum, vitio creati, abdicant se magistratu 8, 15.
- C. Claudius*, flamen Dialis 26, 23, quod exta perperam dederat, abiit flaminio, *ibid.*
- C. Claudius*, praetor 40, 37, legatus in Macedoniam 45, 17, augur moritur 44.
- C. Claudius Appii F. Centho*, interrex 22, 84, dictator 25, 2.
- C. Claudius Cethegus* cum copiis mittitur ad auxilium Athenarum a Macedonibus obsessarum 31, 14.
- C. Claudius Nero*, graviter a Marcello consule increpitus 24, 17, praetor 25, 2, provinciam sortitur Suesulam 3, ab Suesula exciuit Capuam 22, mittitur in Hispaniam 26, 17, delinquit ab Hasdrubale, *ibid.* legatus 27, 14, cos. 34, cum Hannibale non semel congregitur 41 et 42, relicto Hannibale, ad Hasdrubalem properat 43, ad milites orationem habet 45, devoto Hasdrubale, ad Hannibalem revertitur 50, caput Hasdrubalis ante stationes hostium prolici iubet 51, redit ad urbem 28, 9, capso triumphat sine militibus, *ibid.* censor 39, 37, eius intempestiva severitas iactato, *ibid.*
- C. Claudius Nero* legatus ad Ptolemaeum 31, 2.
- C. Claudius Appii F. Pulcher*, augur in Q. Fabii Maximi locum lectus 33, 44, praetor 40, 37, cos. in Istrum praecipis discedit 41, 12—14, exercitum offendit, et Romam redit, *ibid.* reducit obsidet Neapolim, et cepit 15, Istrum pacat, *ibid.* legiones in Ligures transducit 16, vincit Ligures, *ibid.* triumphat 17, ei in annum prorogatum imperium 18, recipit Mutinam a Liguribus 20, consularis fit trib. milit. 42, 49, creatur censor 43, 16, edictum eius et collegae de detectu, *ibid.* reus ad populum aegre absolvitur 16, censum agit 44, 16, 45, 15, legatus in Macedoniam 45, 17, moritur 44.
- C. Claudius Asellus*, praetor 41, 24.
- M. Claudius*, Ap. Claudii decemviri cliens, asservit Virginiam in servitutem 3, 44, abt exsulatum 68.
- M. Claudius*, trib. pl. 43, 16.
- M. Claudius*, dux in exercitu Marci in Macedonia 44, 3.
- M. Claudius*, legatus 35, 8, praetor 42, eius iussu, qui pulsantur legatos Carthaginienses, evaduntur Carthaginem, *ibid.*
- M. Claudius Marcellinus*, creatur praetor 39, 28.
- M. Claudius Marcellus* creatur cos. 8, 18, dictator 23, tertium cos. 24, 9.
- M. Claudius Marcellus*, praetor 22, 35, ab Ostia milites Romam mittit 57.
- M. Claudius Marcellus*, trib. pl. 29, 20.
- M. Claudius Marcellus*, aedilis curulis 31, 50, creatur praetor 32, 7, cos. 35, 24, triumphat de Insubribus et Comensibus 37, pontifex 42, legatus 47, censor 37, 58, pontifex moritur 41, 17.
- M. Claudius Marcellus* creatur praetor 38, 35, censor 36, cos. 39, 45, ei se dedunt Galli Transalpini 54, mollitur bellum Istricum 55.
- M. Claudius Marcellus*, praetor 43, 13, decemvir moritur 44, 18.
- M. Claudius Marcellus* creatur cos. 45, 44.
- P. Claudius*, praefectus socium 27, 41.
- P. Claudius*, trib. milit. de legione secunda caedit in proelio cum Bolis 33, 32.
- P. Claudius Pulcher*, aedilis curulis 39, 85, creatus praetor sortitur iurisdictionem peregrinam, *ibid.* cos. 39, 32, triumvir coloniae deducendae 40, 29.
- Q. Claudius*, trib. pl. 21, 63.
- Q. Claudius Flammus*, praetor creatur 27, 21, sortitur provinciam Tarentum 22, propaetor 43 et 28, 10.
- Ti. Claudius Asellus*, trib. milit. 27, 41, praetor creatus sortitur Sardiniam 28, 10.
- Ti. Claudius Asellus*, aedilis plebis 29, 11.
- Ti. Claudius Nero*, creatur praetor 29, 41, sortitur Sardiniam 18, cos. 30, 26, Africam provinciam caput 27, eius classem, tempestate vexatam, reducit Romam 36.
- Ti. Claudius Nero*, praetor creatus, sortitur Sardiniam 40, 18.
- Ti. Claudius Nero*, praetor 40, 58, sortitus iurisdictionem peregrinam 41, 2, paludatus Pisae in provinciam proficiscitur 9, ei prorogatur imperium 18, legatus in Asiam 42, 1, et 45.
- Ti. Claudius Nero*, praetor 45, 14, Sardiniam sortitur 18.
- Claudia* 2, 44, 31.
- Clauius* 2, 16.
- Claves* portarum urbis et ardis a praefecto Reau. repositum frustra Ennenses 2, 37, clavis portarum Arredi amissa, Romani novas omnibus portis imponant 27, 24.
- Clavus* fixus dextro lateri aedis Iovis O. M. 7, 3, index numeri annorum Volturnis fuit, *ibid.* clavi figendi sollemne a consulibus ad dicta-

- tores translatum, *ibid.* clavus ab dictatore
suis pestilentiae sedandae causa 7, 8, 9, 28.
in secessionibus ad revocandas ad sanitatem
cium mentes 8, 18. clavi figendi causa dic-
tator dictus L. Manlius 7, 3 et Ca. Quin-
tilius 8, 18. clavorum in praecipitiis scan-
dendis usus 28, 20.
- Clasomenis* immunitas concessa 38, 39.
- Cleomedon*, legatus Philippi 32, 21.
- Cleomenes*, primus tyrannus Lacedaemone 34,
26.
- Cleonas*, oppidum 33, 14, 15, 34, 25.
- Cleonaeum* agrum depopulantur copiae Phi-
lippi 33, 14.
- Cleonymus*, dux Lacedaemoniorum, classem
appellit ad Italiae litora, et Thurias urbem
capit 10, 2. Patavinos agros diripit, *ibid.*
caeditur *ibid.*
- Cleopatra*, uxor Alexandri, Epiri regis 8, 24.
- Cleopatra*, Aegypti regina, donatur a Rom. palla
pieta cum amiculo purpureo 27, 4. legatos
multi questum de Antiocho ex Graecia pulso
37, 3.
- Cleopatra*, soror Ptolemaeorum Philometoris
et Eurygetae 44, 19, 45, 13.
- Cleoptemi* Chalcidensis filiam ducit Antio-
chus 36, 11.
- Clevas*, dux Persae 42, 23, 25.
- Cientes* 2, 16, 35, 2, 14, 64, 4, 13, 15, 5, 1,
22, 38, 60, 23, 2.
- Clepeus* 8, 8, 22, 6. clipeus argenteus 25, 39.
- Cliatae* 44, 11.
- Cliore*, in Arcadia, datum legatis Rom. concil-
ium 39, 35.
- Clivus Capitolinus* siliice stratus 41, 32. Publi-
cius 26, 10, 27, 37. ad solum exuriit 30,
28. Urbis 1, 48, 11.
- Cloaca* maxima, a Tarquinio Superbo extru-
cta 1, 55. *cf.* et 5, 55. a censoribus factae
cloacae 39, 44.
- Clocina* ad tabernas, loci nomen Romae 3, 48.
- Cloelius Licinius*, rerum Romanarum scriptor
29, 22.
- Cloelia* virgo, uns ex obsidibus, inter tela ho-
stium Tiberim tranat 2, 13. statua equestri
donatur, *ibid.*
- Cloelii*, ex Albanis principibus in collegium
Patrum lecti 1, 30.
- Gracchus Cloelius*, Aequorum dux in Carica-
num agrum, inde in Tuscanum, popula-
bundus venit 8, 25. male habet Roman. le-
gatos, *ibid.* a dictatore L. Quintio Cincin-
nato vincitur, et capitur 28.
- Cloelius Tullius*, legatus Rom. iussu Tolumnii
interficitur 4, 17. ei in Rostris statua posita
ibid.
- *P. Cloelius*, trib. milit. consulari potestate 6, 31.
- P. Cloelius Sicius* inauguratur rex sacrificus
40, 42.
- Q. Cloelius*, cos. 2, 21.
- Q. Cloelius Sicius*, censor factus 6, 31.
- T. Cloelius Sicius*, inter primos tribunos mil-
it. consulari potestate 4, 7. triumvir colone-
niae deducens 11.
- Clondicus*, Bastarnarum dux 40, 59.
- Clondicus*, regulus Gallorum, a Perseo delu-
sus 44, 26 et 27.
- Clusitae* fossae 1, 23, 2, 39.
- Clutius*, dux Volcorum, Ardeam obsidet 4, 9.
vincitur a Romanis 10.
- C. Clutius* Albae imperat 1, 22. eius res
gestae, *ibid.* et 23. moritur 23.
- Clupea* urbs, relinquatur a Romanis 27, 29,
29, 32.
- Clusini*, a Gallis oppugnati, legatos a Roma-
nis ad Gallos impetrant 5, 35. Clusiorum
cum Gallis proelium 36. caeduntur a Rom.
10, 30. abietem in fabricandas naves et fru-
menti magnum numerum pollicentur Sci-
pioni 28, 45.
- Clusium*, Etruriae oppid. 5, 33.
- Clusium Camars* 10, 26.
- Cluvia*, urbs, capta a Samnitibus, recipitur a
Romanis 9, 31.
- Cluvia* (Faucula) Campana mulier, quae quon-
dam corpore quaestum fecerat, capitis Rom.
clam alimenta suppeditat 26, 33. eidem bona
et libertas restituntur 34.
- C. Cluvius*, legatus 44, 40.
- C. Cluvius Sazula* creatur praetor 41, 22.
praetor iterum 33, sortitur iurisdictionem
inter cives et peregrinos 42, 1.
- Sp. Cluvius* creatur praetor 42, 9. sortitur
Sardiniam 10.
- Clypea* inaurata in fastigio aedis Iovis ab ae-
dilibus posita 35, 10. *cf.* et 35, 41. aerata
38, 35.
- Clypeus* Marcius 25, 39. argenteus, centum
triginta octo pondo, cum imagine Barcini
Hasturbalis, captus, *ibid.* clypea olim Ro-
mani usi; postquam stipendiarii facti sunt,
scuta pro clipeis fecere 8, 8. usi Macedones
9, 19.
- Clytus* praetor Acarnanum, deficit a Romanis
36, 11.
- Cnidus*, urbs Macedoniarum 31, 27.
- Cnidus*, urbs Cariae 37, 16.
- Cobulatus*, annis 38, 15.
- Codrio*, oppidum munium, deditur Rom. 31,
27.
- Coela*, Euboicus sinus 31, 47.
- Coela* Thessaliae 32, 4.
- Coela* Syria 38, 19, 48, 29, 45, 11.
- Coelatae*, Thraciae populus 39, 40.
- Coelius*, scriptor antiquus 21, 38, 22, 31, 23,
6, 28, 14, 27, 27, 28, 46, 29, 27.
- L. Coelius*, Illyrico praestit 43, 23.
- Coelius* mons 2, 11. additur urbi Romae 1, 30.
eam sedem Tullius regiae capiti, *ibid.* datur
Albanis 33.
- Cornus*, mercator Perhaebus de transitu ad
Perhaebum consultus ab Aemilio cos. 44, 35.
- Cognitor* alienarum simulatio 39, 5.
- Cohors* alaris 10, 40. cetrata 31, 36. parmata
4, 38. Cremonensis 44, 40. Cumanae cohortes
2, 14. exsulum Romanorum 2, 19. Fir-
mana 44, 40. Lucana 10, 33. Marrucina 44,
40. Marsorum 33, 56. Peligna 25, 14, 44, 40.
Placentina 41, 5. subsidaria 9, 27. Suessana
10, 38. Vestina 44, 40. cohors puerorum re-
giorum apud Macedonas, transiit ad Romanos
45, 6. cohortes quadringenariae 7, 7, 10,
40. cohortibus, quae signa amiserant, hor-
deum datum 27, 13.
- Colchas*, regulus duodeviginti oppidorum Hi-
spaniae ulterioris 28, 13. cum eo decem et
septem oppida consurgunt adversus Rom.
33, 21.
- Collatia* Sabinis ademta 1, 38. formula dedi-
tionis, *ibid.*
- C. Tarquin. Collatinus*, primus cos. Rom. 2,
2. abdicat se consulatu. *ibid.*
- L. Tarquin. Collatinus*, Egeri filius, cum
Sexto Tarquinio de uxoris contentis 1, 37.
uxor Collatini Lucretia, *ibid.* a praefecto ur-
bis, post exactos Tarquinos, cos. creatur 60.
Collegium ad ludos Capitolinos conditum 5,
50, 52. mercatorum 2, 27. pontificum 4, 44.
editi a collegio pontificum Dii, quibus sacri-
ficaretur, *ibid.*
- Collina* porta 2, 11 et 51, 3, 51, 4, 17, 26,

34, 36, 3, 7, 11, 26, 10, 41, 13 ad Collinam portam virgines Vestales, stupri compertae, virae defossae 3, 15, 27, 57.
Collis Quirinalis, in quo aedem Fortunae Primaginae dedicat Q. Marcius Ralla 54, 53.
Colonia Adria 5, 33, 27, 10. *Aesernina* 27, 10.
Alba in Aequio 10, 1, 27, 9. *Antennae* 1, 11. *Antium* 8, 1, 8, 14, 27, 39, 36, 3. *Anxur* 8, 21. *Aquileia* 39, 55, 40, 34. *Ardea* 4, 11. *Ariminum* 27, 10. *Beneventum* 27, 10. *Bononia* 37, 57. *Brundisium* 27, 10. in *Bruttios* 34, 53. *Buxentum* 34, 45, 39, 23. *Cales* 8, 16, 27, 9. *Carseoli* 10, 3 et 12, 27, 9. *Carteia* 48, 3. *Casinum* 9, 28. *Castrum novum* 36, 8. *Circei* 1, 56, 6, 21, 27, 9. *Cora* 2, 16, 27, 9. *Cosa* 27, 10. *Cremona* 37, 46. *Croton* 34, 45. *Crustumina* 1, 11. *Fidenae* 4, 17 et 30. *Firmum* 27, 10. *Fregellae* 8, 22, 9, 12. *Fregennae* 36, 3. *Gravinae* 40, 29. *Horaciae Tarentinorum* 8, 24. *Interamna* 9, 28, 27, 9. *Lavici* 4, 47. *Liternum* 34, 45. *Luca* 11, 17. *Luceria* 9, 26, 27, 10. *Minturnae* 10, 21, 36, 3. *Mutina* 39, 55. *Narnia* 10, 10, 27, 9. *Nepete* 6, 21, 27, 9. *Norba* 2, 34, 7, 42, 27, 10. *Ostia* 1, 33, 27, 39, 36, 3. *Parma* 39, 55. *Pisaenum* 39, 44. *Placentia* 27, 10, 37, 46. *Pometia* 2, 16. *Pontiae* 9, 28, 27, 10. *Potentia* 39, 44, 41, 32. *Puteoli* 34, 45. *Pyrgi* 36, 3. *Salernum* 34, 45. *Salernitani* 27, 10. *Satricum* 6, 16 et 22, 7, 27. *Saturnia* 39, 55. *Setia* 6, 30, 7, 42, 27, 9. *Signia* 1, 56, 2, 21, 6, 3, 27, 10. *Sinuessa* 10, 21, 36, 3. *Sipontum* 34, 45. *Sora* 10, 1. *Spoleum* 27, 10. *Suessa* 9, 28, 27, 9. *Sutrium* 27, 9. *Tarracina* 36, 3. *Tempesta* 34, 45. in *Thurinum agrum* 34, 53. *Vesultrae* 2, 31, 34, 6, 21, 8, 8. *Venusia* 27, 10. *Vibo* 55, 40. *Vitellia* 5, 29. *Volae* 4, 49. *Vulturnum* 34, 45. *Coloniae Latinae* 34, 53. duodecim absumpt, se milites dare posse Romanis 27, 9. *aliae in obsequio et fide manent* 10. *rebellium coloniarum poena* 29, 15. *coloniarum nomina*, quae sua omnia in potestate populi Rom. esse dixerunt 27, 10. *colonias in singulas missae familiae tricenae* 32, 29.
Coloni ex urbe missi 1, 4, 47, 39, 55. *latini* 27, 9, 29, 15, 34, 42. *adscripti* 1, 27, 4, 11. *eorum numerus senatus consulto definitus* 43, 17. *coloni maritimi, sacrosanctam vacationem habentes, coguntur dare milites, praeter Antiates et Ostienses* 27, 39. *omnes coacti in classem* 36, 3.
Colophon, oppid. oppugnatur ab Antiocho 37, 28. *alius situs*, *ibid.*
Colophonis, qui in Notio habitabant, immunitas concessa 38, 39.
Columnae, loci nomen 3, 23.
Columna aenea insculptum foedus cum Latinis 2, 83. *columna rostrata in Capitolio bello Punico priore posita a M. Fulvio cos. ad sumum fulmine discussa* 42, 20. *columnae Herculis* 21, 43, 23, 5.
Combolomarus, regulus Gallorum Trocmorum 38, 19.
Combulteria, urbs ad Poenos deficit 23, 39, 24, 20.
Come Maera, oppidum 32, 13.
Comenae ag. 33, 46.
Cominius a Carvilio captum 10, 39, 40 et 48. *diripitur et incenditur a militibus* 44. *expugnatur a Postumio* 25, 14.
Cominium Ceritum 25, 14.
Cominius, praefectus turmae equitum 41, 3. *alius auctoritas*, *ibid.*
L. Cominius trib. milit. 8, 20.

Post. Cominius, cos. 2, 18. *iterum* 33.
Comitia curiata 1, 17, 5, 46. *rem militarem continent* 5, 52, 9, 36. *auspicato habentur* 5, 52. *comitia patrum* 4, 35. *comitia centuriata* 1, 48. *habentur in campo Martio* 1, 44, 6, 20, 31, 7. *extra urbis fines* 7, 16. *cf.* 3, 20. in *trium nundinum indicuntur* 3, 55. *educuntur et habentur ab altero consulum* 8, 35, 64, 7, 22, 35, 6, 20. *absentibus consulibus a praetore* 22, 33, 27, 23. a *dictatore* 8, 23, 25, 2, 27, 6. a *praefecto urbis* 1, 60. *certo tempore* 25, 2, 39, 32. a. d. XII Kal. Mart. 38, 42, 42, 28. *auspicato* 1, 86, 3, 20, 4, 7. *vestilio in arce posito* 39, 15. *carmine praetensions dicto ibid.* *rogabatur velitis lubetis Quirites* 4, 5, 6, 40, 21, 17, 22, 10, 20, 43, 31, 9. *indicantur magistratibus creanda* 5, 52. *comitia consularia* 1, 60, 10, 11, 15, 21, 22, 35, 24, 7. *consuli subrogando* 3, 19. *cf.* 2, 8, 41, 16, 48, 11. *praetoria* 7, 1, 10, 22, 25, 2. *tribunus militum cons. pot. creandis* 4, 6, 25, 5, 52, 6, 35. *consensu* 7, 22, 40, 45. *decemvirum leg. scrib.* 3, 33, 35. *proconsul* 23, 30, 24, 5. *prodictatoris* 22, 8. in *his leges rogantur* 3, 34, 55, 6, 38, 8, 12, 10, 8, 30, 43. *ail. rogatur de bello et pace* 4, 30, 55, 58, 60, 6, 21, 7, 8, 12, 17, 19, 9, 22, 29, 10, 12, 45, 21, 17, 33, 30, 43, 31, 6, 38, 1, 38, 45, 42, 30, 26. *de perduellione* 2, 41, 6, 20, 26, 5, 43, 18. *dirimebantur tempestate* 30, 29, 40, 42, 59. *auspicia* 8, 23, 40, 42, 59. *disputatione* 45, 21. *intercessione tribunorum pl.* 4, 25, 55, 6, 35, 38. *per infrequentiam habita* 7, 18, 2, 64. *comitia tributa*, *habentur in Capitolio* 33, 10, 43, 16, 45, 35. a *tribunis plebis* 2, 56, 3, 64, 4, 57, 5, 17. a *consulibus* 3, 55, 64, 31, 4, 34, 55, 42, 4, a *pontifice maximo* 3, 54. *cf.* 25, 6. *omnes cives continent* 2, 56, 60, 3, 30, 29, 27. in *his creantur tribuni plebis* 2, 56, 3, 61. *sediles pl.* 2, 56 et 57, 9, 46. *quaestores* 3, 54. *tribuni militum* 8, 23, 26, 9, 42, 10, 22, 27, 22, 29, 13, 30, 27, 31, 50. in *his irrogatur dictatori multa* 6, 38. *rogatur lex de tribunis mil. a populo creandis* 9, 30. *de aequando dictatoris et magistris equitum iure* 22, 31, 30. *de dictatore creando* 27, 5. *de pontifice maximo* 40, 42. *de imperio ovantis* 26, 21. *triumphantium* 45, 36. *de proconsulibus cum imperio* 8, 28, 26, 28, 27, 22, 29, 13, 30, 41. *quem in Africo bellum gerere vellet* 30, 27. *de agro Campano locando* 27, 11. *de vectigalibus locandis* 43, 16. *de Fabio legibus levando* 10, 13. *cf.* 25, 5, 31, 50, 39, 89, 42, 31. *de civitate data* 8, 17, 39, 36. *ut in Tusculano animadverteret* 8, 37. *de Campanis* 26, 33. *de triumphis* 3, 63, 5, 35, 10, 37. *lex de provocacione* 8, 35. *lex Canuleia* 4, 1, 2. *leges Liciniae* 6, 38. *feniores leges* 6, 35, 38, 7, 42. *ne quis populum evocaret* 7, 16. *de pace et bello* 6, 21, 80, 43, 33, 25, 36, 1, 45, 21. *exsiliium iustum esse* 25, 3, 26, 3. *de perduellione* 2, 52, 64, 61, 3, 31, 4, 40, 5, 8, 9, 11, 12. *de pecuniata* 5, 32, 25, 3, 38, 55. *de repetundis* 29, 16. *de incestu* 8, 22, 10, 31. *de feneratoribus* 7, 29, 10, 23, 35, 7.
Comitium 6, 15, 34, 45. *comitium tectum* 27, 36.
Commentarius Eumenis de apparatu belli 42, 6. *commentarii Numae Pompilii editi iussu Anci Marci* 1, 32. *pontificum* 3, 6, 1. *Servii Tullii* 1, 60.
Commercium Latinis in civitatem non receptis adimuntur 8, 14. *Macerdonibus* 45, 25.

Compassum, vicus 39, 36.
Compedes Graeciae, Demetrias, Chalcis, Corinthus 32, 37.
Complega, oppid. Hispaniae 41, 3.
Compsa, urbs, tradita Poeno 23, 1. recepta a Romanis 24, 20.
Compeanus ager, in quo Iovis Vileini templum 24, 44.
Computeria in Samnio capitur a Romanis 24, 20.
Comum, oppid. capitur a Romanis 33, 36.
Conciliabula 25, 5, 39, 14. conciliabula et aundinae 7, 45.
Concilium populi 1, 36, 2, 7, 3, 71, 6, 20, 7, 25. concilia publica 1, 54. concilium patrum 4, 48. concilium plebis 2, 57, 60, 3, 16, 51, 6, 38, 7, 5, 22, 25, 4, 38, 39, 53, 43, 16. concilia secreta 10, 39. senatus et populi permittit 30, 24. concilia et coetus 2, 38, 30, 21, 34, 2, 51, 42, 43. cf. 27, 36, 24, 37. concilia Latiorum 1, 51, 6, 33, 35, 7, 25, 9, 3, Herulorum 9, 42. Aequorum 3, 2. Etruscorum 4, 23, 25, 5, 17, 6, 2, 10, 13. Samnitum 10, 12. Tarentinorum 8, 27. sociorum 9, 7. colonorum 3, 10. Ligurum 41, 11, 43, 13. Hispaniae 21, 19. concilium commune Macedonae 45, 18. Acarnanum 33, 16. Achaeorum 27, 30, 28, 7, 32, 30, 36, 12, 26, 31, 38, 36. Arcadium 32, 5. Aetolorum 28, 5, 38, 9, 39, 24. Panaetolium 31, 32, 35, 32. sanctius Apoleletorum 30, 16, 36, 28. Boeotum 32, 2.
Concio apud Graecos in theatro habita 33, 28. conciones seditiosae tribunorum plebis 4, 35. et alibi passim.
Concordiae sedes in arce 22, 33, 26, 23. in area Vulcani dedicata 9, 46. ara 24, 22. area 39, 56, 40, 19.
Condylon, castellum inexpugnabile 44, 6.
Congiaria 37, 57.
Coniurati, nondum milites 45, 1. cf. et 22, 36.
Coniuratio de regibus revocanda 2, 3 et 4. coniurationes 7, 38, 26, 25, 33, 36, 39, 8. coniuratio Acarnanum, non redditores se ex bello, nisi virescentes 28, 25.
Conscripti Patres unde dicti, 2, 1.
Consensio, urbs, capitur ab Alexandro Epirense 8, 24. cf. et 23, 30, 29, 39, 30, 19.
Consentini, populus in Bruttis, redeunt in Idem Romanorum 25, 1.
Consentinum agrum depopulantur Romani 28, 11.
Q. Considius, trib. pl. auctor legis agrariae, diem dicit T. Menenio 2, 52.
Constitium patrum 1, 9, 8, 27, 9, 7. publicum 3, 63.
Consualia 1, 9.
Consul iuvius plebi magistratus 5, 29. solus dictatorum dicere potest 4, 31, 22, 8. solus ad dictatorem venit sine lictoribus 22, 11. ab urbe proficiscitur pluidatus cum lictoribus 31, 43, 36, 3, 41, 22. ex patriciis tantum unus creatur 39, 32. de plebe primus L. Sextius 6, 42. Consules primi Romae creati 1, 60. a consulis ad decemvros transferuntur imperium 3, 33. sublato decemviratu rediit ad consules 3, 54 et 55. lex a Canuleio lata, ut populo potestas esset sive de plebe, sive de Patribus vellet, consules faciendi 4, 1. sed resistentibus legi patriciis, eo decursum: ut tribuni militum pro consulis crearentur 6 et 7. lex de consule uno plebeio perita 6, 35 et sqq. consule alterum ex Latio erari, potuit Latini 8, 4 et 5. cf. et 23, 6. consules ambo de plebe 23, 31. cf. et 42, 9. consules or-

dicarii et suffecti 41, 22. primi consules omnia iura et insignia regiae potestatis habuere 2, 1. unus tantum consul in urbe factus habebat, ibid. lex de provocatone a consulis ad populum 2, 8, 5, 55, 10, 9. consulis minantur vincula tribuni pl. si senatus dicto audientes sint 4, 26. consules magistratu se abdicare iussi 5, 32, 3. consulis est aut imperatoris dedicare templum 9, 48. cf. et 2, 27. consules ante L. Postumium Albinum nulla in re oneri sociis aut summi fuerunt 42, 1. de consule plebeio creando discordiae 4, 1, 3, 6, 36, 37, 7, 18, 21. consules sublato decemviratu restituantur 3, 54. consules praetextati 7, 1. patricii 7, 17, 18, 28. Rom. paludamentis detractis prope seminandi sub iugum missi 9, 5, 6. sortiuntur, uter censoribus creandis comitum haberet 24, 10. maioribus hostiliis lantant 31, 6, 32, 1, 39, 22. plebei creati 35, 24. ver sacrum faciunt 35, 44. vota nuncupant in Capitolio, antequam in provinciam proficiscerentur 41, 32. consules edicere, quoties in senatum vocassent, ubi senatores ad portam Capenam convenirent 33, 32. de aede Mercurii dedicanda disceptant 2, 27. consulis non parent populi 2, 28. veteribus datum imperium proconsulare 10, 16.
Consulatus ortus ex domo Iunia 2, 5. initus Kalendis Sextil. 3, 6. Idibus Decembr. 4, 37. Idibus Mart. 22, 1. ad consulatum ex quaestura saltus 32, 7. lex de aetate ad consulatum et alios magistratus necessaria 40, 44. lex ne quis consulatum aliumve magistratum his intra decem annos caperet 7, 42, 10, 18. pristina possessio rediit ad Patres 7, 18, 24.
Contenebra, oppidum Etruscum, vi captum a Romanis 6, 4.
Contrebia in Hispania. capta a Fulvio 40, 33.
Conubium patrum et plebis 4, 1, 5, 12. datum Campanis 23, 4, 31, 31, 38, 16. a Romulo pettum novo populo 1, 9. adeptum populus Latinis 8, 14. Hernicis 9, 43. Macedonibus 45, 29. non fuit cum peregrinis 43, 3. *Conventus* 31, 29, 34, 43.
Cooptatio tribunorum plebis 3, 64, 2, 33, 4, 16, 5, 11, 13. nobilitatem non arguunt sed per cooptationem in patres habent 4, 4. cooptatio in senatum 23, 3. inter patricios 6, 40. cooptatio augurum 40, 42. pontificis maximi 39, 48, 40, 42. pontificis 40, 42. decemviri sacerdotum et triumviri epulones ibid.
Copaia, palus 38, 29.
Cogus quando primum Romae in pretio esse coeperit 39, 6.
Cora, colonia, deficit ad Latinos 2, 16. obsides dat Romanis 22. negat consulis pecuniam et milites 26, 8, 27, 9.
Corasium, oppidum, ab Antiocho oppugnatum 33, 20.
Coranus ager 8, 19.
Corax, mons altissimus inter Callipolim et Naupectum 36, 30, 37, 4.
Corbio, Latii oppidum, capitur a Coriolano 2, 39. expugnatur a Volscis 3, 66.
Corbio, in Hispania citeriore oppidum Suessetanorum 39, 42.
Corbis et Orsua, patruelles fratres, de principatu civitatis ferro certant 28, 21.
Corcyra, insula et urbs 26, 24, 31, 19, 22 et 41, 32, 6, 36, 26 et 42, 40, 42, 42, 37, 44, 1, 45, 2.
Corinthus in Achaia 27, 31, 31, 22. oppugnatur 32, 23. reddiit Achaeis 33, 34. cf. et 31, 50. Corinthi arx et isthmus 45, 28.

- Corinthiacus* sinus 26, 26.
Corinthius ager vastatur a classe Rom. 27, 31.
Corinthius sinus 28, 7 et 8, 44, 1.
Coriolus, oppidum, obsident et capiunt Romani 2, 33. admittit Romanis Coriolanus 39.
Marc. Coriolanus, hostis tribuniciæ potestatis 2, 34. favet in turbis de annona Patribus, *ibid.* ei dies dictus 35. damnatus absens in Volscos exulatum *ibid.* *ibid.* benigne excipitur a Volscis, *ibid.* eius aduersus Rom. odium et dolus 36 et 37. imperator Volscorum legitur 39. Circiolo profectus, colonos inde Rom. expellit, *ibid.* alia Romanis oppida admittit, *ibid.* populatur agrum Rom. servatis agris patriciorum, *ibid.* ad eum legatio virorum, *ibid.* alia mulierum, quæ eius animum delectant 40. moritur, *ibid.*
Cornassa, urbs 38, 15.
Cornelia gens 38, 10, 45, 41. familia 38, 55. tribus 38, 56.
Cornelia, venefica, suomet ipsa epoto medicamento, interit 8, 19.
Cornelia, nupta Græcho 39, 57.
Cornelius Barbutus, pontifex maximus 9, 46.
A. Cornelius, quaestor, diem dicit M. Volscio 3, 24.
A. Cornelius, pontifex maximus 4, 27.
A. Cornelius, trib. milit. consulari potestate 6, 36. iterum 42, cos. 9, 17.
A. Cornelius Arvina, dictator creatur 8, 38. proelio vincit Samnites, *ibid.* et 39. triumphat, *ibid.*
A. Cornelius Arvina, fecialis Sp. Postumum et T. Veturium, ceterosque sponsores pacis Caudinae, dedit Samnitibus 9, 10.
A. Cornelius Cosus, trib. milit. occidit in proelio Lartem Tolumnium, Veientium regem 4, 19. spolia optima regis intercepti in dictatoris triumpho gerit 20. super ea re disputatio Livii, *ibid.* cos. creatur 30. trib. milit. consulari potestate 31. magister equitum, *ibid.*
A. Cornelius Cosus, dictator 6, 11. adversus Volscos proficiscitur 12. eosque vincit 13. M. Manlium, additionem molientem, in carcerem militi 16. triumphat *ibid.*
A. Cornelius Cosus, magister equitum 7, 19. iterum 26. creatur cos. 28. in Samnium proficiscitur 32. eius periculum 34. vincit Samnites 36. triumphat 38. primus arma Samnio intulit 10, 31.
A. Cornelius Mammula, propraetor in Sardinia 23, 21. vovet ver sacrum 33, 44.
A. Cornelius Mammula, praetor 35, 24. sortitur provinciam Brutios 36, 2. propraetor 37, 2 et 4.
C. Cornelius, trib. milit. consulari potestate 6, 5.
C. Cornelius, a senatu legatus mittitur ad Antiochum 33, 29.
C. Cornelius, augur, moritur 39, 45.
C. Cornelius Cethegus, proconsul, vincit Hispanos 31, 49. absens creatur aedilis curulis 50. magno apparatu facit ludos Rom. 32, 7. creatur cos. 27. proficiscitur in Galliam 29. vincit Insubres 30. aedem vovet Sospitæ luoni. *ibid.* triumphat 38, 23. Hamilcar ante eius currum iraductus, *ibid.* censor creatur 34, 44. ludis Roman. loca senatoria secernit a populo, *ibid.* lustrum condit 35, 9.
C. Cornelius Cethegus, legatus in Africam 34, 62.
C. Cornelius Lentulus, 32, 2.
Cn. Cornelius, quaestor, praecet exercitui Semproniano 25, 19. aequo Marte pugnat cum Hannibale *ibid.*
Cn. Cornelius Blasio, praetor 34, 42. sortitur Siciliam 43.
Cn. Cornelius Cosus, trib. milit. consulari potestate, 4, 49. iterum 61.
Cn. Cornelius Cosus, cos. 4, 54. trib. milit. consulari potestate 58. iterum 5, 10. Capenam agrum vastat 12. frater P. Licinii Calvi, *ibid.*
Cn. Cornelius Dolabella, rex sacrorum, inauguratur 27, 36. eius mors 40, 42.
Cn. Cornelius Lentulus, trib. milit. 29, 49. quaestor, aequo fere Marte pugnat cum Hannibale 25, 19. aedilis curulis 29, 11. creatur cos. 30, 40. ambit Africam provinciam, *ibid.* eo consule pax cum Carthaginiensibus facta 44. ei proconsuli imperium in Hispania esse plebs inbet 31, 50. ex senatusconsulto ovans urbem ingreditur 33, 27.
Cn. Cornelius Merenda, creatur praetor 34, 42. sortitur Sardiniam 43.
Cn. Cornelius Merula, legatus in decem ad res Asiae componendas 37, 55.
Cn. Cornelius Scipio Calvus, cos. cum classe et exercitu adversus Hasdrubalem mittitur in Hispaniam 21, 32. ibi prospere rem gerit 60 et 61. *cf.* et 22, 19—21. fratre adiuncto, communi deinde cum eo simul animo consilioque bellum administrat 22. utriusque res gestae 23, 26—29, 48 et 49, 24, 41, 42, 49 et 49. cum tertia parte veteris exercitus Cn. Scipio, Celliberis adinnetis, cum Hasdrubale Barchin bellum gerit 25, 32. cum deserunt Celliberi 38. recedit 35. iugulum occupat 36. cum aggreditur Poeni, *ibid.* occiditur. eiusque exercitus caeditur, *ibid.* de eius morte variae auctorum sententiae, *ibid.* ex eius morte luctus Romae et in Hispania, *ibid.*
Cn. Cornelius Scipio, pontifex 32, 7.
Cn. Cornelius Scipio, praetor, sortitur Galliam 41, 8.
Cn. sive L. Cornelius Scipio, Africanus Attus, vix praetoram, ope Cicereli competitoris assensu, sortitur iurisdictionem inter peregrinos 41, 26. senatu elicitur a censoribus 32.
Cn. Cornelius Scipio Hispanus, praetor, sortitur iurisdictionem inter peregrinos 40, 44. cos. 41, 18. in magistratu moritur 20.
L. Cornelius, proconsul 32, 26.
L. Cornelius Caudinus, aedilis curulis 27, 21.
L. Cornelius Dolabella, duumvir navalis 40, 42. *cf.* et 41, 5. contentio eius cum pontifice maximo 40, 42.
L. Cornelius Lentulus, cos. Samnitibus, si qua se moverent, oppositus 8, 22. dicit comitiorum causa dictatorem in castris 23. suadet ad Caudum, ut a Pontio dictae leges accipiantur 9, 4.
L. Cornelius Lentulus, pontifex maximus, populum consulendum censet de vere sacro 22, 10. moritur 25, 2.
L. Cornelius Lentulus, decemvir sacrorum creatur 25, 2. praetor sortitur Sardiniam 41, legatus 27, 14. moritur 42, 10.
L. Cornelius Lentulus, Scipionis in Hispania successor 28, 38. eius res gestae 29, 2 et 3. aedilis curulis absens creatur, absens gerit honorem 29, 11. ei prorogatur imperium in Hispania 18. ex Hispania redux petit triumphum 31, 20. ex senatus consulte ovans urbem ingreditur, *ibid.* creatur cos. 49. *cf.* et 32, 7, 8 et 9.
L. Cornelius Lentulus, Romam mittitur nuntius victoriae de Perseo 44, 45, 45, 1.
L. Cornelius Maluginensis, cos. 3, 22. eius

- res gestae, *ibid.* et 23, 24. tuetur causam decemviro, in quibus frater ipsi erat 40.
- L. Cornelius Murela**, praetor 32, 7. sortitur iurisdictionem urbanam 9, et 20. triumphum coloniae deducendae 34, 45. cos. 34, inducit exercitum in Bolorum agrum 35. 4. eius vincit proelio 5. postulat supplicationem et triumphum 6. nihil impetrat, *ibid.*
- L. Cornelius Scipio**, interrex 7, 21. cos. 23.
- L. Cornelius Scipio**, cos. et eius res gestae 10, 11. cf. 25, 26.
- L. Cornelius Scipio** frater P. Cornelii Scipionis, oppugnat et capit opulentissimam urbem Origin 28. 3. nuntius receptae Hispaniae Romam a fratre mittitur 4 et 17. cf. et 30, 38. creatur praetor 34, 54. sortitur Siciliam 35. cos. 36, 45. ei Graeciae decreta 37, 1. paludatus ab urbe proficiscitur 4. ei nomina dant ad quinque milia voluntariorum. *ibid.* accipit exercitum M'. Acilii Glabronis 7. ei per Macedoniam et Thraciam eunti omnia parat Philippus, *ibid.* trahit Hellespontum 38. sacrificat Illi Minervae 37. pergit ad Antiochum 38. eius acies 39. fundit et fugat Antiochum 43. capit eius castra, *ibid.* pacem dat Antiocho 45. vult se appellari Asiaticum 58. triumphat 59. disuadet legem de pecunia regis Antiochi 58, 54. damnatur peculatus 55. eius status extra portam Capenam 56. iubetur in carcerem duci 58. defenditur a Nasaea, *ibid.* liberatur a Graccho 60. petiti censuram 39, 40. ei ademitur equus 44.
- L. Cornelius Scipio**, *Africani filius*, cf. supra Cn. sive L. Cornelius Scipio.
- L. Cornelius Scipio**, quaestor, obriam mittitur Prusiae 45, 44.
- M. Cornelius Cethegus** in L. Cornelli Lentuli pontificis max. locum pontifex creatur 25, 2. habet comitia pontifici max. creando 5. praetor, sortitur Apuliam 41. Siciliae res administrat 26, 21. censor creatur, cum nondum cos. fuisset 27, 11. lustrum condit 36. creatur cos. 29, 11. ei Etruria provincia obvenit 38. continet Etruriam in officio 38. proconsul Magnonen vincit 30, 18. moritur 38, 42.
- M. Cornelius C. F. C. N. Cethegus**, legatus 43, 1. triumphum colonis Aquileiam deducendis 19.
- M. Cornelius Cossus** cos. creatur 4, 51.
- M. Cornelius Maluginensis**, decemvir 3, 35. 40 et 41.
- M. Cornelius Maluginensis**, cos. 4, 21.
- M. Cornelius Maluginensis**, suffectus in locum demortui censoris 5, 31. cf. et 9, 34. trib. milit. consulari potestate 6, 36. iterum 42.
- M. Cornelius Scipio Maluginensis** creatur praetor 41, 18. sortitur Hispaniam ulteriorem, provinciam eiuram 19. notatur a censoribus 32.
- M. Cornelius Mammula**, legatus 42, 6.
- M. Cornelius**, trib. milit. consulari potestate 6, 1. iterum 11.
- P. Cornelius**, orae maritimae praefectus 9, 38.
- P. Cornelius Arvina**, cos. creatur 9, 42. censor, lustrum condit 10, 47.
- P. Cornelius**, praetor 25, 15, 22. ei delectus mandat, *ibid.* per fora conciliabula edicit, ut conquisitio volonum fieret, *ibid.* propraetor 28, 1.
- P. Cornelius Blasio**, legatus 43, 7. cf. et 45, 13.
- P. Cornelius Calpurnius**, pontifex max. creatus, cum sella curuli nondum sedisset 25, 5.
- P. Cornelius Caudinus** 26, 46.
- P. Cornelius Cethegus**, aedilis curulis 39, 7. creatur praetor 32. utramque in urbe iurisdictionem habet 38 et 39. creatur cos. et Ligures provinciam sortitur 40, 18. exercitum in Ligures Apunios inducit 37. nullo bello gesto triumphat 38. decemvir agro dividendo 42, 4.
- P. Cornelius Cossus**, trib. milit. consulari potestate 4, 49. iterum 56. dictator 57. vincit Volcos, castellumque ad lacum Fucinum expugnat, *ibid.* abdicat se magistratu, *ibid.* tertium trib. milit. consulari potestate 58.
- P. Cornelius Cossus**, trib. milit. consulari potestate 5, 24. depopulatur agrum Faliscum, *ibid.*
- P. Cornelius Lentulus**, praetor 24, 9. Siciliam sortitur 10, et 25, 6.
- P. Cornelius Lentulus**, praetor creatur 29, 38. sortitur Sardiniam 30, 1. inde nares cum comestata transmittit in Africam 23 et 38.
- P. Cornelius Lentulus**, legatus in Graciam 42, 37 et 47.
- P. Cornelius Lentulus**, illustris iuvenis, cum P. Licinio cos. trib. milit. in Macedoniam proficiscitur 42, 49. aedilis curulis 44, 18. legatus a Paulo Aemilio ad Persea 45, 4.
- P. Cornelius Maluginensis**, trib. milit. consulari potestate 4, 61. 5, 16.
- P. Cornelius Mammula**, praetor, sortitur Siciliam 40, 35.
- P. Cornelius Merenda**, candidatus consulatus 22, 35.
- P. Cornelius Rufinus**, dictator vizio creatus abdicat se magistratu 8, 17.
- P. Cornelius Scapula**, cos. creatur 9, 22.
- P. Cornelius Scipio** a dictatore Camillo mag. equit. dicitur 5, 19. trib. milit. consulari potestate creatur 24. interrex creatur 31. interrex iterum 6, 1.
- P. Cornelius Scipio**, primus aedilis curulis 7, 1. magister equit. 24.
- P. Cornelius Scipio** dictator 9, 44.
- P. Cornelius Scipio Asiaticus**, interrex 22, 34. omnes duces exercitusque tota ex Italia ad urbis praesidium revocandos censet 26, 8.
- P. Cornelius Scipio**, cos. 21, 6. venit Massiliam 26. cum Hannibale congredi in Gallia cupiens, eum assequi non potest 32. repetit Genuam, *ibid.* festinat ad Padum 39. movet castra ad Ticinum amnem, *ibid.* eius ad milites adhortatio 40. vulneratur in pugna equestri ad Ticinum 46. recedit ultra Padum 47. eum sequitur Hannibal, *ibid.* recedit ad Trebiam 48. dissonit a collega. pugnare cupiente 52 et 53, classe advehitur in Hispaniam 22, 22. fratri coniungitur, *ibid.* duas partes exercitus adversus Magonem duci 25, 32. lancea traicitur pugnans 34. eius mors non magis Romae, quam in Hispania defuncta 36.
- P. Cornelius P. F. Scipio** patrem in pugna ad Ticinum praesenti periculo eripit 21, 46. in pugna ad Cannas trib. milit. de legione secunda 22, 53. coniurationem aliquot nobilium adolescentium de deserenda Italia disturbat, *ibid.* ante annos 41 sedilis curulis 25, 2. quatuor et viginti annos aetate creatur a populo proconsul in Hispaniam 26, 18. eius artes ad paranda sibi multitudinis obsequia 49. milites adhortatur 41. uno die Carthaginem Novam capit 42—46. bene habet obsides Hispanos 49. sponsam Allucii servat pudice, sponseque reddit 50. res egregie gerit in Hispania 27, 17 et 18. regium nomen, sibi ab Hispanis delatum, abnuat 19. novae eius in Hispania victoriae 28, 1—4. et 12—16. pellit Hispania Carthaginenses.

- ibid.* ad Syphacem cum quinqueremibus duabus tralich 17. eodem lecto apud Syphacem cum Hasdrubale, socium bene coenat 18. Hasdrubale de eo iudicium. *ibid.* foedere cum Syphace lecto, redit in Hispaniam, *ibid.* sumit poenae de Illiturgiis, Castulonensibus, Astapensibus 19—23. dum gravi morbo implicatus decumbit, seditio in castris ad Sucionem oritur, quam sanguine triginta quinque maxime noxiorum expiat et placat 24—29. Mandonium et indebellum rebellantes vincit 32—34. Masinissam, secum congressum, sibi et populo Rom. concidit 35. Romam reddit, et, tentata magis spe triumphi, quam petitis portis, eos, creatur 36. Africa ei provincia destinatur, *ibid.* super ea re eius et Fabii contrariae orationes 40—41. in Siciliam proficiscitur 46. trecentos iuvenes Rom. deligit, quos Siculorum totidem armis et equis ornat 29, 1. res Siciliae componit. *ibid.* Locros advenit, atque ibi Q. Pleminium legatum relinquit 7 et 8. hinc crimina in Scipionem 19. rebus, non verbis, se purgat 22. profecto eius in Africam 24—27. eius res gestae 26. 29 et 33—35. victoriae de Syphace et Hasdrubale 30, 3—9. oratio eius ad Masinissam de Sophonisba 14. cum Hannibale in colloquium congredditur 29—31. vincit Hannibalem 32—35. Carthaginem petit 36. ad eum legati Carthaginenses, ib. condiciones pacis a Scipione dictae 37. iubetur a populo pacem dare Carthaginensibus 48. cur non exito Carthaginis bellum finierit 44. Romam reddit, triumphat, et Africani cognomen accipit 45. creatur censor 32, 7. parum ex dignitate populi Rom. esse duet, Hannibalem peritaci odio persequi 33, 47. cons. iterum 34, 42. princeps senatus lectus 44. legatus mittitur in Africam 62. eius cum Hannibale colloquium 35, 11. se legatum cum fratre in Graeciam iterum pollicetur 37, 1. fornix in Capitolio cum signis septem auratis, duobus equis, et inarmore duo labra ante fornix ponit 3. eius ad Prusiam, Bithyniae regem, literae, quibus eum ad consilia pacis revocat 25. P. Cornelius Scipio, quia Salus erat, disiunctus ab exercitu 33. eius filius apud Antiochum captivus 34. Africani animum tentat legatus Antiochi 36. responsum egregium Africani, *ibid.* eius filium remittit Antiochus 37. respondet legatis Antiochi, lique praescribit condiciones pacis 45. princeps in senatu tertium legitur 38, 28. accusatur a tribunis pl. 50. se defendit sola commemoratione rerum gestarum, *ibid.* populum ab tribunis abducit secum in Capitolium ad gratias Dils agendas pro egregio a se gesta republica 51. in Lierninum concedit 52. citatus absens, non adest, *ibid.* Graeci. tribuni pl. decretum in gratiam Scipionis, *ibid.* Africani laudes 53. mors 54. de eo obscura historia 56. eius status extra portam Capenam, *ibid.* quo anno mortuus, 39, 52.
- P. Cornelius Scipio, *Alus Africani*, augur cooptatur in locum Albini 40, 42.
- P. Cornelius Scipio Africanus, filius naturalis L. Paulli, adoptione prioris Africani nepos, septimum decimum annum agens, in pugna, qua Perseus victus est, effuse sequitur hostes 44, 41.
- P. Cornelius Cn. F. Scipio, adolescens, non dum quaestorius, Romae iudicatur vir honorum optimus 29, 14. obviam it Matri Deum cum matronis, *ibid.* ad supplendum Venusinis colorum numerum, triumvir creatur 31, 49. aedilis curulis 33, 25. praetor 34, 42. sortitur Hispaniam ultiorum 48. in Hispania multa secunda proelia fecit 35, 1. propraetor, vincit Lusitanos, *ibid.* petens consulatum, repulsam patitur 10. com. creatur 24. perfert rogationem de indicendo regi Antiocho bello 36, 1. sortitur Italiam provinciam 2. proficiscitur in Boios 37. caedit Boios 38. se dedunt Boii, *ibid.* Boios agri parte fere dimidia mulctat 39. triumphat de Boiis, 40. defendit L. Scipionem 38, 58. petit censuram 39, 40. triumvir Aquileiae coloniae deducendae 55. et 40, 34. nominatur patronus ab Hispanis ceterioribus 49, 2.
- P. Cornelius Scipio Africanus Amasianus, L. Paulli filius, Africani nepos 44, 44. eius in proelio cum Macedonibus res gestae, *ibid.*
- P. Cornelius Scipio Nasica praesidium Macedonum ad Pythium iugo deicit 44, 35. eius cum L. Aemilio Paulo colloquium 36. mittitur Amphipolim 46.
- P. Cornelius Sienna, creatus praetor, sortitur iurisdictionem urbanam 39, 45.
- P. Cornelius Sulla, praetor 25, 2. sortitur iurisdictionem urbanam et peregrinam 3. ludos Apollinares primus facit 12. cf. et 15, 19, 22, et 41.
- P. Cornelius Sulla, praetor 39, 6. sortitur Siciliam 8.
- Ser. Cornelius, cos. 2, 41.
- Ser. Cornelius, flamen Quirinalis, pestilentia mortuus 3, 32.
- Ser. Cornelius, cos. 10, 1.
- Ser. Cornelius, trib. milit. consulari potestate 6, 36, 38.
- Ser. Cornelius, trib. milit. 29, 2. eius res gestae, *ibid.*
- Ser. Cornelius Lentulus, aedilis curulis 28, 10.
- Ser. Cornelius Lentulus, legatus, 42, 37. praetor 43, 13. sortitur Siciliam 47.
- Ser. Cornelius Maluginensis, trib. milit. consulari potestate 5, 36. iterum 6, 6. tertium 18. quartum 22. quintum 27. sextum 36 septimum 38.
- Ser. Cornelius Maluginensis, magister equitum 7, 9.
- Ser. Cornelius Sulla, praetor, sortitur Sardiniam 41, 22. legatus in Macedoniam 45, 17.
- Cornelios, et tubicines in centurias distribuit a Servio 1, 43.
- Corniculana captiva, qua natus Servius Tullius 1, 39, 4, 3.
- Corniculum, oppidum, a Terquino Prisco captum 1, 39.
- Cornus, urbs, Sardiniae caput, a T. Manlio occupatur 23, 40.
- Corolarius, regulus Bolorum, caedit Romanos 33, 36.
- Coronae aureae Iovi in Capitolium missae 2 22, 3. 67. cf. et 4, 20, 7, 38, 23, 27, 36, 35, 38, 14, 43, 6, 44, 14, 45, 25. coronis aureis donati milites 7, 10, 26 et 37, 10, 44. coronae aureae praeferebantur in triumpho 34, 52, 37, 56 et 39, 39, 5, 7, 29 et 42, 40, 16, 34 et 43, 35, 39. gestatae a triumphantibus 30, 15. corona laurus, gestata a sacrificantibus 23, 11, 27, 57. civica 6, 20a 10, 46. graminea obsidionalis 7, 37. muralis 6, 20, 10, 46. vallaris 10, 46.
- Coronae, oppidum 33, 29.
- Coronei, 42, 44 et 63. vexant Thebanos 67. a Crasso consule crudeliter vexati, a senatu in integrum restituntur 43, 4.
- Coroneum vel Coronensium agrum depopulantur Romani 36, 20.
- Corone, urbs 39, 46.

- Corragum*, castellum, capitur 31, 27.
Corragus, Maecio 38, 13.
Corragus, Eumenis praefectus 42, 67.
Corribio, nobilis regulus Hispanus, virus capitur 35, 22.
Corvaca, insula 28, 31, 30, 39.
Corvi deficiunt 49, 19. caeduntur a M. Pinario, praetore 34, dant obsides, *ibid.* vincuntur a C. Cicereio, praetore 42, 7. his pax data, et exacta ceresae ducenta millia pondo, *ibid.* de his triumphat in monte Albano C. Cicereius 21.
Cortona, urbs Etruriae 9, 37. *cf.* et 22, 4.
Cortuosa, oppidum Etruscum, vi captum a Romanis 8, 4.
Corvus in M. Valerii, trib. milit. singulari certamine cum Gallo pugnantis, consedit galea 7, 26.
Corycum, promontorium 37, 12, 13.
Corycus, urbs Ciliciae 33, 20.
Corycus, portus Ioniae 36, 43, 37, 8.
Corylenus, oppid. 37, 21.
Cos ab Alto Navio augure novacula discissa 1, 36.
Cosani, ob servatam fidem a Romanis laudati 27, 10. petunt, ut colonorum numerus cogatur 32, 2. frustra, *ibid.*
Cosanus portus 22, 11, 36, 39.
M. Cosconius, trib. milit. cedit in proelio cum Magone Poeno 30, 18.
Cotto, nobilis Basteria 40, 57.
Cotton, urbs, oppugnatur 37, 21.
Cotys, Scythiae filius, Odrisurum rev. favet Perseo 42, 29, 51, 57 et 67. Thrac genere solo, non moribus 43, 4. eum liberat Perseus a Dardania b. fugit cum Perseo 44, 42. eius filius, captus a Romanis, mittitur Caracolis in custodiam 45, 42. datis obsidibus recipit filium *ibid.*
Cous, civitas 37, 16.
Crani, Cephaleniae populi 36, 28.
Crannon, urbs Thessaliae 36, 10, 42, 64 et 65.
Crannonius ager 42, 64.
Craterus 35, 26.
Creditori ne debitoris corpus obnoxium esset, lege cautum 8, 28.
Cremata, Larissa 31, 46.
Cremata, R. 2, 49.
Cremona colonia deducta, atque inde Gallorum irae 21, 25. Cremonam obsident Galli 31, 10. ad Cremonam a L. Furio vincuntur Galli 21. Cremonae quod bello dirutum fuerat, restituit L. Valerius Flaccus, cos. 34, 22.
Cremonensium fides in Romanos 27, 10. legati queruntur, agrum suum ab accolis Gallis incolam colonorum 27, 46.
Cremonensis cohors 44, 40.
Cremonis iugum 21, 38.
Crene oppidum 37, 21.
Creta, insula 34, 27, 37, 60.
Cretenae 24, 30, 35, 28 et 29, 37, 39 et 40. pediti Rom. parum metuenti 31, 39. captivos Rom. a Cretensibus frustra repetit Q. Fabius Labeo 37, 60. eorum disidia 41, 80. legatos Romanos mittunt, pollicentes sagittarios 43, 9. Cretenes sagittarii 37, 41, 38, 21, 42, 35, 43, 9.
Creusa, mater Ascanii 1, 2.
Creusa, Thespensium emporium 36, 21, 42, 58, 44, 1.
Cribo Beroeaeus, legatus Philippo ad Hannibalem 23, 39.
Croton, urbs Graecia 1, 18. capitur, excepta arce, a Brutillia 23, 30. *cf.* et 24, 2 et 3, 29, 36.
Crotonem colonia civium Rom. deducta 34, 45.
Crotonenses deficiunt ad Poenos post cladem ad Cannas 22, 81. abeunt Locros 24, 3.
Crotoliensis ager 29, 36, 30, 19.
Crustumerium, colonia deducta a Romulo 1, 14. a Tarquinio Prisco capitur 38.
Crustumina tribus 42, 84.
Crustumini populi ad videndam Romam profisciscuntur 1, 9. bellum parant ob rapium filiarum 10. vincuntur 11.
Crustumini montibus Allia fluvius defluit 5, 37.
Crustuminus ager 41, 13.
Cuballum, Gallograeciae castellum 39, 18.
Culcha regulus Hispanorum 28, 13. cum eo septendecim oppida consurgunt adversus Romanos 33, 21.
Cumas 2, 9, 4, 44, 9, 19, 23, 36, 41, 20. Cumas missi ad frumentum comparandum 2, 9 et 34. Cumis moritur Tarquinus 21. Cumae capiuntur a Campanis 4, 44. Cumas ite obsequium Hannibal 23, 36. defenduntur a Graccho, *ibid.* a Cumis recedit Hannibal, 37.
Cumanis civitas sine suffragio data 8, 14. Cumanis unde originem trahant, 22. municipes 23, 31. in Cumanis Campanorum molitiones 35—37. Cumanis permisum publice Latine loqui, eorumque praecognitionibus sua datum vendendi Latine 40, 42.
Cumaniae aquae 41, 20. cohortes 2, 14.
Cumanus ager vastatur ab Hannibale 24, 13.
Cuneus 8, 10, 9, 40, 22, 47. cuneus Macedonum, phalanx 32, 17. cuneo pugnant Hispani 39, 31.
Cunio in obsidione 4, 22, 5, 19 et 21, 23, 18, 36, 25. cuniculis deprehensis quomodo resistatur 38, 7.
P. Curatius, trib. pl. accusat duos tribunos milit. 5, 11.
Cures oppidum Sabinorum 1, 18.
Curia, pars populi in curias triginta populus a Romulo divisus 1, 13. curia Fautia 9, 38. curia comitia 5, 52, 6, 41. curia lex 5, 46, 9, 33. curia, locus, in quo senatus habetur, curia Hostilia 1, 30, 5, 55, 22, 53. curiae triginta a raptiarum nominibus appellatae 1, 13.
Curiatii, ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti 1, 30. Curiatiorum et Horatiorum trigeminorum fratrum certamen 1, 24 et 25. sepulera Horatiorum et Curiatiorum, *ibid.* Curiatiorum spolia fixa eo loco, qui Pila Horatia appellatur 26.
P. Curvatus, cos. 3, 32. decemvir legibus scribendis 33.
Curio maximus 3, 7, 27, 9. primus ex plebe maximus curio C. Mamilius Vitulus, *ibid.*
C. Curvius, cos. 4, 1. capit parum recte tabernaculum 7.
M. Curvius, trib. pl. 32, 7.
M. Curtius, juvenis bello egregius, equo insidens, armatus se in voraginem immittit 7, 6.
Curtius lacus 1, 13, 7, 6.
Curulia magistratus 5, 41. *cf.* et Magistratus. curules magistratus creati toto quinquennio non patiuntur tribuni pl. 6, 35. curules magistratus duos simul unus nec capere potest, nec gerere 39, 39.
Curulia sella 1, 8. curules equi 24, 18.
Cusibi, oppidum Hispaniae 35, 22.
Cusillas 28, 11.
Cutina, oppidum Vestinorum, capitur a Romanis 6, 29.
Cyatidem, arcem Samaeorum, occupant Romani 36, 29.
Cyclades, insulae 34, 26, 36, 43, 44, 28 et

29. regio inter Cycladas est ventosissima, freta alias maioribus, alias minoribus divisa 36, 43.
Cycliadas, praetor Achaeorum 27, 31. Philippi postulationem eludat 31, 25. trahens res ad Philippum, expellit 32, 19. apud Philippum exsul 32
Cydas, dux tioriniorum Cretensium, iungit se Quinctio 38, 3.
Cydas Cretensis, ex intima Eumenis 44, 24. per eum tractatae inter Eumenem et Persea conditiones amicitiae 13.
Cydoniatae adversus Gortynios et Gnossios bellum gerunt 37, 60.
Cylarabis, gymnasium trecentos passus ab Argis 34, 26.
Cyllene 27, 32.
Cyme, urbs, deficit ad Seleucum 37, 11.
Cymaei, 38, 39.
Cyminae, oppidi, potiuntur Aetoli 32, 13.
Cynosarges, templum Herculis, incenditur a Philippo 31, 24.
Cynosephalae, tumuli 33, 7. ibi magna pugna vincitur Philippus 7—10. cf. et 16. et 36, 8.
Cynus, emporium Opuntorum 28, 6.
Cypaera, urbs, capitur ab Antiocho 36, 10.
Cyphara, 32, 13.
Cyprus vicus Romae 1, 47.
Cyprus, insula 53, 41. Cyprum classe missa, Antiochus ea sibi cedi postulat 45, 11.
Cypselas, castellum, occupat Philippus 31, 16. cf. et 38, 40.
Cyrenae, urbs 23, 10.
Cyretiae, urbs in Thessalia, capitur a Romanis 31, 41. cf. et 36, 10 et 13. et 42, 53.
Cyrtaei, funditores 37, 40.
Cyrtii, 42, 58.
Cyrrus, rex Persarum 9, 17.
Cysaeus, portus Erythraeorum 36, 43.
Cythus, insula 31, 15 et 45.
Cysicus, urbs 41, 25. Cysici in Prytaneum vasa aurea mensae unius ponit Antiochus Epiphanes. *ibid.*

D.

Daedala, castellum 37, 22.
Dahae, populus 35, 49. equites sagittarii, 37, 38 et 40.
Damippus Lacedaemonius, missus ab Syracusanis ad Philippum regem 25, 23. capitur a Romanis, *ibid.* eum redimere studet Epicydes, *ibid.*
Damiurgi, sive *Demiurgi*, Achaeorum magistratus 32, 22. cf. et 33, 30.
Darius, praefectus classis Eumenis 44, 28.
Damocles, Argivus adolescens, in libertatem Argos vindicare volens, occiditur 34, 25.
Damocritus, praetor Aetolorum, Philippo adversus Romanos faret 31, 32. legatus mittitur ab Aetolis ad Nabin, ut eum concedit ad bellum Romanum 35, 12. eius ad T. Quinctium superbum responsum 33. vivus traditur Romanis 36, 24. conicitur in Lautumias 37, 3. se transfigit gladio 48.
Damoteles, legatus Aetolorum 38, 3.
Danthelethas depopulantur Macedones 39, 53. 40, 22.
Daoraeis, populo Illyrid, immunitas data 45, 26.
Daphne 33, 49.
Darda Epitiorum praetor 29, 12.
Dardani 26, 25, 40, 30. populantur Macedonia 27, 33. Ha infert bellum Philippus 28, 8. pollicentur Romanis auxilia adversus Phi-

lippum 31, 28. male multantur 43. pugnant et cedant confecti, *ibid.* caeduntur a Philippo 33, 19. gens infestissima Macedonia 40, 37. bellum eos inter et Bastarnas 41, 23. vincuntur, *ibid.* eorum urbs, obsessa a Bastarnis, liberatur, *ibid.* caeduntur a Perseo 43, 5.
Dardanium, urbs Asiae 37, 9 et 37. donatur libertate 38, 39.
Darius, rex Persarum, mulierum et spodonem agmen trahens, praeda verius, quam hostis Macedonum 9, 17.
Darsa, urbs 38, 15.
Dasius Albinus Arpinus, proditor, vincitur a Romanis 24, 45. eius familia comburitur ab Hannibale, *ibid.*
Dassius, Brundisius, praefectus praesidi, prodiit Hannibali Cladium vicum 21, 49.
Dastus, Salapiae princeps, faret Hannibali 26, 38. eum de proditione appellat Blasius, *ibid.*
Dassarenae, populus 45, 26. *idem*, ut videtur eum *Dassaretti*, qui mox sequuntur.
Dassaretti, populi 27, 32. eorum fines populator P. Sulpicius 31, 33. Dassaretiorum Pirustis immunitas data 45, 26. Dassaretiorum vici 27, 32. castella 42, 56.
Dautis, urbs 32, 18.
Decemviri lictibus consulatus initus 4, 37. et census habitus 44, 16.
Decemviri legibus scribendis sine provocacione creati 3, 32. decem tabulas legum ferunt 34. novi creantur 35. horum impotentis et crudelitatis 36 et 37. alterum annum privati imperium retinent 38. senatum per praecorem in curiam vocant *ibid.* delectum habent 41. coguntur se magistratu abdicare 54. Claudie et Oppio in carcere mortuis, ceteri in exilium mittuntur eorumque bona publicantur 58. decemviri sacrorum, partim ex plebe, partim ex patribus 6, 37 et 42. inspicunt libros Sibyllinos 7, 27, 21, 62, 22, 1, 36 et 57, 25, 12, 31, 12, 34, 65, 35, 9, 37, 3, 43, 13, 41, 26. maioribus hostis sacrificant 22, 1. Graeco ritu sacra faciunt 25, 12. supplicationem indicunt 40, 37. coronati laurea praetextati que sequuntur virgines in sacrificio lanonis 27, 37. verba praecunt in voto concipiendo 41, 26. Decemviri agris inter veteranos milites dividendis creati 31, 4. Decemviris qui novissset, eius caput lovi sacrum 3, 55. in decemvirores acres dicit sententias senatus 3, 39. cf. et 52.
Decimatio militum 2, 59.
C. Decimius Flavius, trib. milit. 27, 14. eius insigne factum, *ibid.*
C. Decimius Flavius, praetor creatur 39, 32. sortitur iurisdictionem urbanam 36. moritur 39.
C. Decimius, legatus 42, 35. praetor 43, 13. sortitur iurisdictionem peregrinam 17. legatus ad finiendum inter Antiochum et Ptolemaem reges bellum 44, 19. eius apud Rhodios moderatio 45, 10.
L. Decimius, legatus 42, 37. capturum peculiarum ab regibus Illyriorum suspicione infamis 45.
M. Decimius, legatus 42, 19.
Num. Decimius Samnitis interventus restitutum proelium 22, 24.
M. Decius, trib. pl. 9, 30.
P. Decius, legatus 45, 3.
P. Decius Mus, quinquaginta mensarius creatus 7, 21. trib. milit. 34. eximit ingenti periculo Romanas legiones, *ibid.* et 35, 36. donis militibus ornatus a consule 37. duas a militibus coronas obsidionales accipit, *ibid.*

- cos. 8. 3. eius somnium 6. ei immolanti parum laeta exia apparent 9. se devolet pro populo Romano Quiribusque *ibid.* in uediis hostibus moritur *ibid.* eius corpus postero die inventum inter maximam hostium stragem. cooptum telis 10. ei funus celebrat T. Manibus. cos. *ibid.*
- P. Decius Mus. cos. 9. 29 et 29. legatus 40. cos. iterum 41. eius in Etruria res bene gestae. *ibid.* magister equit. 44. censor 46. eius oratio pro lege de augendo numero sacerdotum 10. 7 et 8. pontifex creatur 9. tertium cos. 14. eius res gestae. *ibid.* et 15. proconsul Samnitium exercitum expellit finibus 16. tres urbes in Samnio capit 17. quartum cos. 22. eius contentio cum Fabio collega de provincia 24. cum eo ad bellum proficiscitur 26. pro exercitu Romano se Diis Manibus devolet 28. equum in Gallos concitans. interficitur 29.
- P. Decius Subulo. triumvir deducendis Aquileiam colonias 43. 19.
- Decumae duae frumenti exactae 36. 2. cf. et 37. 2.
- Decumana porta castrorum 5. 10. 32.
- Decurias. in decurias decem distributi centum Patres post obitum Romuli 1. 17.
- Decuriales. sive descriptio equitum in decurias 22. 38.
- Decursio exercitus 26. 51. 29. 22. 35. 35. 40. 6.
- Dedicatio templi consuli est. aut imperatoris 9. 45.
- Dediti triumphati ac venditi 7. 27. deditis ultro nihil hostile illatum 30. 7. 37. 32.
- Deditio formula 1. 37. 7. 31. cf. et 28. 34.
- Delium. urbs Boeotiae 31. 45. et Apollinis templum. imminens mari 35. 51. eius templi religio. *ibid.*
- Delphi. umbilicus terrarum orbis 38. 48. medius umbilicus Graeciae 41. 28. Delphos petit Aemilius Paulus 45. 27. Delphos missi regis Tarquinii liberi portenti causa 1. 56. idem rursus factum. durante Veiorum obsidione 5. 15 et 16. cf. et 22. 57. 23. 11. legati ad donum ex praeda portandum missi 5. 28. 28. 45.
- Delubra Deorum 8. 33. sunt religione sola tuta 31. 30.
- Delus. insula 33. 30. 36. 42. 44. 28. 45. 10.
- Delon aris insignibus et staturum copia exornat Antiochus Epiphanes 41. 25. eius insulae templique sanctitas inviolatos praestat omnes 44. 23.
- Demarata. filia Hieronis. uxor Andranodori. stimulat maritum ad retinendam tyrannidem 24. 22. occiditur 25.
- Demaratus. Corinthius. Lucumonis pater 1. 34.
- Demetrias. urbs Thessaliae ad mare 27. 32. 28. 5. 7 et 8. 31. 24. 36. 20. 42. 67. 44. 12. 13 et 24. una e compediibus Graeciae 32. 37. occupatur ab Aetolis 35. 34. se dedit Philippo 36. 33. cf. et 40. 24.
- Demetriacus sinus 28. 5.
- Demetrium Philoideis 28. 6.
- Demetrium. portus Samothraciae 45. 6.
- Demetrius Pharius. ad eum deponendum legati missi 22. 33.
- Demetrius. Philippi Macedoniae regis pater 31. 28.
- Demetrius. filius Philippi 23. 13. obses a patre datur Romanis 30. ante currum triumphalem T. Quinctii ducitur 34. 52. patri redditur 36. 35. remittitur a patre Romam ad purganda crimina 39. 35. defendit patrem 47. in eius honorem senatus multa condonat Philippo. *ibid.* redit in Macedoniam 53. eius cum Perseo fratre maiore comparatio. *ibid.* cum eodem discordiae. *ibid.* prava Persel in Demetrium consilia 40. 5. Demetrius fit suspectus Philippo. *ibid.* ludici certamina victor 6. eum apud patrem accusat Perseus 8. Demetrius sese oratione defendit 12. mediatum fugam 23. Scetae dote Persel ad eum perdendum T. Quinctii literae. *ibid.* et 24. iterum accusatus a fratre. iussu patris interficitur. *ibid.* eius innocentiam Philippus agnoscit 54 et 55. et desiderio multum angitur 56.
- Demotrates. praefectus classis Tarentinae 26. 39. cf. et 27. 15. fortiter pugnans cadit 16.
- Denarius nummus 8. 11.
- Deorum cultus et reverentia etiam in hoste 4. 46. alio transferendum mos ac religio 5. 22. Deorum signa aenea facta ex argento mulctatio 27. 6. simulacra semiusta et truncata a Philippo rege 31. 30. Penatium aedes in Veia 45. 16.
- Desudaba. urbs Maedicae 44. 26.
- Desultorum. binos trahentium equos. dexteritas 23. 23.
- Devoere licet consuli. dictatori et praetori. non se. sed quem velit legionarium militem 8. 10. si is non moritur. quod faciendum. *ibid.* devovent se primores Romanorum adventantibus Gallis 5. 41. alter consulum 8. 6. 10. 28. devoventis forma 8. 9. 10. 23.
- Deuriopus. Paeoniae regio 39. 53.
- Dezagoridas. proditorum Romanis urbem Gythium. interficitur a Gorgypa 34. 29.
- Dialis flamen 1. 20. 26. 23. ei unam noctem extra urbem manere nefas 5. 52. iure sacerdotii ingreditur senatum 27. 8. iurare in leges non potest 31. 50. Dialis apex 6. 41.
- Diana Ephesia 1. 45. Diano aedes vota 39. 2. dedicata 40. 52. locus 27. 4. templum in Aventino 1. 45. Abvdi 31. 17. Heracleae 36. 22. Aulide 43. 27. Dianoe insignis inagitudinis bos immolatur 1. 45. lectisternium ponitur 5. 13. 22. 10. festum per triduum agitur Syracusis 25. 23. Dianoae Amarnythis sacrum anniversarium Eretriae 35. 38. Dianoae. quam Taurupolon vocant. fanum Amphipoli 44. 44.
- Dianium 1. 48.
- Dicaeacobi Plataeensis rogatio 33. 2.
- Dicaearchus 39. 10. Aetolorum legatus. mittitur ad Antiochum. ut eum concilet ad bellum Rom. 35. 12. eum sibi dedi postulat M. Acllius Glabrio. cos. 36. 28.
- Dictator primus quis. non satis constat 2. 19. sine provocacione 2. 29. 3. 20. belli causa dictus 4. 28. 7. 9 et 11. clavi legendi causa 7. 3. 8. 18. comitorum causa 8. 23. 9. 7. 25. 2. feriarum constituendarum causa 7. 28. quaestionibus exercendis 9. 26. primus de plebe 7. 17. consulem ad se venire iubet sine licitoribus 22. 11. dictatoris edictum pro nomine observatum 8. 34. dictatori nefas equo uti sine permisso populi 23. 14. cum magistro equitum aequalium imperium 22. 26. dictatori mulctam dictam quidam parum probabiliter scribere 6. 38. a dictatore provocatum ad populum 8. 33. duo dictatores tempore uno 23. 22 et 23. dictator sine magistro equitum. *ibid.* de dictatore dicendo magna concertatio 4. 56. 27. 5. designatur a populo 5. 48. ex senatus consulto legitur 2. 80. 5. 26. a consule 4. 26. 8. 12. noctu et silentio 8. 23. 9. 36.
- Dictatura semestris 3. 28. 9. 34.
- Dictynneum. locus prope Spartam 34. 38.

- Didas*, praefectus Paeoniae, prodiit Perseo arcana consilia Demetrii 40, 23. occidit Demetrium 24. *cf.* et 42, 51, 56.
- Dies Allienus* unde dictus 6, 1. dies comitiales 3, 11. ianitorum 31, 14. Ludiisrum 6, 11. festi praefestus 5, 25, 34, 3. nefasti fastique facti a Numa Pompilio 1, 19. religiosi 6, 1.
- Dies* dicta a tribunis pl. C. Marcio 2, 35. a quaestoribus Sp. Cassio 2, 41. all. producta 3, 57, 58, 6, 20.
- Dii* coelestes, inferi 10, 28. hospitales 39, 51. indigetes 8, 9. Manes 8, 6 et 9, 10, 28. Penates 1. 1. praesides urbis Romae 3, 7. sociales 3, 18. Dii non alii, nisi Romani, et more patrio, colendi 4, 80. Deorum cultus ne mortis quidem metu desertus 5, 48. Deorum evocandorum ex urbe hostili mos 5, 21. e sede sua in aliam transferendorum ritus ac religio 22. Deorum negligentia et contentus aetate Livii 2, 20. 10. 40. Diis templa in ipso discrimine vivendi mos 10, 42. *et passim*.
- Sec. Digitius*, aocius navalis, post Carthaginem Novam captam, certat de murali corona cum Q. Trebolio 26, 48.
- Sec. Digitius*, praetor 34, 42. sortitur Hispaniam ceteriorum 43. parum scite aut fortunate rem gerit in eadem Hispania 35, 1 et 2. legatus 37, 4.
- Sec. Digitius*, legatus in Macedoniam 41, 27. ad frumentum classi exercitumque coemendum in Apuliam mittitur 42, 27. trib. milit. 48, 13.
- Dilectus* edicitur a consulibus 2, 55, 3, 4, 67. 4, 1. 31. all. a praetore 43, 11. impeditur 4, 6, 6, 32. non ex toto passim populo habitus 4, 46. Iuniorum a Camillo habitus ita, ut seniores quoque in verba sua centuriaret 6, 7. sine vacationibus habitus 7, 28, 10, 21, 42, 32. voluntariorum 9, 10, 42. omnis generis hominum 10, 21. servorum 22, 57. 23, 14. facinorosorum et indicatorum pecuniae 23, 14. difficulte habitus 25, 5, 42, 32, 43, 16. romianus 28, 10, 29, 13. de dilectis consorum edicta 45, 16. de dilectibus *cf.* 22, 37, 38, 24, 11, 26, 35, 27, 38.
- Dimalum* expugnat L. Aemilius 29, 12.
- Dinarclius*, praefectus equitum gentis Aetolorum 43, 24.
- Diniac*, urbs Phrygiae 38, 15.
- Dino*, princeps Rhodiorum 44, 23 et 29. deditur Romanis 45, 22.
- Dinocrates*, praefectus Philippii, fugit 33, 18.
- Dinocrates*, praetor Messeniorum 39, 49.
- Dinomenes*, custos corporis Hieroni, in eum coniurati et socia ad eum interficiendum aperit viam 24, 7. Syracusis praetor creatur 23.
- Diocles*, princeps Aetolorum, occupat Demetriadem 35, 34.
- Diodorus*, praefectus Amphipolis 44, 44. eius ars, *ibid.*
- Diomedes* Argivi campi 25, 12.
- Dionysius*, Siciliae tyrannus, per dolum arcem Crotonis capit 24, 3. eius vox 22.
- Dionysodorus*, legatus Attali 32, 32.
- Diophanes*, praetor Achaeorum, leniter castigatur a T. Quinctio legato 36, 31. missus in auxilium Attalo, Syros ab obsidione Pergami abeodere cogit 37, 20 et 21. legatus mittitur Romam 38, 32.
- Diozippus* Athenas defendit adversus Philippum 31, 24.
- Dipyon* Athenis 31, 24.
- Diras*, patricii ultores 40, 56.
- Diras* populi in Philippum a Diis exaudiat 40, 5.
- Disciplina* militaria a T. Manlio sancta filii sanguine 8, 7. defensa a Papirio dictatore 34 et 35 tam inde ab initio urbis tradita per manus 9, 17.
- Diverbia* 7, 2.
- Divi Novensiles* 8, 9.
- Dium*, urbs Macedoniae 26, 25. 33, 3. 42, 38, 44, 2 et 3. non magna, sed munita egregie, et exornata publicis locis et multitudine statuarum 41, 7.
- Dodonaei* Iovis sortes 8, 24.
- Dolabrae* ad proruendum vallum 9, 37. dolabra retringendae portae 28, 3.
- Dolthe*, oppidum deditum Perseo 42, 53. *cf.* et 44, 2.
- Dolopes* pronuntiantur liberi 32, 34. recipiuntur armis Philippo 33, 33. deficiunt ad Aetolos 38, 8. a Perseo, Philippi filio, oppugnantur 5. a Macedonibus devastantur 8. totam gentem sub ius iudicium suum cogit Perseus 41, 27.
- Dolopia* 32, 13. 36, 33, 38, 8, 39, 26.
- Cn. Domitius*, cos. 8, 17.
- C. sive potius Cn. Domitius Cn. F. Calpurnius*, aedilis curulis 10, 9.
- Cn. Domitius Ahenobarbus*, aedilis plebis 33, 42. creatur praetor 34, 42. sortitur iurisdictionem urbanam 43. creatur cos. 35, 10 et 20. ei se dedunt Boii 22 et 40. proconsul 36, 37.
- Cn. Domitius Ahenobarbus*, oppido adolescens, in locum Q. Fulvii Flacci succititur pontifex 42, 28. legatus in Macedoniam 44, 18. rumsum 45, 17.
- Donuca*, mons Thraciae 40, 58.
- Dorimachus*, princeps Aetolorum 26, 24.
- Doris* 28, 7. Doridis oppida, Tritonon et Drymas, capit Philippus, *ibid.*
- Doriseon*, castellum, occupat Philippus 31, 16.
- Dorulaeus*, dux Bolorum 34, 46.
- Draudaeum*, castellum frequens in Penestria 48, 21.
- Drepanum*, urbs: a Drepanis atque Eryce de tractus Hamilcar 28, 41.
- Dromades* ante equitatum Antiochi 37, 40.
- Dromos*, campus ad Lacedaemone 34, 27.
- Druentia*, amnis 21, 31.
- Drymas*, oppidum Doridis 28, 7.
- Drymussa*, insula 38, 39.
- Ducarius* quidam, eques Insuber, C. Flaminium cos. lancea transfigit 22, 6.
- Caeso Duellius*, creatur decemvir 3, 35.
- Caeso Duellius*, cos. 8, 16. triumvir coloniae Ausonium Calas deducenda. *ibid.*
- C. Duellius* plebeius, trib. milit. consulari potestate creatus 5, 13.
- C. Duellius*, quinquevir mensarius creatus 7, 21.
- M. Duellius*, trib. pl. 2, 58. diem dicit Ap. Claudio 61. plebi in certaminibus decemviralibus non inutilis 3, 52—54. Iterum trib. pl. creatur in Aventino 54. rogationem perituli de consulibus creandis cum provocacione, *ibid.* eius aequitas demit metum Patribus 59. collegis, magistratum continuare cupientibus, resistit 64.
- M. Duellius*, trib. pl. rogationem fort de unciario fessore 7, 16.
- Duellum*, cum populo Carthaginensi 22, 10. cum Antiocho 56, 2.
- Duplicarii* 2, 59.
- Durnum*, sive potius Burnium, oppidum 44, 30.
- Duronis*, urbs 10, 39. expugnata a L. Papirio. *cos. ibid.*

Duronis, mater P. Aebutii 39, 9. filiam Baechis vult initiari, *ibid.* res detegitur consiliis. qui Aebutium tuerent 11 et 19.
L. Duronius, creatus praetor, sortitur Apuniam, cui Istri additi 40, 18.
Duumviri indicunt perduellionem 1, 26, 6, 20. duumviri sacris faciundis, librorum Sibyllorum custodes 3, 10, 5, 13. dedicant aedem Martis 8, 5. rogatio, ut pro duumviris sacris faciundis creentur decemviri 6, 37. ad aedem lunoni Monetae faciendam 7, 28. cf. 22, 33, 40, 34. navales, classem ornandas reficiendaeque causa 9, 30, 40, 15 et 26, 41, 5.
Dux quando reus? 8, 33. duces, ob male rem gestam rei 2, 52, 5, 11 et 12, 26, 2 et 3. ducum Romanorum, circa Alexandri M. tempora praestantissimorum, enumeratio 9, 17. clarissimorum trium uno anno parum dignus splendore vitae exitus 39, 52. ducibus validior res Romana, quam exercitu 2, 39.
Dymae 27, 31, 32, 21, 38, 29.
Dymaei abeunt a concilio Achaeorum, in quo societas cum Romanis adversus Philippum inibat 32, 22.
Dymaeus ager 27, 31. vastatur 32, 22.
Dymense funditores 38, 29.
Dyrrhachini 42, 48. auxiliantur Romanis adversus Gentium 44, 30. donantur lembis de Gentio rege captis 45, 48.
Dyrrhaeum 29, 12, 31, 27, 42, 48.

E.

Ebulidam Chalcedensem ab Antiocho sibi dedi capit Scipio 37, 45.
Eburae insula direpta 22, 20.
Eoetra 4, 61, 6, 31.
Eoetrans Volscis datur ex senatusconsulto pax, et admittitur ager 2, 25. desciscunt ad Aequos 3, 4.
Eoetrates, pater Antigoni 40, 54.
Echedemus, princeps legationis Atheniensis, impetrat a Scipione inducias sex mensium 37, 7.
Echedemus, princeps Acananum 33, 16.
Echinus, oppidum 32, 33, 34, 22.
Eciopia solis 29, 1, 30, 2 et 33, 37, 4, 38, 36. lunae praedicta a C. Sulpicio Gallo tribuno militi 44, 37.
Edeso, clarus inter Hispanos duces, venit ad P. Scipionem 27, 17.
Edessa, urbs Macedoniae 45, 29.
Edictum dictatoris 2, 30, 6, 34. consulum 2, 24, 8, 6.
Egeria Dea, cum qua nocturnos congressus simulat Numa Pompilius 1, 19.
Egerii nomen ab inopia inditum filio Arantis 1, 34. is Collatiae in praesidio relinquitur 35. eius filius Terquinius Collatinus, vide Terquinius.
L. Egitius, triumvir coloniae deducendae 41, 17.
Gail. Egnatius, dux Samnium, auctor belli adversus Romanos 10, 18. Umbros vocat ad defectionem, et Gallos ingenti pretio sollicitat 21. cadit in pugna 29.
Elaea 37, 18, 36, 40, 44, 28.
Elaeus, oppidum 31, 16, 37, 9.
Elastia, urbs Phocidis 28, 7, 32, 19. obsidatur a Romanis et capitur, *ibid.* et 32, 24, 33, 27.
Elastia Thessaliae 42, 54.
Elet, cum Achaes pugnant 27, 31, 33. eos, Olympiorum sollemne ludicrum parantes

aggredi vult Machanidas 28, 7. a Romanis adscripti foederi, cum Philippo inito 29, 12. veniunt Chalcedem ad Antiochum, auxilium petentes adversus Achaes 36, 5.
Eleus ager vastatur a Philippo 27, 31 et 32.
Elephantii turbant suorum aciem 27, 14. quoniam modo Rhodanum traiecit 21, 28. quoniam modo per invia traducti 41, 5. in ludis Circensibus adhibiti 18. elephantorum frontalia, et cristae, et tergo impositae turres 37, 40. elephantis quando primum Romani usi 31, 36. elephantum fabrilis scalpulo necare docuit Hasdrubal 27, 49.
Eleusinum frustra teniat Philippus 31, 25. et Philoctes, unus ex Philippii praefectis 26.
Eleusis ad Alexandriam 45, 12.
Elimea regio 31, 40, 42, 53, 48, 23.
Elimiota 45, 30.
Eliis, civitas 27, 32. sentit cum Aetolis 36, 31. Elin concilium indicit M. Fulvius cos. 38, 32.
Elitovius, dux Cenomanorum, transcendit Alpes 5, 35.
Elymaei, populus 35, 48.
Elymaei sagittarii 37, 40.
Emathia quae olim Paeonia 40, 3.
Emathia, urbs 40, 8, 43, 9, 44, 44.
Emporia, regio 29, 25 et 33, 34, 32.
Emporiae, urbs Graeca, oriunda a Phocaea 26, 19. cf. et 28, 42, 29, 25. Emporiarum situs 34, 9. Emporis appulit classem Cn. Scipio 21, 60.
Emporitani Hispani se dedunt Catoni consuli 34, 16.
Emporium prope Placentiam, defensum a Romanis 21, 57.
Emporium ad Tiberim 35, 10. lapide stratum, stipitibusque septum 41, 32.
Empulum, opp. captum a Rom. 7, 18.
Enipeus, fl. Macedoniae 44, 8 et 20.
Q. Ennius, Eius de Q. Fabio Maximo dictum 30, 26. statua extra portam Capenam 38, 56.
Eordaea 31, 39 et 40. Eordaeae aditus 33, 8. cf. et 42, 53.
Eordaei, populus 45, 30.
Epanterii montani, cum quibus bellum gerunt Ingauni 28, 46.
Ephesus 1, 45, 33, 38, 36, 42. se dedit Romanis 37, 45. attribuitur Eumeni 38, 38.
Epicadae occidit a Gentio, Illyriorum rege 44, 30.
Epicadae, praefectus peditum Parthorum in castris Anicii 44, 30.
Epicrates Rhodius 37, 19 et 15.
Epicrydes, missus ab Hannibale cum Hippocrate fratre legatus ad Hieronymum 24, 6 et 23. Syracusis praetores ambo creantur 27. bellum inter Syracusanos et Romanos concitare nituntur 29. Syracusanum exercitum sibi conciliant 30 et 31. occupant Syracusas 32. Romanis superbe respondent 33. Epicrydes praestitit custodire urbem, a Romanis obsessae 35. relinquit Syracusas, magna iam ex parte captas 35, 27. tradit in Africam 36, 40.
Epicrydes, cui Sindon cognomen, praefectus alterius Epicrydis, interdicitur Syracusas 25, 28.
Epidaurus, urbs nobilis templo Aesculapii 10, 47, 45, 28.
Epirotae, locus Syracusis 25, 24.
Epirotae de communi pace legatos ad Philippum mittunt 29, 12. a Philippo adscripti foederi, cum Romanis inito, *ibid.* tentant pacem Philippum inter et Romanos, frustra 32, 10. non manent sincerae fidei in amicitia Romanorum 36, 35. eorum legati ad M. Aciliam consulem, *ibid.* mittuntur Romam, *ibid.* se-

- ptuaginta eorum urbes a *Paullo Aemilio* diripiendae dantur militibus 45, 34.
- Epirus* 8, 24, 31, 7 et 18. *Epiri* castris occupantur a Romanis 42, 36. fauces 32, 16. montes 32, 13.
- Epuloephorus*, regalis Gallorum 39, 19.
- Epulae* instructae Romae ante omnium domos 3, 29, cf. 25, 12. similiter et Beneventi 24, 16. quae primum Romae magno luxu apparatus 39, 6.
- Epulones* triumviri quando primum creati 33, 42. iis, ut pontificibus, datum ius togae praetextae habendae, *ibid.* cf. 40, 42.
- Epulum* Iovis ludorum causa 25, 2, 27, 36, 29, 38, 30, 39, 31, 4, 32, 7. ludorum causa 33, 42. in quo toto foro strata triclinia 39, 46.
- Equester* census 5, 7. equestria spolia 8, 7. equestris Fortunae magnificum templum 40, 40, 42, 3. equestris status 9, 43. ordo 21, 59, 24, 18.
- Equites*: equitum tres centuriae 1, 14. *Tullus Hostilius* equitum decem turmas ex Albanis legit, 1, 30. *Tarquinius Priscus* equitum centuriis aliorum tantum adiecit, 1, 38. *Servius Tullius* ex prioribus civitatis duodecim scripsit centurias 1, 43. ad equos emendos dena milia aeris ex publico data etc. *ibid.* equus publicus iis adsignatur 39, 19. equo publico merebant stipendia 27, 11. cf. 29, 37. equites illustres 30, 18. equites principes iuventutis 42, 61. seminarium senatus *ibid.* equitum transvectio a *Q. Fabio* et *P. Decio* censoribus instituta 9, 46. indignis equi adempti 24, 18, 27, 11, 29, 37, 37, 28, 39, 42, 44, 43, 16. quibus census equester erat, equus publicus nondum erat assignatus, equis suis merere incipiunt 5, 7. iis stipendium assignatum, *ibid.* triplex 12. institutum a *Fabio Rullo* censore, ut idibus Quinctilibus transveherentur 9, 46. gestant annulos aureos 23, 12. equitibus ignominiae causa a censoribus adempti equi publici 34, 18, 27, 11, 29, 37, 39, 44. equites alarii 35, 5, 40, 40. extraordinarii 42, 58. Galli in castris Eumenis 44, 13. legionarii 35, 5, 40, 40. trecenti in singulis legiones 8, 8. loricati, quos cataphractos vocant 35, 48, 37, 40. sagittarii 37, 38. ex equis desiliunt et restitunt pugnam 3, 62, 4, 38. pedestrem pugnam committunt 2, 20, 4, 24. detrahunt equis frenos, et percurrunt hostium agmen 4, 33, 8, 30. sexcenti obsides dantur Samnitibus 9, 5. liberantur 15. ob rem bene gestam corniculis armillisque argenteis donantur 10, 44. et phaleris caestibus ac fibulis 39, 31. in equos suos relictos singulos accipiunt 26, 4. in stationibus armati, frenatis equis, totum diem perstabant 44, 23. vicarii *Scipioni* dant *Siculi* 29, 1. aerarii facti 27, 13. equitum Romanorum laudes 9, 19. centuriae 4, 8. aliae 35, 5. equitibus quantum dividerint imperatores triumphantes 34, 46 et 52, 36, 40. colonis Bononiensium deducta septuagena iugera, ceteris quingagena data 37, 57. equites Latini 24, 1. Tarentini 35, 36. Campani 8, 11, 14. duplices 39, 44.
- Equitatus* Hannibalis melior equitate Romanorum 21, 47. post amissam aliam, quae *Sapientiae* erat, nuncius deinde minor 36, 36. Aetolorum longe optimus in Graecia 33, 7. Numidarum descriptus 33, 11. Thessalorum 9, 19.
- Equus* publicus 1, 43, 5, 7. assignatus a censoribus 39, 19. equo uti nefas dictatori sine permessa publice 23, 14. equi unde emunt alique equitibus Rom. 1, 43. albi currum *Camilli* triumphantis trahunt 5, 23. equos binos trahendum desultorum mos 23, 29. phaleratos duos *Masinias* donant *Romani* 30, 17. et reguli Gallorum 43, 7. equis crura suocidunt *Thracas* 42, 59.
- Eretria* Thessaliae 32, 13. et quidem in agro Phthiotico 32, 6.
- Eretria* Euboeae oppugnatur et capitur 32, 16. libertatem a Romanis accipit 33, 34.
- Eratum* 3, 26, 29, 38 et 42, 26, 11, 23.
- Ergastulum* 2, 23, 7, 4.
- Erygia*, seu potius *Erygiae*, nobilitas et potens civitas Hispaniae, deditur Romanis 40, 50.
- Ereintum*, oppidum 36, 13, 39, 25.
- Erigonus*, filius ex Illyrico per Paconiam Aenae, in Axiom amnem editur 39, 39, 34.
- Erisa* urbs 38, 14.
- Eropus* capiti *Lychnidum* 27, 32, 29, 12.
- Eryciniae* Veneri aedes vota 22, 9 et 10. dedicata 40, 34.
- Erythrae* Aetolorum prope Eupalium 28, 8.
- Erythrae* Ioniae 37, 27. *Erythrarum* promontorium 44, 28.
- Erythraea* 37, 12, 44, 28. *Erythraea* terra 36, 45. *Erythraese* Iriromes 37, 11.
- Erythraei* donantur agro 39, 39.
- Eryx*, mons et oppidum, capitur ab *Hamilcare* 21, 10 et 41, 24, 41.
- Esquilias* 1, 44, 26, 10. in *Esquilis* coetus facti plebs 2, 28.
- Esquilarius* collis 1, 48.
- Esquilina* porta 2, 11, 3, 66, 68, 26, 10, 33, 26, 41, 18. ad *Esquilinam* portam exercitus indicus 6, 22. *Esquilina* tribus 45, 15. in eam coniecti libertini, *ibid.*
- Esseda* Gallorum 10, 28.
- Etesiae* 37, 23.
- Ethiopia*, urbs 38, 2.
- Etleva*, uxor *Gentii*, Illyriorum regis, captiva ducitur Romam 44, 32.
- Etovissa*, urbs ad Iherum 31, 22.
- Etruria*, amicus *Platoris*, occiditur a *Gentio*. Illyriorum rege 44, 30.
- Etruria*, vicina Romae 1, 23 et 30. perdomita a *Q. Fabio* consule 9, 41. rebellat 10, 3. meditatit defectionem 27, 21. frenatur 24.
- Etruriae* condilia 4, 23, 5, 17, 10, 16.
- Etrusca* lingua 9, 36.
- Etrusci* vincuntur a Romanis 2, 6, 7. obsident Romam 11. instaurant bellum 44. improbant regem, a Veientibus creatum 5, 1. movent bellum adversus Romanos 6, 2. obsident et capiunt *Sutrinum* 8. caduntur, et captivi sub hasta venduntur 4. parant bellum 7, 17. vincuntur, *ibid.* 9, 35. et eorum inducias annuas impetrant 9, 41. rebellant et vincunt Romanos 10, 8. funduntur, hisque induciae biennii dantur 4 et 5. pascuntur cum *Gallis* adversus Romanos 18. afflicuntur clade 30. *Etrusci*, gens ante omnes alias dedita religionibus 5, 1. *Etrusci* haruspices 15. vates ad publica prodigia adhibiti 1, 56. *Etrusci* campi fertiles 22, 3.
- Etruscum* mare 40, 41.
- Etuta*, filia *Honuni*, *Dardanorum* principis, uxor *Gentii*, regis Illyriorum 44, 30.
- Euander* Arcas instituit in Palatio monte Luperale sacrum 1, 5. miraculo literarum inter rudes populos venerabile 7. *Herculeum* Iove natum agnoscit, et sacrum ei facit, *ibid.*
- Euander* Cretensis, dux auxiliorum, ad caedem *Eumenis* subornatur a *Persae* 42, 13.

et 59. comes fugae Persei 44, 49. interficitur a Perseo 45, 5.
Euboea, insula 27, 30. eius urbes Romanis traditae 36, 21. Euboeae angustiae 31, 23. Coela 47.
Euboeorum civitatum conventus 34, 51.
Euboicus sinus 31, 47.
Eubolides Chalcidensem sibi ab Antiocho dedit, postulat Romanis 37, 46, 38, 39.
Eucorus, praefectus Pellae 44, 43.
Eudamus, praefectus Rhodae classis 37, 12. vincit proelio navali Hannibalem 23. cf. 44, 28.
Eudieru turris 44, 3.
Eueres, Thebanus, civitatis princeps, sublatu a Perseo 42, 13 et 40.
Euganei, inter mare Alpesque incolentes, pelluntur ab Henetis 1, 1.
Eugenium 29, 12.
Euhydrium, oppid. vastatur a Philippo 32, 13.
Eumenis, rex, Attali filius 33, 30 et 34. auxilium fert T. Quinctio consuli 34, 26 et 30. incolat Romanos ad bellum contra Antiochum 35, 13. occurrit cum tribus navibus C. Livio, praefecto classis Romanae 36, 42. eius in pugna navali fortis et fidelis opera 44. dimittitur domum 45. occurrit obviam Aemilio 37, 14. eius regni caput Pergamum obsidet a Seleuco. Antiochi filio 18. eius ad Aemilium oratio 19. praesto est Romanis, in Asiam traicentibus 33. itemque in pugna cum Antiocho 41. proficietur Romam 45. ei datur senatus 52. eius postulata 53. quae regiones et civitates ei nominatim datae 38, 39. eius legati de Philippo queruntur 39, 27. Romam venit, et Perseum Romanis suspectum facit 42, 13 et 44. Eumenem accusant Rhodii, frustra 14. in eum percussores mittit Perseus 15. ascendens Delphos lapidibus obruitur, *ibid.* scopulis vulnere tollitur, et Aeginam transferit 16. redit Pergamum 18. eius fides dubia 44, 13 et 20. eum sollicitat Perseus 24. eius consilia, et cum Perseo nundinato 25. auxilia, ab eo missa ad Attalum fratrem, interceptiuntur a classe Macedonum 26. Attalo, eundem Romam, adiungit Stratum medicum 45, 18.
Eumenes, dux Persei, praestitit Thessalonicae 44, 32.
Eumenes, praetor Thessalorum 33, 39.
Eupatium 28, 8.
Euphanes, dux Cretensis 36, 5.
Euphranor, praefectus Persei, interficitur a Dblolibus 42, 41.
Euphranor, dux alius Persei 44, 13.
Eupolemi, principes Hypataeorum, in exsules perfricti 41, 30.
Eupolemus Ambraciam, obsessam a Romanis, intrat 38, 4.
Euripi Chalcidici descriptio 28, 6. Euripi fretum 31, 22. Euripi castellum oppugnat Antiochus 35, 51.
Euripus ad Cassandream 44, 11.
Eurocom 33, 30. quae et Euromensium urbs 32, 38. eorum oppida occupant Mylasenses 45, 25.
Europa 27, 29.
Eurotas, amnis 34, 28, 35, 29.
Euryathus, tumulus Syracusae 25, 25.
Eurydica, mater Gentii, Illyriorum regis 44, 30.
Eurylochus, princeps Magnetum, profugit in Aetoliam 35, 31 et 32. revocatur 34. sibi coneciscit mortem 36, 23.
Eurymedon, amnis in Pamphylia 33, 41, 37, 23.

Eurymenes, oppidum 39, 25.
Euthymidas, princeps, Chalcide pulsus, frustra tentat patriam in potestatem Aetolorum redigere 35, 37 et 38.
Exercitus Romani ordo et numerus descriptus 8, 8. collatio cum Alexandri M. exercitu 9, 19. pedestris instituitur 1, 23. of. et 27, 14. odio imperatoris sui vinci mavult, quam vincere 2, 59. relicta castris, insidet Aventinum 4, 50. lapidibus obruit M. Postumum 4, 50. exercitus consularis 7, 19. voluntarius 5, 7. sine ulla vacatione vania scriptus 8, 20. tumultuarius 8, 11. navalis 22, 11. urbanus, *ibid.* et 27, 7. Romanus sub iugum mittitur a Samnitibus 9, 5. in oppidis hibernare vetitus 26, 21. in Hispania molitur defectionem 28, 24. Asiaticus invellit luxuriam in urbem 39, 6. exercitus amissus reus quomodo punitus? 8, 33. reliquiae Cannensis cladis in Siciliam relegatae, ne ante finem belli Punicum in Italiam reportarentur 25, 5. augendi species 22, 36, 36, 10, 39, 36, 40, 1. 36. exercitus numero copiarum insignes apud Romanos, nampe decem scriptae legiones 2, 30, 7, 25. armati 87,200 in castris Rom., cum pugnatum ad Cannas est 22, 36. exercitus lustrati 1, 44, 38, 12, 40, 6. exercitus itineribus et mutatione locorum salubrior 10, 25. exercituum seditiones 2, 32, 43 et 59, 3, 50, 4, 50, 7, 38—42, 28, 24. agg. in exercitu Hannibalis, mixto ex colluvione gentium, nulla seditio 28, 12.
Exodia 7, 2.
Exploratores Romanos inter Numidasque certamen 21, 26. Romani pressi, pellunt Macedones 33, 7.
Exercitatio Atheniensium in Philippum 31, 44.
Exilium capitalis poena Romana 26, 3.
Exules occupant nocta Capitolium 3, 15. exules Lacedaemonii 34, 26. reducantur ab Achaeis 38, 30, 34. exules Hypataei 41, 30.
Exta laeta prolationem finium, victoriam et triumphum portendunt 31, 5. cruda in mare profluit Scipio 29, 27. primo trunca et turpia, deinde nimis laeta 27, 26.
Exuviae non militum tantum, sed et imperatorum, portat Hannibalis exercitus 30, 28.

F.

Fabia gens 2, 45. bellum cum Volentibus suscipit privato sumtu 48. sex et trecenti milites, omnes patricii, e gente Fabia 49. a Volentibus caesi omnes, uno tantum et stirpe relicto 50.
Fabiae sorores, M. Fabii Ambusti filiae 6, 84.
Fabius Pictor, auctor antiquissimus 1, 44 et 55, 2, 40, 8, 30, 10, 37, 22, 7.
C. Fabius, eos, insensu populi Tarquiniensibus bellum indicit 7, 12. male contra Tarquinienses rem gerit 15. creatur interrex 17.
C. Fabius, magister equitum 9, 28.
Cassio Fabius Ambustus, quaestor 4, 54. trib. milit. consulari potestate 61. iterum 5, 10. praestat castris ad Velos 12. tertium trib. milit. 24.
Cassio Fabius, quaestor, diem perduellionis dicit Sp. Cassio consuli 2, 41. creatur coe. 42. iterum 43. exercitus eius non vult vincere. *ibid.* pugnam cum M. Fabio fratre, consulis, resistit 46. tertium coe. 48. gentis suae orator ad aetatum, *ibid.* et dux, proficietur ad bellum Viens 49.

- C. Fabius Dorsus* per medios hostes (Gallos) in Quirinali colle pergit, ibi sacra pergit, et in Capitolium ad suos redit 5, 46.
- L. Fabius* legatus a Scipione ad Carthaginienses 30, 25.
- M. Fabius, Caeceus* frater, eos. 2, 42. iterum 43. adversus Volentes egregie rem gerit 44—47. triumphum sibi decretum recusat 47. legatus 4, 27. trib. milit. consulari potestate 6, 36. interrex 7, 17, 22. 8, 3. dictator 7, 22. triumvir coloniae Cales deducendae 8, 16.
- M. Fabius*, pontifex maximus, praefatur carmen, quo primores Romanorum sese, adventantibus Gallis, pro patria devovet 5, 41.
- M. Fabius Ambustus*, trib. milit. consulari potestate 6, 22. eius filiae duae nuptae, Ser. Sulpicio maior, minor C. Licinio Stolori 34. consilia inlt cum genero et L. Sextio, de via plebeia hominibus ad consulatum aperienda, *ibid.* tribun. milit. consulari potestate iterum 36.
- M. Fabius Ambustus*, eos. 7, 11. ducit exercitum adversus Hernicos, *ibid.* eius res gestae, *ibid.* ovans urbem ingreditur, *ibid.* secundum eos. 17. a Falacia fusus, restituit aciem, *ibid.* eos. tertium 18. dictator 22. pro filio, magistro equitum, adversus Papirium dictatorem contendit 8, 33. magister equitum 35.
- M. sive Caece Fabius, Fabii Rulli* frater 9, 36.
- M. Fabius Buteo*, sine magistro equitum dictator ad supplendum senatum dictus 23, 22. senatu lecto, sese exemplo magistratu abdicat 23. aedilis curulis 30, 26. creatus praetor, sortitur Sardiniam 40.
- M. Fabius Dorsus*, eos. creatur 7, 28.
- M. Fabius Vibulanus*, eos. 4, 11. legatus 17, 19 et 27. trib. milit. eos. pot. 25.
- Num. Fabius Ambustus*, trib. milit. eos. pot. 4, 58.
- N. Fabius Buteo* creatur praetor 41, 33. sortitur Hispaniam citeriorem 42, 1. Massiliam moritur 4.
- N. Fabius Vibulanus*, eos. 4, 42. trib. milit. consulari potestate 49. iterum 57.
- Q. Fabius*, eos. 2, 41. iterum 43. in proelio occiditur 46.
- Q. Fabius*, is, qui unus exstinctae ad Cremeram genti superfuert, eos. creatur 3, 1. iterum 2. rem bene gerit adversus Aequos, *ibid.* populatur eorum agros 3. praefectus urbis, resistit tribuno, legem de minuendo consulari imperio ferenti 9. eos. tertium, vincit Volucos 12. Tusculanis fert auxilium 23. legatus ad Aequos 25. decemvir legibus scribendis 36. eius ingenium non tam gravum in malitia, quam in bono parum constans 41. mittitur ad bellum in Sabinos, *ibid.* cum collegis exilii causa solum verit 58.
- Q. Fabius*, legatus ad Gallos, ducem eorum occidit hasta 5, 35 et 36. cum duobus fratribus creatur tribunus militum, *ibid.* ei dies dicta 6, 1. moritur, *ibid.*
- Q. Fabius*, uxoris T. Quinctii Flamini sororis filius, mittitur Romam 32, 36.
- Q. Fabius Ambustus*, eos. 4, 52.
- Q. Fabius Ambustus*, magister equit. 7, 28.
- Q. Fabius Ambustus*, dictator 9, 7.
- Q. Fabius Buteo*, praetor, sortitur Hispaniam ulteriorem 38, 24 et 26.
- Q. Fabius Buteo*, praetor, sortitur Galliam provinciam 40, 18. ei prorogatur imperium 36. creatur triumvir coloniae deducendae 43. quinquaginta, ut de finibus statueret, cognoscere 45, 13.
- Q. Fabius Maximus filius Gurgis* muletat atque quot matronas, stupri damatas, pecunia 10, 31. aedem Veneris curat faciendam, *ibid.* eos. 47.
- Q. Fabius Labo*, quaesitor urbanus 38, 42. ei magnum certamen cum sacerdotibus propter tributum solvendum, *ibid.* creatur praetor 37, 47. praefecti classis 52. traicit in Cretam 60. eius res in Asia gestae 38, 39. triumphat 47. candidatus consulatus, nec samel repulsam passus 39, 32. triumvir dusbus colonias deducendis 44. eos. 45. pontifex 40, 42.
- Q. Fabius Maximus*, praetor, sortitur iurisdictionem peregrinam 40, 18.
- Q. Fabius Maximus*, filius L. Aemilii Paulli cosedis 44, 35. nuntius victoriae de Perseo mittitur Romam 45. et 45, 1. mittitur a patre ad Aeginum et Agassas diripiendas 27. et ad Illyrios depopulandas 33.
- Q. Fabius Maximus Rullianus*, aedilis curulis 8, 18. iterum, secundum quosdam auctores 10, 9 et 11. magister equitum 8, 29. adversus imperium L. Papirii dictatoris pugnat cum Samnitibus, et prospere rem gerit 30. concremet arma hostilia, *ibid.* ciatur a dictatore 32. sese recipit ad triarios, qui eum dictatori eripiunt, *ibid.* fugit Romam 33. noxae damnatus, donatur populo 35. vetatur quidquam pro magistratu agere 36. creatur eos. 35. interrex 9, 7. dictator 22. caput Sabinum, *ibid.* vincit Samnites 23. iterum eos. 33. adversus Etruscos profectus, eosque fundit 35 et *agg.* iussus a senatu, L. Papirium Carsores, qui infestus privatus erat, dictatorem dicit 38. ob egregie perditam Etruriam ei continetur consulatus 41. vincit Samnites et Umbros, *ibid.* ei prorogatur imperium 42. censor omnem forensam turbam in quatuor urbanas tribus coniecit 46. Maximi cognomen ei datur, *ibid.* ab eo institutum, ut equites idibus Quinctilibus transverberentur, *ibid.* invitus eos. quantum creatur 10, 13. vincit Samnites 14. consulatum recusat 15. eos. quintum 22. eius certamen cum P. Decio collega de provincis 24. egregie eius in agro Sentinati victoria 27 et 29. triumphat 30.
- Q. Fabius Maximus Verrucosus*, legatus Carthaginem mittitur 21, 18. prodicator creatur 22, 8. libros Sibyllinos inspicit postulat, idque pervincit 9. eius consilia de bello gerendo 11. pugnam detrahet 12. eius artes, *ibid.* magistrum equitum infestum sanis consiliis habet, *ibid.* et 14. eius cunctatio et in castris et in urbe infans 15. ab Hannibale deluditur 16 et 17. sacrorum canes Romam vocatur 18. innotuit ab Hannibale agrum suum vendit captivis redimendis 23. eo absente, Minucius rem non improspere gerit 24. ipsi aequatur magister equitum 25 et 26. cum laboranti, et paene iam victo, fert suppetias 28 et 29. magister equitum sub eius imperium auspiciisque sponte redit 30. exacto saeculati imperio, abdicat se dictatura 31. eius ad L. Aemilium Paullum consulum oratio 39. eius consilium post cladem Cannensem 55. creatur pontifex 28, 21. duumvir aedibus dedicandis 51. eos. tertium, *ibid.* eius res gestae 46—48. eius oratio de creandis consulibus quam praestantissimis 24, 8. eos. quantum creatur 9. Cassilum oppugnat 19. legatus filio consuli ad Suesulum venit 44. Hannibale ad Romam oppugnandam veniente, censet abecedendum non esse a Capua 26, 8. eos. quintum 27, 7. senatus prin-

- ceps 11. Marcellum per literas monet, ut quam accerrimo bello detineat Hannibalem 13. Mandaria vi capta, obsidet Tarontum et capit 15. Deos iratos Tarontinis iubet relinquere 16. Livium et Neronem consulens sibi multo reconciliat 35. Scipioni, in Africam transcendere cupienti, adversatur 28, 40. eius oratio, *ibid.*, et *agg.* truci oratione et sententia Scipionem impugnat 29, 19. moritur 30, 26. eius laudes, *ibid.*
- Q. Fabius, filius praecedentis, praetor 24, 9. sortitur Apuliam 18. abscissa creatur eos. 43. patrum iubet descendere equo 44. Altilium Arpinum iubet vinciri 45. capit Arpos 46.
- Q. Fabius legatus ab M. Livio eos. Romam ad senatum mittitur 28, 9.
- Q. Fabius, augur in locum patris electus 30, 26. moritur 33, 42.
- Q. Fabius, quaestor 39, 29.
- Q. Fabius Pictor Delphos ad oraculum mittitur 22, 57. Delphis Romam redit responsumque ex scripto recitat 23, 11. *vid. supra* Fabius Pictor.
- Q. Fabius Pictor, flamen Quirinalis, creatur praetor 37, 47. et Sardinia provincia evenit 30. prohibetur a pontifice maximo ire in provinciam 51. moritur 45, 44.
- Q. Fabius Vibulanus eos. 4, 37. trib. milit. consulari potestate iterum 49. primus eius tribunatus in Livio non reperitur, sed *suspensum est ex Fastis Capitolinis et Diodoro, ad tertium ante annum, extremo Liviani libri IV, 47. interez 51.*
- Fabraturni, populus, recipiuntur a Romanis in fidem 8, 19.
- C. Fabricius Luscinus, praetor, sortitur Iurisdictionem urbanam 33, 42. 43. legatus 37, 4.
- Fabulae centuriae duae in prima classe 1, 43.
- Faesculae 22, 8.
- Falerina, genus tell. 21, 8, 34, 14.
- Falerina tribus addita 9, 20.
- Falerii, urbs Faliscorum 5, 27.
- Falerius ager 7, 26, 10, 20, 21, 22, 13. dividitur usque ad Vulturum fl. plebi Romanae 8, 11.
- Falisci auxilio veniunt Veientibus et Fidenatibus 4, 17. ad Veios, a Romanis ebaesces, accedunt 5, 8. adiungunt castra Romana, *ibid.* et 18. vincuntur a Camillo 19. eorum castra capiuntur, et urbs obeditur 26. magistris Faliscum inventum prodentis, supplicium 27. Falisci dedunt se Romanis, *ibid.* rebellant 7, 17. inducias quadraginta annorum impetrant 22. illi bellum indicitur 10, 45. pacem potentibus inducias annuae datae 46. eorum legati Romanos docent, Etruscos concilia de pace petenda habere 10, 14.
- Faliscus ager 10, 12, 26, 27.
- Fames Romae 2, 34, 3, 32, 4, 32. tanta, ut multi ex plebe capitibus obvolutis se in Tiberim praecipitarent 12, 45. *cf.* et 52. Capuae 25, 13.
- C. Fannius, trib. pl. 38, 60.
- Fanum Aesclapii, tabulis pictis exornatum 43, 8. Apollinis et oraculum ad Hieron Comen 38, 12, 13. Dianae 1, 45. Feroniae 1, 30. Herculis 40, 51. Palloris 1, 27. Pavoris, *ibid.* Proserpinae 29, 18. expulsum a Plinio 29, 6 et 18. *cf.* et 31, 12, 32, 1. Quictis 4, 41. Termini 1, 55. Voltumnae 4, 23, 25 et 61, 5, 17, 6, 2.
- Fanum quomodo differat ab aede 10, 37. sanorum expulsi in libris per duumvros quaesita 6, 50. in fanis omnibus, in quibus lectisternium maiorem partem anni fieri solent, consules res divinas maioribus hostiis faciunt 36, 1.
- Far, fructus, quem consumere religiosum est 2, 5. faris selibrae M. Manlio datae 5, 47.
- Fasces non ambe consules in urbe habent 2, 1. populo submissi a P. Valerio 7. capti a Poenis, ponuntur ante tribunal imperatoris 25, 16. a multitudine concitata franguntur 2, 55, 3, 49.
- Fasces circa forum in albo proponit Flavius, ut, quando lege api posset, seiretur 9, 46. fasti, in quos nomina consulum dictatorumque cum eorum rebus gestis referebantur 9, 18.
- Fasces ad Antigoniem 32, 5. Isthmi 21. Thesaliam ab Athamania dividentes 32, 14. quae ferunt in Tempe 32, 13.
- Fauscia curia 9, 38.
- Favni aedes, facta in insula ex pecunia multatae 33, 42. dedicata 34, 53.
- Faveria, oppidum Istriae, vi capitur a Romanis 41, 15.
- Fausculus, regii pecoris magister, Romuli et Nemi servator et educator 1, 4, 5.
- Fear: Facibus ardentibus armata multitudo 4, 32. facibus ardentibus angulibusque praefatis sacerdotes Tarquinienium militem Romae terrent 7, 17. facibus armati Fidenates 4, 33. Falisci 7, 17.
- Fecialium caerimoniae in sanciendo foederibus 1, 24, 9, 5. in indicendo bello 1, 32. feciales mittuntur ad res repetendas 4, 30, 7, 6, 9, 16 et 32, 8, 22, 9, 45, 10, 12. iubentur ire ad foedus ferendum 30, 43. fecialium collegium consultum de ratione indicendi belli 31, 8, 36, 3.
- Felina, oppidum 33, 37.
- Fenestae campi 8, 12.
- Fensus 6, 15, 18, 32. unciarum 7, 16, 19, 21. communiarium factum ex unciario 7, 27. lex data dicitur ne fenerare liceret 7, 24. fenore obruti debitores 35, 27.
- Feneratores 6, 14. multantur 7, 28, 10, 23, 35, 41. eorum improbitas 8, 28. ex Sardinia fugantur 32, 27. de multa eorum quadrigae inauratae in Capitolio posita 35, 41. ab aedilibus iis dies dicitur 7, 28, 10, 23.
- Feralia 35, 7.
- Ferentani sive Ferentini pop. 9, 16. cum Ferentanis uno secundo proelio debellavit Aulus, *ibid.*
- Ferentinae lucus 1, 50 et 52, 7, 25. Ferentina aqua 1, 51. Ferentinum caput 2, 38.
- Ferentinati populo suae leges redditae 9, 42. a Ferentinatibus novum ius tentatum, ut Latini, qui in coloniam Romanam nomina dedissent, cives Romani essent 34, 42.
- Ferentinum, oppid. 4, 51 et 61, 7, 9. *cf.* et 10, 34, 32, 2.
- Ferentinum castrum 35, 9.
- Ferentum, sive Ferentum, oppid. 9, 20.
- Feriae per novem dies actae, quod lepidibus pluitas 1, 31. per triduum 3, 5. feriarum constitutendarum causa dictator creatus 7, 23.
- Feriae Latinae 5, 17 et 19, 21, 63, 22, 1, 32, 1. ob terrae motum per dies duodequadraginta 35, 40. valetudinis populi causa indictae 42, 2.
- Feritrum oppidum 10, 34.
- Feroniae fanum 1, 30. lucus et templum 26, 11, 27, 4. aedes in Capenate 33, 26. Feroniae donum a libertinis mulieribus datum 22, 1.
- Ferrariae et argentariae in Hispania 34, 21.
- Fescenninus versus 7, 2.
- Festum Dianae per triduum Syracusis 25, 23.

- Fabius* donati equites 39, 31.
Ficana capta ab Anco, et inde cives traducti 1, 33.
Ficulnea vetus a Tarquinio Prisco capta 1, 38.
Ficulnensis via, quae postea Nomentana 3, 52.
Ficus Ruminalis 1, 4, ad eam simulacra infantum, conditorum urbis, sub uberibus lupae posita 10, 23.
Fidel sollemne a Numa Pompilio institutum 1, 21, in fidem se permittentibus quo iure fuerint apud Romanos 36, 28.
Fidenae, colonia Romanorum 1, 27, 4, 17, desinunt ad Volcanes, *ibid.* capiuntur 4, 22, 33 et 34.
Fidenenses bellum inferunt Romanis 1, 14, vincuntur, *ibid.* alterum cum Romanis bellum 27, vincuntur, *ibid.* obsidentur 2, 19, occidunt legatos Romanorum 4, 17, populabundi descendunt in agrum Romanum 21, vincuntur, mulctae sub corona veniuntur 33, 34.
Filius, cuius pater in potestate hostium, tribunus pl. aut aedile esse non potest 27, 21.
Pinus bubulus pro lignis 38, 18.
Pinum his inter Romanorum socios, et turpe iudicium Romanorum de his finibus 3, 71.
Piræna cohors 44, 40.
Pirænarum fides in Romanos laudata 27, 10.
Plamen Dialis, vid. Dialis, Martis 1, 20, 29, 11, 45, 15, Quirinalis 1, 20, 5, 40, 24, 8, 37, 47 et 51, flammæ bigis, curru arcuato, ad Fidel sacrum vehi iubet Numa 1, 21, flammibus cura sacrorum demaudata 1, 33, flammium Vestalium quorum hospitium a Caeritibus religiose cultum 7, 20, flammes abesse a sacris non possunt, atque adeo in provinciam ire voluntur a pontifice maximo 37, 51, *cf.* 24, 8.
Plaminia prata 3, 54, 63, via 22, 11, 39, 2.
L. Flaminius 43, 11, de ceteris vid. Quincius.
Flaminianus 26, 23, 27, 8.
C. Flaminius, censor viam munit, et circum exstruit 23, 23, iterum cos. 21, 57, clam in provinciam abit, et Arimini consulatum init 15 et 63, de eo querelae Romanorum 22, 1, eius ferocia 3, ad Trasimenum lacum circumventus ab Hannibale, in proelio cedit 4—6.
C. Flaminius, quaestor 26, 17, aedilis curulis 33, 42, tritici decies centum millia binis aeris populo dividit, *ibid.* creatur praetor 34, 54, sortitur Hispaniam cliteriorem 55, in Hispania expugnat Litabrum oppidum 35, 22, creatur cos. 38, 42, defendit M. Fulvium contra Ambracenses 43, Prinaetes Ligures, pluribus secundis proelis factis, in deditionem accipit, hisque arma admittit 39, 2, donat Apuanos, *ibid.* viam a Bononia perducit Arretium, *ibid.* triumvir coloniae Aquileiam deducendae una cum Publico Cornelio Scipione Nasica et L. Manlio Acidino creatus, 39, 55, 40, 34.
Flaminius circus 3, 54, 27, 21, 40, 52.
Flamma circa caput Servii infantis dormientis 1, 39, a capite concionantis Marci emicans 25, 39, in portis navium praelata, arceat hostes, ne propius accedant 37, 11.
Flavius Lucanus, praetor 25, 16, prodiit Ti. Gracchum, *ibid.*
C. Flavius Cn. F. scriba, hamillique fortuna ortus, aedilis curulis 9, 46, certat adversus nobiles, *ibid.* ius civile, repositum in penetrabilibus pontificum, evulgat, *ibid.* fastos circa forum in sibo proponit, *ibid.* dedicat aedem Concordiae, *ibid.* eunulem sellam sibi offerri iubet, cum nobillum nemo ei assurgeret *ibid.*
M. Flavius dat viscerationem populo in funere matris 8, 22, tribunus plebis 37, fort. ad populum, ut in Tusculanos animadvertatur, *ibid.*
M. Flavoleius, centurio 2, 45.
Floronia, virgo Vestalis, stupri comperta 22, 57.
Flumentana porta 6, 20, 35, 21.
Foederis ferendi ritus 1, 24, foederum tria genera 34, 57, foedus cum Lanuviana 1, 14, cum Albanis 1, 24, cum Latinis 1, 52, 52, 2, 22, 39, 7, 12, 8, 11, cum Etruscis 1, 55, 2, 18, cum Ardeatibus 4, 7, cum Horacis 2, 41, 9, 43, cum Aequis 3, 25, cum Carthaginensibus 7, 17, 8, 19, 43, 21, 18, 19, 30, 37, 43, cum Samnitibus 7, 19, 31, 32, 8, 2, 9, 20, 45, cum Laurentibus 8, 11, cum Neapolitanis 8, 26, cum Apulis 8, 25, cum Lucanis 8, 25, 10, 12, cum Vestinis 10, 3, cum Aetolis 26, 24, 38, 9, cum Nabide 34, 35, cum Antiocho 38, 38, 42, 25, Philippi cum Hannibale 23, 33, foedera post captam a Gallis urbem conclusa 6, 1.
Fons Herculis 23, 1.
M. Fonteus creatur praetor 45, 44.
P. Fonteus Balbus creatur praetor 44, 17, sortitur Hispaniam, *ibid.*
P. Fonteus Capito, praetor 43, 11, sortitur Sardiniam 17.
T. Fonteus, legatus 25, 31, 26, 17.
T. Fonteus Capito creatur praetor 40, 59, sortitur Hispaniam ulteriorem 41, 2, proconsul in Hispania manere iubetur 19.
Fontinalis porta 35, 10.
Forem ex sede Lunae, quae in Aventino est, raptam fert atrox tempestas, et in posticis parietibus Cereris templi affigit 40, 2.
Fori in circulo quid? 1, 35 et 56, publici 29, 37.
Formae civitatis mutata 3, 33.
Formiae 35, 21.
Formiana saxa 22, 16.
Formianis civitas sine suffragio data 6, 14, tum longo post tempore suffragii latio 39, 36.
Formianus aedes 10, 31, mons 39, 44.
Formula iuris 26, 24, 32, 33, 34, 57, 35, 16, formula imperii 33, 38, 45, 30, *cf.* formula ab censoribus Romanis data census in colonis quae defecerant agitur 29, 15, in formulam sociorum Lampsaceni referuntur 43, 6, *cf.* 44, 16, formula cognicionis 40, 12.
Formica in Capitolio cum septem signis auratis et duobus equis posita a P. Cornelio Scipione Africano 37, 3, formicae duo de manibus facti ab L. Stertino 33, 27, formicae in muro, apti ad excurrendum 36, 23, formicata via 22, 36.
Fortunae aedes Praeneste 23, 19, Romae intra portam Carmentalem incendio absumitur 24, 47, reficitur 25, 7, in foro boario 33, 27, Equestris 40, 40 et 44, 42, 3 et 10, Fortis Fortunae aedes 10, 46, 37, 11, Fortunae muliebris templum 2, 40, Primenigiae aedes in colle Quirinali 34, 53, 42, 15, *cf.* et 29, 36, Fortunae in Algidio supplicatio imperata 21, 62.
Fortuna populi Romani 1, 48, 2, 40, 6, 30, 7, 34.
Foruli, vicus 26, 11.
Forum Romae 1, 12, ornatum scutis auratis Samnitium 9, 40, inde initium fori orandi ab aedilibus, *ibid.* medium specu vasto collapsum in immensam altitudinem 7,

6. circa forum fastos in albo proponit C. Flavius, ut, quando lege agi posset, sciretur 9, 46. in forum per viatorem accitiae matronae veneficæ 8, 18. in foro medio captivi et defectionis auctores virgine caesi et securi percussus 7, 19, 9, 24, 28, 28. in foro suggestus adornatus rostris navium Antiatum, unde Rostra 8, 14. forum boarium 10, 23, 21, 32, 22, 37, 27, 37, 29, 37, 38, 40. in foro boario ante Fortunae aedem fornix factus a L. Stertino 23, 27. olitorium 21, 32, 40, 34. in foro olitorio aedes lunonis Sospitæ dedicata 34, 53. piscatorium 26, 27, 40, 51. extra portam Trigeminam 40, 51. forum quaestorium in castris 41, 6.
- M. Fostius*, trib. milit. consulari potestate 4, 25.
- M. Fostius Flaccinator* consul creatur 9, 20. magister equitum 26. iterum 28.
- Fossa Clidlia* 1, 23, 2, 39. Graeca 28, 46. Quiritium, opus Anci regis 1, 35.
- Frater* fratri, etiam filium habenti, succedit in principatum apud Hispanos 28, 21. Item apud Numidas 29, 29.
- Fregellae*, colonia Romanorum 8, 22. occupata a Samnitibus 9, 12.
- Fregellana* arx capitur a Samnitibus 9, 28. recipitur, *ibid.*
- Fregellanorum* in Romanos fides 27, 10. equitum fortitudo 26 et 27.
- Fregellanus* ager 26, 9.
- Fregenae*, colonia 32, 29; ei negatur vacatio rei navalis 36, 3.
- Freni* detracti equis 4, 33, 8, 30.
- Frentani*, sive *Ferentini* populus, uno proelio debellatur 9, 16. oratores mittunt Romanos, petentes pacem 45, iis foedus datum, *ibid.*
- Frentanus* ager 27, 43.
- Frestilia*, urbs, capitur a Romanis 10, 3.
- Friniates* Ligures C. Flaminius cos. pluribus proeliis secundis factis, in deditionem accipit, illic arma adimit 39, 2.
- Frumentum* ex Campania aliisque locis Romam advehitur 2, 34 et 52, 4, 52. quaterals aeris populo viatim descriptum 30, 26, 31, 4, 50. pro vectura navis relictum 30, 38. duplex militi post victoriam, iterumque post triumphum, a L. Scipione datum 37, 59.
- Fruasinus* ager 26, 9.
- Fruinates* conintrantes damnantur tertia parte agri 10, 1. capita conintrantis virgine caesi, securi percutiuntur, *ibid.*
- Fruisno* 27, 57.
- Fucinus* lacus 4, 57.
- C. Fulcinius*, legatus, iussu Tolumnii interficitur 4, 17. ei statua publice in rostris posita, *ibid.*
- Fulgentulus*, urbs in Samnio 24, 20.
- Fulmen* aureum pondo quinquaginta donum Iovi factum 22, 1. fulmine ictus Romulus Silvius 1, 3. fulmine icti multi milites 10, 31.
- Fulvius Flaccus*, legatus 22, 12.
- C. Fulvius* quaestor, Hannibali traditur 21, 59.
- C. Fulvius*, legatus 26, 14 et 33, 27, 8.
- C. Fulvius Curvus*, aedilis plebeius 10, 23.
- Cn. Fulvius*, legatus 10, 4. cos. 11. vincit Samnites 12. triumphat, *ibid.* propraetor 26. Etruriae fines depopulatur 27. vincit Etruscos 30.
- Cn. Fulvius*, praetor 36, 45. sortitur iurisdictionem peregrinam 37, 2.
- Cn. Fulvius Centumalus*, aedilis curulis 24, 43. praetor creatur, *ibid.* ei evenit provincia Suessula 44. areatur cos. 25, 41, 26, 1.
- ei prorogatur imperium 28. vincitur ab Hannibale ad Herdoneam, et cum undecim tribunis cadit 27, 1.
- Cn. Fulvius Flaccus*, praetor 25, 2. sortitur Apuliam 8. prosperis rebus solutus ad eordiam 20. ad Herdoneam vincitur ab Hannibale 21. ob exercitum in Apulia amissum ei dies dicta 26, 2. primo pecunia, mox capite in eum acquiritur 3. li Tarquinius in exsilium, *ibid.*
- Cn. Fulvius* movetur senatu a fratre censore 41, 32.
- Cn. Fulvius Gilla* creatur praetor 45, 14. sortitur Hispaniam citeriorem 16.
- L. Fulvius* cos. creatur 8, 38. magister equit. 9, 21.
- L. Fulvio Flacco* C. Flaccus frater inivsus ob vitia 27, 8.
- M. Fulvius*, secundum quosdam auctores cos. suffectus Ti. Minucio 9, 44.
- M. Fulvius*, trib. milit. 10, 14.
- M. Fulvius*, trib. milit. occiditur in pugna 27, 12.
- M. Fulvius*, trib. pl. 32, 7.
- M. Fulvius*, legatus 45, 1.
- M. Fulvius Centumalus*, praetor 35, 10, 20, 23 et 24. sortitur iurisdictionem urbanam 20.
- M. Fulvius Flaccus*, decemvir agro dividendo 31, 4.
- M. Fulvius Flaccus*, triumvir coloniae deducendae 39, 44.
- M. Fulvius Flaccus*, legatus in Macedoniam 43, 12.
- M. Fulvius Nobilior*, aedilis curulis 33, 42. creatur praetor 34, 54. sortitur Hispaniam ulteriorem 35. Vaececos, Vecones, et Celtiberos fundit fugatique 35, 7. proconsul multa prospere gerit 22. ovans urbem ingreditur 36, 21 et 29. creatur cos. 37, 47. ei provincia Aetolia evenit 50. proficiscitur in Epirum 39, 3. Ambraciam urbem oppugnat 4—9. donatur corona aurea centum et quinquaginta pondo, *ibid.* perdominis Aetolis, recipit Cephaleniam 28 et 29. componit res Achaeorum 30. comitiorum causa proficiscitur Romam 35. redit in provinciam, etque in annum prorogatum imperium, *ibid.* cum accusant Ambracienses 43. defenditur a C. Flamini, *ibid.* ex Aetolia rediens, petit triumphum 39, 4. M. Aburius, trib. pl. in tercedit, *ibid.* Gracchi oratio pro M. Fulvio 5. triumphat de Aetolis ex Cephalenia, *ibid.* per dies decem apparatus ludos, quos vorat Aetolico bello. facit 22. censuram petit 4. creatur triumvir colonis deducendis 44. censor 40, 45. reconciliatur cum M. Aemilio collega 46. eius opera publica 51. iustitiam condit 41, 2.
- M. Fulvius Nobilior*, trib. milit. mensibus suis dimittit legionem, obque id factum in Hispaniam relegatur 40, 41.
- M. Fulvius Nobilior*, trib. pl. 42, 32.
- M. Fulvius Paetinus* cos. 10, 9.
- Q. Fulvius*, aedilis curulis 30, 39.
- Q. Fulvius*, trib. pleb. 32, 28.
- Q. Fulvius*, legatus 32, 36.
- Q. Fulvius M. F.* triumvir epulo cooptatur 40, 42.
- Q. Fulvius Flaccus*, pontifex 23, 21. praetor 24. sortitur iurisdictionem urbanam 30. praetor relictus cum iurisdictione urbana 24, 9. magister equit. 25, 2. tertium cos. *ibid.* pontificatum maximum petens, repulsam patitur 5. Hannonis castra oppugnat, etque capta 18 et 14. ei prorogatum imperium 26, 1. Capuam obsidet 4. Romam suntum Hanni-

helem sequitur 8 et 9. ingreditur Romam cum exercitu 10. virgis caedi et securi percussu iubet senatores Campanos 15. accusatur a Campanis 27 et 33. dictator dicitur 27, 5. ille comitibus, quae habebat ipso, creatur eos. quartum 6. eius senescit fama 20. ei prorogatur in annum imperium 22. iterum 35.

Q. Fulvius Flaccus, aedilis plebis 38, 35, creatur praetor et sortitur Sardiniam 42. legatus Aemilii Paulli 40, 27. cos. 37. bellum gerit cum Apennis Liguribus 41.

Q. Fulvius Flaccus, aedilis curulis designatus, petit praetoriam, impetrassetque, nisi senatus comitia snatulisset 39, 39. fit praetor 56. sortitur Hispaniam citeriorem 40, 1. Urbionam, oppidum, capit 16. eius res gestae adversus Celtiberos 30 et 38. rursum vincit Celtiberos 39 et 40. aedem Fortunae Equestris et ludos Iovi vovet, *ibid.* pontifex cooptatur 40, 42. creatur eos. cum extra urbem triumphali causa esset 45. de Celtiberis triumphat, *ibid.* eius ludi 45. creatur censor 41. 32. fratrem germanum et consortem senatu movet, *ibid.* eius opera publica, *ibid.* aedem Fortunae Equestris enso studio facit, et ex aede Iunonis Lacinae marmoreas tegulas detrabit 42, 8. aedem Fortunae Equestris dedicat 10. laqueos sibi gulam frangit 28.

Q. Fulvius Gellio, legatus Scipionis 30, 21. praetor 31, 4. sortitur Siciliam 6.

Q. Fulvius Nobilior, triumphum coloniae deducendae 39, 44.

Fundae praevales descriptione 38, 29.

Fundani populo civitas sine suffragio data 8, 14. sociant eo Privernatibus, bello Romano lacerantibus 19. orant veniam, *ibid.* his datur latio suffragii 38, 36.

M. Fundanius, trib. pl. ad plebem fert de lege Oppia abroganda 34, 1.

M. Fundanius Fundulus, aedilis plebeius, aliquot matronas probrum accusat 35, 2.

Fundis aedes Iovis 41, 32.

Funditores in exercitu Pyrrhi 27, 38, 36, 18. Achaei, eorumque in bello maximum momentum 38, 29. Ballares, eorumque peritia 28, 37. *of.* et 21, 21. Cyrtaei 37, 40. Dymenses 38, 29.

Funebres laudationes 2, 47 et 61. matronis concessae 5, 50. funebres laudes vitiunt historiam 6, 40. funebres ludi 23, 21.

Funus prosectus mulem datum 38, 55. in funus Menenii collati a populo sextantes 2, 23. in Valerii consulis quadrantes 3, 16. funera Romanorum ducum curata ab Hannibale 22, 52. 25, 17, 27, 28.

Furius genti fato quodam data Gallica bella 31, 48.

Furii et *Fusii* idem 3, 4.

Furius, legatus, frater Sp. Furii consulis, ab Aequis caeditur 3, 5.

Agr. Furius, eos. 3, 66. collegae summam imperii concedens. ab eo vicissim honoratur 70.

Agr. Furius, trib. militi. consulari potestate 5, 32. adversus Salpinates bellum gerit, *ibid.*

C. Furius, duumvir navalis 41, 5. legatus 43, 11.

C. Furius Aculeo, quaestor L. Scipionis damnatur 38, 55.

C. Furius Pacellus, eos. 4, 12. censor probavit villam publicam in campo Martio 22. Mamercom Aemilium, qui censuram ad unius anni et sex mensium spatium redegerat, aerarium facit 24. *of.* et 9, 33. trib. militi. consulari potestate 4, 31. consul creatur 52.

L. Furius eos. resistit agrariae legi 2, 54

post consulatum fit reus ad populum, *ibid.* tribunus, qui eum accusabat, mortuus domo inventus, *ibid.*

L. Furius, tribunus militum consulari potestate cum Camillo 6, 22. eius temeraria adversus collegam protervia 23. pugna initio impropera, et corrigendae culpa studium 24. moderatio in eum Camilli 25.

L. Furius, trib. pl. 8, 42.

L. Furius, praetor ab Arimino Cremonam proficiscitur 31, 21. cum Gallis fortiter configit, eosque vincit, *ibid.* petit triumphum 47, de ea re audientes in senatu sententiae 48. triumphat 48.

L. Furius Bibaculus, quaestor, in proelio ad Cannas occisus 22, 49.

L. Furius Camillus, dictator, reddit Patribus possessionem pristinae consulatus 7, 24. ob id meritum eos. creatur, *ibid.* collega mortuo, solus rempublicam et bellum Gallicum administrat 25. vincit Gallos 26. adversus Graecos ad oram maritimam profectus, nalam memorabilem rem gerit, *ibid.* dictator in pugna adversus Auruncos, vovet aedem Iunoni Monetae 28.

L. Furius Camillus, eos. 8, 13. capit Pedum oppidum, *ibid.* triumphat, *ibid.* status equestris ei in foro posita, *ibid.* eius oratio ad senatum de Latinis populis, *ibid.* eos. iterum 29.

L. Furius Medullinus. (In hoc nomine tanti errores implicant apud Livium, ut haud facile ad liquidum perducere res possit. Nec tanti est, *laqueos apponere eo loco, in quibus* L. Furius Medullinus aliquem magistratum gessisse dicitur, licet non omnia in unum hominem conveniant, et sint in duos *tresve* disperienda.) Trib. militi. consulari potestate 4, 25 et 55. iterum 44. creatur eos. 51. eos. iterum 54 et 61. trib. militi. consulari potestate, eum iam functus eo honore esset 57. tertium 5, 14. quartum 16. quintum 24. sextum 26. septimum 32.

L. Furius Purpureo, trib. militi. 27, 2. praetor 31, 4. sortitur Galliam 6 et 10. Gallos vincit 21. petit triumphum 47. de ea re varias in senatu sententiae 48. triumphat 49. creatur consul 33, 24. per tribum Sappinum in Boios venit 37. populum agrum Bolorum, *ibid.* aedes ab eo votae 34, 53. 35, 41. legatus 37, 55. resistit Cn. Manlio, triumphum petenti 38, 44 et 45. *of.* et 54. magna contentione censuram petit 39, 40. legatus in Galliam Transalpinam mittitur 54.

L. Furius Purpureo, legatus ad concilium Aetolorum 31, 29. eius oratio 31.

L. Furius Philus, creatur praetor 42, 28. sortitur Sardiniam 31. pontifex moritur 48, 13.

M. Furius defendit in senatu M. Aurelium, quem accusabat legatus Philippi 30, 42.

M. Furius, legatus 31, 21.

M. Furius Camillus, trib. militi. consulari potestate 5, 1. iterum 10. contra Faliscos proficiscitur 12. tertium trib. militi. consulari potestate 14. a Capena ingentes praedas agit, *ibid.* interrex 17. dictator 19. ludos magnos ex senatusconsulto vovet, *ibid.* vincit Faliscos, *ibid.* cuniculum in arce Veiorum agit, *ibid.* Veios capit 21. eius praecito, *ibid.* curru equis albis functo triumphans urbem ingreditur 23. resistit legi de transgrediendo Veios 25. religionem inducit de decima praedae Voientanae, *ibid.* trib. militi. consulari potestate quartum 26. Faliscum ludi magistrum puerorum proditorum, remittit Faleries 27. invehitur in plebem 29. senatum

incitat adversus legem 30. creatur interrex 31. ei ab L. Apuleio trib. pl. dies dicta 32. abijt in exilium et absens quindecim millibus gravis aeris damnatur, *ibid.* concitat Ardeates ad opprimendos Gallos populatores 44 et 45. revocatur, et dictator dicitur 46. caesis Gallis triumphat 49. diligentissimus religionum cultor 50. prohibet migrari Veios, habetque super ea re ad populum orationem 51 et seq. Imperator 51. dictator tertium 2. capit Volcorum castra, *ibid.* recipit Sutrium, ab Etruscis captum 2. triumphat 4. trib. milit. consulari potestate quintum 6. regimen rerum collegae ei permittunt. *ibid.* eius res gestae 7—10. in eum Manlii Capitolini livor 11. sit trib. milit. consulari potestate sextum 18. septimum 22. eius moderatio in collegam, et victoria de hostibus 23—25. dictator quartum creatur 38. certamen inter eum et tribunos plebis. *ibid.* se abdicat magistratu. *ibid.* dictator quintum creatus 42. victis Gallis triumphat, *ibid.* discordias inter ordines sedat, *ibid.* eius mors et laudes 7, 1.

M. Furius Crassipes. coloniae deducendae triumvir, cui in triennium imperium esset, creatur 34, 53. *cf.* et 35, 40. praetor creatus, sortitur Galliam 38, 42. insontibus Cenomanis arma adempta reddere iubetur a senatu, et provincia decedere 39, 3. praelor iterum 41, 33. sortitur Siciliam 42, 1.

M. Furius Lusacus. sedilis plebis 39, 7.

P. Furius. triumvir agro dando 3, 1.

P. Furius Philus fit praetor iterum et sortitur iurisdictionem inter civis et peregrinos 23, 35. *cf.* et 55. classem accipit a Marcello collega 57. reddit ex Africa Lilybaeum graviter saucius 23, 11. *cf.* et 21. censor 24, 11. severe castigat vitia 18. dies ei dicitur a L. Metello, tribuno pl. quem senatu moverat 43. mors eius impedit, ne lustrum perficiatur, *ibid.* augur moritur 25, 2.

P. Furius Philus, consularis viri filius 22, 53.

P. Furius Philus, praetor creatus, obtinet Hispaniam citeriorem 41, 26. ab Hispanis accusatus, Praeneste in exilium abijt 43, 2.

Q. Furius, pontifex maximus, iubetur creare tribunos pl. 3, 54.

Sae. Furius, cos. 2, 39.

Sp. Furius, cos. 2, 43.

Sp. Furius, cos. male rem gerit adversus Aeques, et in castris obsidetur 3, 4. a T. Quinto liberatur 5.

Sp. Furius, trib. milit. consulari potestate 6, 31.

Sp. Furius M. F. Camillus, primus praetor 7, 1.

Sp. Furius, sive Furius, pater patrus 1, 24.

Fuscaurium, poena militaris 3, 6.

G.

Gabii 1, 53. 24, 10, 26, 9. 41, 20. eos fraude capit Tarquinius Superbus 1, 53, 54.

Gabinus via 2, 11. 3, 6, 5, 40.

Gabinus cinctus 5, 40. 8, 9, 10, 7.

Gabinus 6, 21. Gabinorum ager vastatur a Volscis 5, 8.

Gabinus, praefectus praesidi Seodrae, regiae Gentis 45, 26.

Gades protectus Hannibal, vota exsolvit Herculi 21, 21. *cf.* et 24, 49. 26, 43. 28, 1.

Gaditana provincia 28, 2.

Gaditani perfunctae pollicentur, se proditores urbem et praesidium Punicum Romanis 28,

23. patefacta proditiōne, confutati Carthaginem debebantur 30. a Gaditanis Mago exigit pecuniam 36. Gaditanos magistratus in crucem tollit 37. Gaditani Romanis deduntur post Magonis ad Oceanum ora discessum, *ibid.* Gaditanis remissum, ne praefectus Gades mitteretur 32, 2.

Gaesae 8, 8, 9, 36, 26, 6.

Gastuli milites 23, 18.

Gala Massylorum, Numidiae gentis, rex 24, 48. Massiniae pater 24, 48, 29. tumitur Carthaginensibus 24, 49. moritur 29, 29.

Galatia, castellum, capitur ab Hannibale 36, 5.

Galaesus, fluvius, quinq; millia passuum a Tarento abest 25, 11.

Galea 1, 43. galeae cristatae 9, 40. 10, 35. galeas gestare soliti milites in stationibus 44, 33.

Galeagra turris 25, 23.

Galepus, urbs Thraciae 44, 45.

Galeria centuria Iuniorum 27, 6.

Galliae coluntiam facinus 38, 24.

Gallia, provincia, olim Ariminum 28, 38.

Galli Cisalpinii 22, 61. 27, 39. Insubres 30,

18. Ligures 21, 38. 58. Tectosagi 38, 16.

Tolistoboli. *ibid.* Transalpinii 39, 22. Trocmi 38, 16. Galli novi accolae Etruscis 5, 17.

captos dulcedine frugum maxime vini, transisse Alpes fama est 33. ducentis ante annis, quam Roma caperetur, in Italiam transcendenter, *ibid.* Tarquinio Prisco regnante Romae 34. eorum varis temporibus transiit in Italiam descripti. *ibid.* et 35. postremo omnium transgressi Senones. Cuiusm

opugnatus 35. legati ad eos Romanorum, *ibid.* responsum Gallorum 38. iure gentium a Romanis legatis violato, ipsi mittunt legatos Romam, *ibid.* elusa sua legatione, Romam iter intendunt 37. vincunt Romanos ad Alliam, *ibid.* et 38. diripiunt et incendunt Romanam 41. oppugnant frustra arcem Romanam 43. repelluntur 47. paciscuntur cum Romanis 48. *vae victis.* *ibid.* dum appenditur aurum, intervenit Camillus dictator, eosque pugnare iubet, et vincit 49. iterum eos caedit, ita ut ne nuntius quidem supersit, *ibid.*

Galli rursum vincuntur a Camillo 6, 42. ad tertium lapidem, Salaria via, trans pontem Anienis castra habent 7, 9. post caesum a T. Manlio Gallum eximia corporis magnitudine, relinquunt trepide castra 9—11. alla cum Gallis bella 2, 12—15. 23. 24 et 25

8, 20. strategemate C. Sulpicii dictatoris caeduntur 7, 14. 15. aggrediuntur castra Rom. et vincuntur 22. petunt, caesi, arcem Albanam 24. ex Albanis montibus per campos maritimos loca vagi populantur 25. vincuntur 26. ingenti exercitu sine ingreditur Etruscorum 10, 10. se Etruscis militarios promittunt, si in partem agri accipiantur, *ibid.* cum his paciscuntur Etrusci, ut simul cum Romanis bellarent, *ibid.* eorum auxilia mercede sollicita a Samnitibus et Etruriae populis 15. cum Etruscis bellum instaurant 21. delent legionem Romanam 26. proelium cum Romanis 27. essedis carriage superstantes armati Romanorum equos conterunt et in fugam vertunt. *ibid.* vincuntur in Sentinati agro 29. Gallorum in Italia, initio belli Hannibalic, motus 21, 25 et 26. et incerti ac fluctuantes animi 39 et 52. 22, 1. Galli Transalpinii frustra sollicitantur a legatis Rom. contra Poesos 21, 20. ab Hannibale partim donis conciliati, partim vi victi 23 et 24, 26—28. Picensinorum et Cremonensium agros vastant 28, 11. tumultuan-

- tur auctore Hamilcare 31, 10. diripiunt et incendunt Piacentiam, *ibid.* traiecit Pado pergit ad Cremonam diripiendam, *ibid.* eorum caesa et capta supra quinque et triginta milia cum signis militibus octoginta 21. caedunt Romanos 32, 7. de his triumphus 33, 23. Romanus deficit et vincuntur 38, in Venetiam transgredit 39, 22. expelluntur a Romanis 54. legationi super ea remissae ad Transalpinos populos benigne respondetur, *ibid.* et 55. depopulantur Thraciam 41, 27. Gallorum manus in Hercynios saltus missa 5, 34. Gallorum in Asiam transitus 38, 16. Gallograeci dicuntur 17. Gallorum auxilium a Perseo per avaritiam dimissum 44, 27. eorum acies 38, 26. arma 22, 46. 38, 17. castella duodeviginti deficiunt ad Romanos 38, 36. Galli et Galla viri defodiuntur 22, 57. Galli, gens mollis, ferox, et avidissima, auri 21, 2. 20. Ha proceras corpore, promissae et ruditate acae 38, 17. corpora intolerantissima laboris aestus 10, 29. humori et frigori assueta 5, 49. corpora iis et animi magna magis, quam firma 5, 42. molles ad laboris longaeque viae taedia 22, 2. eorum mollia et fluida corpora. minime patientia sitis, labor et aestus decedere pugna cogit 34, 47. prima eorum proelia plus, quam virorum, postrema minus, quam feminarum 10, 28. Galli, gens nata in vanos tumultus 5, 37 et 39. *cf.* et 35, 17. haudquaquam negligens religionem 5, 46. Galli in concilium veniunt armati 21, 20. super umbilicum pugnant nudi 29, 46. 36, 21. ex calva hostium pocula faciunt 23, 34. fortissime cum caelo mutant 39, 17. matris deum comites 37, 9.
- Gallium aurum occultari a Patribus, criminatur M. Manlius 6, 14.*
- Gallienus ager, qui Gallorum Senonum fuerat, viritum populo divinus 23, 14. 39, 44. 42, 4. Gallicus tumultus 7, 9 et 11.*
- Gallograecia 37, 8. 38, 12.*
- Gallograecia bellum infert Cn. Manlius cos. 38, 12. 13 et 17. eius belli gesta 18—27. pax his data 37 et 40. de his triumphus 39, 8. Gallograeci equites 37, 40. Gallograecorum origo 38, 16 forma et mores 17. ululatus et cantus diis, *ibid.* tripudia, *ibid.* peridia 23. reguli 38, 19.*
- Ganymedes, praefectus Ptolemaei prodiit Philippi Aenium oppidum 31, 16.*
- Garamantes 29, 33.*
- Gartenes, hospes Philippi, ab eo occisus 32, 21.*
- Garuli, Liguria populi 41, 28.*
- Cn. Gavilius Aquileiensis 41, 9.*
- L. Gavilius, *ibid.**
- Gaulotus, regulus Gallograecorum Tectosagus 33, 19.*
- Gaurales, portus Andri insulae 31, 45.*
- Gaurus, mons in Campania 7, 32.*
- Geganii ex Albanis principibus in Patres lecti 1, 30.*
- L. Geganus, trib. milit. consulari potestate 6, 31.*
- M. Geganus, trib. milit. consulari potestate 6, 42.*
- M. Geganus Macerinus, cos. sedat coitiones tribunorum. adversus nobilium inventum ortas 3, 68. secundum cos. 4, 8. Volcos, Ardeam obsidentes, obsidet ipse 9. vincit Volcos, et sub iugum mittit 10. composuit Ardeae res, *ibid.* redit in urbem triumphans, *ibid.* tertium cos. 17. censor probavit villam publicam in campo Martio 22. Mam.*
- Aemilium, qui dictator censuram, quinque nalem eatonem, intra anni et sex mensium redegerat spatium. omni ignominia afficit 24 *cf.* et 9, 33 et 34.*
- Proculus Geganus Macerinus, cos. 4, 12.*
- T. Geganus, 2, 34.*
- Gelo, Hieronis filius, deficit ad Poenos 23, 30. mora eius adeo opportuna, ut patrem quoque suspensio aspergat, *ibid.* eius, dum vivet, in cultu habitoque modesta 2, 5.*
- Geminus Matus, praefectus equitum Tuscanorum. init cum T. Manlio singulare certamen 8, 7. vincitur et interficitur, *ibid.**
- Genio Deo quinque maiores hostiae caesae 21, 62.*
- Gentem habere se solos, patricii gloriabantur 10, 8. gentium iura 4, 1, 7, 6.*
- Gentis enuptio 39, 19.*
- Gentilia sacra 5, 52.*
- Gentilis, Illyriorum rex, varis criminibus insimulatus apud senatum. legatus Romanis mitti ad purgandum se 40, 42. cum suspensum Issenses legati faciunt tanquam non animo viventem cum Perseo 42, 28. ad eum legati Rom. *ibid.* est Romanis suspectus 43, 11. obsidibus ultro citroque datis, foedus facit cum Perseo 44, 23. conlicit legatos Rom. in carcerem 27. pecunia pacta fraudatur a Perseo. decem tantummodo talentis acceptis, *ibid.* eius genus et facta 30. copiae, *ibid.* vincitur a Rom. 31. petit inducias, *ibid.* dedit se in potestatem Ancili praetoris, *ibid.* in custodiam traditur, *ibid.* cum coniugo et liberis in triumpho spectat ante currum L. Ancili praetoris 45, 43. Spoletium mittitur in custodiam, *ibid.**
- Genus, urbs, 21, 32. capitur a Magone, Hamilcaris filio 28, 46. ab eo diruta, exedificatur a Romanis 30, 1.*
- C. Genucius, inter primos augures e plebe creatos 10, 9.*
- Cn. Genucius, trib. pl. domi suae occisus 2, 54.*
- Cn. Genucius plebeius, trib. milit. consulari potestate 5, 13. Iterum trib. milit. 19. praecipitatus in insidias, ante signa inter primos cedit, *ibid.**
- Cn. Genucius, cos. 7, 3.*
- L. Genucius, ex plebe consul 7, 1. secundum cos. 4. adversus Hernicos profectus, male rem gerit 6. interficitur, *ibid.**
- L. Genucius, trib. pl. fert ad populum, ne foenerare liceat 7, 42.*
- L. Genucius, cos. 10, 1.*
- L. Genucius, ad regem Syphacem legatus 27, 4.*
- M. Genucius, cos. 4, 1.*
- M. Genucius, trib. milit. interficitur in proelio cum Bolis 35, 5.*
- T. Genucius, trib. pl. auctor agrariae legis, cum dicit T. Menenius 2, 52.*
- T. Genucius decemvir creatus 31, 33.*
- Genusus amnis 44, 30.*
- Geraetius portus Telorum 37, 27 et 28.*
- Geraetius, Euboeae portus 31, 45.*
- Gereonium, sive Geruntium, urbs 22, 18. 24. 39, 45.*
- Gergithum, oppidum 38, 39.*
- Germatus, locus in urbe Roma 33, 26.*
- Germanici saltus 9, 36.*
- Gerronium, castellum 31, 27.*
- Giago, legatus ad Philippum 23, 34.*
- Giago, dissimulans pecem, ab Hannibale e superiore loco detrahitur 30, 37.*
- Glames, Epitri oppidum 45, 37.*
- Gladiatores apud Campanos dici Samnites 9, 40.*

Gladiatoria spectacula 23, 30, 28, 21, 31, 50, 39, 46, 41, 33.
Gladius et *parma* sunt arma valium 31, 35, ponderi additur ab insolente Gallo 5, 48.
gladii Arabum sagittariorum, insidentium camelis, tenues, longi quatuor cubita 37, 40.
Gallorum inepti 22, 46. Hispanienses 7, 10, 22, 46, 31, 34. gladiis districtis disincti constituentur milites ignominiae causa 27, 13.
Gnaesi 37, 30, 42, 51.
Gomphi, urbs Thessaliae 31, 41, 32, 14, 36, 13, 38, 2. Gomphorum expeditio ingentem terrorem affert Thessalis 32, 14. Gomphos capit Amynder. *ibid.*
Goni, sive *Gonau* 32, 10, 36, 10, 42, 54. oppidum, situm in faucibus, qua Tempe adit, *ibid.* et 36, 10, 42, 37, 44, 6.
Gommocondylum, oppidum Perhaebiae 39, 25.
Gordium, oppidum 38, 18.
Gorditichos, locus 38, 13.
Goryopas praestitit urbi Gythio 34, 29. interficit *Hexagoridam*, urbem prodere volentem Romanis, *ibid.*
Gortynii quingenti, duce Cytande, se iungunt Quintio consuli 33, 3. *cf.* et 37, 60.
Ti. Gracchus, defendit M. Fulvium, triumphum petentem 39, 5. de *Ti. Sempr. Graccho* *vid.* *Sempronius.*
Gracchuria, oppidum Hispaniae 41, 3.
Gracchia ulterior 7, 28. maior 31, 7. post cladem Romanorum ad Cannas, deficit ad Poenos 22, 61. in servitum petitur 45, 22. libertate donata a Romanis 33, 32. civitates tria habent principum genera 45, 31. a Romanorum fautoribus ceteri vexantur, *ibid.*
Graciae compedes quanam urbes? 32, 37.
Graeca caliditas 42, 47. fossa 29, 46. Graecae fabulae 43. Graecorum artium opera quoad primum admirati sint Romani 25, 40.
Graeci, gens lingua magis strenua, quam facis 8, 22. praedones mis classibus mare redunt infestum 7, 25. non sunt bellatores terra 26. barbari sunt natura hostes 31, 29. sunt omnium crudelissimi 39, 8. eorum annales citati 32, 6. Asiatici sunt levissima hominum genera, et servituti nata 36, 17. Cumani publice loquuntur Latine 40, 42. Graeci septem libri de sapientiae disciplina inventi in sepulcro Numae 40, 29. Graecis literis Livii aevi instituta inventus Romana 9, 38. Graeco ritu decemviri sacra faciunt Apollini, Dianae et Latonae 23, 12. Graecorum classis mare Tuscum oramque litoris Antistiae, et Tiberis orda infestat 7, 25. a Sicilia tyrannis, ut videtur, missa 26. alia classis, ad Italiae littora appulsa, capit Thurias, urbem 10, 2. mari Adriatico ad litus Venetorum pervenit, ibique caeduntur a Patavinis Graeci, *ibid.* Graecorum levissimi quique. Parthorum etiam gloriae, contra nomen Romanum favent 9, 18. Graecus et Graeca viri defodiuntur 22, 57.
Gravetiae, colonia in agro Etrusco 40, 29, 41, 20.
Greges in lino ad Laciniae lunonis sine custode pascentes, et ultro ad stabula redeunt 24, 2.
Grumentum, Lucaniae oppidum 23, 37, 27, 41.
Gulussa, filius Masinissae, a patre Romanum mittitur 42, 23. respondet legatis Carthaginiensium de patre querentibus 24. dimittitur cum donis, *ibid.* reddit legatus Romanus 43, 3. eius in Carthaginiensis oratio, *ibid.*
Gymnasium Cynosarges Athenis 31, 24. Cy-

larabis Argis 34, 26. in gymnasio pallio crepidisque inambulare vitio Romanis imperatoribus detum 29, 19.
Gyrtum, urbs 39, 10, 42, 54.
Gythium, urbs valida, omniumque maritimarum rerum Lacedaemonis receptaculum 34, 29. capitur a T. Quintio, *ibid.* oppugnatur a Nabide, et capitur 35, 27.

H.

Hadrumetum oppidum 30, 29, 35, 33, 46.
Haliacmon fluvius 42, 53.
Haliartus, oppidum 42, 46 et 58. oppugnatum et captum a Romanis 63. dirukur a fundamentis, *ibid.*
Haliartii 42, 44.
Halicarnassus, civitas 37, 10 et 16.
Halicarnassenses 33, 20.
Halyx fluvius 38, 16, 25 et 38.
Hamas abunt a Camis tria millia passuum 23, 35. Hamis statum sacrificium et nocturnum sacrum, *ibid.*
Hamilear, Hannibalis pater. Hamilearem, agentem in animo bellum adversus Romanos, mors opprimit 21, 1. 2 et 5. ad Castrum Alburn in Hispania 24, 41.
Hamilear, Gligonia filius, praefectus praesidii in insula Melita, captus 21, 51.
Hamilear, Bomilcaris filius 23, 49.
Hamilear Poenus, dux Gallorum, invadit Placentiam 31, 10. exilio mulctatur a Carthaginiensibus, et bona eius publicantur 19. cadit in proelio ad Cremonam 21. alii captum in proelio ad Mincium annum tradunt 32, 30. et ante currum triumphantis consulis ductum fuisse 33, 23.
Hampicora, princeps Sardiniae, molitur defectionem 23, 32. consiliis sibi mortem 41.
Hannibal, annos ferme novem natus, hostem ex populi Rom. fore iureiurando adstringitur 21. 1. imperator in locum Haedrubalis succedit 3. eius doctus et ingenium 4. res eius gestae adversus varios Hispaniae populos 5. Saguntum oppugnat 6. vulneratur 7. non admittit legatos Rom. 8. centum quinquaginta milia habuit in armis, *ibid.* dedendum eum Romanis censet Hanno 10. Saguntum capit 14. eius apparatus ad bellum 21. transit Iberum, et Pyrenaeum saltum superat 23. sibi conciliat Gallos 24. traiecit Rhodanum 27. hortatur milites 30. petit Galliae mediterranea 31. transit Alpes 32. ingreditur Italiam 33. Taurinorum urbem expugnat 39. Hannibali quantae copiae fuerint in Italiam transgresso, *ibid.* rebus prius, mox verbis milites hortatur 42 et *eqq.* promittit suis praemia 45. vincit Romanos ad Ticinum 46. mox ad Trebiam 54 et *eqq.* saucius excedit pugna ad Emporium prope Placentiam 57. pugnat rursus cum Sempronio 59. altero oculo capitur 22. 2. vincit Romanos ad Trasimennum lacum 4 et *eqq.* Italiae agros devastat 9. ex Hirpiniis in Samnium transit, ducesque Hirneris virgines caecum in crucem tollit 13. duo milia ferme hominum accensis cornibus in montes concitat 16. eius dolus ad augendam dictatoris invidiam 23. ad certamen prohibet magistrum equitum 28. eius de Q. Fabii Maximi virtute testimonium 30. exercitum omnium rerum penuria laborat 40. reliquis castris, fugam simulat 41. eius insidiae detectae 42. eius inopia et anxietas 43. ad Cannas castra ponit, *ibid.* aciem instruit 44.

vincit Romanos magna clade 49. sed uti victoria nescit 51. vesci docuit corporibus humanis 23. 5. Capuam venit 7. apud Minios Celeres deversatur 8. eius in senatu Campano oratio 10. in agrum Nolantum irascit exercitum 14. Nuceriam in dedicationem accipit 15. ad Nolam vincitur a Marcello 16. Aeerras diripit, et Casilinum oppugnat 17 et 18. eius exercitum Campanae deliciae observant, *ibid.* ex hibernis redit, Casilinum oppugnatur 19. eius ad Philippum legati interceptiuntur 34. Campanis 'opem laturus ad Hamas perrexit 36. ab obsidione Cumana discedit 37. cum exercitu Nolam oppugnatur accedit 43. Nolam oppugnat 44. eius equites mille ducenti septuaginta duo ad Marcellum transfugunt 46. Puteolos frustra tentat 24. 13. Tarentum per prodicionem capit 25. 8. 9. 10. consilium eius de Tarentina classe in apertum mare emittenda 11. Cn. Fulvium praetorem vincit ad Herdoneam 21. in Campaniam contendit 26. 5. oppugnandae Romae consilium capit 7. tria milia passuum ab Roma castra locat 10. irritum incepto discedit 11. Cn. Fulvium proconsulem cum exercitu fundit 27. 1. eius de M. Marcello iudicium 18. Metapontum se recipit, *ibid.* Lacinium copias admoret 25. Marcelli corpus sepelit 28. eius annulo uti conatus ad decipiendos Salapitanos, suamet ipse fraude capitur, *ibid.* viso capite Hasdrubalis, se Carthaginis fortunam agnoscere dicit 51. omnia auxilia in extremum Italiae angulum Brutios contrahit, *ibid.* adversis, quam secundis rebus, mirabilior 28. 12. ad lunoniam Laciniae templum aestatem agit 46. aram ibi dedicat cum ingenti rerum ab se gestarum titulo, *ibid.* Locros tendit 29. 7. adverso proelio periculum, Crotoneum exercitum abducit 36. ex Italia revocat 29. 9. 19. frendens ac gemens eam relinquunt 20. eius cum Scipione colloquium 29 et *seq.* suos ad pugnam hortatur et instruit 32. victus Adrumetum profugit 35. spem salutis alibi non esse, quam in pace impetranda, fatetur, *ibid.* Gisgonem, ad dissuadendam pacem procedentem, ex superiore loco detrahit 37. Poenos in curia flentes ridet et increpat 44. muntios et literas ad Antiochum missas insinuat 35. 45. praetor indicum potentiam, gravem libertati minuit 46. vectigalium publicorum rationes cum fide et prudentia administrat et corrigi, *ibid.* et 47. Romani Carthagine Hannibalem accusant, *ibid.* is auferit ad regem Antiochum 48 et 49. quem ad bellum concitat 54. 60. concitare conatur Poenos 61. eius cum P. Villio et P. Scipione Africano colloquium 35. 14. propter coliqua cum Villio suspectus, se apud Antiochum oratione purgat 19. eius de bello Romano oratio 36. 7. eum, ut vatem omnium, quae venerant, admirat Antiochus 15. praeficitur classi 37. 28. fugatur a Rhodiis 34. profugit ad Prusiam: eius mors 39. 51. *Hannibales* duo in Italia 27. 44. *Hanno*, princeps factionis Barcinis inimicae, censet, Hannibalem mittendum non esse in Hispaniam 21. 8. dedendum Romanis 9. pacem petendum ab Romanis post Cannensem pugnam 23. 13. *Hanno*, Hamilcaris F. strenue rem gerit in transitu Rhodani 21. 27 et 28. Hispaniae cis Iberum ab Hannibale praeficitur 21. 23. *ibidem* a Ca. Scipione vincitur et capitur 60. *Hanno*, nobilis Carthaginensis, capitur in Sardinia 23. 41.

Hanno, victus et pulsus finibus Lucaniae a Tl. Sempronio Longo ablit in Brutulis 23. 37. copias suetas redit Nolam, et cum Nolanis colloquitur 43. in Brutulis remittitur 46. ad defectionem sollicita Graecae urbes in Brutis 24. 1. inter Hannonem et Gracchum acris pugna ad Beneventum 14 et 15. sublevarit Inoplam Capuae 25. 19. eius castra capiuntur a Romanis 14. fugit in Brutulis, *ibid.* praestat praesidio Metaponti 27. 42. *Hanno* Capuae praestat praesidio Punico 26. 5 et 12. relicta Sicilia traiecit in Africam 40. *Hanno*, novus imperator, in Hispaniam ex Africa in locum Barcini Hasdrubalis transgreditur 28. 1. adversus eum milititer a Scipione M. Silius, *ibid.* virus capitur a Romanis 2. milititer Romanis 4. *Hanno*, praefectus Magonis 28. 28. funditur a L. Marcello 30. *Hanno*, nobilis juvenis, equitatus Punico praefectus, in pugna equestri occiditur 29. 29. *cf.* et 29. 35. *Hanno*, Hamilcaris filius, praefectus Punico equitatus 29. 34. elicitur a Masinissa ad pugnam, vincitur et interficitur, *ibid.* *Hanno*, Hamilcaris filius 45. 14. *Harmonis*, Gelonis filia, Themisto nupta 24. 24. occiditur 25. *Harpagones*, asseres ferres unco praefixi 30. 10. *Harpalus*, princeps legationis Persae, offendit Romanos 42. 14. *Harpasus*, fl. 38. 13. *Harpages* Etruscus, abductus a Romano milite, adhibetur ad Deos rite placandos 5. 15. 17. *haruspices* ex Etruria acciti 27. 37. a Tl. Sempronio consulti 25. 16. ex eorum responso supplicatio indicta 22. 1. *haruspices* respondent rem divinam rite factam 5. 6. 15. 31. 5. *Hasdrubal*, gener et successor Hamilcaris, 21. 2. occiditur a barbaro quodam 21. 2. *Hasdrubal*, frater Hannibalis, Hispaniae praeficitur 21. 22. sociorum populi Romani agros vastat 61. classem auget 22. 1. in Lucaniam concedit 22. 21. iubetur in Italiam exercitum ducere 23. 37. vincitur a Scipione 29. ingentes copias Hispanorum fundit 24. 41. delet exercitus ducesque Romanorum in Hispania 25. 32. 36. ludit Neronem 26. 17. vincitur a P. Scipione 27. 18. 19. transgreditur in Italiam 27. 36. 39. obedit Placentiam 43. mira eius prudentia 47. vincitur ad Metaurum 48 et 49. pugnae cedit, *ibid.* eius caput prolectum ante stationes Hannibalis 51. *Hasdrubal Calvus* in Sardiniam missus 23. 32 et 34. vincitur et capitur 40 et 41. *Hasdrubal*, Gisgonis filius, totius Carthaginensium dux in Hispania 24. 41. Gades concedit 28. 1. cum Magonem bellum instaurat 12. a Scipione fugatur 15 et 16. fugit Gades *ibid.* Hasdrubal et Scipio eodem loco recipiuntur 18. eius de Scipione iudicium *ibid.* filium ducti Syphac 29. 23. eiusdem et Syphacis ingentes copiae 35. eorum fuga 30. 5. 6. *Hasdrubal Haedus* pacis auctor Carthaginensibus 30. 42. eius acutum responsum *ibid.* Hannibalis risum increpat 44. *Hasta* Martis 24. 10. sub hasta bona vendita 5. 16. et captivi 6. 4. *cf.* et 24. 18. hastae immissio in fines eorum, unde res repellat, rime indicendi belli 1. 32. hastarum abiectionum impeditum 35. 30. hastis tribus lit iugum 3. 29. ex hastis, quae

in terram cadentes infixae steterant, vallum 25, 30.

Hasdravi, primae aciei milites 8, 8. hastatus secundus 26, 5. decimus 42, 34. primus prioris centuriae, *ibid.*

Hebrus, fl. 38, 41.

Hegesae, praefectus equitum Neapolitanorum 23, 1.

Hegesianax, legatus Antiochi 34, 57. eius cum Romanis disceptatio 58 et 59.

Hegesiochus, summus apud Rhodios magistratus 42, 45. eius prudens consilium, *ibid.*

Helenae revidentes auctores Aeneas et Antenor 1, 1.

Heliodorus purpuratus insidiis opprimit Seleucum 41, 24.

Hellespontus 31, 15, 32, 33, 38, 38, 38, 18.

Hellesponti fauces 37, 9.

Helorus, urbs Siciliae 24, 35.

C. Helvius ex aedilitate plebeia creatur praetor 32, 7. sortitur Galliam 8, et 26.

C. Helvius, legatus Cn. Manlii consulis 35, 20. 22 et 23.

Cn. Helvius, trib. milit. in restituenda pugna cum Magone Poeno cedit 30, 18.

M. Helvius, trib. milit. cedit in proelio 27, 12.

M. Helvius ex aedilitate plebeia praetor creatur 32, 27. sortitur Hispaniam ulteriorem 28. eius de motu Hispanorum ad senatum litterae 33, 21. cedit Celtiberos 34, 10.

ovans ingreditur urbem, *ibid.* triumvir coloniae deducendae creatur 45.

Hemerodromi Graecis ingens uno die cursu conficientes spatium 31, 24.

Henna urbs retenta 24, 37. principes caeduntur *ibid.* 39.

Heneti, populus 1, 1.

Hephastia, urbs Thraciae 33, 35.

Hephaestiae, locus prope Spartam 34, 38.

Hesperia navis 37, 23.

Heracleae, urbs magnae Graeciae 1, 18, 40, 24. colonia Tarentinorum 8, 24.

Heraclea Minoa 24, 35, 25, 40.

Heraclea prope Thermopylas 29, 5 et 7. 38, 8. eius situs 36, 22. oppugnatur et capitur a Romanis 23 et 24.

Heraclea Acarnaniae 38, 1.

Heraclea Macedoniae 40, 24.

Heraclea Pontica 42, 50.

Heraclea Sinthica 42, 51. 45, 29.

Heraclea, filia Hieronis, uxor Zoippi, crudeliter cum filiabus occiditur 24, 26.

Heracleensis ager 36, 16.

Heracleum, oppidum 44, 2 et 5. eius situs 8. capitur a Romanis 9.

Heracidae, praefectus regius Philippi 31, 46.

Heracidae classi praeficitur a Philippo rege 31, 36 et 38. conficitur in vincula 32, 5.

Heracidae Byzantius, Antiochi ad L. Scipionem consulem legatus 37, 34. eiusdem oratio 35. tentat animum P. Scipionis Africanus 36. ei egregie respondet Africanus, *ibid.*

Heracitus, cui Scythio cognomen, legatus regis Philippi ad Hannibalem 23, 39.

Heraca, Peloponnesi urbs 29, 7 et 8. redditur Achaea 32, 5, 33, 34.

Heracorum ludorum curetio ad Philippum defertur 27, 30.

Heracum 33, 17.

Herbesaeus, urbs Siciliae 24, 30. a Marcello recipitur 35.

Herodes, populus 41, 23.

Herulanum, oppidum in Samnio, captum a Sp. Carvilio consule 10, 45.

Heroulos venit in Latium 1, 7. eius cum Eundro, post Cacus interfectum, congressus,

ibid. Geryone interfecto, mira specie boves abigit, *ibid.* Tiberim nando trahit, *ibid.* in eius honorem lectisternium habuit 5, 13. Herculis ministri Politii 1, 7. 9, 29. ara ab Eundro dedicata 1, 7. ara Maxima 9, 29. aedes rotunda 10, 23. *cf.* et 21, 62. 32, 1. 38, 35. columnae 21, 43. faunum 40, 51. simulacrum magnum in Capitolio positum et dedicatum 9, 44. templum 26, 10. *cf.* et 31, 24. mortale corpus crematum in loco, quem Pyram vocant 36, 30. Herculi sacra a Romulo ritu Graeco sunt 1, 7. Gadibus vota exsolvit Hannibal 21, 21. sacrificium facit in monte Oeta M. Atilius Glabrio, consul 36, 30.

Heronyma, Dea 45, 27.

Hercynii saltus 5, 34.

Herdonia, urbs 25, 21. 27, 1. ab Hannibale deletur, et oppidani migrare iubentur, *ibid.*

Ap. Herdonius Sabinus cum exsulibus et servis Capitolium et arcem occupat 3, 15. interfectus 18.

Turn. Herdonius in Tarquinium invehitur 1, 50. opprimitur a Tarquinio 51.

Herennius Bassus ab Hannone ex Nola ad colloquium vocatur 28, 48. Hannoni respondet 44.

Herennius Corvinus, Bacchis initiatus 39, 13.

Herennius Pontius, imperatoris Samniti pater, vir prudentissimus 9, 1. eius discordia responsa de exercitibus Romanorum, ad Caudium inclusis 3.

C. Herennius, triumvir coloniae deducendae 21, 25.

Herius Pettius ab Hannone ex Nola ad colloquium vocatur 23, 43.

Hermaceum 35, 50.

Hermadice, urbs, ab Hannibale vi capta 21, 5.

Lar Herminius, cos. 3, 65.

T. Herminius, genere facillime clarus, cum Horatio Coclitae pontem sublicium parumper defendit 2, 10. strenue adiuvat victoriam consule de Etruscis 11. occiditur in pugna ad Regillum lacum 20.

Hermionius ager 31, 44.

Hernici parant bellum 2, 22. devicti 40. cum his ictum foedus 41. his agri duae partes ademptae, *ibid.* eorum agros depopulantur Aequi et Volsci 3, 6. Hernicis tristis responsa a senatu data, *ibid.* deficiunt a Romanis 6, 2. 7. 8 et aeq. *ibid.* bellum inferunt Romani 7, 6. caedunt Romanos, *ibid.* ingens corpus exercitus 7. fugantur 8. victi a C. Plautio consule subactique 15. Romanis bellum indiciunt 9. 42. victi se dedunt 43. his suae leges redditae *ibid.*

Herodice, princeps Thessalorum, interficitur a Philippo 40, 4.

Herodorus, princeps amiorum Demetrii, con-

ducitur in custodiam 40, 23. moritur in tormentis, *ibid.*

Herophon, legatus Persae ad Eumenem 44, 24, 27 et 28.

Herulia, uxor Romuli 1, 11.

Hexapylon Syracensis 24, 21. *cf.* et 32, 39.

Hexapyle vicinum locum Leontia vocant 24, 39.

Hezerie navis 29, 9, 37, 23.

Hibernacula, res nova militi Rom. ad Veios aedificari coepta, et super ea re orationes tribunorum plebis et Ap. Claudii 5, 2—6.

Hibernacula Poenorum in tres partes divisa 26, 20. *Hibernacula* Poenorum et Numidarum comburantur a Scipione 30, 8—9.

Hiberus fluvius Punici et Romani imperii finis

21, 2. trans Hiberum omnia praeter Saguntinos sunt Carthaginiensium 21, 5. Hannibal ad Hiberum transit 21, 29. Hasdrubal in ostio Iberi navali proelio vincitur 22, 19. Hasdrubal ad Hiberum descendit, fugatur 22, 29. Hasdrubalem Gisonis Hiberum transgressum fugat L. Marcus 25, 37. de Hiberum omnibus Hispania arma admittit M. Porcius Cato consul 34, 17.

Hierma gelida et nivosa, ut viae clausae et Tiberis innavigabilis fuerint 5, 13.

Hiera Coma 38, 12. ibi fanum augustum Apollinis, et oraculum 13.

Hiero Sempronium consulem excipit 21, 49. pollicetur, gratis se daturum Romanis legibus frumentum ac vestimenta 21, 50. post pugnam ad Trasimenum lacum legatos Romanum cum classe magno comessatu onusta donisque et auxilio mittit 22, 37. Victoriam auream pondo trecentum viginti dono dat, *ibid.*, a classe Punica vastatur eius regnum 56. Hieronis mors 24, 4. eius testamentum publice recitatum, *ibid.*

Hierocles, Agrigeninus, tradit Zacyanthum insulam Achaeis 36, 31 et 32.

Hieronymus, nepos Hieronis et successor 24, 4. eius villa 5. conspiratio in illum, *ibid.* ad Hannibalem inclinat 6. legati Rom. male ab eo excepti, *ibid.* eius foedus cum Poenis, *ibid.* a conuratis occiditur 7.

Hilernus, rex quorundam Hispaniae populorum, vivus capitur 35, 7.

Himera, amnis, Siciliam dividens 24, 6. cf. et 25, 40.

Himilco, vir factionis Bardinae, victoria Hannibalis ad Cannas Carthaginem nuntiata, Hannonem increpat 23, 12.

Himilco cum exercitu in Siciliam venit 24, 35. eius res gestae, *ibid.* et 26. Agrigentum se recipit 39. Syracusanis suppetias fert 25, 26. peste perit, *ibid.*

Himilco Punicis auxiliariis Castulone praest 28, 20.

Hioctus, filius Hampstoeae, principis Sardinum, in acie cadit 23, 40.

Hippagogus, genus navis 44, 28.

Hippias, Persei amicus 42, 39. cf. et 42, 51 et 59, 44, 2, 4, 23 et 45.

Hippias, Thessalorum praetor 42, 54.

Hippo Regius 29, 3, 4 et 32.

Hippo, urbs Hispaniae 39, 30.

Hippocrates, cf. Epicyles. Dum frater praest Syraculis, ipse, Poenis coniunctus bellum gerit adversus Marcellum 24, 35. vincitur 36. Murgantiam se recipit 39. Syracusanis suppetias fert 25, 26. peste perit, *ibid.*

Hippolochus 36, 8.

Hirpini, populus 22, 18. a Romanis deficiunt ad Poenos 51, et 23, 1. ex Hirpinis tria oppida recepta a Romanis 29, 37. Hirpini dedunt se Romanis 27, 15.

Hispalae Faenias, nobili scorto, praemium a senatu datum, quod eius opera Bacchanalia detecta 39, 9, 14 et 19.

Hispania inter Poenos et Romanos divisa amne Hiberi 21, 2. citerior, ulterior 32, 23. citerior, in qua Sempronius Tuditanus proconsul fuma et fugatus 33, 25. ulterior, in qua ingens bellum 33, 21. prima Romanis inita provinciarum, quae quidem continentis sint, postrema perdomita est, ductu auspicioque Augusti Caesaris 28, 12. primus in eam Romanus imperator transgreus Cn. Scipio 21, 32, 25, 37. Hispania multas habet turres, quibus pro speculis et propugnaculis utuntur adversus latrones 22, 19. bello re-

parando apertissima 28, 12. arido et inculto solo magnam urbium multitudinem alere non potest 41, 3. pacatur ab M. Porcio Catone 34, 21. Hispaniae loca piraque crebris salubus incensa 29, 11. litora populantur Romanis 22, 20. magna pars subacta, *ibid.* omnes fere populi ad Romanos deficiunt 23, 49. in Hispania res Poenos inter et Romanos gestae 22, 19 et *egg.*

Hispani sollicitantur a legatis Rom. contra Poenos 21, 19. suppositis incubantes cetris, Rhodanum transantant 27. ad concursandum inter saxa rupeque apud 22, 18. inquieti avidique in res novas 21. spectant ad defectionem Carthaginiensium 22. affecti praedae caeduntur 28, 33. vincuntur a Lentulo Manlio Acidino 29, 2 et 3. a Cornelio Cethego 31, 49. a Minucio 33, 44. a Catone 34, 14, 15 et 16. a Ti. Graccho 41, 3. Hispani aegro patiuntur sibi adempta arma, multique sibi consciscunt necem 34, 17. queruntur de magistratuum Rom. avaritia, et aliquod impetrant a senatu levamen 43, 2. primi mercenarii apud Romanos 24, 49. praestantissimi milites exercitus Hannibalis 27, 14. Hispanorum acies 29, 3, 39, 31. gladius 7, 10. obsides Sagunti 22, 22. Hispani ab senatu consultum, ne praetor cogeret vicesimas vendere Hispanos quanti ipse vellet 45, 2.

Hister, Tusco verbo vocatur Iudius 7, 2.

Hister, fluvius 40, 21 et 57.

Histria gens fera 10, 2. laeessiverunt magis quam exercebant arma Romana 21, 16. prohibent coloniam Aquileiam deduci 40, 26. tumultum creant in castris Romanis 41, 6. a Romanis opprimuntur 41, 7, 8, 9. rursus vincuntur 14. in deditionem veniunt 15. de iis triumphat C. Claudius Pulcher 17. queruntur de crudelitate C. Cassii consuli 43, 7.

Histria 39, 55. in Histriam legiones ducit M. Claudius Marcellus, *ibid.* Histria tota pacatur 41, 15.

Histiarius, dux Persei 44, 32.

Histriones, unde dicti 7, 2. iis ad manum cantari coeptum, *ibid.*

Holo, oppidum Hispaniae 35, 22.

Homolium, oppidum Thessaliae aut Macedoniae 42, 38.

Honosca, urbs 22, 20.

Honunus, Dardanorum princeps 44, 30.

Horatia a fratre occisa 1, 26.

Horatia Pila 1, 26.

Horatiorum et Curiatorum, trigeminorum fratrum, certamen 1, 24 et 25. eorum sepulcra 25.

Horatius, lapsa hoste, petit secundam pugnam 25. victor scortem suam gladio transfigit 26. in ius vocatur ad regem, *ibid.* provocat ad populum Rom. et absolvitur, *ibid.*

Horatius Coeles excipit impetum hostium in primo aditu pontis 2, 10. armatus in Tiberim desilit, *ibid.* ei statua in comitio posita, *ibid.* tantum agri ei datum, quantum uno die circumaravit, *ibid.*

C. Horatius, cos. aequo Marte cum Tuscis pugnat 2, 51.

C. Horatius Pulvillus, cos. Aequos fundit 3, 20. augur, pestilentia moritur 32.

L. Horatius Barbatus, trib. milit. consulari potestate 4, 35.

L. Horatius Pulvillus, trib. milit. consulari potestate 6, 6.

M. Horatius Barbatus graviter invehitur adversus decemvros 5, 39. Appium foro expellit 49. legatus ad plebem 50 et 53. crea-

tur eos. 55. eius leges, *ibid.* vincit Sabinos 61—63. sine auctoritate senatus, populi iussu, triumphat, *ibid.* eius moderatio 64. *cf.* et 4, 6.

M. Horatius Pulvillus eos. creatur 7, 8. dedit aedem Iovis in Capitolio, *ibid.* *cf.* et 7, 3.

M. Horatius, trib. milit. consulari potestate 6, 31.

P. Horatius, pater. indicat filiam suam iure occisam 1, 28. filium exipere tenetur pecunia publica, *ibid.*

Hordaeum pro tritico cohortibus datum 27, 13. *Horreum*, oppidum 45, 26.

L. Hortensius, trib. pl. diem dicit C. Sempromio 4, 42.

L. Hortensius, praetor, sortitur classem cum ora maritima Graeciae 43, 4. de eius crudelitate queruntur Abderitae 6. et Chalcidenses 9.

Hospitalae Dii 59, 51. hospitalia Romanorum erga Cnrosos 52, 14.

Hospitum publicae factum cum Caeribus 5, 50. *cf.* 37, 54. 7, 20.

Hostiae: hostilis maioribus procurata prodigia 26, 23. 27, 4 et 11, 30, 2. 33, 26. 41, 19. rem div. facere iubentur consules 31, 5. hostiis, partim maioribus, partim lactentibus, procurata prodigia 22, 1. hostiae humanae Romae immolatae 22, 57.

Hostilia curia 1, 30 22, 55. *Quarta Hostilia* damatur. necato marito consul. ut filio suo viam ad consulatum speraret 40, 27.

A. Hostilius Cato praetor creatur 27, 35. sortitur Sardiniam 36.

A. Hostilius Cato creatur decemvir agris dividendis 31, 4.

A. Hostilius Cato legatus Scipionis, damnatus 38, 55.

A. Hostilius Mancinus, creatur praetor, et sortitur iurisdictionem urbanam 40, 35. creatur eos. 43, 4. in Macedonia proficiscens. Persei insidias vix effugit 5. parum felicitur bellum administrat, *ibid.* proconsul 19.

C. Hostilius, praetor creatus, sortitur Macedonia 43, 4. legatus 44, 19 et 29.

C. Hostilius Cato praetor creatur 27, 35. sortitur iurisdictionem urbanam 36.

C. Hostilius Tubulus, praetor creatus. sortitur iurisdictionem urbanam 27, 6 et 7. ludos vocat facitque Apollinares 11. adoritur Hannibalem, ad quatuor milia hominum occidit, et novem signa militaria capit 40. ei in eum prorogatum imperium 28, 10. *cf.* et 29, 13.

L. Hostilius Cato creatur decemvir agris dividendis 31, 4.

L. Hostilius Cato, legatus 38, 55.

L. Hostilius Mancinus, cum quadringentis equitibus exploratum missus, caeditur a Poenis 22, 15.

Hostius filius Hampscorae 23, 40.

Hostius Hostilius rem Romanam iniquo loco contra Metum Curtium sustinet 1, 12. *cadit*, *ibid.* *cf.* et 22.

Hyampolis, urbs 32, 18.

Hybla 26, 21.

Hydruntae Lacedaemonius, pirata 37, 13.

Hydruntia Caria 37, 56.

Hydruntinus ager 37, 56.

Hydruntum, oppidum Italiae 36, 21.

Hypata 36, 16. 26 et 27.

Hypatae exules 41, 30. *Hypataeorum* agri vastantur 36, 14.

Hyrocnus campus 37, 38.

I.

Iacula quaternos pedes longa 26, 4. *iacula* et *agillae* parum nocent in tenebris 44, 35.

Iamphoryna, urbs. caput Maedicae, in dedicationem accipitur 36, 25.

Ianiculum additur urbi, et ponte subitico coniungitur 1, 33. repentino impetu capitur a Tuscis 2, 10. *cf.* et 51 sub Ianiculo inventi libri Numae Pompilii 40, 29.

Ianae aedium omnium Romae, quibuslibet adire volentibus. per lectisternii tempus patet factae 5, 13.

Ianuarius mense comitia consularia habita 43, 18.

Ianus 8, 9. a Numa Pompilio belli et pacis index factus 1, 19. bis post Numae regnum citatus fuit, *ibid.* Ianus dexter portae Carmentalis 2, 49. Iani tres a censoribus facti 41, 32.

Iapydum legati in senatu queruntur de crudelitate C. Casili eos. 43, 5.

Iasseni exsules 32, 35, 37, 17.

Iassus, oppidum, 32, 33, 33, 30, 34, 32, 37, 17.

Ibera, urbs, a propinquo flumine appellata 28, 28.

Iberi, semel atque iterum victi, pacem petere coguntur 29, 50.

L. Icilius, tribunus sponso Virginiae 3, 44. eius cum Appio. decemviro, contentio 45. cum in vincula duci iubet Appius 49. exercitum ab decemviris abduci 51. in Aventino trib. pl. creatur 54.

L. Icilius, trib. pl. 4, 52.

Sp. Icilius, trib. pl. 2, 58.

Icili tres in unum annum tribuni pl. creati 4, 54.

Icus, insula 31, 45.

Idaea Mater 29, 10. carmen in libris Sibyllinis inventum a decemviris. si Mater Idaea a Pessinunte Romam foret advecta, pelli vinque hostes posse, *ibid.* petitur ex Asia 11, a viro bonorum optimo, P. Scipione Cn. F. matronisque accipitur, et perfertur in aedem Victoriae 14.

Idus Decembris sollemnis in eundem magistratibus dies 5, 9. *cf.* et 4, 37. *Malae* 3, 36. *Idibus* Martia magistratus initas 22, 1. 23, 30, 26, 1 et 26, 27, 7, 31, 5. 32, 1. 38, 45. 39. 45. 40, 35. 42, 22. 44, 19. *Quinctilibus* transvectio equitum facta 9, 46. *Sep* tembris *Idibus* praetor maximus clavam pangere vetusta lege iubebatur 7, 8. *Idus* Sextiles 41, 20. *Latinae* forae in ante diem tertium *Idus* Sextiles indicatae, *ibid.*

Ieiunium, quinto quoque anno observandum, institutum Cereri ob prodigia 36, 37.

Iguurum, sive potius *Iguurum*, urbs 45, 43.

Ignis in Vestae aede exstinctus 28, 11. 41, 2. ignes per noctem in castris accendi ad fallendum hostem 22, 41. 36, 10. ignibus armati Fidenates Romanum terrent exercitum 4, 38.

Hergetae 26, 49. 26, 2. subiguntur ab Hannibale 21, 23. vastantur a Cn. Scipione 61. *Hergetum* rebellis 22, 21. auxilium petunt a Romanis 34, 11.

Iliness a Romanis adscripti foederi, cum Philippo initio 29, 12. dicunt ab se orandos Romanos 37, 37. *Rhoeteo* et *Gergilio* donantur 36, 39.

Iliness, Sardiniae populi concitant bellum 40, 19. adiunctis Balarorum auxiliis, invadunt Sardiniam 41, 10. funduntur a Romanis 16.

Hispa, urbs Hispaniae, prope quem pugnatum 35, 1.
Illyria, urbs Hispaniae 26, 17. a Poenis ob defectionem ad Romanos obsessa 23, 49. liberatur oblatione, *ibid.* iterum oppugatur a Carthaginiensibus 24, 41. liberatur a Romanis, *ibid.* post caesos Scipiones defecerat ad Poenos, ac scelus etiam defectioni adiderat 28, 19. Illyrii oppugnat Scipio, *ibid.* acriter resistunt oppidanis, *ibid.* urbs capitur, *ibid.* tum etiam arx 20. oppidani ad intercessionem delentur, et urbs incenditur, *ibid.* *of.* et 34, 10.
Illyrgitani 28, 25.
Ilum, 35, 48. 37, 9 et 37.
Illyris oppidum 21, 24.
Ilurris, vetus nomen urbis, quae postea Gracchura appellata 41, 3.
Illyrii, gens fera 10, 2. eorum legati curia excedere iussi 42, 26. Illyrii vincuntur a Romanis 44, 30—32. illis libertas concessa 45, 18 et 26. Illyricum in tres partes divisum, *ibid.*
Illyrii praedones 40, 42. Illyriorum castella 42, 36.
Ilotas, castellani, genus agreste apud Lacedaemonios 34, 27.
Iloa insula 30, 39.
Iloates Ligures, exiit a Gallis, invadunt duce Hamilcare Poeno, Placentiam 31, 10. veantur in dedicationem Romanorum 32, 31.
Iluicium, oppidum in Oretanis, capit C. Flaminius 35, 7.
Imagines malorum 4, 16. 7, 1, 10, 7.
Imber ingentibus procellis dirimit pugnam 6, 8 et 32. 23, 44. 26, 11. imbris opportunitas in Arpis capiendis 34, 46.
Imbrus, insula 33, 30. 35, 43.
Immolat consules, antequam suos educant in aciem 8, 9. immolati a Tarquinienis trecenti milites Romani 7, 15.
Imperator parentis loco militibus suis 4, 42. imperatoria manus 44, 34. eius iniussu nemini hostem proelio adoriri licitum 4, 29. 8, 7. eius sui consilia est dedicare templum 9, 46. imperatores ab exercitibus legi, res mali exempli 26, 2. imperatores nominati ob rem bene gestam 27, 19. imperatoris vultus militi seditiose terribilis 28, 26. imperatores iniussu senatus triumphantes 10, 37. Carthaginiensium cruce mulctati, rem gerentes pravo consilio 38, 48. imperatorum dona militibus impensa 6, 2.
Imperium nullum cuiquam iniussu populi deferendum 26, 2. reddit ad consules 5, 29. alternis diebus habitum 4, 46. malus 30, 24. imperii insignia regem faciunt venerabilem 1, 6. imperii Romani fines ab Anco Marci prolatis 33. imperia Manliana 4, 29. Postumiana, *ibid.* imperiorum perferendorum ratio 44, 33. imperii magnitudinem portendens prodigium 1, 55.
Inauguratio flaminis dicta 27, 8. 41, 28. regis sacrorum 27, 6. 36. augurum 27, 36. 30, 28. 29, 38. 33, 44. decemviri sacrorum 29, 38.
Incurdum ingens Romae 24, 47. 26, 27. 35, 40.
Indebilis, Ilorgetum regulus 22, 21. 25, 34. eius filiae humaniter et vercunde a Scipione habitae 26, 49. deficit ad Romanos 27, 17. eius oratio, *ibid.* et conlax et liberi restituantur, *ibid.* rebellat, et concitatis populis, agros aciorum populi Rom. depopulatur 28, 24. copias contrahit 31. victus fugit 33. Mandonium fratrem ad Scipionem

supplex mittit 34. veniam impetrat, *ibid.* post discessum Scipionis conditit populares et Ausetanos ad bellum 29, 1. pilo terrae affigitur in pugna 2.
Indemnotus indicia causa non debet la vincula duci 3, 13.
India 9, 17. 35, 32. 42, 52.
Indi, nullius momenti milites 9, 19.
Indici praemium pecunia ex aerario, libertas et civitas data 2, 5. densa millia gravis aeris ex aerario numerata 4, 45. libertas data, et aeris gravis viginti millia 22, 33. *of.* et 27, 3. 32, 26. 39, 19.
Indigetem Iovem appellant Aeneam Latini 1, 2. indigetes Dii 3, 9.
Inducias datae Veientibus in centum annos 1, 15. *ibidem* datae in quadraginta annos 2, 54. Volatinnensibus datae in viginti annos 5, 32. cum Caeritibus in centum annos factae, 7, 30.
Indus, Cariae fluvius 38, 14.
In/ans, incertum masculus an femina esset natus, et extemplo in mare deportatus 31, 12. infantes etiam caesi in hostili urbe expugnatione 28, 20.
Ingaunt, gens Ligurum. bellum gerunt cum Epantieris montanis 28, 46. *of.* et 30, 19. cum his foedus icti P. Aelius, cos. 31, 2. vincuntur ab Ap. Claudio cos. 39, 32. oppugnant castra L. Aemilii Pauli 40, 25. iunguntur, et in dedicationem veniunt 27 et 28. de his triumphat L. Aemilius Paulus, proconsul 34. orant pacem, *ibid.*
Ingenus 10, 8. 4, 30. decem, decem virgines, patrum omnes matrumque, ad sacrificium adhibiti 37, 3.
Intitia Cereris 31, 14 et 47.
Inani montes 30, 39.
Inatius vicus 24, 10.
Inaubres Galli Mediolanum conduunt 5, 34. decedunt 21, 25. *of.* et 20, 19. invadunt, duce Hamilcare Poeno, Placentiam 31, 10. circumveniunt Cn. Baebium, et supra sex millia et sexcentos milites caedunt 32, 7. a C. Cornelio cos. vincuntur 30, caeduntur a L. Valerio Flacco 34, 46. Insubrium Gallorum ager 30, 18.
Inaubrius cognomen pago unde? 5, 34.
Insula Tiberina 2, 5. nova e mari edita 39, 56.
Intemelti Ligures 40, 41.
Interamnia, colonia Romanorum 9, 28. frustra a Samnitibus tentata 10, 38. negat consuli-bus Romanis milites et pecuniam 27, 9. ali-quando maiorem numerum mox dare cogit 29, 15.
Interamnia ager 10, 39.
Intercalariae Kalendae 43, 13. 45, 44. dies 1, 19. intercalarius mensis 37, 59.
Intercessio sub lata 3, 36. restituta 3, 56. ad intercessionem periclitantur tribuni pl. 4, 48. intercessio novem tribunorum decreto sub-lata 4, 53. intercessionem non cedunt tribuni pl. 6, 38. intercessio septem tribunorum frustra est 10, 37. *of.* 4, 58.
Interregnum unde dictum? 1, 17. interregna 1, 17 et 22. 3, 8. 4, 7. 48 et 51. 5, 17 et 31. 6, 1. 5 et 36. 7, 17. 21 et 28. 8, 3. 17 et 23. 9, 7. 10, 11. 23, 23.
Interrae praedebatur aspiciat a patriciis, sine suffragio populi 6, 41. interrogetur qua occa-sione creantur consules 3, 55.
Intribili, oppidum 23, 49.
Inuus Pan a Romanis vocatur 1, 5.
Iolcos, oppidum 44, 12 et 13.
Ion, Thessalonicensis, praefectus Persae 42, 58. liberos Persae tradit Octavio 45, 6.

Jonis 33, 38.
Jonium mare 23, 33, 42, 48.
Jresias, oppidum, vastatur a Philippo 32, 13.
Isaica praefectus Gaetulorum 23, 18.
Isara, annis 21, 31.
Isidorus, 36, 33. praefectus Antiochii fugit Censuum Euboeae 20.
Isionda, urbs, obsessa a Termessensibus, liberatur a Romanis 38, 15.
Isionenses, 38, 15.
Ismenitas, princeps Boeotorum 42, 38 et 43.
Isca, insula et urbs, a Romanis liberata 43, 11.
Isaesi, Isenses, viginti lembos classi Romanorum adiungunt, ad depopulandos Carystiorum agros 31, 45. *of.* et 37, 16. insimulant Romae Gentium, Illyriorum regem 42, 26. duodecim lembos Romanis submittunt 48. iis immunitas concessa 45, 26.
Isaefi lembi 32, 21. Isenses naves 13, 11.
Ischia, ludicrum 39, 32. in quo promulgata Graeciae libertas 39.
Isthmus Corinthiacus duo maria, ab occasu et ortu solis finitima, arcibus faucibus dividit 45, 28. isthmi faucibus continenti adhaeret Peloponnesus 32, 21.
Italia supere et infero mari, insulae modo, cingitur 5, 33. Italiae ager amoenissimus exurit, 22, 14. ingreditur Italiam Hannibal 21, 38.
Itonia Minerva 36, 20. eius templum, *ibid.*
Iudaeus omni appellati Romae, qui celebratissimo nomine consules 8, 55. iudicum ordo Carthagine minimum potens lego Hannibalis coarctat 33, 45. *ibid.*
Iudicia publica, de ambitu 9, 26. de caede Postumii 4, 50. *sq.* de fenore illicito 7, 23, 10, 23, 35, 7, 41. de incendio 26, 27. de frumentariis vel annonam compressam 38, 35. de perduellione 1, 26, 2, 41, 6, 19. de veneficio 8, 18, 39, 41, 40, 37, 43. *sq.* de Tusculanis 8, 37. de Cn. Marcio Coriolano 2, 34. de T. Menenio 2, 52. Sp. Servillio *ibid.* de App. Claudio 2, 61. de Caes. Quinto 3, 31. de M. Volscio 3, 29. de C. Veturio 3, 31. T. Romilio *ibid.* de App. Claudio 3, 56. de Sp. Oppio 3, 58. de M. Claudio *ibid.* de L. Minucio 4, 21. de M. Postumio et P. Quintio 4, 40. 42. de M. Sergio et L. Verginio 5, 11. de A. Verginio et Q. Pomponio 5, 29. de M. Furio Camillo 5, 32. de L. Manlio 7, 4. de L. Postumio 10, 46. de M. Postumio 3, 3. de Cn. Fulvio 26, 3. de Pleminio 29, 8. *sq.* de M. Acilio Glabrione 37, 57. de P. et C. Cornelii Scipionibus 38, 50, 39, 52. de M. Titinio. P. Furio Philo, M. Matieno 43, 2. de C. Lucretio 43, 7. de T. Sempronio Graccho et C. Claudio 43, 6. iudicium populi a senatu rescindi non potest 4, 7.
Iugarius vicus Romae 34, 47, 27, 37, 35, 21.
Iugera agri ne quis plus quingenta possideat, lex lata 8, 35.
Iugi descriptio 3, 28. sub iugum missus exercitus Rom. 9, 5. mox Samnitium militum septem milia 15, *of.* et 10, 36.
Iulii ex principibus Albanis in Patres loci 1, 30.
C. Julius Iulus, cos. 2, 43. decemvir 3, 33. P. Sextio diem dicit, *ibid.* legatus a senatu ad exercitum, Aventinum insidentem 3, 50.
C. Julius Iulus, cos. 3, 65. sedat tribunorum coitiones, ortas adversus iuventutem nobilium, *ibid.* iterum cos. 4, 31. tertium cos. 23.
C. Julius Iulus, trib. milit. consulari potestate 4, 56. iterum 61. censor decessit 5, 31.

C. Julius, dictator 7, 21.
C. Julius Mento, cos. 4, 26. discordia eius et collegae, certamenque adversus senatum, *ibid.* dedicat sine sorte aedem Apollinis 29.
L. Iulius, trib. milit. consulari potestate 4, 16. magister equitum 28. creatus cos. 30.
L. Iulius, trib. milit. consulari potestate 6, 30.
L. Iulius, praetor creatus, sortitur Galliam 39, 45.
L. Iulius, praetor 45, 44.
L. Iulius Iulus, trib. milit. consulari potestate tempore belli Volentini inter octo creatus 5, 1. iterum 10. tertium, quo anno Tarquinenses hostes exort, 16. opprimit Tarquinenses, *ibid.* trib. milit. quartum cum quinque aliis creatur 6, 4.
Proc. Iulius affirmat, sibi visum esse Romulum, post mortem in Deos relatum 1, 16.
Sext. Iulius Caesar praetor creatur 27, 21. sortitur Siciliam 22. legatus 29.
Sext. Iulius Caesar, trib. milit. 40, 27. legatus 43, 6.
Sext. Iulius Iulus, trib. milit. consulari potestate 4, 35.
Iulus, Aeneae et Creusae filius, auctor Iuliae gentis 1, 3.
Iumenta singula oppidia, per quae legati Romae repente missi transibant, imperata 42, 1.
Iunia domus 2, 5. ex ea consulatus ortus, *ibid.*
C. Iunius Bubulcus cos. creatur 9, 20. secundum cos. 28. dictator creatur 29. tertium cos. 30. magister equitum dictus 36. censor 43. aedem Salutis, quam consul bello Samnitium voverat, locat, *ibid.* ab eo viae per agros publica impensa factae, *ibid.* tumultus causa dictator creatur 10, 1. primo congressu Aequos subigit, *ibid.* triumphat, *ibid.* aedem Salutis dedicat, *ibid.*
D. Iunius, praepositus ad ostium Vulturni 25, 22.
D. Iunius Brutus, magister equitum, 8, 12. cos. 29.
D. Iunius Brutus, triumvir coloniae deducendae creatur 34, 45.
L. Iunius, legatus in Macedonia 45, 17.
L. Iunius Brutus, aedilis Romanae libertatis 8, 34. *vid. supra* Brutus.
M. Iunius, legatus captivorum, qui in Hannibalia potestate erant, pro iis ad Patres conscriptos orationem habet 22, 59.
M. Iunius Brutus, trib. pl. 34, 1. tuetur legem Oppiam de cultu matronarum, *ibid.* creatur praetor 35, 24. ei obvenit iurisdictio utraque 36, 2. dedicat aedem Matris Magnae Idaeae 36. legatus 37, 55. cos. 40, 59. ex Liguribus in Galliam transit 41, 9. eius res gestae in Istria 14 et 15. legatus in Asiam 42, 45. petit censuram 43, 16.
M. Iunius Pennus, aedilis plebis 29, 11. creatur praetor, et obtinet sortem urbanam 30, 40. creat decemviris agro Samniti Apuloque dividendo 31, 4.
M. Iunius Pennus, praetor 42, 9. sortitur Hispaniam citeriorem 10. cos. 45, 14. ei obvenit Piae 17.
M. Iunius Pera, dictator post Cannensem cladem 23, 14.
M. Iunius Stilianus, praefectus Neapolitanus 23, 15. praetor 23, 2. sortitur Tuscos 3. ei in Etruria prorogatum imperium 26, 1. ad res gerendas adiutor P. Scipioni datur 19. a Scipione mittitur adversus Magonem et Hannonem 28, 1. eos vincit 2. adducit ad Scipionem auxilia 13 cedit in proelio cum Boia 33, 36.

P. Iunius Brutus, tribunus plebis, tuetur legem Oppiam 34, 1. aedilis curulis 35, 41. creatur praetor 36, 45. sortitur Tuscos 37, 2. propraetor in Etruria 50. iubetur proficisci cum imperio in Hispaniam ulteriorem 57.

Q. Iunius, trib. pl. queritur indignam necem Maellii 4, 16.

Iuniores, citati a consulibus, ad nomen non respondent 2, 38. iuniores omnes adiguntur sacramento 10, 4, 22, 57. iuniorum centuriae 1, 43. *of.* et 23, 7, 26, 22, 27, 6. iuniorum ob inopiam Romae delectus aegre confectus 25, 5.

Iuniores patrum 2, 54, 3, 14, 15, 41, 50, 65. **Iuno** 1, 32. Acræa 32, 28. Lacinia 28, 53, 24, 3, 28, 46, 30, 20. Iunonis Laciniae nobile templum, sanctum omnibus circa populis 24, 3. delectum, ablatis marmoribus tegulis, a Q. Fulvio censore 42, 3. Moneta 7, 29. eius aedes, *vid.* Aedes, Regina 5, 21. eius aedes in arce Ventana, *ibid.* eius signum, more Etrusco. nisi certae gentis sacerdos, attractare non solitus 22. Iuno deportatur magna religione Veis Romam, *ibid.* perferitur in Aventinum, eique a dictatore Camillo templum locatur, *ibid.* et dedicatur 31. *vid.* et 39, 2, 40, 52. ante pedes Iunonis tres paterae aureae, cum titulo nominis Camilli, posita 6, 4. Iunoni Reginae in Aventino marmoribus hostis sacrificatur 22, 1. *cf.* de Iunone Regina 6, 16, 27, 37, 31, 12. Sospita 8, 14, 24, 10, 29, 14, 31, 12. eius aedes lucusque communis Lanuvinis municipibus cum populo Rom. 8, 14. eius simulacrum Lanuvii 40, 19. ei aedes vota a C. Cornelio Cethego, consule 32, 30. dedicata 34, 53. Iunonis in aede veteri Patavii fixa rostra navium, spoliisque Laconum 10, 2.

Iunonis promontorium 32, 23.

Iupiter, Acræas 38, 2. Capitolinus 1, 55, 6, 17. Dodoneus 9, 24. eius sortes, *ibid.* Eliensis 1, 20. ei aram in Aventino dedicat Numa Pompilius, *ibid.* *cf.* et 81. Forestris 1, 10. ei templum dedicat Romulus et optima spolia fert, *ibid.* aedes eius ab Anco amplificata 1, 33. reflecta ab Augusto 4, 20. Imperator 6, 29. Indiges 1, 2. Iunivius 32, 9. Latiaris 21, 63. ei donum, fulmen aureum pondo quinquaginta, factum 22, 1. trecenti boves voti 10. lectisternium habitum, *ibid.* ei centum bubus sacrificat P. Scipio 28, 38. Olympius 24, 21. eius templum Athenis 44, 25. aedes Pisauri, Fundi et Potentillae 32. Optimus Maximus 4, 2. Grus elevus a dictatore dextro lateri aedis Iovis O. M. 7, 8. in eius cella corona aurea viginti quinque pondo missa a Carthaginiensibus 38. in eius cella trium mensurarum argentea vasa posita, et Iupiter in culmine cum quadrigis 10, 23. ei praesidia Capitolinae arcis aurea corona a Saguntinis donata 28, 39. Iudi per decem dies facit 42, 20. 28. coronam auream centum pondo in eius aede ponunt legati Philippi 36, 35. Iupiter Piraeus 31, 30. Stator 1, 12 et 41. ei templum in pugna cum Samnitibus votum M. Atilius 10, 36. Trophonius 45, 27. Victor 10, 29. ei aedes vota, spoliisque hostium cremata, *ibid.* Iovi Victori pocillum mulsi, priusquam temetum biberet, voret L. Papirius 42. eius aedem in Capitolio columnasque circa poliendas albo locant censores 40, 51. *vid.* et Aedes. epulum Iudorum causa 25, 2, 27, 36, 29, 38. porta, Capuae 26, 14. Iovis sellae in templo Capitolino 5, 50. signum, Praeneste delectum, a

dictatore T. Quinctio in Capitolium terrae 6, 29. Iovi aram in monte Haemo consecrat Philippus 40, 22.

Iurare non potest flamen Dialis, atque adeo alium dat, qui pro se iuret 31, 50. iurare pro altero nonnumquam permittitur, *ibid.*

Iurant senatores 26, 33, 30, 40, 42, 21.

Iusiurandum militum diversum a sacramento 22, 38. iusiurandi religiosa observatio 30, 20. nimis callida interpretatio 22, 61. iusiurando adactus populus neminem regnare Romae passuros 2, 1 et 2. iusiurando quando primum milites adacti 22, 38.

Ius humanum violent Fabii 5, 36, in armis ferunt Galli, *ibid.* ius, id est, quod postremo populus iubet 7, 17, 9, 33. ius divinum et humanum 1, 18. civile, repositum in pontificum penetralibus, evulgat C. Flavius 9, 46. suffragii quibus compulsi 7, 45, 15. iuris antiqui formula 37, 57. ius divinum 1, 42.

Iustitium indictum 3, 3 et 27, 4, 28 et 31, 6, 2 et 7, 7, 6 et 28, 10, 4 et 21. per quadriiduum servatum 3, 3. per dies decem et octo 10, 21 in foro sua sponte coeptum prius, quam indictum 9, 7. remissum 10, 21 iustitio simile otium 7, 1, 26, 26.

L. Iuventius Thalna, legatus 39, 81. Romam missus 38.

M. Iuventius Thalna, trib. pl. accusat C. Lucretium, praetorem 43, 10. creatus praetor, sortitur iurisdictionem inter peregrinos 45, 14 et 16. rogationem promulgat de bello Rhodis indicendo 45, 21. ei adversatur tribunus pl. *ibid.*

T. Iuventius, trib. milit. cadit in pugna 33, 32.

T. Iuventius, legatus, ad frumentum classis exercituique coeundum, in Apuliam mittitur 42, 27.

T. Iuventius Thalna creatur praetor 34, 42. sortitur iurisdictionem peregrinam 43.

Iuventus divina specie visus in quiete ab Hannibale 21, 22. Iuvenis unius constantia multorum revocat desperationem 22, 53. Iuvenum Romanorum nobilium conspiratio de regibus revocandis 2, 3. coniecti in vincula 4, dant poenas 5. Iuvenis trecenti coniurant occidere Porciam 2, 12.

Iuventas Dea 5, 54. Iuventati lectisternium imperatum 21, 62. eius aedes in circo maximo 36, 36.

L.

Labateas, populi 43, 21, 44, 31, 45, 26.

Labatis palus 44, 31.

Labatis terra 44, 23.

Labacani, sive **Lavacani**, hostes Romanorum 4, 45. proelio vincuntur 46. *cf.* et 6, 21.

Labicanus, seu **Lavicanus**, ager 3, 25, 4, 49, 26, 9.

Labici, seu **Lavici**, urbs 2, 39. Labicos capit Coriolanus, *ibid.* capiunt et diripiunt Romanum 4, 47. Labicos deducta colonia, *ibid.*

Lacedaemon, validissima urbs viris armisque 34, 33. Lacedaemon non operum magnificentia, sed disciplina institutisque memorabilis 45, 25.

Lacedaemonii legatos Romam mittunt, qui ambiguum responsum accipiunt 30, 32. pugnant missilibus 34, 39. principes octoginta iuventutis interficiuntur a Nabide 34, 27. se permittunt arbitrio Romanorum 40, caeduntur ab Achaeis 35, 29. concidunt Aetolos 36. vexantur a suis exsuliibus 38, 30. nocte vicum

- maritimum Lan occupant, et amittunt, *ibid.* bello oppugnatur ab Achaëis 32. Lycurgi leges abrogare, et Achaëorum leges institutaque accipere iubentur 34. de his agitur in concilio Achaëorum, coram legatis Rom. 39, 35 et 37. manere iubentur in concilio Achaëorum 48. Lacedaemoniorum exules multi, pulsati suis tyrannis, veniunt in castra Romanorum 34, 26. cunctatores natura 45, 29.
- C. Laecorius* trib. pl. 5, 10.
- Laetania* 21, 23.
- Laetani* 21, 60 et 61. depopulantur agros sociorum populi Rom. 28, 24. in eos edicitur expeditio 26, cf. et 33 et 34. Laetani, gens, quam insita feritas tenet in armis 34, 20. eorum oppidum oppugnat M. Cato cos. et capit, *ibid.*
- Laetia Iuno*, cf. *Iuno*. in eius templo multi, qui in Africam sequi Hannibalem abnebant, Iussu eius interfecti 30, 20.
- Laetium*, promontorium 37, 25, 38, 42.
- Laetones* diripiunt Patavinus agros 10, 2. caeduntur, *ibid.* eorum apolia et navium rostra in aede Iunonis vetere fixa, *ibid.* cf. Lacedaemonii.
- Laetonia* ora 38, 30.
- Laetum*, stirpis regiae apud Numidas puer, appellatur a Masaetulo rex 29, 29. victus a Masinissa, fugit in agrum Carthaginiensem 30 se in Masinissae fidem permittit, *ibid.*
- Lacus Albanus* 5, 15. crescit in altitudinem insolitam, *ibid.* Averni 24, 12, 13 et 20. Begorrites 42, 53. Curtius 1, 13, 7, 6. Fucinus 4, 57. Ostiae 37, 11. Regillus 2, 19, 6, 2. Timari 41, 5. Trasmouneus 22, 4. Valdimonia 9, 39.
- C. Laetius*, classi a Scipione praefectus 26, 42. ob virtutem corona aurea et triginta bubus donatur 48. it. Romam, et in senatu, Carthagine Novam aliasque urbes captas esse, exponit 27, 7. mittitur orator a Scipione ad Syphacem 28, 17. mittitur ad praedandam Africam 29, 1. ad eum venit Masinissa 4. redit ex Africa 6. classi praefectus, cum Scipione transit in Africam 25. cum Masinissa mittitur ad persequendos Syphacem et Hasdrubalem 30, 9. vincit Syphacem 11. improbat Masinissae cum Sophonisba nuptias 13. a Scipione donatur corona aurea 15. cum Syphace aliusque captivis Romam mittitur 16. quae in Africa gesta sunt, exponit Patribus 17. aedilis plebis 33, 25. creatur praetor 33, 24. sortitur Siciliam provinciam 26. ambiens consulatum, repulsam patitur 35, 10. creatur cos. 36, 45. eius contentio de provincia cum L. Scipione collega 37, 1. ex Gallia Romam redit 47. et cum suo exercitu in annum prorogatum imperium 50.
- S. Laetius*, legatus in Macedoniam 41, 27. legatus ad Gallos trans Alpes 43, 7.
- Laetorius*, trib. plebis 2, 56. eius violenta contentio cum Ap. Claudio cos. *ibid.*
- C. Laetorius*, aedilis curulis 23, 30. legatus 25, 22. creatur praetor 26, 23. cf. et 27, 7. decemvir sacris faciendis 27, 8.
- C. Laetorius*, legatus L. Furi praetoris 31, 21.
- L. Laetorius*, aedilis plebis, vitio creatus, abdicat se magistratu 30, 39.
- M. Laetorius*, principill centurio 2, 27. et data a populo dedicatio aedis Mercurii, *ibid.*
- Laevi Ligures* 5, 35, 33, 37.
- Lago*, urbs 38, 15.
- Lamia*, urbs 27, 30, 32, 4, 35, 43, 36, 15. oppugnatur a Philippo 36, 25. qui ab ea recedit, *ibid.* oppugnatur a Romanis 37, 4. capitur 5.
- Lampaceni* coronam octoginta pondo Romanam mittunt 43, 8. referuntur in sociorum formulam, *ibid.*
- Lampacius*, urbs, 37, 35. Libertatem suam defendit adversus Antiochum 33, 38. cf. et 35, 42.
- Lampus*, urbs Thessaliae 32, 14.
- Lampter Phocaeae* 37, 31.
- Lanmas* et tabernae in publicum emtae 44, 16.
- Lanistae* 28, 21.
- Lanuvinum* 3, 29, 6, 2, 26, 8, 29, 14, 45, 16.
- Lanuvinii* deficiunt 6, 21. his civitas datur 8, 14.
- Lanuvinus* magistratus feris Latinis precationem solemnem non rite peragit 41, 20.
- Laodiceis* ex Asia inter auxilia Rhodiorum 33, 18.
- Lepathus*, castellum 44, 2 et 6.
- Lepicini* populi 41, 23.
- Lepus* quidam sacer datur legalis Rom. quem Vestimentum Matrem Deum vocabant 29, 11. lapis sacer in agro Crustumino 41, 17. lapidibus pluviae quoties nuntiaretur, novendiale sacrum fiebat 1, 31.
- Lepides Atri*, locus inter oppida Illiturgim et Mentissam in Ausetanis 26, 17.
- Larentia*, uxor Faustuli, educat Romulum et Remum 1, 4.
- Lares* 8, 9. Permarini 40, 52. Larium Permarinum aedes dedicatur, *ibid.*
- Largitiones* Romanis suspectae 2, 41.
- Larinus* ager 22, 13 et 24, 27, 40 et 43, 45, 2.
- Larisa*, arx Argis 32, 25, 34, 25.
- Larisa*, urbs nobilis Thessaliae 31, 46, 42, 67. Larissae Thessalorum concilium 36, 8, 42, 38. ab Larisa obsidenda deterretur Antiochus arte Ap. Claudii 36, 10 et 13.
- Larissam* dies exercitus ad conveniendum a Philippo edicitur 29, 5.
- Larisa Cremaste* 31, 46, 33, 13, 42, 56 et 67.
- Larissenses* 31, 31.
- Larissus*, amnis, Eleum agrum ab Dymaeo dirimit 27, 31.
- Lariss Porsina*, vid. Porsina.
- Lariss Tolumnius*, vid. Tolumnius.
- Sp. Lartius* genere factisque clarus 2, 18. cum Horatio Cocleto manet aliquantisper in statione pontis 2, 10. praeficitur Iuventuti 11.
- T. Lartius*, cos. 2, 18. primus dictator, *ibid.* cos. iterum 21. cf. et 29.
- Las*, vicus maritimus 38, 30. eum improvise occupant et statim amittunt Lacedaemonii, *ibid.*
- Lathraeus* Crotensis 35, 29.
- Lati* clavi ob Caudinae paeis ignominiam depositi 9, 7. lato clavo tunicae 30, 17.
- Latina* via 2, 39.
- Latinae* coloniae 34, 58. feriae 5, 17 et 19, 21, 63, 22, 1. tenent consules praetoresque Romae usque ad diem V Kal. Maias 25, 11. decreto pontificum instauratae, quod Ardentibus caro data non fuerat 32, 1. cf. et 37, 3, et 41, 20. Latinae ante diem III Non. Maias 41, 20. indicatae ex instaurazione in ante diem III Idus Sextiles, *ibid.* Kalendis Iunilis factae 42, 55. pridie Kalend. April. 44, 22. in ante IV et III et pridie Idus Novembres 45, 3.
- Latini* unde dicti 1, 2. prius Latini ab Alba oriundi 3 et 52. cf. et 32. Latini bello lacessunt Ancum Marcius 1, 32. vincuntur

33. eorum urbe Politorium capitur vi, *ibid.* multa eorum millia traduntur Romam, ubi eis datur mons Aventinus, *ibid.* cum his bella gerit Tullius Priscus 35 et 38. Latinarum et Romanorum communia sacra 45. eos sibi conciliat Tullius Superbus 49. cum his foedus facit 50 — 52. ad Regillum lacum caesi 2, 19 et 20, collidunt frustra Latinos Volsci ad bellum Romanis inferendum 22. Latini farent Romanis, *ibid.* sex millia Latinorum captivorum a senatu remissa, *ibid.* coronam auream lovi in Capitolium mittant, *ibid.* cum Latinis populis ictum foedus 33. vexantur incursionibus Aequi et Volsci 3, 6. his tristia responsa a senatu data, *ibid.* opem ferunt Romanis adversus Volscos et Aequos, sed vincuntur 7. desunt a Romanis, cum per annos plus centum nunquam ambigua fide in amicitia Romana mansissent 6, 8. *cf.* et 7, 11 et 32, ab his Tusculum captum 33, quod recipitur caesis Latinis, *ibid.* his petentibus pax data 7, 12. magna vis militum ab his accepta, *ibid.* concilia habet, et Romanis negant milites 25. exercitibus iam in Romanos comparatis, vertunt bellum in Pelignos 38. Sidicini dedunt se Latinis 8, 2. Latini vastant agros Samnitum, *ibid.* molliuntur occulte bellum in Romanos 3. decem principes Latinorum evocati, *ibid.* consilia Latinorum ea de re 4. petunt consilium et senatores Latinos 5. his inferunt bellum Romani 6. ad Capuam conveniunt Latini cum sociis suis, *ibid.* sunt persimiles Romanis in rebus bellicis 9. proelium atrox inter Latinos et Romanos 9. vincuntur Latini 10, multiantur agro 11, rebelantes funduntur 12. in deditionem accipiuntur, *ibid.* Latinorum status infelix 13. subactis his leges dicunt Romani, *ibid.* et 14. e Latinis Romani ad exercitus suos alterum tantum addelebant 8, 8. *cf.* et 4. ex his senatum supplendum censet Sp. Carvilius 23, 22. Latini, qui Romam commigrarant, iubentur redire domum 39, 3. eorum querelae in senatu 41, 12. de Latinis lex lata 13. *Latini* somnium de instaurandis ludis magnis 2, 36. *Latinus* rex armatus, ad arcendam vim advenarum, Aeneae occurrit 1, 1. pacem cum Aeneae, deinde adnitate cum eo iungi, data ei in matrimonium filia, *ibid.* *Latinus Silius*, Albae rex 1, 3. *Latium* Romanis suspectum 6, 21. Latii status infelix 8, 13. Latium subactum, *ibid.* *Latona* 5, 13. Latona bove femina aurata sacrum factum 25, 12. *Latrones*, ad duo milia, in spelunca oppressi 10, 1. *Laudatio* Q. Fabii et Cn. Manlii 2, 47. App. Claudii 61. matronarum 5, 50. *Lavioana* via 4, 41. *Lavinia*, Latini regis filia, datur Aeneae in matrimonium 1, 1. *Lavinium*, oppidum, conditum, quod Aeneas ab uxoris nomine appellat 1, 1. inter Lavinium et Albam Longam coloniam deductam tringenta ferme interfuerunt anni 3. Lavinii interfectus T. Tatius 14. foedus inter Romanum et Lavinium renovatum, *ibid.* Lavinium ab Troia oritundum 23. *cf.* et 2, 39, 8, 12, 26, 8. *Lauream* in manu tenentes, et coronati, supplicat Romae omnes duodecim annis maiores 40, 37. *Laureatae* litterae et tabellae 5, 28. 45, 1. *Laurens* ager 1, 1.

Laurentes, cum his quotannis renovatum foedus post diem decimum Latinarum 8, 11. Laurentium legati pulsati a T. Tatilo 1, 14. Laurentibus non data caro Latinis 37, 3. *Lauretanus* portus 30, 39. *Lausia* legati praebita 28, 39. 30, 17. 32, 24. 35, 22. 42, 26. *Laulaeus*, locus angustus ac saluosus 7, 39. 9, 23. ad Laululas ancipiti proelio cum Samnibus dimicatum, *ibid.* *Lautumias* 26, 27. Lautumiarum caereria custodiam intentiorem habere iubentur triumviri 32, 26. in Lautumias Aetolorum principes coniecti 37, 3. in Lautumias duo atria, Maenius et Titium 39, 44. *Lebadia* 45, 27. Lebadiae templum Iovis Trophonii adit Aemilius Paulus 45, 27. *Lebaeus* portus 32, 23. *Leoni* aerei quando et a quibus primum Romam adroci, 39, 6. *Leotio* senatus 9, 30. *Leotisternium* quando primum Romae, et qua celebritate factum, 5, 13. *cf.* et 7, 2 et 37, 8, 25. 29, 14. 40, 59. leotisternium Caesari imperatum 21, 62. Luventati, *ibid.* lunoni Reginae 25, 1. Saturno, quem lectum senatores straverunt, *ibid.* per triduum habitum, sex pulvinaria in conspectu fuere 22, 10. *Leotio*, promontorium 37, 37. *Legati* Abderitarum queruntur de avaritia et crudelitate Hortensii 48, 6. Achaei nuntii, Nabidem contra foedus maritimam oram Latconum oppugnare 35, 22. Aetolorum Romam missi, pacem petentes 36, 35. urbe eodem die Italia intra quiddecim dies excedere iubentur 37, 1. admittuntur, iisque pacis leges dantur 38, 10 et 11. Alexameni ad Nabin 35, 35. queruntur de Antiocho 44, 19. Ambracienses accusant Fulvium Nobiliorem 39, 43. Antiochi Romam, eorumque oratio 34, 57. ad Scipionem 37, 34 et 45. Antiochi et Aetolorum ad Achaeos oratio 35, 48. ab Achaes queruntur in senatu, sibi in monte Albano Latinis carnem non esse datam 33, 1. Araratibus, eorumque oratio 42, 19. Asiae et Graeciae, Romae auditi 34, 57. Atheniensium implorant auxilium Romanorum 31, 5. Attali queruntur de Philippo 31, 2. 32, 8. coronam auream ducentum quadraginta sex pondo in Capitolio ponunt 32, 27. ex Ballaribus insulis et ultima Hispania ad Scipionem 22, 20. Bistagis, Ilergetum reguli, fientes ad genna Catonis provoluti, auxilia petunt 34, 11. Caeritum, bellum deprecantes, impetrant pacem 7, 20. Campanorum a Romanis auxilium petunt 7, 30. Carthaginiensium, amicitiam et societatem Romanorum petentes 7, 27. eorumque orationem ponunt Romanis 33. legati Carthaginiensibus, qui ad foedus tertio renovandum venerant, comiter munera missa 9, 43. ad Hasdrubalem et Syphacem missi 29, 43. ad Romanos de pace 30, 22 et 40. frumentum et hordeum apportant 36, 4. queruntur de Masiniae 42, 23. Certimensium ridicula sitis 40, 47. Ciusini auxilium adversus Gallos petunt 5, 32. Epirotarum 36, 35. Eomeis querentes de clade Sinopenis 40, 2. Gallorum pollicentur Romanis auxilia ad bellum Macedonicum 44, 14. Graeciae Asiaeque 34, 57. 43, 8. Hannibalis ad Philippum 23, 34. Iapydum, Istroraeque et Carnorum, queruntur de avaritia et crudelitate consulum 43, 7. Issenses Gentium, Illyriorum regem, Romae suspectum reddunt 42, 26. La-

cedaemoniorum 39, 33. Latinorum 8, 5. Laurentium pulsantur a propinquis Tatili 1, 14. Locranium, obstiti squalore et sordibus, ramos oleae, velamenta supplicum, porrigentes, queruntur de Pleminio 29, 16. Macedoniae deducti extra urbem in villam publicam, ibique illis locus et iustitia praebita 33, 24. Masinissae a Romanis donantur 30, 17. Nabis 34, 42. Neapolitani aurum offerunt Romanis 22, 32. Pamphyli coronam auream in curiam inferunt 44, 14. Persei iubentur excedere Italia 42, 36. Philippi ad Hannibalem 23, 33, 34 et 39. ad Aetolos 31, 28. ad Romanos 32, 37, 33, 24. pollicentur Romanis pecuniam et frumentum 36, 4. coronam auream centum pondo in aede Iovis O. M. ponunt, *ibid.* Pisanorum 45, 18. Poenorum ad Philippum, capiti mittuntur Romanis 23, 34. Poenorum et Masinissae, Romae de agro disceptantur 34, 62. Privernates 8, 21. Prusiae, Romam missi 44, 14. Ptolemaei 31, 9. his in singulos munera quintum millium aeris ex senatus consulto missa, *ibid.* Ptolemaei et Cleopatrae, gratulantes, quod M. Acilius Antiochum Graecia expulerit 37, 3. Rhodiorum ad Antiochum 38, 20. ad Romanos, querentium de Sinopensium clade 40, 2. ad Romanos 44, 14. horum superba oratio, *ibid.* alii legati 45, 20. miserabili oratione deprecantur iram Romanorum 22. Romani ad Coriolanum de pace missi 2, 49. Athenas, qui Solonis leges describere de 3, 31. iussu Tolommii a Fidenatibus interfecti 4, 17. Velos, et superbum Valentium responsum 4, 58. Delphos, consulti oraculum 5, 15. Apollini crateram auream ferunt 29. *cf.* et 28, 45. ad Gallos, eorumque cum Gallis colloquium 5, 35 et 36. ad Samnites 7, 31. 8, 23. decem Aesculapium ab Epidaurio Romam arcessunt 33, 24. 31, 37, 55. in Hispaniam ad Hannibalem, non admittuntur 21, 6 et 9. Carthaginienses missi 18. his superbe respondent Carthaginienses, *ibid.* ridentur a Gallis 20. In varia loca missi 22, 33. male excipiuntur ab Hieronymo Syracusanorum rege 24, 6. violantur a Carthaginiensibus 30, 25. ad Ptolemaeum 31, 2. ad Masinissam 11. decem ad constituendas res Graeciae 33, 24 et 31. Asiae 37, 55. *cf.* et 45, 17. ad Antiochum et Philippum 33, 35 et 39. ad Magnetes oratio 35, 31. in Graeciam 39, 33, 42, 37. in Macedoniam 41, 27. Saguntini gratias agunt senatui 38, 39. adducunt quosdam Carthaginienses cum pecunia, qui ad conducenda auxilia in Hispaniam traiecerant 30, 21. Samnites, Romam missi de pace 8, 1. ad Hannibalem 33, 42. Sardorum Romam 41, 10 et 12. Syracusanorum ab senatu Rom. 27, 4, 30, 17. Syracusani 22, 37. ad Marcellum 25, 29. Tarantini ad Hannibalem 24, 18. Tarquiniorum exsulum 2, 3 et 4. Thracum, potentes amiditiam et societatem Rom. 42, 19. Verminae Romam 31, 11. legati repetunt bona regum 2, 3. in senatum introduci per consules 3, 4, 32, 8. iure gentium sacrosancti 2, 4, 4, 17, 5, 4, 8, 5, 21, 25. licet viderentur commisisse, ut hostium loco essent, in his tamen ius gentium valet, 2, 4. *cf.* 25, 7. contentum habiti 8, 25. interfecti 4, 17 et 32. contra ius gentium arma capiunt 5, 26. consulunt oraculum 5, 15. male excepti a Samnitibus 7, 31, 8, 23. decem more maiorum creati, ex quorum consilio res provinciarum compositae 33, 24, 31, 44. 37, 55, 45, 17, 27, 29. si repente aliquo mitterentur, sin-

gula per oppida, qua faciendum iter,umenta imperant 42, 1. legatis caesis publice in Rostris statuae posita 4, 17. munera data 9, 43, 27, 4, 26, 39, 30, 17, 31, 9, 37, 8, 42, 6 et 19, 43, 7 et 8, 44, 14, 45, 18. aedes liberae hospitio datae, numismaque decretus 42, 6. legatis hostium in aede Bellonae senatus datus 30, 21, 33, 24. legati imperatorum 2, 20, 10, 40 et 43. victoriae nuntii 40, 28. lictores habebant 29, 9, 37, 49.

Legationis ius externis, non civibus, comparatum 6, 17.

Legio quot militum, 6, 22, 7, 25, 8, 6, 26, 28, 29, 24, 43, 14. prima, secunda, tertia 10, 18, 22, 53, 33, 36, 34, 46. quarta 10, 18, 26, 48, 34, 46. quinta 39, 30. octava, *ibid.* undecima 30, 18. duodecima, magna ex parte caesa, *ibid.* tertia decima, *ibid.* undevicesima 27, 33. vicesima 27, 14 et 35. tota, milia hominum quatuor, Romae in foro secuti percussa 38, 23. a Gallis Senonibus deleta, ut ne nuntius claudis superfuisset 10, 26. Brutia 8, 24. Cannenses 29, 24. Caudinae 9, 12. Etruscorum 10, 5. Faliscorum 4, 17. Latinorum 43, 14. lintea Samnitium 10, 38. Sabina 1, 37, 2, 26. Lucana 8, 24. Samnitium 7, 32, 8, 38, 9, 2. legiones urbanae 6, 9, 24, 44, 25, 3, 26, 28, 27, 8. legiones quatuor vulgo scribebantur 8, 8. decem effectae 2, 30, 7, 25. legiones duodeviginti 24, 11. una et viginti 26, 28, 27, 22. tres et viginti 26, 1, 27, 36. viginti 30, 2. legiones tumultuariae 40, 28. legio Tusculana 8, 18. Etruscae 4, 18, 5, 35. Hannibalis 22, 39, 36, 7. Gallorum 36, 17.

Legionarios veteranos conscribit Scipio 29, 1. legionariorum numerus cunctus 42, 31. legionarii equites 33, 5.

Lembi 33, 19. biremes 24, 40. Isaici 32, 21. piratici 37, 27.

Lemnos, insula 28, 5.

P. Lentulus, legatus 33, 35.

Leon accusat Apollodorum, impellentem Athenienses ad defectionem 38, 50. *idem esse videtur ac*

Leon, Icesiae filius, legatus Atheniensis 38, 10.

Leon, locus 24, 39.

Leonides, Lacedaemonius, dux Persei 42, 51.

Leonnatus Eulyestia, praefectus agematis Macedonici 42, 51 et 59.

Leontini, in eorum urbe Hieronymus occiditur 24, 7. eo proficiscuntur Hippocrates et Epicyles 29. Leontinorum urbe a M. Marcello capta 30.

Leonum et pantherarum venatio Romae 39, 22.

Leptis 30, 25, 34, 62.

Lerygonensis ager 22, 21.

Letus, mons 41, 22.

Leucadia, olim peninsula, postea insula, divisa ab Acarnania freto vadoso, quod periossum manu est 33, 17.

Leucae, locus in Laconia 35, 27.

Leucae, caput Acarnaniae 32, 15, 33, 17, 36, 11. Leucadem indictum concilium Acarnanum 39, 16. eam oppugnat Flaminius 17. Leucadis situs, *ibid.* Leuces eximium concilio Acarnanum 45, 31.

Leucatis, promontorium 26, 26, 36, 15, 44, 1.

Leucaspis, phalanx 44, 41.

Leves milites 8, 8, 30, 33.

Leuis, sive potius *Eleusis*, locus, quatuor milia ab Alexandria abest 45, 12.

Leucus Cretensis 36, 13.

Lex Aelia de quinque coloniis maritimis 32, 29. Aelia Minucia de pace cum Poenis faciendis 30, 43. Aelia de duabus coloniis Latinis 34, 53, 35, 9. Aemilia de minuenda censura 4, 21, 9, 33, 34. lex (Aternia Turpilis) de aestimatione multae 4, 39. Atilia de Campanis 26, 33. Atilia Marcia, ut tribunus senes in quattuor legiones a populo crearentur 9, 30. Baebia de quaternis praetoribus alternis annis creandis 40, 44. Canuleia de conubio patrum et plebis 4, 1. Cassia agraria 2, 41. *cf. agrariae leges*. Cincia de donis et muneribus 34, 4. lex de consule intra decem annos non reficiendo 10, 13. Claudia ne quis senator maritima navem, quae plus quam trecentarum amphorarum esset, haberet 21, 63. lex curiata 3, 46, 9, 38. decem tabularum 3, 31. leges decemvirales, quibus tabulis duodecim nomen est, in aes incisae 3, 57, 7, 17. Lex Decia de duumviris navalibus 9, 30. lex de dictatore creando 2, 18. Duelliae leges de consulibus creandis cum provocazione, et ne quis plebem sine tribunis relinqueret 3, 54 et 55. Duellia Menenia de foenore 7, 16. Flavia de Tusculanis 8, 37. Genuciae ne fenerare liceret, et ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet 7, 42. Icciliae de Aventino 3, 52 et ne cui fraudi esset secessio 3, 54. lex de triumpho consulum sine auctoritate senatus habendo 3, 63. Licinia de ludis Apollinaribus 27, 23. lex (Licinia) de tribunis militum creandis 42, 31. Licinia Sextiae, ut consulum comitia fierent utique alter ex plebe crearetur, altera de aere alieno, tertia de modo agrorum 6, 35, 7, 1, 22, 25, 8, 12, 10, 7. lex Licinia de decemviris 6, 37, 42. lex ne magistratus plebei pateant patricii 4, 25. Manlia de vicisima 7, 16. Marcia Atilia de pace Philippo danda 33, 25. Metelli de aquando dictatoris et magistri equitum iure 22, 25. Minucia de triumviris mensariis 23, 21. Ogulinia, ut quattuor aures quinque pontifices de plebe adlegerebant 10, 6—8. Oppia de cuku matronarum 34, 1—8. Papiria de civitate sine suffragio Acerantis danda 8, 17. de perduellione 1, 26. Poetilia de ambitu 7, 16. Porcia, ne quis eum qui provocasset virgis caederet 10, 9. Publilia, ut plebei magistratus in comitiis tribus fierent 2, 56. Publiliae, ut plebscitae omnes Quirites tenerent, altera, ut legum, quae in comitiis centuriatis ferrentur, ante initum suffragium patres auctores fierent, tertia, ut alter censor utique a plebe crearetur 8, 12. leges rogiae 6, 1, 84, 6. leges sacrae 2, 33, 8, 22, 4, 26, 5, 11, 7, 41, 9, 39, 26, 38, 39, 5. Terentilia, ut quinque viri creentur legibus de imperio consulari scribendis 2, 9, 10. Trebonia, ut qui plebem Romanam tribunos pl. rogaret, is usque eo rogaret, dum decem tribunos pl. faceret 3, 65, 5, 10. leges Valeriae Horatiae de provocazione 2, 8, 3, 55, et ut tribunus, aediles, decemviri sacrosancti essent 3, 55, et ut quod tribunum plebis iussisset populum teneret 3, 55. lex Valeria de provocazione 10, 9. Valeria, ut Formianis Fundanisque suffragii latio esset 38, 36. Villia annualis 40, 44. lex ne cui album in vestimentum addere liceret petitionis causa 4, 25. ne quis populum evocaret 7, 16. ne quis nisi qui noxam meruisset, dum poenam luerit, in compedibus teneretur 8, 28. ne quis patre, qui sella curuli sedisset, vivo tribunus pl.

aut aedilis pl. esset 30, 19. Campanis suae leges datae 23, 5. leges Macedoniae dedit Aemilius Paulus 45, 32.

Liber vetus linteus Samnitum 10, 39. libri fastes 5, 14, 25, 9 et 57, 42, 2. lintei, repositi in aede Monetae 4, 7 et 20. magistratum, *ibid.* Numae Pompilii septem Graeci, septem Latini, sub Ianiculo in dabas arcis lapideis inventi, comburantur 40, 29. Sibyllini inspecti 3, 10, 5, 13, 7, 27, 21, 62, 29, 10, 41, 26. vaticini ex senatusconsulto ad praetorem delati 25, 1.

Liberi sequuntur patrem 4, 4.

Liberi Liberaeque aedes 3, 55, 41, 33. Libero Liberaeque signa aenea ex argento multatilio posita 33, 25.

Libertas populo Rom. reddita 2, 1.

Libertas strium 27, 7. in eo custoditi obsides Tarentinorum, *ibid.* refectur 34, 44. *cf.* et 45, 15.

Liberti pilicum habebant 45, 44.

Libertini etiam in militiam centuriati 10, 21, 22, 11. in navalem militiam descripti 40, 19, 42, 27. libertini qui censi 45, 14. coeuntur in Esquilinam tribum 15. libertinorum filii in senatum ab Ap. Claudio censore lecti 4, 46.

Libethrum, oppidum 44, 5.

Libitina vix sufficiens funeribus 40, 19, 41, 26.

Libri Galli 5, 35, 21, 38, 33, 37.

Liburni, gens (fere) 10, 2.

Libyphoenices 21, 22, 25, 40.

Licinius Macer, historiae Rom. scriptor 4, 7, 20 et 23, 7, 9, 10, 9.

A. Licinius Nerva, trib. pl. 41, 10. legatus 42, 35, 44, 18. praetor 45, 44.

C. Licinius, trib. pl. 2, 33.

C. Licinius, trib. milit. consulari potestate 6, 31. primus magister equitum de plebe dictus 39. *cf.* et 10, 8.

C. Licinius, legatus Carthaginem missus 21, 19.

C. Licinius, praefectus praesidii Rhizoniae et Olcinii urbium 45, 26.

C. Licinius Calvus, cos. 7, 9. *idem est qui*

C. Licinius Calvus Stolo, plebeius, minorem M. Fabii Ambusti filiam duxit 6, 34. creatur trib. pl. 35. leges adversus patriciorum opes promulgat, *ibid.* refectus trib. pl. non patitur creari curules magistratus, *ibid.* decimum trib. pl. refectus, suas leges perfort 42. creatur cos. 7, 2. iterum 9. sua ipsius lege damnatur 16. primus mag. equi. de plebe creatur 10, 8. *cf.* et 6, 39.

C. Licinius Crassus, praetor, sortitur iurisdictionem urbanam 42, 9 et 10. rediit classem 27. dextro cornu, in proelio adversus Persea, praeposita a fratre consule 58. creatur cos. et obtinet Italiam 44, 17. eius res gestae in Gallia 45, 12. ei prorogatur imperium 17. legatus in Macedonia, *ibid.*

C. Licinius Lucullus, trib. triumvir epulo creatur, qui legem de creandis triumviris epulonibus tulerat 35, 42. triumvir aedil. luentatis dedicandae 36, 36.

C. Licinius Nerva, legatus, nuntiat victoriam de Gentio 45, 3. praetor 14. sortitur Hispaniam ulteriorem 16. legatus reducit obsides in Thraciam 42.

L. Licinius, praetor 27, 8.

L. Licinius Lucullus, aedilis curulis 30, 39.

L. Licinius Pollio, legatus 27, 29.

Macer Licinius, antiquus auctor, citatus 7, 9, 10, 9.

M. Licinius, trib. mil. occiditur in proelio 27, 12.

M. Licinius Crassus non patitur per fundum suum equum duci 40, 5.

M. Licinius Lucullus, praetor 39, 6. sortitur iurisdictionem inter peregrinos 8 et 18.

M. Licinius Strabo, trib. milit. fortissime dimicavit, ab Isthis interficitur 41, 6.

P. Licinius, censor 27, 34.

P. Licinius Calvus, primus ex plebe trib. milit. consulari potestate creatus 5, 12. iterum cum trib. milit. consulari potestate crearetur, orat, ut is, qui sibi deferretur, bonos filio suo manderet 18. eius de praeda Veiorum sententia 20.

P. Licinius Crassus pontifex maximus creatur ante aedilitatem 25, 5. magister equitum 27, 5. censor 6. praetor 24. sortitur iurisdictionem peregrinam 22. cos. 28, 38. Brutius provinciam extra sortem accipit 29, 1. gravi morbo afficitur, uti et eius exercitus 10. ei prorogatur imperium 13. copis coniunctis cum consule, pugnat cum eo adversus Hannibalem 36. eius laudes 30, 1. rogat ludos ex incerta pecunia voveri debere 31, 9. cf. et 34, 44. votum praestitit consuli 35, 2. vetat, Q. Fabium Pictorem flammam Quirinalium, qui tum praetor erat, ire in Sardiniam provinciam 37, 51. moritur 39, 46. funeris eius causa visceratio data, et gladiatores centum viginti pugnaverunt, *ibid.*

P. Licinius Crassus creatur praetor 41, 16. excusatur se sacrificiis sollempnibus impediri, ne in provinciam Hispaniam citeriorem eat 19. fit cos. 42, 28. Macedoniam provinciam sortitur 32. proficiscitur 49. pacem pugnat adversus Persas 58 et 59. pacem petenti Persae negat 62, altera eius pugna cum Persae, meliore eventum 66. crudeliter ab eo avaraeque in Graecia bellatum 43, 4. legatus ad Gallos in Asiam 45, 34.

P. Licinius Nerva, fraude superat servos 32, 33. cf. et 36, 37.

P. Licinius Tegula carmen condit, quod ab ter novenis virginibus cani iussum 31, 12.

P. Licinius Varus, aedilis curulis 27, 6. creatur praetor 21. legem ad populum fert, ut Iudi Apollinares certo die celebrarentur 23.

Sp. Licinius, trib. pl. suscipit rem militarem impediendam 2, 45.

Lictor Horatio laqueum iniicit 1, 26. deligat ad palum, *ibid.* et 8, 7. cf. et 26, 10. Sulpicii, tribuni milit. de foro domum se recipientis, forem virga percussit 6, 34. lictores a Romulo instituti duodecim 1, 8. quatuor et viginti apparent consulibus 2, 55. cf. et 9, 5, 11, 27, 27. decemvirorum centum et viginti forum implent 3, 36. praesunt proficiscentibus ad bellum 10, 25, 41, 14. olim de plebe erant 2, 55. togati 3, 52. paludati 41, 10, 17, 45, 39. lictor proximus 24, 44.

Ligures, populus 5, 35. in Ligures legati missi ad exponendum, quod Poenae opibus auxiliumque inviasent 22, 33. eorum auxilia Hasdrubali parata 27, 39. iungunt se Magoni 29, 46, 29, 5. adversus Ligures varia Romanorum bella 32, 29 et *eqq.* 34, 56, 35, 8, 11, 21 et 40. Ligures, improvise castra Q. Minucii aggressi, funduntur 36, 38. omnes in deditionem veniunt 37, 2. circumveniunt et occidunt L. Baebium, praetorem 57. hostes perpetui populi Rom. et exercendo militi Rom. apprime utiles 39, 1. caeduntur a Romanis 52. castra L. Aemilii, proconsulis, oppugnant et agere ab eo vincuntur 40, 25 et 28. sese dedunt, et in Taurasinos publico

sumtu traduntur 38. alia Ligurum bella 41, 18, 19, 20 et *eqq.* Ligures Alpini 28, 56, 29, 5. Apuani 40, 41. Coelestes, Cardiacates 32, 29. Ilyates, *ibid.* Ingauni 40, 25. montani 40, 41. Statiellates vincuntur a M. Popillio, cos. 42, 7. se dedunt 8. venditis se natas lubet redimi, *ibid.* de Liguribus triumphi 40, 59, 41, 17. Ligustini populi 31, 10, 39, 21. Ligustini Ilyates 32, 31. Ligustini montes 34, 8. Ligustinum bellum 35, 4. scutum 44, 35.

Cn. Ligurius, trib. milit. cedit in pugna 33, 22.

Ligustinus ager viritum divisus 42, 4.

Sp. Ligustinus 42, 34. eius ad populum oratio, *ibid.*

Ligyrae, urbs Thessaliae 32, 13.

Lilybaeum 25, 31, 27, 5. ad Lilybaeum pugna navalis 21, 50.

Limnaeum deditur M. Aclio, cos. 36, 14.

Lingones cum Boiis pellunt Etruscos et Umbros agro 5, 35.

Lingones, mons 32, 18.

Linterni arenae 22, 16.

Lintribus aluntur pedites in trahendo Rhodano 21, 27.

Liparae insulae 21, 49.

Liparones piratae 5, 28.

Liris fl. 10, 21, 26, 9 et 34.

Liciniae, urbs Thessaliae 32, 14.

Lissus, oppidum 44, 30.

Litabrum, oppidum in Hispania munitum et opulentum, vineis expugnat C. Flaminius 35, 22.

Litana, silva in Gallia Cisalpina 23, 24. in ea exercitum L. Postumii cos. decem Galli, *ibid.* ad eam octo milia Gallorum caesa 24, 22 et 42.

Litatio se perlatitio in sacrificiis 41, 19.

Literae laureatae 5, 28, 45, 1.

Literas attulit in Latium Evander 1, 7.

Liternum 23, 35, 38, 12. eo colonia deducta 32, 29, 34, 45. in Liternum secedit Scipio Africanus, ibique moritur 38, 52 et 53.

Liternus, fl. 32, 29.

Litubium, oppidum Ligurum, se dedit Romanis 32, 29.

Livius, poeta, ab saturis ausus primus argumentum fabulam erere 7, 2. cf. et 27, 37.

C. Livius, pontifex creatur in M. Pomponii Mathonis locum 26, 23. aedilis curulis 29, 38. praetor cum cognomine Salinatoris 30, 26. sortitur Brutius 27. praestat equilibus alariis, in pugna adversus Boios 35, 3. petit consulatum, sed repulsus patitur 10. moritur 43, 13.

C. Livius Salinator creatur praetor 35, 24. sortitur classem 36, 2. iustrat classem 42. Samen Zacynthumque populatus, pervenit Piraeum, *ibid.* ei occurrit Eumenos cum tribus navibus, *ibid.* trahit Delum, *ibid.* Deli restipetur adversa, ventis 43. vincit classem Antiochi 44, 45. illi sacrificia Minervae 37, 9. capit Scalon, *ibid.* oppugnat Abydum, *ibid.* obsidionem relinquit 12. tradit L. Aemilio Regillo classem 14. censet obstruendum esse exitum portus Ephesini, *ibid.* in Lyciam missus, fugat Lycios 16. legatus ad Prusiam, Bithyniae regem, missus, eundem revocat ad consilia pacis 25. creatur cos. 38, 35.

L. Livius, trib. pl. 9, 8.

L. Livius, praetor 45, 44.

M. Livius consul legatus Carthaginem missus 21, 18. octavo post damnationem anno reducitur a consulibus in urbem 27, 34. pro

- cognato, M. Livio Maecio, dicit in senatu, *ibid.* ad secundum consulatum paene invitatus protrahitur, *ibid.* agere se reconciliari patitur cum Nerone collega 35. irae plenus adhuc in cives, profectus ad bellum 40. egregia eius victoria de Hasdrubale 46—49. triumphat 28, 9. dictator creatur 10. ei in annum prorogatum imperium, *ibid.* volonum exercitum in Galliam ex Etruria tradit 29, 5. ei prorogatur imperium 13. creatur censor 37. Salinatoris quare cognomen invenit, *ibid.* pravum eius certamen cum collega Nerone, *ibid.* praeter tribum Maeciam, populum Rom. omnem, quatuor et triginta tribus, aerarios relinquit, *ibid.* cf. et 36, 36. 39, 3.
- M. Livius Tarentum tuetur 24, 20. urbe capta ab Hannibale in arcem confugit 25, 10. arcem defendit 11 et 26, 39. de eo certamen in senatu 27, 25.
- M. Livius Dentor, cos. 10. i. eo consule, Aequicum bellum redintegratum, *ibid.* creatur pontifex inter primos e plebe 9. praestitit verba devotionis P. Decio 28. propraeor 22.
- M. Livius Maecius 27, 34.
- T. Livium quare causae ad res populi Rom. scribendas impulerint, Praef. quo tempore vixerit 4, 20. 28, 12. cur sequatur Polybium 33, 10.
- Locris et lautia legatis decreta 28, 39, 30, 17. 33, 24. 35, 23. 42. 26. locorum divisio in spectaculis 1, 35. 34, 54. locis sanctitate insignibus etiam efficta miscula 24, 3.
- Locrenses 23, 30. 24, 1. 29, 9. Locrenses in Graecia restituti Aetolis 33, 34.
- Locri. Apud eos fanum, in quo thesauri Proserpinae, quos diripit Pyrrhus 29, 18. deficient post Cannensem cladem ad Poenos 22, 61. cf. et 23, 30 et 24, 1. oppugnantur a Crispino 27, 25. recipiuntur a Scipione 29, 6. 7. qui his Pleminium praefectum imponit 8. in eos impotenter saevit Praeminus, *ibid.* et 9. eorum querelae per legatos delatae ad senatum 16, 17. 18. libertas his legesque suae restituantur a senatu 21. cf. et 31, 12.
- Loeria in Graecia 26, 28. 28, 6.
- Locustarum vis ingens, ita ut unde advenissent, parum constaret, circa Capuam omnem agrum complerit 30, 2. cf. et 42, 2. earum tantae nubes a mari vento in Apuliam illatae, ut examinibus suis late agros operirent 42, 10.
- Longarum bellum cum Demetrio, Philippi Macedoniae regis patre, gessit 31, 28.
- Longula, opp. 2, 33. a Coriolano Romanis admittitur 39. cf. et 9, 39.
- Longuntius 22, 20.
- Lonorius, regulus Gallorum, 38, 16.
- Loracina, fluvius 43, 6.
- Loritanus portus 30, 39.
- Loryma, portus 37, 17. viginti paulo amplius milliis ab Rhodo abest 45, 10.
- Lua Mater 8, 1. ei arma caesorum Volscorum data a consule, *ibid.* ei dicata spolia hostium 45, 33.
- Luce, urbs 21, 59. eo colonia deducta 41, 17.
- Lucani pugnant cum Samnitibus adversus Alexandrum Epiroensem 8, 17. recipiuntur a Romanis in fidem 19 et 25. deficient, fraude impulsu 27. in eorum regionem transeunt exercitus Rom. 9, 20. Lucanorum oratores petant in amicitiam Rom. recipi 10, 11. foedus cum his ictum 12. eorum seditio comprimitur 18. deficient ad Poenos 22, 61. Lucanorum aliquot ignobilis oppida expugnat Ti. Sempronius cos. 25, 1. dedunt se Romanis 27, 15. 28, 11. Lucanae legiones saepe fusae ab Alexandro Epiroensi 8, 24. Lucani montes 9, 17. Lucanus exsul veritate transigit Alexandrum Epiroensem 8, 24.
- Luceria, urbs 9, 2 et 18. 22, 9. 23, 37. 24, 3. in ea servati obides Romanorum. ad Caudum duci Samnites 9, 12. obsessa et capta a Romanis 15. amissa, et recepta 26. colonia eo deducta, *ibid.* oppugnantur a Samnitibus 10, 35.
- Luceres, tribus antiqua 1, 13. 10, 6. equitum centuria 1, 13 et 36.
- Lucerini 9, 2. ad Lucerinum finem pugnatum cum Samnitibus, duce Attilio cos. 10, 35. ob servatam fidem a Romanis laudantur 27, 10.
- Lucretia, uxor Collatini 1, 57. stuprum ei per vim oblatum a Sex. Tarquinio 58. illa vocat patrem et virum, *ibid.* cultro se occidit, *ibid.*
- C. Lucretius, duumvir navalis 40, 26.
- L. Lucretius Gellius creatur praetor 42, 28. scribitur provinciam, quo senatus censuit 37. ei decernitur classis 35 et 48. acerbae eius iniuriae in Chalcidenses 43, 9. accusatur, et damnatur 10.
- Hostius Lucretius Tricipitinus, cos. 4, 30.
- L. Lucretius Flavius, cos. vincit Aegos acie 5, 29. trib. milit. cos. pot. 32. adversus Volsinenses profectus, eos vincit, *ibid.*
- L. Lucretius Tricipitinus, cos. ingentem Volscorum multitudinem fundit 8, 8. cum ingenti praeda Romam redit, et de Volacis Aequisque triumphat 10.
- L. Lucretius Tricipitinus, trib. mil. cos. pot. 6, 4. iterum 21. tertium 22.
- L. Lucretius, quaestor, per insidias interceptus, traditur venienti in Ligures Hannibali 21, 59.
- M. Lucretius, trib. pl. 27, 6.
- M. Lucretius, trib. pl. 42, 19. a fratre praetore praemisus, naves a sociis ex foedere exigit 45.
- P. Lucretius, cos. 2, 15.
- P. Lucretius, praefectus urbis differt actiones tribunicias in adventum consulum 3, 24.
- P. Lucretius Tricipitinus, trib. mil. cos. pot. 4, 44. iterum 47.
- Sp. Lucretius, Lucetiae pater 1, 58. praefectus urbis a rege relictus 59. suffectus Bruto, non sufficientibus viribus ad consularia munera obunda, intra paucos dies moritur 2, 8.
- Sp. Lucretius, aedilis plebis, creatur praetor 28, 38. ei prorogatum imperium 29, 13. rursumque, ut Genuum oppidum, a Magone Poeno dirutum, exedificaret 30, 1. militatur legatus in Africam 31, 11.
- Sp. Lucretius, praetor 42, 9. occupat castellum super Tempe 44, 7.
- T. Lucretius, cos. 2, 8. Etruscos caedit 11. iterum cos. 16.
- Lucus triginta diebus finitus post Cannensem cladem 22, 58. in luctu purpure et auro deponuntur 34, 7.
- Lucumo, potens divitis, commigrat Romam 1, 34. eius pater Demaratus, *ibid.* eius uxor Tanaquil, *ibid.* ei, carpento sedenti, aquila pileum aufert, et rursus capiti reponit, *ibid.* vocatur L. Tarquinus Priscus, *ibid.* vid. L. Tarq. Prisc.
- Lucumo, juvenis praepotens, corrumpit uxorem Aruntis Clusinae 5, 23.
- Lucus, quo se Numa, velut ad congressum Deae, sine arbitrio conferebat, sacraus Camoenis 1, 21. lucus Dianae 27, 4. Perentinae, ad quem concilia Latinorum populorum habita 1, 50 et 52. 7, 25. Feroniae 26, 11.

- 27, 4. Iunonis Laciniae 24, 3. Iunonis Sospitae 8, 14. Maricae 27, 37. Martis 41, 13. Petelinus 6, 20, 7, 41. Stimulae 39, 12. Iudi tanquam sacrosancta 35, 51.
- Ludi** a Romulo editi 1, 9. a Tarquinio Prisco, qui deinde sollemnes annui manserunt, Romani, Magnique varie appellati 35. a praetoribus urbis 27, 23. ab aedilibus plebeis et curulibus 6, 42. voti a dictatoribus 5, 19, 7, 11. a consulibus 31, 9, 36, 2. a variis imperatoribus 25, 45, 31, 49, 39, 22, 40, 44 et 45. religionis causa 39, 22. belli causa 22, 9 et 10. 27, 33, 30, 27. concordiae causa 4, 12, 6, 42. pestilentiae causa 7, 2, 27, 23. Iudi Apollinares, eorumque origo 25, 12. eos populus coronatus spectavit, *ibid.* cf. et 26, 23, 27, 11. in perpetuum voti 27, 23. cf. 27, 11, 23. a praetore urb. editi 39, 39. circo inundato, extra portam Collinam, ad aedem Eryciniae Veneris parati 30, 38. Apollinaribus ludis ante diem quintum Idus Quinctiles solis eclipsis 37, 4. Capitolini 5, 50. Circenses 39, 27, 44, 48. Consualia 1, 9. funebres, editi a Scipione 28, 21. Iudi funebres per quadriduum in foro, mortis M. Valerii Laetini causa, a filiis eius facti, in quibus quinque et viginti paria gladiatorum 31, 50. per triduum a filiis M. Aemilii Lepidi 23, 30. funeris P. Licinii causa 39, 46. Isthmii 33, 32. Magni ex instauratione Romae parati 2, 36. ad hos ludos venit magna vis Volscorum 37, tumultus causa voti 4, 27, 35. a Camillo voti 5, 19. ex auctoritate Patrum voti a dictatore 7, 11. voti aeris trecentis triginta tribus milibus, trecentis triginta tribus triente 22, 10. voti a consule Acilio Glabrione 36, 2. Iudi Megalesia dicti 29, 14. cf. 24, 57, 36, 36. Nemei 27, 30 et 31. Olympici 27, 21, 28, 10, 39, 7. in biduum instaurati 25, 2, 27, 36, 29, 38, 33, 42. ter instaurati 23, 30, 25, 2, 80, 26. quinquies toti instaurati 38, 35. septies instaurati 29, 11, 35, 25. Romani, etiam Magni dicti 1, 35. magnifice facti 25, 2. semel instaurati 27, 6, 21 et 36, 30, 26, 39, 7. biduum instaurati 29, 38. triduum instaurati 23, 30. ter toti instaurati ab aedilibus curulibus 29, 29, 11, 38, 25 et 42, 38, 35. quater instaurati 32, 27. Scenici, quando primum instituti, et quare? 7, 2 per quadriduum primum facti ab aedilibus curulibus 24, 43. magnifice apparatus facti 31, 4. Taurilia 39, 22. ludorum sollemnia intermittere, nefas 5, 1. Iudi ab aedilibus ex mulctaticia pecunia facti 10, 23. ludorum causa epulum Iovia 23, 2, 27, 36, 29, 38. in Iudis senatoria loca secreta a populo 34, 54. ludorum sumptus, graves non modo Italiae ac sociis Latini nominis, sed etiam provinciis externis, circumscripti 40, 44. sumtum in ludos vix tolerabilis opulentis regnis insania 7, 2. Iudi primum de incerta pecunia voti 31, 9. Iudi, iniussu senatus voti, non sunt de aere publico 36, 36. pontifices negant pertinere ad religionem. quanta impensa Iudi fiant 39, 5. ludos ob res bene gestas, quando primum coronati spectaverint 10, 47.
- Ludi** literarii in tabernis in foro 3, 44. strepitum discentium vocibus 6, 25.
- Ludiones** ex Etruria acciti 7, 2. ludionum convivia oblectamenta quando primum Romae addita epulis 39, 6.
- Luna** pernox 32, 11. lunae defectu crepitus aeris nocte silente ceteri solet 26, 5. lunae eclipsis praedicta a C. Sulpicio Gallo, trib. milit. 44, 37. Lunae aedes 40, 2.
- Luna**, urbs 39, 21, 41, 17, 43, 11.
- Lunae** aedes 40, 2.
- Lunae** portus 84, 8, 39, 21 et 32, 34, 8.
- Lunensem** agrum depopulantur Ligures 34, 56.
- Lunensium** et Pisanorum de agris controversia 45, 19.
- Lupa** mamma Romulo et Remo praebet, et lingua pueros lambit 1, 4. simulacra infantum, conditorum urbis, sub uberibus Lupae posita 10, 23.
- Lupercal** 1, 5.
- Lupus** Marti proprius 10, 27. lupus in Gallia vigili gladium, e vagina raptum, abstulit 21, 62. lupus intrat Romanorum castra, eraditque, laniatis obruiis, intactus 21, 46. lupus nocte portam Capuae ingressus laniat vigilem 27, 37. lupus Romae agitur, cum porta Collina intrasset, per Equilinum magno consecrantium tumultu evasit 41, 13. lupi ferrei in oppugnantes urbem infecti 28, 3. Iuporum simulacrum 22, 1.
- Lusitan**, regulus Hispaniae ulterioris 33, 21.
- Lusitania** 21, 43, 27, 20. Lusitaniae montes 21, 43.
- Lusitani** vincuntur a P. Cornelio Scipione, caesis duodecim milibus 35, 1. caedunt Romanos 37, 46. funduntur a L. Aemilio Paulo, caesaeque sunt decem et octo milia armatorum 37, 57. et sex milia a C. Atinio praetore 39, 21. de Lusitanis triumphat C. Calpurnius Piso, praetor 42. iis subactis, triumphat L. Postumius Albinus 41, 3 et 11.
- Lustrata** urbs 39, 9. lustratum oppidum 42, 20. classis 36, 42.
- Lustratio** exercitus apud Macedonas 40, 6.
- Lustrum**, propter Capitolium capium, et eorum consulem, condi religiosum est 3, 22, 24, 43. lustra varia 1, 44, 3, 3 et 24, 30, 9 et 47, 24, 42, 27, 36, 29, 37, 35, 9, 38, 36, 41, 2, 42, 10.
- Lutarius**, Gallorum regulus 38, 16.
- C. Lutatius**, triumvir coloniae deducendae a Bolis comprehenditur 21, 25. post sextum decimum annum servitute eximitur a Servilio, consule 20, 19.
- Q. Lutatius Cerco** 42, 6.
- Q. Lutatius Cerco**, eo consule, pax data Carthaginensibus 30, 44.
- Luxus** Romam invecit ab exercitu Asiatico 39, 6. cf. et 34, 4. Romae corcorat a censoribus 39, 44.
- Lycena** 37, 54. donatur Eumeni 38, 39.
- Lycenum** Atheniens incensum a Philippo 31, 24.
- Lycus** Pan 1, 5.
- Lycia** 33, 19, 41, 37, 15. Lyciae caput, Patara, *ibid.*
- Lycii** fusi fugatique a Romanis 37, 16. attributi Rhodiis 35, 39. queruntur de crudelitate Rhodiorum 41, 10. venantur bello ab Rhodiis 30. iubentur esse liberi 44, 15.
- Lychnidus**, oppidum, capitur 27, 32. cf. et 33, 34, 43, 9, 10 et 21.
- Lyciscus**, Aetolorum praetor 42, 39, 45, 29.
- Lycus** Achaenus, praefectus Aetolorum et Boeotum in Persei exercitu 42, 51.
- Lycortas**, Megalopolitanus, princeps legationis Achaeorum ad Romanos 38, 32. praetor Achaeorum indicit concilium 39, 35. eius ad Ap. Claudium oratio 36.
- Lycurgi** disciplina, cui per septingentos annos assueverant Lacedaemonii, abrogatur 39, 31, 39, 38 et 37.
- Lycurgus**, tyrannus Lacedaemoniorum 34, 26.

Lydia donatur Eumeni 38, 39.
Lymphaeum, oppidum, deficit ad Romanos 30, 19.
Lyncestae, populus 45, 30.
Lynceus, oppidum 26, 25, 31, 38, 32, 9.
Lysimachia, urbs 32, 34, 34, 57. diripitur et incenditur a Thracibus 33, 38. eam restituere capit Antiochus, *ibid.* ut Seleuco filio eam des. regni sedem 40. *cf.* et 35, 15.
Lysimachus, Philippi amicus, in consilium ab eo adhibetur ad iudicium Demetrii 40, 8.
Lysione, urbs 38, 15.
Lysis, fluvius, *ibid.*

M.

Macedones 7, 26. eorum legati in senatum introduci, queruntur de M. Aurelio 30, 42. Macedonum legio in Hannibalis exercitu 33. Macedonum gentis nobilitas 31, 1. Macedones terrentur fœditate vulnerum, Romanis armis illatorum 34. eorum animos sibi conciliare studet Philippus 32, 5. copiarum numerus 33, 4. Macedonum cum Romanis pugna ad Cynoscephalas 33, 7—10. interfectorum ossa legit Antiochus ad Cynoscephalas 36, 8. expelluntur urbibus Athamaniae 38, 1. offenduntur a Philippo 40, 3. eorum classis fugatur a Romanis 44, 30. Macedones inter et Romanos fortuna, non iussu imperatorum, commissum certamen 44, 40. vincuntur a Paulo Aemilio 40—42. belli finis 45, 9. Macedonum regnum quomodo et per quos creverit, *ibid.* post mortem Alexandri in multa regna distractum *ibid.* Macedonum principes in Italiam ire iubentur 32. Macedonibus interdicta auri et argenti metalla 45, 29. et conubia extra fines suos, *ibid.*
Macedonia 1, 1, 9, 18. Macedoniam populantur Dardani 27, 33. tota se dedit Aemilio Paulo, consuli 44, 45. de Macedonia sensuconsultum 45, 18. et libertas datur 29. dividitur in quatuor regiones, *ibid.*, et 30.
Macedonici phalanx 9, 19. praeda 45, 38 et 39. Macedonici exercitus Romanis comparati 9, 19. Macedonici belli causae cum Philippo 35, 1, 5. item cum Perseo 39, 23. Macedonici exercitus lustratio 40, 6. Macedonitum mare 44, 11.
Macella, urbs Sicilliae, deficit a Romanis 26, 21.
Macellum Romae incendio consumitur 26, 27. reficitur 27, 11.
Machanidae, tyranni Lacedaemoniorum. bello pelit Achaeos 27, 29. *cf.* et 26, 5. Eleos, Olympiorum sollemne ludicrum parentes, aggredi statui 25, 7. metu Philippi compingitur, *ibid.*
Maera Comae, oppidum 32, 13.
Maera, fluvius 39, 32, 40, 41.
Maeri campi 41, 22, 45, 12.
Maoris, insula 37, 18, 28 et 29.
Madamprium, oppidum Phrygiae 38, 15.
Maduati, Thraciae populi 38, 40.
Madylus, Chersonesi urbs 31, 16, 33, 38.
Maecander, fl. 37, 45 et 56. eius amnis fontes Celsenis oriuntur 38, 13. vado superari non potest 12.
Maecia tribus addita 8, 17. *cf.* et 29, 37.
P. Maecilius, trib. pl. 2, 58.
Sp. Maecilius abens quantum trib. pl. creatur 4, 48. turbatur vulgi, *ibid.*
Maedi, populus 26, 25, 28, 5.
Maedica, regio 26, 25, 40, 21. in Maedicam exercitum ducit Philippus, *ibid.*

P. Maecius, trib. milit. consulari potestate 5, 12. iterum 18.
Q. Maecius, trib. pl. 9, 8.
Sp. Maecius, ex equestri ordine, largitiones frumenti facere instituit in annonae caritate 4, 13. de regno parando agit, *ibid.* vocatur ad dictatorem Cincinnatum 14. ab Abala Servilio magistro equitum occiditur, *ibid.* factum defendit dictator 15. domus eius diruitur 16.
Maentum atrium 39, 44.
C. Maenius, eos vincit Aricinos Latinisque 8, 13. triumphat, *ibid.* statua equestri ei in foro posita. *ibid.* quaestionum de coniuratis exorandarum causa dictator 9, 26. ei imitatur accusationem nobilitas, *ibid.* *cf.* et 9, 34. eius oratio 9, 28. abdicat se dictatura, et, reus factus, absolvitur, *ibid.*
C. Maenius, praetor 40, 85. exercet quaestiones de veneficiis 43.
L. Maenius, trib. pl. rogationem de uncario fecisse fert 7, 16.
M. Maenius, trib. pl. legis agrariae lator 4, 53. impedit delectum, *ibid.*
M. Maenius, trib. pl. 6, 19. dedit se in seditione Manliana auctoritati Patrum, *ibid.* diem dicit Manlio, *ibid.* et 20.
M. Maenius, trib. milit. in pugna cum Magone Poeno cadit 30, 18.
P. Maenius, trib. milit. consulari potestate 5, 12.
Q. Maenius, praetor, sortitur iurisdictionem peregrinam 45, 4.
T. Maenius, praetor 39, 6. sortitur iurisdictionem inter cives 8 et 18. trib. milit. 40, 35.
Maessum, gentis Hispanae, urbs Orongis 28, 3.
Maestia silva 1, 33.
Maesulii, gens Numidiae, 24, 48, 29, 29, 31.
Magaba, mons 38, 19. petunt eum Tectosagi Gallii, *ibid.*
Magalus, regulus Boiorum 21, 29.
Deo Magi, Campani, constants erga Romanos fides 23, 7. vincunt in Hannibalis castra ducitur 10. navi Carthaginem missus, tempestate fertur Cyrenas, *ibid.* confugiens ad statum regis Ptolemaei, liberatur, *ibid.* manere mavult in Aegypto, quam redire in Italiam, *ibid.*
Magister equitum primus Sp. Cassius 2, 18. primus de plebe, C. Licinius 6, 39. magistro equitum cum dictatore aequatum imperium 22, 25 et 26. sine magistro equitum dictator 23, 22 et 23. Sacrorum 39, 18.
Magistratus curulis 4, 7. cum sine magistratu curuli respublica esset, creatur interrex, *ibid.* Plebeius nullus auspicio creatur, 6, 44. magno docet esse minus diuturnus, 24. magistratus plebei sacrosancti 2, 33. nulli Patrum licuit eum magistratum capere, *ibid.* magistratus non creandus sine provocatione 3, 55. qui sine magistratu rem gessit, triumphare non potest 28, 38. L. tamen Lentulus, qui sine magistratu rem gesserat in Hispania, ovans urbem ingreditur 31, 20. magistratum gesturi, intra quintum diem in leges furare debebant, *ibid.* magistratus duos curules unus nec capere potest, nec gerere 33, 39. magistratum eundem intra decem annos non capiendus, plebisclit cautum 7, 42. duo magistratus uno anno non gerendi, *ibid.* magistratus et senatores pecuniam sponte conferunt ad supplementum classis 26, 36. magistratus minores Romae circumire vigilas iussi 32, 26, 39, 16. magistratus

- cuncti circa omnia pulvinaria victimis maioribus sacrificant, prodigiorum procurandorum causa 43, 15. magistratum Romanorum praeica modestia 42, 1. avaritia et superbia 43, 2. crudelitas 4 et 6. magistratum libri citati 4, 20, 39, 52. magistratibus incedendis sollempnis dies. *cf.* Anni consularis principum. magistratus in colonis 34, 7.
- C. Magius Atellanus*, 24, 10.
- Magnesia*, urbs super Maeandrum, dedit se Romanis 37, 45.
- Magnesia*, urbs ad Sipylum 36, 43, 37, 10, 11 et 37, se dedit Romanis 37, 44. Eumeni a Romanis tributum 56.
- Magnesia*, Graeciae regio 42, 54, 44, 11.
- Magnetarum*, summus Magnetum magistratus 35, 31.
- Magnetes* pronuntiantur liberi 33, 32 et 34. eorum concilium Demetriade 35, 31. ad Magnetes legatorum Roman. oratio, *ibid.* eos frustra tentat T. Quinctius 39.
- Magni Campi*, locus 30, 8.
- Mago*, frater Hannibalis 21, 47. proelio ad Trebiam in insidiis collocatur 54. in Canensensi pugna medium aciem cum Hannibale tenet 22, 46. res a fratre Hannibale gestas Carthaginensibus exponit 23, 11 et 12. annulos aureos, e digitis occisorum Romanorum detractos, in curiae vestibulo effundi iubet, *ibid.* cum eo Hannonia disceptatio 13. mittitur in Hispaniam 22. vincitur ad Iliturgin 49. mittitur ab Hasdrubale fratre ad conquisitionem militum 24, 42. Hasdrubali, Gisgonis filio, coniunctus. vincit P. Scipionem 25, 52 et 34. Hasdrubali fratri se iungit 35. eius castra a Marcio capta 39. venit ex ulteriore Hispania cum Hasdrubale. Gisgonis filio, ad Hasdrubalem fratrem 27, 20. in fugam vertitur 28. delectum in Hispania cum Hasdrubale. Gisgonis filio, habet, et cum eo bellum instaurat 12. equestri proelio vincitur 13. it. Gades, dissipaturque eius exercitus 16. Gadibus ex fuga subsistit 23. iubetur a senatu Carthaginensi classem, quam Gadibus haberet, in Italiam transire 36. a Gaditanis intra urbem non admittitur 37. ex minore Balarium insula in Italiam traiecit 46. capit Genavam. *ibid.* Gallos et Ligures in concilium vocat 29. 5. vincitur a Romanis 30, 18. femore transfixo vulneratur, *ibid.* profugit in Liguriam 19. ex vulnere moritur, *ibid.*
- Mago*, legatus Poenorum ad Philippum 23, 34.
- Mago*, ex gente Barca, cognatus Hannibalis, capitur 23, 41.
- Mago*, Poenorum dux, Carthaginem Novam tuetur 26, 44. so. arcem, et praesidium Scipioni dedit 46. Romam mittitur cum quindecim captivis senatoribus 51.
- Maharbal*, Himilconis filius, oppugnationi Saguntum praefectus ab Hannibale profectus in Oretanos Carpetanosque 21, 12. depopulatur sociorum populi Rom. agros 45. persequitur Romanos, a Trasimeno fugientes 22. 6. praefectus equitum, suadet Hannibali post classem Romanorum ad Cannas, ut quantum Romanum petat 51. *cf.* et 23, 18.
- Malacini*, 33, 21.
- Malea* 31, 44 et 47, 32, 16, 36, 42, 42, 56.
- Maleae* promontorium 34, 32.
- Maleventum* 6, 27, 10, 15.
- Malitiae* sinus 27, 30, 31, 46, 32, 4 et 32, 30, 14.
- Malimania* ager in Graecia 42, 40.
- Malitiosa* alvea 1, 30.
- Mallroli*, ignita tela 39, 6.
- Malloea* Perrebaebae 31, 41, 36, 13, 39, 25. vi capitur a Menippo, duce Antiochi 38, 10. Malloeam capit Philippus 13. capitur et diripitur a Romanis 42, 67.
- Mamertini* 28, 28.
- C. Mamilius Vitulus*, primus ex plebe curio maximus creatur 27, 8. praetor 35. sortitur Siciliam 36 et 38. legatus ad Philippum 30, 26. pestilentia moritur 41, 26.
- L. Mamilius*, Tusculi dictator, auxilium fert Romanis 3, 18. Romana civitate donatur 29.
- Oct. Mamilius Tuscipinus*, ab Ulysse Deaque Circe oriundus 1, 49. et filium nuptum ducit Tarquinium Superbum, *ibid.* ad eum exsultum abit socer 2, 15. concitat triginta populos adversus Romanos 18. in pugna ad Regillum lacum vulneratur 19.
- Q. Mamilius*, aedilis plebis 27, 36.
- Q. Mamilius Turinus* praetor creatur, cum aedilis pl. esset 28, 10. sortitur turisdictionem peregrinam, sed accipit Galliam, *ibid.*
- Mandonius* 22, 21. frater Indebilis, Illygetum reguli 26, 49. eius uxor capta fens ad pedes Scipionis procumbit, obtestaturque, ut curam feminariam impensis custodibus commendaret, *ibid.* Mandonius deficit ad Romanos 27, 17. ei conflux et liberi redduntur, *ibid.* deficit, et concitatis popularibus, agros sociorum populi Romani depopulatur 28, 24. magna pugna vincitur 33. potenti veniam ignoscit Scipio 34. deficit a Romanis, sed comprehensus traditur ad supplicium 29, 8.
- Manduria*, oppidum in Salientinis, a Q. Fabio eos. vi capitur 27, 15.
- Manes* 1, 20. Manium placandorum ritis edocere debebat pontifex max. *ibid.* Dila Manibus Tellurique se daretur Decius 8, 9.
- P. Manilius*, legatus in Illyricum 45, 47.
- Sex. Manilius* in secessionem militum cum M. Oppio summae rerum praestit 3, 51.
- Manipulus* 1, 52, 7, 24. Ives vicenos milites, silam turbam scutatorum habebat 8, 8. mixti e Latineis et Romanis 1, 52.
- Manliae* gentis decreto cautum, ne quis deinde M. Manlius vocetur 6, 20.
- Manliana* imperia 4, 29, 6, 7.
- Manlianus* saltus in Hispania 40, 39.
- Manlis Acidinus*, duo iuvenes illustres, tribuni militum 42, 49.
- M. Manlius*, (cut in *Lexi exemplaribus vulgo apponitur praenomen C.*) eos. 2, 54. accusatur post consulatum, *ibid.* tribunus, eius accusator, domi interficitur, *ibid.* legatus Athenas missus legum causa 5, 31. decemvir creatur 33.
- A. Manlius*, trib. mil. eos. pot. 4, 61. iterum 5, 8. tertium 16. legatus, auream crateram donum Apollini Delphos fert 28. a Liparesium pirata captus, et dimissus, *ibid.*
- A. Manlius*, tribunus militum interficitur 27, 27.
- A. Manlius Capitolinus*, trib. mil. eos. pot. 6, 1. iterum 11. tertium 21. quartum 36. frater M. Manlii Capitolini cum eo vestem non mutat 20.
- A. Manlius Torquatus*, praetor creatus 45, 14. sortitur Sardiniam, sed in provinciam ire nequit. exercendis iudiciis ex senatusconsulto retentus 16.
- A. Manlius Vulso*, eos. 40, 59. male rem gerit adversus Istros 41, 5-8. populatur Istriam 14. obsidet Nesactium opp. 15. dimittitur Romam, *ibid.*
- C. Manlius*, trib. mil. eos. pot. 6, 30. male rem gerit, *ibid.*
- Cn. Manlius*, eos. 2, 48. in proelio occiditur 47.

- Cn. Manlius**, cos. 7, 12. Tiburtes ad moenia Romae vincit, *ibid.* secundum cos. 16. adversus Faliscos proficiscitur, *ibid.* legem de vicesima manumissionum in castris fert, *ibid.* interrex 17. censor 22. magister equitum 28.
- Cn. Manlius Vulso**, aedilis curulis 33, 25. creatur praetor 42. sortitur Siciliam provinciam 43. colonias deducendae triumvir 34, 38, 35, 9. cos. 37, 47. suscipit bellum adversus Gallograecos 38, 12. eius iter ab Epheso ad Tolistobolorum fines 12—15. eius ad milites oratio 17. aggreditur Tolistobolos, Olympum montem insidentes 20. capit eorum castra 23. res eius gestae adversus Tectosagos et Trocmos 24—27. ad eum legationes Asiae 37. it in Pamphyliam, *ibid.* foedus facit cum Antiocho 38. res regum et urbium componit 39. traicit in Thraciam 40. eum invadunt Thraeces, et partem praedae abigunt, *ibid.* in Thessaliam traducit exercitum, et Apolloniase hibernat 41. petit triumphum 44. legati ipsius contradicunt, *ibid.* et 45 et 46. se defendit 47. triumphus ei decernitur 50. de Gallia Aesalatica triumphat 39, 6. petit censuram 40.
- L. Manlius Imperatorius**, clavi figendi causa dictator dictus 7, 3. delectum habere conatur, frustra, *ibid.* ob delectum acerbius habitum ei dies a M. Pomponio trib. pl. dicta 4. eius crudelitas in filium, et filii generosum factum, *ibid.* et 5. Manlio remissa causae dictio, *ibid.*
- L. Manlius**, praetor, in Galliam militatur 21, 17. eius exercitus caeditur a Boiis 25. Con cordiae aedem vovit 22, 33, 21. petit consulatum 22, 35.
- L. Manlius**, quod legatos Carthaginienses pulsasset, per foeciales traditur legatis, et avehitur Carthagine 38, 42.
- L. Manlius**, quaestor 45, 18.
- L. Manlius Acidinus**, praetor 26, 23. urbanus 27, 4. praestat exercitum ad Narniam 43 et 50. ei Hispania provincia traditur a Scipione 29, 33. eius in Hispania res gestae 29, 2, 3. ei prorogatur imperium 13. prohibetur a trib. pl. M. Porcio Laeca ne ovans urbem iniret, cum ab senatu impetrasset 32, 7.
- L. Manlius Acidinus**, creatus praetor, sortitur Hispaniam citeriorem 38, 35. cum Celtiberis configit 39, 21. impetrat ovationem 29. legatus in Galliam Transalpinam 54. triumvir coloniae Aquileiam deducendae 55 et 40, 34. cos. 43.
- L. Manlius Capitolinus**, trib. mil. consulari potestate 4, 42.
- L. Manlius Torquatus**, legatus 10, 26.
- L. Manlius Torquatus**, pontifex, moritur 30, 39.
- L. Manlius Vulso**, praetor 32, 27. sortitur Siciliam 38. cos. Cn. Manlii frater 38, 20.
- M. Manlius**, trib. mil. consulari potestate 4, 44.
- M. Manlius**, cui Capitolino fuit cognomen, creatur cos. 5, 31. facit ludo magnos, *ibid.* ingreditur urbem ovans, *ibid.* servat arcem kurr. 47. interrex 6, 5. pravae eius adversus Patres molitiones 11. seditionem movet 14 et 15. militatur in carcerem 16. e carcere quare eductus 17. eius seditio tentatur 18. advocata domum plebe. invehitur in Patres, et de regno incipit agere, *ibid.* tribuni plebis sese adversus eum iungunt senatui 19. ei dies dicitur 20. eius defensio, *ibid.* damnatus, de saxo Tarpeio delicitur, *ibid.* ei mortuo adiectae notae, *ibid.*
- P. Manlius**, trib. milit. consulari potestate 6, 80. ei sine sorte, extra ordinem, Volsci provincina datur, *ibid.* male rem gerit, *ibid.* creatur dictator 38.
- P. Manlius**, triumvir epulo factus 33, 42. creatur praetor, *ibid.* in Hispaniam citeriorem adiutor consuli datur 43. vincit Turdetanos 34, 17. praetor iterum 39, 56. sortitur Hispaniam ulteriorem 40, 1. quid rerum ibi gesserit 16 et 34. moritur 42.
- P. Manlius Vulso**, praetor 26, 23. Sardiniam obtinuit 27, 6 et 7.
- T. Manlius L. F.** a patre rus relegatus 7, 4. generosum et pium T. Manlii factum 5. trib. milit. suffragio populi creatur, *ibid.* pugnat cum Gallo, quem vincit 10. quare dictus Torquatus, *ibid.* donatur a dictatore corona aurea, *ibid.* dicitur dictator 19. iterum 26. cos. 27. secundum cos. 28. tertium cos. 8, 3. eius ad legati Latini superbum orationem responso 5. proficiscitur ad bellum 6. filium securi percussit 7. in pugna adversus Latinos virtute consilioque egregius 10. redit Romam, cui seniores tantum obriam iverunt, inventute eum exsecrante 12.
- T. Manlius Torquatus**, cos. 10, 9. ex equo lapsus, moritur 11.
- T. Manlius Torquatus**, eo consule, Iani aedes clausa 1, 19. censet non redimendos esse captivos Cannenses 22, 60. militatur cum imperio in Sardiniam 23, 34. Sardus domat 40 et 41. pontificatum maximum petit frustra 25, 5. recenset consulatum 26, 22. comitiorum et ludorum faciendorum causa dicitur dictator 27, 33. ludos facit, et lustrum vovet, *ibid.*
- T. Manlius Torquatus**, praetor 43, 4. pontifex legitur 13.
- Manius**, servus Campanorum Calviorum, in dicit incendium Romae fraude Campanorum factum 26, 27. ei libertas data, et viginti millia aeris, *ibid.*
- Manius** 24, 10.
- Manubias** 10, 46. de manubias aedes Fortis Fortunae facta, *ibid.*
- Manumissi** 7, 16. lex de vicesima manumissionum in castris a Cn. Manlio, consule, lata, *ibid.*
- Manus** ad digitos usque involutae in re div. Fidel faciunda 1, 21. manus religiose admotae Deorum signis 5, 22. manibus ad coelum sublatis precatur M. Furius Camillus 5, 21. ad coelum porrectis M. Curtius se devovet 7, 6. manus praedae speculatoribus deprehensis 22, 33. et 26, 12. manus ferreae ad naves sistendas aut comprehendas 36, 44.
- Marcellus** Maesuliorum 29, 31.
- M. Claudius Marcellus**, cos. 8, 18. dictator 23.
- M. Claudius Marcellus**, praetor, Nolem magnae indieribus pervenit 23, 14. Hannibalem vincit 16. supplicium de proditoribus sumit 17. creatus cos. secundum, cum augures viro creatum pronuntiavissent, abdicat 31. proconsul copias educit in aciem contra Hannibalem 44. hortatur suos 45. Poenos in castra compellit 46. ad eum equites Hispani et Numidae transfugunt, *ibid.* tertium cos. ab sena creatur 24, 9. ei Sicilia provincia decreta 21. Leontiorum urbem capit 30. oppugnat Syracusas 33. capit alias urbes 35. fundit Syracusanos 36. capit Syracusas 23, 23 et 24. Marcelli lacrimae, captis Syracusanis, *ibid.* castigat Syracusanos 31. spoilat Syracusas 40. componit res Siculorum, *ibid.*

- vincit Pöenos 41. ei prorogatur imperium 28. 1. Marcellus, e Sicilia redux, petit triumphum 21. urbem ovans ingreditur, post triumphum in Albano monte. *ibid.* quartum cos. 22. eius oratio in senatu 26. ei obvenit Sicilia 29. ob Siculorum querelas manet in Italia, *ibid.* Siculi eum accusant in senatu 30. purgat se 31. de ea re senatusconsultum 32. cum Hannibale dubio Marte pugnat 27. 2. instat Hannibali 4. Hannibali ad Canninum occurrit 12. aequo Marte pugnat cum Hannibale, *ibid.* postero die, iterum lacesens Hannibalem, vincitur, *ibid.* increpat exercitum 13. vincit Pöenos 14. accusatur a tribuno plebis 20. absolvitur, et quintum cos. creatur 21. aedes Honoris et Virtutis aedificat 25. insidiis exceptus, perit 26 et 27. varia de eius morte fama, *ibid.* sepelitur ab Hannibale 28. eius anulo potitus Hannibal, frustra dolum Salapitanis necit, *ibid.* augur fuerat Marcellus 36.
- M. Claudius Marcellus**, consulis filius, trib. milit. 27. 65. vulneratur 27. aedem Virtutis, septimo decimo anno, postquam a patre eum primo consulatu voti, in Gallia fuerat, ad portam Capenam dedicat 29. 11. trib. plebis 20. aedilis curulis 31, 50. praetor 32. 7. ei Sicilia sorte obvenit 8 et 27. cos. creatur 33, 24. triumphat de Insubribus et Comensibus 37. pontifex 42. legatus Carthaginem missus 47. legatus in exercitu 35, 5 et 8. censor 37, 58. lustrum condit 38, 36. pontifex moritur 41, 17.
- M. Claudius Marcellus**, praetor, sortitur iurisdictionem urbanam 38, 35. eius iussu, qui pulsant legatos Carthaginenses, his traduntur 42. creatur cos. 39, 45. eius res gestae 54 et 55. decemvir sacrorum moritur 44, 18.
- M. Claudius Marcellus**, pontifex 41, 13. trib. pl. 42, 32. praetor 43, 18. sortitur Hispaniam 17. iubetur delectum agere 16. cos. creatur 45, 44.
- M. Claudius Marcellinus**, praetor 39, 23. *Marcius* rogatio 42, 21.
- Marcius**, clypeus 25, 39. saltus 39, 20.
- Marcius**, illustris vates, eiusque carmina 25, 12. praedixit Cannensem cladem, *ibid.* alterum eius vatium, *ibid.*
- C. Marcius**, adolescens consilio et manu promptus 2, 33. vid. Coriolanus.
- C. Marcius**, trib. pl. diem dicit Q. Fabio, q. legatus in Gallos contra Ius gentium pugna, set 6, 1.
- C. Marcius**, trib. pl. 9, 30.
- C. Marcius**, augur creatus 10, 9.
- C. Marcius Figulus**, creatur praetor 43, 13. sortitur classem 17. trahit in Graeciam 44, 1. cum classe in Macedoniam contendit 2. Thessalicam frustra oppugnat 10.
- C. Marcius Rutillus**, cos. viciis Privernatibus, triumphat 7, 16. primus de plebe dictator, viciis Etruscis, iussu populi sine auctoritate Patrum triumphat 17. cos. iterum 21. primus de plebe censor 22. tertium cos. 28. quartum cos. coniurationis militariae vires arte spargit et dissipat 38 et 39.
- C. Marcius Rutillus**, cos. 9, 33. capit Allias de Samnibus 38. vulneratur in proelio cum Samnibus, *ibid.* pontifex creatur 10, 9. censor lustrum condit 47.
- C. Marcius**, eques Rom. Scipionibus occisus, dux a militibus eligitur 25, 37. hortatur suos ad oppugnanda hostium castra 28. bina castra hostium capit 39. flamma ei concupienti fusa dicitur e capite, *ibid.* scribens
- senatui, se propraetorem nuncupat, unde mulorum offenduntur animi 26, 2. a Scipione magno in honore habetur 19. ad oppugnandum Castulonem mittitur 28, 19. capit Astapam urbem 22. cf. et 34 et 35. et 32, 2.
- L. Marcius Septimus** 32, 2.
- M. Marcius**, rex sacrorum, moritur 27, 6.
- M. Marcius**, trib. milit. secundae legionis, interfectur in proelio cum Boils 35, 5.
- M. Marcius Ralla**, creatur praetor 19, 11. sortitur iurisdictionem urbanam 13. cum legatis Carthaginiensibus mittitur a Scipione Romanam 30, 38.
- M. Marcius Sermo**, trib. pl. 42, 21.
- Num. Marcius**, Marci F. pontifex a Numa Pompilio ex Patribus lectus 1, 20.
- P. Marcius Rex**, legatus 43, 1.
- Q. Marcius**, trib. milit. secundae legionis, interfectur in proelio cum Boils 35, 5.
- Q. Marcius Philippus**, creatur praetor, et sortitur Siciliam 38, 35. cos. 39, 6. ei et collegae mandat quaestio de Bacchanibus 14. in Ligures Apuanos proficiscitur 20. circumvenitur a Liguribus *ibid.* ab eius nomine saltus Marcius appellatus, *ibid.* legatus ad res Macedoniae Graeciaeque visandas 39, 48, 40, 2 et 3. decemvir sacrorum 40, 42. legatus in Graeciam mittitur 24, 37. eius colloquium peti Perseus 38. congregiduntur, transgresso amnem Perseo, qui et obsides dedit 39. Marci oratio ad regem 40. persuadet Perseo, ut mittat legatos Roman 43. redit Roman 44. gloriatur, decepto per inducias et spem pacis regis, quod quidem seniores Patrum vehementer improbant 47. cos. iterum 43, 12. trahit in Graeciam 44, 1. eius ad milites oratio, *ibid.* contendit in Macedoniam 2 et 3. Diu venit 7. laborat inopia, *ibid.* eius literae ex Macedonia Roman misae 16.
- Q. Marcius**, Marci Philippi consulis filius 44, 3.
- Q. Marcius Ralla**, duumvir aedibus dedicandis 34, 55, 35, 41.
- Q. Marcius Rex**, trib. pl. 33, 25.
- Q. Marcius Tremulus**, cos. creatur 9, 42. eius res egregie gestae 43. triumphat, *ibid.* ei status decreta, *ibid.*
- Q. Marcius Sella**, trib. pl. 42, 21.
- ad Marcium, vide ad Metium.
- Marcolica**, nobilis urbs Hispaniae, capitur a M. Marcello 45, 4.
- Marone**, regio 42, 67.
- Maricas** locus 27, 37.
- Marius Albus**, Medixtuleus apud Campanos 23, 35. in pugna occiditur, *ibid.*
- Marius Blossius**, praetor Campanus, concione advocata, edicit, ut frequentes cum coniugibus ac liberis obviam irent Hannibali 23, 7.
- Marius Staiilius**, praefectus, cum turris Lucana exploratum missus, detegit insidias Hannibalis 22, 42.
- Marmoreae**, urbs in Samnio 27, 1.
- Maronea**, urbs Thraciae, expugnatur a Philippo 31, 16. Antiochi praesidium inde deducitur 37, 60. cf. et 39, 24, 43, 9.
- Maronitae** 31, 31, 37, 33. Maronitarum vicus Sare appellatus 38, 41. Maronitarum exules Roman veniunt 39, 24. eorum legati queruntur de Philippo 27. crudeliter caeduntur a Philippo 34.
- Marrucini**, populus 8, 29, 26, 11. oratores Roman mittunt, pacem petentes 9, 45. his foedus datur, *ibid.* devastantur ab Hannibale

et 44, 6, 32. muri omnium eis liberum civitatum delecti 34, 17. murorum pinnae 38, 5. murus novus obiectus pro diruto in oppugnationibus 21, 11, 38, 7.
Mutilia, Istriae opp. vi capitur a Romanis 41, 15.
Mutilum, castrum 31, 2, 33, 37.
Mutina 21, 25, 35, 4. colonia civium Romanorum 39, 55. captam a Liguribus, recipiunt Romani 41, 20.
Mutinensem agrum populatur Ligures 41, 18.
Mutinae, sub Hannibale omnes belli artes edoctus, novus dux in Sicilia 25, 40. terret Romanos, *ibid.* eo absente proelium committitur 41. vincunt Romani, *ibid.* urit agros sociorum populi Rom. in Sicilia 26, 21. ab Hannone, Carthaginiensi imperatore, praefectura Numidarum spoliatur 40. tradit Agri-genium Romanis, *ibid.* donatur civitate Rom. 27, 5. cf. et 38, 41.
Mycenica, locus haud procul Argis 32, 39.
Myia, fumen 24, 30, 51.
Myiae, oppidum munitissimum, capitur et diripitur a Perseo 42, 54.
Myiasenis immunitas concessa 38, 39.
Mylasenses, iidem qui *Myiaseni*, occupant Eu-romensium oppida 45, 25. rediguntur ab Rhodis in officium, *ibid.*
Myndii 38, 30.
Myndus, civitas 37, 16.
Myonnesus, promontorium inter Teum Samum-que 37, 13 et 27.
Myrina, urbs 35, 30.
Myri sagittarii 37, 40.
Myria Eomei donata 38, 39.

N.

Nabis, Lacedaemoniorum tyrannus ab Romanis adscriptus foederi, cum Philippo rege inito 29, 12. vastat finitimorum agros 31, 25. ei traduntur a Philippo Argi 32, 35. eius cum T. Quintio Flamini c. s. colloquium 39. auxilia mittit Romanis, et inducias cum Achaeis facit, *ibid.* spoliatur Argivos 40. mittit uxorem suam Argos ad spoliandas feminas, *ibid.* de bello ei inferendo toteliberant Patres, et T. Quintio rem totam permittunt 33, 44. bellum adversus eum decre-tum 34, 22—24. apparatus belli 26 et 27. octoginta principes iuventutis Laconicae in-terficit, *ibid.* bellum adversus eum terra ma-rique geritur 28 et 29. petit, ut sibi collo-qui cum T. Quintio liceat 30. eius oratio ad T. Quintium 31. respondet Quintius 32. conditiones pacis a Quintio scriptae 35. quas respuit 36 et 37. Lacedaemonem op-pugnat Quintius 38 et 39. inducias 40. Nabis mittit legatos Romanis, qui pacem impe-trant 43. concitantibus Aetolis denuo bellum molitur adversus Romanos 35, 12, 13. contra eum mittitur Atilius, praetor 22. Nabis op-pugnat Gythium 25. vastat Achaearum agros, *ibid.* parat classem 26. vincit proelio navali Achaeos, *ibid.* fugatur ab Achaeis 28—30. occiditur ab Alexameno, principe Aetolorum 35.
Naevia porta 2, 11.
L. Naevius Balbus 45, 13.
M. Naevius, tribunus pl. secundum quosdam auctores accusator P. Scipionis Africani 39, 56.
Q. Naevius, coloniae deducendae triumvir, cui la triennium imperium esset, creatur 34, 53. cf. et 35, 40.

Q. Naevius Crista, vir impiger militumque pe-ritus, invadit Macedonum castra 24, 40. ea-que diripit, *ibid.*
Q. Naevius Mitho creatur praetor 39, 32. sortitur Sardiniam, et quaestionem de vene-ficiis 38. ad quae milia veneficorum damnat 41.
Naraggara, oppidum, 30, 29.
Narnia, colonia, olim Nequinum 10, 9, 10. negat consulibus Rom. milites et pecuniam 27, 9. de hac re senatusconsultum 29, 15. Narnia colonia suppleta 32, 2.
Narnienses equites, nuntii Hasdrubalis et Pos-norum cladis 27, 50. Narniensis tribus 6, 5, 29, 37.
Nasus Acarnanum 26, 24.
Nasus, sive insula Syracusanae urbis pars, 25, 24. capitur a Romanis 25, 30.
Nasida proelium triplex simul 21, 50, 29, 49, 80, 10. navalis pugnae simulacrum 29, 22, 22. navis triumphus Octavii de Perseo 45, 42.
Navalia Romae trans Tiberim 3, 26, 8, 14, 40, 51.
Navis actinaria 21, 28 aperta 38, 42. hepteria 37, 23 et 30. hexeria, *ibid.* hippagous 44, 28. longa 5, 28. moneria 38, 39. oneraria 22, 11. praetoria 29, 23. pristis 44, 28. ro-strata 28, 45 et 46, 30, 10. speculatoria 30, 10, 36, 41 et 42. navis maritima amphoro-rum trecentarum 21, 62. velata infinis ta-misae oleae, occurrit Scipioni, cum classe Carthaginem petenti 30, 36. in nave praeto-rii insignis nocturnum, tria lumina 29, 25. naves ex abiete structae 28, 45. instructae armataeque in aquam deducuntur die qua-dragesimo quinto, quam ex silvis detracta materia erat, *ibid.* naves Antiatum in na-valia Romae subductae, rostrisque earum suggestus adornatus, unde Rostra 8, 14. ex Punicis captae 21, 50. quingentae incensae 30, 45. plaustris translatae in mare, quibus obsessa ars Tarenti 25, 11. certamen quoti-anum Patavii, et quare 10, 2.
Q. Navius cantario, auctor peditum equiti-immiscendorum 26, 4. eius bellica virtus 5.
Naupactum 26, 28, 27, 29 et 30, 35, 12. ob-sidetur a Romanis 36, 30 et 34. solvitur ob-sidio 35.
Naumathmos Phocaeae 37, 31.
Nautes ex senatusconsulto imperati privati, et doli pro censu 24, 11. nautes frumentum pro vectura 30, 26.
C. Nautilus, cos. 2, 52. iterum 3, 25. Sabinos, bellum Romanis inferentes, fundit 26 et 29.
C. Nautilus Rutilius, cos. 4, 52.
Sp. Nautilus, cos. 2, 39.
Sp. Nautilus Rutilius, trib. milit. consulari potest. 4, 35.
Sp. Nautilus Rutilius, trib. mil. cos. pot. 4, 44. iterum 47. tertium ex *Fastis Capitolinis*, iterum ex Livio 61.
Sp. Nautilus Rutilius, cos. 9, 21.
Sp. Nautilus Rutilius, dux alaribus cohortibus 10, 41. donatur ob virtutem armilla aurea-que corona 44.
Neapolis, nomen partis Syracusanae urbis 25, 24.
Neapolls, urbs 8, 22, 40, 41. Neapolis con-specta moenia Hannibalem ab eius oppugna-tione abterrent 23, 1.
Neapolitani aurum offerunt Romanis 22, 32.
Neapolitanum foedus 8, 26. Neapolitanum agrum populatur Hannibal 24, 13.
Nemas, amnis Corinthium et Sicyoniam inter-fluens agrum 33, 15.

Nemea, ludi 27, 30 et 31. eorum curatio ad Philippum delata, *ibid.* iis praeficitur T. Quinctius 34, 41. ipso Nemeorum die testata voce praekonis Argivorum libertas, *ibid.*

Nemus Albanus 5, 15.

Nes, Boeotius, fugit cum Perseo 44, 43.

Nes, Thebanus, securi percussus 45, 31.

Nepesina 37, 40.

Nepesinus ager 5, 19, 26, 34.

Nepete, urbs 6, 9. capta ab Etruscis, recepta ab Romanis. *ibid.* et 10. Nepesinorum dedicationis auctores securi percussus, *ibid.* coloniae Nepete deducendae triumviri creati 21. ab Nepete legati Romanos docent, Etruscos de pace petenda concilia habere 10, 14. milites pecuniamque Romanis negat, 27, 9. in eam senatusconsultum 29, 15.

Neptuniae aquae. Ad eas Fiaccus molem facit, ut iter populo esset 39, 44.

Neptunus leciosternio placatus 5, 13, 22, 10.

Neptuni ars in circo Flamini 28, 11. Neptuno sollemnes ludi a Romulo instituti 1, 9.

Nequitum. vid. *Narnia*.

Nerulum, oppid. vi captum a Romanis 9, 20.

Nesactium, oppid. Istriae. obsidetur a Romanis 41, 15. obsessi coniuges et liberos occidunt, et palam in muris trucidatos praecipitant, *ibid.*

Nesiotas, populus 38, 28.

Nessus, flumen 45, 29.

Nesi ob aes alienum 2, 27. soluti, cautumque in posterum ne necerentur 3, 28.

Nesum inibant 7, 19. cf. 2, 23.

Nicaea, urbs in sinu Malico 28, 5, 32, 32 et 35.

Nicaea, uxor Crateri 35, 26.

Nicoander ab Aetolis legatus mittitur ad Philippum, ut cum concedit ad bellum Romanum 35, 12. ab rege Antiocho veniens, implet vana expectatione multitudinem Aetolorum 36, 29. praetor Aetolorum 38, 1. eius res gestae 4, 5 et 6.

Nicoander, archipirata 37, 11.

Nicanor, unus ex purpuratis Philippi 33, 8.

Nicatoris apud Persas erant milites cohortis regiae 45, 21.

Nicaphorium, lucus ad Pergamum 32, 33 et 34.

Nicias, praetor Achaeorum 28, 9.

Nicias, praefectus, clam interficitur a Perseo 44, 10.

Nico, Tarentinus iuvenis, coniuratione facta cum aliis nobilibus iuvenibus, prodit Hannibali Tarentum 25, 8 et 9. eius cum T. Quinctio certamen 26, 39. hasta transfigit Quinctium, *ibid.* occiditur pugnant, cum caperetur Tarentum 27, 16.

Nicomachus, dux Aetolorum, auxilio mittitur Ambracius urbi 38, 5 et 6.

Nicomedes, Bithyniae rex, Ziboetam auxilio Gallorum vincit 38, 16.

Nicomedes, filius Prusias, cum patre Romam venit 45, 44. commendatur a patre senatui, *ibid.*

Nicostratus, Achaeorum praetor 32, 39. 40. eius strategema 33, 14. et victoria 15.

Nilus 44, 19. per Nilum pons tumultuario opere factus, *ibid.* Nil ostium Pelusiacum 45, 11, 12.

Ninnit Celeres, hospites Hannibalis, cum in Capuan venit 23, 8.

Nisetas inter auxilia Rhodorum 33, 18.

Nobiles omnes foedus inter se fecerunt belli trahendi 22, 34. nobiles plebei *ibid.* depouunt anulos aureos et phaleras 9, 46.

Nobilitas per cooptationem in patres 4, 4.

adversa nobilitate comitia habita 6, 42. concessum ab nobilitate plebi de consule plebeo *ibid.* pro uno consule plebeio tres patricios magistratus nobilitas sibi sumpsit 7, 1. ut duo consularia loca patricii recuperarent nobilitas omnibus viribus incubuit 10, 15. ne nobilitas quidem auae plebeios paenitet 10, 7. negant nobiles inter se coisse et coniurasse 9, 26. invidiam apud nobilitatem 21, 63. adversa nobilitate M. Porcius Cato censor factus 39, 41.

Nola capitur a Romanis 9, 28. oppugnatur ab Hannibale 23, 14—16. iterum 43—46.

Nolanus senatus Romanorum, plebs est Hannibalis 23, 14, 39. Nolana plebs vocat Hannibalem 24, 13. Nolani milites tenent cum Samnitibus Palaepolim 8, 23, 25. urbe Romanis tradita, effugiunt 26. Nolanus ager 23, 14.

Noliba, oppidum Hispaniae 35, 22.

Nomen. Ad nomen qui non respondissent, virgine caesi 7, 4. nominis error fraudi est Hannibali 22, 13.

Nomentana via, olim Ficulnensis 3, 52.

Nomentani in civitatem accepti 8, 14.

Nomentum, opp. a Tarquilio Prisco captum 1, 38. cf. et 4, 22 et 32.

Nonas Malae 41, 20. Quinctiles 27, 23. Sex-tiles 41, 20.

Norba, colonia Romanorum 2, 34, 32, 2. eam subita incursione depopulantur Privernates 7, 42.

Norbani nuntiant defectionem Privernatum 8, 1. a populo Romo laudantur ob constantem in rempublicam fidem 27, 10.

Norbanus ager 8, 19.

Nortia, Etrusca Dea 7, 3.

Notium, oppidum Colophonum 37, 26, 38, 39.

Nova Carthago 28, 17. vid. *Carthago*.

Novae tabernae 3, 48.

Novendiales sacrum publice susceptum 1, 31, 21, 62, 23, 31, 25, 7, 26, 28, 27, 37, 29, 14, 30, 33, 34, 45, 35, 9, 36, 37, 38, 36, 39, 22, 44, 16.

Novenniae Divi 9, 9.

Novi homines 4, 53, 7, 1.

Nox proelium dirimit 4, 39, 9, 23 et 32, 10, 12, 21, 59. victoriam magis, quam proelium, dirimit 7, 33. inter noctem lux orta 32, 29.

Nuceria Alfaterna subigitur ad dedicationem a Q. Fabio 9, 41. capitur a Poenis, incenditur et diripitur 23, 15.

Nucerini Atellam traducti 27, 3.

Nucerinum agrum populantur socii navales Romanae classis 9, 38.

Numa Pompilius rex Rom. a Patribus eligitur 1, 18. eius iustitia et religio, *ibid.* Numa aetior Pythagoras, *ibid.* eius inauguratio, *ibid.* tanum indicoem pacis bellique facit 19. Deorum metum inlicitis animis, *ibid.* cum Dea Egeria congressus nocturnos simulat, *ibid.* describit annum ad cursum lunae in duodecim menses, *ibid.* nefastos dies fastosque facit, *ibid.* Flamines, Salios, pontificem creat 20. virgines Vestales legit, et ipsis stipendium de publico instituit, *ibid.* Iovi Elicio oram in Aventino dicit, *ibid.* lucum sacrat Camoenis 21. Fidei instituit sollemne, *ibid.* regnavit XLIII. annos, *ibid.* eius commentarii 32. eius et cadaver et libri eius lankulo in duabus arvis lapideis inventi 40, 29. cremantur libri, *ibid.*

Numerius Decimus, Samnis 22, 24.

Numerus, inventum Minervae 7, 3.

Numericus, flumen, 1, 2.

L. Numicius, Circiensis, praetor Latinorum, Romanus evocatus 8, 2.
T. Numicius Priscus, cos. adversus Volscos proficiscitur 2, 63. bene rem gerit, *ibid.*
Numidae populuntur agros sociorum populi Romani in Sicilia 26, 21. iaculatores 26, 11. ante omnes barbaros effusi in Venerem 29, 23. 30, 12. vagas trahunt domus 29, 31. carne se lacte vescuntur, *ibid.* primum in Africa equitum genus 34. *vid.* et 24, 48. eorum castra ex qua materia facta. et quo ordine 30, 8. liberant exercitum Rom. 35, 11. eorum, eorumque descriptio, *ibid.*
Numidarum equitum auxilia adiunguntur Hasdrubali in Hispania 21, 22. quingentorum de Hannibalis exercitu proelium adversus trecentos equites Rom. 29.
Numisius, imperator Latinorum 8, 11.
C. Numisius creatur praetor, et sortitur Siciliam 41, 12.
T. Numisius Tarquiniensis, legatus in Macedoniam 45, 17.
Numistronem, ad, M. Marcellus castra ponit 27, 2.
Numitor, filius maior Procae, Albanorum regis 1, 8. pellitur ab Amulio fratre, *ibid.* restituitur 5.
L. Numitorius, tribunus plebis 2, 58.
P. Numitorius cum Appio decemviro contentio 45. in Aventino tribunus plebis creatur 54.
Numus quadrages 22, 52.
Nundinae 7, 15.
Nuptiarum virginis causa inter Ardeates bellum intestinum 4, 9.
Nursini pollicentur Scipioni milites 28, 45.
Nymphaeum in Apolloniati agro 42, 36, 49 et 53.
Nymphisus, princeps Palaeopolis 8, 25. urbem tradit Romanis 26.

O.

Oaneum, Penestiae oppidum 43, 19
Obba, oppidum Africae, 30, 7.
Obnuntiatio 22, 42.
Obrimas fontes 38, 15.
Obsecratio in unum diem populo indicta 3, 63. 20, 23. a populo facta, praesentibus duumviris 4, 21. obsecratio circa omnia pulveraria 31, 8, 9.
Obides, fidei pignus 42, 29. obsides totius Hispaniae Saguntum in arce custodit, 22, 22. eos tradit Romanis Abelo, *ibid.* Tarentinorum, e fuga retracti, virgine caeduntur, et de saxo delinquenti 25, 7. civitatum Hispaniae post captam Carthaginem Novam reddit suis Scipio 26, 49. exacti a Carthaginiensibus, ne minores quatuordecim annis, neu triginta maiores 30, 37. redduntur his centum 32, 2. iterum centum 40, 24. exacti ab Antiocho, ne minores octonum dentum annorum, neu maiores quinque quadragenam, et triennio mutandi 38, 36. Carthaginiensium, Sciae custodit 32, 26. his in publicum prodendi facultas negata, *ibid.* obsides in triumphis ducti 34, 52.
Oceanus orbem terrarum amplexu finit 36, 17. *cf.* 45, 9.
Oera sinistrum crus tectum 9, 40.
Oericulani sponione in amicitiam Romanorum accepti 9, 41.
Oericulum 9, 41. 22, 11. 30, 19.
Oetavius Melius 10, 41.
Cn. Octavius aedilis plebis, praetor creatur,

et sortitur Sardiniam 28, 38 ad octoginta onerarias Poenorum naves capit 46. ei prorogatur imperium 29, 13. 30, 2. infeliciter ex Sicilia traiecit in Africam 24, legatus in Africam mittitur 31, 11. creatur triumvir coloniae deducendae 34, 45. legatus in Graeciam 35, 23. a Quinto missus, praesidium et paucas naves accipit 36, 12.
Cn. Octavius legatus in Graeciam mittitur 43, 19. praetor creatus, sortitur classem 44, 17. decemvir sacrorum 18. cum classe Samothracam appellitur 45, 2. ei cum filio Philippo se tradit Perseus 6. praedam Macedonicam Romanis fert 33. eius triumphus navalis de Perseo 42.
Odontianis terra, cuius ad urbem Siras Paulus Aemilius consul castra habet, 45, 4.
Odryae, populus Thraciae 39, 53. his parit Licinius Crassus, *ibid.* *Odrysaum* equitatus 44, 42.
Oenidae, oppidum 26, 21. Oenidae attribuntur Acarnanibus 36, 11.
Oenus, fl. 34, 28.
Oenaleos, frater Galae regis Numidarum, fratri succedit 29, 29.
Oeta, mons 36, 15. Oetaei montes 41, 27.
Offilius Calavius, Campanus, Oril filius, clarus genere factisque 9, 16. eius iudicium de silentio Romanorum post Caudinam ignominiam, *ibid.*
Officina Monetae 6, 20. officinae publicae institutae 26, 50.
Cn. Ogulnius, trib. pl. legem fert de sacerdotibus cum plebe communicandis 10, 6. aedilis curulis, damnatis aliquot foeneratoribus, ex multa pecunia varia dona et opera in sacros publicosque usus facit 23.
M. Ogulnius, ad frumentum in Etruria commendum missus 27, 3.
M. Ogulnius, trib. milit. de legione secunda, cedit in proelio cum Boiis 33, 36.
M. Ogulnius Gallus, praetor 39, 56. sortitur iurisdictionem urbanam 40, 1.
Olbensis ager vastatur a classe Punica 27, 6.
Olcaes 21, 5. Olcadibus bellum infert Hannibal, *ibid.* vincuntur, *ibid.*
Oloiniatis immunitas data 45, 26.
Oleintum, oppidum Illyrici 45, 26.
Olei congli in vicos singulos dati 25, 2.
Olorus, mons 44, 44.
Olonicus, sive *Salonicius*, rebellantium Celtiberorum dux 43. 6. eius temeritas, *ibid.*
Olympia, urbs, 26, 24. 45, 28.
Olympias, mater Alexandri M. 9, 24.
Olympias urbs, olim Gonnocondylum 39, 2.
Olympio, legatus Genti ad Persea 44, 23.
Olympiorum sollemne ludicrum 27, 35. parant Elei 28, 7.
Olympium, Iovis templum prope Syracusas 24, 35.
Olympus mons in Thessalia, eius radices 44, 6.
Olympus, mons in Galatia 38, 18. in eum fugiunt Tolistoboli 19. ex eo depelluntur a Romanis 20 et 21.
Oncherkus, annis in Thessalia 38, 6.
Onesivus Macedo, Pythion filius, Romanum profugit 44, 16. eius praemia, *ibid.*
Onomastus, maritimae orae praefectus a Philippo, iussu eius Maronitis, intronissus in urbem Thracibus, trucidat 39, 34. cum Philippo indicat de Demetrio 40, 8.
Opera publica censorum, pecunia publica facta 41, 32. 44, 16. operum publicorum apud Romanos iam ab antiquis temporibus magnificentia, 1, 56.

Opifex ad bellum exiit 8, 20. *opifex* Carthaginis Novae capiti, populi Rom. exercitui distribuit ad operes 26, 47.
Optima spolia quae dicuntur, 4, 20.
Optima, virgo Vestalis, stupri compta sub terram, ad portam Collinam, necata 37, 57.
L. Opimius Pansa, quaestor, occiditur a Samnitibus 10, 32.
Opia aedes in Capitolio 39, 22.
L. Opiterius, conditor et sacerdos Bacchanalium 39, 17.
Oppla, virgo Vestalis, damnata incesti dat poenus 2, 42.
Oppia (Vestia), mulier Atellana, Capuae habitans, quodvis sacrificat pro salute et victoria populi Rom. 28, 33. eidem bona et libertas restituntur 34.
Oppia lex de cultu matronarum 34, 1. pro ea oratio M. Catonis cos. 2. adversus eam oratio L. Valerii, trib. pl. 5. abrogatur 8.
Oppidium, pars urbis Rom. 42, 20.
C. Oppius, trib. pl. creatus 3, 54.
C. Oppius, trib. pl. 34, 1. eqq.
L. Oppius, trib. pl. 32, 28.
L. Oppius Salmator, post aedilitatem plebis, in Siciliam classem triginta navium ducere iubetur 35, 23. creatur praetor 24. sortitur Sardiniam 30, 2.
M. Oppius in secessione militum cum Sex. Manlio summae rerum praestit 3, 51.
Sp. Oppius Cornio decemvir creatur 3, 35. decemviris aliis ad bellum proficiscentibus Ap. Claudio adiutor ad urbem tuendam datur 41. ut auxilium collegae ferat, in forum irrumpit 49. senatum habet 50. accusatur 58. testis in eum productus. *ibid.* Oppius, in vincula ductus sibi manus infert, *ibid.*
Opuntii 28, 6. eorum emporium, Cynus Locridis, *ibid.*
Opus, urbs Locridis, capitur ac diripitur ab Attila 28, 7. Opuntie seditio 32, 32.
Ora pro fure nautico 22, 19, 28, 36.
Oraculum Apollinis ad Hieran Comen 38, 13. Delphicum 1, 56. 5, 15. 22, 57. 29, 10 et 11. 41, 27. Dodonaei Iovis 8, 24. Sibyllinum 39, 10.
Orbitantium, urbs in Samnio 24, 20.
Orchomeno redditio Achaels 32, 5.
Ordinum ac dignitatum discrimen institutum a Servio rege 1, 42. *ordinum* in ludis discernendorum mos incipit 34, 54. ordo amplissimus. *ibid.* ordo in militia, altera pars manipuli 8, 8. *ordinum* ductor 7, 41. decimus ordo hastatus 42, 34. ordo libertinorum 42, 27. 43, 12. 45, 15.
Orestas 42, 38. ille, quod primi ab rege Philippo defecissent, suae leges redditae 33, 34.
Orestis, regio 27, 33. 31, 40.
Orestani, populi 21, 11. 35, 7. 41, 3.
Oreus, urbs in Euboea 28, 5 et 8, 31, 40 et 46. 44, 13 et 30, capitur a Romanis 28, 6. iterum a Romanis et Attila oppugnatur et capitur 31, 46. Oreo libertas datur 38, 43.
Orgesum, castellum 31, 27.
Oricius 26, 25. in eorum fines subitam expeditionem facit Philippus, *ibid.*
Oricum, oppid. 24, 40, ab Orico legati ad M. Valerium praetorem veniunt, *ibid.* Oricum a Philippo capium, *ibid.* recipitur a Romanis, *ibid.*
Origines M. Catonis 34, 5. eius operis liber quintus 45, 25.
Oritani, incolae Orei 29, 8

Oriondi fluminis ortus ducitur ex monte Soordo 44, 31.
Oroanda, urbs Pisidiae 38, 37 et 39.
Oroandenses 38, 18 et 13.
Oroandas, Cretensis decipit Persea 45, 6.
Orongis, urbs Hispaniae (eadem fortasse, quae Aurina) oppugnatur et capitur a L. Scipione 28, 3. eius ager frugifer, argentum incolas fodiunt, *ibid.*
Oropus, urbs Atticae, in qua Amphilochoi vates pro Deo cultus 45, 27.
Oreus et Corbis, patruales fratres, de principatu civitatis ferro certant 28, 21.
Orthobula veneno tollit Proxenum maritum 41, 30. damnata abijt in exilium, *ibid.*
Orthosia Cariae 45, 25.
Ortiagon, regulus Gallorum 38, 19. eius uxoris memorabile factum 21.
Ortona, urbs Latina, 2, 43, 3, 30.
Osea lingua 10, 20.
Oeseus argentum 34, 10 et 46. signatum 40, 43.
Oes 7, 2. ab Oesce Atellanais fabulae Romanae acceperunt, *ibid.*
Ophagus, Suvius 31, 39.
Osea Macedonum interfectorum legit Antiochus 36, 8.
Osea, mons 42, 54. 44, 18.
Ostia, urbs, in ore Tiberis condita 1, 33. 22, 11 et 27. 23, 38. 25, 20. 27, 22. 29, 14.
Ostia Tiberina 26, 19. Ostiae laeus, sive fortasse locus, de coelo tactus 27, 11.
Ostiensis populi vacatio observatur 27, 38. et vacatio rei navalis negatur 36, 3.
Ostensis ager 8, 12. in eum excursionem faciunt Antiates vid. Antiates.
T. Otacilius, praetor, aedem Menti vovet 22, 10. propraetor, literas mittit ex Sicilia de vasto Punica classe Hieronis regno 56. *cf.* 23, 21. duumvir Menti aedem dedicat 23, 31 et 32. in Siciliam cum imperio, qui classi praeeset, mittitur 32. depopulatur agrum Carthaginensem, et aliquot capit naves Poenorum 41. cum consul crearetur, Q. Fabius, eius uxoris avunculus, cum certo iam honore deiecit 24, 7—9. creatur praetor iterum 8. obijcit classem, quam priore anno habuerat 10. depopulatur agrum circa Uticam, et frumentum Syracusae mittit 25. 31 prorogatur ei imperium 26, 1. rursus eligitur cos. irrito eventu 22. nuntiatur, eum mortuum esse in Sicilia 23. pontifex fuerat, *ibid.*
Otolobus, Iovi in Thessalia nomen 31, 36, 40 *cf.* 43, 3.
Osa ad metas curriculum numerandis 41, 32.
Ovatio 3, 10. *cf.* 26, 21. 31, 20. 33, 27. 41, 33.
Ovile, locus in campo Martio 26, 22.
Ovius Paucius sacerdos Samnitum 10, 38.
Ozeae, insulae 26, 7.

P.

Pabulatores Poenos caedunt Romani 22, 41.
Paccius et Vibius fratres, nobilitasim Bruttiorum, veniunt ad Q. Fabium, cos. 27, 15. *cf.* 10, 38.
Pachyni promontorium 24, 35.
Pachynum accedit classis Punica 24, 27. 25, 27.
Paculla Mfina Campana, Bacchanallum sacerdos 39, 13.
Pacuvius Calavius Campanus, qui Appii filiam uxorem duxerat, filiam Livio Romam nuptum

- dederat, defectionis ab Romanis auctorem se praebet 23, 2. senatum Campanum sibi vitae beneficio obnoxium fact 2—4. filio Hannibalem placat 8. filium deterret a consilio occidendi Hannibalem, *ibid.*
- Paesuvius Ninnius Celer*, hospes Hannibalis Capuae 23, 8.
- Padus*, fluvius 5, 33 et 35. 20, 46. 21, 25. 89. 31, 10. maior ac violentior Rhodanus 21, 43. eum transit exercitus Hannibalis 47.
- Paenonia* 42. 51.
- Paenonia* 33, 19. 38, 17. 39, 54. 45, 29. Paenonia olim appellata, postea dicta Emathia 40, 8.
- Paestani* 27, 10.
- Paestum*, oppid. 8, 17. legati a Paesto pateras aureas Romam afferunt 22, 36.
- Palatinus mons* 1, 5. munitur a Romulo 7.
- Palatium* 1, 5 et 33. 2, 10. 29, 37. circa Palatium habitabant Romani veteres 1. 33. aedes Matris Magnae in Palatio 29, 37.
- Palaeophasalus*, oppidum, vastatur a Philippo 32, 13. *cf.* et 44, 1.
- Palaeopolis*, urbs sita haud procul inde, ubi postea Neapolis 8, 22. obsessa a Romanis 23. traditur Romanis 25 et 26.
- Palaeopolitani* 8, 22 et 25.
- Palenses* in Cephalenia 38, 28.
- Pallantium*, sive *Pallantium*, urbs Arcadica 1, 5. 45, 28.
- Palena*, regio 31. 45. 45, 30.
- Palleniensis ager* 44, 10. 11. 45, 30.
- Pallium* crepidaeque Graecorum 29, 19.
- Pallori* voret fanum Tullius Hostilius 1, 27.
- Palmas* in India Rom. primum datae victoribus 10, 47.
- Paludamentum* 25, 16. paludamentum a sorore Horatii sponso factum 1, 26. paludamenta consullibus, sub iugum transiunt, detracta 9, 5.
- Paludatus* cum lictoribus in provincias proficiuntur consules 41, 10. 14. 45, 3. *cf.* 21, 63. 31, 14.
- Palumbinus* in Samnio captum a Sp. Carvilio cos. 10, 45.
- Palus Ascuris* 44, 2. Labeat 31.
- Pamphilidas*, praefectus classis Rhodiorum 37, 22. 23 et 24.
- Pamphyli*, legati coronam auream, ex viginti milibus Philippicorum factam, in curiam inferant 44, 14.
- Pamphylia* 38, 41. 35. 49. 37, 23. 45, 22.
- Pamphylium mare* 28, 13. Pamphylius sinus 37, 23.
- Pan.* a Romanis inuus vocatus 1, 5. Euander insulavit sollemne ut nudi iuvenes Lyceum Pana venerantes per luum atque lasciviam, currerent, *ibid.*
- Panacotolius*, concilium Aetolorum 31, 29. *cf.* et 35, 32.
- Pandesia*, urbs 8, 24. in dedicationem venit Romanorum 29, 28.
- Panis* de Capitolio in hostium obsidentium stationes iactatus 5, 48.
- Panormum*. Ad Panormum pugna inter Carthaginenses et Romanos 24, 36. 29, 1.
- Panormus* Samiae terrae 37, 10 et 11.
- Pantaleon*, Aetoliae princeps, protegit Eumeneum a percussoribus 42, 15.
- Pantauchus* obses a Perseo datur legatis Romanis 42, 39. ad Gentium militatur legatus, foederis faciendi gratia 44, 23. 27 et 30. Barroem Romanis tradidit 45.
- Papiria*, mons 45, 12.
- Papiria* tribus 8, 37.
- Papiriana saevitia* 10, 3.
- C. Papirius Carbo*, praetor 44, 17. sortitus Sardiniam, *ibid.* iubetur ius dicere inter cives et peregrinos 45, 12.
- C. Papirius Crassus* trib. milit. cos. pot. 6, 19.
- C. Papirius Maseo*, pontifex, moritur 25, 2. *cf.* et 21, 25.
- C. Papirius L. F. Maseo*, decemvir sacrorum, moritur 25, 2.
- C. Papirius Turdus*, trib. pl. 41, 10.
- L. Papirius*, trib. milit. consulari potestate, legiones ducit Velitras 6, 22.
- L. Papirius*, trib. milit. consulari potestate 6, 38.
- L. Papirius*, praetor, legem fert, qua Aceranis civitas sine suffragio data 8, 17. 10, 47.
- L. Papirius foeneratoris foeda libido et crudelitas* 8, 28.
- L. Papirius Crassus*, cos. 4, 21.
- L. Papirius Crassus*, 4, 30.
- L. Papirius Crassus*, praetor, dictator creatur 8, 12. nihil memorabile gerit, *ibid.* cos. creatur 16. iterum 19. magister equitum 36.
- L. Papirius Cursor*, trib. milit. cos. pot. 6, 5. iterum 11. censor fuerat eo lustro, quo urbs capta est 9, 34.
- L. Papirius Cursor*, magister equit. dictus 6, 12. cos. 23. dictator 29. adversus Samnites proficiuntur, *ibid.* Romam redit monies a pullario, ad auspiciam repetendum 30. indignatur Q. Fabio, magistro equitum, quod, se absente, pugnasset cum hostibus, *ibid.* eius interrogatio ad Q. Fabium 32. sequitur Q. Fabium, proficiensentem Romam 33. eius et Fabii contentio apud populum, *ibid.* dictator, defendit disciplinam militarem 34. noxae damnatum Q. Fabium donat populo Rom. 35. comior factus, vincit Samnites 36. triumphat 47. abijt magistratu, *ibid.* cos. iterum creatur 9, 7. in Apuliam pergit 12. obsidet Luceriam 13. cum collega vincit Samnites 14. capit Luceriam 15. sub iugum militi Samnites, *ibid.* tertium cos. *ibid.* recipit Satricum 16. triumphat, *ibid.* eius laudes, *ibid.* cos. quartum Romae manet 22. quintum cos. 23. dictator iterum 38. insignem victoriam refert de Samnitibus 40. triumphat, *ibid.*
- L. Papirius Cursor* 10, 9. cos. insignia. qua paterna gloria, qua su 38. expugnat Duroniam urbem 39. hortatur milites, *ibid.* pullarium, qui mentitus fuerat auspicium, inter prima signa constituit, ubi ille occiditur 40. vincit Samnites, eorumque capit castra, *ibid.* Iovi Victori pocillum mulsi, priusquam temetum liberet, voret 42. triumphat 46. praetor 47.
- L. Papirius Maseo* creatur praetor 41, 18. sortitur irradictionem urbanam 19.
- L. Papirius Mugillanus* cos. creatur 4, 7. censor primus 8. iterum cos. 30. tribun. milit. consulari potestate 42. proditor interrex 43.
- L. Papirius Mugillanus* cos. creatur 8, 23.
- M. Papirius Gallum*, barbam suam mulceantem, scipione eburneo percussit, et ab eo interficitur 5, 41.
- M. Papirius*, quinquevir mensarius creatus 7, 21.
- M. Papirius Atratinus*, cos. 4, 52.
- M. Papirius Crassus*, cos. 4, 12.
- M. Papirius Crassus*, dictator 8, 17.
- M. Papirius Mugillanus*, trib. milit. consulari potestate 4, 45. iterum 47.
- Sp. Papirius*, trib. milit. consulari potestate, legiones ducit Velitras 6, 22.

Sp. Papirius, trib. milit. 6, 27.
Sp. Papirius, consulis fratris filius, renuntiat patruo, ambigi de auspicio 10, 40. donis militariibus donatur 44.
Paracletis 39, 26.
Parri 31, 51.
Parilia 40, 2.
Parma, colonia civium Romanorum 39, 55.
Parma et gladius, arma relium 31, 35. *parma* tripudialis velum 38, 21. *parmae* velum breviares, quam equestres 26, 4.
Parmati equites 4, 39.
Parmentio, legatus Gentili 44, 23.
Parnassus, mons 42, 16.
Paroreia, Thraciae 39, 27, 42, 51.
Paros, insula 31, 15, 33, 30. *Parii* 31, 31.
Partrymonia 42, 51.
Parthenius, mons 34, 26.
Parthi 9, 19. corum gloriae contra nomen Romanum farent levissimi ex Graecia, *ibid.*
Parthini, populus 29, 12, 43, 21 et 23. olim sub ditone Philippi, dantur Pleurato 33, 34. *cf.* et 44, 30.
Parthus, urbs 41, 6.
Parasar, civitas Epiri 45, 26 et 33.
Pastor, a Charopio Epirota missus, magno usui est T. Quintio cos. 32, 11.
Pastores in Apulia conurant, viasque et pascua latrocinis infesta habent 39, 29. ad septem milia condemnant L. Postumius, praetor, *ibid.*
Pastorum habita milites 9, 2, 10, 4.
Patera 33, 41. 37, 17. caput Lyciae 37, 15 et 45. *cf.* et 38, 39.
Patavium 10, 2. *Patavi* monumentum navalis pugnae et victoriae de Graecis, sollempni certamine exercebat, *ibid.*
Patavinci agri diripiuntur a Graecis 10, 2. *Patavinos* sedilio 41, 32. *Patavinos* semper in armis habent Galli 10, 2.
Pater patratus quis, et eius officium 1, 24. patrem sequuntur liberi 4, 4. *patro*, qui curuli sella sedit, viro, filius neque tribunus, neque aedilis pl. iure esse potest 27, 21, 30, 19. *Patres* ab honore appellati senatores 1, 8. cur conscripti dicti 2, 1. lecti a Ro-
culo primo centum 1, 8. aucti a Tarquinio Prisco adiecti centum novis 1, 35. *Tarquinius Superbus*, imminuto per caedes et exsilia *Patrum* numero, statuit nullos in *Patres* legere, quo contentior paucitate ipsa ordo sit 49. L. *Brutus* *Patrum* numerum, primoribus equestri gradus lectis, ad trecentorum summam expleret 2, 1. post Cannensem pugnam, cum senatus ad insignem paucitatem deductus esset, centum septuaginta septem a Buteone dictatore in *Patres* leguntur 23, 22 et 23. in *Patres* lecti principes Albanorum 1, 30. *Patrum* minorum, *Patrum* 85. *Atta Clausus* in *Patres* lectus 5, 16. prima mentio apud Livium plebei senatoris 5, 12. senatus ab Ap. Claudio, libertinorum filius allecitus, iniquitatus 9, 46. *Patribus* loca in circo divisa 1, 35. in ludis Romanis secreta a populo 34, 44. lex a decemviris lata, ne conubium *Patribus* cum plebe esset 4, 5. *Patres* tribunatum capere prohibentur 2, 33. *Patrum* et plebis certamina, venenum urbis Romae 3, 67. *Patrum* indulgentia in plebem 2, 9. *Patrum* iuniores resistunt tribunis 3, 14. iniurias facere incipiunt plebi 65.
Patres auctores 1, 17, 22, 32, 41, 6, 42, 7, 17, 12.
Patera, ex quinque pondo auri facta, regi Syphacii militum donat 27, 4. *pateram* auream Massiniae donat Scipio 30, 15. *paterae* tres aureae cum titulo nominis Camilli in *avis*

cella ante pedes lunonis positae 6, 4. aureae ex multatitia pecunia ad Cereis positae 10, 23. ducentae septuaginta sex aureae, capta Carthagine Nova, relatae ad Scipionem 26, 47. *pateras* aureas legati a Paesto Romano afferunt 29, 36.
Patres, urbs Achaiae 27, 29, 36, 21, 38, 29.
Patricii unde appellati? 1, 8. *cf.* et 10, 8. gloriabantur penes se auspicia esse, se solos gentem habere, et iustum imperium et auspiciis domi militiaeque 10, 8. *cf.* et 3, 1, 6, 41, 7, 6. *patricios* inter et plebeios certamen de consulatu 4, 1 et *eqq.* diremtum creatione tribunorum milit. consulari potestate, promiscue ex *Patribus* et plebe sumendorum 6. renovatum 6, 34 et *eqq.* vincuntur *patricii* 42. adversus legem Liciniam Sextium duo *patricii* consules creati 7, 19, 19, 22, 24 et 25. idem frustra tentatum 10, 15. *patricii* praetorum et aedilitatem curulem pro concessio plebi altero consulatu sibi quaerunt 6, 42, 7, 1. *patriciorum* est, prodere interregem 6, 41. *patricia* plebei magistratus non parent 4, 25. *patricii* consularesque duo tribuni plebis 3, 65. *patricios* inter et plebeios certamen de sacerdotis 10, 6 et *eqq.* *cf.* et 27, 8. de *patriciorum* superbia et libidine querelae 4, 3—5, 6, 36 et 37. colore prohibentur a tribunis pl. 4, 43. *patricii* se auctores futuros negant 6, 42. *patricii* in arce aut Capitolio habitare vetiti 6, 20. *patricii* magistratus 41. *patriciae* *Fu-
 di*ciae sacellum 10, 23.
Patrimi et matrum ad sacrificium adhibiti 37, 3.
Patrocles Antigonensis, praefectus Persel 42, 58.
Pauperlati honos habitus in civitate Romana. *Praef.* *vid.* et 2, 16, 33, 3, 26 et 27.
Pausanias, praetor Epirotarum 32, 10.
Pausanias, dux Phaeorum 36, 9.
Pausistratus, praetor Rhodiorum 33, 18. praefectus classis 36, 45. 37, 9. opprimitur a Polyxenida, Antiochi praefecto 37, 10, 11 et 12.
Pavori rovet fanum Tullus Hostilius 1, 27.
Pax Caeritibus data 7, 20. Caudina 9, 5 et 6. *pacis* conditiones cum Poenis 30, 37 et 43. cum Philippo 29, 12, 33, 30. cum Aetolis 38, 9. cum Antiocho 38, 38. *pacem* petunt, qui erant in inducia 7, 38. *pax* servientibus gravior, quam liberis bellum 10, 16.
Pecora pecunia sunt Maesulis 29, 31. *pecora* hostibus obiecta per insidias 2, 50, 28, 33.
Pecuarii condemnati 10, 23 et 47. et ex multatitia pecunia aedes in insula Fauni facta 33, 42. et clypeo inaurata in fastigio aedis locis posita 39, 10.
Pecunia privata conducuntur, quae ad exercitum Hispaniensem opus sunt 23, 49. *pecunia* multatitia, ex qua facta aedes Victoriae 10, 33. Libertatis 24, 16. Fauni 33, 42, 34, 53. ad Cereis signa 27, 6. ex qua facti ludi 10, 23. *pecuniae* a privatis ad sublevandum aerarii inopiam collatae 24, 18, 26, 38. de *pecunia* incerta ludi voti 31, 9. *pecuniae* in aerarium latae 28, 9 et 38. et *passim* in triumphis, *pecuniam* ex aerario scribae viatoresque aedilicii clam egerunt 30, 39. per iudicem comperiti damnantur, *ibid.*
Pecus qualis, vor aerum? 7, 34, 44.
T. Pedanius, princeps primus centurio, signi fero signum admittit, in hostes licet, et in castra Poenorum irrumpit 25, 14.
Pedasa, urbs Asiae 33, 30.
Pedites extra ordinem conscripti 5, 7. *peditum*

- quinis millibus scriptae quatuor legiones 8, 8. pedibus aera constituta 4, 59. in triumphis dabatur ab imperatoribus triens eius, quod dividebatur equibus 34, 46 et 52.
- Pedum**, oppid. 2, 39, 7, 12, 8, 12. capitur a Cortolanio 3, 39. oppugnatur et capitur ab L. Furio Camillo, consule 8, 13.
- Pedane** civitas datur 8, 14.
- Pelagonia** 26, 25, 31, 28 et 29, 45, 29.
- Pelagones**, populus 45, 30.
- Peligna** cohors 25, 14, 44, 40. pugnat acerrime, *ibid.*
- Peligni**, populus 8, 6 et 29. deducunt 9, 41. vincuntur, *ibid.* oratores, pacem petentes, Romam mittunt 45. iis foedus datur, *ibid.* caedunt agmen fugientium Samnitum 10, 30. devastantur ab Hannibale 22, 9. multi voluntarii dant nomina in classem Scipionis 28, 45.
- Pellagnum** bellum 7, 38.
- Pellum** urbem, in qua pugnati Romani 31, 40.
- Pellae**, urbs 26, 25, 42, 67. Pellae hibernat Philippus, *ibid.* cf. et 37, 7. ibi vetus Macedonum regia 42, 41. 51, 43, 43. ibidem servabatur gazae regum Macedoniae 44, 10. deditur Aemilio Paulo cos. 45. Pellae situs 46.
- Pellene** 33, 15.
- Pellenensis** ager 38, 14, 15. eum depopulantur Philippi copiae, *ibid.*
- Pellae** detractas secus comedunt Casilini. *vid.* Casilini, sub pellibus durant ad Velos Rom. milites 5, 2.
- Pellinaeum** occupat Amynder 36, 10. recitatur a Romanis 14.
- Pellisti** Sardi 23, 40.
- Peloponnesus** 1, 7, 31, 7. Peloponnesus peninsula est 32, 21. testudini assimilatur 36, 32.
- Pelops** Lacedaemoniorum rex 34, 32.
- Pelops** haud dissimilis etrae 28, 5.
- Pelistaes** 26, 5. *ibid.* qui et cotrafi 31, 36, 33, 4.
- Pelvis** aurea facta, lataque in Aventinum, Iunoni Reginae donum 27, 37.
- Pelusiaceum** Nilii ostium 45, 11.
- Pelusiaceum** 44, 19, 45, 11 et 12.
- Penatum** Deorum aedes in Veia 45, 16.
- Peneas** Illyrii 43, 22, 23 et 25. bellicosum genus 44, 11.
- Peneas**, Illyrici regio 43, 21.
- Peneas** terra 43, 20.
- Peneas** aedis Veatae 26, 27. urbis Cyzici, sive Prynnaeum 41, 25.
- Peneus**, amnis 32, 15, 42, 38 et 55, 44, 6.
- Penninum**, Alpium iugum 5, 35, 21, 38.
- Pentri**, Samnites 9, 31, cf. et 22, 61.
- Peparethus** 28, 5. urbs haud ignobilis 31, 29. diruitur, *ibid.*
- Persae** regio 32, 33 et 35, 33, 18, 37, 22.
- Persae** urbs (*nisi mendum in nomine est*) 37, 21.
- Persaellionem** indicant duumviri 1, 26, 2, 41, 6, 20. persaellionis iudicium 26, 3, 43, 16.
- Persaellibus** superatis, graulae actae Dile 45, 16.
- Persidia** barbarica 25, 33. Punica 21, 4.
- Persugae** virgins in comitio caesi, et de saxo delecti 24, 20. cf. et 45. persugae Latini securi percutiuntur 50, 43. Romani in cruce subleati, *ibid.*
- Perga**, urbs 39, 37.
- Pergamus** 29, 11, 35, 13, 42, 19, 44, 29. circa Pergamum sacra profanaque urit Philippus 31, 49. Pergamum oppugnat Seleucus, filius Antiochi 37, 19. Pergamum intromissi Achaed 20. solvitur obsidio Perrami 21.
- Perinthus**, urbs 32, 38, 33, 30.
- M. Perperna**, legatus ad Gentium, Illyriorum regem 44, 27. a Gentio conficitur in carcerem. *ibid.* liberatur ab Anicio, praetore 32. nuntius victoriae Romam mittitur, *ibid.*
- Perrhaebia**, Thessaliae urbs 42, 67.
- Perrhaebia** 31, 41, 32, 15, 36, 33, 42, 36 et 67.
- Perrhaebi** pronuntiantur liberi 33, 32, 34. cf. et 42, 58. Perrhaeborum querelae de Philippo 39, 34.
- Perranthae**, tumulus 38, 4.
- Persae** 9, 18 et 19. ab Lacedaemoniis aquam et terram petiere 35, 17. Lacedaemonios a tergo circumvenere in Thermopylis 36, 16.
- Persae**, urbs in Deuriopo, in honorem Persae, Philippi filii, sic dicta 39, 54.
- Persaeus**, relicti a Philippo cum quatuor milibus armatorum ad fauces Thessaliae 26, 25.
- Persaeus**, Philippi regis Macedonum filius, admodum puer, mittitur ad obsidandos angustias, quae ad Pelagoniam sunt 31, 28. oppugnat Amphilocho 38, 5. reddit in Macedonia 7. belli cum Persae inchoata initia a Philippo sunt 39, 23. Persae cum Demetrio comparatio 53. inter eos discordiae, *ibid.* prava eius in Demetrium consilia 40, 5. ludicro certamine vincitur a Demetrio 6. Persaeus accusat Demetrium apud patrem 8, 9, 23 et 24. eius in Demetrium insidiae deteguntur 55. regnum scelere pertum invadit 58. Antigonus curat interficiendum 58. legatos Romanos mittit, petens, ut rex ab senatu appellatur, *ibid.* et 41, 2. initio regni multis laudibus commendatus, *ibid.* miscet inter Dardanos et Bastarnas certamina 41, 23. legatos mittit Carthaginiem 27. Dolopum totam gentem sub ius iudiciumque suum cogit, *ibid.* adit oraculum Delphicum, *ibid.* Achaes maxime sibi reconciliare studet 28. conciliat sibi animos Graecorum 42, 5. eius saevitia, *ibid.* ad eum legati mittuntur Roma 6. Eumenes eum suspectum facit Romanis 11 et 12. et bellum adversum eum suscit 13. legatis eius datur senatus 14. ad Eumenes caedem sceleratos quosdam subornat 15 per veneficia grassari conatur in Romanos 17. a senatu iudicatur hostis 18. legatos Romanos mittit 36. cum Marcio, Romano legato, colloquitur 39—42. mittit legatos ad Byzantinos et Rhodios 46. de rerum suarum summa consilium habet 50. ipsius exercitus, triginta novem milia pedum, quatuor equum 51. cohortatur milites ad bellum 52. in Thessaliam it 53. Romanos equestris proelio vincit 57—59. ad milites orationem habet 61. tentat pacem, frustra 62. castra Romanorum vult incendere 64. Romanos pacem vagantes opprimit 65. reddit in Macedonia 67. rem prospere gerit adversus Romanos, et in Thracia 43, 4. Epirotas sibi adiungit 5. eius insidias vix effugit eos. Hostilium, *ibid.* in Dardanos excursionem facit, *ibid.* proximas Illyriorum gentes oppugnat 20. Uscanam capit, *ibid.* legatos ad Gentium, Illyriorum regem, mittit 21. occurrit Q. Marcio Philippo, cos. 44, 2. occupat aditus, *ibid.* leviter committit proelia 4, eius ignavia 6. trepidans Nician mittit Pellam, ut gazam in mare delicias, Andronicum Thessaloniam ad navalia incendenda 10. postea, pudore tactus, utrumque interdicat, *ibid.* foedere sibi adiungit Gentium 23. sollicitat Rhodos, Eumenes et Antiochum, *ibid.* et 24. eius avaritia 25. recusat Gallorum auxilia, *ibid.*

- Gentium in fraudem impellit 27. vincitur et fugatur ab Aemilio Paulo, *cos.* 40 et *eqq.* caduceatores mittit ad consulem 45. Samothracam pervenit, *ibid.* eum sequitur *cos.* 46. eius ad Aemilium literae 46. 4. molitur fugam, frustra 6. eius pueri transeunt ad Romanos, *ibid.* Persues ipse se tradit, *ibid.* eum benigne exipit *cos.* 7 et 8. cum filio Philippo in custodiam mittitur 28. de eo triumphat Paulus 39. ducitur ante currum victoris, *ibid.* deprecanti hanc ignominiam quid Paulus responderit, *ibid.* Albam in custodiam mittitur 42.
- C. Perseus*, vir impiger, cecidit Tarentinos 26, 39.
- Perusia*, Etruriae oppidum, petit pacem 9. 37. accipitur in dedicationem 40. *cf.* et 10, 37.
- Perusina* cohors 28, 17.
- Perusini* ceduntur a Romanis 10. 30. rebelant 31. Perusinorum quatuor milia et quingenti occidit, *ibid.* abiecit in fabricas navem, et frumenti magnum numerum pollicentur Scipioni 28, 45.
- Pessinus* in Phrygia 29, 10. 34, 3. 39, 18. Idaea Mater a Pessinunte Romam advecta 29. 10 et 11.
- Pestilentiae* causa clavus pangitur 7, 3. pestilentia, quae magis in longos morbos, quam in pericula evasit 27, 23.
- Pestis* Romae 1, 31, 8. 6 et 32, 4, 21. 25. 30 et 52. 5, 13. 6, 20. 7, 1. 2 et 27, 8. 17 et 18. 9. 23. 10, 31 et 47. 40, 19 et 37. 41, 26. Syracusa 25, 26. in exercitibus Romano Punicoque 28, 46.
- Petelia*, urbs in Brutillis 23, 30. 27, 26.
- Petelinorum* fides erga Romanos, et legatio ad senatum 23, 20.
- Petelinus* lucus prope Romam 6. 20. in eo comitia habita, quibus damnatur M. Manlius, *ibid.*
- Petillia* rogatio 38, 54.
- L. Petillius*, legatus ad Gentium, Illyriorum regem 44, 27. a Gentio conleitur in carcerem, *ibid.* liberatur ab Anicio, praetore 32.
- L. Petillius*, scriba 40, 29. in eius agro libri Numae Pompilii inventi, *ibid.*
- Petilli* duo, tribuni pl. diem dicant Scipioni Africano 39, 50. illo mortuo, rogationem promulgant de pecunia regis Antiochi 54.
- P. Petillius Spurius* creatur praetor, et sortitur iurisdictionem urbanam 40, 18. duas legiones tamuluaras civium Rom. scribere iubetur 26. libros Numae Pompilii legit, eosque ex senatusconsulto comburi curat 29. creatur *cos.* 41, 18. ei sacrificanti in lectore non inventum caput, *ibid.* iubetur hove perlitare, *ibid.* occiditur in proelio adversus Ligures 22.
- Petitarus*, amnis Aetoliae 43, 24.
- Petra*, oppidum in Pieria 39, 26. 44, 32. 45, 41.
- Petra*, urbs Maedicae oppugnatur a Philippo 40, 22.
- Phacium*, oppidum vastatum a Philippo 32, 13. *cf.* et 36, 13.
- Phaenaeae*, principes Aetolorum, adest colloquio Quinctii cum Philippo 32, 32. in eam Philippi locus 34. venit ad Quinctium cum Aetolorum auxiliis 33. 3. eius allectio cum Quinctio de Thebis Phthia 13. inter eum et Thaeontem contentio 35, 45. princeps est legationis, qua Aetoli se suaeque omnia fidei populi Rom. permittunt 36, 28. eius ferocia fracta, *ibid.* provolutus ad pedes Quinctii orat eum, ut miseretur gentis Aetolorum 35.
- legatus ab Aetolis cum liberis mandatis ad consulem M. Fulvium venit 39, 8.
- Phaestum*, oppidum, capitur 36, 13.
- Phalanna*, oppidum 42, 54. Phalan-naeus ager 65.
- Phalanx* Macedonica 8, 8. 33, 4. 42. 61. confertur cum acie Rom. 9. 19. phalanx cuneus Macedonum, et robur exercitus 32, 17. 33, 8. duplex phalanx, Leucaspidum et Chalcaspidum 44, 40. ad conspectum phalangis stupet Aemilius, *ibid.* phalangis incommoda 31, 39. 41. 37 et 40.
- Phalangiae* 37. 40. 42. 51. 43, 20.
- Phalara* sive *Phalera*, oppidum in sinu Maliaco 27, 30. 35, 43. 36, 29.
- Phaleras* deponunt nobiles 9, 46. phaleris donati equites 39, 31.
- Phaloria*, oppidum Thessaliae 36, 13. 39, 25. a Romanis capitur, incenditur, et diripitur 32, 15.
- Phanae*, portas et promontorium Chlorum 36, 43. 44, 23. 45, 10.
- Phanota*, urbs Epiri 43, 25. 45, 26.
- Phanotea* Phocidis capta a Romanis 32, 14.
- Pharnaces*, Ponti rex, legatos Romam mittit 40, 2 et 20.
- Pharsalia* terra 33, 6.
- Pharsalus*, urbs 32, 33. 34, 23. dedit se M^r. Caio, *cos.* 36, 14.
- Phaetia*, urbs in confinio Lyciae et Pamphylicae 37, 23.
- Phoca*, oppidum 32, 14.
- Phocaeus*, urbs 31, 41.
- Phoenae*, oppidum 32, 7.
- Pherae*, oppidum 32. 13. 33, 6. Pheris exclusus Philippus redit in Macedoniam 32, 13. Antiochus oppugnat et cepit Pheras 36, 9. Pheras se dedunt Romanis 14.
- Pherae* in Laconico agro 35, 30.
- Pheraeorum* fides erga Romanos 36, 9. eorum ager vastatur a Perseo 42, 56.
- Pherinium*, oppidum 32, 14.
- Phila*, urbs 42, 67. 44, 2. 3. 7. 8 et 34.
- Phileas* Tarentinus, vir inquieti animi, educit custodia obsides Tarentinorum 25, 7. virga caesus de saxo delicitur, *ibid.*
- Philemenus*, coniuratione facta cum nobilibus iuvenibus Tarentinis, prodit Hannibali Tarentum 25, 8 et 9. cum reciperetur Tarentum a Romanis, ita perit, ut corpus eius nusquam fuerit inventum 27, 16.
- Philetaerus*, frater Rumenis 42, 55.
- Philippi*, nummi aurei 34, 52. 37, 59. 39, 5 et 7. 44, 14.
- Philippopolis* Thessaliae, eadem cum *Philippis* Thessalicae 39, 25.
- Philippopolis* Thraciae 39, 53.
- Philippus*, Macedonum rex, ad eum legati missi ad deposcendum Demetrium Pharium 22, 33. legatos mittit ad Hannibalem 23, 33. eum inter et Hannibalem foederis legas, *ibid.* ad eum legati Ptoemorum 34. legationem alteram ad Hannibalem mittit 39. bellum movet parum prospero eventu 24, 40. subitam expeditionem in Orficionum atque Apolloniatum fines facit 26, 25. in Thessalam descendit, *ibid.* redit Pellam, *ibid.* Achaeis auxilium fert 27, 29 et 30. vincit Aetolos, *ibid.* it in Peloponnesum, *ibid.* repellit Romanos populiante agrum Corinthium 31. populem se praebet, *ibid.* eius intoleranda libido, *ibid.* Polycratum, Arati Achaeorum principis uxorem, asportat in Macedoniam, *ibid.* periculum eius et insignis fortitudo in pugna adversus Rom. eorumque socios 32. redit in Macedoniam, *ibid.* hor-

tatur ac tuetur socios 28, 5. Attilus forme ab eo opprimitur 7, caput Toroneum, urbem, *ibid.* eius metu Maebanidas compressus, *ibid.* eius oratio in concilio Achaeorum 8, classe in Aetoliam contendit, *ibid.* in regnum redit, ut Dardanis inferat bellum, *ibid.* ei ducenta argenti talenta pollicentur Carthaginienses, ut in Siciliam aut in Italiam transiit 29, 4. cum eo pacem Aetoli faciunt 12, utemur Romani, *ibid.* per legatos petit, sibi restitui Macedonas, qui apud Hannibalem mercede militassent, captique in vinculis essent 30, 42. *cf.* et 33. triste responsum legatis a senatu redditum 42. ei bellum indictum 31, 5—8. Philippus oppugnat Abydum 14. foedus eius cum Antiocho, Syriae rege, *ibid.* bellum inter eum et Athenienses, *ibid.* cum aegre sustineret Attalum Rhodiocoe hostes, ne Romano quidem bello terretur 16. Abydum capit, *ibid.* et 17. eum audacter assilouit M. Aemilius, legatus Rom. 18. insensu vera audire terrores videtur legati oratio, *ibid.* Philippus petit Athenas 2. edit proelium memorabile cum Atheniensibus *ibid.* recedit et omnia circa Athenas diruit, *ibid.* Achaeos Romano illigare bello frustra conatur 25. Athenas et Piraeum frustra tentat 26. diruit templa circa Athenas, *ibid.* eius apparatus 28. legatos mittit ad Aetolos, *ibid.* miratur Romanorum castra 34. detrectat pugnam 36. credit vagos frumentatores Rom. *ibid.* repellitur 37. in magno est periculo, *ibid.* recedit 38. caedit Aetolos 41 et 42. in eum Atheniensium decreta 44. Thaumaco, frustra tentato, deserit Philippus 32, 4. eius anxietas et curae 5. conciliat sibi Graecos et Macedonas, *ibid.* occupat fauces Antigoneae, *ibid.* castra ponit ad Aoum, *ibid.* eius colloquium cum T. Quintio, *cos.* 10. eum aggreditur Quintilius et fugere cogit in Thessaliam 12. in Macedonia Philippus redit 13. eius societate relicta, Achai se adiungunt Romanis 19—23. eius nomen in comitibus Argivorum recitatum post Iovem, Apollinem, et Herculem 25. eius praefecto Philocli Argos proditur, *ibid.* eius cum Quintio *cos.* colloquium 32—36. Philippus diacior erat, quam regem decet 34. *cf.* et 36, 34. petit a Quintio ut legatos Romam mittere liceat 32, 36. impetrat inducias in duos menses, *ibid.* eius legati, re infecta, discedunt Roma 37. foedus facit cum Nabide 38. Argivorum urbem fiduciam Nabidi tradit, *ibid.* et *egg.* eius apparatus 33, 8. ad eum contendit Quinticius *cos.* *ibid.* copiarum Philippi numerus, 4. castra ponit ad Cynoscephalas 7. proelium, quo vincit 7—10. K. o. educatores mittit ad Romanos 11. ei induciae quindecim dierum datae 12. colloquium ad Tempe 13. pacis leges cum Philippo, *ibid.* et 30. caedit Dardanos 19. pax cum eo a populo iussa 25. de eo triumphat Quinticius 34, 52. Demetrius, eius filius, obses ante currum triumphantis ductus, *ibid.* eum ad bellum renovandum incitant Aetoli 35, 12. legatos Romam mittit. pollicentes Romanis auxilia ad bellum adversus Antiochum 36, 4. cum fortunam specularet in animo haberet, offensus ab Antiocho, se iunxit Romanis 8. proficiscitur in Thessaliam 13. capit quasdam urbes, *ibid.* Athamanum potitur 14. ab oppugnatione Lamiae iubet cum discedere Acilius *cos.* 25. Demetrius se Philippo dedit 33. exercitui Rom. per fines suos transeunt, omnia parat 37, 7. eius praesidia expelluntur Athamaniam

38, 1. ingreditur cum exercitu Althamaniam 2. repellitur, *ibid.* causae irarum eius in Romanos 39, 23, colligit vires 24. de eo Thessalorum aliorumque querelae, *ibid.* legati Roma missi ad eas controversias disceptandas, *ibid.* Philippus respondet querelis Thessalorum 26. eius minax dictum, *ibid.* respondet Maronitarum et Eumenis legatis 28. animus eius alienatus ab Romanis, *ibid.* Maronitas crudeliter trucidat 34. ad purganda crimina mittit Demetrium, minorem filium, Romam 35. sollicitat accolae Istri fluminis, ut in Italiam irrumpant, *ibid.* Demetrius patrem defendit 47. Macedonas et maritimis civitatibus in Paconiam traducit, et urbes Thracibus aliisque barbaris tradit habitandas 40, 3. eius crudelitas, *ibid.* et 4. ei Demetrius est suspectus 5. Perseus accusat Demetrium apud Philippum 8. eius ad filios suos oratio, *ibid.* eius iter ad Hecum montem 21. iussu arae Iovi et Soli consecrat 27. Demetrium interfici iubet 24. innocentiam Demetrii agnovit 44 et 55. regnum Antigono relinquere cupit 56. moritur, *ibid.*

Philippus, filius Alexandri Megalopolitani 35, 47. a Philippo, rege Macedonum, ad Iudibrium frater appellatur 36, 14. in vinculis Romam mittitur, *ibid.* praefectus fuerat Zaeyntho insulae 31.

Philippus Poenus, scortum L. Quinctii 39, 42. Philippus, natura frater, adoptione filius Persei 42, 52, 44, 45. Philippum aeseque Octavio tradit Perseus 45, 6. ducitur ante currum Pauli triumphantis 39.

Philippus, Amyntae filius 45, 9. per eum crevit regnum Macedoniae, *ibid.*

Philippus, praesidi praefectus Cassandreae 44, 11 et 12.

Philippus, Epirotarum praetor 29, 12.

Philippus, magister elephanthorum Antiochi, praestitit mediae aciei 37, 41.

Philistio, praefectus Epirodis, interficitur Syracusis 25, 28.

Philonem Chalcidensem Romani sibi dedi posulant 37, 45, 38, 39.

Philoctetes, praefectus Philippi, mittitur ad populos Atheniensium agro 31, 16. frustra oppugnat Eleusinem et Athenas 26. depopulatur fines Atheniensium, *ibid.* Chalcidum tenet 32, 16. Corinthum obsidione liberat 23. ei Argos proditur 25. legatus a Philippo Romam mittitur speculatum de his, quorum Perseus Demetrium insimulabat sermonem, cum Romanis habitum 40, 20. interficitur 55.

Philocrates, princeps legationis Rhodiae 45, 25.

Philoctemem, Argivus, tradit tumultum Euryalum Romanis 25, 26.

Philopoemen, praetor Achaeorum 35, 25. adversus Nabin classem educit 26. vincitur *ibid.* incendit castra Nabidis 27. populatur agros Laconicos, *ibid.* eius in ducendo agmine locisque capienda solertia et usus 28. vincit et fugat Lacedaemones 29. societati Achaeorum Lacedaemonios adiungit 36. eo referente, fit ab Achaeis decretum in Lacedaemonios 38, 31. Lacedaemonem affligit et enervat, disciplina L. Iurugi sublate 33 et 34. *cf.* et 39, 36. captivus a Messeniis 39, 49. in cellam sub terra demittitur 50. veneno tollitur, *ibid.* ab universo Achaico concilio oppellitur, *ibid.* divini honores ei decredi, *ibid.* comparatur Hannibali et Scipioni, *ibid.*

Philostratus, dux cohortis 43, 25.

Philotas, praefectus praesidii Abydi 37, 12.
Philiastis 33, 14.
Philiastus ager 38, 14 et 15. eum depopulantur copiae Philippi, *ibid.*
Philius 23.
Phocaea, urbs, origo Massiliensium 5, 34. et Emporitanorum 26, 19. Phocaeam transmittit Rom. classis 36, 45. seditio Phocaeae 37, 9. Phocaeae s. tus 31. oppugnatur ab Aemilio Regilio 32. diripitur, *ibid.*
Phocaeensis ager, quem ante bellum habebant, donatur 38, 39.
Phocenses et Locrenses a Quintio decreti auctoritate contribui Aetolia 53, 34.
Phocis, regio 28, 5, 36, 20. Phocidis urbes captae a Romanis 32, 18.
Phoebus, locus sine muro apertus, ad Spartam 34, 38.
Phoenice, Epiri urbs 29, 12.
Phoenicus, portus Erythraeae terrae 36, 45.
Phoenicus, portus Lyciae, dum millium spatium Patari distans 37, 16.
Phragandae, urbs Thraciae 26, 25.
Phrygia 29, 11, 37, 8 et 54. Phrygia utraque donatur a Romanis Eumeni 56.
Phrygius, annis 37, 37.
Phthiotae Achaei liberi esse iubentur 33, 32. Thessalorum genti contribuantur 34. ante saltum Thermopylarum in septentrionem versi 36, 15.
Phthiotis ager 33, 3.
Phthiotis 36, 8. *Phthiotis* Achaia 41, 27, 42, 67.
Phylaea, oppidum Molossidis 45, 26.
Piacula insolita et peregrina pacis Deum exposcendae 4, 30.
Piacularia sacrum 29, 19 et 21. *piacularia* sacrificia genti Horatiae tradita 1, 26.
Pientes 10, 10. eum illi foedus lotum, *ibid.*
Pioenium 21, 62, 27, 43.
Pioenus ager 22, 9.
Pieria, regio Macedoniae 39, 26, 44, 7, 8, 9 et 20.
Pieria silva 44, 43.
Pila Horatii 1, 26. pilae pontis Tiberini 40, 51.
Pilani 8, 8.
Pilento usae ad sacra ludosque matronae 5, 25.
Pilum 8, 8, 9, 19.
Pilleus, ad pilleum vocati servi 24, 32.
Pilleati capite raso liberti 43, 44. cf. et 33, 23, 34, 52, 88, 55.
Pinari, ministri sacrorum Herculis 1, 7. quare illis interdictum, ne exis sollemnium vesanetur? *ibid.*
L. Pinarius, cos. 2, 56.
L. Pinarius, magister equitum 7, 8. praetor 25.
L. Pinarius, Ennae praefectus, Ennenses rebellionem meditantes. caedit 24, 37—39.
L. Pinarius Mamercinus, trib. militum consulari pot. 4, 25.
M. Pinarius Poaeo, praetor. sortitur Sardiniam 40, 18 et 25. caedit Corsos in Corsica, et in Sardinia cum illensibus proelia secunda facit 34.
Anneus, vel *Pineus*, Illyriorum rex. ad eum legati a Romanis missi 22, 83.
Piraeus Athenarum 31, 14, 22 et 23, 36, 42.
Piraeum frustra tentat Philippus 31, 26.
Pirustis, Illyrio populo, immunitas data 45, 26.
Pisae 21, 39, 33, 43, 40, 17, 41, 9, 43, 11.
Pisae circumcidunt quadraginta milia Ligurum 35, 3. colonia Latina Pisae deducta 40, 48.

Pisanorum et Lunensium de agro controversia 45, 13.
Pisani ager vastatur ab Apuanis Liguribus 39, 2.
Pisaurum, in Gallico agro colonia 39, 44, 41, 32.
Piscatorium forum 26, 28, 40, 51.
Piscina publica 23, 32. ad piscinam publicam tribunalia posita, *ibid.*
Pisidae 35, 13.
Pisidia 37, 54 et 56.
Pisistratidas 31, 44.
Pisistratus, princeps Boeotum, societatis Rom. auctor 33, 27. interficiendum curat Brachyllam Boeotarchen 28. de eo sumitur supplicium, *ibid.*
Piso, annalis auctor 1, 55, 2, 58, 9, 44, 10, 9, 25, 39. vid. et L. Calpurnius Piso Frugi.
Pisulae, inter auxilia Rhodiorum 33, 18.
Pithecae, insula 8, 22.
Pityus, insula, centum milia ferme a continenti distans 23, 37.
Placentia colonia deducta multum indignantibus Gallis 21, 25. Placentiam victi ab Hannibale fugiunt Romani 21, 56. cf. 57 et 59. obsidetur ab Hasdrubale 27, 39. qui abscedit ab obsidione 43. Placentiam incendunt Galli 31, 10. eam restituit L. Valerius Flaccus cos. 34, 22. a Placentia Ariminum viam perduxit M. Aemilius cos. 33, 2.
Placentina cohors 41, 5. turma equitum 44, 40.
Placentini laudati a Romanis 27, 10. Placentini captivi, ad duo milia liberorum capitum, redditu colonis 31, 21. legatos Romam mittunt, querentes inopiam colonorum 37, 46. cf. et 28, 11.
Placentinum agrum incurant et vastant Galli 28, 11. eum usque ad ipsa coloniae moenia, cum caedibus et incendiis depopulantur Ligures 34, 56.
C. Platorius triumvir deducendae coloniae creatur 34, 45.
C. Platorius, legatus ad Gentium, Illyriorum regem 42, 26.
Piaulae 39, 6.
Plator, praepositus Oreo a Philippo 28, 6. Oreum tradit Romanis, *ibid.*
Plator, frater Gentii, Illyriorum regis, ab eo occiditur 44, 30.
C. Plautius cos. creatur 7, 12. Hernicis bellum indicit, *ibid.* vincit subigitque Hernicos 15. magister equitum 17.
C. Plautius, cos. 7, 27. iterum 8, 1. atroci proelio dimicat cum Volsis, et caesorum arma Luae Matrī dare se dicit, *ibid.*
C. Plautius, cos. 8, 20. de Privernatibus triumphat, *ibid.* faret eorum causae in senatu, *ibid.* et 21. censor 9, 29. se magistrata abdicat, *ibid.* et 23.
L. Plautius Venox, cos. 8, 19. bellum adversus Privernates gerit, *ibid.* praetor 40. consul 9, 20.
L. Plautius Hypsaenus creatur praetor 37, 47. sortitur Hispaniam citeriorem 50.
P. Plautius Proculus, cos. 8, 22.
Plebeola App. Claudius 3, 83.
Plebs pars populi 7, 18. digne habita a Tarquinio Superbo 1, 56. indulgeter a senatu 2, 9. plebi iniuriarum a primoribus fieri coepit 21. plebs aere alieno oppressa 23. Patres solos arma capere iubet 24. in Equiliis nocturnos coetus facit 25. in Sacrum montem secedit 32. plebi conceduntur sui magistratus sacrosancti, quibus auxilii latio adversus consules esset, nempe tribuni ple-

- his 33. plebs damnat Coriolanum 35. irata interesse non vult consularibus comitiis 64. relicto Aventino in Sacram montem abijt 3. 52. a Valerio et Horatio revocatur 53. tribunos pl. creat 54. armata ex urbe profecta, in optumatum agros cum ferro ignique excursiones facit 4, 9. excitat Volscos ad expugnandam secum Ardeam, *ibid.* concupiscit Velos, obstitentibus optimatibus 5, 24. coniecto in carcerem Manlio, vestem mutat 6, 16. praedatorem agrum Rom. 21. impedit delectum 32. nexu liberatur propter Papirii fomerators libidinem 3, 28. in agros reducta 23, 11. plebis adulatores 5, 66. 67. principes secreta consilia agitant 4, 25. concilium 6, 88. plebi septena iugera Veientanl agri divisa 5, 80. ob aes alienum deest animus ad capessendos petendosque plebeios magistratus 6, 34. ex plebe multi fame coacti capitibus obvolutis se in Tiberim praecipitant 4, 12.
- Plebei** magistratus ut tributis comitiis fiant, lex fertur 2, 56. plebei nobiles quidam, et plebei vere plebei 22, 35. plebei quaestores primi 4, 54. plebei seniores prima apud Liv. mentio 5, 12. plebeiorum et patriciorum quando in comitiis aequalis numerus 6, 30. plebeius tribunus milit. consulari potestate primus 5, 12. quinque creati 5, 13. post quadraginta quatuor annos a lege Canuleia 6, 37. magister equitum 39. cos. 42. et 7, 1. qui suis auspiciis bellum gesserit 7, 6. dictator 17. censor 22. praetor 8, 15. plebei ambo consules primi 23, 31. plebei ad aedilitatem curulem admissi 7, 1. plebei decemviri saris faciendis 6, 37 et 41. ad pontificatum admissi 10, 6 — 9.
- Plebs** nullum, nisi ex auctoritate senatus, perferri potuit tribuni plebis 4, 49. ut, si M. Furius pro dictatore quid egisset, quingentum milium aerie ei multa esset 6, 38. ne quis eundem magistratum intra decem annos capiat 7, 42. de duumviris navalibus creandis 9, 30. de dictatore dicendo 27, 5. de Campanis 26, 33. de Liguriis 42, 21. ut cum sociis ac nomine Latino pecuniae creditae ius idem, quod cum civibus Rom. esset 35, 7. ex plebeis senatus pacem decernit 30, 43. exilium iustum esse 26, 3. lege cautum, ut plebs omnes Quirites tenerent 3, 55. 8, 12. plebs omnes an teneantur Patres 3, 55.
- Plebs**, seu potius **Boae**, locus in Laconica 35, 27.
- Q. Pleminius**, propraetor, capitulum ex arcibus Locorum 29, 6. Locris ad tuendam urbem relictoque a Scipione 8. eius crudelitates et avaritia, *ibid.* Proserpina thesauros spoliat, ibid. tribunos crudeliter occidit 9. de eo queruntur Locrenses apud senatum 16, 17 et 18. adductus Romam in vinculis moritur 21 et 22. de urbe incendenda conlans, natus in carcere 34, 44.
- Plestinna**, urbs, capitulum a Romanis 10, 3.
- Pleuratus**, Illyriorum rex 26, 24. 27. 30. 28, 5. a Romanis adscriptus foederi, cum Philippo inito 29, 12.
- Pleuratus**, Scerdilaedi filius, pollicetur auxilium Romanis 31, 28. et Lycnidius et Parthini dati 39, 34. maritima Aetoliae vastat 33, 7. Gentii pater 44, 30.
- Pleuratus**, Gentii filius, captivus ducitur Romanum 44, 32.
- Pleuratus**, Illyrius exsul, legatus a Perseo missus ad Gentium 43, 21.
- Plisia**, oppid. oppugnatum a Samnitibus 2, 21 capitulum 22.
- Plitendum**, oppidum 38, 18.
- Plutei** in oppugnandis urbibus adhibiti 21, 61. 34, 17.
- Plutina**, urbs Macedoniae 31, 39.
- Poenae** apud Romanos mitissimae 1, 28.
- Poeni** proelio navali vincuntur ad Lilybaeum 21, 50. 22, 19. Romanos undique clausos et imperatos invadunt 22, 4. duo milia et trecenti caesi, uno tantum Romanorum amisso 23, 18. vocantur in Sardiniam 32. legati ad Philippum missi capiuntur, et Romanum deducuntur 34. res apud Brutios gestae 24, 1. castra capiuntur 25, 14. vincunt Romanos, eorumque potiuntur castris 21. exercitus peste assumitur 26. vires 32. caedunt Romanos 34. vincuntur 39 et 41. aggressi ante Capuam Romanorum castra, repelluntur 26, 5. equitatus eorum caesus Salapiae, post semper inferior fuit Romano 39. deserunt Siciliam 40. vastant Sardiniam 27, 6. tria cum Romanis proelia, quorum tertio vincuntur 14 et 42 et seqq. fugantur 26, 15. socii eorum transiunt ad Romanos, *ibid.* naves ad octoginta oneraria capiuntur 46. vincuntur a P. Sempronio 29, 36. castra comburantur a Scipione 30, 4. 5. 6. caeduntur et fugantur 6, 8. 19. novae molitiones 41. 27. pugnant cum Masinissa 48, 33. expugnantur fame 34. eorum maxima clades 33. Poenorum in iurando mos 21, 1. transitus nulli iugo nomen indidit 38. *vid.* et Carthaginienses.
- C. Postitius**, tribunus pl. fert legem de ambitu 7, 15.
- C. Postitius** cos. 7, 27.
- C. Postitius**, cos. 8. 28. dictator 9, 28.
- C. Postitius Balbus**, cos. 7, 11. de Gallis Tiburtibusque triumphum agit, *ibid.*
- M. Postitius** cos. creatur 9, 24. cum collega Samnites vincit proelio 27. legiones ad oppugnandum Borianum ducit 28.
- P. Postitius**, ad regem Syphacem legatus 27, 4.
- Q. Postitius** decemvir creatur 8, 35.
- Poenaeum**, castellum Athamaniae 39, 25.
- Politorium**, urbs Latimorum, ab Anco Marcio vi capta 1, 38.
- Pollentiae** Deae signum in circo 39, 7. prociat in illud malus in circo instabilis, Iudis Romanis, *ibid.*
- Pollia** tribus 8, 37. 29, 37. nemo ferme ex Pollia tribu candidatus Papirium ferre solitus 8, 37.
- Pollio**, *vid.* **Asinius**, et **Vedius**.
- Polusae**, oppid. 2, 33. Romanis adimitur a Coriolano 39.
- Polyaenus**, Syracusanus, pro ara Concordiae orationem habet, et liberam et moderatam 44, 22.
- Polystratus**, princeps Rhodiorum 44, 23 et 29. Romanis traditur 45, 22.
- Polybius**, historicus, haudquaquam spernendus auctor 30, 45. non incertus auctor, cum omnium Romanorum rerum, tum praecipue in Graecia gestarum 33, 10. 34, 50. 36, 19. 39, 52. 45, 44.
- Polyclitus**, praefectus Epicydis, interficitur Syracusis 25, 28.
- Polycretia**, uxor Arati, Achaeorum principis, spe regiarum nuptiarum a Philippo in Macedoniae asportatur 27, 31.
- Polyphantas**, dux Philippi 27, 32. in Boeotiam mittitur 28, 5.
- Polyxenidas**, exsul Rhodius, praefectus classis

Antiochi 36. 41 et 43. configit cum Romanis 44. fugit in portum Ephesi 45. incantum opprimat Pausistratum 37. 10 et 11. insidiatur classi Romanae 13. vincitur a Romanis et Rhodis 30.

Pomerium 1. 44.

Pomonia 2. 22. deficit ad Auruncos 16. capitur 17. cf. *Suessa*.

Pompeii, oppidum Campaniae 9. 38.

L. Pompeius, trib. milit. 42. 65.

Sen. Pompeius, trib. pl. absens creatur 4. 42 et 44.

L. Pompeius Tulentinus, praefectus socium, prosperis aliquot populionibus in agro Iuratio iusti ductis speciebus nactus, vincitur et capitur 25. 1. idem publicanus, malis artibus famosus. *ibid.* et 3.

M. Pompeius, trib. pl. 3. 54.

M. Pompeius, trib. milit. cos. pot. 5. 13.

M. Pompeius, trib. pl. diem dicit L. Manlio 7. 4. a filio Manlii cogitur iurare, se causa eius accusandi nunquam concilium plebi habilurum 5.

M. Pompeius Matho, praetor 22. 7. augur et decemvir fuerat 23. 33.

Man. Pompeius Matho, magister equitum, victo creatus, abdicat se magistratu 22. 33. creatur praetor 35. cf. et 22. 55. 23. 20 et 24. ei imperium prorogatur 24. 10. pontifex fuerat 26. 23.

M. Pompeius Matho, aedilis plebis, instaurat ludos plebeos 23. 10. legatus ad donum ex praeda Hasdrubalis Delphos portandum mittitur 45. praetor 29. 11. sortitur Siciliam 13 et 20. 31. 12. iubetur de querelis adversus Scipionem cognoscere 29. 30. 21. 22. prorogato imperio, praeficitur classi 30. 2.

M. Pompeius, trib. pl. adversatur rogationi Thales praetoris in Rhodios 45. 21.

Q. Pompeius, trib. pl. accusatus, postquam magistratu ablit, denis millibus gravis aeris condemnatur 5. 29.

Sen. Pompeius, legatus cos. Sempronii 21. 51.

Pomptina tribus addita 7. 15.

Pomptinus ager 2. 24. 4. 25. 6. 5. dividitur a quinquervis 6. 21.

Pons Anienis 7. 9. *M. Valerius* 27. 51. subiciat in Tiberim factus 1. 33. 2. 10. pontis in Tiberim pliae a censore locatae 40. 51. deinde post aliquot annos fornice. *ibid.* pontes ac moles ex humanorum corporum strus facti ab Hannibale 23. 5. pontes interici ad remorandum Hannibalem 26. 9. pontes multis locis faciendos locant censores 41. 32.

Pontiae, colonia 9. 28.

Pontiani a Romanis laudati 27. 10.

Ponticum mare 40. 21.

Pontifex a Numa Pompilio lectus 1. 20. pontificia maximae appellatio primum a Livio usurpata 3. 54. eius iura et munia 1. 20. *vid.* et 4. 44. 22. 10. 31. 9. pontifex maximus comitia habet in Aventino, tribunorum plebis creandorum causa 3. 54. a sacris recedere vetat *Flaminem* 37. 51. ne a sacris absit ipse, concedit collegae provinciam Africam extra sortem 28. 38 et 44. intra annos centum ac viginti nemo, qui non sedisset sella curuli 25. 5. eligebatur a populo *ibid.* e collegio pontificum 40. 42. sacrorum curam in Italia relinquit 26. 38. consultit collegium pontificum 4. 44. cf. 34. 9. praetor verba in votis nuncupans *ibid.* 36. 2. verba praetore a populo cogitur 9. 46. multam dicit 37.

51. eam populus remittit 40. 42. pontifex publicus populi Romani praetor verba, quibus se P. Decius devoret 8. 9. 10. 28. pontifices minores 22. 57. quattuor de plebe ad lecti 10. 5. 9. habent ius togae praetoriae 33. 42. collegium pontificum de religione consultat 1. 20. decreta pontificum 39. 16. 5. 28. 22. 9. 27. 4. 30. 2. 31. 9. 32. 1. 34. 45. 87. 3. 39. 5. 41. 16. civile ius repositum in penetralibus pontificum 9. 46. a pontificibus et auguribus tributum, quod per bellum non contulerant, exigitur 33. 42. pontificum commentarii 4. 5. 5. 1. a pontifice e commentariis Numa sacra publica in album elata 1. 32. quae ad religionem pertinebant a pontificibus suppressa 6. 1.

Pontificium ius 40. 29.

Ti. Pontificius, trib. pl. auctor legis agrariae 2. 44.

Pontius Cominius, incubans cortici, secundo Tiberti ad urbem deferatur, et in Capitolium, obessum a Gallis, evadit, 5. 46.

C. Pontius, Herennii filius, imperator Samnitium 9. 1. eius ad Samites oratio, *ibid.* fraude capti ad Furcillas Caudinas Romanorum exercitum 2. et *eg.* eius ad legatos Romanos responsio 4. et ad feciales Rom. oratio 11. in quibusdam annalibus captus a Romanis et sub iugum missus esse memoratur 15.

C. Popilius, eques, cui Sabellum nomen, eius quae fortitudo insignis 41. 8.

C. Popilius Laenas creatur praetor 41. 22. cos. 42. 9. eius contentiones cum senatu pro fratre 10 et 21. nihil memorabile gerit 26. male excipitur Romae 29. legatus mittitur in Graeciam 43. 19 et 24. ad Antiochum et Ptolemaeum 44. 19. Delum venit 29. eius in Rhodios asperitas 45. 10. occurrat Antiocho, Alexandriam eunti 12. circumseribit Antiochum virga, *ibid.* redit Romam 13.

M. Popilius, legatus ad Aetolos missus 41. 30.

M. Popilius, cos. 9. 21.

M. Popilius Laenas cos. creatur 7. 12. Tibertes ad moenia Romae vincit. *ibid.* damnat Licinium Stolonem decem millibus aeris 16. secundum cos. 17. tertium cos. 23. Gallos vincit, sed difficultat. *ibid.* vulneratur 24. triumphat 25. quartum cos. 26.

M. Popilius Laenas, triumvir coloniae deducendae 40. 43. praetor 41. 15. ei obvians Ligures 19. cos. 33. vincit Ligures 42. 7. vendit Ligures, quos senatus iubet redimi 8. contumacia eius 9. non audet ad causam dicendam reverti Romam 22. iudicium eius fallaci arte eluditur, *ibid.* trib. militum sequitur Philippum cos. in Macedoniam 44. 1.

P. Popilius, legatus ad regem Syphacem 27. 4.

P. Popilius Laenas, triumvir coloniae deducendae 40. 43.

T. Popilius, legatus 26. 6.

Populonia, urbs 30. 39.

Populonienses pollicentur Scipioni ferrum 28. 45.

Populus Romanus Quiritesque 9. 6. *populus* Rom. Quiritium 1. 24. 32. 8. 9. 3. 10. 10. 23. 22. 10. penes populum potestas omnium rerum est 8. 33. iniussu populi nihil sanciri potest. quod populum tenet 9. 9. maiestas populi 2. 7. 38. 8. *populus* iubet 7. 16. 4. 20. 5. 48. 51. 6. 22. 10. 9. 37. *populus* in triginta curias dividitur a Romulo 1. 17. regem iubet, patres auctores sunt 1. 17. 32. 23. 35. 46. concilium populi 1. 36. *populus* et plebs 25. 12. 29. 27. cf. 2. 27. 58. 4. 51

54. populus in centurias et classes divisus 1. 43. *cf.* comitia centuriata. populus in tribubus est 1. 43. 10. 9. populus et senatus 1. 49. 7. 10. 8. 34. 9. 9. 28. 56. populus et patres 8. 6. 12. 22. 29. 35. populus idem quod plebs 2. 41. 48. 61. 8. 63. *all.* populus est multitudo 7. 18. 8. 18. populi iussu sine auctoritate patrum triumphatum 8. 63. 7. 17. *cf.* 10. 37. populus quod postremum iussit id ius ratumque est 7. 17. 9. 33. populo faeces submitit consul 2. 7. populi Romani modestia 4. 6. populo visceratio data a Flavio in funere matris 8. 22.
- Porcia basilica*, a M. Porcio Catone facta 39. 44. lex 10. 9.
- L. Porcius Licinus*, legatus, in oppugnatione Capuae pro vallo acriter pugnat 26. 6. aedilis plebis 27. 6. praetor 35. sortitur Galliam 36. litterae eius augment tumultum 39. in proelio adversus Hasdrubalem mediam aciem tuetur 48.
- L. Porcius Licinus* creatur praetor 31. 54. sortitur Sardiniam 55. creatur cos. 39. 32.
- L. Porcius L. F. Licinus*, duumvir, dedicat aedem Veneris Erycinae ad portam Collinam 40. 34.
- L. Porcius Licinus* praeficitur deductioni navium Brundisium 42. 27.
- M. Porcius Cato*, quaestor P. Scipionis 29. 25. aedilis plebis 32. 7. creatur praetor, *ibid.* obtinet Sardiniam 8. et 27. est asperior in coercendo foenore, *ibid.* creatur cos. 33. 42. sortitur Hispaniam provinciam 43. eius contra luxum muliebrem pro lege Oppia oratio 34. 2. proficiscitur in Hispaniam 8. eius de bello dictum 9. urit hostium agros, *ibid.* ad eius genus provolvitur legati Bilitagis, Hergetum regum, auxilium ab eo potentes 11. eius consilium 15. strategema 18. oratio ad milites, *ibid.* Hispanos ad pugnam elicit 14. quis iugat, et castra eorum oppugnat et capit, *ibid.* et 15. et se dedunt Hispani 16. exarmat omnes cis Iberum Hispanos, et urbium muros una die diruit 17. Segesticam, opulentiam civitatem, capit, *ibid.* eius vigilantia et parsimonia 18. proficiscitur in Turdetaniam 19. sollicitat Celtiberos, frustra, *ibid.* regreditur cum septem cohortibus ad Iberum, *ibid.* ad eum deficiunt Sedetani, Ausetani, et Suessetani 20. oppugnat Lacetanorum oppidum, quod capit, *ibid.* triumphat 46. aedilem Victoriae Virginis dedicat 35. 9. legatus consularis 36. 17. ad Thermopylas ingum inessum ab Aetolia occupat 18. nuntius victoriae Romam mittitur 21. est Scipionis Africani inimicus 38. 54. de pecunia regis Antiochi orationem habet, *ibid.* censuram petit 39. 40. eius laus, *ibid.* creatur censor 41. eius censurae acta 42. 43 et 44. patronus nominatur ab Hispanis 43. 2. plurimum adiuvat causam Rhodiorum 45. 25.
- M. Porcius Cato*, trib. pl. *vid. supra* M. Cato.
- P. Porcius Laeas*, trib. pl. 32. 7. triumphat epulo 38. 42. praetor, *ibid.* sortitur Pisas 43.
- Porcus* in foederibus sciendis saxo silice percussus 1. 24. *cf.* et 9. 5.
- Portia*, Aeneatum princeps 40. 4. eius triste fatum, *ibid.*
- Lar, sive Laris*, *Porcina*, rex Clusinarum 2. 9. ad eum perferunt Tarquinius, *ibid.* bellum infert populo Rom. *ibid.* obsidet urbem Romanam 11. eum cogit occidere C. Mucius, et scribam pro rege obtruncat 12. mittit legatos Romanos, qui de pace agant 13. obsides accipit a Romanis, *ibid.* filium Arunte Ar-
- ciam oppugnatum mittit 14. mittit legatos Romanos de reducendo in regnum Tarquinio 15. fit amicus populi Rom. *ibid.* reddit obsides, *ibid.* agrum Volentem restituit, *ibid.* Porcinæ regis bona vendendi mos unde ductus 2. 14.
- Porta* Capena 1. 26. 3. 22. 10. 23. 25. 40. 26. 10. 33. 86. extra portam Capenam convenire iubentur aemuli iuniores 7. 23. consules edicunt, quoties in senatum vocassent, uti senatores ad portam Capenam convenirent 23. 32. ad portam Capenam aedem Virtutis dedicat M. Marcellus 29. 11. Carmentalis 2. 49. 24. 47. 25. 7. 27. Coelimentana 35. 9. 21. Collina 2. 41 et 31. 3. 51. 4. 22. 6. 28. 7. 11. 28. 10. 30. 39. 41. 13. ibi Vestales, quae stupri compertae fuerant, defossae 6. 15. 22. 57. Esquilina 2. 11. 3. 66 et 68. 6. 22. 26. 10. 33. 26. 41. 6. Flumentana 35. 9 et 21. Fontinalis 35. 10. 41. Iovis Capuae 26. 14. Martis 10. 23. Naevis 2. 11. Nomentana 6. 20. Quirinalis 41. 6. Trigemina 4. 16. 35. 10 et 41. 40. 51. 41. 32. portae quatuor castrorum 40. 27. nempe extraordinaria porta, eademque praetoria, *ibid.* decumana, eadem quaestoria 3. 5. 10. 32. 34. 47. 40. 27. principalis dextra principalis sinistra 40. 27.
- Porticus* circa forum a Tarquinio Prisco reges factae 1. 35. porticus duae ex pecuniariorum damnatorum pecunia factae 35. 10. alla porticus extra portam Trigeminam inter Iguarios facta 35. 41. *cf.* et 40. 51. porticus post navalia, *ibid.* ad sanum Herculis, *ibid.* porticus Aemilia refecta, *ibid.* porticus in Aventinum silice strata, *ibid.* porticus Megalopolis, quam Lacedaemonii diruerant, refecta 35. 34.
- Portoria* instituta 40. 51. portoria venalicium Capuae Puteolique 4. et portorium castrorum fruendum locum censore 32. 7. portoria plebs liberata Romae 2. 9.
- Portus* Acarnanum 28. 7. Achaeorum 37. 9. Actium 44. 1. Aeneae 45. 30. Anili 45. 27. Carthaginiis Novae 26. 42. Cartelae 28. 30. Chlorum 36. 43. Corycus, *ibid.* Cosanus 30. 39. Cyssus 36. 43. Demetrium 45. 6. Gauraleos 31. 45. Gerastus, *ibid.* Gerasticus 37. 27. Lauretanus 30. 39. Lechaenum 32. 23. Loryma 37. 17. 45. 10. Lunae 34. 6. 39. 21. Megiste 37. 22. Phanae 36. 45. Phoenicius 36. 45. 37. 18. Pygela 37. 11. Pyrenaei 34. 8. Rusicino 30. 10. Troglorum 26. 23. Tiberinus 49. 51.
- Posideum*, promontorium Pallenes 44. 11.
- Postumia*, virgo Vestalis, ob cultum amoeniorum suspecta, de incestu causam dicit 4. 44.
- Postumiana* imperia 4. 29.
- A. Postumius*, dictator, contra Latinos missus, prospere ad lacum Regillum pugnat 2. 19 et 20. aedem Castori vovet, *ibid.* triumphat, *ibid.* coe. creatur 21.
- A. Postumius*, trib. milit. 40. 41.
- A. Postumius Albus*, cos. 3. 4. legatus ad Aequeos, a Graccho Cloelio, eorum duce, iniuriosius tractatur 55.
- A. Postumius Albinus*, cos. 23. 13.
- A. Postumius Albinus*, aedilis curulis, ludos facit 39. 7. creatur praetor 23. cos. 40. 35. eius res gestae in Liguriis 41. censor creatur 41. 32. iustum condit 42. 10. in locum L. Corneli Lentuli sufficitur decemvir sacrorum, *ibid.* legatus in Cretam 35. in Macedonia 45. 17.
- A. Postumius Albinus* mittitur a Paulo ad

- Perseae 45, 4. in exercitu Aemilii Paulli custodit regem Persem 28.
- A. *Postumius Regillensis*, trib. milit. cos. pot. opprimat graves praeda Tarquinenses 5, 16. iterum trib. milit. 6, 22.
- A. *Postumius Tubertus*, magister equit. dictus 4, 23. dictator 26. insigni pugna Aequos Volcosque vincit 28—29. quidam ab eo filium victorem securi percussum esse tradidere 29.
- C. *Postumius*, trib. milit. 45, 6.
- L. *Postumius Albinus*, trib. milit. cos. pot. 6, 1.
- L. *Postumius Albinus*, praetor 22. 35. tertium cos. absens creatur 23, 24. una cum exercitu caeditur a Gallis, *ibid.*
- L. *Postumius Albinus* creatur praetor 40, 35. sortitur Hispaniam ulteriorem, *ibid.* ei prorogatur imperium 44. eius res gestae 47 et 50. Vaccacos et Lusitanos subigit 41, 3. triumphat de Lusitanis 11. creatur cos. 33. Praenestinis cur infensus 42, 1. ante eum nemo unquam sociis in ulla re oneri aut sumptui fuit, *ibid.* legatus ad Carthaginenses et Masinissam 35. petit censuram 43, 16. legatus consularis sub Aemilio Paulo 44. 41. mittitur ad diripiendam urbem Aeniorum 45, 27.
- L. *Postumius Albinus* inauguratur flamen Martialis 45, 15.
- L. *Postumius Megellus*, cos. 9, 44. vincit Samnites, et de iis triumphat, *ibid.* propraetor 10, 26. secundum cos. 32. aedem Victoriae, quam aedilis curulis ex multatitia pecunia faciendam curaverat, dedicat 33. Samnitum aliquot urbes capit 34. in Etruriam traducit exercitum, et ibi rem gerit 37. triumphat, sensu adversante, et sine plebis iussu, *ibid.* accusatur 46.
- L. *Postumius Regillensis*, trib. milit. cos. potest 6, 22.
- L. *Postumius Temoanus* creatur praetor 39, 23. pastores, in Apulia vias pascuage infeste habentes, condemnat 29. et reliquias Baecchanalium quaestionis exsequitur 41.
- L. *Postumius Tymoanus*, quaestor, occiditur a Boiis 34, 47.
- M. *Postumius Pyrgensis*, publicanus 25, 3. eius avaritia et fraus, *ibid.* accusatur apud populum, *ibid.* creat tumultum, *ibid.* rei capitalis dies ei dicitur 4. abijt in exilium, *ibid.*
- M. *Postumius*, trib. milit. consulari potestate 4, 31. decem millibus aeris gravis damnatur 41.
- M. *Postumius Albinus*, trib. milit. (*stve potius* censor) 5, 1.
- M. *Postumius Regillensis*, trib. milit. cos. pot. 4, 49. homo prave mentis, *ibid.* in eum invehitur Sextius, trib. pl. *ibid.* ab exercitu suo lapidibus obruitur 50.
- P. *Postumius* cos. creatur 2, 16. triumphat de Sabinis, *ibid.*
- Sp. *Postumius*, cos. 3, 2. legatus militum Athenas legum causa 31. decemvir creatur 33. legatus, praecet mediae aetate 70.
- Sp. *Postumius Albus*, trib. milit. consulari potestate 4, 25. legatus 27.
- Sp. *Postumius*, trib. milit. consulari potestate 5, 26. ab Aequis primo pulsus, mox eodem vincit 29.
- Sp. *Postumius* cos. creatur 8, 16. censor 17. magister equit. 23. iterum creatur cos. 9, 1. sub iugum militum 6. eius oratio et magnanimitas sententia 8. per faecales Samnibus deditus, non accipitur 10.

- Sp. *Postumius Albinus* creatur praetor 37, 47. sortitur iurisdictionem urbanam et inter peregrinos 50. cos. 39, 6. ei Aebutius aperit flagitia, quae in Baecchanalibus pairarentur 11. rem ad senatum deferit 14. eius oratio super ea re ad populum 15 et 16. augur moritur 40, 42.
- Sp. *Post. Albinus*, praetor sortitur Siciliam 39, 45. cos. 41, 26.
- Sp. *Postumius*, legatus 42, 45.
- Sp. *Postumius Regillensis* censor creatur 6, 27.
- Potentia*, in Piceno agro, colonia 39, 44, 41, 32.
- Posidania*, urbs Aetolorum 28, 6.
- Positi*, ab Euandro edocti, ministri sacrorum Ilerculi per multas aetates fuere 1, 7. ser vos publicos sollemnia horum sacrorum, auctore Ap. Claudio censore, edocent 9, 29. duodecim eorum familiae intra annum extinctae, *ibid.*
- Præco* ad tribunum Celerum Brutum populum advocat 1, 59. Patres in curiam ad decemvros vocat 3, 88. in concilio Achaeorum per praeconeum, suadendi, si quis vellet, potestas fit a magistratibus 32, 20. in Isthmiorum ludicio præco Graeciae libertatem promulgat 33, 32. praecones per vicos dimissi ad condicionem advocandam 4, 32.
- Præda* in campo Mario exposita, ut sua quisque cognita abduceret 3, 10. de Aegras capta, propter aerarii inopiam, venditur 3, 31. ad quaestores redacta 5, 26. 26, 47. militi concessa 6, 4, 13, 7, 18, 24, 27 et 37, 8, 36, 9, 23 et 31, 10, 30, 31 et 45, 23, 15 et 37, 24, 16 et 40, 27, 1, 30, 7, 31, 27, 41, 15, 45, 84. militi data, excepto auro et argento 9, 37. exceptis liberis corporibus 10, 31. ad praedam Volentianum populus ex urbe in castra missus 5, 20. iniquissima sorte fit eorum, qui pugnae non interfuerunt 38, 23. Macedonica Romam deveda 45, 33. praedae Volentianae decima Apollini data 5, 23. quomodo soluta 26. praedae aviditate amissa occasione rei bene gerendae 21, 48. praedam vendere cogitur miles 10, 17 et 20. vendit quaestor. et pecuniam dividit inter milites 35, 1. praeda partienda, et stipendio cum fide exsolvendo milites sibi maxime conciliat Hannibal 21, 5 ex praeda militibus data praemia 10, 30 et passim in triumphis.
- Praediorum* rusticoorum locationes apud Macedonas sublatas 45, 18. praedis praedibusque populo cavendum, si ex aerario pecunia mutua datur 22, 60.
- Praedones* terrestres et maritimi 7, 25.
- Praefectus* urbis 1, 60, 3, 5, 8, 24, 29, 4, 36, 45, 24, 9. praefectus annonae 4, 12. praefectus classis 36, 40, 48, 36, 20, 42. praefectus iuris 3, 83. luri dicundo 9, 20. cf. 26, 16. praefecti sociorum in exercitu 8, 36, 23, 7, 34, 47, 25, 1. praefecti auxiliorum 24, 28.
- Praeneste* 6, 29, 7, 12, 28, 9, 43, 2. Praeneste desciscit ab Latinis ad Romanos 2, 19. recipitur per deditionem a T. Quinctio 6, 28.
- Praenestini* deficiunt 6, 21. iis bellum indicum 22 et illatum 27. variant agrum Romae vincuntur 23 et 29. Praenestiniurum otio oppida capta, *ibid.* Praeneste devectum lovis imperatoris signum in Capitolium latum, *ibid.* Praenestini rebellant 30. tinentur Pedanos 8, 12. multantur agro 14. Praenestini quingenti cum Perusina cohorte post Cannensem pugnam defendunt Casilium adver

sus Hannibalem 23, 17—19. pacti pretium, quo redimerentur, se tradunt 19. his senatus Rom. duplex stipendium et quinquaginti milia vacationem decernit 20. Praenestinus infans L. Postumius Albinus, cos. 42, 1. *Praenestinus* montes 3, 8. *Praenestina* centuria 5, 18. cf. et 10. 22. 24, 7 et 9. 26. 22. *Prasae*, continens Atticae locus 31, 45. *Prasidia* decedere, apud Romanos capitale 24, 37. *Prasultator* ingratus Iovi 2, 38. *Prætextati* consules, praetor, aediles curules 7, 1. praetextati, i. e. qui nondum togam virilem rursussum, assumti ad militiam 22, 57. *Praetor* olim idem, qui consuli 3, 55. maximus 7, 8. praetor, qui ius in urbe diceret, ex Patribus creatus 8, 42. 7, 1. collega consulibus, atque eisdem auspiciis creatus 8, 55. 7, 1. 8, 32. 10, 21. 24, 9. plebeius primus 9, 15. alternis annis sex aut quatuor creatur lege Baebia 40, 4. sex creati 32, 27. sortiuntur provincias 25, 3. 28, 38. 30, 40. all. praetor urbanus ius dicebat inter cives 33, 21. 26. praetoria iuris dictio erat inter cives et peregrinos 22, 35. 35, 36. 41, 21. unus utramque provinciam habet 24, 44. 25, 3. 27, 7. 36. 30, 1. 27. 40. 81, 6. 82, 1. 8. praetor urbanus aut peregrinus consule absente senatum habet 22, 7. 42. 8. rem militarem administrat 23, 32. dilectum habet 25, 22. 33, 43. 39, 20. 40. centuriata comitia indicit 22, 33. 27, 23. iussus tributa comitia habet 10, 21. 25, 7. 34, 53. 37, 46. literas ad dilectos aut consules iussu senatus mittebat 22, 33. 25, 22. 27, 4. all. Senatores ex tota Italia edicto vocat 43, 13. facit ludos Apollinares 23, 32. 27, 11. 33. 39, 39. ludis Romanae signum dei mittendis quadrigis 8, 40. praetoria tribunali 37, 50. ad piscinam publicam ponitur 23, 32. praetori deovere licet, non se, sed quem velit scriptum civem 8, 10. praetores Latinorum 8, 8. praetor Arpinus 24, 47. praetor Praenestinus 23, 19. 9, 16. praetor Argivorum 32, 25. Syracusanorum praetores 24, 23. *Prætorium* 7, 12. 24, 25. praetoria consulum 9, 2. 10, 33. praetoria tria circa Capuam erecta 25. 22. praetoria navis D. Quinctii capta a Tarentinis 26, 39. *Præstatianus* ager 22, 8. 27, 43. *Prætor*, mulier, princeps auctoritate et opibus Delphorum 42, 15 et 17. *Præcandi* Deos patrio more ritus mutati Romae 25, 1. *Præstius* campus 38, 41. *Præne* 38, 13. *Præmipili* centurio 2, 27. 7, 41. 25, 19. *Præmores* patrum 3, 36. 63. 4, 11. 56. 5, 9, 8, 36. *Præne* senatus antiquitus is legebatur, qui princeps censor ex his, qui viverent, esset 27, 11. Is mos immutatus, *ibid.* princeps primus centurio 25, 14. princeps terciae legionis *ibid.* princeps primi signum 26, 6. primus princeps prioris centuriae 42, 24. princeps, miles 7, 25. 8, 8. principum Romanorum virtus 26, 22. *Præneptia*, locus in castris 7, 12. 28, 25. *Præneptium* Fauscia tribus 9, 36. *Præneptis* navis genus 35, 26. 44, 28. *Præneptas* vastant agrum Roman. 7, 15. in eorum agrum exercitum inducunt C. Marcius cos. eoque vincit 16. capta eorum urbs, *ibid.* de his triumphus actus, *ibid.* depopulantur

coloniae Romanas, Norbam et Setia 42. nunti eorum defectionis veniunt Romanis 8. 1. vincuntur, *ibid.* oppidum eorum captum et agri duae partes ademptae, *ibid.* bellum adversus Romanos instaurant 19. vincuntur, *ibid.* eorumque senatores trans Tiberim habitare iussi 20. eorum legati feror respondum 21. his datur civitas, *ibid.* *Præneptum* obsidetur, et capitur 8, 20. cf. et 27, 11. *Prænept*, rex Albae, procreat Numitorem et Amulium 1, 3. *Proceres* Latinorum 1, 45. 50. *Proconsulis* prima apud Livium mentio 3, 4. proconsule rem gerere iubetur, Postquam consulatu abisset, Q. Publilius Philo 8, 23. primus 26. *Proconsulis* Q. Fabius P. Decius 10, 16. cf. 23. 10. 26, 1. proconsulibus, si ingrederentur urbem, minuebatur Imperium 26, 9. proconsule mittitur in Hispaniam P. Scipio privatus 26, 18. cf. et 28, 38. *idem* qui propraetores dicuntur 25, 33. 26, 39. 39, 29. 40, 39. 32, 27. e provincis suis excedere his non licebat 10, 37. 29, 19. 31, 48. 41, 7. 43, 1. *Prodicator* Q. Fabius Maximus creatur 22, 8. cf. et 81. *Prodigia*. Aedes Vulcani de coelo tacta 24, 10. Iovis Ariciae 44, cf. 27, 37. 32, 1 et 9. 36, 37. 40, 45. duae aedes in Capitolio 25, 7. Fortunae et Martis 27, 23. Iunonis Reginae 27. Matris Matutae 28, 11. Cereris, Salutis, et Quirini, *ibid.* Apollinis et Sanci 32, 1. Vulcani Summanique 29. Opis in Capitolio 22. Apollinis Caietae 40, 2. Veneris sine ullo vestigio cremata 41, 1. Deorum Penatium in Velia 46, 16. Spei in foro olitorio 21, 62. Agnus cum ubere lactentis natus 27, 4. Mas idemque femina natus 28, 11. cum sulcio capite 31, 12. biceps cum quinque pedibus 29, 29. Anguis ex columna lignea elapsus 1, 56. inbatas, aureis maculis aspersus, apparet 41, 26. 43, 15. angues duo, perpetrato sacrificio, ex occulto ad exta allapsi, lecur edunt, conspectique repente ex oculis abeunt 25, 16. in mari Tarracinae mirae magnitudinis laescentium piscium modo exsultant 27, 4. duo prolapsi foribus in aedem Iovis 28, 11. Apollo Cumis in arce triduum ac tres noctes lacrimavit 43, 15. Apum examen Romae in foro visum 24, 10. Casini in foro consedit 27, 23. et in arbore imminente praetorio 21, 46. Aqua Albana fluxit creta 27, 15. et aquae Caeletes sanguine mistae 22, 1. aquae multo cruore e fonte calidae manarunt 22, 36. Ara in coelo speciesque hominum circa eam cum candida veste viae 24, 10. ara Neptuni sudore manavit 26, 11. Arbor de coelo tacta 27, 11. Arcus solem amplexus 30, 2. cf. et 41, 26. Arx de coelo tacta 24, 10. Asinius triocens natus Calatiae 42, 20. Atrium publicum in Capitolio de coelo tactum 24, 10. Aves ad compitum Anagninum in loco Dianae nidos in arboribus reliquunt 27, 4. Bos femina locuta 8, 10. cf. et 24, 10. 27, 11. 28, 11. 35, 21. 41, 17 et 28. 45, 15. bos perperit equuleum 23, 21. bos in foro boario in tertiam contiguationem sua sponte ascendit, atque territus habitatorum tumultu sese deiecit 21, 62. boves domiti duo in Carinis per scalas perveniunt ad tegulas aedificii 36, 37. Caere sortes extenuatae 21, 62. Capillus enatus in aede Herculis 32, 1. Capra sex boedes uno foetu edidit 35, 21. caprae laetae faetæ 22, 1. Caput humanum integrale

facie aperientibus fundamenta templi apparuit 1. 55. Carne pluit 3. 10. Classis magae speciei in coelo visae 42. 2. Coelestia in agris et urbe visa 2, 42. Coelum visum ardere 3, 5 et 10. 31, 12. 32. 9. 43. 15. Gudi veluti magni hiat visum, quae caput, ingens lunae effulsit 23. 1. Columna rostrata in Capitolio tota ad innum fulmine discussa 42. 20. Corvus ante Papirium, consulum, occinit 10, 40. in aedem lunonis devolvit, et in ipso pulvinario concessit 21. 62. corvi nidum faciunt in aede Sospitae lunonis 24, 10. aurum in Capitolio non tantum laetasse nostris crediti, sed etiam edisse 30, 2. Creta pluit 24, 10. Culmen aedis Iovis fulmine ictum, ac prope omni tecto nudatum 27. 4. Equuleus cum quinque pedibus natus 30, 2. 31. 12. Fastigia templorum a culminibus abrepta 40, 2. Fax ab ortu solis ad occidentem porrigi visa 29. 14. cf. 30, 2. 41. 20 et 26. 43. 15. 45. 16. Flamen Amiterni cruentum fluxit 24, 44. Fons in vico Insteio sub terra tanta vi aquarum fluxit, ut acrias dolaeque velut impetu torrentis tulerit 24, 10. fons Herculis cruentis sparsus manavit maculis 22, 1. Forum Ariciae de coelo tactum 30, 38. in foro Capuae multa aedificia de coelo tacta 41, 13. Gallina in marem, gallus in feminam se vertit 22, 1. Hasta Martis sua sponte promota 24, 10. cf. et 21. 62. 40, 19. hastarum spicula asserunt 35, 26. 43. 15. Homines aliquot de coelo tacti, lunamque 22. 26. Ignes in aede Vestae extrinsecus 35. 15. 41. 2. ignes sparsi in coelo 30, 2. coelestes, multifariam orti, adurunt complurium vestimenta 39, 22. Imber lapideus 30, 38. 43. 15. Infans in utero matris clamat, lo triumphae 24, 10. infans ambiguo inter marem et feminam sexu natus 27, 11 et 37. 31, 12. infans ingenuus semestris in foro olitorio triumphum clamat, quo tempore Scipio in Hispania contra Poenos feliciter pugnavit 21. 62. Lac fluxit 34, 45. lacte pluit 27, 11. Lacus Albanus, sine ulla coelestibus aquis causae qua alia, in altitudine inseditam erevit 5, 15. lacus sanguine manavit 27, 23. Lana pulvis et terra enata 42, 2. Lapis in agro Crustumino in lucum Martis de coelo cecidit 41, 13. lapidibus pluit 1. 31. 7. 23. 21. 62. lapides frequentes grandinis instar decidunt 22. 36. 23. 31. 25. 7. 26. 23. 37. 37. 39, 10 et 14. 30. 38. 34, 45. 35. 9. 36. 37. 38. 38. 39, 22. 42. 2. 44. 16. Laureae in puppi navis longae enatae 32. 1. Legionis armatae in laulculo visae 24, 10. Locustarum vis ingens, ita ut, unde advenissent, parum constaret, omnem agrum circa Capuam complevit 30, 2. cf. et 42. 2 et 10. Lusus Martiae de coelo tactus 27. 37. Ludibrit oculorum aurum credita pro veris 24, 44. Lunae duae interdiu ortae 22. 1. Lupus fugit ad Romanos in acie stantes 10, 27. Capuae portam nocte ingressus, laniat vigilem 27, 37. Esquilina porta ingressus frequentissima parte urbis per portam Capenam prope intactus evasit 33, 28. cf. et 21. 46. 41, 13. vigili gladium vagina auferit 21, 62. lupi vis in Capitolio 39, 29. Formis duo lupi, oppidum ingressi, obvios leniunt 38, 29. Lux orta nocte 28. 11. 29, 14. 32, 29. Mare arat 23, 81. Milites fulmine icti 10, 31. 22. 1. militibus aliquot spicula asserunt 22, 1. Mula peperit 37, 3. mulus troves natus 40, 2 et 45. Mures in aede Iovis roserunt aurum 27, 23. cf. 30, 2. Mures ac portas de coelo tactae 24, 44. 28,

23. 27, 11 et 23. 29, 14. 30. 38. 35, 21. 37, 3. 45, 16. mures turresque fulminibus decussae 25. 7. 32. 9 et 29. Naves duae, fulmine ictae, confisagrunt 36. 37. 41, 13. navium longarum species in flumine Tarracinae, quae nullae erant visae 24, 44. novum species de coelo affulsit 21. 62. Nox interdiu visa intendi 7, 28. Palma viridis arsit in Apulia 24, 10. palma in aede Primi-geniae Fortunae in area enata 43, 13. Parmae in coelo visae 22, 1. Pestilentia tanta, ut Libitina non sufficeret 40, 19. Pisces emergerunt, qua induceretur atrium, sub existentibus globis 42, 2. Porcus cum ore humano genitus 27, 4. porcus biiceps natus 28, 11. cum humano capite 32, 9. Porta de coelo tacta 29, 14. 32. 1. 35. 9. 45, 16. Procella ingenti fragore coeli effusa 8, 6. Proles et terra nata 1, 5. Puer cum elephant capite natus 27, 11. non manus, non pedes habens 34. 45. unimanus 25, 21. truncus corporis 41, 13. biiceps, et puella cum dentibus 41, 26. pueri ingenui sine oculis et naso nati 34, 45. Pulli gallinae cum ternis pedibus 32, 1. sanguinis rivi per diem totum fluxere in foro Subertano 26, 23. in porta Minturnis 27, 37. sanguinis guttae la foro et comito et Capitolio visae 34. 45. sanguis et focis manat 45, 16. sanguine pluit Calibus, et Romae in foro boario 24, 10. per biduum in area Vulcani 39, 46. et in area Comordiae 39. 56. cf. et 40, 19. 43. 15. Saenum ingens Reate voltare visum 35, 7. Scipio circumvenit equi vigiliis equi in manu arat 22, 1. Scuta sanguinem sudarunt 22, 1. Semina 39, 22. signa in Sabinis multo cruore manarunt 22, 36. Lanuvii ad lunonis Sospitae cruore manarunt 23, 31. in agro Capenate, ad lucum Feroniae, quatuor signa sanguine multo diem ac noctem sudarunt 27. 4. signa in Capitolio prostrata 40, 45. Simulacrum lunonis Sospitae Lanuvii lacrimavit 40, 19. Sol rubere visus solito magis, similisque sanguineo 25, 7. per totum diem Priverni sereno ruber fuit 31, 12. solis orbis minui visus Cnissis 30, 36. vide solis 22, 1. soles duo vis 28, 11. 29, 14. soles tres simul effulserunt 41, 26. Sortes sua sponte extenuatae, unaque excidit ita scripta. *Movora telum comestit* 22, 1. Species viri maioris, quam pro humano habitu, angustiorisque, visa in quiete utrique consul 8, 6. species hominum circa aram in coelo, cum candida veste 24, 10. Spectrum Hannibali per quietem visum 21, 22. Spicae metentibus cruentae in corbem occidere 21, 1. metentibus cruentae visae 26, 11. Stagnum Mantuae, effusum Mincio amni, cruentum visum 24, 10. Streptus cum horrendo fragore Lanuvii in aede lunonis Sospitae auditus 29, 14. 31, 12. Tabernae Frusinae de coelo tactae 30, 38. et Minturnis 36, 37. Taurus cum quinque vocis uno fulminis ictu exanimatus 42, 20. Tempestas atrox signa aenea in Capitolio deiecit 40, 2. forem ex aede Lunae, quae in Aventino est, raptam tulit, et in posticis parietibus Cereris templi affixit, *ibid.* signa in circo maximo cum columnis, quibus superstabant, evertit, *ibid.* cf. et 45. Templum lunonis Laciniae de coelo tactum 37, 3. Tenebrae luce obortae 38, 38. Terra ingenti motu concussa 3, 10. multarum pluit 10, 31. cf. et 35, 21. 37, 3. 42. 20. 45, 16. Anagninae ante portam icta, diem ac noctem sine ulla ignis alimento arsit 27. 4. Arpini campestri agro in ingentem sinum

concedit 30, 2. ingentibus cavernis in Velt-
terno agro concedit, arboresque in profun-
dum haustae 30, 38. *cf.* et 32, 9. terrae
motibus crebris tecta in agris ruunt 4, 21.
Tiberis inundatio 30, 38. loca plana urbis
inundavit 35, 9. Vacca senes Syracusis ab
agresti tauro inita, ac semine aspersa 41, 17.
Vespurum ingens examen Capuae in forum
advolvit, et in Martia aede concedit 35, 9.
Via publica Lanuvii de coelo tacta 32, 9.
Victoria in aede Concordiae fulmine icta 26,
23. Villius, eques Romanus, fulmine ipse
equisque examinatus sunt 33, 26. Vir factus
ex muliere 24, 10. Vitulus, iam ictus, e
manibus sacrificantium sese proripuit 21,
63. Vorago in foro 7, 6. Vox ingens audita
ex Albani montis lucco 1, 81. coelestis ex Al-
bano monte missa, *ibid.* ex Arsa silva silen-
tius noctis edita, et credita Silvani 2, 7. di-
vinitus emissae de adventu Gallorum 5, 32.
audita et temporis Matutis Deae 5, 33. Vul-
cani caput arsit 34, 45. Vulturis Priverni
frequentiori foro in tabernam devolat 27, 11.
Caere volavit in aedem Iovis 27, 23. Prodi-
gium a matronis procuratum 27, 37. Prodi-
gium quo ritu procurata 24, 10 et *passim*, ubi
prodigiorum mentio. vix expleta 27, 23, 41,
19. ad prodigia elicienda et mentibus divinis,
ara Iovi Elicio a Numa dicata 1, 20. prodigi-
orum procuratio pertinet ad pontificem,
ibid. eorum religio retinet consulem 23, 36.
prodigia (quod evenire solet motis semel in
religione animi) multa nuntiata, et temere
credita 21, 62. *cf.* et 24, 10. in prodigiis
nuntiandis prava religio etiam minimis inse-
re Deos 27, 23. prodigia nulla admodum
nuntiabantur in publicum Livii sevo 43, 15.
Proditionis supra septuaginta. Nolani damnati
securi percutiuntur 23, 17.
Proditores libertatis dant poenas 2, 5.
Proelia Gallorum prima plus, quam virorum,
postrema minus, quam feminarum sunt. *vid.*
Galli. in ipso discrimine proelii templa Diis
vovendi mox 10, 42.
Proerna, oppidum 36, 14.
Proemontorium Anemurium 33, 20. Apollinis
30, 24. Brundisii 10, 2. Calabriae 42, 48.
Calyceadum 33, 36. Canastrum 44, 11.
Chelidoniae 33, 20 et 41. Corycum 37, 12
et 29. Iunonis Aetnaeae 32, 23. Lector 37,
37. Leucate 26, 26. Lilybaeum 27, 5. Malace
34, 32. Mercarii 29, 27. Minervae 40, 18.
Misaeni 24, 13. Myonnesus 37, 27 et 29. Pa-
chyri 24, 35. Phanae 44, 28. Posideum 44,
11. Pulchri 29, 27. Pyrenus 26, 19. Sarpe-
donium 38, 33. Sunium, Atticae terrae 32,
17. Toronae 31, 45. Zelastum 31, 46.
Prosepinia ad aedem Apollinis 40, 51.
Proserpina 24, 39. Proserpinae pecuniam re-
ferunt factus in vicina fano litore 29, 18.
Proserpinae apellatur a Q. Pleminio, praefecto
Locris 29, 7. super ea re Locrensiun que-
relae 18. pecunia ex hla thesauris nocte
clam sublati 31, 12. sacrilegium a Q. Mi-
nucio pervestigatum, pecuniaque ex bonis
noxiorum in thesauros reposita 18.
Provinciae inter se sortiebantur consules 10,
24 et *tota passim historia*. praetores 22,
35 et *alibi passim*. provinciae extra ordinem
datae 10, 24, 28, 38, 37, 1. provincias aut
sortiri aut comparare inter se consules iussu
37, 1. provinciae prerogatae 8, 23 et 26,
10, 16, 32, 34, 23, 31 et *sepe alios*. de
provincia decedere infans senatus non licitum
25, 19. *vid. tamen* 10, 18 et 27, 42.
Provocatio ad populum a rege 1, 26. lege san-

cita 2, 8, 55, 3, 55, 10, 9. provocatio non
erat a dictatore 2, 18, 29, 30. decemviri
sine provocacione creantur 3, 32, 36, 41.
lex ne quis ullum magistratum sine provoca-
cione crearet 3, 54. *cf.* 4, 13. provocacioni
cedit Dictator 8, 30 *cf.* 5, 88, 7, 4. pontifex
maximus 40, 42, 37, 51. provocatur adver-
sus iuluriam magistratum 3, 56. provocatio
non est longius ab urbe mille passuum 3,
20.

Proxenus ab Orthobula uxore veneno tollitur
41, 30.

Prusias, Bithyniae rex, in fines regni Attali
transgreditur 28, 7. a Philippo Macedonice
rege adscribitur foederi cum Romanis inito
29, 12. socius et amicus Philippi 32, 34. ad
eum de Cianorum libertate scribitur 33, 30.
eum ad bellum concitat Antiochus 37, 29.
revocatur a Romanis ad consilia pacis, *ibid.*
adversus Eumenum bellum gerit 39, 45.
Hannibalem recipit 51. et Romanis prodit,
ibid. eius legatio ad Romanos de pace cum
Perseo concilianda 44, 14. cum filio Nico-
mede Romam venit 45, 44. eius humilitas.
ibid.

Prytaneum Cynici 41, 25.

Prytanis, summus apud Rhodios magistratus
42, 45.

Psaltrias quando primum additae epulis 39, 9.

Pteleum opp. 35, 43, 42, 42. diruitur a sua
dementia 67.

Ptolemaeo Philopatori, Aegypti regi, ad re-
novandam amicitiam dono missa loci et tu-
mice purpurea cum sella eburnea 27, 4. is
mittit legatos ad dirimendum bellum inter
Philippum et Antiochum 20, *cf.* et 32, 33.

Ptolemaeus Epiphanes, rex Aegypti 31, 2. ad
eum legati Rom. missi, *ibid.* eius ad Roma-
nos legatio 9. Antiochi filium dicit 35, 13.
legatos Romam mittit 36, 4. pollicetur, se
cum copiis suis in Aetoliam venturum, *ibid.*
vid. et 37, 3.

Ptolemaeus maior, sive Philometor, et Ptole-
maeus minor, sive Euergetes vel Physcon,
filii Ptolemaei Epiphanis 44, 19. eorum dis-
cordiae, *ibid.* et reconciliatio 45, 11. Ae-
gypti regnum, brevi hie adimendum ab An-
tiocho Epiphane, servatur a Romanis legatis
12.

Ptolemasi statua 23, 10.

Publicanus ubi est, ibi aut ius publicum va-
num, aut libertas sociis nulla 45, 18. publi-
canorum privata pecunia res publica admi-
nistrata 23, 48, 49. eorum fraus in emen-
tiendis naufragiis 25, 3. turbant concilium
plebis, *ibid.* et 4.

Publicus civitas 26, 10, 27, 37.

C. Publicius Bibulus, trib. pl. inimicus Mar-
cello 27, 20. accusat Marcellum et omnem
nobilitatem 21.

L. Publicius Bibulus, trib. milit. de legione
secunda 22, 53.

Publicia tribus addita 7, 15.

C. Publius ob seae alienum paternum nexus
8, 28.

L. Publius Volscus, trib. milit. consulari po-
testate 5, 12.

Q. Publius, trib. pl. in seditione Manliana
senatus probat consilia 6, 19. Manlio diem
dicit 20.

Q. Publius, quinqueviri mensarius 7, 21.

Q. Publius Philo, cos. 8, 12. Latinos rebel-
lantes fundit, et castris exiit, *ibid.* dictator
dictus, tres leges fort. accuratissimas plebi,
ibid. primus praetor plebeius 15, magister
equit. dictus 16. censor 17. consul iterum

22. bellum gerit adversus Palaepolitanos 22 et 23. *vid. et* 25. ei omnium primo prerogatum imperium et datus post actum honorem triumphus 26. coa. tertium 9. 7. vincit Samnites 18. *vid. et* 14 et 15.
- T. Pubilius* augur de plebe creatur 10, 9.
- Vol. Pubilius*, homo de plebe, negat se fieri debere militem 2, 55. appellat tribunos, *ibid.* consules spoliari Pubilium lubent, *ibid.* provocat ad populum, *ibid.* praevalens ipso, et adiuvantibus advocatis, repellit Motorem, *ibid.* comitibus creatur tribunus plebis 56. rogationem fert ad populum, ut plebei magistratus tribus fieri comitibus, *ibid.* a plebe tribunus relictur, *ibid.*
- Vol. Pubilius*, trib. milit. consulari potestate 5, 13.
- Pudicitia* patriciae sacellum in foro boario 10, 28. plebeia era, a Virginia, Auli filia, dedicatur, *ibid.*
- Pueri* Romani erudiri soliti olim Etruscis Hieris, ut aetate Livii Graeci 9, 36. pueri regii apud Macedonas 45, 6. transeunt ad Romanos, *ibid.*
- Pugnae* Romanorum terrestres et navales 1, 30, 4, 38, 7, 8, 20 et 27, 8, 1 et 38, 9, 13, 21, 22, 23, 27, 32, 35, 38, 39, 40 et 44, 10, 2, 3, 5, 12, 14, 19, 27, 31, 36 et 41, 21, 50, 55 et 57, 22, 5, 6, 7, 16, 19 et 47, 23, 40, 41, 44, 24, 41, 27, 12, 29, 2, 33, 9, 34, 14, 15, 46, 35, 1, 5, 7, 22 et 29, 36, 16, 44, 37, 23, 30 et 41—44, 39, 30—38, 40, 40, 44, 41. *pugnae* simulacrum exercitus Macedonici 40, 6.
- Pulchri* Macedonum 29, 27.
- Pullarius* 8, 30. nuntiat auspicia secunda 9, 14. pullarius in auspiciis missus, mentitur auspicium 10, 40. inter prima signa constitutus, lectus pilo adit, *ibid.* pullarius testatur in auspicio titulum fuisse 41, 32. pullarii alterantur de auspicio 10, 40. pullarii inter prima signa constituti, *ibid.*
- Pulli* si non pascuntur, si ex cavea tardius exierint, infestatium auspiciis est 6, 41.
- Pulvinaria* sex Diis duodecim 22, 10. quinque dies circa omnia pulvinaria supplicatum 30, 21. circa omnia pulvinaria obsecratio facta 31, 9, 32, 1. coronati ad omnia pulvinaria supplicantur 34, 55.
- Punica* peribida 21, 4. religio 22, 6. Punicae versutiae 42, 47.
- Punicum* bellum secundum coeptum a Saguntii oppugnatione, quae narratur, 21, 6—15. indictum 18. disceptatio de foederum iure 19. Hannibal transit Alpes 32—38. pugna ad Ticinum 46. ad Trebiam 53—56. ad Trasumenum 22, 4—6. dictatura Fabii 12—18 et 23—30. pugna ad Cannas 44—52. defectio Campanorum 28, 2—10. pugna Marcelli ad Nolam 16. Hannibal it Capuam in hiberna 18. mors Hieronis, regnum Hieronymi 24, 4—7. Syracusae a Marcello captae 25, 23—31. Scipionum morte res Romanorum in Hispania afflictae, a Marco restitutae 32—39. Hannibal ad Romae portas 26, 10 et 11. Capua a Romanis capta 12—16. Carthagini Novae expugnatio 42—50. mors Marcelli miserabilis 27, 26 et 27. Hasdrubal victus ab Livio et Nerone 43—51. pulsi Hispania Poeni 28, 16. foedus a Scipione cum Syphace factum 17 et 18. Syphax ab Romanis per Sophonibae nuptias abalienatus 29, 23. Scipio proficiscitur ad invadendam Africam 24—27. castra Syphacis et Hasdrubalis a Scipione incensa 30, 3—6. Syphax victus et captus 11 et 12. Sophonibae nuptiae cum Massinissa et mors 12—16. Hannibal Italiam relinquit 20, ultima eius pugna cum Scipione 26—35. belli exitus 44. *cf.* et Carthaginienses.
- Pupillares* pecuniae in auxilium aerarii Romani collatae 24, 18.
- Pupinia* tribus 26, 9.
- Pupinensis* ager 9, 41.
- Cn. Pupius*, duumvir aedis Concordiae faciendae causa 22, 33.
- L. Pupius*, aedilis 39, 39. creatur praetor, et sortitur Apuliam 45.
- P. Pupius* inter primos e plebe quaestores 4, 54.
- Purpure* usus, quibus licitus 34, 7. quando deponendus, *ibid.*
- Puteoli* 24, 12, 25, 22, 26, 17. Puteolos tentat Hannibal, frustra 24, 13. Puteolos colonia deducta 34, 45.
- Pydna*, oppidum 44, 6. diripitur a Romanis 45.
- Pydnaei* 44, 45.
- Pygela*, portus 37, 11.
- Pylos* 32, 4, 36, 15.
- Pytaemenes*, rex Henetum 1, 1.
- Pytaeum* concilium 31, 32. *cf.* et 38, 35.
- Pytus*, oppidum 27, 30.
- Pyrrus*, locus in monte Oeta, ubi Heracles mortale corpus crematum 36, 20.
- Pyrenaei* montes 21, 23. portus 34, 9.
- Pyrenaeus* saltus 21, 23, 24.
- Pyrenes* promontorium 28, 19.
- Pyrenes* lugum 31, 30.
- Pyrgi*, colonia 36, 3. *cf.* negata vacatio rei navalis, *ibid.*
- Pyrgus*, castellum Eleorum 27, 32.
- Pyrrheum*, locus in urbe Ambracia 38, 5.
- Pyrrhae*, dux et praetor Aetolorum, vincitur a Philippo 27, 30.
- Pyrrhi*, Proserpinae sanum spoliantis, fetum 26, 18. regia Ambracia 38, 9.
- Pyrrhi* castra, locus 35, 27.
- Pyrrhus*, Epirotarum rex, ut auxilium Tarentinis ferret, in Italiam venit 7, 29.
- Pythagoras* Samius serior Numa Pompilio 1, 18. eius auditor an Numa Pompilius fuerit, 40, 29.
- Pythagoras*, gener Nabis, et uxoris eius frater, est praefectus praesidii Laeonum Argis 34, 25. cum mille mercenariis et duobus milibus Argivorum Lacedaemonem ad Nabidem venit 29. mittitur in castra Romana ad T. Quinctium 30. iterum 40.
- Pythicus* Apollo 5, 21. Pythicum oraculum 5, 15. Pythiae sortis 1, 56, 5, 28.
- Pythium*, oppidum 42, 53, 44, 2, 32 et 35.
- Pythius* Apollo 23, 11, 29, 10.
- Pytho*, Macedo 44, 16. praefectus praesidii Cassandreae 12.

Q.

Quadrantes in P. Valerii. consulis, occisi in proelio, domum a plebe lactati, ut fanere ampliore efferretur 3, 18.

Quadrigenae in India 8, 40. falcatae in bello 37, 40 et 41. aureae in Capitolio positae ab aedilibus curulibus 29, 38. in cella Iovis 35, 41. in culmine Capitolii 10, 23. quadrigis urbem inire iubetur triumphans M. Livius 29, 9. quadrigis daabus, in diversum concitatis, distractum Metti Fuffelli corpus 2, 28.

Quadrigati nummi 22, 52.

Quadringenariae cohortes 7, 7, 10, 40.

Quadririmis 29, 45, 30, 26.

Quadruplatoris nomen infame 3, 72.
Quaestio extra ordinem consilibus data 39, 14. *Quaestio* Postuminae caedis consilibus mandata 4, 51. de coniuratione Frusiniatum 10, 1. cf. 28, 10. 29, 36. 32, 1. 33, 56. 39, 8. de expilatis thesauris templi 31, 12. praetori de veneficiis 39, 38. 40, 37. 43. praetori de coniuratione 39, 41. quaestiones decretae, dictatore quaestionibus exercendis dici placuit 9, 26. praetori cum consilio quaestio mandata 29, 20. senatui a populo 39, 54. 42, 21.
Quaestores perdullionis 2, 41. falsi testimonii 3, 24. 25. quaestores aerarii quatuor facti 4, 43. primi e plebe 4, 54. in senatum recepti sunt 23, 28. pecunia e praeda redacta in aerarium ad quaestores urb. deferretur 4, 53. 5, 26. 26, 47. stipendium et vasa aurea 42. 6. aes militare 40, 41. bona damnatorum 4, 15. 38, 60. partem agri Campani vendere iussit 48, 46. stipendium ab auguribus et pontificibus petunt 33, 42. regibus peregrinis obviam milituntur 45, 44. ex aerario signa profertur 7, 28. 8, 69. extra sortem interdum provinciae accipiunt 30, 33.
Quaestoria porta castrorum 34, 47. 40, 27. comitia. vid. *Comitia*. quaestorium forum 41, 6. quaestorium captum a Samnitibus, et quaestor occisus 10, 32.
Quaestus omnis visus Patribus indecorus 21, 63.
Quartzis vini M. Manlio dati ab singulis militibus 5, 47.
Quercus pastoribus sacra 1, 10. quercus sacrae Algide 3, 23.
Quinta Ianum 4, 41.
Quintiles Idus 6, 1. postridae has Idus, religiosus dies, *ibid.* Quintiles Nonae, Idus Apollinaribus sollemnis servatus dies 27, 23. *Quintilius* Kalendis magistratus intus 5, 32. 6, 20. *Quintilius* Idibus transvectio equitum facta 9, 46.
Quintilius clavi figendi causa dictator creatur 8, 18.
Quintilius Varus, trib. milit. consulari potestate 5, 1.
Quintilius, filius praetoris 30, 18.
Quintilius Varus, praetor 29, 38. sortitur Aetnium 30, 1. vincit Magonem in agro Insubrium Gallorum 18.
Quintilius Varus, flamen Martialis, moritur 44, 13.
Quintilius Varus creatur praetor 45, 44.
Sez. Quintilius, cos. 3, 82. moritur pestilentia, *ibid.*
Quintilius Varus, legatus 39, 31. Romam missus 38.
Quinctia gens 3, 12. *Quinctia* prata 26.
Quinctus ex Albinis principibus in collegium Patrum lecti 1, 30.
Quinctius Cincinnatus, trib. milit. cos. pot. 4, 49.
Caeso Quinctius resaliti tribunus, legem Terentillam ferentibus 3, 11. ei homicidium falso obiectum 13. primus vades publicos dat, *ibid.* in exilium abiit, *ibid.*
Caeso Quinctius Flaminius duumvir creatur aedile Concordiae faciendae causa 22, 33.
Quinctius Cincinnatus trib. milit. cos. pot. 6, 32.
Quinctius Flaminius creatur praetor, et sortitur iurisdictionem urbanam 41, 12.
Quinctius Capitolinus primus aedilis curulis 7, 1.
Quinctius, obscuro genere ortus, sed mi-

litari gloria illustris, dux Romanae classis 26, 39. eius cum Nicone, qui Tarentinae classis praerat, navale proelium, *ibid.* cadit, et, capta praetoria navis, vincuntur Romani, *ibid.*

Quinctius, trib. milit. 8, 25.
Quinctius Capitolinus, trib. milit. cos. pot. 6, 11.
Quinctius Cincinnatus, pro *Caesone* filio populum praetor 3, 12. fil. consul 19. eius in tribunus vehementer oratio, *ibid.* non patitur se contra senatusconsultum consulum reddi 21. ab aratro ad dictatorem vocatur 26. Aequos circumvallat, et sub iugum mittit 27 et 28. corona aurea donatur ab exercitu, quom servaverat 29. triumphat, *ibid.* petens decemviratum, repulsam patitur 35 eius moderatio in censendo 4, 6. dictator iterum creatur 13. eius oratio ad populum de Sp. Maelli neco 15.
Quinctius, Cincinnati filius, tribunus milit. cos. pot. 4, 16. magister equitum dictus 17. iterum tribunus militum consulari potestate creatur 35. tertium trib. milit. cos. pot. 44.
Quinctius Cincinnatus, trib. milit. cos. pot. 6, 6. iterum 32. recipit Tusculum 33.
Quinctius Crispinus creatur praetor 39, 6. sortitur Hispaniam citeriorem 8. eius in Hispania res gestae 30. triumphat de Celtiberis 42. creatur triumvir coloniarum deducendarum causa 55.
Quinctius Flaminius augur creatur 25, 2.
Quinctius Flaminius, aedilis curulis 31, 4. praetor 49. sortitur iurisdictionem urbanam 32, 1. fratre T. Quinctio Flamini consule bellum adversus Philippum gerente, praetor classis 13. eius res in Graecia gestae, *ibid.* et aeq. creatur cos. 35, 10. senatu movetur 38, 42. moritur 43, 13.
Quinctius Cincinnatus trib. milit. cos. pot. 4, 61.
Quinctius, propraetor, prorogato imperio, Tarentum obtinet 29, 13.
Quinctius trib. milit. cos. pot. 6, 38.
Quinctius, dictator 7, 9. magister equitum 11. cos. 18.
Quinctius a seditionis militibus dux eligitur 7, 39. eius oratio ad suos 41.
Quinctius, triumvir solennae deducendae 8, 16.
Quintus Barbatus Capitolinus, cos. sedat plebem saevientem 2, 56. ei gratiae actae a senatu 57. inter eum et milites comitatus et beneficiis certatum 60. per Patres clientescque Patrum cos. iterum creatur 64, in signis eius strategema, *ibid.* creatur triumvir agro dando 3, 1. tertium cos. 2. pro consule mittitur subsidio consulis laboranti 4. eum liberat 5. defendit Caesonem Quinctium reum 12 et 18. quaestor Volscum, quo teste Caeso damnatus fuerat, impugnat 25. petens decemviratum, repulsam patitur 35. quartum cos. 66. egregia eius de concordia oratio 67 et 68. laus T. Quinctii 69. vincit Aequos et Volcos 70. interrex 4, 7. quintum cos. 8. togatus armati collegae gloriam aequat 10. sextum cos. creatur 12. nominat dictatorem L. Quinctium Cincinnatum, *ibid.* legatus aequat Aemilium dictatorem 17. precatur populum pro T. Quinctio, Cincinnati filio, reo 41.
Quinctius Capitolinus, tribunus militum cos. pot. 6, 11. magister equit. *ibid.*
Quinctius Capitolinus filius, *Capitolinus* cos. creatur 4, 43. trib. milit. cos. pot. 61.
Quinctius Cincinnatus, trib. milit. cos. pot.

- 6, 4. tribunus militum secundum 18. dictator creatur 28. vincit Praenestinos 29. triumphans signum Iovis Imperatoris Praeneste delectum in Capitolium fert. *ibid.*
- T. Quinctius Cincinnatus Pennus*, cos. 4, 26. discordiae eius cum collega. *ibid.* strenua eius opera in bello 27—29. iterum cos. 30. trib. milit. cos. pot. 31. male rem gerit ad Velos. *ibid.* legatus adiuvat victoriam dictatoris 32 et 33. reus factus ad populum, ab-solvitur 41.
- T. Quinctius Crispinus*, praefectus a Marcello classi castrisque veteribus 24, 39. praetor creatur 27. 6. sortitur Capuam 7. cos. 21. vulneratur 27. fraudem Hannibalis anteverit 28. moritur ex vulnere 33.
- T. Quinctii Crispini* et Badii Campani certamen 25, 18.
- T. Quinctius Flaminius* creatur decemvir agro dividendo 31, 4. triumvir ad supplendum Venusinis colonorum numerum 49. ex quaestura consulatum petit, et, reclamantibus duobus tribus pl. adipiscitur 32, 7. sortitur provinciam Macedoniam 8. proficisci maturat 9. eius cum Philippo colloquium 10. eius res gestae 10—12, 13, 15, 17 et 18. auctore eo, legati a fratre eius L. Quinctio ad Achaeos mittuntur 19. Eliam capit 24. ei prorogatum imperium 28. eius cum rege Philippo colloquium 32 et aeq. ei liberum arbitrium pacis et belli a senatu permissum 37. Nabin tyrannum Romanis conciliat 39. it in Boeotiam 33, 1. ingreditur Thebas, *ibid.* Boeotia in societatem asciscit 2. ad Thermopylas venit 3. progreditur Xynias, *ibid.* contendit ad Philippum, *ibid.* movet castra ad Thebas Phthioticas 5. proelio ad Cynoscephalas vincit Philippum 7 et aeq. Aetolos offendit 11. consilium habet de pace 12. eius colloquium ad Tempe cum Philippo 18. in-ducias ei quatuor mensium concedit, *ibid.* Boeotia, quod multos Romanos per latrocinia occiderint, multat 29. promulgari in ludis Isthm. curat libertatem Graeciae 32. ei prorogatur imperium 43. eius iustitia et temperantia 34, 22. ad eum senatusconsultum missum, quo adversus Nabin bellum decretum, *ibid.* conventum onialium sociorum civitatum legationibus edicit Corinthum, *ibid.* eius ad Graecos oratio, *ibid.* exercitum ducit Argos 25. petit Lacedaemonem 26. eius res gestae in eo bello 26—29. colloquium cum Nabido 30—32. socios ad pacem hor-tatur 33 et 34. pax convenire non potest 35 et 36. corona oppugnat Spartam 38. recedit 39. inducias concedit Nabido 40. praeficitur Nemeis 41. Aetolorum in T. Quintium que-relae, *ibid.* Graeciam relinquens, alloquitur aetolorum legatos 48 et 49. petit ab iis. ut cives Romanos, si qui apud eos in servitute essent, liberarent 50. Acrocorinthum, Chal-cidem, et Demetriadem liberat 51. triduum triumphat 52. ante eius currum mulli no-biles capivi obedesque duci, inter quos Demetrius, Philippi regis, et Armenes, Na-bidis. Rhi. *ibid.* audit legatos Antiochi, his-que respondet 57 et 58. legatus in Graeciam mittitur 55, 23. quid egerit in ea legatione. narratur 31—33 et 39. eius oratio in concilio Achaeorum 49. leniter increpat Dio-phaneum, Achaeorum praetorem 36, 51. eius oratio in concilio Achaeorum 32. it Nauptum 34. eius opem implorat Aetoli, *ibid.* creatur censor 37, 58. eius censurae acta 38, 28. legatio eius ad Prusiam, fatalis Han-nibali 39, 51 et 56.
- T. Quinctius Flaminius* ludos edit mortis causa patri sui 41, 33. legatus in Thraciam, reducit obsides 45, 42. angur in Claudii lo-cum legitur 44.
- T. Quinctius Pennus*, magister equitum 6, 42.
- T. Quinctius Pennus*, cos. 7, 22.
- Quinquaginta annis minores omnes sacra-mento rogati 40, 26.
- Quinquaginta 26, 27, 44, 20.
- Quinquennalis vota 31, 2.
- Quinquagesima 21, 17, 28, 45. novae quinquaginta factae 35, 24. cf. et 30, 25.
- Quinquaginta postulati, qui scriberent leges de imperio consulari 3, 9. quinquaginta, qui Pom-pinium agrum dividant, creati 6, 21. quin-quaginta, quos ab dispensatione pecuniae Mensarios appellaverunt, creati 7, 21. quin-quaginta muris turribusque reficiendis creati 25, 7.
- Quintana, castrorum 41, 6.
- Quirinalis flamen a Numa creatur 1, 20. Qui-rinalis collis addita urbi 44.
- Quirinus 1, 20, 5, 52, 8, 9. eius aedes 4, 21, 26, 11. dedicatur et exornatur hostium spo-llis 10, 46.
- Quirites unde dicti 1, 13. ut Quirites omnes teneantur plebicidis, lex lata 8, 12. Quiri-tium fossa. *vid.* Fossa.

R.

- Man. Rabulsius* decemvir creatur 3, 35.
- Raelia*, uxor L. Quinctii Cincinnati 3, 26.
- M. Raelius*, legatus in Galliam 27, 36.
- M. Raelius* creatur praetor, et sortitur iurisdic-tionem urbanam 43, 4. edicto senatores omnes ex tota Italia Romam revocat 13. cf. et 11.
- Rasti* unde originem trahant 5, 33.
- L. Rammius*, princeps Brundisii, indicat vene-ficia Persei 42, 17.
- Ramnenses*, sive *Ramnes*, antiqua tribus, et equitum centuria 1, 13 et 36, 10, 6.
- Ratibus* tralicendi fluminis ratio 21, 27.
- Rea Silvia* legitur virgo Vestalis 1, 3. vi com-pressa, cum gominum partum edidisset, num-cepit Martem patrem incerta stirpis 4. vincita in custodiam datur, *ibid.*
- Reate* 25, 7, 26, 11 et 23.
- Reatini* pollicentur Scipioni milites 28, 45.
- Recupratores* tres in iudicio coronae muralis 26, 48.
- Regia* potestas non tam immutata Romae, in-ducto consulatu, quam velut annua facta 2, 1. regiae leges conquistatae 6, 1. regii nomi-nis ac fastus invidia apud Romanos 2, 1, 15 et 41, 4, 13—16, 6, 30. regii nominis honor pro magnis erga se meritis datus re-gibus a Romanis 31, 11. regii pueri apud Macedonas dicti principum liberi, ad mini-sterium regis electi 45, 6.
- Regillum*, oppidum Sabianorum 2, 16.
- Regini* manent in fide erga Romanos 23, 30. treremi una opem ferunt Romanis 42, 48.
- Regium* civitas 24, 1, 26, 12, 29, 6. Regium tentant Poeni 24, 1, 26, 12.
- Regillus* lacus 3, 20. ad eum A. Postumius prospere contra Latinos pugnat 2, 19 et 20. cf. et 6, 2.
- Regnum* adfectat Sp. Maesius 4, 13. M. Man-lius 6, 16.
- Religio* a Numa Pompilio constituta 1, 19. mul-tiplex, et peraeque externa, animos invadit 4, 30. nova obiecta ex carminibus Marcianis

26, 12. Romanorum in suscipiendis votis 31, 9. religio loci praebet inducias hostibus simul versantibus 44, 29. religionis cura Romae 5, 15, 25, 28, 40 et 46, 40, 29. externae inducunt perniciosa 25, 1, 4, 30. cultus a prisca Romanis ple magis, quam magnifico 2, 57. solventes libri in ignem coniecti 40, 29. religionibus dediti Etrusci 5, 1.

Religiosi dies 6, 1.

Remiges. Edictum consulum de dandis remigibus excitat indignationem et querelas 26, 35.

Remulco trahere naves 32, 10, 37, 24.

Remus a latronibus captus, et Amulio traditur 1, 5. ad supplicium Numitori deditur, *ibid.* Aventinum montem ad inaugurandum capiti 7, ei priori augurium venit, sex vultures, *ibid.*, a fratre occiditur, *ibid.*

Reus, cui capitalis dies dicta sit, et de quo propediem futurum iudicium, indicta causa non debet violari 3, 13.

Rex creatur 1, 18, 22, 32, 35. rex sacrificulus, *sive* rex sacerdotum 2, 2, 6, 41, 9, 31, 27, 6, 40, 42. eius sacerdotum pontifici subiectum 2, 2. ei magistratum gerere non liceat 40, 42. rex et civitas libera, natura inter se inimica 37, 54. regis mali typus 24, 5. regis defuncti testamentum recitatum coram populo 24, 4. reges exacti ex urbe 1, 59. priores bene regnaverunt 2, 1. reges se non passurum iurat populus Romanus, *ibid.* conitratio de regibus revocandis 3. regibus negatur redditus 15. reges socios omni honore augent Romani 37, 25. regibus sociis munera data aut missa 27, 4, 30, 15. regum mos habere venenum ad incerta fortunae 30, 15.

Rhinocollura, urbs 45, 11.

Rhion, *sive* *Rhium*, fretum Naupactum inter et Patras 27, 29. fauces eae sunt Corinthii sinus 28, 7.

Rhisacus Pollenensis 32, 22. eius contra filium Demurgum, nomine Memnonem, certamen, *ibid.*

Rhison, urbs 45, 25.

Rhisoniae, populus Ilyrius 45, 26.

Rhoda 34, 8.

Rhodanus 21, 31, 27, 39. Rhodanum traiecit Hannibal 21, 26. Rhodanus omnium Galliae fluviorum difficillimus transitus 31. Rhodani ostia 21, 30.

Rhodii legati ad dirimendum bellum inter Philippum et Aetolum 27, 30, 28, 7. nuntiant Romam, Asiae civitates a Philippo sollicitari 31, 2. navale Rhodiorum certamen cum Philippo 14, ab Atheniensibus corona aurea et civitate donatur 15. eorum viginti naves Romanae classi se iungunt 46. *cf.* et 32, 16. eorum legati ad Achaeos 19. cum his societatem iungunt Achaei 23. Rhodii recuperant Perseam 33, 18. mittunt legatos ad Antiochum 20. tuentur socios Ptolemaei, *ibid.* accipiunt Stratoniceam, Cariesque alias urbes 30. in bello adversus Antiochum mittunt classem auxilio Romanis 26, 45, 37, 9. classis eorum opprimitur a Polyxenida 10 et 11. eorum luctus, eo deinde ira 12. vincunt classem Antiochi 23 et 24. *cf.* et 30. oratio eorum in senatu contra Eumenem 54. Lycia et Caria his dantur 38, 39. queruntur de clade Sinopensium 40, 2. bello vexant Lycios 41, 30. superba eorum legatio de reconcilianda cum Perseo pace 44, 14. castigata eorum ferocia 15. Perseus eos incitat ad bellum 23. eorum legati in castra ad Aemilium Paulum consulum, veniunt 35. invitant legatos Rom. missos ad Antiochum 45, 19. in

eos asperitas G. Popilli, legati Rom. *ibid.* qui Perseo faverant, damnantur capiti, *ibid.* eorum legati male excipiuntur Romae 20. contra eos Thalmac, praetoris, rogatio 21. eorum in senatu oratio 22. eatenus sociali foedere cum Romanis non illigati, tunc societatem petendam putant 25. Rhodii linguam habent venalem 46, 10.

Rhodus, insula 31, 15.

Rhoduntia, cacumen montis Oetae 36, 16.

Rhoetium, oppid. 27, 9 et 37, 28, 39.

Rhomphaeus Thracum 31, 39.

Rogatio de tribunis pl. non aliter, quam per suffragia tribuum, creandis 2, 65. de conubio Patrum et pl. 4, 1. de faciendis consuliibus seu de plebe, seu de Patribus, *ibid.* de publicandis bonis Servilii Ahales 21. ut ager ex hostibus captus virum dividatur 40. ut pro duumviris sacris faciundis creentur decemviri 6, 37. de unclario foenore 7, 16. de Tusculanis 8, 37. ut tribuni militum seoi deni in quatuor legiones a populo creentur 9, 30 de duumviris navalibus creandis, *ibid.* de pontificibus auguribusque pubeis allegandis 10, 6. de bello Macedonico 31, 6. de pace cum Macedonibus in Capitolio ad plebem lata 33, 25. de bello adversus Antiochum 36, 1. quot annos nati quomque magistratum petant 40, 44. de Statiolabus Liguribus 42, 21. de bello in Persea 30 de bello Rhodii indicendo 45, 21. rogationis carmen de tribunis pl. Duilio recitatum 3, 64. rogationes Licinii Sertiique tribunorum recitari vetant collegae 6, 35.

Rogus 25, 17, 28, 23.

Roma condita a Romulo 1, 6. caput orbis terrarum esse iubetur a Diis 16. *cf.* et 21, 30. crescit ex ruinis Albae 1, 30. cingitur aureo lapideo 36. quadrifariam divisa regionibus collibusque 43. amplificatur, et agere fossisque circumdatur 44. obsidetur a Persina 2, 11. summa frumenti inopia 12. magnae turbae ob aes alienum 25. sed metu hostis, ad urbem oppugnandam cum exercitu venientis, compositae 24. misera forma civitatis iterum mutatur anno trecentesimo altero, quem condita est 3, 33. diripitur a Gallis 5, 41. et incenditur 42. restauratur 55 et 6, 4. eius situs descriptio, et laus 5, 54. premittitur aere alieno 6, 27. Romae nocturnus terror ita ex somno irrepidam repente civitatem exivit, ut Capitolium agere arx, moeniaque et portae, plena armatorum fuerint 5, 37, 10, 4, 40. magnus terror, audita clade suorum ad Trasumenum 22, 7. ob cladem ad Cannas 54. incendium per duas noctes et diem unum 24, 47, 26, 27, 35, 40. superstitioes exortae 25, 1. tumultus 26, 9. Hannibal ante portas 26, 10. vigiliae per vicos servatae 32, 28. luxuriae peregrinae origo 39. 6. pestilens atque aridum circa urbem solum 7, 38. Romae urbis templum apud Alabandenses 43, 8.

Romanae reipublicae laus. *Præf.* Rom. altitudo animi 4, 6. amor libertatis 2, 15, 6, 19. amor in patriam 23, 49, 24, 18, 26, 36. constantia in adversis 9, 3, 22, 58 et 61, 42, 62. gratus in bene meritis de sua republ. animus 2, 10 et 13, 5, 47, 30, 15, 37, 25, 44, 16. Romana gravitas 47, inastitia 5, 27. modestia in prosperis rebus 30, 42, 37, 45. religionis cura 1, 21, 30, 21, 31, 9. virtus militaris 9, 17 et 18. Romana res decibus validior fuit, quam exercitiis 2, 39. Romani imperii incrementa 41, 1.

Romanorum artes fraudulentæ 34, 62, 40, 2

et 20. 42. 47 et 52. avaritia 43, 2. crudelitas 89, 51. iuxta 39, 6.
T. Romilio consuli a Claudio Cicerone dies dicta 8, 31. creatur decemvir 33.
Romulus urbe capitur a Romanis 10, 17.
Romuli et Remi natales 1, 4. educatio et adolescentia, *ibid.* impetus faciunt in latrones, et praedium dividunt pastoribus, *ibid.* Remus capitur a latronibus, et deditur Amulio 5. liberatur a Romulo. Amulium obtruncant, et avum Numitorem regem salutant, *ibid.* commendae urbis consilium capiunt 6. Romulus Palatinum montem ad inaugurandum caput, *ibid.* fratrem occidit, quod novos muros transiit 7. urbem a suo nomine appellatam condit 7, *ibid.* Palatinum primum montem manit, *ibid.* rempublicam ordinat 8. augur urbem, *ibid.* asylum aperit, *ibid.* senatum creat, *ibid.* ex consilio Patrum legatos circa vicinas gentes mittit, qui societatem conubiumque novo populo peterent 9. quas iuventus Rom. virgines Sabinas rapuit, consolatur, *ibid.* occurrit Caeninensibus, qui impetum in agrum Romanum fecerant, eos fundit, et regem occidit 10. Iovi Feretrio spolia optima fert, et ei primum omnium Romae sacra templum, *ibid.* Antemates et Crustuminius vincit 11. in pugna cum Sabinis Romanos fugientes resistere iubet, et Iovi Statori templum vovet 12. pacem init cum Sabinis, et populum in triginta curias dividit 13. Fidenates fundit 14. Veientes caedit 15. trecentos armatos ad custodiam corporis, quos Celeres appellavit, legit, *ibid.* eius mors 16. creditur Deus, *ibid.* septem et triginta regnavit annos 21. Romulus, Deo promissus, Deus ipse 1, 40. *cf.* et 4, 15. Romuli casa 5, 55.
Romulus Silvius, Albis rex 1, 3.
Roveris milites 8, 6.
L. Roecius, legatus Romanorum, lusu Tolumnii interficitur 4, 17. ei status publice in rostris posita, *ibid.*
Rostra navium, ex hostibus capta, in aede Iunonis Patavii fixa 10, 2. rostris navium suggestus in foro Romae exstructus adornatur Rostraque 11 templum appellatur 8, 14. Rostra per anticipationem a Livio nominata 4, 17.
Rubrum mare 86, 17, 42, 52, 45, 9.
Rufrium, oppidum 8, 23.
Rufri, tribuni militum a consule facti, non a populo 7, 3.
Ruminalis fons, olim Romuluris 1, 4.
Rupes aceto perrupta 21, 37.
Ruscino, urbs 21, 24. Ruscinonem conveniunt aliquot Galliae populi adversus Hannibalem, *ibid.*
Rusellanti abietes in fabricandas naves, et frumenti magnam numerum pollicentur Scipioni 28, 45.
Rusellanus ager 10, 4. agri vastati, et oppidum expugnatum 37.
Ruscino portus Africae 30, 10.
Rutilius, auctor a Livio citatus 39, 52.
P. Rutilius, trib. pl. 43, 18. tribu motus a censoribus et aerarius factus 44, 16.
P. Rutilius Calvus creatur praetor 45, 44.
Sp. Rutilius Crassus, trib. milit. consulari potestate 4, 47.
Rutuli 1, 2. eorum rex Turnus, *ibid.* ab Aenea vincuntur, *ibid.* confugunt ad Mezentium, regem Etruscorum, *ibid.* lis bellum infert Tarquinius Superbus 57. Rutuli coloni Ardeae 4, 11. admitti Saguntinis 21, 7.

S.

Sabatina tribus nova 6, 5.
Sabatini, Campaniae populus 26, 23.
Sabellae cohortes 10, 19.
Sabellus ager 8, 1.
Sabinarum virginum raptus 1, 9. dirimunt proelium inter Romanos et Sabinos 13. eorum nomina curis imposita, *ibid.*
Sabini bellum parant contra Romanos eb raptum filiarum 1, 9 et 10. tenent arcem 11. proelium cum Romanis 12 et 13. pax convenit 13. bello petiti a Tullo Hostilio vincuntur 20 et 31. Sabini, qui cum Tatilo migraverant Romam, Capitolium et arcem incolebant 33. Sabinis bellum infert Tarquinius 36. funduntur 37. bellum parant 2, 16. pacem creato Romae dictatore, petunt 19. Sabinus tumultus 26. iterum bellum parant 31. vincuntur, *ibid.* arma coniungunt Veientibus contra Romanos, sed caeduntur 53. usque ad portas urbis populantes incedunt 63. *cf.* et 64. bellum infertur Romanis 3, 26 et 30. pugna cum liadem 62. vincuntur a Romanis 63. eorum castra direpta, *ibid.*
Sabinus ager 6, 27. Sabinus bovem mirae magnitudinis ad Dianae Aventinensis sanum ducit 1, 45. Sabini iuvenes Romae scorta per ludos rapiunt 3, 18.
Sacella publica 40, 51. sacellum Semonis Sancti 8, 20. Pudicitiae patriae in foro boario 10, 28.
Sacer ager apud Milios 37, 39. lapis 41, 17. mons 2, 32, 3, 52.
Sacerdotes publici 26, 23, 42, 28. sacerdotes creat Numa 1, 20. velati suis insignibus, eunt supplices ad castra Coriolani 2, 39. cum patricii soli semper fuissent, novi de plebe alleguntur 10, 6—8. nonnulli, ut flamen Dialis, olim ingrediebantur senatum 27, 8. raro fiebant iuvenes aut adolescentes 29, 38. coacti stipendium dare in bellum 38, 42. Abydeni cum infalls mittuntur a principibus ad dedendam Philippo urbem 31, 17. Athenienses cum insignibus suis obviam Attalo prodeunt 31, 14. execrari quotannis iubentur Philippum, liberos eius, regnumque 44. Tarquinienses, facibus ardentibus anguibque praefatis, Romanum militem turbant 7, 17. Bacchanalium comprehenduntur 39, 14. sacerdotum numerus 10, 7.
Sacra via 2, 12. Sacrae equitum alae apud Macedonas 44, 42.
Sacra publica 5, 52. 1, 20, 10, 7. sacra Graeco ritu Herculi a Romulo facta 1, 6, 7. sacra, quae Argae pontifices vocant 1, 21. Apollini et Latoniae ex senatusconsulto 25, 12. Lanuvini reddita 8, 14. novemdi die publice susceptum quod lapidibus plisset 1, 21. externa Romae vetita 4, 30. 25, 1, 39, 16. anniversarium Cereris intermissum 22, 56. sacra gentilia 5, 6, 25, 44, 15. sacrum a Samnitiis horrendo ritu celebratum 10, 36 et 39. anniversarium Eretriae Amarynthidis Dianae 35, 38.
Sacramentum militare mutatum 22, 38. *cf.* 2, 20. sacramento dicere 4, 53, 24, 8. sacramento adiungunt iuniores omnes 9, 29 et 43, 10, 4. et seniores 8, 6, 10, 21. sacramento dicunt etiam minores septendecim annis 25, 5. sacramento adiungunt milites singulari ritu 10, 38.
Sacrata lex. *vid.* Lex.

- Sacrificaturi* vivo flumine perfundi debebant 1, 45.
- Sacrificia* laeta 36, 1. aliquot extraordinaria Romae ex fatalibus libris facta 22, 57. sacrificium lunoni Reginae a matronis factum 27, 37. novendiale 34, 45. statum quotannis cum magna caeremonia fit Aeneae, conditori Aeneae oppidi 40, 4.
- Sacrileguli* ex alieno errore quaestum facientes 25, 1. sacrilegulus Graecus in Etruria Bacchanalia invehit 39, 8.
- Sacrilegium*, vide *Proserpina*. a Fulvio censor commissum 42, 3. eius ultio 28. C. Lucretii 48, 9.
- Sacriportus*, locus ad quindecim millia ab Tarenio 26, 39.
- Sacrosancti* quinam fuerint 3, 55.
- Saepeinum* oppidum in Samnio 10, 44 et 45.
- Sagalaeus* ager 39, 15.
- Sagittarii* 27, 38. Arabes 37, 40. Cretenses 42, 35. 43, 9. equites 37, 38.
- Sagmina* 1, 24, 30, 43.
- Sagula* purpurea duo cum fibulis aureis singulis Masiniasse donant Romani 30, 17. sagulum regale 7, 34. Hispanicum 27, 19.
- Saga* ex praeda militi data 10, 30.
- Saguntina* rebis 31, 17.
- Saguntini* 21, 2. iis minatur Hannibal 6. legatos Romam mittunt, *ibid.* fidem usque ad perniciem colunt 7. eorum in obsidione constantia 11. legati Saguntinorum in senatum introducuntur 28, 38. eorum oratio, qua gratias agunt senatui, *ibid.* alia Saguntinorum legatio 30, 21.
- Saguntum*, civitas opulentissima ultra Iherum 21, 7. oppugnatur et capitur ab Hannibale 6. et 15. aurum argentumque omni in ignem coniciunt, eodemque semet ipsi perique praecipitant 14. obides Hispanicum Sagunti 22, 22. Saguntum recipitur a Romanis, et cultoribus antiquis restituitur 24, 42. *cf.* et 28, 39.
- Salasae*, urbs Africae 29, 34, 35.
- Salis* vendendi arbitrium ademptum privatis 2, 9. salis commercium Dardanis permissum 45, 29. sale invecto uli prohibetur Macedoniae, *ibid.* salis pretium 29, 37.
- Salapia* 24, 20 et 47. traditur Marcello cum praesidio Punico 26, 38. 27, 1.
- Salapitan* 27, 28. a Salapitanis deluditur Hannibal, *ibid.*
- Salaria* via 7, 9.
- Salaria* annonae et ex eadem vectigal 29, 37.
- Salassi montani* 21, 38.
- Salerni* castrum 32, 29.
- Salernum* colonia deducta 34, 45.
- Salganea* 35, 37, 46 et 51.
- Salii* 1, 20. 6, 41. 37, 33.
- Salinae* circa Ostiam factae 1, 33. Romanae 7, 19. *cf.* et 5, 45. 7, 17. 24, 47.
- Salinator* quare Livius cognominatus 29, 37.
- Salios* duodecim Marti Gradio legi Numa Pompilius 1, 20. duodecim Salios vovet Tullus, qui *Agonales*, sive *Collini*, dicti sunt 27.
- Salus* erat P. Cornelius Scipio Africanus 37, 83.
- Salentin* victi 9, 42. Salentinorum ignobiles urbes deficient ad Hannibalem 25, 1.
- Salentinus* ager 10, 2, 24, 20.
- C. Salontius*, triumvir coloniae deducendae 34, 45. Aescemir agro dividendo 42, 4.
- P. Salontius*, aeternis prope annis tribunus militi et primus centurio, Patres conscriptos obtestatur, ne suum honorem praeponeant concordiae civitatis 7, 41.
- Q. Salontus Sarra*, praetor 35, 10. sortitur Sardiniam 20.
- Salpinares* incursant agros Romanos 5, 81.
- Salutatio* in ludis scenicis 7, 2.
- Salus* ad Aoum annum 32, 6. Apuliae 24, 20. Castulonensis 22, 20, 26, 20. Caudini 9, 7. Cithaeronis 31, 26. Germanici 9, 36. Hercynius 5, 34. Manlius 40, 39. Marcius 39, 20. Taurinus 5, 34. Thermopylarum 26, 5 et 7, 36, 15. Vesicinus 10, 21.
- Salutis* aedes a C. Iunio Bubulco, consule, vota ab eodem, censore, locatur 9, 43. deditur ab eodem, dictatore 10, 1. Salutis dona vovere, et signum inauratum dare, eos iubetur 40, 37.
- Salutti*, gens Gallica 5, 34 et 35. montes Salutium 21, 26.
- Samaei*, Cephalleniae populus, dedunt se Romanis 38, 28 et 29.
- Sambucitriae* et psaltriaae additae epulis 39, 6.
- Same*, insula. eam et Zacynthum depopulatur Livius, praefectus Romanae classis, qui partem Aetolorum miserant esse 36, 42. *cf.* et *Zama*.
- Same*, urbs Cephalleniae, sustinet obsidionem quatuor menses 38, 29.
- Samii* 33, 20.
- Samia* terra 37, 10, 11, 12 et 13.
- Samus* 37, 10 et *eqq.*
- Samnites* ineunt foedus cum Romanis 7, 19. gens opibus armisque valida 29. inferant Siciliis arma, unde origo belli cum Romanis, *ibid.* vincunt Campanos, *ibid.* male excipiunt legatos Romanorum 31. bellum cum Samnitibus 32. atrox cum iis proelium 33. vincuntur in Campania, *ibid.* victi iterum in Samnio 36. tertia pugna cum Samnitibus, qua fugantur 37. legatos Romanos mittunt pacem orantes 5, 1. cum iis foedus renovatum 2. Samnitium agros vastant Latini, *ibid.* petunt a Romanis, ut Latini coeant, *ibid.* pugnant cum Lucanis adversus Alexandrum Epirenses 17. suspecti sunt Romanis 28. ferox eorum responsum, *ibid.* tria oppida iis adempta 25. eliduntur Palaepoli 26. vincuntur a Q. Fabio, magistro equitum 30. victi rursus a Papirio, dictatore 36. annus impetrant inducias 37. deficient, *ibid.* proelium atrox cum Samnitibus 38. eorum equites impediunt Romanorum diripiunt, *ibid.* vincuntur 39. damnant bellum, *ibid.* satisfaciunt Romanis, *ibid.* nec pacem impetrant, *ibid.* bellum instaurant 9, 1 et 2. fraude capiunt Romanos apud Caudinas Furcas, *ibid.* et *eqq.* occupant Fregellas, coloniam Romanorum 12. vincuntur a Romanis 13. iterum 14. sub iugum mittunt Samnitium septem millia 15. eorum praesidium Satrii oppressum 16. inducias bienni impetrant a Romanis 20. rebellant 21. anceps proelium cum Samnitibus, *ibid.* vincuntur *ibid.* proelium equestre cum Samnitibus, in quo eorum imperator occiditur 22. capiunt Plisiam, *ibid.* pugna vincuntur 23. progrediuntur ad Caudium 27. ad triginta millia Samnitium caesa aut capta, *ibid.* capiunt Cluviam 31. eorum insidiae, *ibid.* ad viginti millia Samnitium caesa, *ibid.* anceps proelium cum Samnitibus 38. eorum exercitus duo acuta alterius auro, alterius argenteo caelesta 40. vincuntur, *ibid.* *cf.* et 41. *eq.* dedunt se Romanis, *ibid.* sub iugum mittuntur, *ibid.* victi petunt pacem 43 et 45. iis foedus antiquum redditum, *ibid.* rebellant 10, 11. iis inferitur bellum 12. vincuntur, *ibid.* proelium atrox cum Samnitibus 14. pulsi

anibus suis, Etruriam petunt 16. vincuntur 19. populantur Campaniae agrum 20. caeduntur, duxque eorum captus ad consulem Rom. raptur, *ibid.* conferunt arma cum Etruscis, Umbris, Gallis 21. cum Gallis invadunt Romanos 27. Samnites primo impetu feroces, longiore certamine residunt eorum animi 28. vincuntur 29. Samnitium agmen a Pelignis caeditur 30. bellum reparant 31. vincuntur proelio. in quo caesa Samnitium sexdecim millia trecenti, capta duo millia septingenti, *ibid.* Samnitici belli diuturnitas et atrocitas, *ibid.* aggreduuntur castra Romana 32. expelluntur 33. aliquot eorum oppida capiunt Romani 34. oppugnant Luceriam 35. vincuntur 36. septem millia et trecenti capti, omnes nudi sub iugum mittuntur, *ibid.* Samnitium ingens apparatus belli 38. vincuntur a Papirio consule 41 et 42. eorum urbes captas 45. deficiunt ad Poenos 22, 61. Samnitium legatorum ad Hannibalem oratio 23, 42. Samnites Caudini 23, 41. Pentri 9, 31. Samnitium nomine gladiatores appellati 40.

Samos 7, 32. vastatum a Romanis 24, 20.

Samos, sive Samos. insula et urbs 37, 10.

Samothracia, vel Samothracia 42, 25 et 50, 44, 45 et 46.

Samothracum insulae religio 45, 5.

Sanci aedes de coelo tacta 32, 1.

Sangarius, fluvius 28, 18.

Sanguis avis 41, 17.

Sapinia tribus Umbriae pars 31, 2. *cf.* et 33, 37.

Sapriorum 28, 39.

Sardes 35, 19, 37, 18.

Sardi clandestinum legationem ad Poenos mittunt 23, 32. caeduntur a Romanis 40. perdomantur 41. legatos Romam mittunt 41, 10. Sardorum omnes populi, qui defecerant, in ditionem rediguntur 21. de iis triumphat Ti. Sempr. Gracchus 26. Sardi venales. proverbium 41, 26.

Sardinia, insula 21, 1, 22, 31. in Sardiniam subsidia missa 23, 34. domatur a Manlio 41. vastatur a classe Punica 27, 6. in Sardinia magnum tumultum esse nuntiatur 41, 10. pascitur 21. Sardiniae formam exhibens tabula in aede Matutae Matris a Ti. Graccho posita 41, 33.

Sare, vicus Marontiarum 38, 41.

Sarissae, hastae praelongae Macedonum 9, 19, 37, 42, 38, 7, 44, 40.

Sarissophori, milites Macedones 36, 18.

Sarpedonium, promontorium 38, 38.

Sarus, fluvius 38, 41.

Sasula urbs, capta a Romanis 7, 19.

Satellites sumit Tullius Superbus 1, 49. satellites Persinae 11 et 12. satellites armatos sibi circumdat Hieronymus, qui nalli Hieroni fuerant 24, 5.

Satiscia, urbs 7, 32, 9, 21, 23, 39. oppugnatur a Romanis 9, 21. capitur 22.

Saticulani a Romanis laudati 27, 10.

Saticulani ager 23, 14.

Satricianus 26, 11. deficiunt ad Samnites 9, 12.

Satricum, opp. 2, 39, 6, 8, 28, 11. a Coriolano Romanis admittit 2, 39. moenibus Satriei se includunt Volsci 6, 8. capitur a Romanis, *ibid.* a Praenestinis et Volscis 22. Latini concremant Satricum 35. Satricum coloniam deducunt Antistes 7, 27. capitur a Romanis, *ibid.* diripitur et incenditur, *ibid.* Volscorum exercitus descendit ad Satricum 6, 1. a Papirio cos. oppugnatur et capitur 9, 16.

Sabaeae Romanorum 7, 2.

Saturnalia instituta 2, 21. diem ac noctem clamat 22, 1. Saturnalia prima, *ibid.* et 30, 36.

Saturnia, colonia civium Rom. in agrum Caletanum deducta 39, 55.

Saturni aedes 2, 21.

Satyrus, princeps legationis Rhodiorum, in-temperantius invehitur in Eumenem 42, 14.

Savo, oppidum Alpium 28, 46.

Saxa Rubra, locus, ubi Veientes castra habebant 2, 49.

Saxa Formiana 22, 16.

Saxum Tarpeium 6, 20. de eo M. Manlius delectus, *ibid.*

Scalae in oppugnatione Carthagini novae moenibus admotae, onere subeuntium fractae 26, 45.

Scalpro fabrilis elephantum necare docuit Hasdrubal, si quando saevirent 27, 49.

P. Scantinius, pontifex 23, 21.

Scaptia tribus addita propter novos cives censos 8, 17.

P. Scapitius hortatur populum Romanum, ut agrum, de quo lis erat inter Ardeates et Aricinos, sibi adiudicat 3, 71.

Scarphea, urbs Locridiae, praeter quam ab Elatia profectus Quincius ad Thermopylas pervenit, 33, 3. *cf.* et 36, 19.

Sceleratus vicus 1, 48. Sceleratus campus unde nomen habet 8, 15.

Scenam aedilibus praetoribusque praebendam censores locant 41, 32.

Scenica ars minime apud Graecos pudori 24, 24. scenici ludj quando Romae primum, et quare instituti 7, 2. scenici ludj Romani magnifice facti ab aedilibus curvibus 31, 4.

Scordilaeus, Illyriorum rex 26, 24, 27, 30, 28, 5. pater Pleurati 31, 28.

Scordilaeus, Gentili, Illyriorum regis, filius, captivus mittitur Romam 44, 32.

Sciathus 44, 13. urbs haud ignobilis 31, 28. diruitur, *ibid.* *vid.* et 45.

P. Scipio Nasica defendit L. Scipionem 38, 58. creatur triumphator 39, 55, 40, 34.

Scipio eburneus dono datur Masiniae 30, 15. dono missus a senatu 31, 11. dono datus Eumeni 42, 14.

Scodra, Gentili regis 48, 22, 44, 31, 45, 25. eius situs 44, 31. ad eius moenia Illyrios vincunt Romani, *ibid.* deditur 32.

Scodrus, sive Scordus, mons 48, 22, 44, 31.

Scodrenses 45, 26.

Scopae, Aetolorum praetor 26, 24. bellum infert Acarnanum genti 25. ab rege Ptolemaeo cum magno pondere auri mittitur in Aetoliam 31, 43. juvenutem Aetolorum mercede conductam, avehit in Aegyptum, *ibid.*

Scordisci, populi 41, 23.

Scorpiones ictus, qui proximus Hannibalem ad Locros aetorat 29, 7. scorpionum in Carthagine Nova expugnata reperitur numerus, *ibid.*

Scortorum raptus bellum excitans 2, 18. scorti amor redimitur homicidio 39, 42.

Scotussa 28, 5 et 7, 33, 6. capitur ab Antonio 36, 9. recipitur a Romanis 14.

Scotussaeus ager 33, 6.

Scribae, pari fere ornatu cum rege Persina, pro eo obtruncatur 2, 12. scriba pontificis ob stuprum cum Vestali virgine ad mortem virgis caeditur 22, 57. scribae aediliti pecuniam ex aerario clam egessisse comperi, damnantur 30, 39. scriba quaestorius 40, 29. Flavius scriba humilis loco natus 9, 46.

C. Scribonius, aedilis pl. 33, 42. *cf.* et 34,

53. praetor 54. sortitur iurisdictionem urbanam 55.
C. Scribonius, praefectus socium 40, 31.
C. Scribonius Curio, curio maximus 41, 26.
L. Scribonius, legatus captivorum, qui in potestate Hannibalis erant 22, 61.
L. Scribonius Libo, triumpharius mensarius factus, cum esset tribunus pl. 23, 21.
L. Scribonius Libo, praetor 29, 11. sortitur iurisdictionem peregrinam et Galliam 13.
L. Scribonius Libo, aedilis curulis 34, 54. huius et collegae ludus Rom. senatus primum a populo secretus spectavit, *ibid.* creatur praetor 35, 10. sortitur iurisdictionem peregrinam 20. triumphus coloniae deducendae 39, 23.
Scriptores a Livio memorati: *Annales* Adiliani 25, 39. Cato 34, 5. 45, 25. Cincius 7, 3. Claudius Quadrigarius 6, 19. *cf.* et 7, 10. Clodius Licinius 29, 22. *Commentarii* pontificum 6, 1. *cf.* et 4, 3. Fabius Pictor 1, 44. Funebres laudes imaginumque tituli 8, 40. libri Intel 4, 7 et 20, libri magistratum 4, 7 et 20. Licinius Macer 4, 7. Piso 1, 55. Polybius 30, 10. Rutilius 39, 52. Silenus 26, 49. Tabero 4, 23. 10. 9. Valerius Antias 2, 5. Scriptorem nullum vetustiorum aequalem Livius suo aevio extare queritur 8, 40. *vid.* et *Annales*.
Scultenna, flumen 41, 16 et 22.
Sourrarum nomina celebrantur annalibus Tarentinorum, principum ignorantur 22, 9.
Scutale 38, 25. 42, 65.
Scutum 1, 43. maius corpori tegumentum, quam clypeus 9, 19. eius forma 40. equestris 43, 6. pedestre 6, 8, 7, 10. scuta pro clypeis quandam fecerint Romani 6, 5. scuta Gallorum 22, 46. longa, parum lata, plana 36, 21. Hispanorum elusum forte formae ac Gallorum 22, 46. Ligurum 44, 35. Samnitium, auro et argento caelata 9, 40. dominis argentariarum ad forum ornandum divisa, *ibid.* scutis densatis conferti Romani excipiunt tela hostium 29, 2. scutum vigilius aufert Aemilius Paullus cos. 44, 33.
Scutati 8, 8. 28, 2.
Scyllaeum 31, 44. 36, 42.
Seyrus, inaula 38, 80.
Secessio plebis in montem Sacrum 2, 32 et 33. in Aventinum 2, 50 et 51. atque inde in Sacrum montem 52. secessio militum 7, 39—42. secessio apud veteres Rom. ultima rabies habebatur 7, 40.
Secubitibus sacrorum causa 39, 10.
Securus praelata dictatori 2, 18. decemviris 3, 36. consulibus extra urbem 24, 9. securi percussi in medio foro trecenti quinquaginta octo delicti nobiles Tarquinienses 7, 19.
Sedetani ad Catonem consulum deficient 34, 20.
Sedetanus ager 26, 24. 29, 1. 31, 49. eum depopulatur Mandonia 28, 24.
Seditio Romae 2, 23. 26 et 56. 3. 68. 5, 24 et 25. 8, 14. et *agg.* 31. milium Rom. 4, 50. 7, 39. 29, 24 et *agg.* 32. seditio nulla sub Hannibale duce 28, 12. seditionis auctores securi percussi 29.
Seditio, civitas Hispaniae gravis et opulenta 84, 17. eam vineis et pluteis capit Cato, cos. *ibid.*
Sequeveus, dux Celtarum 5, 34. in Hercynios saltus sorte missus, *ibid.*
Sequitur, oppidum Hispaniae 34, 19.
Seiuges auri in Capitolio a P. Cornelio positi 35, 35.
Seleptani, populus 45, 26.
Seleucia 33, 41.
Seleucus, Antiochi filius 33, 41. 36, 7. ei Lysimachia sedes a patre data 35, 16. in Aeglide relinquatur a patre ad maritimas urbes continendas 37, 8. recipit Phocaeam 11. Pergamum oppugnat 18. eum ex Pergamene agro discedere cogit Diophanes. praetor Achaeorum 21. ei cognomen fuit Philopator 41, 24. cum duodecim regnasset annos, insidiis Heliodori opprimitur, *ibid.*
Selinus, oppidum Ciliciae 33, 20.
Sella curulis 1, 5. 2, 54. 5, 41. 7, 1. 10, 7. 25, 5. ab Etruscis summa 1, 8. dono missa Masinissae 51, 11. Eumeni 42, 14. sella eburnea dono missa regi Syphaci 27, 4. sella tota in Capitolio 5, 50.
Sellastra 34, 28.
A. Sellius trib. pl. absens creatur 4, 42.
Sellularii ad bellum excitati 8, 20.
Selymbria 33, 39.
Semigermanae gentes 21, 38.
Semiliza vocatur Statorius, dux Syphaci 30, 28.
Semita saxo quadrato a Capena porta ad Martis strata 10, 23.
Semo Sennus 3, 20. bone Vitruvii Vacci Semoni Banco consecrata. *ibid.* in eius sacello aenei orbes positi, *ibid.*
Sempronia basilica 44, 16.
Sempronius Blaesus, quaestor, occisus cum mille hominibus 22, 51.
A. Sempronius, cos. 2, 21. iterum 34.
A. Sempronius Atratinus iterum primos tribunos militum consulari potestate 4, 7.
A. Sempronius Atratinus trib. milit. cos. pot. 4, 35. iterum trib. milit. cos. pot. 44. tertium 47.
A. Sempronius Atratinus, magister equitum dictus 6, 28.
C. Sempronius Atratinus cos. 4, 37. eius negligentia et temeritas, *ibid.* Sempronio diem dicit L. Hortensius, trib. pl. 42. eripitur reus precibus quatuor tribunorum, qui sub illo munerant, *ibid.* rursum accusatur et damnatur 44.
C. Sempronius Blaesus diem dicit Cn. Fulvio ob exercitum in Apulia amissum 26, 2.
C. Sempronius Blaesus, aedilis 39. creatur praetor 32. sortitur Siciliam 39. legatus 48, 6.
C. Sempronius Longus, decemvir sacrorum 41, 26.
C. Sempronius Rufinus, trib. pl. M. Atilio Glabroni diem dicit 37, 57.
C. Sempronius Tuditanus, cos. aedilis pl. esset, praetor creatur 32, 27. sortitur Hispaniam citeriorem 28. proconsul vietus praetio ab Hispania, ex vulnere moritur 38, 25. pontifex fuerat 42.
Cn. Sempronius Blaesus, legatus Q. Fulvii 27, 6.
L. Sempronius Atratinus, cos. 4, 7 primus cum L. Papirio censuram gerit 8.
M. Sempronius Tuditanus, Carthagine Nova capta, coronae muralis arditur 28, 48.
M. Sempronius Tuditanus, trib. pl. ex auctoritate Patrum plebem rogat, ut cum sociis ac nomine Latino pecuniae creditae ius idem, quod cum civibus Romanis esset 35, 7. creatur praetor 37, 47. sortitur Siciliam provinciam 50. cos. 39, 23. a Pisis in Apuanos Ligures proficiscitur, eorumque agro vastat 32. frustra censuram petit 40. pontifex cooptatur 46. pestilentia moritur 41, 28.
P. Sempronius, praefectus socium 34, 47.
P. Sempronius Sophus, trib. pl. 9, 33. etus

in Ap. Claudium censorem oratio 34. preñdi Appium iubet, et in viscula duci, *ibid.* eos. 45. triumphat *ibid.* pontifex creatur, cum primum plebei pontifices facti sunt 10, 9. censor, *ibid.* praetor 21.

P. *Sempronius Blaesus*, trib. pl. P. Cornelio Scipioni, triumphum petenti, obstitit 36, 39. auctoritate senatus compellitur remittere intercessionem 40.

P. *Sempronius Graecus*, trib. pl. diem dicit M. Aedilio Glabrio 37, 57.

P. *Sempronius Longus* praetor creatur 39, 32. sortitur Hispaniam ulteriorem 38.

P. *Sempronius Tuditanus*, trib. milit. ad Cannas 28, 50. eius virtus, *ibid.* et 80. ex aedilitate curuli praetor creatur 34, 43. sortitur Ariminum 44. eius res gestae 47. Imperium ei prorogatur 25, 3. Rerum 26, 1. censor 27, 11. Iustrum condit 38. creatur eos cum provinciam Graeciam haberet 29, 11. pa cem cum Philippo facit 12. sortitur Brutios 13. eos. tumultuario proelio configit cum Hannibale 36. vincitur, *ibid.* dein et Hannibalem acie vincit, *ibid.* aedem Fortunae Primiigeniae vorat, *ibid.* of. et 34, 53. legatus ad Ptolemaeum 31, 2.

Ti. *Sempronius Graecus*, magister equitum 22, 57. castris Rom. praefectus, absente dictatore, Casilinum militi frumentum 23, 19. cum magister equitum et aedilis curulis esset, eos. creatur 34. senatum habet, consolatibus Patres. eosque adhortatur, ne calamitatem succumbant 25. init consulatum 30. ei volonum exercitus sorte evenit 32. eius res gestae 35, 36 et 37. ei prorogatur imperium 24, 10. vincit Hannonem Poenum 14 et 15. volonibus dat libertatem 16. secundum eos. absens creatur 43. in Lucanis multa proelia parva, haud ullum dignum memoratu, fecit 25, 1. aliqui ignobilis oppida Lucanorum capit, *ibid.* ei imperium prorogatur 3. ex Lucanis cum equitatu ac lvi armatura Beneventum venire iubetur 15. triste prodigium Graeco sacrificium factum 16. prodigione circumvenitur, *ibid.* exanimis ad Hannibalem mittitur, pontifex cum capitis simul fascibus ante tribunal imperatoris, *ibid.* de eius obitu varia fama 17. item de eius funere, *ibid.*

Ti. *Sempronius Graecus*, admodum adolescens, agur creatur in locum M. Pomponii Mathonis 29, 38. moritur 41, 26.

Ti. *Sempronius Graecus*, praefectus socium caedit in proelio cum Boia 35, 36.

Ti. *Sempronius Graecus*, acer iuvenis, legatus mittitur ad Philippum 37, 7. ab eo comiter accipitur, *ibid.* tribunus plebis, auxilio est Scipioni Africano, ne causam dicat 38, 52. ei gratiae actae, quod rempublicam privatim simulatibus potorem habuisset 53. ei nupte minor et duabus Africani filiabus 57. eiusdem aliud decretum de L. Scipione Africani fratre 60. eius oratio ad collegam, triumpho M. Fulvii moram afferentem 59, 3. creatur triumphus coloniae deducendae 55. memoratur aedilis 40, 44. praetor clienterem Hispaniam sortitur 35. capit Mundam et Cortimam urbes 47. vincit Celtiberos eosque subigit 48, 49 et 50. magnas et anno sequente in Hispania res gerit 41, 3. egrum se pacis arbitrum et moderatorem praebet, *ibid.* Graecurum urbem condit, *ibid.* triumphat de Celtiberis 11. creatur eos. 12. multis secundis proeliis perdomat Sardos 21. de Sardis triumphat 26. rerum ab eo in Sardinia gestarum ergo tabula in aede

Matris Matruae posita 33. creatur censor 43. 16 eius censurae acta, *ibid.* et 17. contentiones cum tribuno plebis T. Rutilio 16. eius bona consecrantur a tribuno, *ibid.* ei et collegae dies dicitur ad populum, *ibid.* collegam serrat, iurando se ei comitem exilii futurum, *ibid.* basilicam faciendam curat, quae Sempronii dicta est 44, 16. libertines in unam tribum Esquiniam coniicit 45, 15.

Ti. *Sempronius Longus*, eos. 21, 6. in Siciliam mittitur 17. capit Melitam 51. revocat in Italiam, *ibid.* venit ad collegam, *ibid.* pugnae adversus Hannibalem cupidus 53. educit copias 54. vincitur 55 et 56. alia pugna inter Sempronium et Hannibalem 59. prospere pugnat cum Hannone Poeno 22, 37.

Ti. *Sempronius Longus*, trib. pl. 31, 20. aedilis curulis 32, 27. triumphus coloniae deducendis 29. praetor 33, 24. sortitur Sardiniam provinciam 26. ei prorogatur imperium 43. creatur eos. 34, 42. triumphus coloniae deducendae 45. proficiscitur in Boios, et adversus eos pugnat 46 et 47. legatus consularis 35, 5. frustra censuram petit 39, 40.

Ti. *Sempronius Ti. F. Longus*, agur factus 27, 6. decemvir, *ibid.* pestilentia moritur 43, 26.

Ti. *Sempronius Longus* praetor parti castrorum in oppugnatione Heracleae 38, 22.

Ti. *Sempronius Musca* 45, 13.

T. *Sempronius Rutilius*, vitricus P. Aebutii 39, 9. cupit populum Iulii Baebii, *ibid.*

Semunciarium foenus factum ex unario 7, 27.

Sena, colonia 27, 46.

Senaculum in Capitolio 41, 32.

Senatores centum a Romulo creati 1, 8. senatores octoginta occiduntur in proelio ad Cannas 22, 49. pecuniam sponte conferunt ad supplementum remigum 26, 38. amplius quinque uno tempore abesse ab urbe Roma veitit 36, 3. edicto praetoris ex tota Italia Romam vocantur 43, 18. senatores, quibusque in senatu sententiam dicere licet 23, 32, 36, 3. septem et viginti Campani venenum bibunt 26, 14. a Fulvio virgis caesi percutiuntur securi 15.

Senatus est consilium publicum 1, 4, 2, 23. tantum regum consensus 9, 17. centum senatores creat Romulus 1, 8. centum addit Tarquinius Priscus 1, 35. numerum eorum immittit Tarquinius Superbus 1, 49. numerum ad trecentorum summam primoribus equestris graduu lectis explet Brutus 2, 1. legatur a censoribus in senatum 4, 8, 10, 9, 24, 8, 27, 11 *off.* ab illis recitatur senatus 9, 30. legitur a dictatore ad id creati 23, 23. praeterebantur indigni 9, 29 et 30, 27, 11, 29, 37, 34, 44, 38, 27, 39, 42, 52, 40, 51, 41, 27, 42, 10, 43, 44, 45, 16. notabantur 39, 42. legebantur ditissimi 24, 11, 26, 36. *of.* 4, 60, 2, 16 et 33, 3, 13. qui eos magistratus gessissent, unde in senatum legi deberent 22, 49, 23, 23. a censoribus legebatur princeps senatus 27, 1, 33, 44, 39, 62, 40, 45. convocabatur a consilibus 2, 28, 3, 21. a praetore 8, 2, 33, 21, 42, 21. a dictatore 2, 33, 22, 9. edicto convocabatur 28, 9, 33, 32. habebatur in curia Hostilia 22, 55. in templo Iovis 23, 30, 26, 1. in Capitolio 8, 21, 8, 5, 24, 10, 28, 39, 32, 6. in templo Apollinis 34, 43, 39, 4, 42, 21. in aede Bellonae 29, 9 et 38, 30

- 21 et 40. 31. 47. 41. 10. 42. 36. magistratus ad senatum referebant 8, 14, 9, 8, 22, 55. 23. 41. *all.* tribuni plebis 22. 61. 27. 5. 42. 41. consultat a magistratu 22. 60. 23. 31. 24. 43. 26. 1. suo quisque loco rogatur sententiam 28. 45. sententias interdum dicunt iurati 26. 33. 30. 40. 32. 26. a rege rogatur senatus de bello et pace 1. 32. de omnibus rebus 1. 49. a magistratibus de religione 5. 50. 25. 1. 39. 14. 40. 29. de sedibus dedicandis 9. 46. 23. 30. de ludis 2. 37. 6. 42. 25. 12. 29. 39. 5. 42. 22. de feriis 8. 14. 7. 28. 42. 2. de sacrificiis 5. 20. 22. 1. 30. 21. 31. 5. 32. 1. 36. 1 et 38. 40. 19. de supplicationibus 22. 1. 28. 11. 30. 21. 33. 24. 34. 42. 36. 38. 37. 59 *all.* de diebus religiosis 6. 1. de luctu publico 22. 36. de prodigiis haruspices in senatu consulti 32. 1. senatus consulto advenit libri Sibyllini 5. 13. 22. 1 et 9. 25. 12. 29. 10. 40. 19. 41. 21. senatus consultum de Postumio Samnitis dedendo 9. 10. senatus consultum factum, ut pontifex maximus tribunus n. crearet 3. 54. ut sediles ex patribus fierent 6. 42. ut comitia consularia haberentur 4. 23. 36. de creandis tribunis mil. 4. 55. de praetore non creando 39. 39. ut decemviri magistratu se abdicarent 3. 52 ut tribuni militares 5. 17. consules 5. 31. vitio creati 4. 7. 6. 38. 8. 15. 17. 23. 9. 34. 38. 10. 47. ex senatus consulto dictator dicitur 2. 30. 3. 26. 4. 17. 21. 29. 46. 57. 5. 46. 6. 2. 11. 7. 21. 26. 6. 15. 16. 9. 7. senatus consulto consules Romani vocantur 10. 25. 23. 24. 22. 35. 25. 41. 27. 29. 38. 30. 21. 23. 35. 6. 21. dictatori et magistro equitum a senatu negotium datum, ut maeros firmarent 22. 8. censor senatus consulto notatur 42. 3. consules in senatus potestate esse coguntur 4. 26. 56. 5. 9. 42. 41. *cf.* 3. 21. 52. 6. 19. 9. 10. 10. 24. nonnulla senatus ad populum refertur 2. 27. 7. 20. 27. 8. senatus partem agri Campani vendit 26. 46. senatus consultum factum, ut agri Velemtani septena iugera dividerentur 5. 30. de colonia Gales deducenda 8. 16. de colonia Casinum et Interamnem deducenda 9. 28. *cf.* 34. 52. 21. 4. senatus censoribus pecuniam attribuit, qui in opera publica utantur 40. 46. recusat pecuniam dare ad captivos redimendos 21. 61. decernit ut a privatis nautae dentur 24. 11. senatus consultum factum de coloniis, quae milites dare abnuerant 29. 15. senatus provincias decernit et ornat 4. 45. 10. 24. 29. 38. 40. 40. 35. senatus consulto consulibus et praetoribus imperium prorogatur 8. 23. 9. 42. 10. 22. 31. 23. 10. 24. 10. 25. 8. 26. 27. 7. 28. 45. 30. 1 *all.* senatus consulto populus de bello rogatur 45. 21. 4. 30. *cf.* 1. 32. 4. 55. 56. 6. 21. 21. 17. 28. 41. 31. 5 et 6. 34. 22. 36. 1. 38. 45. 42. 30. 36. senatus decernunt 22. 11. 23. 30. 24. 10. 11. *all.* dilectus habetur 3. 41. 7. 19. 10. 21. 22. 11. 22. 23. 24. 26. 1. 2. 28. *all.* exercitus dimittuntur 31. 10. 39. 38. 45. 2. extra ordinem imperatoribus provincias decernuntur 10. 24. 6. 20. 7. 23. 24. 9. 28. 38. supplicationes et triumphus decernuntur 3. 10. 63. 4. 20. 7. 15. 25. 27. 8. 13 *all.* decem legati mittuntur, de quorum sententia pax indicatur in centum annos. pax, foedus datur 2. 25. 4. 30. 5. 27. 6. 26. 7. 12. 7. 20 *all.* de pace ad populum senatus consulto fertur 6. 2. 80. 43. 33. 13. 24. 34. 35. 37. 45. 55. 38. 10. ad senatum refertur de hostibus victis 8. 14. 20. 9. 16. 26. 16. 27. 25. 28. 46. 30. 22. 37. 1. 49. 45. 20. 25. a senatu Ceres et Lycii liberi iubentur esse 44. 15. senatus consultum fit in gratiam Siculorum 26. 32. Ambraciensium 39. 44. Licurum 42. 22. a senatu legati mittuntur 2. 15. 30. 26. 42. 19 *all.* legatis populorum et regum a senatu responsum datur 2. 15. 3. 4. 5. 27. 6. 3. 21. 26. 7. 20. 30. 17 *all.* honores et insignia a senatu regibus dantur aut confirmantur 30. 17. 31. 11. 40. 58. 42. 14. senatus consulto qui Voios ierant revocantur 6. 4. patricii in Capitolio habitare ventantur 6. 20. Manlius e carcere ducitur 6. 18. ut quaestio de Postumii caede haberetur senatus consultum factum est 4. 51. de Bacchanalibus 39. 19. 19. quaestiones de sociorum criminibus magistratibus mandantur 4. 30. 6. 12. 17. 26. 9. 26. 10. 1. 28. 10 *all.* consuli, praetori, tribuno p. liceat intercedere senatus consulto 4. 8. 9. 6. 29. 45. 30. 43. 38. 42 *all.* senatus nisi auctor foret ratum esse nihil poterat 1. 17. 18. 22. 32. 41. 38. 36. ante initum suffragium patres auctores sunt 8. 12. 1. 17 *cf.* patres auctores, senatus consulta relata in tabulas 4. 11. in aedem Cereris delata 3. 55. ad aerarium 39. 4. senatus auctoritas 4. 57.
- Senensis* populus vacationem obtinere non potest 27. 38.
- Senes* Romani, urbe capta, exspectant domi mortem 5. 41. trucidantur a Gallis, *ibid.*
- Seniores* patrum 3. 11. 5. 65. seniores coacti nomina dare, ut agant urbis custodiam 5. 10. *cf.* et 6. 2 et 6. seniorum cohortes factae 10. 21. seniorum triginta principes, apud Carthaginienses sanctius consilium 30. 16.
- Senones* Galli Closum et Romam veniunt 5. 35. *vid.* Galli. legionem Romanam circumveniunt, et delent 10. 26.
- Sentiniae* ager 10. 27 et 30.
- Sepinum* in Samnio a L. Papirio eos. expugnatur 10. 44. 45.
- Sepius Loesius* summum Capuae magistratum ultimus omnium Campanorum capit 26. 6. *cf.* et 13.
- Septembribus Idibus* praetor maximus clavum pangit 7. 3.
- Septemdecim* annos nati, qui non militaverant, aeriarii facti 27. 11.
- Septuagesima* castra 28. 16.
- Sepulcrum* dirutum in ora Africae pro malo omine vitatur ab Hannibale 30. 25. sepulchra diruta Athenis a Philippo 31. 24. super ea re Atheniensium querelae 80.
- Sepulcrum* eiusdem hominis monumenta diversis locis monstrata 38. 56.
- Sergia* venefica, suo ipsa epoto medicamento, interit 8. 18.
- C. Sergius*, tribunus milit. consulari potestate 6. 5. iterum 11. tertium 27.
- Cn. Sergius Plancus*, praetor 31. 4. sortitur iurisdictionem urbanam 6. ei prorogatum imperium 32. 1.
- L. Sergius*, legatus, auream crateram donum Apollini Delphos fert 5. 28. a Liparensium piratis exceptus, et dimissus. *ibid.*
- L. Sergius Fidenas*, eos. 4. 17. trib. milit. consulari potestate 25. iterum eos. 30. iterum trib. milit. eos. pot. 35. tertium trib. milit. 45.
- L. Sergius Fidenas*, trib. milit. 5. 16.

- L. Sergius*, legatus 30, 25.
M. Sergius decemvir creatus 3, 35.
M. Sergius Fidenas, tribunus milit. consulari pot. 4, 61. iterum 5, 8. eius castra adoriuntur Falisci, *ibid.* mavult vinci ab hoste, quam vincere per civem, *ibid.* accusatur a trib. pl. 11 denis milibus aeris gravis condemnatur 12.
M. Sergius, trib. milit. 29, 6. iussu Pleminii post gravissima tormenta necatur, et insepultus proicitur 9.
M. Sergius Silus, praetor 32, 27. 28. 31. 33, 21, 24.
M. Sergius Silius, legatus Aemilii consulis 44, 40.
Serrhenum, castellum, occupat Philippus 31, 18.
Servilii ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti 1, 30.
A. Servilius Priscus (alii *Strueto* cognomen tradunt) dictator 4, 21.
C. Servilius, cos. 2, 49.
C. Servilius trib. milit. consulari potestate, contendens cum collegis, patri parat 4, 45.
C. Servilius, triumvir coloniae Placentiam deducendas 21, 25. a Gallis comprehenditur, *ibid.* a filio consule sextum decimum post annum liberatus. Romam reveritur 30, 19.
C. Servilius, legatus, frumento in Etruria comento instruit arcem Tarentinam 25, 15. pontifex 27, 6. aedilis pl. 21. magister equitum et aedilis curulis 33. *cf.* et 36. praetor creatus, sortitur Siciliam 28, 10. *cf.* et 46. cos. 29, 38. 30, 1. patrem ex servitute liberatum Romam reducit 19. dictator 39. decemvir agris dividendis 31, 4. pontifex maximus 39, 46. pincus ira Deum conquerit 40, 37. moritur 42. *Ad eundem referri possunt, quae de C. Servilio habet Livius* 34, 53.
C. Servilius Ahala, magister equit. obtruncat Maclium 4, 13 et 14. eius factum defendit dictator Cincinnatus 15. creatur cos. 30.
C. Servilius Ahala, trib. milit. cos. pot. 4, 56. magister equitum 57. iterum trib. milit. consulari pot. 57. tertium 5, 8. senatui obtemperans, cogit collegas ante diem abdicare se magistratu 9.
C. Servilius Ahala, magister equitum 6, 2.
C. Servilius Caeso trib. pl. 25, 3.
Cn. Servilius, legatus 33, 47.
Cn. Servilius Caepio, pontifex 25, 2. aedilis curulis 28, 10. creatus praetor, sortitur iurisdictionem urbanam 38. *vid.* et 46. cos. 29, 38. sortitur Etruriam 30, 1. inde Romam redit cum patre C. Servilio et C. Lutatio Patruo, ex servitute receptis 19. Hannibalem persequens, in Siciliam transit 24. revocatur a dictatore ad id ipsum creatu, *ibid.* legatus in Graeciam mittitur 35, 23.
Cn. Servilius Caepio, pontifex, pestilentia moritur 41, 24.
Cn. Servilius Caepio, aedilis curulis 40, 59. praetor sortitur Hispaniam ulteriorem 41, 26. legatus ad res repetendas in Macedonia missus, redit 42, 25. creatur cos. 43, 13.
Cn. Servilius Geminus, cos. 21, 57. 22, 1. Sardiniae et Corsicae oram circumvectus, Menigem insulam vastat 31. Fabii artibus bellum gerit 32. in consilio assensit Paulo adversus Varronem 43. occiditur ad Cannas 49.
L. Servilius Structus, trib. milit. cos. pot. 4, 47.
M. Servilius Geminus, augur 26, 23. aedilis curulis 29, 38. magister equitum 30, 24. cos. 26 et 27. ei prorogatum imperium 41. decemvir agris dividendis 31, 4. triumvir colonias deducendis 32, 29 et 31, 45. pro triumpho Pauli Aemilii orationem ad populum habet 45, 36 et *eqq.* nudat corpus, et cicatrices vulnerum ostentat 39.
M. Servilius, trib. milit. 40, 27.
M. Servilius pontifex legitur 43, 13.
P. Servilius, cos. 2, 21. eius populus edictum 24. nec plebi, nec Patribus gratus, abhiit magistratu 27.
P. Servilius, cos. 3, 6. moritur 7.
P. Servilius, decemvir agris dividendis 31, 4.
Q. Servilius per Patres clientisque Patrum cos. creatur 2, 64. iterum cos. in Aequos mittitur 3, 2.
Q. Servilius, quaestor, diem M. Volacio dedit 3, 24.
Q. Servilius trib. militum consulari potestate 6, 22. iterum 31. tertium 36.
Q. Servilius, magister equitum 7, 22. cos. 38.
Q. Servilius Ahala, cos. 7, 1. secundum 4. diei consensu patriciorum Ap. Claudium dictatorem 8. creatur dictator 11. ex auctoritate Patrum ludos magnos vorat, *ibid.* eius res gestae, *ibid.* abdicat se dictatura, *ibid.* interrex creatur 17.
Q. Servilius Fidenas, trib. milit. consulari potestate 5, 8. iterum 14. interrex 17. trib. milit. tertium 24. quartum 36. quintum 6, 4. sextum 6.
Q. Servilius Priscus, dictator 4, 21. fundit Etruscos, et Fidenas capit 22. appellat tribunos, ut cogant consules dicere dictatorem 26. cognoscit de rebellionem Fidenatum 30. filium tribunum milit. iubet collegis belli gerendi curam concedere, et ubi praesees 45. ex sensu consulto dictator diciatur 46. vincit Aequos 47.
Sp. Servilius, cos. caedit Volentes 2, 51. mox pulvsa ab his, intervenit collegae servatur, *ibid.* reus factus ad populum, periculum audacia discutit 52.
Sp. Servilius Priscus, censor 6, 31. trib. milit. consulari potestate 38.
Servi Capitolium occupant 3, 15. dant poenas 18. servi publici 9, 29. servorum alia conluratio 4, 45. servi quinque et viginti in crucem acti, quod in campo Martio conlurassent 22. 33. servi barbari ultio pro domino 21, 2. servi in militiam affecti Romae 22. 57. servi vocati ad plevum 24, 32. servi, indices conlurationis 32, 36. his vicina quina milia aeris et libertas data, *ibid.* servi iudicium de incendenda Roma 26, 27. servi Persae in Italiam traducti 45, 32. servorum conluratio in Etruria 33, 36. vincuntur a M. Acilio, praetore, *ibid.* principes conlurationis affiguntur crucibus, *ibid.* servorum magnus motus in Apulia 39, 29. servis libertatem promittit Gracchus, qui caput hostie o proelio retulissent 24, 14. 16.
Servius Tullius, 1, 18. captiva Corniculana natus 39 et 4, 3. ei caput in multorum conspectu arsit 1, 39. de eius natalibus variae sententiae, *ibid.* Servius fuit maximo honore apud regem et Patres, *ibid.* curam rerum capebat 41. a senatu iubetur regnare, *ibid.* filias Tarquinis collocat 48. Veientibus bellum inferit, *ibid.* instituit censum, *ibid.* condit lastrum 44. interficitur 48. eius laudes, *ibid.* commentarii 60.
Servitius Achaeorum fugitivis receptaculum Macedonia 41, 28.

P. Sestius Capitolinus, cos. 3, 32. decemvir legibus archendis 32.
P. Sestius, quaestor 4, 50.
Sestius patriciae gentis vir, a C. Iulio decemviro ad populum accusatus 3, 33.
Sestos, Hellepontis urbs 32, 33, 33, 38. deditur Romanis 37, 9.
Setia, colonia 6, 30, 26, 8, 29, 14. eam depopulantur Privernates 7, 42. negat consules milites et pecuniam 27, 9. de ea re senatusconsultum 29, 15. *Setiae* magnus tumultus servorum opprimitur 32, 26. ibidem Carthaginensium obsides custoditi, *ibid.*
Setini nuntiant defectionem Privernatum 8, 1.
Seuthes, Cotys pater, regis Odrysarum 42, 51.
Sexternarius bos 41, 19.
Sextant 33, 21.
Sextantes 2, 33.
Sextarii vini, honoris ergo, militibus, qui Decium secuti fuerant, a legionibus collati 7, 37.
Sextiles Kalendae olim anni principium 3, 6. duplici clade insignes 6, 1. *Sextilis Idus* 41, 20. Nonae, *ibid.*
C. Sextilius plebeius, trib. milit. oos. pot. 6, 30.
M. Sextilius Fregellanus respondet pro duo deviginti colonia, milites ex formula paratos esse 27, 10.
L. Sextius, trib. pl. rogationem fert, qua Volas coloni mitterentur 4, 49.
L. Sextius, trib. pl. promulgat leges de aere alieno, de modo agrorum, et de consuetu plebeo 6, 35. refectus trib. pl. non patitur creari curules magistratus, *ibid.* octavum trib. pl. 36. continuari sibi tribunatum recusat 39. decimum tribunus refectus 42. primus de plebe consul factus, *ibid.* et 7, 1.
M. Sextius Sabinus, ex adfiliata plebeia praetor 30, 26. sortitur Galliam 27.
Sibylla, ante quam Carmenta fati loqua 1, 7. Sibyllae carmina de termino fatali imperii Rom. 38, 45.
Siocitas ingens in urbe et agro Romano 4, 30, 40, 29.
L. Siciotus, vir fortissimus, fraude decemviro interfectus 3, 43.
Sicilia 1, 1. in Siciliam venit Aeneas, *ibid.* in Sicilia frumentum emittum propter caritatem annonae 2, 34. in Siciliam exercitum quando primum traiecerint Carthaginenses 4, 29. a tyrannia Siciliae missam suspicatur Livius classem Graecorum, quae mare Etruscum infestum habebat 7, 25 et 26. Poenorum in Sicilia successus 7, 8, 9. Sicilia deseruit a Poenis 26, 40. Siciliae res componit Scipio 29, 1. Siciliae calamitas ob motus serviles. *vid.* Servii Fugitivi. in Siciliam navigant Romani 26, 27, 34. Siculorum studia erga Romanos 52. res gestae in Sicilia post eodem Hieronymi 24, 21, 36.
Sicilium, oppidum Hirpiorum 23, 37.
Sicini, mos 45, 12.
C. Siciotus, auctor secessionis in Sacrum montem 2, 32. inter primos tribunos plebis 33. *cf.* et 8, 54.
C. Siciotus, trib. pl. 2, 59. diem dicit Ap. Claudius 61.
C. Siciotus, trib. pl. post secessionem in Aventinum 2, 54.
C. Siciotus, legatus a senatu missus 43, 7.
Cn. Siciotus, aedilis, petit praeturam 39, 39. sit anno sequente praetor, et sortitur Sardiniam 45.
Cn. Siciotus, triumvir coloniae Lucam deducendae 41, 17.
Cn. Siciotus, praetor 42, 9. in Apuliam mittitur ad colligendas locustas 10. obtinet Macedonia provinciam, prorogato in annum imperio 27. paludatus proficiscitur ex urbe, *ibid.*
L. Siciotus, trib. pl. 6, 6.
T. Siciotus, cos. 2, 40.
T. Siciotus, lator rogationis de migrando Veios 5, 24.
Siculorum res a M. Marcello compositae 25, 40. eorum querelae de Marcello 26, 29. eorum oratio in senatu 30. his respondet Marcellus 31. de ea re senatusconsultum 32. Siculi legati ad Marcelli genus ae praeiuncti 33.
Siculum fretum 1, 2.
Sicyon, urbs 27, 31, 35, 25. Sicyone Romanorum aliorumque populorum legatis datum Achaeorum concilium 32, 19.
Sicyonius ager 33, 15.
Sida, oppidum 35, 13, 37, 23.
Sidetae, populus 35, 48.
Sidicini, a Samnitis bello lacerati, socios sibi parant Campanos 7, 29. rursus ab iisdem impugnant, deditionem facere volunt ad Romanos; a quibus repudii, dedunt se Latinis 8, 1 et 2. Sidicinos inter et Auruncos bellum 15. vincuntur Sidicini a Romanis 16 et 17.
Sidicinus ager 10, 14, 26, 9.
Sidonii, populus 35, 48.
Sidus Vergiliarum 21, 35.
Signum 44, 28.
Signa manipulorum 8, 8, 25, 14, 27, 14. signum primi hastati 27, 14. secundi hastati 26, 5. hastatorum prima signa 37, 39. unius signi milites 33, 1. signa manipulo aut cohorti ablata 27, 13. cohortibus, quae signa amiserunt hordeum datur, *ibid.* signum cohorti non potest 22, 3. signa emissa in hostium aciem 3, 70, 4, 29, 6, 8, 25, 14, 26, 5, 34, 46, 41, 4. signa militaria ex acrio deprompta 4, 22, 7, 23. capta in proelio 9, 44, 10, 14. et alibi saepe. ante signa et post signa strages facta 8, 11. signum pugnae datum 6, 8. receptum datum, *ibid.* propositum 22, 45. signum secundae vigiliae 7, 35. signa bis canunt, ubi duo sunt consules 27, 47. signum datum, id est, fusus imperatoris per totum exercitum perlatus 5, 36, 21, 14. signum lovis Imperatoris, Praeneste devectum, T. Quinctius dictator in Capitolium infert 6, 29. Iunonis a matrona dedicatum in Aventino 21, 62. Martis 22, 1. signa aenea Daorum facta ex argento multaticio 27, 6. tria ad Cereris data 36. duo cupressae in aedem Iunonis Reginae illata 37. aenea quatuor ex multaticio argento in acrio posita 31, 50. tria Cereri, Libero, Liberisque posita 33, 25. aenea in Capitolio delecta, et in Circo maximo cum columnis eversa 40, 2. signa tabulaeque, quibus abundebant Syracusae, Marcellus Romanis deiecit, atque inde primum initium mirandi Graecorum artium opera factum 25, 40. *cf.* et 26, 30 et 31. et 34, 3. signa tabulaeque Tarentinis reliquit Fabius 27, 16. signa, tabulae praecae artis, ornamentaque eius generis plura Eretriae reperta 32, 16.
Signia colonia 1, 56, 2, 21, 8, 3, 32, 2.
Signifer omni vi moliens signum convellere nequit 22, 3. signiferum manu arripit secum in hostem rapit Camillus 6, 8.
Signini 7, 8. Romanis fidi 27, 10.
Silana, oppid. 39, 13.

M. Silanus. vid. *Iunius*.
Silenus, auctor Graecus 28, 49.
Q. Silenus, prius quæstor plebeius 4, 54.
Silpia, urbs 28, 12.
Silva Arsis 2, 7. *Ciminia* 9, 36. *Litana* 23, 24, 34, 39. *Maesia* 1, 38. *Malitiosa* 1, 30. *Pleria* 44, 43.
Silvanus et *silva Arsis* ingentem vocem noctis silentio edidisse creditur 2, 7.
Silvius, cognomen omnium Albanorum regum, 1, 3.
Silvius, *Ascanii filius*, secundus *Albae rex* 1, 3. casu quodam in silvis natus, *ibid.*
Silvius Aeneas, tertius *Albae rex*, *ibid.*
Silvius Romulus, fulmine ictus, *ibid.*
Simulacra *Iunonis Reginae* cupressae circum-lata 27, 37. infantum, conditorum urbis, sub uberibus lapsee. ad æcum *Ruminalem* posita 10, 33. lapsum 22, 1. simulacrum *Herculis* in Capitolio positum, dedicatumque 9, 44. pugnae terrestri et navali editum a *Scipione* 29, 22.
Sindenata ager 38, 15.
Sinope urbs, postea *Sinuessa* 10, 21.
Sinope, urbs *Pontica* 38, 18.
Sinopensium clades 40, 2.
Sintii 42, 51.
Sintia, urbs *Dardanorum* 26, 25.
Sintior, regio 44, 46.
Sintius Heracles 42, 51, 43, 29.
Sinuessa urbs 8, 11. colonia 10, 21, 22, 14. *Sinuessa* coloniae negatur vacatio 27, 38, 38, 8.
Sinuessanae aquae 22, 13.
Sinus Adriaticus 10, 2. *Aenianus* 28, 5. *Ambracius* 22, 14, 38, 4. *Bargylæus* 37, 17. *Corinthiacus* 26, 26, 28, 7, 38, 7. *Demetriacus* 28, 5. *Euboleus* 31, 47. *Gallicus* 28, 19, 30, 19, 34, 4. *Malicus* 27, 30, 31, 46, 35, 37, 38, 11 et 16. *Pamphylius* 37, 23. *Teimessicus* 37, 16. *Thesprotius* 8, 24.
Sipontum, urbs capta ab *Alexandro Epirensi* 8, 24. *Sipontum* colonia civium *Rom.* deducta 34, 45, 27, 11, 39, 23.
Sipylium, 36, 43.
Sipyrrhicae *Aetolis* 31, 46.
Sirae, oppidum terrae *Odomanticae* 45, 4.
Sitella ad sortilegium 25, 3. *vid.* et 41, 22.
Smyrna, urbs 37, 35. usurpat libertatem 33, 38. obsidetur ab *Antiochi* copiis, *ibid.* *vid.* et 35, 42.
Smyrnaei 37, 16. laudati a senatu *Rom.* 54. donantur agro 38, 39.
Socii aequo foedere cum *Romanis* iuncti 7, 19, 27, 31. *cf.* foedera. sociis non aequo foedere sine duce aut exercitu *Rom.* propriis viribus bellum gerere non permittuntur 2, 53, 8, 4. in ditione pop. *Romani* sunt 41, 6. socii ac nominis *Latini* 32, 26, 41, 9, 14. socii nominis *Latini* 41, 5, 21, 3, 26, 17, 43, 9, 38, 35, 40, 1. socii ex foedere milites dant 3, 22, 7, 12, 36, 42, 42, 48. senatus quantum militum e sociis scribitur decernit 3, 22, 21, 17, 22, 38, 43. *all. cf.* 8, 8, 34, 20, 37, 39, 46, 14, 35, 20, 38, 35, 40, 1, 18, 36, 41, 15, 21, 43, 12. sociis in bello *Hannibalis* constat fides, quia iusto et moderato regebantur imperio 22, 13.
Socii navales 21, 49. ex libertino ordine 42, 27.
Socii Ciliciae urbs 38, 20, 37, 56.
Solite ocellipae 37, 4. soli aram consecrat *Philippus* in monte *Haemo* 40, 22.
Soliferrae, tela bellica 34, 14.
Solistimum tripodum 10, 40.
Sollemne *Panl Lyceo* ab *Euandro* institutum 1, 5. *Eldei* a *Numa* 21.

Solon, praefectus *Pydnae* 44, 45.
Solonis leges a *legalis Rom.* descriptae 3, 31.
Solonius ager 8, 12. in eum excursionem faciunt *Aniatae*, *ibid.*
Soloestius, dux *Gallorum* 45, 34.
Solistium 44, 38. solistialis orbis 1, 19. solistiale tempus 35, 49.
Somnium *Ti. Atinii* 2, 36. *Hannibalis* 21, 22.
Sopater *Syracusae* praetor creatur 24, 23. eius oratio de *Andranodori* et *Themisti* caede 25.
Sopater, dux *Philippi* regis, secum quatuor millia militum in *Africam* traiecit 30, 26. eum captum a *Rom.* sibi restitui petunt legati *Philippi* 42.
Sopater, *Acarnan*, praefectus *Chalcidis*, interficitur 31, 23.
Sopater, dux *Persae*, proelio interficitur a *Rom.* 42, 66.
Sophoniba, uxor *Syphacis*, filia *Hasdrubalis* 30, 12. eius ad *Masinissam* oratio. *ibid.* nubit *Masinissae*. *ibid.* venenum. sibi a *Masinissa* missum, haurit intrepide 15.
Sora, oppidum, capitur a *Rom.* 7, 28. interfecit *Romanorum* colonias, deficit ad *Samnites* 9, 23. obsidetur a *Romanis* 24. capitur, *ibid.* expugnatur a *Samnitibus* 43. recipitur 44. *Soram* colonia quatuor milium hominum missa 10, 1. de *Sora*, quod milites pecuniamque *Romanis* negaret, senatusconsultum 29, 15.
Soranus, vid. *Q. Valerius*.
Soranus ager 10, 14 et 33.
Sordidati rei et eorum cognati esse solent 6, 20. *vid.* et 27, 34.
Sororum tigillum 1, 26.
Sors in sitellum posita 41, 22. sortes *Caere* extenuatae 21, 62, 22. 1. sortes oraculi *Pythiae* 5, 15 et 22. *Dodonaei Iovis* 8, 24.
Sosilaus 34, 30.
Sosia et *Theodotus*, interfecto *Hieronimo*, regis equis *Syracusas* contendunt 24, 21. eos alloquitur *Andranodorus* 22. *Sosia* mittitur a *Marcello* ad *Philodemum*, praefectum arcis *Euryali* 25, 25.
Sosia, faber aerarius, *Syracusas* *Marcello* tradit 26, 21 et 30. cum corona aurea praecedit in triumpho *Marcelli*, et, donatus civitate *Romana*, accipit quinquaginta iugera in agro *Syracusano* 26, 21.
Sosistheus *Magnes*, legatus *Philippi* 23, 39.
Sotimus, minister ex regis *Alexandri Epirensis* pueris 8, 24.
Spadones regum 35, 15.
Sparta, vid. *Lacedaemon*, oppugnatur corona a *Ti. Quintio* 34, 38 — 40. *Sparta* quondam sine muro 34, 38, 39, 37. tyranni addide murum 34, 38. *Spartae* viri diruti 38, 34.
Spartana disciplina dura et horrida 38, 17.
Sparti ad rem nauticam usus 22, 20.
Sparus, agreste telum 34, 15.
Spectacula sibi *Patres* equitaeque faciunt, alta duodenos pedes: fori adlabantur 1, 35.
Spectrum per quietem utriusque consuli visum 8, 6.
Specula in *Tisaeo* monte 28, 5.
Speculator *Poenus*, *Romas* deprehensus, praecidit manibus dimissus 22, 53. convitii male exceptus 40, 7. speculator, contemptus regum agmen et specula, propter *Athenas* 31, 24. speculatores 9, 23. speculatores *Hannibalis*, excepti a custodibus *Rom.* iubentur a *Scipione* visere omnia 30, 29. dimittuntur a *Scipione*, *ibid.*

- Spei* templum 2, 51, 24, 47. reficitur 25, 7.
Spei aedes ad Tiberim 40, 51.
Speiasum, prope Pellam locus 45, 33.
Spelunca in Umbria, in qua ad duo millia armatorum absumpta fumo et vapore 10, 1.
Spercheus amnis 36, 14, 37, 4.
Sperchia 32, 13.
Spinther. vid. *P. Cornelius Lentulus*.
Spoletani a Romanis laudati 27, 10.
Spoletum frustra tentat Hannibal 22, 9. cf. et 24, 10, 45, 43.
Spolia optima Iovi Feretrio a Romulo lata 1, 10. in aede Iovis Feretrii, prope Romuli spolia, ab A. Cornelio Cosso dono fixa 4, 20 et 32. spolia equestris 8, 7. spolia caeorum hostium lecta 5, 36 et 29, 27, 42. hostium Vulcano cremata 1, 37. dicata Marti, Minervae, Lucaeque Matri, et successa 45, 33. vid. et 8, 1. Iovi Victori vota 10, 29. spolia vetera hostium templum porticusque detracta armendo militi 27, 23, 14. spoliolum simulacra ex mille pondo argenti facta, Delphos mittantur 28, 45.
Spongia pectori tegumentum 9, 40.
Sponsione foederisque discrimen 9, 5. sponsione militaria ritus 21, 45.
Sponsoras dantur 3, 46.
Statius Minacius, dux Samnitum 10, 20. cum captum ad cos. Rom. rapiunt, *ibid.*
Stans cibum potumque capere iussus miles ignominiae causa 24, 16.
Statarius miles 9, 19.
Statiellae ager 42, 7.
Statiellae Ligures vincuntur a Romanis 42, 7. venduntur a cos. sed a senatu iubentur redimi 9. ceduntur iterum a M. Popillio 21. de his rogatio, *ibid.* in eorum gratiam senatusconsultum 22.
Stationum ratio mutata a Paulo Aemilio 44, 33.
Statius Gellius, imperator Samnitum, in proelio capitur a Rom. 9, 44.
Statius Metius, praefectus praesidii Caesarii 24, 19.
Statius Trebius pollicetur se traditurum Comam Hannibali 23, 1.
T. Statius, trib. pl. diem dicit Sp. Servilio 2, 52.
Stativius ad Syphacem, Numidarum regem, a Scipionibus mittitur legatus 24, 48. ex iuventute regi pedites conscribit, et ad morero Rom. ordinat et instruit, *ibid.* vid. et 30, 28.
Statua Aello Navio Romae posita 1, 36. Antiochi in Minervae Itoniae templo 36, 20. Camilli et Maenii cos. in foro 8, 13. Cloeliae in Sacra via 2, 13. Horatii Cocleitis in comitio 2, 10. Anicii, Praenestinum praefecti, loricati 23, 19. Marci cos. in foro ante templum Castoris 9, 43. Philippi, regis Macedonum 81, 23 et 44. Ptolemaei 23, 10. status auras omnia in Italia prima Glabroni posita 40, 34. statuae publice in Rostris positae legatis Rom. a Fidenatibus occisae 4, 17. tres in monumento Scipionum 38, 54. statuae auras omnes ab Dio rapit Perseus 44, 6.
Stellatae campi 9, 44, 10, 31. vid. et 22, 13.
Stellatina tribus nova 6, 5.
Stena Graecis, fauces Latinis 32, 5.
Stenius Ninnius Celer, hospes Hannibalis Capuae 23, 8.
C. Sertinius creatur praetor et sortitur Sardiniam 23, 35.
L. Sertinius, proconsul, in Hispaniam mittitur 81, 50. rediens quinquaginta milia pon-
- do argenti in aerarium fert, et de manublis duos fornices facit 33, 27. legatus 35.
L. Sertinius, quaestor, cum muneribus mittitur ad Misagenem, Masinissae filium 45, 14.
Stimon, oppidum 32, 14.
Stimulae lucus 39, 12.
Stipendium de publico quando miles primum acceperit 4, 59. cf. 4, 36. quando eques 5, 7. annuum erat 5, 27, 32, 9, 41, 8, 2, 10, 46, 40, 41, 45, 2. bimestre 9, 43. in stipendium tributum collatum 4, 59, 5, 12. hostibus victis stipendium imperatum 5, 27, 32, 8, 2, 9, 41 et 43, 10, 5 et 46, 21, 1, 40.
Stipendiarii 24, 47, 37, 55.
Stobi Paeoniae 33, 18, 45, 29. Stobos exercitum indicit Philippus 40, 21. haud procul Stobis novam urbem, Persaida, condidit Philippus 39, 59.
Stragulae vestis pretiosae usus quando primum Romae coeperit 39, 6.
Stratopagma Callorum 23, 24. Hannibalis 21, 27, 22, 16 et 17. Philaenae proditoris 25, 9. Polyxenidae 37, 28. M. Porcii Catonis cos. 34, 12 et 13. T. Quinctii aqs. 2, 64. C. Sulpicii dictatoris 7, 14.
Stratus, medicus, speculator, quae ab Attalo agerentur, ab Eumene militum Romam 45, 19. sapientibus monitis pravae Attali spes castigat, *ibid.*
Stratonicea, urbs Cariae 33, 18. datur Rhodius 30.
Stratonicensis ager 83, 18.
Stratonides Thebis perfrigit Tanagrum 33, 24.
Stratus, urbs Aetoliae 26, 11, 38, 4, 43, 23.
Strymon, fluvius 44, 44 et 45, 45, 29.
Subera 31, 39, 43, 20, 22.
Stupra in Bacchanalibus per vim illata adhibito cymbalorum et tympanorum pulsu, ne vox quantitas exaudiri posset 29, 10. stupra virorum inter se plura, quam feminarum 39, 13.
Stymphalia terra 33, 14.
Stymphalis 45, 30.
Subcenturio Rom. vincit Latinum centurionem 6, 8.
Suberianum forum 26, 23.
Subota, insula, interfecta Eliae et Atho 44, 28.
Subura, regio urbis Romae 3, 13.
Suero, oppidum 28, 24.
Sudibus, et saxis, et omni genere telorum submorientur a valio hostium Romani 31, 15.
Suessae Aurunces 8, 15. eo colonia deducta 9, 28. negat consulibus milites et pecuniam 27, 9. de hac re senatusconsultum 29, 15.
Suessae Pometia, urbs Volscorum 1, 41. vi capitur a Tarquinio Superbo 53.
Suessetani, Hispaniae populus 25, 34. deficiunt ad Romanos 34, 20. his opem ferunt in expugnando Lacetanorum oppido, *ibid.* in Suesetania A. Terentius oppidum Corbionem expugnat 39, 42.
Suessetanum agrum depopulatur Mandonius 28, 24.
Suessula, urbs 7, 37, 23, 14, 17, 32 et 39, 24, 46, 25, 7 et 22, 28, 9.
Suessulantis civitas sine suffragio data 8, 14. cf. et 7, 38.
Suffetes, summus apud Poenos magistratus 28, 37, 30, 7, 34, 61.
Suffragia quomodo Romae lata 1, 43. vid. et 10, 15 et 21, 24, 7 et 9, 25, 3, 40, 51. suffragii lationem imperitri, populi erat, non

- senatus 38, 36. suffragii latio per censores adimi non potest iniussu populi 45, 15.
- Suggestus* in foro Rom. adornatus rostris navium Antium 8, 14.
- Sulmonitum*, mons Liguriae 89, 2. 40, 41.
- Sulmo*, oppidum 20, 11.
- Sulpicia*, gravis femina, socrus consulis Postumii 39, 11. 12 et 13.
- C. Sulpicius*, legatus, qui *idem vidatur esse*, ac *C. Sulpicius Petius*, de quo *infra*, vincit Hemicos 7, 7.
- C. Sulpicius* praetor creatur, et sortitur Siciliam 25, 41.
- C. Sulpicius* trib. pl. 43, 16.
- C. Sulpicius Camerinus* censor creatur 6, 27. abdicat se magistratu, *ibid.*
- C. Sulpicius Galba*, pontifex 30, 39. moritur 82, 7.
- C. Sulpicius Galba* creatur praetor 42, 28. sortitur Iurisdictionem urbanam 31.
- C. Sulpicius Gallus*, nominatur patronus ab Hispanis 43, 2. creatur praetor 13. delectum habet 16. sortitur Iurisdictionem urbanam, *ibid.* ab eo et collega M. Claudio consul accipit legiones 17. *idem* Gallus, trib. mil. secundae legionis, praedicat eclipsin lunae 44, 37. praestat castris Aemilii Pauli 45, 27. creatur cos. 44.
- C. Sulpicius Longus*, cos. 8, 15. iterum 37. tertium 9, 24. Samnites vincit 27.
- C. Sulpicius Petius* cos. 7, 2. *vid. C. Sulpicius legatus*. iterum cos. 9. ducit exercitum in Hemicos, et Ferentinum urbem caput, *ibid.* dictator dictus 12. trahit bellum, aegre id ferentibus militibus, *ibid.* Sex. Tullii ad eum oratio 18. eius strategema 14. vincit Gallos, et triumphat 15. auri ex Gallis spoliis magnus pondus, saxo quadrato aseptum, in Capitolio sacra, *ibid.* creatur interrex et tertium consul 17 et 18. quartum 19. iterum interrex, et quintum consul 22.
- L. Sulpicius*, trib. milit. 40, 27.
- P. Sulpicius*, legatus consularis, ad exercitum mittitur Aventinum insidentem 3, 50.
- P. Sulpicius Camerinus* Athenas missus legum causa 3, 31.
- P. Sulpicius Galba*, Servii filius, qui nullum antea curulem magistratum gesserat, cos. creatur 25, 41. magistratum init 26, 1. Apuliam provinciam obtinet 28. in Macedonia mittitur, *ibid.* ei imperium prorogatum 28. etiam anno sequenti 27, 7. 10. iterum anno sequenti 22. eius res gestae 31, 32 et 33. eius res gestae anno sequenti 28, 5—7. ei succedit P. Sempronius 29, 12. creatur dictator 30, 24. iterum cos. 31, 4. de bello adversus Philippum refert ad senatum 5. et evenit Macedonia provincia 6. rogationem promulgat de bello Macedonico, *ibid.* eius iuratio 7. consulti fedales de bello, Philippo regi indicendo 8. ei permissum, ut de exercitu, quem P. Scipio ex Africa deportasset, voluntarias, quos posset, duceret, *ibid.* paludatus cum lictoribus proficiscitur in Macedonia 14. circa Apolloniam hibernat 22. *vid.* et 27. eius res gestae 33—40. legatus additur T. Quinctio 32, 28. legatus in decem ad res Macedoniae et Graeciae componendas 33, 24. legatus mittitur ad Antiochum 34, 59. venit ad Eumenem 35, 18 et 14. eius cum Minione colloquium 16.
- P. Sulpicius Saverrio* cos. creatur 9, 45. ob res bene gestas adversus Aequos triumphat, *ibid.* censor 10, 9.
- Q. Sulpicius*, legatus dictatoris A. Postumii 4, 27.
- Q. Sulpicius Camerinus*, trib. mil. cos. pot. 5, 6. iterum 14.
- Q. Sulpicius Longus*, trib. mil. cos. pot. 5, 36 et 47. paciscitur cum Brenno 48.
- Ser. Sulpicius*, cos. nihil dignum memoria agit 2, 19.
- Ser. Sulpicius*, curio maximus, moritur 3, 7.
- Ser. Sulpicius*, cos. 3, 10. decemvir 38. legatus praestat equitibus 70.
- Ser. Sulpicius Camerinus*, cos. creatur 5, 29. trib. mil. cos. pot. 32. adversus Salpinates proficiscitur, *ibid.* creatur interrex 6, 5.
- Ser. Sulpicius Camerinus*, cos. 7, 28.
- Ser. Sulpicius Galba*, aedilis curulis 27, 21. ad Attalum legatus mittitur 29, 11. pontifex 30, 26. moritur 32, 7.
- Ser. Sulpicius Galba*, aedilis curulis 38, 35. praetor, sortitur Iurisdictionem urbanam 42. et 39. 5. candidatus consulatus 32.
- Ser. Sulpicius Galba*, trib. mil. secundae legionis, adversatur Aemilii Pauli triumpho 45, 35, 36.
- Ser. Sulpicius Rufus*, trib. mil. cos. pot. 6, 4. iterum 18. tertium 21.
- Ser. Sulpicius*, trib. mil. cos. pot. 6, 22. iterum 32. recipit Tusculum 33. duxerat maiorem M. Fabii Ambusti filium 34. trib. mil. cos. pot. tertium 36. quartum 38.
- Sunium* 28, 8, 31, 22. Atticae terrae promontorium 32, 17.
- Suovetaurilia* 1, 44. his iustavit exercitum in campo Martio Servius Tullius, *ibid.* suovetaurilibus Marti piaculum factum 8, 10.
- Supercilio* externa repressa 4, 30.
- Supplicare* coronati et lauream in manu tenentes, iubentur omnes duodecim annis maiores 40, 37.
- Supplicatio* prodigiorum averruncandorum causa 10, 23, 22, 1, 24, 10, 26, 23, 27, 37, 31, 9, 32, 1, 9, 39, 56, 40, 2. propter morbos 3, 7, 10, 47, 37, 23, 38, 36 et 44, 40, 19, 41, 26. propter terrae motus 34, 55. propter caeremonias neglectas 22, 9. propter bellum 21, 17, 31, 8 et 9, 36, 21. ex decreto pontificum habita 27, 4, 37. quibus diis decemviri ex libris ut ferebat ediderunt 37, 8, 38, 36, 40, 19. indicta ex senatusconsulto a consule in triduum 31, 8. Supplicatio in unum diem consulum nomine a senatu decreta 3, 63, 27, 4 et 7, 25, 11, 37, 47. in triduum 30, 40, 27, 51, 31, 29, 34, 21, 36, 36. in quadriduum 5, 23, 29, 14, 30, 1, 17, 33, 24. per quinque dies 30, 21, 33, 24, 45, 2. supplicationes omnibus diis, quorum pulvinaria Romae sunt, indictae 24, 10. ad omnia pulvinaria 27, 4, 23, 40, 28, 41, 9 et 45. ad omnia delubra 3, 7, 27, 11. per compita tota urbe 27, 23. Aesculapio 10, 47. Fortunae in Algido 21, 62. Herculi *ibid.* Vestae 28, 11, 29, 14. Iovi 40, 45. Cereri Libero Liberaeque 41, 28. supplicationibus ordo statusus 7, 29. supplicium iere cum coniugibus et liberis non urbana multitudo tantum sed agrestium etiam 22, 10. coronati et lauream in manu tenentes supplicarunt 40, 37.
- Supplicia* apud Romanos mitissima 1, 28.
- Supplicium* insignia infusae, velamenta, rami oleae, vestis sordida 2, 39, 24, 30, 25, 25, 29, 16, 37, 28, 44, 19, 45, 25. *vid.* et 35, 34.
- P. Sura*, legatus 22, 31. *vid.* et Cornelius Lentulus.

Sue mansuetus varis condimentis assimulatus
ferinae carni 35, 49.

Suus Phalaearnus duz Cretensium in exercitu Persae 42, 51.

Sutrini, socii Romanorum 6, 8. *de obsidione eorum urbis* vid. *Sutrium*.

Sutrinus ager 26, 34.

Sutrium, oppidum, obsidetur et capitur a Tuscia 6, 8. recipitur a Camillo. *ibid.* obsidetur ab Etruscia 9. liberatur, *ibid.* *Sutrium*, claustrum Etrusiae, ab Etruscia oppugnatum 9, 32 et 35. *vid.* et 10, 14. negat consulibus milites et pecuniam 27, 9. de hac re senatusconsultum 29, 15.

Sybaris, urbs 26, 39.

Sycurium, urbs sub radicibus Ossae 42, 54, 56, 57, 62 et 64.

Syleum, urbs 38, 14.

Syllus Gnosius 42, 51.

Synada, urbs 38, 15, 45, 34.

Synedri, Macedonum senatores 45, 52.

Syphax, rex Numidarum a Scipionibus appetitus, longum amicitiam cum Romanis 24, 48. vincitur a Masinissa 49. in Mauris fugit, *ibid.* eius ad Romanos legati, prospera cum Carthaginiensibus proelia memorantes 27, 4. ad eum vicissim senatus legatos mittit, *ibid.* ad eum Scipio navigat 28, 17. eodem tecto recipit Scipionem et Hasdrubalem 18. cum eo foedus lici Scipio, *ibid.* ducit Hasdrubalis filiam 29, 23. Scipioni amicitiam renuntiat, *ibid.* eius adversus Masinissam bellum 29—33. in eius castra ignes conciliunt Scipio et Masinissa 30, 6. Syphax adversus Masinissam et Laelium copias educit 11. capitur, *ibid.* in castra Romana adducitur 13. eius oratio ad Scipionem, *ibid.* a Laelio in Italiam adducitur 17. Tibure moritur, et publico funere effertur 45.

Syracusae 29, 1. arcem occupat Andranodorus 24, 41. post mortem Hieronymi magnae Syracusis turbae, *ibid.* et 27. pax cum Romanis decreta, dein turbata 28—32. Syracusae sub dominationem Hippocratis et Epicydis cadunt 32. terra marique oppugnantur a Marcello 33. Archimede defendente 34. oppugnatione abstant Romanis, et obsidendo arcem comestus, *ibid.* Syracusae captae 25, 23—31. spolia Romana devota 40.

Syracusani praetores creant 24, 23. in Romanos aconduunt 22. castigantur a Marcello consule 25, 31. in fidem clientelamque Marcelli urbem suam tradunt 26, 32.

Syria 35, 13.

Syri, haud paulo Mancipiorum melius, quam militum, genus 35, 49. leves et servituti nati 36, 17. Gallis stipendium pendere 36, 16.

Syrtis minor 29, 33, 34, 62.

T.

Tabas, urbs Plaidiae 36, 13.

Tabellae et literae laureatae 45, 1.

Tabularius 44, 44, 45, 1.

Tabernacula in foro statuta 39, 46. tabernacula, mull, et omnia alia instrumenta militaria, magistratibus in provinciis ituris subministrata de publico 42, 1. tabernacula, militaremque suppellectilem, qualem consuli praebere mos est, Masinissae donant Romani 30, 17. tabernaculum Philippi in conspecto maxime tumulo positum 32, 5.

Tabernae, Romae a Tarquinio Prisco regis factae 1, 35. novae 3, 48. in gravi periculo

standi iussae 3, 27, 4, 31. in lectu 9, 7. in pace apertae 6, 25. tabernae argentariae qui Rom. venduntur ab Hannibale, castra ad urbem habente 26, 11. tabernae septem Romae incendio hauriuntur 27. reficiuntur 27, 11. tabernae omnes cum magni pretii meribus conflagraverunt 35, 40. quatuor in publicum emtae 39, 44. tabernae circa forum piscatorum in privatum venditae 40, 16. foro circumdatae 41, 32. tabernae et laenae conpactae, in publicum emtae 44, 16. in tabernis ludi literarum sunt 3, 44.

Tabernae Novae, loci nomen Romae 3, 48.

Tabula a T. Quintio dictatore in Capitolio sub signo Iovis Imperatoris fixa 6, 29. templo affixa voti index 40, 52. victoriae index in aede Matris Matutae 41, 33.

Tabulae decem a decemviris latae 3, 34. duae prioribus decem additae 37. duodecim, in aes incisae, in publico propositae 57.

Tabulae publicae 4, 8, 26, 56. praeae artis, inventae Eretria 32, 16. Ambraciae aetcaj 39, 9. novae 32, 58. tabulae plicae faum Aesculapii extorantur 43, 4. tabula aenea in Castoris aede fixa 8, 11.

Tabularium 43, 18.

Tabulatorum quinque turris 26, 6.

Tabulius ager vid. *Tridentus*.

Tagus, fluvius 21, 5, 27, 19, 35, 22, 39, 30.

Talentum At. cum 38, 24. *vid.* et 38. Euboi-cum 37, 45. 38. 9. talenta argenti ducenta Philippo pollicentur Carthaginienses, ut in Siciliam aut Italiam cum exercitu traiceret 29, 4. talenta ducenta, semestris stipendium, Coki appensa a Persae 42, 67. quinquaginta in ripa exponit Perseus, militi diledenda 44, 45.

Tamiani, inter auxilia Rhodiensium 33, 18.

Tanagra, urbs Boeotiae 32, 28, 35, 51.

Tanaquil, femina summo loco nata, nubli Lucumoni 1, 34. coelestium prodigiorum perita, *ibid.* Tarquinium ad educandum summa cura Servium excitat 39. Interfecto Tarquinio, eundem Servium, generum suum, ad cape-sandam rerum curam hortatur 41. *vid.* et 47.

Tanneium, vicus 21, 25. *of.* et 30, 19.

Tarentina arx oppugnatur ab Hannibale 25, 11. ei provident Romani 15.

Tarentini 8, 27. eorum indignatio in Romanos, *ibid.* concitant Lacanos, *ibid.* eorum superba legatio 9, 14. deficient ad Poenos bello Hannibale 22, 61. Tarentini legati ad Hannibalem 24, 13. eorum obsides apud Romanos, cum fugissent ab urbe, retracti de saxo deliciuntur 25, 7. Tarentinorum defectio 8. *agg.* eorum classis caedit et mergit classera Rom. 26, 39. Tarentini caeduntur a C. Persio, *ibid.* pacem petunt a Rom. cum libertate ac legibus suis 27, 21 et 25. Tarentini equites 35, 28 et 29.

Tarentinus ager 27, 40. portus 23, 33.

Tarentus urbs 24, 13. Tarentum proditit Hannibali 25, 8 et 9. oppugnatur et capitur a Fabio Maximo 27, 15.

Sp. Tarpeius praestat arci Rom. 1, 11. eius filia a T. Tatlo. Sabinorum rege auro corrupta, accipit armatos Sabinos in arcem, *ibid.*

Sp. Tarpeius cos. ut magistratu abilit, dies dicta 3, 31. legatus militum ad exercitum, Aventinum insidentem 50. creatur trib. pl. 65.

Tarpeius mons 1, 55. Tarpela rupes 7, 10.

Tarpeium saxum vid. *Saxum*.

Tarquinienae ad Tarquinium Superbum m

- regni possessionem restituendum arma capiunt 2, 6. pugna inter eos et Romanos, *ibid.* domum abeunt 7. bellum inferunt Romanis 5, 16. populentur agrum Rom. *ibid.* vincuntur, *ibid.* populantur agrum Rom. 7, 12. caedunt Romanos, et trecentos septem milites Rom. captos immolant 15. sacerdotes eorum, angustibus prelati, furiali incesu Romanos terrent 17. vincuntur, *ibid.* in eos, quod milites Rom. immolassent, saevitum 19. inducias quadraginta annorum impetrant 22. pollicentur Scipioni lintea in vela 28, 45.
- Tarquinius** ager 6, 4.
- Tarquinius**, urbs Etruriae 1, 84. 26, 3. 27, 4.
- T. Tarchanius** Prisci genus et nomen 1, 84. instituit tutor liberis regis, *ibid.* ambis regnum 35. eligitur, *ibid.* centum in Patres legit, *ibid.* bellum gerit cum Latinis, *ibid.* Circo maximo designat locum, *ibid.* muro lapideo urbem circumdare parat 36. Sabinis infert bellum, eosque fundit *ibid.* et 37. bellum facit Latinis 38. multos eorum oppida capit, *ibid.* eius opera, *ibid.* occiditur 40.
- L. Tarchanius** regnum affectat 1, 46. Tarchanii Prisci filium plures edidere auctores, *ibid.* instinctu coniugis regnum invadit 47. quare Superbi nomen ei inditum 49. Patrum primores interficit, *ibid.* circumsaepit corpus armatis, *ibid.* primus morem consulendi solvit, *ibid.* Latinis sibi conciliat, *ibid.* Octavio Mamilio Tusciano filiam nuptum dat, *ibid.* in eum invahitur Turnus Herdonius 51. eius ad Latinos oratio, cum quibus foedus renovat 52. Volscis bellum infert, eorumque urbem Suessam Pometiam vi capit 53. Gabios fraude capit, *ibid.* et 54. pacem facit cum Aegnis, et cum Tuscis foedus renovat 55. aedificat Iovis Capitolini aedem, *ibid.* alia eius opera, *ibid.* Ardeam obsidet 57. pellitur Roma 60. regnavit annos quinque et viginti, *ibid.* bellum molitur 2, 6. primo a Veientibus et Tarquinienibus adiutus, *ibid.* deinde a Porcina 6. relictus ab eodem, exulatum abit Tusculum 15. pugnans ad Regillum lacum vulneratur 19. moritur Cumis 21.
- Arrens Tarquinius**, vid. *Aruns*.
- Sex. Tarquinius**, Superbi filius minimus 1, 53. Gabios prodit patri, *ibid.* et 54. Lucretiae vim infert 58. Gabios exul profectus, interficitur 60.
- T. Tarquinius**, Superbi filius 1, 56. pugnat ad Regillum lacum 2, 19 et 20.
- L. Tarquinius Collatinus** vid. *Collatinus*.
- Tarquinius** nominis odium apud Romanos 2, 2. Tarchaniorum bona repetant legati 4. eorum bona diripiunt, ut consecraret 5.
- L. Tarquinius**, patriciae gentis, magister equitum 3, 27.
- Tarracina** 22, 15. 27, 4. 28, 11. 40, 45. Tarracina colonia vid. *Anzur*. ei negatur vacatio rei navalis 36, 3.
- Tarracina** flumen 24, 44.
- Tarraco** 21, 61. 26, 17. 40, 40. Tarracina portus 22, 22.
- Tarracensis** conventus 26, 19.
- Tarseti**, Hispaniae populus 23, 26.
- Tauranti** populo immunes data 45, 26.
- Taurinorum** ager 40, 39.
- Tauritis** ludii, per biduum facti religionis causa 39, 22.
- Taurini**, populus 21, 38 et 39. Taurinorum urbem, caput gentis, expugnat Hannibal, *ibid.*
- Taurinus** asilus 5, 34.
- Tauropolis** Diana 44, 44.
- Taurus** mons 35, 13. omni cis Taurum montem possessione Asiae cedere Antiochus iubetur 37, 35 et 55. 38, 38.
- Taurus**, flumen 28, 15.
- Tavgetus** 34, 28.
- Tavonensis** Apuli veniunt in deditionem 9, 20.
- Tavum** Apulum 25, 24. Sidicium 22, 57. 23, 24.
- Teates** Apuli foedus impetrant a Romanis 9, 20.
- Teomon**, oppidum 45, 26.
- Tectosagi**, populus, occupant mediterranea Asiae 38, 16. his Romani bellum inferunt, *ibid.* eosque vincunt 34 et 35.
- Teges**, urbs 34, 26. 35, 27. 38, 34. Tegese theatrum magnificum e marmore facere instituit Antiochus Epiphanes 41, 25.
- Tegulae** marmoreae ex aede Iunonis Lacinae detractae, mox iussu senatus relatae 42.
- Teli** 37, 12. oratores mittunt ad Romanos 28 facturos se imperata pollicentur, *ibid.*
- Telisi**, urbs in Samnio, caput ab Hannibale 22, 13. vi capitur a Romanis 24, 20.
- Tellenae**, urbs Latii, ab Anco Marcio capta 1, 33.
- Telesinus** sinus 37, 16.
- Telesinium** castra 37, 36.
- Telesinus**, 37, 56. 38, 39.
- Tellum** 1, 25. super telum se devovens stat consul P. Decius 8, 9. telo, super quod stans consensu precatus est, hostem potius, fas non est 10.
- Tellus** Dea 8, 9. 10, 28. eius aedes 2, 41.
- Sex. Tempanius**, decurio equitum, iubet equites ex equis desilire, qui pugnam restituant 4, 38. a C. Iunio trib. interrogatur de Sempronio eos. 40. eius prudens responsio 41. absens creatur trib. pl. 42. cum eodem Sempronio se vestem mutaturum proficitur, *ibid.*
- Temenis** porta Tarenti 25, 9.
- Tempe** Thessalica 32, 15. 33, 10. 13 et 35. 36, 10. 39, 24. 42, 54. eius loci descriptio 44, 6.
- Tempestas** foeda prohibet castrorum hostilium oppugnationem 3, 62. prohibet oppugnationem urbis Romae 26, 11. obruit Bastarnas 40, 58. multis sacris profanisque locis stragem facit 40, 2. praetorum comitia dirimit 59.
- Templum** primum a Romulo Iovi Feretrio dedicatum 1, 10. Aesculapii 45, 29. Apollinis 25, 51. Apollinis Zerynthii 38, 41. Bellonae 10, 19. Bendidum 38, 41. Castoris 9, 43. Cereris 31, 14. 40, 2. Concordiae 9, 45. Dianae 1, 45. 31, 17. 36, 22. 40, 52. 45. 27. Feroniae 26, 11. Fortunae 24, 47. 42, 1. Fortunae muliebris 43. Herculis 26, 10. 34, 24. Honoris et Virtutis 27, 25. Iovis Aerae 39, 2. Iovis Capitolini 1, 38 et 55. 41, 25. Iovis Feretrii 1, 10. 4, 32. in illud spolia opima illata, *ibid.* Nicaei 43, 23. Iovis Olympii 24, 21. 41, 25. Iovis optimi maximi 7, 3. Iovis Statoris 1, 12. 10, 36. 37. Iovis Trophoni 45, 27. Iovis Vicini 24, 44. Iunonis Lacinae 23, 23. 24, 3. 28, 46. 30, 20. 42, 3. Iunonis Reginae 40, 52. Iunonis Sospitae 31, 12. Mutuae matris 9, 19 et 23. 6, 33. 24, 47. Minervae 7, 8. 2. 35, 36. Minervae Itoniae 38, 20. Nartae, Etruscae Deae 7, 3. Pundiciae 10, 23. Spei 2, 51. 24, 47. templum nunc dedicare potest, nisi consul aut imperator 9, 46. templa suis crinibus matres in luctu et metu verrebant 3, 7. Diis in ipso discrimine vocandi mos 10, 42. Deum, quae Atheniensae pagatum habebant, dirui atque incendi iubet Philippus 31, 26. Graecis asyla 35, 51.

- templa duo in orbe sanctissima, Delphis et Samothracae 45, 5. templis insignibus etiam aliqua miracula affinguntur 24, 3. 29. 8 et 19. Deum Alba diruta, temperatur 1. 29.
- Tempea* 34, 45. *Tempean* colonia civium Rom. deducta, 5, *ibid.*
- Tempeanus* ager de Brutis captus 34, 45.
- Tempyrorum* angustiae 38, 41.
- Tendeba*, 33, 18.
- Tenedus* 31, 16. 44, 29.
- Tensae* 5, 41. 9, 40.
- Tenus*, insula et urbs 36, 21.
- C. *Terentius Varro*, pl. absentibus consulibus in consulare Imperium apud plebem invehitur 9, 9. legem promulgat, ut quinque viri creentur legibus de imperio consulari scribendis. *ibid.*
- Terentinus* tribus addita 10, 9.
- A. *Terentius Varro*, ad custodiendum iter legatorum Aetolorum missus 37, 49. creatur praetor 39, 32. sortitur Hispaniam citeriorem 38, eius res gestae 41 et 56. *vid. et* 40, 2. ovans urbem ingreditur 16.
- A. *Terentius Varro*, legatus ad Gentium, Illyriorum regem 42, 26. in Macedoniam 45, 17.
- C. *Terentius Varro*, humili et sordido loco natus, suavis legis de aequando magistri equitem et dictatoris iure, creatur cos. 22, 25 et 35. conciones multas ac feroces habet 38, eius et Aemilii collegae discordia 41 — 44. signum pugnae ad Cannas proponit 45. fugit Venusiam 49. C. Terentio Varroni, redenti a clade Cannensi, obvium itum ab omnibus ordinibus 61. eius ad legatos Campanos oratio 23, 5. proconsul lubetur Piceo agro praesidio esse 32. ei per omnes annos post fugam ab Cannis prorogatum Imperium 25, 6. propraetor in Etruriam mittitur 27, 35. legatus mittitur ad Philippum 30, 26. legatus in Africam mittitur 31, 11. triumphum creatur ad supplendum Venusiolis colonorum numerum 49.
- C. *Terentius Istra* creatur praetor 39, 56. sortitur Sardiniam 40, 1. triumphum coloniae Graviscae deducendae 29.
- L. *Terentius*, legatus ad Antiochum missus 33, 35.
- L. *Terentius Massiliota*, aedilis plebs 81, 50.
- L. *Terentius Massiliota* creatur praetor et sortitur Sardiniam 38, 42. trib. milit. 40, 85.
- P. *Terentius Tuaeivianus*, legatus in Illyricum 45, 17.
- Q. *Terentius*, legatus 21, 63.
- Q. *Terentius Calleo*, senator, apud Carthaginienses captivus, Romanis redditus 30, 43. pileo capiti imposito, secutus est Scipionem triumphantem 45. legatus 33, 47. 42, 35. praetor, sortitur Iurisdictionem peregrinam 38, 42 et 55. petit consulatum, frustra 39, 32. legatus ad Masinissam et Carthaginienses 42, 35.
- Terina*, urbs Bruttiorum, capta ab Alexandro Epiensi 8, 24.
- Termaesae*, urbs 38, 15.
- Termesenses* oppugnant arcem Isiondensium 38, 15. militantur, *ibid.*
- Terminalia* festa 43, 12. 45, 44.
- Terminus* Deus 1, 55. 5, 54. Terminali fanum 1, 55.
- Terra Mater* 8, 6. terra Arpini campestri agro in ingentem sinum consedit 30, 2. terrae motus, qui multarum urbium Italiae magnas partes prostravit, non animadversus a pugnantibus 22, 5. *cf.* et 34, 55. 35, 40. 40, 59.
- Tessera* 7, 35, 9, 32. vesperi per castra data 27, 46. 28, 14. tesserarum ludus 4, 17.
- Testudo* e scutis densatis 10, 29. 41 et 48. 31, 39. 34, 39. eius accurata descriptio 44, 9. testudines, machinae ad oppugnationem urbium 5, 5. testudini assimilata Peloponnesus 36, 32.
- Tetradrachmum* 34, 52. 37, 46.
- Tetraphylia*, urbs Athamaniae 38, 1. ibi custodia regiae pecuniae, *ibid.* Tetraphylia expelluntur Macedones, *ibid.*
- Tetus*, s. *Teos*, insula et oppidum 37, 27.
- Teuticus*, legatus Gentii 44, 31.
- Thabusion* castellum 38, 14.
- Teuticus*, legatus Gentii 44, 31.
- Thalassius* 1, 9. Thalasso vox nuptialis *ibid.*
- Thapsus*, urbs Africae 29, 30. *cf.* et 33, 48.
- Thaesus* 33, 30 et 35.
- Thaumas* ubi siti, et unde appellati 32, 4.
- Thaumacos* frustra tentatos deserit Philippus, *ibid.* capiunt Romani 36, 14. *cf.* et 32, 13.
- Thaestatus*, praefectus classis Rhodiae 45, 23. legatus mittitur Romam cum corona viginti millium aureorum, *ibid.*
- Theatrum*. In theatro Graeci concionem habere solent 24, 39. 38, 28. theatrum et proscenium ad aedem Apollinis 40, 51. theatrum magnificent Tegeae Antiochus Epiphanes facere instituit 41, 25.
- Thebes*, caput Boeotiae 83, 1. 42, 44. sunt in magno tumultu, *ibid.* recipiuntur a Romanis 68. diruntur 9, 18.
- Thebes* Phthioticae 28, 7. sive Phthiae 39, 23. a Philippo captae 28, 7. maritimum emporium 39, 25. *vid.* et 32, 38. 83, 5.
- Thebani* seditiones excitant 42, 43. Romanas partes sequuntur 44.
- Thebes* campus, 37, 19.
- Theium*, oppidum Athamaniae 38, 1.
- Themistus*, Gelonae gener, ob sociata cum Andranodoro consilia occiditur 24, 24 et 25.
- Theodotus*, unus ex coniuratis in Hieronymi caedem, traditur Andranodoro torquendus 24, 5. oblat consolos, et Thrasonem insonitum consilii auctorem mentitur, *ibid.*
- Theodotus* et *Sosis*, interfecto Hieronymo, regis equis Syracusas contendunt 24, 21. eos alioquitur Andranodoros 22.
- Theodotus*, nobilis adolescens, Passaronis urbis portas aperit Romanis 45, 26.
- Theogenes*, dux Persei 44, 32.
- Theondas*, summus magistratus Samothracae 45, 5.
- Theozena* sibi cum marito et liberis sororis suaeque necem affert 40, 4.
- Theozenus*, dux Achaeorum, Rhodis militatum 33, 18.
- Thermopylae* 33, 3 et 35. Thermopylia frequens Graeciae stalis diebus solet esse conventus, *ibid.* Thermopylarum saltus et angustae fauces 28, 5 et 7, 31, 23, 33, 3. iis nomen inditum ab aquis calidis 36, 15.
- Thesauri* auri Gallici 6, 14 et 15. thesaurus publicus Messenae sub terra saxo quadrato septus, quo Philopoemen victus demittitur 39, 50.
- Thespieae* 42, 43.
- Thespieae* 36, 21. eorum emporium Creusa, *ibid.*
- Thesproti*. Eorum auxilia Ap. Claudius, acceptam in Illyrico Iugoniam corrigere cupiens, secum adduxit ad Phanotem, Epiri castellum 43, 21.
- Thesprotius* sinus 8, 24.
- Thesali* adscripti a Philippo, Macedonise regis foederi cum Romanis initio 29, 12. Thes-

- los primos omnium liberandos Philippo nominat T. Quinctius 32, 10. liberi pronuntiantur 38, 32. iis, praeter libertatem concessam, Achaei Phthiotae dati 34. Thessali, gens ingenio inquieto 34, 51. liberantur a T. Quinctio, et ex omni colluvione et confusione in aliquam tolerabilem formam rediguntur, *ibid.* eorum concilium Larissae 36, 8, 42, 38. impugnantur ab Antiocho 36, 9 et 10. eorum querae de urbibus suis a Philippo possessis 39, 24 et 25. eorum discordiae sopitae ab Ap. Claudio legato 42, 5. Thessali equites 9, 19.
- Thessalici* equitatus virtus 42, 59.
- Thessalontica* urbs 39, 27, 40, 4. urbs celebrissima 45, 30. ibidem erant navalia 44, 10 et 32. frustra oppugnatur a C. Marcio 10. deditur Aemilio Paulo 45. *cf.* et 42, 67, 44, 12, 45, 29.
- Thetidium* Phthaliae terrae 33, 6 et 7.
- Theudoria*, urbs Athamaniae 38, 1. Theudoria expelluntur Macedones, *ibid.*
- Theuma*, vicus, expugnatur 32, 13.
- Thoa*, praetor Aetolorum, conqueritur iniurias Romanorum, et reges ad bellum concitat 35, 12. militur ab Aetolis ad Antiochum 32, et 36, 7. frustra tentat Chalcidem 85, 37. Hannibalem Antiocho suspectum facit 42. eius cum Phaenae contentio 45. militur iterum legatus ab Aetolis ad Antiochum 36, 26. eum sibi dedi postulant Romani 37, 45, 38, 39.
- Thraeces* invadunt Hannili exercitum, et praedae partem abigunt 38, 40. *cf.* et 46 et 49, 39, 1. cur minus infesti fuerint Scipioni 38, 41. assumuntur in societatem a Romanis 42, 19. eorum rex Cotys, *vid.* Cotys. eorum legati Romam missi 45, 42. Thraeces pugnant longis rhomphaeis 31, 39. cum cantu superfixa capita hostium portant 42, 60.
- Thraocia* 28, 25. in Thraciam exercitum ducit Philippus, *ibid.* eam depopulantur Galli 44, 27.
- Thrasippus Eulycea*, praefectus agematis Macedonici 42, 51.
- Thraeo*, familiaris Hieronymo, Syracusanorum regi 24, 5. nominatur inter coniuratos, *ibid.* traditur ad supplicium insons *ibid.*
- Thrausi*, gens Thraecum 38, 41.
- Thronium* 32, 36, 33, 3. 35, 37, 36, 20.
- Thuriae* sive *Thuri*, urbs in Sallentinis 9, 19, 10, 2, 25, 15, 27, 1.
- Thurini* in fidem Romanorum redeunt 25, 1. deficiunt ad Hannibalem 15. *cf.* et 27, 1.
- Thurinus* ager 34, 53. in eum colonia deducta, *ibid.*
- Thyalira*, oppidum 37, 8. 21 et 37. se dedit Romanis 44.
- Thymbria*, fluvius Bithyniae 38, 19.
- Thyrium*, sive *Tyrrhenum* oppidum Acarnaniae 36, 11 et 12, 38, 9.
- Thyrienses*, Acarnaniae pop. Antiocho regi respondent, nullam se novam societatem, nisi ex auctoritate Romanorum accepturos, 36, 12.
- Thyris* quidam Stuberseus intercludit Demetrio spiritum 40, 24.
- Tiberina* insula 2, 5.
- Tiberinus Silvius*, decimus rex Albae, in Albulam submersus 1, 3.
- Tiberinus* pater 2, 10. annis 5, 37, 29, 14.
- Tiberis*, fluvius, olim Albulam dictus 1, 3. Tiberis dictus a rege Tiberino, qui in traiectu submersus est, *ibid.* Tiberis ab Hercule nando traiecitur 7. est gelida hieme innavigabilis 5, 13. eius inundationes maximae 24, 9, 30, 38, 35, 9 et 21, 38, 28. trans Tiberim emoti Veliterni 8, 14. senatores Priernatium 20. Campani 26, 34.
- Tibicinum* in ludis usus 7, 2. tibicines, viri avidum genus 9, 30. prohibid in aede Iovis vasci, uno agmine eunt Tibur, *ibid.* vino onerati, somnoque victi, in planstra coniciuntur, et Romam reveluntur, *ibid.* iis restitutum ius vescendi in aede Iovis, *ibid.*
- Tibur* 7, 11, 9, 30, 22, 11, 30, 45, 43, 2.
- Tiburtes*, populus 7, 9. quare iis bellum in dixerint Romani, *ibid.* Gallos benigne adiuvant commeatu 11. vincuntur, *ibid.* infesto agmine, primo noctis silentio ad urbem Romam veniunt 12. ad moenia Romae vincuntur, *ibid.* cum iis bellum geritur 18. cognitur dedere se Romanis 19. triumphus de Tiburtibus, *ibid.* tuncur Pedanos 8, 12. eos vincit L. Furius cos. 13. mactantur agro 14.
- Tichius*, cacumen montis Octae 36, 16 et 17.
- Ticinus*, annis 5, 34, 21, 39. Romani ponit Ticinum iugum 21, 45. pugna equestris ad Ticinum 46.
- Tifata*, mons 7, 29, 23, 36, 26, 5.
- Tifernum*, oppidum 9, 44, 10, 14.
- Tifernus*, mons 10, 30.
- Tigillum Sororium* 1, 26.
- Timanora* Delopem iaculatoribus et funditoribus praeficit Perseus 42, 58.
- Timarum*, oppidum 32, 14.
- Timocrates* Rhodius 37, 14.
- Timasitheus*, Liparenis, a legatis Rom. iniuriam popularium arcet 5, 28.
- Timavi* lacus 41, 5.
- Timocrates* Pellencensis praestit Argis 34, 29 et 40.
- Timon*, princeps Thebarum Phthioticarum 33, 5.
- Timon* praepositur ab Antiocho Lydiae 37, 44.
- Timotheus*, praefectus Persei 42, 67.
- Tirones* ab decem et sex annis milites scribit Philippus 33, 3.
- Tisaeum*, mons 28, 5.
- Tisippi* crudelitas in Aetolorum principes 45, 28.
- Tiso* Patrensis 35, 26.
- Titenses*, equitum centuria, et tribus antiqua 1, 13 et 36, 10, 6.
- C. Titinius*, trib. pl. 35, 8.
- L. Titinius*, trib. milit. cos. pot. 5, 12. iterum 18. profectus adversus Faliscos, male rem gerit, *ibid.*
- M. Titinius* trib. pl. creatur 8, 54.
- M. Titinius*, magister milit. 10, 1.
- M. Titinius*, trib. pl. 35, 8.
- M. Titinius Curvus*, praetor 40, 59. sortitur iurisdictionem urbanam 41, 2. delectum Romae habet 9. dat senatum Sempronio et Postumio 10.
- M. Titinius*, praetor, sortitur Hispaniam citeriorem 41, 2. *cf.* et 19 et 31. accusatur ab Hispanis 43, 2.
- P. Titinius*, legatus 31, 21.
- Sex. Titinius*, tribunus pl. queritur indignam mortem Maelli 4, 16.
- Titium* atrium in Lautumis 39, 44.
- Titus Tatius*, rex Sabiorum 1, 10. ad eum congregantur raptarum virginum parentes, *ibid.* bellum parat, *ibid.* corruptum auro sitam Tarpeii, quae Sabinos in arcem accipit 11. pax convenit inter eum et Romulum 13. eius mors 14.
- Toga praetexta* ab Etruscis sumta 1, 8. togam praetextam sumunt, qui se pro populo de-

verent 8, 9. *cf.* et 10. 7. togae praetextae habendae ius, et pontificibus, ita datum triumviris epuloalibus 33, 42. praetextis togis quinquam uteretur 34, 7. toga candida 39, 39. *vid.* Album. picta 10, 7. togam pictam Maestius deonat Scipio 39, 15. purpurea 27, 4, 31, 11. virilis 28, 19, 42, 34.

Tolstium, urbs parva, sed loco munita 35, 7 et 22. operibus Tolstium capit M. Fulvius Nobilior, proconsul, *ibid.* *vid.* et 39, 80.

Tolstobogis Galii in Asia 39, 15. quoniam modo eas ceperint sedes 16. ille Romani bellum inferunt, *ibid.* et *sqq.* fugiunt in Olympum montem 18 et 19. vincuntur 20 et *sqq.*

Lar, sive **Lartes**. Tolumniae, Velentium rex 4, 17. ad eum deficiunt Fidenae, *ibid.* in interitum iubet legatos Rom. *ibid.* in proelio occiditur a Cornelio Cosso, trib. milit. 19.

Tonitru iacanti magistratuum supervenisse, vitio creatum arguebat 28, 31.

Tormenda bellum 24, 34.

Torone, urbs 29, 7, 44, 12, 45, 30. eam incolunt profugi ab Thebis Phthiotiae 28, 7. capitur a Philippo, *ibid.*

Toronae promontorium 31, 45.

Toronaeum mare 43, 11.

Torquatus, cognomen T. Manlio datum 7, 10. *vid.* Manlius.

Torquus aureus magni ponderis in Capitolio Iovi donum in aede positus 33, 36. torques aureos mille quadringentes septuaginta transiit P. Cornelius Scipio 36, 40. torques aurei Galli interfecit sibi imposito Torquati cognomen accepit Manlius 7, 10.

Trabea indutus Servius prodit 1, 41.

Tragula Hannibal iclus 21, 7. etiam Cn. Scipio 24, 42.

Tralles, sive **Trallii**, Illyriorum gens 31, 36, 33, 4, 37, 40.

Tralles, urbs Asiae, dedit se Romanis 37, 45.

Transfugas verberati, et securi percussi 24, 30. nominis Latini qui erant. securi percussus, Romani in cracem subleati 30, 43. transfugas nomen execrabile veteribus sociis, novis aspectum 27, 17.

Trasumennus lacus 22, 4. ad eum Hannibalis castra et fusidiae, *ibid.* ad Trasumennum pugna 6 et 7. *cf.* et 24, 13.

M. Trebellius Fregellanus 43, 23.

Q. Trebellius, centurio legionis quartae 26, 48. eum inter et Sex. Digulium de murali corona certamen, *ibid.*

Trebia fluvius 21, 48. ad eum pugna 54—56.

Treblum oppidum 2, 39. Treblum capit Cornelianus, *ibid.*

Trebianae agrae in Campania 23, 14.

Trebius, nobilis Compasus 23, 1.

C. Trebonius, trib. pl. 5, 11.

C. Trebonius, legatus 10, 40.

L. Trebonius, tribunus pl. insectatur Patres unde Asperio inditum cognomen 3, 65. eius rogatio, *ibid.*

M. Trebonius, trib. milit. cos. pot. 6, 21.

Trebulia, urbs 23, 39.

Trebulianus ager 23, 14.

Trebulianis data civitas 10, 1.

C. Tremellius, decemvir agro dividendo 42, 4.

Cn. Tremellius Plicanus, quaestorius, in Asiam ad Attalum legatus mittitur 29, 11. aedilis pl. 30, 26. creatur praefor, *ibid.* sortitur Siciliam 27.

Cn. Tremellius, trib. pl. 45, 15.

Triarii milites 2, 47, 7, 23, 8, 8. cur, et quo sensu dicitur res ad triarios rediisse, *ibid.*

Tribunus praetoris 27, 50. consulis Romani Macedonibus sed terrori 43, 29. tribunalia a praetoribus ad plicinam publicam posita 23, 32. tribunali in castris 28, 27.

Tribunus Celerum 1, 59. tribunum militum in secessione militum ab exercitibus creati, 51. tribunum militum primo ab imperatoribus deus populi suffragio ex parte facti 7, 5. *cf.* et 9, 30. legionis primas, secundas, et tertias 22, 53. alternis imperabant 40, 41. propter bellum Macedonicum, non suffragiis creati, sed a consulibus praetoribusque facti 42, 31. rursum a populo ex parte creati 43, 14, 44, 21. tribunum militum consulari potestate tres numero primum creati 4, 6 et 7. abeunt honore, quasi vido creati, *ibid.* quatuor creantur 4, 81. sex 4, 81. octo 5, 1. tribunus militum cos. pot. creati evincunt tribuni pl. 4, 25. mort vetat senatus, decorumque, ut consularia comitia habeantur, *ibid.* tribunum milit. cos. pot. patricii omnes creati per quatuor et quadraginta annos 6, 37. trib. milit. cos. pot. ex plebe primus 5, 12. tribunum plebis primum creati 2, 33. sacrosancti, *ibid.* et 3, 55. non populi, sed plebis magistratus 2, 56. *cf.* et 58. tribus comitiis creati iubentur 2, 56—58. numeroque eorum tres adduntur, ex Pisono, *ibid.* decem creantur 3, 30. tolluntur, decemviris institutis 32. restituntur, lisdem subleati 54. per cooptationem duo adsciscuntur patricii et consulares 64 et 65. *cf.* et 3, 10. cooptari vetantur 3, 65, 5, 11. certant adversus Patres 2, 42. *cf. postum.* diem dicunt C. Marcio 2, 33. M. Manlio 6, 20. tribunum plebis vetant dilectum haberi 3, 11, 4, 1, 42, 32. *alibi* *aequius*. auxilio sunt tributum non conferentibus 4, 60, 5, 12, 6, 31. appellatur a reis 3, 6, 8, 38, 37, 51, 39, 60. *all.* intercedunt 4, 50, 8, 38, 39, 57. intercedunt comitiis 6, 35, 27, 6, 32, 7, 34, 5, 38, 36, 45, 21. intercedunt senatusconsultis 4, 6, 43, 47, 9, 8, 28, 45, 31, 20, 32, 28, 35, 9, 38, 39. *all.* intercedunt collegis 2, 43, 4, 48 et 53, 5, 2, 6, 35, 9, 34, 24, 43, 39, 60. tribunus plebis unus per intercessionem suam unamque vocem veto ceteros omnes morari potest. 2, 44, 56, 4, 42 et 48 et 38, 60. novem tribunorum decreto unus intercessio subleata 4, 58. *cf.* 10, 37. comitia tributa habebant 2, 56, 3, 64, 4, 57, 5, 16, 27, 21. *all.* cum tribunus pl. agitur, ut ex senatus consulto rem ad populum ferant 26, 2, 21, 27, 22, 30, 27, 41, 31, 50, 26, 33, 25, 5, 89, 89. ad senatum referunt 22, 61, 27, 5, 42, 21. vocandi et prendendi ius habent 2, 56 et 57, 4, 28 et 57, 5, 9, 29, 20. in senatum leguntur 23, 23, 45, 15. tribunorum plebis potestas moenibus arvis terminatur 3, 20. *cf.* 29, 20. tribunus plebis esse non potest, cuius pater, qui sella curuli sederit, vivit 27, 21, 30. tribunus pl. clam occisus a patribus 2, 54. tribunum pl. duo, quod gratificati fuerant patribus, post depositum magistratum accusantur et damnantur 5, 29.

Tribus unde dictae 1, 43. quatuor urbanae, *ibid.* una et viginti factae 2, 21. addita e quatuor 6, 5. binae 7, 15, 8, 17, 9, 20, 10, 9. Q. Fabius censor forensem turbam in quatuor tribus coniecit, urbanasque eas appellavit 9, 46, 15. Equilina tribu libertici censentur 45, 15. tribus iuniorum 27, 6, 24, 7. tribus iure vocatae 5, 18, 10, 15, 22. praerogativa 24, 7, 26, 22, 27, 4. tribus Aemilia 26, 86. Claudia 2, 16. Cornelia 38,

36. Crastumina 49, 84. Galeria 27, 8. Papi-
ria 8, 37. Pollia 8, 37, 29, 87. Pupilia 26,
22. Veturia 26, 22. Aruensis 6, 5. Stella-
tina Trometina Sabatina, *ibid.* Pomptina et
Publilia 7, 15. Marcia et Septia 9, 17. Ufu-
tina et Paterna 9, 20. Aniensis et Terentia
10, v. tribu moti 4, 24, 24, 18. tribu bel-
lum iubenti 6, 21. pecem 30, 43. 33, 25.
of. comitia tributa. triumphum decernunt 3,
63. tribu Sapia in Umbria 31, 2, 33, 37.
Tributum, ab tributo tribu nominata 1, 43.
tributa plebs onerata 2, 9, 23. tributum in-
ducitur 4, 60. in militum stipendium 10, 46.
ad urbem redimendam 6, 14. in murum
saxo quadrato faciendum 6, 32. duplex im-
perato 23, 31. aegre collatum 5, 10, 29,
16. tributum debitum ex pecunia Asiaticae
soluitur 39, 7. Claudius auctor erat stipendii
ex capta pecunia militi numerandi, ut eo-
minis tributi plebes conferret 5, 20. Mace-
dones iubent tributum didimium eius, quod
popendissent regibus, pendere populo Ro-
mano 45, 29.
Tricon, urbs 32, 13, 36, 13, 89, 25.
Triclinia lato foro strata 39, 46.
Tricoriti, populi 21, 31.
Tricentis Tabulisque ager quare sic dictus
31, 13.
Trifamum, locus 8, 11.
Trigemina porta 4, 16, 35, 10 et 41, 40, 51,
41, 82.
Triphylia 32, 13, a Philippo Achaëis redditur
28, 8, 32, 5, 33, 34.
Tripolis Thessaliae 42, 53.
Tripolis Scacæ 42, 55, *of. et* 67.
Tripolis Laconici agri 35, 27.
Tripolitanae ager 56, 16.
Tripudium sollicitum 10, 40. tripudia Gal-
lorum 21, 42. proelium incertum 38, 17.
Trivemes 31, 22. trivemes Erythræae 37, 11.
Tritonon, Doridis oppidum 28, 7.
Triumphantium ornatus 10, 7, 30, 15. trium-
phantium filii pueri curru cum patre vehi
solebant 45, 40. triumphantibus post ex-
actum magistratuum imperium ut esset, quo
die urbem intraret essent, ad populum fere-
batur 45, 85. triumphat in monte Albano,
cum non potuisset triumphum impetrare, C.
Papirius 26, 21. triumphare non poterat, qui
sine magistratu res gessisset 28, 39, 31, 20.
Triumphus origo 1, 10. descriptio 3, 29, 33,
37, 34, 52, 45, 39 et 40. a senatu decernit-
ur 3, 10, 4, 20, 7, 15, 25, 27, 8, 13, 26,
37, 9, 15, 10, 37, 46 *all. de triumpho* po-
pulus rogatur 7, 17, 10, 37, 45, 85—40.
sine auctoritate patrum populi iussu trium-
phus actus 3, 63, 10, 37. proconsulibus, qui
magistratum non gesserunt, non concessus
28, 38, 31, 20. concessus ei cui imperium
prorogatum est 8, 23 et 28. negatur ei qui
in aliena provincia rem gessit 34, 10, *of.*
isamen 31, 49, 28, 9. exercitus ad trium-
phum deducitur 23, 9, 26, 21, 39, 29. tri-
bui p. intercedunt triumpho 31, 20, 32, 7,
23, 22, 38, 47, 39, 4. triumphus nullo bello
gesto 40, 38. triumphus navalis primus 45,
42. triumphus tam est militum quam ducum
45, 88. triumphum petens cum exercitum
non deduxisset orationem impetrat 28, 21.
of. 31, 20. militibus in triumpho ex praeda
pecunia dividitur 30, 45, 38, 23, 34, 52, 37,
40, 59, 39, 5, 40, 34, 59, 45, 43.
Triumviri coloniae deducendae creati 4, 11,
6, 21, 8, 16, 9, 28, 21, 25, 31, 49, 82, 29.
triunviri bini creati iussi, qui citra et ultra
quatuagesimum lapidem, in pagis forisq[ue]

et conciliabulis, omnem copiam ingeniorum
inspicerent 25, 5. triumviri bini, uni sacris
conquirendis alteri rediendis aedibus sa-
eris, creati 25, 7. triumviri capitales in-
cunsantur a senatu, quod coetus sacrificantium
novo more non prohiberent 25, 1. iubentur
intentiolem custodiam Lautumiarum carceris
habere 32, 26. his mandatum, ut per urbem
vigilias disparent 39, 14. triumviri epulones
quando primum creati 33, 42. his, ut pen-
silibus, datum ius togae praetoriae habere
44a, *ibid. of.* 40, 42. triumviri mensarii
facti ob argenti penuriam 23, 21, 24, 15, 24,
36.

Trocmi, Galli, occupant Hellesponti oram 38,
16. *vid.* Gallograeci.

Troglitorum portus 25, 23.

Troia capta, et in Troianos saevitum 1, 1.
Troia decem annis oppugnata ob unam mu-
liorem 5, 4. Troia in Egeaeorum agro ab
Antenore condita 1, 1. Troia in Laurente
agro ab Aenea condita, *ibid.*

Troianus pagus 1, 1.

Troiani 1, 1.

Troilium in Eiruria a Sp. Carvilio cos. captum
10, 46.

Tromentina tribus addita 6, 5.

Trophontis specus 45, 27. Trophonius Iupiter,
ibid.

Tubitines et cornicines in centurias distributi
1, 43.

M. Tucoius, aedilis curulis 35, 41. creatur
praetor 36, 45. sortitur Apuliam et Brutios
37, 2, 50, 36, 36. creatur triumvir coloniae
deducendae 39, 23.

Tullia, regis Servii Tullii filiae duae 1, 46.
maioris Tulliae ambitio, *ibid.* ambo nubunt
Tarquinia, *ibid.* minor nubit Arunti.
maioris Tulliae violenta comilia 47. eius
impietas 48. Tarquinio pulso et ipsa fugit
59.

Tullianum 39, 22.

Man. Tullius, cos. 2, 19.

Sex. Tullius, septimum primum pitum ducit
7, 13. eius ad C. Sulpicium, dictatorem,
quod bellum traheret, oratio, *ibid.* privatum
dictatoris cum eo colloquium 14. eius in
proelio virtus 16.

Tullus Hostilius creatur rex Romanorum 1.
22. eius indoles, *ibid.* infert Albanis bellum
23. eius cum Metto colloquium, *ibid.* favet
Horatio reo 26. in proelio adversus Velen-
tes Fidenatesque duodecim vorat Salios, fan-
naque Pallori ac Favi 27. supplicio afficit
Meitum ob perfidiam 28. diruit Albam
29. addit Coelium montem urbi, ibique deinde
habitat 30. principes Albanorum in Patres,
et equitum decem turmas ex Albanis legit,
ibid. infert Sabinis bellum, eosque vincit,
ibid. longinque morbo implicatur 31. et su-
peratitionibus obnoxius, *ibid.* fulmine ictus
cum domo confagrat, *ibid.* regnavit annos
duos et triginta, *ibid.*

Att. Tullus, princeps Volscorum, infestus Ro-
manis 2, 35. excipit hospitio Marcium Co-
riolanum, *ibid.* de bello Romanis inferendo
cogitat, *ibid.* eius dolus 37. Volsci, a Tullio
conciatili, deficiunt 38 et 39.

Tumulus Gallicus 7, 9. Sabinus 2, 26. ser-
vili 32, 26.

Tunicae palmata 10, 7. tunicam palmatam
Masinissae donat Scipio 30, 15, *of.* et 31,
11. purpureae, regi Syphaci dono missae 27.
4. tunicae versicoloreae 9, 40. tunicae, mili-
tum praemia 7, 37, 10, 30.

Turbo, oppidum Hispaniae 33, 44.

Turbas ob nexos 2, 23 et 27. *vid.* Seditio.
Turdetani 28, 39, 34, 16. in *Turdetani*
 proficiscitur cum exercitu P. Manlius, prae-
 tor 34, 17. et M. Porcius Cato consul, acci-
 tus a Manlio praetore 19.

Turdetani, populus 21, 6. lites inter eos et
 Saguntinos, ab Hannibale satas, *ibid.* iis ut
 Saguntini res reddant, postulat Hannibal 12.
 in potestatem redacti, sub corona venduntur
 24, 42. eorum urbs deleta, *ibid.* eorum re-
 gulus Attanes 28, 15. vectigal ex eorum agro
 Saguntini capiunt 39. omnium Hispanorum
 maxime imbelles habentur 34, 17.

Turduli, *ibid.*, qui *Turdetani* 28, 39, 34, 17.
Turdulum bellum 34, 20.

Turmas equitum 1, 30. turma equitum Pla-
 centina 44, 40. Aesernina, *ibid.* Lucana 22,
 42.

Turmas, rex Rutulorum, Aeneae Laïnoque
 bellum inferit 1, 2. vincitur, et cum Mezen-
 tio iunctis viribus, altero proelio superatur,
ibid.

Turres murorum 21, 8. contabulatae 24, 34.
 impositae tergo elephantorum 37, 40. turres
 in operibus oppugnandarum urbi 5, 5.
 21, 11. 32, 17. 33, 17. turris mobilis 21,
 11. turris quinque tabulatorum 28, 6.

Turris, vel *Thurris*, regulus Hispanorum 40,
 49. eius duo filii cum filia in potestatem
 veniunt Romanorum, *ibid.* sequitur Romanos,
 fortique ac fidei opera rem Romanam ad-
 iuvat, *ibid.*

Tus, publice in sacrificiis praebitum 10, 23.

Tusci occupant laticulum 2, 51. eorum impe-
 rium olim quam late patuerit 1, 2, 5, 33.
Tusci opprimuntur a Romanis 45. *Tusci* fere
 omnes consensient bellum 10, 18. vincuntur,
ibid.

Tusculana arx 8, 23 et 42. 6, 33. *Tusculani*
 colles 3, 7. *agg.*

Tusculani Romam suppetias mittunt 3, 18.
 iis decretum bellum 6, 25. quod arcent con-
 stanti pace, *ibid.* pacem impetrant, deinde
 et civitatem 26, *cf.* et 8, 14. de iis, roga-
 tione Flavia, iudicium populi 8, 37. populus
Tusculanus mutata veste venit Romanum, im-
 petratque veniam, *ibid.* in Papiria tribu su-
 fragium ferebant, *ibid.*

Tusculum 2, 15 et 16. 26, 9. capitur a Lati-
 nis 6, 33. recipitur, caesis Latinis, *ibid.* op-
 pugnatur a Velliteris 38. liberatur obsidione,
ibid.

Tuscum mare 5, 33. 26, 19.

Tuscus vicus Romae 2, 14, 27. 33, 26.

Tutia, fluvius 26, 11.

Tutorum potestas contra matrem, in virgine
 nuptum elocanda 8, tatoris opido Hispanae
 Recenae concessa 29, 19.

Tycho, nomen partis Syracusanae urbis 24,
 21, 25, 25.

Tyndariorum 36, 2.

Tynae, oppidum Africae 30, 9, 16, 36.

Tyrannidem, pedibus tractum, non insidentem
 equo, relinquere debere dixit Dionysius ty-
 rannus 24, 22.

Tyris 35, 48. conditores Carthagini 33, 49.

Tyrrhenum mare 5, 33.

Tyrrus 33, 48.

Tyrcos, vicus 39, 18.

V.

Vacatio 8, 20. sine ulla vacationis venia ex-
 ercitus scriptus, *ibid.* *cf.* et 7, 28. vacatio
 rei navalis colonis maritimis negata 36, 3.
vacatio sacrosancta 27, 38.

Vaccasi, Hispana gens, vincuntur ab Hannibale
 21, 5. funduntur, fuganturque ab M. Fulvio
 35, 7. *cf.* et 40, 47 et 50.

Vacui prata 8, 19.

Vades publici a quo, et qua occasione primum
 dati 8, 18. a Postumio dati 25, 4.

Vadimonis lacus 9, 38. ad hunc lacum cum
 Etruscis scriber pugnatum, *ibid.*

Valerius Actius, historicus Romanus scriptor
 3, 5. nullum mentendi modum tenet 26,
 48. immodice omnium rerum numerum au-
 get 33, 10. citatus 25, 39, 29, 35, 30, 19 et
 29, 32, 6, 34, 15, 35, 2, 36, 19 et 38, 34,
 50, 89, 22, 40, 29, 41, 32, 42, 11, 44, 13,
 45, 40.

Valerius Flaccus, trib. milit. 25, 14.

C. Valerius, tribunus milit. cos. pot. 6, 36.

C. Valerius, cos. 8, 18.

C. Valerius, flamen Dialis 39, 39. creatur
 praetor, et sortitur iurisdictionem peregrini-
 nam 45.

C. Valerius legatus mittitur Alexandriam 42,
 6 et 17.

C. Valerius Flaccus, flamen Dialis, inauritur
 invitatus 27, 8. iuro sacerdotii senatum
 ingreditur, *ibid.* aedilis curulis 31, 50, 32, 7.

C. Valerius Laevinus, praetor, sortitur Sar-
 diniam 40, 44. consul subrogatur in locum
 Cornelli Scipionis 41, 21. triumphat de Li-
 guribus 22. mittitur legatus ad Aetolos 30.
 petit censuram 48, 16.

C. Valerius, Laevinus filius 36, 9.

C. Valerius Potitus, trib. mil. cos. pot. 4, 49.
 cos. creatur 55. capto arceo Carventanum,
ibid. urbem ovans introit, *ibid.* trib. milit.
 cos. pot. iterum 57. tertium 61.

C. Valerius Tappo, trib. pl. 38, 36.

L. Valerius, quaestor, diem perduellionis dicit
 Sp. Cassio, consuli 2, 41. consul creatur
 42. iterum 61. bellum gerit adversus Aequos
 62.

L. Valerius interrex 5, 17.

L. Valerius, legatus, auream crateram domum
 Apollini Delphos fert 5, 28. exceptus a Li-
 parensium piratis, dimittitur, *ibid.*

L. Valerius, magister equitum 5, 48.

L. Valerius, magister equitum dictus 9, 18.
L. Valerius in locum M. Cornelli Cethegi suc-
 ceditur pontifex 33, 42.

L. Valerius, trib. pl. ad populum tulit de lege
 Oppia abroganda 84, 1. eius contra Catonem
 consulem oratio 5.

L. Valerius Flaccus, magister equit. dictus
 9, 7.

L. Valerius Flaccus, aedilis curulis 31, 4.
 creatur praetor 49. sortitur Siciliam 32, 1.
 cos. 33, 42. sortitur Italiam 48. eius res
 gestae 34, 21 et 46. legatus consularis, sub
 M. Aelio cos. rem gerit ad Thermopylas 36,
 17 et 19. filius censor 39, 40. eius censurae
 acta 42—44. princeps senatus, cum censor
 esset, lectus est 52. pontifex moritur 40, 42.

L. Valerius P. F. Flaccus creatur triumphator
 coloniae deducenda 37, 46.

L. Valerius Publicola, trib. milit. cos. pot. 5,
 26. iterum 6, 1. tertium 5. quartum 21.
 quintum 27.

L. Valerius Potitus primus adversus decem-
 viros movet certamen 3, 39 et 41. cum M.
 Horatio Appium expellit foro 49. cum eo-
 dem legatur ad plebem 50—53. et fit con-
 sul 55. leges fert in gratiam plebis, *ibid.*
 eius res gestae in bello 60 et 61. triumphat
 sine auctoritate Patrum, populi iussu 63.
 sibi consulatum continuari velle se, praetiz-
 tar 64. *cf.* et 4, 6.

- L. Valerius Potitus*, trib. milit. cos. pot. 4, 49. iterum 58. tertium 5, 1. quartum 10. quintum 14. a Faleriis ingentes praedas agit, *ibid.*
- L. Valerius Potitus* cos. creatur 5, 31. facit ludos magnos, *ibid.* caedit Aequos, *ibid.* triumphat, *ibid.*
- L. Valerius Potitus*, interrex 5, 31.
- L. Valerius Potitus*, interrex 6, 5.
- L. Valerius Tappo* creatur praetor 35, 10. sortitur Siciliam 20.
- L. Valerius C. F. Tappo* creatur triumvir coloniae deducendae 37, 46.
- M. Valerius* fecialis facit Sp. Fusium patrem patratus 1, 24.
- M. Valerius*, Publicolae frater, cos. triumphat de Sabinis 2, 16. in pugna ad Regillum lacum, petens Tarquinium, ipse interficitur 20.
- M. Valerius*, Voiesi filius, dictator creatur 2, 30. de Sabinis triumphat 31. cum populo indulgeri cuperet, aspernantibus Patribus eius relationem abdicat se dictatura, *ibid.*
- MP. Valerius M. F. Voiesi N.* non fuit primus dictator 2, 18.
- M. Valerius* augur moritur 3, 7.
- M. Valerius*, quaestor 3, 25. cos. 31.
- M. Valerius*, trib. milit. cum Gallo singulari certamine pugnans, a corvo galeae insidente adiutus hostem obruturac 7, 26. decem bubus aureaeque corona donatur, *ibid.* Corvus vocatur, *ibid.* tres et viginti annos natus cos. creatur, *ibid.* secundum cos. 27. vincit Volscos, capit Satricum, et triumphat, *ibid.* tertium cos. 28. adversus Samnites profisciscitur 32. eius ad milites adhortatio, *ibid.* familiaris est militi dux 33. invadit primus omnium hostes, et vincit, *ibid.* triumphat de Samnitibus 38. dictator creatur 39. seditionem rebellantium militum componit 40. quartum cos. 8, 16. capit Cales Ausonium, *ibid.* ex senatusconsulto triumphat, *ibid.* interrex 17 et 9, 7. dictator secundum 10, 3. triumphat 5. cos. quintum 6. legem fert de provocatione, tertio tum ab urbe condita latam, semper a familia eadem 9. cos. sextum T. Manlio successus 11.
- M. Valerius*, legatus Aemilii Paulli in bello adversus Ligures 40, 27.
- M. Valerius Falto*, quaestorius, in Asiam ad Attalum legatus mittitur 29, 11. aedilis curulis 30, 26. creatur praetor, et Brutios provinciam sortitur 40 et 41. ei prorogatur imperium, ut in Sardiniam traiceret 31, 8.
- M. Valerius Laevinus*, praetor, sortitur iurisdictionem peregrinam, sed postea bellum administrare iussus est 23, 24, 30, 32, 37 et 38. pro praetore praeesse iubetur orae maritimae ad Brundisium 24, 10. mittit M. Livium, qui Tarentum tueretur 20. ad eum legati ab Orco 40. eius res gestae in Graecia adversus Philippum, *ibid.* prorogato imperio mandatur ei Graecia et Macedonia 44. iterum 25, 3. res gestae 26, 24—26. cos. absens creatur 22. venit Romam 27. Italiam sortitus provinciam permutat cum Marcello collega 29. suadet Patribus, ut omne aurum, argentum, aes signatum in publicum conferant 36. Sicilia omni Poenos expellit 40. Romam redit, et res in Sicilia gestae narrat 27, 5. eius concertatio cum Patribus de dictatore dicendo, *ibid.* ei prorogatum imperium 22. proconsul, ex Sicilia in Africam profisciscitur 29, 4. legatus ad Attalum mittitur 29, 11. refert de reddendis pecuniis, quae a privatis collatae erant
16. propraetor, cum classe militum adversus Philippum in Macedonia 31, 3. mortis eius causa a Publico et Marco filius ludi funebres facti 50.
- M. Valerius Laevinus* creatur praetor 39, 56. sortitur iurisdictionem peregrinam 40, 1. cf. et 42, 58.
- M. Valerius Maximus*, trib. milit. cos. pot. 5, 14. iterum 24.
- M. Valerius Maximus* cos. 9, 28. legatus dictatoris Papirii Cursoris 40. praetor quartum 41. censor 43. ab eo et collega viae per agros publica impensa factae, *ibid.*
- M. Valeria Messalla*, praefectus classis, cum parte navium mittitur in Africam 27, 5. populator Africam, *ibid.* cum dictatorem dicere cupiens cos. Laevinus prohibetur a senatu, *ibid.*
- M. Valerius Messalla* creatur praetor 34, 54 sortitur iurisdictionem peregrinam 35. creatur consul 38, 35. legatus in Macedonia 41, 27. in locum Aemilii Papii succedit de cerniv sacrorum 42, 28.
- M. Valerius Publicola*, magister equitum 7, 12. cos. 17 et 18. iterum 19.
- P. Valerius*, Voiesi F. cum Spurio Lucretio venit ad Lucrotium 1, 58. iurat in verba, quae Brutus praeserat 59. cos. creatur in locum Collatini 2, 2. pugnatum Tarquinibus 6. spolia legit, et triumphans Romam redit 7. affectati regni insinulatur, *ibid.* submittit fascis populo, *ibid.* purgat se, *ibid.* Veliae aedes sublicit, *ibid.* leges ab eo latae 8. cognomen Publicolae ei datum, *ibid.* ad Velentium bellum profisciscitur, *ibid.* cos. iterum creatur, *ibid.* caedit Etruscum 11. creatur tertium cos. 15. quartum cos. 16. infesto exercitu in agrum Sabinum profisciscitur, hostes caedit, et Romam redit triumphans, *ibid.* mortui, copis familiaribus adeo exiguis, ut funeri sumus decesse, *ibid.* de publico elatum luxure matronae, ut Brutum, *ibid.*
- P. Valerius*, cos. 2, 52.
- P. Valerius Potitus*, trib. milit. cos. pot. 6, 6. socius imperii a Camillo lectus, *ibid.* trib. milit. cos. pot. iterum 18. tertium 27. quartum 32. fundit Volscos et Latinos, *ibid.* quintum 36. sextum 42.
- P. Valerius Flaccus*, legatus ad Hannibalem missus 21, 6.
- P. Valerius Flaccus*, legatus Marcelli in pugna ad Nolam 23, 16. praefectus classis 34 et 38. cf. et 26, 8.
- P. Valerius Laevinus* creatur praetor et sortitur Galliam 41, 12.
- P. Valerius Publicola*, interrex 3, 8. cos. creatur 15. eius ad tribunos et plebem oratio 17. oppugnat Capitolium, ab Herdonio servisque occupatum 18. interficitur, *ibid.*
- P. Valerius Publicola*, cos. 7, 21. praetor 23. dictator 28.
- P. Valerius Publicola*, magister equit. 8, 17.
- T. Valerius*, legatus 24, 40.
- Valutudinis* ergo supplicatio facta 40, 37. valetudinis populi causa supplicatio et feriae 42, 2. valetudini excusandae sollemnia fuerunt iureiurando verba 6, 22.
- Vallum* Macedonum 33, 5. Romanorum, *ibid.* Vasa argentea in colla Iovis ex multatitia pecunia posita 10, 23. argentea et aurea Romani donant Attalo. Eumenis fratri 35, 23. vasa aenea et argentea Gallica 36, 40. aerea cientur luna deficiente 26, 5. aurea quingentum pondo Romanis mittit Androchum 42, 6. vasorum auroreum et argenteorum

ingens numerus Asiatico Scipionis triumpho traductorum 37, 59.
Velites ex Etruria acciti 1, 55 et 56, 5, 15. ex alieno errore quaestum facientes 25, 1. vates Graecus Bacchanalia in Etruriam invehit 39, 8.
Velitaneus ager 10, 26.
Velitani libri iubentur ad praetorem deferri 25, 1.
Velitius mons 3, 50.
Veitigal novum statutum ex salaria annona 29, 37. veitigal annuum in opera publica censoribus decretum 40, 46. veitigal e metallis Macedonicis 45, 18 et 29. veitigalia populi Rom. sub metu aridioribus censuram fuere 4, 8. veitigal possessoribus se imposituros promittit tribuni 4, 36. veitigalia magna ex ferrariis et argentariis in Hispania instituit Cato 34, 21. veitigalia summis pretiis locata 39, 44. multa instituta 40, 51. veitigalium annuorum dimidium ad opera publica facienda censoribus attributum 44, 16. veitigalia Carthaginiensium praedae ac divisiui esse principibus, prohibet Hannibal 33, 46 et 47.
Veientes funduntur et fugantur ab M. Fulvio, praetore 35, 7. Veientum magnus exercitus Tolentia subsidio venit 22.
Veientes in fines Romanos excurrunt 1, 15. a Romulo vincuntur, *ibid.* agri parte mulctatis in centum annos induciae datae, *ibid.* vincuntur a Tulio 27, cf. et 30 et 42. Veientes Tarquinium iuvant ad repetendum regnum 2, 6, iis restituitur ager 14. Veientem agrum, foedere ad laniculum icto Romanis ademum, restituit Porcina 15. populatur Romanorum agrum 43. militantur se oppugnasturos Roman, *ibid.* leassunt Romanos ad pugnam 45. vincuntur 46 et 47. assidui magis, quam graves hostes 48. Faleri suadipiunt bellum privato sumtu cum Veientibus, *ibid.* Veientes Fabiorum victores 50. vincuntur a Romanis 51. denuo Romanis bellum inferunt 53. fugantur, *ibid.* impetrant inducias quadraginta annorum 54. depopulantur extrema agri Romani 4, 1. bellum renovant adversus Romanos, interfectis etiam eorum legatis 17. vincuntur 18 et 19. *vid.* Tolumnius. iis bellum indictum 30. compellunt Romanos in castra 31. vincuntur 33. Veientibus induciae annorum viginii datae 35. Veientis senatus superbe respondet legatis Romanis 58. iis indicitur bellum 60. Veientes regem creant 5, 1. quod improbat ab Etruscis, *ibid.* septies rebellant 4.
Veii obsessi a Romanis 4, 61. hibernacula ad Velos 5, 2. *ea, quae gesta sunt in obsequio Veiorum, narrantur* capp. 7—21.
Veii capiuntur a Camillo, dictatore 21. post decennalem obsidionem 22. Veios migrare plebs Romana cupit 24. inde turbae, *ibid.* 25, 29 et 30. antiquatur lex de migrando Veios 30. Veios fugiunt reliquiae Aliensis proclii 37. multis eo confidentibus, sit iam valida manus, quae, a Veis profecta, Camillo duce, repetit patriam 46 et 49. rursus movetur actio transmigrandi Veios 49 et 50. antiquatur ex rogatio 55. qui Veios iterant, revocantur senatusconsulto 6, 4.
Veientianae praedae decimam partem vovet Apollini Camillus 5, 21. quoniam modo illa decima pars soluta fuerit 23, 25 et 28.
Veientani agri septena iugera plebi divisa 5, 30.
Velabrum 27, 37.

Velamenta supplicum 25, 25, 29, 16, 33, 34, 36, 20.
Velia, regio altissima in urbe Roma 2, 7. ibi inaedificare incipit P. Valerius, *ibid.* Veliae aedes subleat, *ibid.*
Velia, urbs Lucaniae 26, 39.
Velia urbs in Samnio 10, 43.
Velites ut in legionibus essent, institutum 26, 4. eorum armatura 31, 35, 38, 21.
Veliterni deficient 6, 13 et 31. vincuntur 22, cf. et 29. incursant Romanorum agrum 36. oppugnant Tusculum, *ibid.* obidentur a Romanis, *ibid.* et 37, 38 et 42. vastant Romanorum agrum 7, 15. rursus deficient 8, 3 et 12. in eos, quod toties rebellassent, gravior acrius 14. iussu trans Tiberim habitare, ut eas, qui cis Tiberim deprehensus esset, usque ad mille pondo clerigatio caset, *ibid.*
Veliternus ager 2, 31, 30, 26.
Velitrae in Volscis 2, 30. eo colonia a Romanis deducta 31. numerus colonorum auctus 34.
Venatio leonum et pantherarum data Romae ab M. Fulvio 39, 22. venatio omnis generis ex sue mansuetudo 35, 49. venationis praetextu occupatum et proditum Tarentum 35, 9.
Veneflexa, deque his quaestiones 39, 8, 38 et 41. veneficorum ad duo milia damnata, *ibid.* cf. et 40, 37.
Venenum habent reges ad incerta fortunae 30, 15. veneni poculum Demetrio, Philippi filio, datum 40, 24.
Veneri in Italia ab Henetis et Troianis oriundi 1. 1. sinum circumvolant maris Adriatici 5, 33, cf. 10, 2.
Veneria 41, 32.
Venus 10, 31. eius aedes prope circum, *ibid.* facta ex aere militatio matronarum stupri damnatarum, *ibid.* Veneri et Marti pulvinar in lectisternio 22, 10. Venus Cloacina 3, 48. Erucina 22, 9. eius aedes dedicatur a Q. Fabio Maximo 23, 30 et 31. eius aedes extra portam Collinam 30, 38, cf. et 40, 34. Veneris aedes sine ullo vestigio cremata 41, 2.
Venusia colonia deducta, quae deinde suppleta 31, 49. Venusiam fugit post cladem Cannensem eos Roma, 22, 49. tum reliquiae exercitus 54, cf. et 27, 2, 20 et 41.
Venustini profugas a Cannensi pugna benigne et hospitally accipiunt 22, 54. Romanis adi, dum illae coloniae detestant imperium 27, 10.
Ves sacrum vocetur 22, 9 et 10. id ex pontificum iussu consules faciunt 33, 44. instauratur 34, 44.
Vesagri 21, 38.
Verbenae 30, 43.
Verceilium, oppidum Hirpinorum, vi receptum per M. Valerium praetorem 23, 37.
Vergae, oppidum, a Poenis deficit ad Romanos 30, 19.
Vergestanus princeps venit ad Catonem, consul 34, 21. Vergestani vendit, *ibid.*
Vergilius sidus 2, 35.
Verginia, Auli filia, patricia, nupta Volumnio, consuli plebeio 10, 23. exclusa sacris Pudicitiae patriciae a matronis patriciae, dedicata aram Pudicitiae plebeiae, *ibid.*
Verginiae infelix forma, mors miserabilis. et ultio 3, 44—46 et 58.
A. Verginius cos. 2, 28. contra Volseos praeficitur, eosque fundit 30.
A. Verginius, cos. 2, 51.

- A. Verginius*, cos. 2, 63. contra Aequos prosciscitur, *ibid.*
- A. Verginius*, triumvir agro dando 3, 1.
- A. Verginius*, trib. pl. Caesoni Quinticio capitis diem dicit, unde magnae contentiones 3, 11 — 15.
- A. Verginius*, postquam tribunatu pl. abierat, accusatur, et decem millibus gravis aeris condemnatur 5, 29.
- L. Verginius*, Vergiliae pater 3, 44. eius de filia cum Ap. Claudio contentio 47. filiam suam occidit 48. orta inde certamina in urbe 49. et motus in castris 50. consilium ab eo militibus datum, de creandis decem tribunis militum, quorum in numero esse recusat 51. creatur tribunus pl. 54. Appio diem dicit 56. et dum in carcerem duci iubet 57. remittit ultimam poenam M. Claudio, assertori Vergiliae 58.
- L. Verginius*, cos. 4, 21. iterum 23.
- L. Verginius*, trib. milit. cos. pot. 5, 8. inivsus infestaque collegae Sergio, ei non fert auxilium, *ibid.* ante diem ipse et collega abdicare coguntur 9. accusatur a tribune plebis 11. decem millibus aeris gravis condemnatur 12.
- L. Verginius*, trib. milit. cos. pot. 6, 1.
- L. Verginius*, trib. milit. 27, 43.
- Opiter Verginius*, cos. cum collega Pometiam primo vi, deinde operibus oppugnat 2, 17. triumphat, *ibid.*
- Opiter Verginius*, cos. 2, 54.
- Proc. Verginius*, cos. 2, 41. eius cum collega de lege agraria contentiones, *ibid.*
- Sp. Verginius*, cos. 3, 31.
- T. Verginius* cos. 2, 21.
- T. Verginius*, cos. 2, 48.
- T. Verginius Rutilus*, augur, moritur 3, 7.
- T. Verginius Coelimonianus*, cos. 3, 65.
- Vergium castrum* in Hispania, capitur a Catone, consulae 34, 21.
- Vermine*, filius Syphacis 30, 40. militatur adversus Masinissam, eumque in fugam vertit 29, 32. Carthaginiensibus venit auxilio 30, 36. eius exercitus caeditur et fugatur, *ibid.* legati petunt a senatu, ut rex socius et amicus appelleretur 31, 11. legatis Rom. obviam progreditur, et ab his leges pacis accipit 19. ad confirmandam pacem iubetur legatos Romanos mittere, *ibid.*
- Verona* urbs 5, 85.
- Verrugo*, oppidum 4, 1. recipitur 55. praesidium Verrugine amittitur 58. Verruginem praesidio obtnet C. Aemilius trib. milit. 5, 25.
- Vesulanus populus*, Hernicae gentis 9, 42. leges suas, quam civitatem Rom. malunt 43.
- Vesutum*, telum 8, 18. 10, 29. 21, 56.
- Vesetia*, opp. Hispaniae 35, 22.
- Vesellum*, oppidum Hirpinorum 28, 37.
- Vescia*, urbs Ausonium 8, 11. 9, 25. venit in potestatem Romanorum, *ibid.*
- Vesicini* 10, 20.
- Vesicinus* ager 10, 21 et 31. saltus 10, 21.
- Vesieris* 8, 8. 10, 28.
- Vesta* 1, 20 et 52. Vestae aeterni ignes, *ibid.* et 26, 27. Vestae pulvinar in lectisternio 22, 10. eius aedes ab incendio servata opera servorum 26, 27. in aedis penetrali conditum fatale pignus Imperii Romani, *ibid.* Vestae penetralis ignis exstinctus 28, 11. 41, 2. supplicatio ad Vestae 28, 11.
- Vestalis Rhea Silvia*, mater Romuli J. 3 et 4.
- Vestales virgines* a Numa Pompilio lectae 20. His stipendium de publico statutum, *ibid.*
- virginitate aliisque caerimonis sanctae factae, *ibid.* Vestales virgines sacrae in plaustrum imponit L. Albinus et Caere pervehit 5, 40. Vestalis virgo incestus rea absolvitur, sed iubetur abstinere lectis, coque sacae potius, quam scire 4, 44. Vestalis virgo, incesti comperta, viva defoditur 8, 15. 22, 57. Vestalis, cuius custodia eius noctis fuerat, qua ignis in Vestae aede exstinctus, iussu pontificis caesa est flegro 29, 11. 41. 2. Vestalium hospitium a Caeritibus religiose cultum 7, 20.
- Vestem* mutare solent rei et eorum propinqui 2, 61. 6, 20. vestes stragulae pretiosae ex Asia Romam advectae 39, 6.
- Vestia Oppia*, Attellana mulier, quae quotidie sacrificabat pro salute et victoria populi Rom., in possessionem bonorum libertatemque restituitur 26, 33 et 34.
- Vestimenta* ad exorcismus missa 32, 27. 44, 16. in vestimentum petitionis causa alium addi vetitum 4, 25.
- Vestina* cohors 44, 40.
- Vestinus populus* coniungit se Samnitibus 8, 29. His bellum inditum, *ibid.* vincuntur uno proelio, *ibid.* cum his foedus lictum 10, 2.
- Vesuvius*, mons 8, 8.
- Veterani* donantur agris 31, 4.
- Veteres* campi 25, 18.
- Vetio*, vox tribunorum intercedentium 6, 35.
- Vetiti*, gens Macedonica bellicosus 45, 45.
- Vetivis*, mater Coriolani, proficiendur in filii castra, eiusque floct animus 2, 40.
- Veturia*, centuria iuniorum 28, 22. seniorum, *ibid.*
- C. Veturius*, cos. 3, 31. ei ab L. Allieno dies dicta, *ibid.* in locum C. Horatii Pulvilli augur legitur 32.
- C. Veturius*, trib. milit. cos. pot. 6, 32. secundum 36.
- L. Veturius*, decemvir 3, 33.
- L. Veturius*, trib. milit. cos. pot. 6, 38.
- L. Veturius Philo*, dictator comitiorum habendorum causa 22, 33. censor 27, 6. moritur, *ibid.* cf. et 34.
- L. Veturius Philo*, aedilis curulis 27, 6. praetor, *ibid.* sortitur iurisdictionem peregrinam et Galliam 7. propraetor Galliae 22. legatus 28, 9. a M. Livio dictatore cos. creatur, et Brutilli provincia ipsi decernuntur 10. eius res gestae 11. habet comitia consularia 38. magister equit. 29, 11. a Selpione ex Africa militatur Romanos 30, 38. exponit victoriam Scipionis 40.
- M. Veturius*, trib. milit. cos. pot. 5, 13.
- T. Veturius Calvinus* cos. creatur 6, 18. iterum 9, 1. sub iugum militum 6. deditur Samnitibus 10.
- T. Veturius Geminus*, cos. Volcoses fundit fugatque 3, 8. ovans urbem ingreditur 10.
- T. Veturius Gracchus Sempromianus*, augur, in locum Sempromii Gracchi, sufficitur 41, 26.
- Ti. Veturius Philo* creatur flamen Martialis in locum M. Aemilii Regilli 29, 38.
- C. Vetusius* cos. 2, 19.
- T. Vetusius*, cos. 2, 28. contra Aequos, qui agrum Romanum invaserant, proficiendur 30.
- Vexillarius* 8, 8. 35, 5.
- Vexillum* 9, 8. in hostes iactum 25, 14. vid. Signum.
- Vfentina* tribus addita 9, 20.
- Via Aemilia*, a M. Aemilio Lepido munita 39, 2. Appia 7, 39. quando munita 9, 29. cf. et 22, 1 et 55. Flaminia, C. Flamini cen-

- soris opus 22, 11. a C. Flamínio cos. per-
 ducta a Bononia ad Arretium 39, 2. via per
 Formianum montem 44. Gabina 2, 11. 3. 6.
 5. 49. Latina 2, 39. 10. 36. 26. 8. Lavicana
 4, 41. a Martis silice ad Bovillas perstrata
 10, 47. Nomentana, eademque Piculensis
 3, 52. Sacra 2, 13. 45, 14. Salaria 7, 9.
 fornicata Romae 22, 36. a porta Capena ad
 Martis silice strata 38, 28.
Vias per agros a censoribus publica impensa
 factae 9, 43. *vias sternendas* silice in urbe,
 glareae extra urbem subternendas marginan-
 dasque censores locant 41, 32.
Viator mittitur a tribuno ad consulem 2, 56.
 a consulibus ad matrones 8, 18. *viatores* aed-
 ilitii 30, 39.
Vibellius Taurus, eques Campanus, 23, 8 et
 46. eius cum Claudio Atello certamen 47.
 mors 26, 15.
Vibius Accuatus, praefectus cohortis Pellinae
 arreptum vexillum trans vallum hostium
 traiecit 25, 14. ob strenuum factum donatur,
ibid.
Vibius Virrius, unus e legatis Campanis, ad
 Varronem consulem missus, suadet suis de-
 fectionem ab Romanis 23, 6. desperatis Ca-
 puuae rebus, senatores Campanos ad mortem
 sibi consensendam adhortatur 26, 13. cum
 septem et viginti senatoribus Campanis ve-
 nenum bibit 14.
Vibius et Pacius fratres 27, 13.
Vibonem colonia deducta 35, 40.
Vibonensis ager 21, 51.
Vibulanus. vid. *Fabius*
Vicaepolae aedes 2, 7.
Vicesima manumissorum, de qua lex in castris
 lata 7, 16.
Vicini lovis templum in agro Compsano 24,
 44.
Victimae caeduntur ad averruncandam Deum
 iram 8, 6. *victimae maiores* caesae 30, 21.
 36, 38. *victimae* aliaeque, quae ad sacrificium
 pertinent, magistratibus et publico praebita
 45, 44.
Victimarius 40, 29. 41, 19.
Victoria aurea pondo trecentum viginti ab
 Hierone senatu Rom. dono missa. in Ca-
 pitolio locatur 22, 37. *Victoria* in culmine ae-
 dis Concordiae fulmine icta 26, 23. *Victo-
 riae* aedes, facta ex multatitia pecunia, de-
 dicatur a L. Postumio, cos. 10, 33. *Victoriae*
 aedes in Palatio 29, 14. *Victoriae Virginis*
 aedicula prope aedem *Victoriae* 35, 9. *Victo-
 riae* mons 24, 41.
Victoriati nummi 41, 17.
Q. Victorius, principii centurio signum ad-
 emtum signifero iacit in hostem 31, 46.
Vicumninae, emporium, captae, 21, 37.
Victurni, vicus 21, 45.
Vicus Cyprili 1, 48. Insteius 24, 10. Iuga-
 rius 24, 47. 27, 37. 35, 21. Longus 10, 23.
 Tuscus 2, 14. 27, 37. 35, 26. *vicos* cur non
 direxerint Romani 5, 59.
Viduus equitibus, qui equos alerent, attribui-
 tae 1, 43. *viduorum* pecuniae in aerarium
 collatae 24, 18.
Vigiliae quatuor distincta nox quaelibet; hinc
 vigilia prima 5, 44. 9, 36. 10, 34. 21, 27.
 23, 35. 27, 15. 30, 6. 35, 13. secunda 7,
 35. tertia 9, 44. 10, 20 et 40. 25, 38. 27,
 42. 28, 7. 35, 1. 36, 19. 40, 4. quarta 9,
 37. 21, 47. 24, 46. 25, 13. *vigiliae vicalium*
 Romae exactae 10, 4. 32. 26. *vigiliae* nocturnae
 per urbem minoribus magistratibus
 mandatae 39, 14 et 16. *vigilium munus* a
 senatoribus obitum 3, 6. *vigiliae militares*
 44, 33. *vigiliae* ab exercitu Hannibalis per
 quadriduum et tres noctes toleratae 22, 2.
Villa publica in campo Martio aedificata 4,
 22. ibi primum census populi actus, *ibid.*
 refectur et amplificatur 34, 44. in ea hospiti-
 um legatis hostium praebetur 30, 21. 33,
 24.
L. Villius, trib. pl. legem annuaria fert 40,
 44. inde cognomen familiae inditum, ut An-
 nales appellarentur, *ibid.* creatur praetor
 42, 28. sortitur iurisdictionem inter pere-
 grinos 31.
L. Villius Tappulus, aedilis plebeius aliquot
 matrones probri accusat 25, 2.
L. Villius Tappulus, praetor 31, 49. ei evenit
 Sardinia 32, 1.
P. Villius, trib. pl. 3, 54.
P. Villius eques Rom. fulmine exanimatur 33,
 26.
P. Villius Tappulus, ex aedilitate plebeia
 praetor 29, 38. sortitur Siciliam 30, 1. de-
 cemvir agris dividendis 31, 4. cos. 49. pro-
 ficiscitur in Macedoniam 32, 3. nihil memo-
 rabile ab eo actum 6. legatus sub T. Quin-
 ctio 28. iubetur esse in numero decem
 legatorum, ex quorum consilio pacis leges
 Philippo daret T. Quintius 33, 24. it ad
 Antiochum 35. eius et collegarum congres-
 sus cum rege 39 et 40. rursus mittitur ad
 Antiochum 34, 59. Eleam venit 35, 13.
 congregitur cum Hannibale, cum Antio-
 cho 15. legatus in Graeciam 28. tentat Ma-
 gnetas 39.
Viminalis collis additus urbi a Servio Tullio
 1, 44.
Vincula demta Romae vinctis in celebritate
 primi lectisternii 5, 13.
Vindictae secundum libertatem 3, 44. secundum
 servitutem 3, 46 et 57.
Vindictus, servus, conurationem ad revocan-
 dos reges initum prodit 2, 4. ei pecunia ex
 aerario, libertas et civitas datur 5. quidam
vindictae nomen ab illo tractum putant,
ibid.
Vinearum usus in oppugnationibus 5, 7. 10,
 34. 21. 61. 23. 18. 32. 4. 35, 22.
Vinum publice in sacrificiis praebitum 10, 23.
 in Galliam invectum illiciendae gentis causa
 5, 38.
Fir virum legens 9, 39. 10, 38. viri maioris
 species, quam pro humano habitu, augustio-
 risque in quiete visa utrique consuli 8, 6.
virorum omne genus in insula Lemno con-
 furatione muliebri sublatum 34, 2. *virorum*
 inter se plura stupra in Bacchanalibus, quam
 feminarum 39, 13.
Virga circumscribitur Antiochus rex a Popillio,
 legato Rom. 45. 12. *virga* lictor Sulpicii, tri-
 buni militum domum intrantis, forem per-
 cussit 6, 34. *virgis* caedi cirem Romanum
 vetuit lex Porcia 10, 9. *virgis* caesi et se-
 curi percussi in medio foro trecenti quin-
 quaginta octo delecti nobiles Tarquinienses
 7, 19. *virgis* sese caedunt mutuo quidam
 Lucanorum in iridiam Romanorum 8, 27.
Virgines ter novenae, per urbem euntes, car-
 men canunt in lunonem Reginam 27, 37.
 31, 12. *virgines* decem, et decem ingenui
 pueri, patrimi omnes matrumque, ad sacri-
 ficium adhibiti 37, 8. ob virginem excitatum
 Ardeae bellum 4, 9. virginem captivam pa-
 rentibus reddit Scipio 26, 50. virginem Chai-
 cidensem in medio ardore bellum ducit uxorem
 Antiochus 36, 11.
Virtutis et honoris aedes, votae a M. Mar-

cello, et extructae 27, 25. a filio eius dedicata Virtutis aedes 29, 11.

Viceratio populo data a M. Flavio in funere matris 8, 22. cf. et 30, 46. 41, 33.

Vitelia, oppidum 2, 39. 5, 29.

Vitruvius Vacuus, Fundanus, vastat Solinum Norbanumque agrum 8, 19. in potestatem venit Romanorum 20. asservatur in carcere, *ibid.* verberatus necatur, *ibid.* aedes eius diruuntur, et bona Semoni Sanco consecrantur, *ibid.*

Vitulus iam lectus e manibus sacrificantium sese proripuit, multosque circumstantes crude respersit 21, 8.

Vitro tributa 39, 41, 43, 18.

Vlysses 1, 49. ab eo et Circo Dea oriundus Octavius Mamilius, *ibid.*

Vmbilicum Graeciae incolunt Aetoli 35, 18.

Vmbo 9, 41, 30, 34.

Vmbri, populi 5, 25, 9, 37. agro pulsi a Boiis 5, 35. eorum exercitus funditur 9, 39. deficient 41. se oppugnatos Romam iactant, *ibid.* adiutorum Romanos, vincuntur et defectionis auctores deduntur. *ibid.* insistant bellum, iuncti cum Etruscis, Samnitibus, Gallis 10, 21. cf. et 27, 43.

Vmbria 10, 1, 22, 9, 27. Umbriae pars, plaga Materina 9, 41. tribus Sapia 31, 2.

Q. Voconius Saxa, trib. pl. legem fert de hereditatis mulierum 41, 34.

Vocontii, Gallorum populus, 21, 31.

Volae, urbs Aequeorum 4, 49. eadem, quae Boiae 6, 2.

Volani, et cum his bellum 4, 49.

Volanus ager 4, 51.

Volaterras. Ad Volaterras cum Etruscis incerta victoria pugnamus 10, 12.

Volaterrani interemptis navium et frumentum pollicentur Scipioni 28, 45.

Volcae 21, 26.

Volcentes, ab Hannibale deficient ad Romanos 27, 15.

Volerones ab Ap. Claudio tribuni plebis vocali 2, 58.

Volones, l. e. servi in militiam conscripti 22, 57, 23, 32, 41. libertatem tacitis votis expostulant 24, 14. his libertatem promittit T. Gracchus, referentibus capita hostium, *ibid.* capita hostium abscondunt, quae abicere iubentur 15. his datur libertas 16. egeniores ex his notantur, *ibid.* Beneventi in publico pileati epulantur omnes, *ibid.* simulacrum celebrati eius diei Gracchus Romae pingi iubet in aede Libertatis, *ibid.* vid. et 25, 20 et 22. volones in undeciesimam et vicesimam legiones scripti 27, 38. cf. et 28, 46.

Volsci petuntur bello a Tarquinio Superbo 1, 53. in Volcos missi ad frumentum comparandum 2, 9. Volsci comparant auxilia, quae mittant Latiis 22. obsides dant trecentos principum liberos, *ibid.* ocnulum parant bellum, *ibid.* veniunt ad oppugnandam urbem 24. vincuntur 25. Volsci Romanis bellum inferunt 30. vincuntur, *ibid.* his Veli-ternus ager ademptus 31. Volsci Antiates victi 33. ad ludos Magnus magna Volscorum vis Romam venit 37. exaci urbe, *ibid.* concitati ab Alt. Tullo, deficient a Romanis 38 et 39. retro abducuntur a Coriolano 40. redeunt in agrum Rom. *ibid.* rebellant 42. castra ponunt in Latino agro, sed vincuntur, et nullum genus calamitatis contumeliesque non editum in Volcos 53. his induciae in annos quadraginta datae 54. Volsci insistant bellum 58. vincunt Romanos 59. oppugnant ca-

stra Romanorum 64. vincuntur 65. praedantur agros Harnicorum 3, 6. pergunt in agros Rom. sed caeduntur magno numero, et nomen eorum prope deletur 7 et 8. Volsci et Aequi bellum insistant 10. vincuntur 22. cf. et 60. obsident Ardeam 4, 9. a Romanis obsidentur, *ibid.* vici, dedito duce sub iugum mittuntur 10. cum Aequis denuo Romanis bellum inferunt 26. oppugnant castra consulis 27. castra Volscorum capiuntur 29. captivi, praeter senatores, venundantur, *ibid.* denuo bellum inferunt Romanis 37, 55 et 56. vincuntur 57. capiunt Verruginem oppid. 58. eorum agros depopulantur Romani 59. vincuntur Volsci 61. praesidium obsident ad Anxur 5, 16. pacem impetrant 23. iterum capiunt arma adversus Romanos 6, 2. eorum castra capiti Camillus, *ibid.* ad deditionem subiguntur, *ibid.* renovato bello, vincuntur 6—8. rebellant 11. unde Volscis et Aequis toties victis successerint milites 12. vincuntur 13. Praenestinis coniuncti, expugnant Satricum 22. vincuntur 23 et 24. populantur agrum Romanum 31. eorum agri devastantur a Romanis, *ibid.* funduntur 32. vincuntur 7, 27. eorum exercitus consedit ad Satricum 8, 1. cum Volscis dubio Marte pugnatum *ibid.* fugiunt nocte, *ibid.* Volsci Antiates 2, 33. Ecestrani 2, 25.

Volscus ager 10, 1.

Volsciani, Hispaniae populus 21, 19. eos contra Poenos sollicitant legati Romani, *ibid.* eorum celebre per Hispaniam ad legatos Romanos responsum, *ibid.*

M. Volscius Fictor, qui tribunus pl. fuerat, testis in Caesonem Quinctium exstiterat 5, 18. ei diem dicunt A. Cornelius et Q. Serrilius quæstores, quod falsum pro testimonio dixisset 24. damnatus et in exilium exire iussus 29.

Volturnenses, vel *Volturni*, gens Etrusca, inscursant agros Romanos 5, 31. vincuntur 32. his induciae in viginti annos datae, *ibid.* apud Volsinios clavi fuere indices annorum, fixi in templo Nortiae, Etruscae Deae 7, 3. Volsiniensium aliquot castella vi capiti P. Decius, cos. 9, 41. eorum ager vastatur ab L. Postumio, consule 10, 37.

Volturni, urbs, 10, 37, 27, 28.

Volturnae fanum 4, 23. 5, 17. ad Volturnae fanum concilium omni Etruriae indictum 4, 23. 25. 61. et 5, 17. fit ibi coniuratio adversus Romanos 6, 2.

Volturnia, uxor Coriolani 2, 40.

L. Volturnus, cos. cum Sallentinis prospere bellum gerit 9, 42. iterum cos. 10, 15. in Samnium profectus, relinquit provinciam, ut Ap. Claudio collegae opem ferat 18. et, post aliquam adversus eum altercationem, egreiam cum eo victoriam reportat, *ibid.* et 19. redit in Samnium, et opprimat Samnites praedatores Campaniae 20. prudentia eius et moderatio in comitiis consularibus 20 et 21. ex senatusconsulto et plebiscito ei prorogatum in annum imperium 22. in Samnio feliciter res gerit 30 et 31. eius uxor Verginia. vide Verginia.

P. Volturnus creatur cos. 3, 10. legatus ab Aequeorum duce Graccho Cloelio spernitur 25.

Voluntaria collatio senatorum ad levandum aerarii inopiam 26, 36. cf. et 5, 60. voluntariam militiam professus iubentur aera procedere 5, 7. voluntarii milites 5, 16. 27, 46. 28, 45. 29, 1. 37, 4.

Volustana, ingum Cambuniorum montium vocant 44, 2.

Vorago in foro Rem. nequit coniectu terrae expleri 7. *Curius* se devotet, et, equo insidens, armatus se in specum immittit, *ibid.*

Vortumnus, Deus 41, 16.

Vota quinquennalia 27, 33, 30, 27, 31, 9. decennialia 42, 28. vota auncupant consules in Capitolio, antequam in provincias proficiscantur 41, 32, 42, 49. vota valetudinis populi causa 42, 2. voti, quo consui ludos magnos levi roret, formula 36, 2. votum praeseunte pontifice factum 4, 27. votum incertae pecuniae an possit suscipi, 31, 9. ad votam, inconsulto senatu conceptum, pecunia de publico negatur 36, 38.

Vox noctu audita humana clarior de adventu Gallorum 5, 32. audita ex delubro Proserpinae Locris 29, 18.

Vrbicus, opp. Hispaniae captus a Q. Fulvio Flacco, 40, 16.

Vrbium primordia, miscendo humana divinis, augustiora facta. *Præf.* urbium veteres conditores natam sibi e terra prolem ementebantur 1, 6. urbes dirutae, ne venissent in hostium potestatem 31, 29. urbes captae diripi solent, non deditae 37, 32. urbes orbis terrarum maximae Romae et Carthago 38, 50. urbibus parebant veteres Macedones, quo haberent imperium opulentius 32, 33.

Vrbis clivus 1, 48.

Vrinatores 44, 10.

Vrtes, Italiae populus 42, 48.

Vras et elephanti in ludis Circensibus 44, 19. *Vesona*, oppidum 43, 42, 20, 21 et 23. ab Uscaensibus caeditur Ap. Claudius 12.

Vesvae 2, 23.

Vetna, fluvius 5, 35.

Vtica. Eo T. Otacilius cum classe traiecit 25, 31. alia in Uticensem agrum escensio 27, 5. circa ipsa moenia Uticae praedas agunt Romani 28, 4. Uticam mittit classem Scipio 29, 28. Uticam frustra oppugnat Scipio 35. rursus obsidet 30, 3. 5 et 8. classem Scipionis ad Uticam invadunt Carthaginienses 9 et 10.

Vitrarii 44, 33.

Vulcanus 1. 37, 8, 10. ei sacra arma et spolia hostium succeduntur 1, 37, 30, 6. 41, 16. eius arca 9, 46, 39, 46, 40, 19. sedes in campo 24, 10. insulae 21, 49 et 51. in lectisterno pulvinar Vulcano et Vestae 22, 10.

Vulsinenses vid. *Voluntinenses*.

Vultures sex, augurium Remo, duodecim Romulo 1, 6.

Vulturis et canes intacta relinquunt cadavera absumptorum pestilentia hominum boumque 41, 26.

Vulturnus, urbs Etruscorum. capitur a Samnitibus dolo, et Capua appellatur 4, 37.

Vulturnus, fluvius 8, 11, 10, 20 et 31, 22, 14 et 15, 23, 14, 19 et 38, 32, 29. ad Vulturni ostium castellum commanentium, ubi poetea urbs fuit 25, 20 et 22. Vulturnum selenia deducta 34, 45. *af. etiam* 36, 37.

Vulturnus ventus 22, 43. prospectum in proelio cum Hannibale, multo pulvere in ora volendo, admittit Romanis 46.

Vxoris corruptae ira maritum stimulat, ut alienigenas in regionem inducat, sui ulciscendi causa 5, 38. uxores suas liberosque caedunt viri, ne veniant in manus hostium 22, 23. *Vsentini* a Romanis decidunt 22, 61.

X.

Xanthippo, Lacedaemonio, insidias pro beneficio reddunt Poeni 28, 48.

Xenarchus, praetor Achaeorum, quaerit privatae gratiae aditum apud Perseum 41, 28.

Xenolides, Chalcidenis princeps, amicus Romanis 35, 38, 50 et 51.

Xenophanes, princeps legationis a Philippo missae ad Hannibalem, in praesidia Romana incidit 23, 33. astu elapsus, foedus facit cum Hannibale, *ibid.* rursus captus a Romanis, ad consulem, ac deinde Romam deportatur 34 et 35.

Xenophon, Achaean 32, 32.

Xyechus, ordinem facinoris, quo Demetrius circumventus fuerat, aperit Philippo 40, 55.

Xylina Coma 38, 15.

Xyniae, oppidum 32, 13, 33, 3, 39, 29.

Z.

Zacynthus, insula propinqua Aetoliae 21, 7, 26, 24. eam capit Laevinus, *ibid.* cum Philippi fuisset, mox Amyndri ac deinde Achaeorum, ab Achaebis eam repetit T. Quinctius, et Romanis tradi iubet 26, 32.

Zama, urbs, quinque dierum iter abest a Carthagine 30, 29.

Zama, sive fortasse *Sama*, insula 32, 16.

Zelasium, promontorium 31, 46.

Zeno, princeps Magnetum, vir magnae auctoritatis, T. Quinctium Magnetibus placat 35, 31.

Zeno, Sardibus ab Antiocho praefectus 37, 44.

Zeno, praefectus Philippi, caeditur ab Athamibus 38, 1, sq.

Zephyrium, oppidum 33, 20.

Zerynthi Apollinis templum 38, 41.

Zeuxidas, Acaeanum praetor 33, 16.

Zeuxippus, princeps Boeotorum, Romanae societatis, ob hanc causam non creatur Boeotarches 33, 27. Brachyllam Boeotarchen tollendum curat 28. accusatur caedis, fugit Tanagram, deinde Athenas, *ibid.*

Zeuxis, praefectus Antiochi, praestitit mediae aciei in pugna adversus Rom. 37, 41. legatus mittitur ad Scipionem 45. eius oratio de pace, *ibid.*

Ziboea, devictus a Nicomede 38, 16.

Zotippus, gener Hieronis, tutor Hieronymi 24, 4 et 5. legatus ad regem Ptolemaeum, voluntarium sibi concepsit exilium 26. eius uxor Hierocles et filiae a Syracusanis interficiuntur, *ibid.*

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 06548 0850

